

શ્રી સ હા વી રા ય ન મ :

રાજનગર (અમદાવાદ) માડવીની પોળ નિવાસી
શ્રી મણિલાલ યુનીલાલ
તરફથી લે

એ દર્શાવેલા ક્ષપકશ્રેણિના ક્રમ પ્રમાણે ક્ષપકશ્રેણિમાં ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૨-૧૩-૧૪ એ ૧૦ શુભસ્થાનની પ્રાપ્તિ હોય છે, અને ૧-૨-૩-૧૧ એ ચાર શુભસ્થાનો પ્રાપ્તિ હોય નહિ. એમાં પશુ પ્રકૃતિક્ષયનાં શુભસ્થાન ૪-૫-૬-૭-૮-૧૦-૧૨-૧૪-એ ૮ છે, શેષ ૮-૧૩-એ એ શુભસ્થાનમાં ફેરવે પશુ પ્રકૃતિ ક્ષય પામતી નથી. પુનઃ પ્રકૃતિક્ષયનાં ૮ શુભસ્થાનોમાં પશુ ૪-૫-૬-૭એ ચાર શુભ અનેક હોય આશ્રયી છે, જેથી એકહોય આશ્રયી પ્રકૃતિક્ષયનાં શુભસ્થાન એ ચારમાંનું ફેરવેપશુ એક અથવા એ હોવાથી શેષ ચાર મળી ૫ વા ૬ શુભસ્થાન હોય છે. કારણ કે ફેરવે હોય એ ચારમાંના એકજ શુભસ્થાને (અર્થતાં ૪ દર્શનં ૩ એ ૭ નો ક્ષય કરે છે, તે ફેરવે હોય ૪ અર્થતાંનો ક્ષય અન્ય શુભસ્થાન કરી ત્રણદર્શનસોઢનીયનો ક્ષય અન્ય શુભસ્થાને (તો પશુ અર્થતાં ૪ નો ક્ષય થયા પછી ૭) કરે છે. એ રીતે એક હોય આશ્રયી પ્રકૃતિ ક્ષયનાં શુભસ્થાન તો ૫ વા ૬ જ હોય છે. ઇત્યાદિ ક્ષપકશ્રેણિનું સવિસ્તર સ્વરૂપ કર્મપ્રેરણાદિ પ્રેરણામાંથી બાહ્યવાદોગ્ય છે.

આ આતિગહેન પ્રેરણાનામાં ભતિદોષથી મારી બૂલ ચૂક થઈ હોય તે વાચક સંજ્ઞાનોને સુધારી વાંચવા નમ્ર વિરોધિ છે.

इति जैनाचार्य श्रीमद्विजयनेमिसद्वीधरप्रणिपत्य मुनि श्रीबृहस्पतिव्रजयजीसत्त्वेणातः अहम्मदावाद् मांडवीगोलनिवासी श्रेष्ठिपर्यश्रीयुत

माणकलालचुनीलाल इत्यस्यार्थिकसाहाय्याच्च भृशुकण्ठनिवासी श्रेष्ठिवर्यश्रीयुत अनुपचन्द्रस्य विद्यार्थी

चंद्रललेन विरचितोज्ञं कर्मप्रकृतिभाषार्थः समाप्तः १९९३ धनत्रयेन्द्रस्य

॥ इति कर्मप्रकृति गर्जरभाषान्तर समाप्त ॥

સયોગી કેવલી ગુણં સમાપ્ત ॥

એ રીતે યોગ નિર્લેપ આદિ ધવાધી હરે પછીની ૫૪ ઇત્તરુ એ પાંચ દ્વિત્વ સ્વર અથવા ૩ જાણુ નમ એ પાંચ અનુનાસિક વ્યંજનના મધ્યમ ઉચ્ચારણ જેટલા અત્તરું ૦ પ્રમાણુ સ્થિતિવાળું ૧૪ સું અથોળી શુણુસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે. એવું બીલું નામ શૈલેશીકરણ [ચિરવત્ અથવા અવસ્થા] પણ છે. અથવા અથોળી અલેશી સર્વસંપદ અળંધક ધર્યાદિ નામો પણ છે. એમાં કોઈ કંઈની બાંધ નથી, પરંતુ ૪ અવાલીકમનો ઉદય અને સત્તા છે. તથા વ્યુહિન્ન ક્રિયા અપ્રતિપાતી નામવું વોણું શુલ્કસ્થાન હોય છે. એના ઉપાન્ય સમયે દૈવ ર-શરીર ૫-બંધન ૫-[વા ૧૫] સંધાન ૫-સંસ્થાન ૬-ઉપાંગ ૩-સંધન ૬-વર્ણાદિ ર૦-ઉપાંગ-પરાં-અણુ-ઉચ્છવાસ-બળાતિ ર-સ્થિર-આસ્થિર-શુભ-આશુભ-સ્વર ર-કુલંબ-મંત્રેક-અનંદય-અપયશ-નિર્માણુ-અપંગ-નીચ-શાતા વા અશાતા ૧-એ ૭૨ [વા ૮૨] પ્રકૃતિની ૧ સામય જેટલી સત્તા થાકી રહી સ્વરૂપસત્તા વિચ્છેદ પામે છે. કારણ કે એ ૭૨ (૮૨) નો છેલ્લો સત્તા સામય ઉદયવતી ૧૨ માં વધાસંભવ સ્તિભુક સંક્રમે સંક્રમી અન્યરૂપે સત્તાવિચ્છેદ પામે છે. અને છેલ્લા સામયે વેદનીય ૧-મગું ૩-પંચો-ત્રસ-સૌભાગ્ય-આદેય-વશ-પચાસ-બાળ-જન-ઉચ્ચં એ ૧૩ પ્રકૃતિઓનો સ્વરૂપે જ ઉદયવિચ્છેદ અને સત્તાવિચ્છેદ સંમક્રાળે થાય છે (અન્ય આચાર્યો મનુષ્યાનુપૂર્વાનો સત્તાછેદ ઉપાન્યસમયે માને છે તેથી ઉપાન્યસમયે ૭૩ નો સત્તાક્ષય અને અન્યસમયે ૧૨ નો સત્તાક્ષય કહે છે). એ પ્રમાણુ અથોળીશુણુંને અન્તે સંઘર્ષો કંઈ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થતાં જીવ અકંઈ થઈ ઋણુગતિઓ ઉદ્દોષાકાન્તે સિદ્ધિપદ પામે છે. ॥ કૃતિ ૧૪ મું સયોગી ગુણ્યાન તયા સર્વકર્મકામઃ ॥ ક્ષપ્કશ્રેણિ સમાપ્ત ॥

૧ અન્ય સામયે ઉદયવિચ્છેદ તો મનુષ્યાનુપૂર્વા વિના ૧૨ નો મણુવા. કારણ કે મનુષ્યાનુપૂર્વાનો ઉદયવિચ્છેદ તો ૪ થે શુણુસ્થાને જ થઈ એવેશો હોવાથી ત્યારબાદ સ્તિભુક સંક્રમ જ થાય છે, જેથી ઉપાન્યસમયે સત્તાવિચ્છેદ જે અન્ય આચાર્યો માને છે તે વાત સીધ સંભળાય એવી છે.

૧ બાહર વચનચોગનો નિરોધ (બાં કાયબળથી)

૨ બાહર બનેચોગનો નિરોધ (બાં કાયબળથી)

૩ શ્વસોચ્છવાસ નિરોધ (બાં કાયબળથી)

૪ બાહર કાયચોગ નિરોધ (સૂક્ષ્મ કાયબળથી, કોઈક બાં કાયબળથી પણ આને છે).

૫ સૂક્ષ્મ વચનચોગનો નિરોધ (સૂં કાયચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)

૬ સૂક્ષ્મ મનચોગનો નિરોધ (સૂં કાયચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)

૭ સૂક્ષ્મ કાયચોગનો નિરોધ (સૂં કાયચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)

કાળમાં સૂં કિટ્ટિચોગપ્રતિભાતી નામે 'ત્રીલું' શુદ્ધધ્યાન થાય છે, આ ચોગ તથા ધ્યાનના સામર્થ્યથી શરીરના પોલાણ ભાગોમાં ૧૩ આત્મપ્રદેશો પૂરવાથી ૧૩ જેટલો સક્રિયતાને આત્મા રોક (બે તૃતીયાંશ) અવગાહનાવાળો બને છે. તેમ જ પ્રતિસમય ચોગકિટ્ટિચોગનો પણ વિનાશ કરતાં કરતાં સચોગીના અત્ય સમયે સર્વ ચોગકિટ્ટિચોગ નાશ થાય છે, તે સાથે આરે અથાતી કસોતિ સ્થિતિ સર્વથા સરખી (અચોગી) શુણ્વતા કાળ જેટલી) થાય છે, તેમજ શાતાવેદનીયનો બંધ, નામ ચોગની ઉઠીરણ, ત્રીલું શુદ્ધધ્યાન, ચોગ, શુદ્ધ-લેશ્યા, સ્થિતિલાત, રસલાત એ સાત પ્રકાર સમકાળે વિનાશ પામે છે, તે સાથે ૧૩ સું શુણ્વ પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ ફતિ ૧૩ સુ

૧ આ ચોગ કિટ્ટિચોગનું સવસ્તિતર સ્વરૂપ મન્યાતરથી બાણુ

૨ આ પ્રકારના શુદ્ધધ્યાનમાં પહેલું શુદ્ધધ્યાન ૭-૮-૯-૧૦-૧૧ આ શુણ્વરથાને, બીલું બારમે, ત્રીલું ૧૩ આને અનતે સૂં કાયચોગનિરોધમાં, ને ચોલું ૧૪ આ શુણ્વરથાને હોય છે.

આહિ બાહર કાયચોગ નિરોધના અનતસું કાળમાં કાય-ચોગનાં પૂર્વરૂપધૈનને ઘટલી અસંખ્યાત અપૂર્વરૂપધૈન પ્રથમ અનતસું સુધી કસીને બીજા અનતસુંમાં કાયચોગની કિટ્ટિચોગ અસંખ્યાતી કરે છે. એ રીતે કિટ્ટિચોગ કસી રહ્યાબાદ શેષ રહેલાં પૂર્વરૂપ અપૂર્વરૂપધૈનને વિનાશ કરીને શેષ રહેલ 'કિટ્ટિચોગવાળો થાય છે. ત્યારબાદ સૂક્ષ્મચોગ નિરોધ કરે છે. આ દરેક ચોગનિરોધબાદ અનતસુંંર વિસારો લઈને જ ત્યાર પછીનો ચોગનિરોધ પ્રારંભે છે. પુનઃ સૂં કાયચોગ નિરોધના

(આ વખતે જ કેવલિનો એકેક આત્મપ્રદેશ એકેક આકાશપ્રદેશમાં વ્યાપ થાય છે. અનાદિકાળમાં શેષપણ સમય એવો નથી આવ્યો. કે જે સમયે એક એક આકાશ પ્રદેશમાં એક એક આત્મપ્રદેશને રહેવાનો અવસર આવ્યો હોય. અનાદિકાળથી તો દરેક ભયોના શેષપણ એક આકાશપ્રદેશમાં પોતાના અસંખ્ય આત્મપ્રદેશો જ રહેલા હોય છે.) પુનઃ એ એકા સમયમાં પણ પૂર્વોક્ત રીતે એ જ સ્થિતિઘાત રસઘાત ને રસસંક્રમ થાય છે. અને એ રીતે સ્થિતિઘાતોદિ કરવા છતાં હજી પણ ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આકુળથી સંખ્યાતણી રહી છે, રસ અનન્તણુ રહ્યા છે. તદનન્તર પાંચમે સમયે ચત્તસંહ્રણ કરી (આતંસમાં પૂરેલા આત્મ-પ્રદેશોને સંહરી) પુનઃ મંથાન આધાર થાય છે. આ સમયે ત્રણ કર્મની શેષ સ્થિતિના સંખ્યાતલાગ હણી એક સંખ્યાતસો લાગ રાખે છે, ને રસના અનન્તલાગ હણી એક અનન્તસો લાગ રાખે છે. એ રીતે એ પાંચ સમયોમાં એકેક સ્થિતિઘાત ને રસ-ઘાત એકેક સમયમાં થયો, અને હવે પછીનો એકેક સ્થિતિઘાત રસઘાત એકેક અન્તર્યુદ્ધોતો થશે. તદનન્તર છઠું સમયે મંથાન સંહ્રણ કરી પુનઃ કપાલ આધાર થઈ સાતમે સમયે કપાલસંહ્રણ કરી દંડેકપ થઈ આઠમે સમયે ત્વંસંહ્રણ કરી સ્વલાવસ્થ થાય છે. આદિ છઠ્ઠા સમયથી સયોગીના અન્તસ્સમયસુધી અસંખ્યસ્થિતિ કંડેકો અને રસ કંડેકો પ્રત્યેક અન્તર્મુખે ઘળે હણાય છે, (પરન્તુ પૂર્વોક્ત પાંચ સમયવત્ એકેક સમયે નહિ). એ રીતે સમુદ્ઘાતવિધિ બાણવો. જે કેવલિઓને ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આશુચ્ચ તુલ્ય હોય તે કેવલિઓ સમુદ્ઘાત કરતા નથી. ॥ इति केवलिसमुद्रघात ॥

॥ ૧૩ મે ગુણસ્યાને યોગનિરોધ ॥

એ રીતે આયોગ ક્ષણ કરીને કેવલિસમુખે મર્યાબાદ અથવા કેઈ કેવળ આયોગક્ષણે ક્યાબાદ લેણ્યા શેકવાને અને યોગ નિમિત્તે થતો કર્મબંધ શેકવાને ત્રણ યોગ શેકવાનો પ્રયત્ન પારણે છે, તેનો ઉપ આ રીતે—

૧ બાહર વચનચોગનો નિરોધ (બાં કાચબળથી)
 ૨ બાહર ચનીચોગનો નિરોધ (બાં કાચબળથી)
 ૩ ચાસોચ્છવાસ નિરોધ (બાં કાચબળથી)
 ૪ બાહર કાચચોગ નિરોધ (સૂક્ષ્મ કાચબળથી, કેહકે બાં
 કાચબળથી પણ માને છે).

૫ સૂક્ષ્મ વચનચોગનો નિરોધ (સૂં કાચચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)
 ૬ સૂક્ષ્મ ચનચોગનો નિરોધ (સૂં કાચચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)
 ૭ સૂક્ષ્મ કાચચોગનો નિરોધ (સૂં કાચચોગથી-કિટ્ટિચોગથી)
 કાળમાં સૂં કિયાઅપ્રતિપાતી નામે 'ત્રીણું' શુદ્ધધ્યાન થાય છે, આ ચોગ તથા ધ્યાનના સામર્થ્યથી ઘડીરના પોદાણુ જાગોમાં ૧૩ આત્મપદેશો પૂરવાથી ૧૩ જેટલી સક્રિયાઈને આત્મા દાઝ (પે તૃતીયાંશ) અવધાઈનાવાળો બને છે. તેમ જ પ્રતિસમય ચોગકિટ્ટિઓનો પણ વિનાશ કરતાં કરતાં સચોળીના અન્ય સમયે સર્વ ચોગકિટ્ટિઓ નાશ થાય છે તે સાથે ચારે અધાતી કરોનિ સ્થિતિ સર્વથા સરખી (અચોળી ગુણુના કાળ જેટલી) થાય છે, તેમજ શાતાવેદનીયનો બધું, નામ જોત્રની ઉઠીરણા, ત્રીણું શુદ્ધધ્યાન, ચોગ, શુદ્ધ-લેશ્યા, સ્થિતિધાત, રસધાત એ સાત પદાર્થ સમકાળે વિનાશ પામે છે, તે સાથે ૧૩ સું ગુણું પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ ફક્ત ૧૩ મું

૧ આ ચોગ કિટ્ટિઓનું સનસ્તિર રતરૂપ અન્યાન્તરથી બાણુ.

૨ ચાર પ્રકારના શુદ્ધધ્યાનના પહેલું શુદ્ધધ્યાન ૭-૮-૯-૧૦-૧૧ મા ગુણુરચનો, બીજુ બારેય, ત્રીણું ૧૩ માને આતે સૂં કાચચોગનિરોધમાં,
 ને ગોણુ ૧૪ મા ગુણુરચનો હોય છે.

(આ વખતે જ કેવલિનો જોડેક આત્મપ્રદેશ જોડેક આકાશપ્રદેશમાં વ્યાપ થાય છે, અનાદિક્ષણમાં કૌંઠપણ સમય એવો નથી આવેો. જે જે સમયે એક જોક આકાશ પ્રદેશમાં એક જોક આત્મપ્રદેશને સંલેવાનો અવસર આવેો હોય. અનાદિક્ષણથી તેા દરેકે ઇવેના કૌંઠપણ એક આકાશપ્રદેશમાં પોતાના અસંખ્ય આત્મપ્રદેશો જ સંલેલા હોય છે.) પુનઃ એ વૌધા સમયમાં પણ પૂર્વોક્ત રીતે એ જ સ્થિતિધાત રસધાત ને રસસંક્રમ થાય છે. અને એ રીતે સ્થિતિધાતાદિ કથવા છતાં હજી પણ ત્રણ ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આહુન્ધી સંખ્યાતણુથી રહી છે, રસ અનન્તણુ રહો છે. તદ્દનન્તર પાંચમે સમયે ચત્તરસંહરણ કરી (આંતરમાં પૂરેલા આત્મપ્રદેશોને સંહરી) પુનઃ મધ્યાન આકાર થાય છે. આ સમયે ત્રણ કર્મની શેષ સ્થિતિવા સંખ્યાતભાગ હણી એક સંખ્યાતયો ભાગ રાખે છે, ને રસના અનન્તભાગ હણી એક અનન્તયો ભાગ રાખે છે. એ રીતે એ પાંચ સમયોમાં જોડેક સ્થિતિધાત ને રસ-ધાત જોડેક સમયમાં થયો, અને હવે પછીનો જોડેક સ્થિતિધાત રસધાત જોડેક અન્તર્મુહૂર્તે થશે. તદ્દનન્તર છઠું સમયે મંગાન સંહરણ કરી પુનઃ કયાટ આકાર ધર્મ સાતમે સમયે કપાટસંહરણ કરી દંડરૂપ ધર્મ આઠમે સમયે વટ્સંહરણ કરી સ્વભાવરથ થાય છે. આદિ છઠ્ઠા સમયથી સંયોગીના અન્યસમયસુધી અસંખ્યસ્થિતિ કંડેહો અને રસ કંડેહો પ્રત્યેક અન્તર્મુહૂં અન્તર્મુહૂં કાળે હણાય છે, (પરંતુ પૂર્વોક્ત પાંચ સમયવત્ જોડેક સમયે નહિ). એ રીતે સમુદ્ધાતાવિધિ બાણુયો. જે કેવલિઓને ત્રણ કર્મની સ્થિતિ આશુભ્યંતુલ્ય હોય તે કેવલિઓ સમુદ્ધાત કરતા નથી. ॥ ફતિ કેવલિસમુદ્ધાત ॥

॥ ૧૩ મે ગુણજ્ઞાને યોગનિરોધ ॥

એ રીતે આશોઁ કરણ કરીને કેવલિસમુહૂં કર્યાબાદ અથવા કૌંઠ કેવળ આશોઁકરણ કર્યાબાદ લેખ્યા રોધવાને અને યોગ નિગિને થતો કર્મખંધ રોધવાને ત્રણ યોગ રોધવાનો પ્રયાત્ન ખારલે છે, તેનો કેમ આ રીતે—

કેવળદર્શની થયે, તે સાથે મન વચન ક્રિયાના યોગ હેતુ ચાહુ છે માટે ભવની આ અવસ્થાને સયોગી કેવલી ગુણં કહેવાય છે. આ અવસ્થા જ્યેષ્ઠી અંતર્મુદ્ધર્ત્ અને ઉત્કૃષ્ટી લગભગ ૯ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકોહ વર્ષે પ્રમાણ હોય છે. ત્યાં મુખી આ કેવલી લગવાન પૃથ્વીમાં વિચરી ઉપદેશ આપી અનેક ભવ્ય ભવોને તારે છે. ત્યારબાદ બ્યારે અન્તર્મું આગુલ્ય ખાત્રી રહે ત્યારે સર્વ કેવલિભગવન્તો પ્રથમ જાગૃત્તિકા કાળ (તથા પ્રકારના અતિ પ્રશસ્ત યોગની પ્રવૃત્તિ) અન્તર્મું કાળ પ્રમાણ અવસ્થ કહે છે.

॥ કેવલિસમુદ્વાતતુ સ્વરૂપ ॥

એ આયોજિક કસ્ટુ કર્માબદ ને કોઈ કેવલિને આગુલ્યથી શોધ ગણુ કર્મ અધિક સ્થિતિવાળાં હોય તો તે કેવલિ લગવાન ૮ સમય પ્રમાણનો કેવલિસમુદ્વાત કહે છે. ત્યાં પ્રથમસમયે આત્મપ્રદેશનો સ્વદેહ પ્રમાણ બંદો અને ઉર્ધ્વઅધો ૧૪ રજજી પ્રમાણ દીર્ઘ દંડ કહે છે. આ દંડકસ્ટુસમય પહેલા વેનતાં ગોન્ની જે પલ્યાસંખ્યભાગ પ્રમાણસ્થિતિ હિતિ તેના અસંખ્યાતા લાગ હેણી કોષ અસંખ્યા લાગ જેટલી દંડ પ્રથમ સમયે રાખે છે, અને અશાતા આદિ ૨૫ કર્મના રસના પણુ અનન્તભાગ હેણી કોષ અનન્તમા લાગ જેટલી રસ રાખે છે. તેમજ શાતા આદિ ૪૮ પ્રકૃતિઓના શુભ રસને અશાતા આદિ ૨૫ ના અશુભ રસમાં વધાસંભવ સંકેતમાવીને હેણુ છે (આદિ શુભ રસનો ઘાત અશુભ રસમાં થાય એ સમુદ્ધાતનો જ પ્રભાવ છે, અને એ સિવાય શુભના એ ઘણા રસને હેણવાનો બીજો ઉપાય પણુ નથી) ત્યારબાદ બીજે સમયે ઉત્તર દક્ષિણ વા પૂર્વ પશ્ચિમ દીર્ઘ કપાટ આકાર રચે છે. આ સમયે પણુ પૂર્વોક્ત ૩ કર્મની શોધ રહેલી અસંખ્યા લાગની સ્થિતિના અસંખ્યભાગ હેણી ૧ અસંખ્યા લાગ રાખે છે, અને શોધ રસના અનન્તભાગ હેણી કોષ લાગ જેટલી રસ રાખે છે. તેમજ શુભનો રસ અશુભમાં સંકેતમાવીને હેણુ છે. ત્યારબાદ ત્રીજે સમયે શોધ એ દિશાતું કપાટ રચી સચાત આકાર રચે છે, એમાં પણુ બીજા સમયવત્ સ્થિતિઘાત રસઘાત રસસંકેત ગણુ કહે છે. તત્કલર યોથે સમયે સંધાનના આર આંતરા પૂરી જાતપૂર્તિ કરી કેવલી લગવાન ગોતાનાં આત્મપ્રદેશો વડે સર્વલોકાક્રાશમાં વ્યાપ થાય છે.

પણ હેબ પ્રથમાસ્થિતિ અત્યુર્ધ્વં બેઠલી બાકી હોય છે. એ સમયે જ ચોહનીયનાં (બેઠેલાં સંલોભનાં) સ્થિતિધાતાદિ કચ્છો સમાપ્ત થાય છે, અને શેષ ૬ કર્મનાં સ્થિતિધાતાદિ ચાલુ છે. આ રીતે સર્વાપવર્તિત સૂક્ષ્મસંપ્રયયને (લોભને) વેદતાં જ્યારે સમયાધિક આવલિષ્ઠ શેષ રહે તેના અનતર સમયે સૂં લોભની ઉદીરણ સમાપ્ત થતાં કેવળ ઉદયથી વેદાય છે, તે ચરમ ઉદયાવલિષ્ઠ પણ સમાપ્ત થતાં સૂંસંપ્રયયના પર્વન્ત સમયે જ્ઞાનાં પ-દર્શન ૪-ચક્ષ-ઉચ્ચ-અન્તઃ ૫ એ ૧૬ કર્મનો યંધવિચ્છેદ થાય છે (તે ઉદયસત્તા ચાલુ છે). ચોહનીયકર્મનો (સં લોભનો) ઉદયવિચ્છેદ ને સત્તાવિચ્છેદ થાય છે (યંધવિચ્છેદ તે ૯ માને અન્તે પ્રથમથીજ થઈ ગયો છે), એ રીતે સૂંસંપ્રયય ગુણ ૦ પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ इति मोक्षनीय कर्मस्य: ॥ સમાપ્તં ચ ૧૦ મં સૂક્ષ્મસંપ્રયય ગુણસ્થાનમ્ ॥

સૂં સંપં ગુણંત્તા અન્ય સમય સુધીમાં ચોહનીયની સર્વ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થઈ ગયોલો હોવાથી નિર્મોહી અવસ્થાવાળું બારસું ક્ષીણચોહ ગુણ ૦ પ્રાપ્ત થાય છે. ચોહસચુરને તરીને થાડેલો જેમ ઘડીભર વિસામો લે તેવા વિસામા સરણું આ ૧૨ મું ક્ષીણચોહ ગુણ ૦ છે. આ ગુણંત્તા સંખ્યાતા ભાગ ગયા બાદ બાકી રહેલા ચોહ સંખ્યાતમા ભાગમાં જ્ઞાનાવરણાદિ પૂવોક્ત ૧૬ કર્મોની સ્થિતિઓને સર્વાપવર્તનાવડે અપવર્તીને એ ગુણંત્તા કાળ બેઠલી ટૂંકી બનાવે છે. ત્યારબાદ એ ગુણ ૦ સમાપ્ત થવાને ચોક્કજ સમય બાકી રહે તે સમયે (ક્ષીણચોહના ઉપાન્ય સમયે) યે નિદ્રા સ્વરૂપસત્તાએ ક્ષય પામે, અને અન્ય સમયે એ યે નિદ્રા સ્વિપ્તુક સંક્રમવડે પરરૂપસત્તાથી ક્ષય પામે. તે સાથે શેષ ૧૪ કર્મનો પણ સત્તાક્ષય થાય, અને એ રીતે બારસું ક્ષીણચોહ ગુણ ૦ પણ સમાપ્ત થાય ॥ इति १२ मुं क्षीणमेव गुणं समाप्तं ॥ જ્ઞાં દં બન્તં ૯ ૩ કર્મનો ક્ષય ॥

ક્ષીણચોહના અન્ય સમય સુધીમાં ૪ ઘાતીકર્મનો સર્વથા ક્ષય થયો. તેમાં જ્ઞાનાં હંતોના પણ ક્ષય થવાથી ભવ હવે કેવળજ્ઞાની

સંઘાધાના ક્ષય પ્રસંગે ધ્રુવ છે.] ત્યારબાદ (લોભની પહેલી બાદરકિદ્ધિઓના વેદનકાળની અન્યાવાલિકાના પહેલા સમયે) બીજી રિશતિમાં રહેલી સંઘોભની બીજી બાદરકિદ્ધિઓને આઠમી^૧ પ્રથમા રિશતિરૂપે બનાવી એ વેદનકાળના અનત્યુગની સમયાધિશ્રવાલિકા શેષ રહે ત્યાંસુધી ઉદયરૂપે વેદ, પુનઃ આ વેદનકાળમાં વિશેષતા એ છે કે એમાં વર્તેલી જીવ લોભની બીજી રિશતિમાં રહેલી ત્રીજી કિદ્ધિઓ જે બાદર છે તેને સૂક્ષ્મ બનાવતો નય છે. તથા આ બીજી કિદ્ધિની ઉદ્યાવાલિકા સાથે પહેલી કિદ્ધિની અન્યાવાલિકા પણ ઉદયમાં આવી ક્ષય પામે છે. એ બીજી બાં લોભકિદ્ધિનો ઉદયકાળ (અનત્યુગ) સમાપ્ત થતાં સંઘો ભોભનો બધે બાદરકથાયોદય (અથવા લોભનો બાદર ઉદય) અને ઉદીરણ એ ત્રણેનો સમકાળે વિચ્છેદ થાય છે, તે સાથે નવસુ અનિવૃત્તિ શુભસ્થાન પણ સમાપ્ત થાય છે ॥ ફક્ત ૨૬ અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાન સમાપ્ત ॥

એ રીતે બીજી બાં કિદ્ધિના ઉદયકાળે નવમા શુભસ્થાનના પર્યન્ત લાગે જે ત્રીજી બાદરકિદ્ધિઓને (બીજી રિશતિમાં રહેલીને) સૂક્ષ્મ બનાવી છે તેજ સંઘોભની સૂંકિદ્ધિઓને પ્રથમારિશતિરૂપે બનાવી ઉદયરૂપે વેદ છે. આ ત્રીજી સૂંઘોભકિદ્ધિનો ઉદય જેમાં હોય તેજ ૧૦મું સૂક્ષ્મવપરાય ગુણસ્થાન છે. આહિ ત્રીજી સૂક્ષ્મકિદ્ધિરૂપે સંઘોભની પ્રથમા રિશતિ તે અનત્યુગ (સૂંસંપૂર્ણ કાળ તુલ્ય) છે, અને દ્વિતીયારિશતિ તે નવમા શુભ પર્યન્તે સમયોના થો આવાલિકા સુધીની બંધાયલી રિશતિરૂપે છે. તેમાં પ્રથમા રિશતિ ઉદયરૂપે વેદાલી નય છે, અને તે સાથે પૂર્વે (૯ માંના અન્ય સમયે) બાકી રહેલી સંઘોભની બીજી કિદ્ધિની ચરમાવાલિકા પણ પહેલી ઉદ્યાવગમાં વેદાલી નય છે, અને એ રીતે આવાલિકા જેટલા કાળે તે ચરમાવાલિકાનો ક્ષય થાય છે પુન બીજી રિશતિમાંની સમયોનાવાલિકા દ્વિતમાં બંધાયલી રિશતિઓને સૂં સંપૂર્ણ સંખ્યાતલાગે. સુધી રિશતિલાલિવેદ ક્ષય કરતો. નય છે [આહિ પૂર્વવત્ શુભસંક્રમવડે સંક્રમવાનો અભાવ છે], અને જ્યારે એક સંખ્યાતલો લાગે બાકી રહે છે, ત્યારે એ રિશતિઓને સર્વાપવર્તના વડે અપવર્તની^૨ હવે જેટલો સૂંસંપ્રયયનો કાળ બાકી છે તેટલી બનાવે છે. આ સર્વાપવર્તન ક્રિયા સમાપ્ત થવા છતાં

બીલ કિદ્દની શેષાવલિશ રહે બીલ સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીલ કિદ્દિઓને આશ્ચર્ય પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી સમયાધિક આવલિશ શેષ રહે ત્યાંસુધી (અન્તર્યુગં સુધી) સંભાષાની ત્રીલ કિદ્દિઓને વેદે છે. એ અન્તર્યુગં કાળમાં પહેલી ઉદયાવં સાથેજ બીલ કિદ્દિની શેષાવલિશ પણ વેદાદિ બધ છે. પુનઃ આ ત્રીલ કિદ્દિવેદન કાળની સમયાધિશાવલિશ શેષ રહે તે સમયે સંભાષાનો બંધ ઉઠય ઉઠીરણા એ ત્રણે વિચરેલ પાસતાં ભાષાનો અપાંધક અને આવેદક થાય છે, જે સમયે આવેદક થાય છે તે સમયે સંભાષાની પ્રથમા સ્થિતિની (ત્રીલ કિદ્દિવેદનની) એકજ ચરમાવલિશ વા સ્તિભુકાવલિશ બાકી રહી છે, અને બીલ સ્થિતિમાં સમયોન થે આવલિશ સુધીમાં બાંધેલી એટલીજ સ્થિતિઓ ક્ષય પામવી બાકી રહી છે. તેમાં પ્રથમા સ્થિતિની ચરમાવલિશ તે અગાળ કહેવાતા સંદોલભમાં (બંધાતી સ્થિતિઓમાં) ગુણસંક્રમ વડે સંક્રમી સંક્રમી સમયોન થે આવલિશ કાળે ક્ષય પામશે એ સિવાયની પહેલાંની અનેક સ્થિતિઓ તો બંધાતા સંદોલભમાં ગુણસંક્રમથી જ સંક્રમી સંક્રમીને ક્ષય પામી ગઈ છે. એ રીતે સંભાષાની અપાંધકતા અને આવેદકતા પ્રાપ્ત થયા બાદ સમયોન થે આવલિશ કાળે સંભાષાનો સર્વથા ક્ષય થાય છે, ॥ इति संमयावस्य ॥

સંભાષાની અપાંધકતા તથા આવેદકતાના પ્રથમ સમયેજ સંદોલભની બીલ સ્થિતિમાં રહેલી પહેલી અન્તર્બાદકિદ્દિઓને સંદોલભની પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી ઉદયરૂપે વેદે છે તે પણ એ વેદનકાળના અન્તર્યુગની સમયાધિક આવલિશ શેષ રહે ત્યાંસુધી વેદે છે પુનઃ આ અન્તર્યુગમાં વર્તાતાં સંભાષાની ત્રીલ કિદ્દિની ચરમાવલિશને (સંદોલભની પહેલી કિદ્દિની) ઉદયાવલિશમાં સ્તિભુક સંક્રમવડે સંક્રમણી સંક્રમણીને આવલિશ જોડાવળ કાળે ક્ષય ક્રમે છે, જેથી સંભાષાની પ્રથમા સ્થિતિનો ક્ષય થયો, પરન્તુ બીલ સ્થિતિમાં સમયોન થે આવલિશ સુધીમાં બંધાયેલી ભાષાની સ્થિતિઓ વિદ્યમાન હતા તેને પણ સમયોન થે આવલિશ જોડતા કાળે બંધાતા સંદોલભમાં ગુણસંક્રમવડે સંક્રમણી સંક્રમણી ક્ષય કરતાં સંભાષાની બીલ સ્થિતિનો પણ ક્ષય થયો તે

સંભાનના ચરમાવાલિકા શબ્દ રહેલા તે સમયે અથવા સંભાનની અખન્ધકતા તથા અવેરકતાના પ્રથમજ સમયે સંભાનની ક્રિતિ-
યા સ્થિતિમાં જે તથા ક્રિદિઓ બનેલી છે તેમાંથી પહેલી ક્રિદિને આશર્થી સંભાનની પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી સંભાનનો ઉદય
સાદ કરે છે, તે પ્રથમ ક્રિદિના વેદન કાળની (અન્તર્સુન્ની)સમયાધિક આવાલિકા બાકી રહે ત્યાં સુધી પ્રથમ ક્રિદિનેા ઉદય વર્તે છે,
[એ ઉદયકાળમાં પહેલી આવાલિકા પૂર્ણ થયે સંભાનની (પ્રથમા સ્થિતિની ચીલ ક્રિદિની) ચરમાવાલિકા પણ માયાની ઉદયાવ-
લિકામાં નિત્યુક્તસંક્રમવરે સંક્રમી સંક્રમી શબ્દ પામે છે, અને ક્રિતીયા સ્થિતિ ગુણસંક્રમવરે સંક્રમી સંક્રમીને સમયોત્તરે આવ-
લિકાકાળે શબ્દ પામે છે.] તેના અનન્તર સમયે (પહેલી ક્રિદિવેરકાળની છેલ્લી આવાલિકાના પ્રથમ સમયે) બીલ સ્થિતિમાં રહેલ
બીલ ક્રિદિઓને આશર્થી પ્રથમા સ્થિતિ રૂપે બનાવી યોની પણ સમયાધિક આવાલિકા શોષ રહે ત્યાંસુધી બીલ ક્રિદિઓને અન્તર્સુન્
સુધી વહે છે, એ અન્તર્સુન્ના પ્રારંભની ઉદયાવલિકા સાથે પહેલી ક્રિદિની શોષ રહેલી આવાલિકા પણ ભેગી વેદાય છે. ત્યારપછે

(ત્રીજી કિટ્ટિવેદનના અન્ત્ય સમયે) સંઠ કોધની બંધ ઉદય ઉદ્ધારણા એ ત્રણે વિચરેદ પામે છે જેથી આનન્તર સમયે જ સંઠ કોધની અપયક અને અવેદક થાય છે, પુનઃ એ વખતે પ્રથમા સ્થિતિમાં ચરમાવલિકા અને બીજી સ્થિતિમાં સમયોન થો આવાલિકા સુધીમાં બંધાયેલી સ્થિતિઓ એટલી જ 'સંઠ કોધની સત્તા રહેલી છે શેષ સર્વ કોધ આનમાં ગુણસંક્રમ વડે સંક્રમ્યો છે અને નિર્જયો છે, કારણ કે એ ત્રણે કિટ્ટિઓના ઉદય કાળમાં પ્રથમા સ્થિતિ ઉદયથી નિર્જયરૂતિ બંધ છે, અને ક્ષિતિયા સ્થિતિ સંઠ આનમાં ગુણસંક્રમવડે સંક્રમતી બંધ છે, જેથી કોધોદયના (વા કોધબંધના) વિચરેદ સમયે કોધની પૂર્વોક્ત અને ક્ષિતિયા સ્થિતિ સંઠ આનમાં ગુણસંક્રમવડે સંક્રમતી બંધ છે, તેમાં પ્રથમા સ્થિતિની જે ચરમાવલિકા બાકી રહી છે તે ઉદયવંત સંજ્વલન આનમાં નિત્યુક સંક્રમવડે સત્તાજ બાકી રહે છે, તેમાં પ્રથમા સ્થિતિની જે ચરમાવલિકા બાકી રહી છે તે ઉદયવંત સંજ્વલન આનમાં નિત્યુક સંક્રમવડે ઉદયાવલિકામાં સંક્રમી ક્ષય થાય છે, અને ક્ષિતીયા સ્થિતિ સંઠ આનમાંજ સંક્રમ માત્રથી સમયોન થો આલીકા જેટલા કાળમાં ક્ષય પામે છે, એ રીતે સંઠ કોધનું અપયકપણું અને અવેદકપણું પ્રાપ્ત થયા બાદ સમયોન થો આવાલિકા જેટલા કાળે સંઠ કોધની સર્વથા ક્ષય થાય છે ॥ ફક્તિ સંતોષણ ॥

હવે સંજ્વલન કોધની પ્રથમા સ્થિતિની જે છેલ્લી નિત્યુકાવલી બાકી રહી હતી તેના પહેલા સમયે અથવા અપયકતા અને અવેદકતા જે સમયે પ્રાપ્ત થઈ છે તેજ સમયે સંઠ આનની ત્રણ કિટ્ટિઓ જે ક્ષિતિયા સ્થિતિમાં કિટ્ટિચલુકાળે થયેલી છે તેમાંની પહેલી કિટ્ટિને આકર્ષીને પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી પ્રતિસમય ઉદયમાં લાવે છે. એ પહેલી કિટ્ટિને ઉદય અન્તર્યુંંની સમયાધિકા આવાલિકા બાકી રહે ત્યાં સુધી પ્રવર્તે છે, ત્યારબાદ શેષ આવાલિકાના પહેલાજ સમયે બીજી સ્થિતિમાં રહેલી બીજી કિટ્ટિને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી [એક આવાલી સુધી પહેલી ને બીજી એ કિટ્ટિઓ સાથે વેદકાને ત્યારબાદ અન્તર્યુંંસુધી ફેવળ બીજી કિટ્ટિ વેદક છે તે પણ એ બીજી કિટ્ટિના વેદનકાળની] સમયાધિકા આવાલિકા શેષ રહે ત્યાં સુધી, ત્યારબાદ એટલી શેષ આવાલિકાના પહેલાજ સમયે બીજી સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીજી કિટ્ટિઓને આકર્ષી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી અન્તર્યુંંસુધી ઉદયમાં લાવે છે, (એમાં

એ રીતે ચાર સંઝલદત પ્રધાની અનન્ત અનન્ત કિદિઓના દરેકના જે સ્થલ જાતિલેકથી ત્રણ ત્રણ લેદ પાડ્યા છે, તેમાંથી આહિ સંઝેધે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભક છવ કિતીયા સ્થિતિમાં રહેલી કોધની ત્રણ કિદિઓમાંથી પહેલી બાદરકિદિને આઝધી પ્રથમાસ્થિતિ રૂપે બનાવી ઉદયમાં લાવે છે, અર્થાત્ સંઝેધની પ્રથમા સ્થિતિના જે ત્રણ વિભાગ અશ્વમ્ભૂંકણ આદિ કયા હતા તેમાં પહેલા અને બીજા વિભાગના (કિદિમ્ભણા) અન્ય સમય સુધી બાદરકોધનો ઉદય વર્તેતો 'કેતો તે હવે (કિદિમ્ભણ ક્રિયા-ક્રાળ) પૂર્ણ થયા બાદ તરત કોધની કિદિઓનો ઉદય શરૂ થયો કે જે ઉદય અન્તર્ગ્ધ સુધી ચાલુ રહેવાનો છે જેથી જોજ અન્તર્ગ્ધવું નામ કોધની પ્રથમાસ્થિતિનો ત્રીજો ભાગ કિદિવેદન નામનો છે, અને કોધનો ત્રીજો કિદિઓને વેદવી તેજ કોધનો બાદરકિદિ ઉદય ક્રેવવાય જેથી ત્રીજા કિદિવેદન કાળમાં (ભાગમાં) કોધનો ચાલુ ઉદય બધ થઈ કિદિઉદય શરૂ થાય છે. આહિ બાદરકિદિઓનો ઉદય હ્રિવાથી આ પછુ કોધનો બાદર ઉદય જ છે. પુનઃ આ સંઝેધની પહેલી અનન્ત કિદિઓના વેદનકાળની સમયાધિક ત્રીસ આવાલિકા બાકી રહે ત્યારે અનન્તર સમયે જ (ચરમાવાલિકાના પ્રથમ સમયેજ) જોજ વેદાતા સૂદમકોધની બીજા અનન્ત કિદિ જે કિતીયાસ્થિતિમાં છે, તેને આઝધી પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનાવી ઉદયમાં લાવે છે, અને જે ચરમાવાલિકા શેષ રહી છે તેને બીજા કિદિઓના ઉદય સાથે ત્રીસ વેદતો જાય છે. એ રીતે પહેલી કિદિવેદનની અન્યાવાલિકામાં અથવા બીજા કિદિવેદનની પહેલી આવાલિકામાં બે કિદિઓ (પહેલી ને બીજા) લેગી વેદાય છે, અને આવાલિકા પૂર્ણ થયા બાદ કેવળ બીજા કિદિજ અન્તર્ગ્ધ સુધી વેદાય છે, યાવત્ બીજા કિદિવેદનની પછુ સમયાધિક ચરમાવાલિકા બાકી રહે ત્યાં સુધી કેવળ બીજા કિદિઓનો ઉદય હોય છે, ત્યારબાદ અનન્તર સમયથી [ચરમાવળના પહેલા સમયથી] જ કિતીયા સ્થિતિમાં રહેલી ત્રીજા અનન્ત કિદિઓને આઝધી પ્રથમા સ્થિતિ રૂપે બનાવી ઉદયમાં લાવે છે, એમાં પછુ બીજા કિદિની ચરમાવાલિકા અને ત્રીજા કિદિની પ્રથમાવાલિકા બે સાથે સાથે વેદાય છે, અને ત્યારબાદ કેવળ ત્રીજા કિદિ અન્તર્ગ્ધ સુધી વેદાય છે. તે પછુ ત્રીજા કિદિવેદન કાળની સમયાધિક આવાલિકા શેષ રહે ત્યાં સુધી જ, આ સમયે

ક્રોધમાં સંક્રમાવે છે, તે સમયેન યો આલસિષા જેટલાજ તુલ્ય ક્રાળમાં સર્વ સ્થિતિઓ સંક્રાન્ત થઇ જશે, અને તેમાં છેલ્લા સમયે ગુણસંક્રમથી નહિ^૧ પરંતુ સર્વસંક્રમથી સર્વ પુરૂષવેદ સંક્રાન્ત થઈ જશે, જેથી પુરૂષવેદનો સર્વથા ક્ષય સંક્રોધના પહેલા ત્રિભાગમાં (અશ્વકર્મુષ્ક્રમશ્રાળમાં) થાય છે. ॥ इति पुरुषवेदस्य ॥

પુરૂષવેદનો ક્ષય થયા બાદ અશ્વકર્મુષ્ક્રમશ્રુ સમાપ્ત થાય છે. ત્યારબાદ ક્ષિદ્ધિરશ્રુ નામના બીજા ક્રાળવિભાગમાં (બાજા વૃત્તીયાંશમાં) વર્તેતો જીવ ચારે સંભવન ક્રમયોની ઉપરની સ્થિતિમાં પ્રતિસમય અનન્ત અનન્ત^૨ બાદસ્કિદ્ધિઓ કરે છે. (કિદ્ધિઓનું સ્વરૂપ ઉપશમશ્રેણિમાં લેવાના ઉપશમ પ્રસંગે મહેવાઈ ગયું છે તે અનુસારનું આહિં બાદસ્કિદ્ધિઓનું સ્વરૂપ જાણીશું.) તે કિદ્ધિઓ દરેક ક્રાણ્યની (ક્રોધ માન માયા લોભની) અનન્ત અનન્ત છે, પરંતુ તે અવત્તાનન્ત કિદ્ધિઓના સ્થૂલ જ્ઞાતિકેત્તની અપેક્ષાએ ત્રણત્રણ કિદ્ધિઓ (અશ્વકા કિદ્ધિકેત્ત) કલ્પીતો તો ૧૨ કિદ્ધિકેત્ત થાય. એ ૧૨ કિદ્ધિકેત્ત ક્રોધકર શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તેને જાણવા, અન્યથા માને શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો ૬, માયાએ શ્રેણિ પ્રારંભને ૬ અને લોભે શ્રેણિ પ્રારંભને ૩ કિદ્ધિકેત્ત હોય, કારણ કે માને શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો ક્રોધને ઉદ્ભવતાવિધથી (અનુદિત નયુંસક્રવેદાદિકલા ક્ષયવત્) ક્ષય કરે છે. જેથી ક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિના અભાવે કિદ્ધિકરશ્રુ ન હોય, કારણ કે કિદ્ધિઓ તેની કલ્પના છે કે જેનો ક્રમે ઉદય થવાનો છે, માટે અનુદિત ક્રોધની કિદ્ધિઓ થતી નથી તેથી ક્રમે ઉદયમાં આવવા ચોક્કસ શૂંચ ત્રણ ક્રમયોની ત્રણ ત્રણ મળી નવ કિદ્ધિઓ થાય છે. એ રીતે માયાના ઉદયે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો માન ત્રણ અનુદિત હોવાથી તેની કિદ્ધિઓ ન થાય જેથી ૬ કિદ્ધિઓ થાય. અને લોભે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો માયા ત્રણ અનુદિત હોવાથી માત્ર લોભનીજ ત્રણ કિદ્ધિઓ થાય. એ પ્રમાણે ૪ સંભવન ક્રમયોનો કિદ્ધિક્રાળવિધ જાણીશું.

૧ કિદ્ધિકરશ્રુક્રાળમાં તો ચારે ક્રાણ્યની બાદસ્કિદ્ધિઓજ થાય છે, સદ્માકિદ્ધિઓ તો લોભની બીજી કિદ્ધિઓના ઉદય વખતે તૈયાર થાય છે.

સમયોન યે આવાલિખ સુધીની પૂર્વબદ્ધ સ્થિતિઓ વિશ્વમાન છે, શેષ સર્વ સ્થિતિઓ ક્ષય પામી છે, એ સમયોન યે આવાલિખબદ્ધ સ્થિતિઓ સંક્રોધમાં શુણ્ણસંક્રમવડે સંક્રમતી જાય છે. [આ પ્રકાર પુરૂષવેદે શ્રેષ્ઠિપ્રારંભક આશ્રયી મલો, પરન્તુ ને શ્રેષ્ઠિપ્રારંભક નયું હોય તો પ્રથમ સ્ત્રીવેદ નયુંસંક્રવેદનો સમાકળે ક્ષય કરે છે, અને ક્ષય સમયે પુરૂષવેદના બંધાદિ વિચ્છેદ પામે છે, ત્યારબાદ પુરૂષવેદહંકારસ્વછક એ સાતનો સમાકળે ક્ષય થાય છે. ને શ્રેષ્ઠિપ્રારંભક સ્ત્રી હોય તો પ્રથમ નયુંનો ક્ષય કરી સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરે અને સ્ત્રીવેદના ક્ષય સમયેજ પુરૂષવેદનો બંધ વિચ્છેદ પામે છે, ત્યારબાદ પુરૂષવેદહંકાર એ સાતનો સમાકળે ક્ષય થાય છે. ચાહિ વિષય પુરૂષ પ્રારંભકની અવેક્ષાઓ મહેવાય છે—

હવે જે સમયે પુરૂષવેદની પ્રથમા સ્થિતિનો ક્ષય થઇ સમયોન યે આવાલિખ વડે બંધાયલી સ્થિતિઓના સંસુદાયવાળી દ્વિતીયા સ્થિતિ શુણ્ણસંક્રમવડે સંક્રમવાનો પ્રારંભ થયો છે તેજ સમયે સંક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિ જે પ્રથમથી ઉદયમાં ચાહુ છે, તેના અર્ધે તથા વિભાગ થાય છે—અશ્વઘ્નુંકંઠયુ કિદુકરણ ને કિદુવેદન. એ તથા વિભાગમાં વહેંચાય છે. [અર્થાત્ એ પ્રથમાસ્થિતિમાં જૂદી જૂદી તથા ક્રિયાઓ અનુક્રમે થવાની છે. ત્યાં પહોંલા અશ્વઘ્નશુભળમાં વર્તેતો જીવ ચારે સંજનવાન મથોની ઉપરની કિતીયાસ્થિતિમાં (અનરરથી ઉપરની સ્થિતિમાં) પ્રતિસમય અનન્ત અનન્ત અપૂર્વ રૂપવેડિ કરે છે, તે સાથે પુરૂષવેદને શુણ્ણસંક્રમવડે બંધાવા સં

૧ અર્ધે ક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિના તથા વિભાગ થાય એમ કહ્યું તે કહ તેજ સમયે તથા વિભાગ પડી જાય છે એમ નહિ પરન્તુ એ પ્રથમાસ્થિતિમાં અનુક્રમે તથા ક્રિયાઓ જૂદી જૂદી થવાની છે, એમ પ્રથમથી સંજનવાવા માટે તથા વિભાગ થાય એમ કહ્યું છે. લાલિય કાયનો ઉપચાર વર્તમાનકાળમાં થઇ શકે છે એ વિવક્ષાઓ.

૨ અપૂર્વ રૂપવેડિ રૂપરૂપ ઉપશ્રેણિમળ મહેવાઈ ગયું છે.

૮ ગાથાવાચ ક્ષય: ॥

ત્યારબાદ અન્તર્યુંમાં ૮ નોકાથ અને ૪ સંબંધન તો ૧૩ કથાતું અન્તરકરણ કરે છે, જેથી તો હરકેને પ્રથમાસ્થિતિ અને દ્વિતીયા (ઉપરી) સ્થિતિ ત્રીય યે વિભાગવાળી સ્થિતિ થાય છે, અને તો યે વિભાગ વચ્ચે કમપ્રેદશરહિત અન્તર્યું જેટલી સ્થિતિ હોય છે (તો અન્તરકરણનો વિશેષવિધિ ઉપશમાનકરણમાં ૨૧ પ્રકૃતિના અન્તરકરણ પ્રસંગે તેમજ શ્રેણિ સંબંધિ ઉપશમા-સમ્યક્વની પ્રાપ્તિમાં ૩ હંકારોચ્છનીયતું અન્તરકરણ કહ્યું છે તે અસુસારે યથાચીન્ન ભણવે), તો રીતે ૧૩તું અન્તરકરણ કરીને નયુંંવેદની ઉપરની દ્વિતીયા સ્થિતિને ઉદ્દલનાતુવિહુણસંકમવડે ઘટાડતાં ઘટાડતાં અન્તર્યુંમાત્રમાં પડ્યોપમાસાંખ્ય ભાગ જેટલી સ્થિતિ કરે, અને ત્યારથી પ્રારંભીને તો શેષ સહેલી સ્થિતિને ગુણસંકમ વડે બાધમાન ચોક્ષનીયની પ્રકૃતિઓમાં સંક્રમણીને અન્તર્યુંં માત્રમાં દ્વિતીયા સ્થિતિનો સર્વથા નાશ કરે છે, અને ત્રીજી પ્રથમાસ્થિતિને નયુંંવેદે શ્રેણિ આરંભી હોય તો ઉદયથી ક્ષય કરતો બંધ છે, અને અન્તરવેદે આરંભી હોયતો માત્ર બાવાદિશ જેટલીજ બાકી રહિ હોય છે તેને રિતભુક સંક્રમવડે ઉદયવતી પર પ્રકૃતિમાં સંક્રમણી આવાલીકા જેટલા કાળમાં સર્વથા ક્ષય કરે છે. તો રીતે નયુંંસકવેદનો ક્ષય થએથી ચોક્ષનીયની કુલ ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષય થયો. ॥ ઇતિ મયુક્તકવેદ ક્ષય: ॥

નયુંંસકવેદનો ક્ષય કર્યા બાદ અન્તર્યુંં માત્રમાં અંતિવેદનો ક્ષય પણ નયુંંવેદની પદ્ધતિએજ કરે છે ॥ ઇતિ ક્ષત્રવેદક્ષય: ॥

અંતિવેદનો ક્ષય કર્યાબાદ ૬ નોકાથનો ક્ષય ત્રીકસાથે પ્રારંભે છે, ત્રીંચી આરંભી તો ૬ની દ્વિતીયાસ્થિતિને ગુરૂપવેદમાં ન સંક્ર-માવતાં સંબંધનકોષમાં સંક્રમણે છે. તો રીતે અન્તર્યુંં સુધી સંક્રમાવતાં દ્વિતીયાસ્થિતિને સર્વથા ક્ષય થાય છે, એજ સમયે ગુરૂપવેદનો બંધ ઉદય ઉદીરણ તો ત્રણેને ભિન્નહિ થાય છે. જેથી ગુરૂપવેદની પ્રથમા સ્થિતિનો સર્વથા ક્ષય થયો. પરન્તુ દ્વિતીયા સ્થિતિમાં

॥ ૨૧ વારિત્તમોહનીયના ક્ષયનો ક્રમ ॥

તે સાથે શેષ કર્મપ્રકૃતિઓના પણ ક્ષયનો ક્રમ.

પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે દર્શનસપ્તકનો ક્ષય કરેલ હોય તેમજ આશુચ્ચ ન બાંધ્યું હોય તો તેણે જીવ્યવારિત્તમોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિના ક્ષય માટે (અર્થાત્ વારિત્તમોહનીયની કષપકશ્રેણિ પ્રારંભવાને) પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તકરણ કરે તે અપ્રમત્ત શુણ્ણસ્થાનેજ કરે, અને બીજી અપૂર્વકરણ કરે તે આઠમા અપૂર્વકરણશુણ્ણસ્થાને કરે, અર્થાત્ જો આઠમું શુણ્ણસ્થાન તે વારિત્તમોહનીયનો ક્ષય કરવા માટેનું બીજું કરણ-અપૂર્વકરણ છે. જો અપૂર્વકરણમા સ્થિતિધાતાદિ ખંધ્ય પદાર્થ ચાડે થાય છે, ત્યાં પ્રથમસપ્તકથીજ સ્થિતિધાતો જીવી રીતે પ્રવર્તે છે કે જેથી અપૂર્વના પર્થનતે ૮ મધ્યકષાયની સ્થિતિસત્તા (પ્રથમ અન્તક્રિંશંક્રાંસાં હતી તે ધરીને) પદ્યોપમના અસંખ્યાતસાક્ષાગ જેટલી શેષ રહે. ત્યારબાદ નવમા અનિવૃત્તિશુણ્ણસ્થાનમાં ગીજી કરણ અનિવૃત્તિકરણ કરે, અર્થાત્ જે નવમું અનિં શુણ્ણસ્થાન તે વારિત્તમોહનીયના ક્ષયમાં ગીજી અનિવૃત્તિકરણજ છે. જો અતિંકરણના વા શુણ્ણના સંખ્યાતા ક્ષાગ વ્યનીત થાય ત્યારે સ્થાનધિ' ૩-નરક ૨-તિર્થગ્ ૨-કુર્ભાત ૪-સ્થાન-આતપ-ઉદ્યોત-સૂદમ-સાધારણ જો ૧૬ પ્રકૃતિની ઉદ્વેગના સંક્રમ વડે ઘટતાં ઘટતાં પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ક્ષાગ જેટલી સ્થિતિ રહે છે, ત્યારબાદ જો ૧૬ પ્રકૃતિઓને બંધાતી સ્વસક્રમ ચોખ્ય પ્રકૃતિઓમાં શુણ્ણસંક્રમ વડે સંક્રમાવી સંક્રમાવીને સંપૂર્ણ ક્ષય કરે છે. ॥ ફતિ ૩ દર્શન ૧૩ નામન=૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષય ॥

આહિ પ્રથમ આઠ મધ્યકષાયનો ક્ષય પ્રારંભ્યો. હતો પૂરવું તે ક્ષય થવા પહેલાં વચ્ચમાંજ આ ૧૬ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થયો ત્યાર- બાદ અન્તર્મુંશરણે ૮ મધ્યકષાયનો ક્ષય થાય છે. (આહિ' કેટલાક આચાર્યોનું' કોમ પણ માનવું છે કે પ્રથમ ૧૬ પ્રકૃતિઓના ક્ષયનો પ્રારંભ કરી તે ક્ષય થયા પહેલાંજ વચ્ચમાં ૮ મધ્યકષાયનો ક્ષય કરે છે, અને ત્યારબાદ ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે છે.) ॥ ફતિ

નાંબધુ ત્યાં સુધીના અતર્મૂહુત્ત પ્રમાણુ દિશતિસ્થાનો સત્તામાં સ્થે છે તેને તે તે ગતિવાળો ક્ષય કરે છે. તેથી ક્ષાયિકસમ્યગ્ની સમાધિવાળો તે ચારે ગતિમાંની કોઈપણ ગતિવાળો ભુવ હોય. ॥ इति सप्तमोऽवतारः ॥

પ્રશ્ન:—એ સાત પ્રકૃતિઓનો (૪ અર્નાવાં ૩ દર્શનં એ દર્શન સપ્તકો) ક્ષય થવાથી ક્ષાયિકસમ્યગ્ન પામેલો ભુવ કૈટલાસે ભવે એણે ભય ?

ઉત્તર:—ગીજે ભવે અથવા યોગે ભવે એણે ભય [ક્વાચિત્ પાંચમે ભવે એણે ભય], તે આ પ્રમાણુ-આર્કિ મનુંભવમાં ક્ષાં સમ્યગ્ પામીને દેવગતિમાં અથવા નરકગતિમાં ભય, ત્યાંથી નિકળીને પુનઃ મનુષ્ય થઈ એણે જતાં ગીજે ભવે એણે ભય જેમ શ્રેષ્ઠિક આદિ, તથા તિર્યચમાં અથવા મનુંભાં ભય તેો અવશ્ય યુગલિકમાંજ ભય, ત્યાંથી દેવ થઈ ત્યાંથી મનું થઈ એણે જતાં યોગે ભવે એણે ભય. (કૃષ્ણ નરકાદ્ય ધાંથી ક્ષાંસમ્યગ્ પામી નરકે ગયા છે ત્યાંથી નીકળી મનુષ્ય થઈ ત્યાંથી પાંચમા કલ્પમાં દેવ થઈને મનુંભવમાં આવી પારમા અમમ તીર્થંકર થઈ એણે જવાના છે એ અપેક્ષાએ પાંચ ભવ, અથવા શ્રીકૃત્પ્રસન્નસૂરિ કે જે પાંચમા આરાને અન્ને થવાના છે તે ક્ષાયિકસમ્યગ્કૃદિ છે, જેથી કૃત્પ્રસન્નભવમાં તેો જિવકલ્પનો અભાવ હોવાથી ક્ષાંસં પામે નહિ, અને હાલ દેવભવમાં છે ત્યાં પણ પામે નહિ, તેથી એ દેવભવ પહેલાંનાં મનુષ્યભવમાંજ પામેલા હોય માટે તે મનુષ્યભવ-દેવભવ-કૃત્પ્રસન્ન-ભવ-દેવભવ એ ચાર ભવ પછી પાંચમા ભવે મનુષ્ય થઈ એણે જશે માટે એ ત્રીતે ક્વાચિત્ કોઈને પાંચ ભવ પણ થાય, એ અલ્પ પ્રકાર હોવાથી સામાન્યવિવેક્ષામાં પાંચ ભવ કલા નથી.

પુનઃ પૂર્વબદ્ધાદ્ય મનુષ્ય ક્ષાયિક સમ્યક્ષ્વ પામીને તરતમાં જો મરણ ન પામે તેો કોઈક ઉપશ્ચયશ્રેણિ પણ કરે અને જો આશુષ્ય ધાંરંડું ન હોય તેો ક્ષાયિક સમ્યગ્ પામીને તરત ચારિત્રચોડનીયતા ક્ષય માટે ક્ષપકશ્રેણિજ પ્રારંભે. ॥ इति क्षयिकसप्तम्यादि ॥ અથવા દર્શનસત્ત્વનો ક્ષય ॥

સર્વ સ્થિતિધાતોમાં મિથ્યાસ્તની સ્થિતિ મિશ્રમાં અને સમ્યગ્માં લય પામે છે, મિશ્રની સમ્યગ્માં લય પામે છે, અને સમ્યગ્ની પોતાની અધોવર્તી સ્થિતિમાં (નીચેની સ્થિતિમાં) લય પામે છે. જો રીતે સ્થિતિનો નાશ થતાં મિથ્યાગ્ની જે વોક આવાલિકા રહી છે તે સ્તિભુક્સંક્રમ વડે સમ્યગ્ની ઉદયાવલિકામાં સંક્રમી નાશ પામે છે. ॥ इति मित्यात्रकपः ॥

ત્યારબાદ [મિથ્યાગ્ની વોક આવાલિકા રોપ રહી ત્યારથી] મિશ્ર અને સમ્યક્સ્તના હેબરો સ્થિતિધાત વીર્યે દરેક સ્થિતિધાતમાં અસંખ્ય અસંખ્ય લાગો. કય પામતાં મિશ્રની સ્થિતિ વોક આવાલિકા જેટલી બાકી રહે, અને સમ્યગ્ની સ્થિતિસ્તતા ૮ વર્ધની રહે. આ વખતેજ સર્વ વિદ્યોતો નાશ થવાથી નિશ્ચયનયના અભિપ્રાયે દર્શનમોહનીય ક્ષપ્ત કહેવાય છે (વ્યવહારનયને અનુસરીને તો જ્યારથી યથાગ્રંથરણ કારે કયું ત્યારથી દર્શનક્ષપક ગણાય). પુનઃ મિશ્રચોહનીયની જે વોક આવાલિકા બાકી રહી હલી તે સ્તિભુ-ક્સંક્રમવડે સમ્યગ્ની ઉદયાવલિકામાં સંક્રમી નાશ પામે છે. इति मिश्रमोहनीय क्षपः ॥

હવે સમ્યગ્ચોહનીયની બાદ વર્ધ પ્રમાણ જે સ્થિતિસ્તતા બાકી રહી છે તેમાંથી અન્વયુન્મયન્વયુન્મ પ્રમાણ હેબરો સ્થિતિધાત (ઉદ્દલના સંક્રમપદ્ધતિઓ) કરે, ચાવડ દ્વિયરમ સ્થિતિખંડ આવે, દ્વિયરમ સ્થિતિખંડથી ચરમસ્થિતિખંડ સંખ્યાતણુ ચોટી છે. તેને પણ અન્વયુન્મક્રીયો ઉવેલે. તે ઉવેલાયા બાદ આ ક્ષપક આત્મા કૃત્કરણ કહેવાય છે. આ કૃતકરણમાં વર્તેલા કોલક જીવ (પૂર્વે આણુભ્ય બાંધુયું હોય તે) કાળ કરીને બાંધેલા આણુભ્ય અનુસારે હીનાધિક પરિણામવાળો થઈ મરણ પામી તે તે ગતિમાં નાથ છે, લેસ્થા પણ પ્રથમ શુદ્ધ હલી તે ખલ્લહાને જમાની કોલપણુ લેસ્થા પ્રગટ થાય છે. આ જીવરથી વોમ સ્પષ્ટ થયું કે ક્ષાધિક-સમ્યગ્નો પ્રારંભક જનકાળવર્તી મનુષ્યજ્વ હોય પરન્તુ પૂર્ણ કરનાર ચાર ગતિમાંનો કોઈ પણ ગતિનો જીવ હોય કેમકે છેલ્લી બંડ ઉવેલાઈ રહ્યા બાદ પણ ઉદય સમયથી ચારંચો ચરમ સ્થિતિખંડ ઘાત કરતા ગુણુશ્રેણિકાર જે દલ જે છેલ્લા સ્થાનમાં

ઉભાન્ત શુદ્ધં ત્યાં સુધીનો કાળ ક્ષાત્રિક સમ્યક્સ્વની પ્રાપ્તિના ગણાય. એ તણુ દર્શનચોક્કની ક્ષપણુનો વિધિ પણ બે કે અર્ધતાં ની વિસંચોક્કના-ક્ષય સરખો છે, તેા પણ કંઈક વિશેષતા છે તે સંણેપમાં આ પ્રમાણે—

દર્શનચોક્કનીનો ક્ષય કરવા માટે પ્રથમ વશાપ્રવૃત્તકરણ કર્યા પછી અપૂર્વકરણ કરે તેના પ્રથમ સમયથીજ ઉદયમાં નીકે ખર્તતા ચિથ્યાત્વનો અને ચિશ્રનો સમ્યં ચોક્કનીયમાં ગુણસંક્રમ કરે, તે સાથે ઉદ્ધવતા સંક્રમ પણ એ યોનેા આરભે, ચાવત અપૂર્વકરણના અન્ત્ય સમયે ત્રણેની સ્થિતિસત્તા અપૂર્વંતા પ્રથમ સમયવર્તી સ્થિતિથી સંખ્યાતણુ હીન (સંખ્યાતમા લાગ જેટલી) રહે, અને દેશીપથમના નિધત્તી નિઝાયના જે અત્યાર સુધી થતી હતી તે બંધ થાય. ત્યારબાદ અનિવૃત્તિકરણ પ્રારંભે, તેમાં અપૂર્વં વત સ્થિતિઘાતાદિ પ્રાયે પ્રદ્યૌષ પ્રવર્તે છે. તેમાંના હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા બાદ ત્રણેની સ્થિતિસત્તા અસંસિપચોન્દ્રયની સ્થિતિ-સત્તા જેટલી થાય, ત્યાર બાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા પછી ચતુર્સિન્દ્રિય જેટલી, ત્યારબાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યા પછી ત્રીન્દ્રિય જેટલી, ત્યારબાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીત્યાબાદ ક્ષીન્દ્રિય જેટલી અને ત્યારબાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીરેયે એકેં જેટલી, ત્યારબાદ હજારો સ્થિતિઘાત વીરેયે એક પદ્યોપમ જેટલી [એ ચૃણુશ્રવતા અભિપ્રાયથી અને શ્રીપથસંશ્લેષસારે તેા પદ્યોપમના સંખ્યાતમા લાગ જેટલી] સ્થિતિસત્તા થાય. ત્યારબાદ શેષ રહેલી (પદ્યોપમ જેટલી) સ્થિતિસત્તામાંથી એક સંખ્યાતયો લાગ સંખ્યાતમા શેષ સર્વ સ્થિતિસત્તાનો (સ્થિતિઘાતો વડે) નાશ કરે, ત્યારબાદ એ ત્રણેની જે સંખ્યાતમા લાગ જેટલી સ્થિતિ યાદીં ચોખીને શેષ સર્વ સ્થિતિસત્તાનો (સ્થિતિઘાતો વડે) નાશ કરે, ત્યારબાદ એ ત્રણેની જે સંખ્યાતમા લાગ જેટલી સ્થિતિ રહેી છે તેમાંથી પણુ (હજારો સ્થિતિઘાત વીરેયે) સંખ્યાતા લાગો વિનાશ પમાડીને એક નાના સંખ્યાતમા લાગ જેટલી સ્થિતિ ત્રણેની ચોખે, ત્યારબાદ હજારો સ્થિતિઘાત વડે મિથ્યાત્વની સ્થિતિના અસંખ્ય લાગ વિનાશ પામી એક અસંંમા લાગ જેટલી સ્થિતિ રહે, અને મિશ્રસમ્યક્સ્વના સંખ્યાત લાગ વિનાશ પામી એક સંખ્યાતમા લાગ જેટલી સ્થિતિ રહે, પુનઃ હજારો સ્થિતિ-ઘાત વીત્યા પછી મિથ્યાત્વ ૧ આવાદિશ જેટલું રહે અને મિશ્ર સમ્યક્સ્વ એ યો પદ્યોપમના અસંંમા લાગ જેટલાં શેષ રહે, એ

॥ કવકેળી ઇ અંતજાતુવનીનો કવ્ય ॥

(ઉપશમનાકરણમાંથી ઉદ્ભવેલું).

કપકેળેણિનો આરંભ કરનાર આઠ વર્ષથી અધિક વયનો વળખેલાનારાય સંહનવાળો શુભ ધ્યાનવાળો ૪-૫-૬-૭-એ ચારમાંના દેહપણુ એક ગુણસ્થાનમાં વર્તેતો મનુષ્ય હોય છે. તેમાં જો અપ્રમત મુનિ પૂર્વધર હોય તો શુદ્ધકથાને અને એ સિવાયના બીજા સર્વ ધર્મકથાને શ્રેણિ આરંભે. ત્યાં ૨૮ ચોહનીયનો ક્ષય કરવો એ કપકેળેણિમાં ગુપ્ત્ય કાર્ય છે, અને ચોહનીયના ક્ષયમાં પ્રસંગે પ્રસંગે શ્રેય ૭ કર્મની પ્રકૃતિઓનો પણ ક્ષય થતો જાય છે તે ગૌણ છે. તેમાં સર્વથી પ્રથમ તો ૪ અનન્તાતુલ્યિય ક્રિયાઓના સ્વપ્રકારે ક્ષય કરે તેનો વિધિ તો ઉપશમના કરણમાં અનંતાન્તીવિસંચોજનાના અધિકારમાં કહ્યો છે, વિસંચોજના અને ક્ષય એકજ છે. પુનઃ કપકેળેણિ આરંભક મનુષ્ય પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિજ હોય, અને પૂર્વે આણુષ્ય ન બાંધ્યું એજ અદિત્યચોહનીયની કપકેળેણિ પ્રારભે. અને જો આણુષ્ય બાંધ્યું હોય તો અનંતાન્તી વિસંચોજના કર્યા બાદ તથા દર્શનચોહનીયનો [એ ૭ પ્રકૃતિઓનો] ક્ષય કરીનેજ અટકે છે, એથી આગળ અદિત્યચોહનીયની ૨૧ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરવાને તત્પર થઈ શકેતો નથી તેવું કારણ આણુષ્યનો ધર્મ એજ વિશ્વરૂપ ધાય છે. ત્યાં ઉપશમનાકરણમાં કહેલા વિધિપ્રમાણે ૪ અનન્તાતુલ્યી નો ક્ષય કરીને ત્યારબાદ તથા દર્શન ચોહનીયનો ક્ષય કરે છે તેનો વિધિ આ પ્રમાણે—

॥ ૩ દર્શનમોહનીયનો કવ્ય અનુક્રમે ॥

દર્શનમોહનીયની કપણુનો આરંભક શ્રી જિનેશ્વરના-સર્વજ્ઞના મળમાં ઉત્પન્ન થયેલ આઠ વર્ષથી ઉપરની વયવાળો વળખેલાનારાય સંહનવાળો મનુષ્ય હોય છે. જેમ વર્તમાન ચોવીસીમાં શ્રીઋષભજિનેશ્વરના વિહારકાળથી પ્રારંભીને શ્રી જંબુસ્વામીને દેવળજ્ઞાન

१	०५३ १० ०.२६३ १० ०१३.१० २	२
२	०१२.२ १३३ ०१२.३	३
३	३६ ०.२१	४
४	३६१२	५
५	०.३ ०१ १३.१० ०१.० ०२ ०१३	६
६	३६१२.३	७
७	२ १३.३ ०१ ०१.१०	८
८	१३.३ ०.२	९
९	११.१ ०१ ०१.१०	१०
१०	११.१ ०.२	११
११	११.१ ०१ ०१.१०	१२
१२	११.१ ०.२	१३
१३	११.१ ०१ ०१.१०	१४
१४	११.१ ०.२	१५
१५	११.१ ०१ ०१.१०	१६
१६	११.१ ०.२	१७
१७	११.१ ०१ ०१.१०	१८
१८	११.१ ०.२	१९
१९	११.१ ०१ ०१.१०	२०
२०	११.१ ०.२	२१
२१	११.१ ०१ ०१.१०	२२

અધિક કાળ ટકતી નથી, તેમાં પણ બે મરણને પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તો બે સર્વોપશાન્તિ ૧ સમય ૨ સમય થાવત્ સમયોન અન્તર્મુઠં સુધી હીનાધીક કાળ સુધી રહીને ત્યારબાદ મરણ પામી તરતજ અતુતરમાં ઊભન થવાથી ગોથા ગુણુસ્થાન ગોચ ૧૭ સોહનીય પ્રકૃતિઓનો ઉદય શરૂ થાય છે, જેથી બે મરણના કારણથી ઉપશાન્તિનું જે પતન થાય છે તે મલક્ષયની પ્રતિપાત ઠેહવાય છે. અને બે ૧૧ મે ગુણુસ્થાને મરણનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત ન થાય તો બે ગુણું નો જે અન્તર્મુઠં કાળ છે તે સંપૂર્ણ થાય છે ત્યારબાદ કાળ સમાપ્તિ થયે અવશ્ય પતન થાય છે. આ પ્રકારનું અન્યાધાતી પતન તે ચક્રાક્ષયની પ્રતિપાત ઠેહવાય છે, અને આ રીતે ઉપશમ લાવથી પડેલા ભ્રમ જે ક્રમથી ચલેલા છે તેજ ક્રમથી નીચે પડતો પડતો [૧૦ થી ૬, ૬ સાથી ૮ મે ૮ સાથી ૭ મે, ૭ સાથી ૬ દેહ] પ્રમત સુધી આવે છે, અને ત્યાં આવી અનેકવાર પ્રમત અપ્રમત લાવમાં પરાવૃત્તિઓ કરીને ફાલ પાંચમે આવે, ફાલ ગોથા આવે અને ફાલ બીજે ગુણુસ્થાને આવી મિથ્યાદષ્ટિ પણ થાય.

આ ઉપશમશ્રેણિ પ્રથમના ૩ સંઘવણવાળો હોય તેજ પ્રારભે છે, અને અભાદ્યાય અથવા બાદ્દેવાયુ હોય તેજ પ્રારભી શરૂ પડતું શેષ ત્રણ આયુષ્ય બાંધેલ હોય તો ઉપશ્રેણિ ન પ્રારભે અને બે શ્રેણિમાંથી એટલે ૮-૯-૧૦-૧૧ મે ચાર ગુણુંમાંથી ૭મે તે સમયે મરણ પામે તો અવશ્ય અતુતર દેવ જ થાય, ૮-૯-૧૦ મા ગુણુંમાં લવક્ષયથી પ્રતિપાત હોય, પણ અદ્યક્ષયથી પ્રતિપાત ન હોય. અને ૧૧ મે બે અને પ્રતિપાત હોય. બે પૂર્વોક્ત વિધિ ગુરૂપ પ્રારંભક અને સંક્રોધના ઉદયવતની અપેક્ષા બે કરેલા છે. સી નાનું પ્રારંભક હોય તથાસંભાગદેકે પ્રારંભી હોય તેનો તક્ષવત આ શંકમાં ઉપશમના કરણમાં કરેલો છે ત્યાંથીજ જાણવો. ॥ઈતિ તપશમશ્રેણીનું સક્ષિત સ્વરૂપ ॥

॥ ૧૪ સંજ્ઞાન લોમની તપશ્ચમાના ૧-૨૮ ॥

કિદિવેત—પૂર્વે કદા પ્રમાણુ કિદિક્ષણતા અન્ય સમયે અથવા અનિયતિ ગુણુ ના અન્ય સમયે બાહર સંદોહનો ઉદય થયે થતા સાથેજ ક્રિતીયા સ્થિતિમાં બનેલી કિદિઓને ઓદે સૂક્ષ્મલોહને આકર્ષીને સૂક્ષ્મસપ્તપર્યાયા કાળ પ્રમાણુ અન્તર્મું જેટલી પ્રથમા સ્થિતિ (ઉદય સ્થિતિ) બનાવીને તરતજ સૂક્ષ્મલોહનો ઉદય થતે થાય છે. અને સંં દોહવા બાહર ઉદયની જે ઓકે આવલિક્ષ બાકી રહી હતી તે સ્વિયુધ્રવલિ રૂપે બાહલોહને સ્વિયુધ્ર સંકેતમવડે સંકેતમતી બદ્ય છે, તથા સમયોન બે આવલિક્ષ બદ્ય અન્તર્મું પ્રમાણુની જે ક્રિતીયા સ્થિતિઓ છે તે સમયોન બે આવલિક્ષ જેટલાજ કાળમાં સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બદ્ય છે. એ રીતે આ કિદિવેતનલું જે અન્તર્મુદ્ભૂતૈજ સૂક્ષ્મ સપ્તાય ગુણસ્થાન છે. સૂં સપ્તાય ગુણુસ્થાનમાં બાહરલોહ ઉપશાન્ત થાંત થયેલ સ્વિયાથી સૂક્ષ્મ લોહનોજ ઉદય વર્તે છે. પુનઃ ઓજ સૂં સપ્તાયમાં પ્રતિસમય પ્રથમાસ્થિતિમાંની કિદિઓ ઉદીરણુ પૂર્વકે ઉદયમાં આવતી બદ્ય છે, અને ક્રિતીયા સ્થિતિમાંની કિદિઓ પ્રતિસમય ઉપશમતી બદ્ય છે એ રીતે સૂં સપ્ં ના પ્રથમ સમયથી અન્ય સમય સુધીમાં કિંં સ્થિતિમાંની સર્વ કિદિઓ ઉપશાન્ત થઈ બદ્ય છે, જેથી લોહનો સર્વથા ઉપશમ થતાં ચોહનીયની ૨૮ સર્વ પ્રકૃતિઓ ઉપશાન્ત થઈ ॥ इति संज्ञान लोमोपशान्तिः ॥ समाप्तं च १० मं सूत्रं संप्राप्य गुणस्थानम् ॥

॥ તપશ્ચાન્તમોહ ૧૧ મું ગુણસ્થાન ॥

સૂંસપ્ં ના અન્ય સમય સુધીમાં ચોહનીયકર્મ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બધું, એ સર્વથા ઉપશાન્તિ પણુ અન્તર્મું થી

૧. ૩થા સંકેતે છે તે ૨પદ કહેલ નથી તો પણુ તે સમયે ઉદય વર્તી સૂં લોહ સ્વિયા થીજે સંકેતવાનો અવકાશજ નથી, અને બાહર કથાય હોઈને સૂં કથાવાના ઉદયમાં સંકેતે ઓમાં ક્રાઈ વિરોધ પણુ નથી.

કાળમાં છવે કદીયણુ જોવો અત્યંત હીન કર્યો નથી, જોવા અતિહીન રસવાળાં નવાં બનાવેલાં સ્પર્ધકો તે અપૂર્વસ્પર્ધક કહેવાય. આ પ્રથમ અર્ધકણુ કરણમાં પૂર્વસ્પર્ધકો અને અપૂર્વસ્પર્ધકો જોમ બને પ્રકારના સ્પર્ધકો વિદ્યમાન છે.

ચિકિત્સકાણ -અર્ધકણુકરણ વિલાસમાં જે પૂર્વસ્પર્ધક અને અપૂર્વ સ્પર્ધકો વિદ્યમાન છે તે સર્વે જોડોતર દુષ્ટિ શુદ્ધ નિરન્તર [અત્રુટિત] વર્ણણાઓ વાળા છે. હવે જો બાને પ્રકારના સ્પર્ધકોમાંથી કેટલાક સ્પર્ધકોમાં રસ ઘટાડતાં ઘટાડતાં જોડેલો ઘણો દેવો કે જેથી જોડોતર દુષ્ટિ વાળો વર્ણણકરમ પણુ પૂટી જાય, જેથી જો સ્પર્ધકની અંદર જોડેકેકેકે આધિ રસવાળી વર્ણણા ક્રમશઃ ન મળે. જેમ જોડ સ્પર્ધકમાં આસંહ્યપનાઓ પહોલી વર્ણણા ૧૫ રસાંશવાળા પરમાણુવાળી હોય, બીજી ૨૦ રસાંશવાળી ત્રીજી ૨૫ રસાંશવાળી જોમ ત્રુટિત વર્ણણાઓ બની જાય, જેથી આ ત્રુટિત વર્ણણાઓવાળા રસપ્રસ્પર્ધકો તે કિદિ સ્પર્ધકો કહેવાય. અને જો કારણથી આ બીજા કિદિકરણ વિલાસમાં વર્તતાં પૂર્વસ્પર્ધકો અપૂર્વ સ્પર્ધકો અને કિદિસ્પર્ધકો જોમ ત્રણે પ્રકારનાં સ્પર્ધકો વિદ્યમાન છે.

પુન જો કિદિકરણકાળમાં બાહર સંઘોષનો ઉદય ઉદીરણ બાંધ પ્રવર્તે છે, ત્યાં જોક ઉદયાવલિષ બાંધો રહે તે વખતે સંઘોષલ્ભો બાંધ ઉદય અને ઉદીરણ ત્રણે વિચરેલ પામે છે તેજ વખતે અપ્રાં પ્રાં લોભ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય છે, અને નવસ્ટું અનિવૃત્તિ-કરણ શુણ્ણસ્થાન પણુ સમાપ્ત થાય છે, અને સંઘોષની પ્રથમા સ્થિતિમાં જોક ઉદયાવલિષ, અને કિતીયા સ્થિતિમાં સમચ્ચેન જો આવાલિષ સુધીમાં બાંધેલી નવી સ્થિતિઓ તથા કિતીયા સ્થિતિમાં કહેલી કિદિઓ જોડછું ઉપશમવું બાંધી છે, શેષસ્પર્ધ લોભ અર્ધ-કણુના પ્રથમ સમાપ્તથી કિદિકરણના અત્ય સમય સુધીમાં સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય છે ॥ इति आग्रं પ્રાં લેખાદ્યસોપગ્રાન્તિઃ । સમાપ્ત ચ અનિવૃત્તિ ૯ મ ગુણસ્થાનમ્ ॥

આહિ જે પૂર્વસ્પર્ધકો હોય તે અર્ધકણુ કરાળમાં હતાં જોવાં નહિ પરન્તુ તેથી હીન રસવાળા, અને અપૂર્વસ્પર્ધકો તેથી પણુ અત્ય તહીન રસવાળા છે.

સ્થિતિએને પુરૂષવેદની પદ્ધતિએ સંક્રાવતાં અને ઉપશમાવતાં સમયેન પે આવલિશ કાળમાં સંવંધા સંક્રાન્ત ને ઉપશાન્ત થઈ નાથ છે, એ રીતે અપ્રાં મં માથા ઉપશાન્ત થયા બાદ સમયેન પે આવલિશ કાળે સં માથા પશુ સંવંધા ઉપશાન્ત થઈ. ॥ ફતિ સં માવોપશાન્તિ: ॥

॥ અપ્રત્યાં પ્રત્યાંતોમની જ્ઞાપમના ૨-૨૭ ॥

સં માથાની ઉપશમાનામાં કલા પ્રમાણે જે સમયે સં માથાના ઉદયનો વિચ્છેદ થાય છે અને એક સ્તિપુષ્કાવલિ બાકી રહે છે તેજ સમયે કથાશેઠયનો આભાવ ન થવાના કારણે સં દોશની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંના હેટલાક કમ્પ્રેહિશો આકર્ષાઈને સં દોશનીજ અન્તર્યું પ્રમાણુ પ્રથમા સ્થિતિરૂપે બનતા નાથ છે, અને ઉદયમાં આવતા નાથ છે, જેથી સં માથાનો ઉદય બંધ પડવા સાથેજ સં દોશનો ઉદય કારૂ થાય છે, અને સં દોશનો ઉદય કારૂ થવા સાથેજ અપ્રાં મં સં એ ત્રણે દોશની ઉપશમાના કારૂ થઈ નાથ છે. અર્હિ બીજી એક વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—સં દોશની અન્તર્યું પ્રમાણુ જે ઉદયસ્થિતિ અથવા પ્રથમાસ્થિતિ નવીન બનાવી છે તેના ત્રણ વિભાગ થરીએ તો તેવા પે વિભાગમાં સં દોશના રસનાં પે પ્રકારમાં પરિવર્તન થાય છે, અને ત્રીજા ભાગમાં પરિવર્તન પામેલોજ રસ ઉદયમાં આવે છે, એ પરિવર્તન ક્રિયાનું નામ અર્થકર્ણકરણુ અને ક્રિદિકરણુ ત્યાં પહેલા વિભાગમાં રસનું અર્થકર્ણકરણુ બીજા વિભાગમાં રસનું ક્રિદિકરણુ થાય છે, અને ત્રીજા ભાગમાં ક્રિદિવેદન (ક્રિદિકૃત રસનો ઉદય) હોય છે, તેની ક્રિયિત્ સમજ આ પ્રમાણે—

૧ અસ્થર્મ્ય કસળ—સં દોશના ઉદયના પ્રથમ સમયે દ્વિતીયા સ્થિતિમાં રહેલાં સ્વાભાવિક રસવાળાં રપધૈશી તે પૂર્વસ્થર્મ્યક કહેવાય, એ પૂર્વરપધૈશીમાં જે રસ છે, તેમાં પ્રતિસમય હેટલાક રપધૈશીમાં અન્યન્ત હીન રસ કરવી-કાટાકરવી કે જે રસ અનાદિ

અને ઉપશર્ભવે છે, જેથી અપ્રાં પ્રાંમાન ઉપશાન્ત થયા પાઠ સમયેન થી આવાલિકાં ક્ષેત્રે સંંમાન થણ સર્વથા ઉપશાન્ત થઇ નય છે ॥ इति संज्वलन मग्नोपशान्तिः ॥

॥ ૧૧ અપ્રાં પ્રાંમાયાની તપ્પામના ૨-૨૪ ॥

પૂર્વે સંંમાનની ઉપશમનામાં કહ્યા પ્રમાણે જે સમયે સંંમાનની પ્રથમાસ્થિતિ થોક ઉદયાવલિકા જેટલી ધાંત્રી રહેવાની અને તે ઉદયાવલિકા સ્તિત્તુક્રવલિકા રૂપે બદલાઈ જવા કહી છે, અને સ્તિત્તુક્રવલિકા રૂપે બદલાવાથી કથાયના સ્વરૂપોદયનો અભાવ થાય છે માટે તેવો કથાયોદયનો અભાવ ન થવાના કારણે સંંમાયાની કિલીયા સ્થિતિમાંથી પ્રદેશી આકર્ષીને સંંમાયાની પ્રથમાસ્થિતિ સંંકોષમાં કહ્યા પ્રમાણે અન્તર્મું પ્રમાણની બનાવી સંંમાયાના ઉદયમાં વર્તે છે, અને ત્રણે માયાને ઉપશમાવતો નય છે. એ રીતે અન્તર્મું સુધી માયાના ઉદયમાં વર્તતાં જ્યારે એ પ્રથમાસ્થિતિની થોક ઉદયાવલિકા ધાંત્રી રહે તે સમયે સંંમાયાની ધંધ ઉદય ઉદીરણા વિચ્છેદ પામે છે. અને એજ સમયે અપ્રાં પ્રાંમાયા સર્વથા ઉપશાન્ત થઇ નય છે. ॥ इति अप्रान्नं माग्नोपशान्तिः ॥

॥ ૧૨ સંજ્વલનમાયાની તપ્પામના ૧-૨૫ ॥

અપ્રાં પ્રાં માનની ઉપશમનામાં કહ્યા પ્રમાણે સંંમાયાની પણ પ્રથમા સ્થિતિ થોક ઉદયાવલિકા જેટલી ધાંત્રી રહેતાં જ્યારે સંં માયાનો ઉદયવિચ્છેદ થાય છે ત્યારે તે સમયે (સંં માયાના ઉદયના અન્ત્ય સમયે) થોક ઉદયાવલિકા અને સમયેન થી આવાલિકા સુધીની ધાંત્રીલી સ્થિતિઓ કે જેમાં છેલ્લી ધંધસ્થિતિ ૧ માસની છે, થોડકું ઉપશમણ ધાંત્રી છે, શેષ સર્વમાયા તો પોવાના ઉદય કાળમાં [અન્તર્મું પ્રમાણ પ્રથમા સ્થિતિમાં વર્તતાં] જ ઉપશાન્ત થઈ ગઈ છે, જેથી થોમો જે ઉદયાવલિકા છે તેને તો સ્તિત્તુક્રવલિકા રૂપે બદલીને સંં લોભના ઉદયમાં સંંક્રમાવી સંંક્રમાવી, ક્ષય કરે છે, અને સમયેન થી આવાલિકાબદ્ધ ૧ માસાદિ

સમયેન યે આવલિષ્ઠા કાળ પશી સંજ્ઞલનક્રોધે પશુ સર્વથા ઉપશાન્ત થયો ॥ इति संज्वलन क्रोवोपशमना ॥

॥ ૧ અપ્રં પ્રં માનની રૂપશમના ૨-૨૧ ॥

જે સમયે સંજ્ઞલનક્રોધેનો બંધ ઉઠ્ય ઉદીરણ નાશ પામે છે તે સમયથી પ્રારંભીને સંજ્ઞલનસાનની બીજી સ્થિતિમાંના કંટલાક કર્મો પ્રદેશીને આકર્ષીને અન્તર્ધું પ્રમાણ પ્રથમાસ્થિતિ બનાવવી પડે છે, કારણ કે સંક્રોધવા ઉદય વખતે સંભાનનો ઉદય ન હોવાથી પ્રથમાસ્થિતિ સંક્રોધની હોય છે પરંતુ સંભાનની હોય નહિ, જેથી સંક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિનો ઉદયવિચ્છેદ થવા સાથેજ કૌંઠપણ સંંકષાયનો ઉદય થયો નોંઠ્યો, અને ઉદયસ્થિતિ તે પ્રથમાસ્થિતિરૂપ છે માટે માનની પ્રથમાસ્થિતિ નવી બનાવીને તુરંતજ માનનો ઉદય શરૂ થાય છે, (કારણ કે વ્યવે ચોક્કસ સમય કષાયોદય વિનાનો હોય નહિ) ત્યાં પ્રથમાસ્થિતિમાં પ્રદેશીની ગોઠવણ (નિવેક) અતુલકે અસંખ્યશુભ અસંખ્યશુભ હોય છે. એ પ્રથમાસ્થિતિમાં વર્તતો એટલે સંભાનના ઉદયમાં વર્તતો. છવ વજ્રે સંજ્ઞલનને સમકાળે ઉપશમાવતો જય અને જ્યારે ઉદયના અન્ત્ય સમયે આવે ત્યારે ચાર માસનો સ્થિતિબદ્ધ કરે, બાદ માનનો ઉદયવિચ્છેદ સમયે અપ્રમાં અને પ્રમાંમાન સમકાળે સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ જાય, ॥ इति अप्रं प्रं मानोपशमना ॥

॥ ૧૦ સંજ્ઞલનમાનની રૂપશમના ૧-૨૨ ॥

જે સમયે અપ્રં પ્રં માન ઉપશાન્ત થયાં તે સમયે સંજ્ઞલન માનની પ્રથમાસ્થિતિમાં એક ઉદયવલિષ્ઠા અને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં સમયોત્ત યે આવલિષ્ઠા સુધીની પૂર્વબદ્ધ સ્થિતિઓ કે જેમાં અન્ત્ય સમયે બધાયલી જે માસની સ્થિતિ છે તે સર્વ ઉપશમનું બાકી છે. ત્યાં પ્રથમા સ્થિતિની ઉદયવલિષ્ઠા મટીને સ્વિણુકવલી થઈ ઉદયવલી માયામાં સંકેમી સંકેમીને ક્ષય પામતી જાય છે, અને દ્વિમાસાદિ બંધસ્થિતિઓવાળી દ્વિતીયા સ્થિતિમાં કર્મો પ્રદેશીને પુરૂષવેદની પદ્ધતિએ સમયોત્ત યે આવલિષ્ઠા સુધી સંકેમયે છે,

સર્વથા ઉપશાન્ત કરે છે. એ પ્રમાણે ૬ નોકથાય ઉપશાખ્યાહ સમયોન યે આવાલિશ ખાદ પુરૂષવેદ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ નય છે. ॥ इति पुरुषवेदोपशमना ॥

॥ ૭ અપ્રત્યાં પ્રત્યાં ક્રોધની હણમના ॥૨॥૧૮॥

જે સમયે અવેદક થયો તે જ અવેદકપણા. પ્રથમસમયથી અપ્રત્યાંક્રોધ પ્રત્યાંક્રોધ અને સંક્રોધ એ ત્રણની ઉપશમના થઈ છે, પરંતુ જે સમયે સંજ્વલન ક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિનાં એક ઉદયાવલિશ બાકી રહે ત્યારે સંક્રોધનો ઉદય અને બંધ વિરોધ થાય છે તે જ સમયે અપ્રત્યાં અને પ્રત્યાં એ યે અનુદિત ક્રોધ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ નય છે. ॥ इति मय्यनक्रोधोपशमना ॥

॥ ૮ સંજ્વલનક્રોધની હણમના ॥૧॥૧૯॥

જે સમયે અપ્રાં પ્રાંક્રોધ ઉપશાન્ત થયા તે સમયે ઉદયવર્તી સંજ્વલનક્રોધની પ્રથમા સ્થિતિમાં જે એક ઉદયાવલિશ બાકી રહી છે તે સ્વરૂપે ન લોગવાતાં માનમાં પરરૂપે તિલ્લુક સંક્રમવડે લોગવાલી નય છે માટે એ એક તિલ્લુકાવલિશ અને ક્ષિતીયાસ્થિતિમાં સમયોન યે આવાલિશ સુખીમાં પૂર્વે બંધાયલી સ્થિતિઓ કે જેમાં છેલ્લી બંધસ્થિતિ ૪ માસની છે તે અતુભાસાહિ સ્થિતિઓ. એટલું ઉપશમનું બાકી છે, ત્યાં તિલ્લુકાવલિશ તિલ્લુકસંક્રમવડે પરપ્રકૃતિમાં (ઉદયવંત સંભાનમાં) સંક્રમી ક્ષય પામતી નય છે, અને ક્ષિતીયાસ્થિતિ પુરૂષવેદમાં કહ્યા પ્રમાણે સંક્રમતી નય છે અને ઉપશમતી નય છે, જેથી સમયોન યે આવાલિશ જેટલા કાળમાં આતુભાસાહિ સ્થિતિઓવાળી સ્થિતિઓ સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ નય છે, એ પ્રમાણે મધ્યમ યે ક્રોધ ઉપશાન્ત થયા બાદ

૧ અપ્રાં પ્રાંની ઉપશમના વિધિ ૭ નોકથાની ઉપશમનાવત્ અને સંજ્વલન ક્રોધાની ઉપશમનાવિધિ પુરૂષવેદની ઉપશમનાવત્ છે, મારણ કે મધ્યમક્રોધો અનુદિત છે, અને સંક્રોધ કહિત હોય છે.

મહેશેથી પણ અસંખ્યશુભ મહેશો ઉપશાન્તે, એ સીતે અનન્તરૂં મારામાં નૃપસંવેદનીય સર્વશા ઉપશાન્ત થઈ જાય. ॥ इति ननुक्तोपशमना ॥

॥ ૪ સ્ત્રીવેદની તપશ્ચમના ॥૧॥૧૭॥

નૃપસંવેદ ઉપશાન્ત થયા બાદ નૃપંબી પદ્ધતિએ જ સ્ત્રીવેદને ઉપશમાવધાનો પ્રારંભ કરે, અને અનન્તરૂં મારામાં એટલે હજારો સ્થિતિધાત જેટલા કષણે સર્વશા ઉપશાન્ત થાય. ॥ इति स्त्रीवेदोपशमना ॥

॥૫॥ ૬ નોકપાયની તપશ્ચમના ॥૧॥૧૮॥

સ્ત્રીવેદ ઉપશાન્ત થયા બાદ શેષ રહેલા સાતે નોકપાયને સમકષણે ઉપશમાવધાનો પ્રારંભ કરે, અને હજારો સ્થિતિધાત બધીત થયા જેટલા અનન્તરૂં કાળમાં નૃપસંવેદ સિવાયના શેષ ૬ નોકપાય ઉપશાન્ત થઈ જાય, અને નૃપસંવેદ કેવળ ૧ ઉદયસમય જેટલો પ્રથમા સ્થિતિમાં શેષ રહે છે, અને દ્વિતીય સ્થિતિમાં સમયોત્ત પે આવાલિકા સુધીની પૂર્વે પાંચાયલી સ્થિતિઓ છે, જેમાં છેલ્લા સમયે પાંચાયલી ૧૬ વર્ષની સ્થિતિ છે, એ સિવાયના સર્વ કષામહેશો (સ્થિતિઓ) ૬ નોકપાયની ઉપશમના સાથે જ ઉપશાન્ત થઈ જાય. ॥ इति ६ नोकपायोपशमना ॥

॥ ૬ પુરુષવેદની તપશ્ચમના ॥૧॥૧૯॥

૬ નોકપાય ઉપશાન્ત થયા પછી જે એક ઉદય સમય પ્રથમા સ્થિતિમાં નૃપસંવેદનો શેષ રહ્યો હતો તે ઉદય સમય વીર્યાબાહ અવેકક થઈને બીજી સ્થિતિમાં જે ૧૬ વર્ષાદિ પાંચવાળી સ્થિતિઓ રહેલી છે, તેને પે સમય ન્યૂત પે આવાલિકા જેટલા કાળમાં થયાપ્રયુત્ત સંક્રમવડે પ્રતિસમય વિશેષથીન વિશેષથીન સંક્રમણીને અને સ્વસ્થાને પ્રતિસમય અસંખ્યશુભ અસંખ્યશુભ ઉપશમાવીને

॥ ૩ ચારિત્રસોહનીયમાં પ્રથમ નાનુંસકવેદોપચમના ॥૧॥૮॥

ત્રણ કથાનસોહનીયને પૂર્વેકિત રીતે ૬-૭ મા ગુણસ્થાને ઉપશમાલી અનેકધાર પ્રમત્ત અપ્રમત્તમાં આપ બા કહીને ત્યારબાદ ૭ મા અપ્રમત્ત ગુણસ્થાને યથાગ્રવૃત્તકથણ કહીને આપૂર્વકથણ કરે એટલે આઠમું અપૂર્વકથણ ગુણસ્થાન પાસે તેમાં પૂર્વેકિત રીતે પાંચ પદાર્થ પ્રારંભીને ત્યારબાદ અનિવૃત્તિકથણ કરે, એટલે નવમું અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાન પાસે, એ અનિવૃત્તિકથણના અથવા ગુણસ્થાનના સંખ્યાતા ૯૫૭ થયા બાદ એકે સંખ્યાતસા ૯૫૭ બાકી રહે ત્યારે ચારિત્રસોહનીય ૨૧ પ્રકૃતિનું અન્તરકથણ કરે, તેમાં ૪ સ્વભવલન કથાકથાનો ઉદયવર્તી ૧ સ્વભવલન અને ત્રણ વેદ માંથી ઉદયવર્તી ૧ વેદ એ ૨ પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં વર્તતી હોવાથી એની નીચેની પ્રથમા સ્થિતિ ઉદયસમયથી પ્રારંભીને ૧ અન્તર્યું જેટલી બાકી રાખીને તેની ઉપરના અન્તર્યું જેટલી સ્થિતિમાં અન્તર બનાવે, અને શેષ ૧૯ અનુદયવર્તી પ્રકૃતિઓમાં નીચે એક સ્થિતિમાં આવલિકા બાકી રાખીને તેની ઉપર અન્તર્યું જેટલી સ્થિતિમાં અન્તર બનાવે, જેથી એ ઉદયવર્તીની પ્રથમા સ્થિતિ અન્તર્યું પ્રમાણ અને ૧૯ અનુદયવર્તીની પ્રથમા સ્થિતિ એક જ આવલિકા માત્ર હોય છે. પુનાઃ જે સ્થિતિમાં (અન્તર્યુંમાં) અન્તર બનાવવું છે તે સ્થિતિમાં રહેલા કર્મપ્રદેશીને બધોદયવર્તી હોય તેા ઉપર નીચે, ઉદયવર્તી હોય ને બંધવર્તી ન હોય તેા પ્રથમા સ્થિતિમાં (નીચે જ), ઉદયરહિત બંધવર્તી હોય તેા દ્વિતીયા સ્થિતિમાં (ઉપર જ) અને અબધવર્તી અનુદયવર્તી હોય તેા પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમાવે છે. એ રીતે ૨૧ પ્રકૃતિઓની પ્રથમા સ્થિતિ આવલિકા તથા અન્તર્યું, અન્તરકથણ અન્તર્યું અને શેષ ઉપરની દ્વિતીયા સ્થિતિ છે.

એ રીતે એકવીધના અન્તરકથણના અન્તર સમયથી જ નાનુંસકવેદની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંના કર્મપ્રદેશીને પ્રતિસમય અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ ઉપશમાવે, અને ઉપશમતા પ્રદેશોથી અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ પરપ્રકૃતિમાં સક્રમાવે અને છેલ્લા સમયે સક્રમતા.

નીચેની એક સ્તિપ્રુક ઉદઘાષલિહા છોડીને ઉપર નવા સ્થિતિપાંધના લઘુ અન્તર્સું જેટલું અન્તર બનાવે છે, અર્થાત્ અન્તર્સું જેટલી સ્થિતિમાં રહેલા કર્મપ્રદેશને ખાલી કરે છે. તે વખતે એ અન્તરમાતા કર્મપ્રદેશને પાંધાલી બીજી પ્રકૃતિઓમાં શુણ્લસંક્રમની રીતે પ્રતિસમય અસંખ્યશુણ્લ અસંખ્યશુણ્લ સંક્રમાવે છે. સ્તિપ્રુકાવલિહાના પ્રદેશોને ઉદઘાવલી પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમાવે છે, અને અન્તરની ઉપરનાં દીર્ઘસ્થિતિવર્તી પ્રદેશોને પ્રથમસમયે અલપ, બીજે સમયે અસંખ્યશુણ્લ એ રીતે અન્તર્સું સુધી ઉપશમાવે છે, જેથી અન્તર્સુંમાં સર્વ અતંતાવુષાધિ ઉપશાન્ત થાય છે, અને એ રીતે ઉપશમવાથી હવે એ પ્રદેશોમાં સંક્રમ ઉદય ઉઠીરણા નિધત્તિ નિઃશ્વના કર્ષે પણ ન પ્રવર્તે ॥ ફૂતિ અન્તન્ત્રાવિષ્વ ત્વજ્ઞમાના ॥

॥ ૨ ત્વાત્વાદ ૩ દર્શનમોહનીયની ત્વજ્ઞમાના ॥૩।૭।

પ્રસન્ન વા અપ્રસન્નમાંના ક્રોધે પણ શુણ્લશાન્તમાં વર્તતો ક્ષયોપશમ સમ્યગ્બ્રહ્મિ મુનિ યથાપ્રવૃત્તકરણ અને અપૂર્વકરણ ક્ષીને ન્યારખાદ્ ત્રીજો અનિવૃત્તિકરણમાં પ્રવેશી તેના સંખ્યાતા લાગા ગયા બાદ એક સંખ્યાતરો લાગા બાકી રહે તે વખતે અન્તરકરણ હરે, તેમાં મિથ્યાત્વની અને મિશ્રની સ્તિપ્રુકાવલિહા બાકી રાખીને અને સમ્યક્ ચોહનીયની અન્તર્સું સ્થિતિ નીચેથી બાકી રાખીને તેથી ઉપરની અન્તર્સું જેટલી સ્થિતિમાં એક સ્થિતિવાત જેટલકે ક્રોળે અથવા નવા સ્થિતિબાધ જેટલા ક્રોળે અન્તર બનાવે, ત્યાં અન્તર બનાવવાની સ્થિતિમાં રહેલા ત્રણે દર્શનમોહનીયના કર્મપ્રદેશો પ્રતિસમય અસંખ્યશુણ્લ અસંખ્યશુણ્લ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના બાકી રહેલા નીચેના અન્તર્સુંમાં (પ્રથમા સ્થિતિમાં) સંક્રમાવે, ત્રિથયાં મિશ્રની સ્તિપ્રુકાવલિહા સમ્યક્ત્વચોહનીયની પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદય આવી લોગવાય, અને સમ્યક ચોહનીયની અન્તર્સું પ્રથમા સ્થિતિ રવોદયથી ઉદય આવી લોગવાય. અને અન્તરકરણ કર્તતા વખતે ત્રણેના ઉપરની અંતઃ ક્રોં ક્રોં સાગરો જેટલી સ્થિતિના પ્રદેશો પ્રતિસમય અસંખ્યશુણ્લ અસંખ્યશુણ્લ પદ્ધતિઓ ઉપશમાતાં ત્રણે દર્શનમોહનીય સર્વથા ઉપશાન્ત થઈ બાધ ॥ ફૂતિ ૩ દર્શનમોહનીય ત્વજ્ઞમાના ॥ ફૂતિ ૭ દર્શનં ત્વજ્ઞમાના ॥

॥ उपद्रवશ્રોણું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ અને અનુક્રમ ॥

ઉપદ્રવશ્રોણું સંવિન્તર સ્વરૂપ તે। ઉપદ્રવમાકરણ પ્રસંગે આ અથમાંજ કહેવાઈ ગયું છે, અને ક્ષપકશ્રોણું સ્વરૂપ કહેવાયું નથી માટે તે કહેવાના પ્રસંગમાં સ્થાન શૂન્યતા જેવું ન દેખાવાના કારણથી આહિં પ્રથમ ઉપશ્રોણું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ અને અનુક્રમ કહીને ત્યારબાદ ક્ષપકશ્રોણું કહેવાશે.

॥ ૧ પ્રથમ ૪ અનન્તાનુવાનિષની વિસંયોજના તથા ઉપદ્રવમતા ॥૪॥

૮ વર્ષ દશલગ વયવાળો અથવા વધારે વધારે દેશોનપૂર્વ કોડ વર્ષની વયવાળો મનુષ્ય પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તકરણ (અનંતરૂં) સુધી પ્રતિસમય અનંતરુણ વિશુદ્ધ અધ્યવસાયવાળું કરીને ત્યારબાદ અપૂર્વકરણમાં નિશ્ચિત્કાત રસધાત ગુણશ્રેણિ ગુણસંકેત અને નવો। નવો નિશ્ચિતિપદ્ધત્તે પાંચ વિશિષ્ટ ક્રિયા અનંતરૂં સુધી કરીને ત્યારબાદ અનિવૃત્તિકરણમાં પૂર્વોક્ત પાંચ પદ્ધત્તે ઉપરાન્ત ઉદ્ધલના સંકેત કરીને એ ગુણસંકેતયુક્ત ઉદ્ધલના સંકેતથી અનંતરૂં આત્રમાં ૪ અનન્તાનુબંધિને। ક્ષય કરે છે ॥ ફલિ અનન્તાનુવાનિષ વિસંયોજના ॥

અથવા અન્ય આત્માર્થો ઉપદ્રવમતા માને છે તે આ પ્રમાણે-૪-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણસ્થાનમાંના કોઈ પણ ગુણસ્થાનવાળો। મનુષ્ય પૂર્વોક્ત રીતે પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તકરણ કરીને ત્યારબાદ અપૂર્વકરણ પણ પાંચ પદ્ધત્તેવાળું કરીને ત્યારબાદ અનંતરૂં પ્રમાણવાળા નીળ અનિવૃત્તિકરણમાં પ્રવેશીને તેના સંખ્યાતા લાગ જતાં કોઈ સંખ્યાતરો। લાગ ખામી રહે અનન્તાંની નિશ્ચિતિમાંથી સંવધા।

॥ संज्ञा प्रकृतिद्यो नो उपसंहार ॥

ओ भ्रात्रे षंध २ उदय २ सत्ता २ धाती ३ भ्रातृवर्त २ शुभ २ विपाड ४ उदयषंध ३ ऊर्मोऽभ्याधोदय ३ आन्तर्यषंध ३ उद्वेष्टसत्ता ४ उदयवती २ ओ १२ विद्यागे ३२ संज्ञाओ छि तेभां

१ क्षुधषंधि ४७	१२ शुभ ४२	२३ उद्वेष्टसत्ताधोदयछि ८
२ आक्षुधषंधि ७३	१३ अशुभ ८२ (८४)	२४ आन्तर्यषंधी ४१
३ क्षुधोदय २७	१४ पुद्वेष्टसत्ताविपाक्षी ३६	२५ निरन्तर्यषंधी ५२
४ आक्षुधोदय ८५	१५ लघुविपाक्षी ४	२६ आन्तरनिरन्तर्यषंधी २७
५ क्षुधसत्ता १३०	१६ क्षेयविपाक्षी ४	२७ उदयसंज्ञोद्वेष्ट ३०
६ आक्षुधसत्ता २८	१७ लघुविपाक्षी ७८	२८ आनुद्वेष्टसंज्ञोद्वेष्ट १३
७ सवर्धधाती २०-२१	१८ द्योदयषंधी २७	२९ उदयषंधधोद्वेष्ट ६०
८ द्येष्टधाती २५ (२६)	१९ आनुद्वेष्टषंधी ११	३० आनुद्वेष्टषंधधोद्वेष्ट १५
९ आधाती ७५	२० उदयषंधषंधी ८२	३१ उदयवती ३४
१० भ्रातृवर्तमान ८१	२१ संज्ञाधोदयछि २६	३२ आनुद्वेष्टवती ११४
११ भ्रातृवर्तमान २८	२२ ऊर्मोधोदयछि ८६	

તિ ૦ ૨-આઈ. ૦ ૨-સેવાર્-એડે ૦-સ્થા ૦-આતપ-નિદ્રા ૫ કો ૧૫ મ્મુતિ અનુદયળધોદ્દુષ છે. જેમ નરકદિગ્ધની ઉં સત્તા. ૨૦ ડો ૩૦ સાં જેટલી છે તે બન્ધથીજ છે, અને કો બન્ધ નારકને નહિ પણ મનુષ્યને હોય છે માટે અનુદય વખતે છે. ઇત્યાદિ રીતે શ્રેષ્ઠ ૧૪ મ્મુતિઓ પશુ યથાસભવ અનુદયળધોદ્દુષ વિચારવી.

૪ આશુષ્યને કો ચારમાંની કોષપશુ સંજો નથી, કારણ કે આશુષ્યને સંકેમ નથી તેમ બંધાતા આશુષ્યથી તેજ ઉદિત આશુષ્ય

[જેમ બંધાતા મનુષ્યાશુષ્યથી ઉદિત મનુષ્યાશુ] ની રિપતિસત્તા પશુ વધી શકતી નથી તે કારણથી સંજોરહિત છે. જો કે દેવાશુ નરકાશુ અનુદયળધોદ્દુષ છે, પરંતુ પ્રયોજનના અભાવથી અનુદયળધોદ્દુષમાં ગણ્યાં નથી. કો રીતે અહિં ૩૦-૧૩-૬૦-૧૫=૧૧૮ને ૪ આશુ મળી ૧૨૨ મ્મુતિ તે ઉદયઆશ્રયી ગણી છે.

તદ્વત્તરી ૩૪-જે મ્મુતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપ્રાકોદયવાળી હોય છે તે, અથવા જે મ્મુતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપ્રાકોદયવડે [રસોદયવડે] ક્ષય પામે છે તે ઉદયવતી ૩૪ મ્મુતિ છે.

અત્તવત્તરી ૧૧૪-જે મ્મુતિ પોતાના ક્ષય સમયે વિપ્રાકોદયવતી (રસોદયવતી રવરૂપોદયવતી) ન હોય પરંતુ સિત્તિભ્રુસંકેમવડે ઉદયવતી પરમ્મુતિમાં સંકેમીને ક્ષય પામતી હોય તે અનુદયવતી [પરરૂપોદયવતી-મદેશોદયવતી] કહેવાય. [૧૪૮ ની અપેક્ષાઓ ૧૧૪ અને ૧૫૮ની અપેક્ષાઓ ૧૨૪ મ્મુતિ છે] તે ઉપર કહેલી ઉદયવતી ૩૪ થી શ્રેષ્ઠ મ્મુતિઓ બાણવી.

પથે ૦-૨૦-ખા ૦-પર્થા ૦-ચશાઃ-સુભગ-આદેય-જિન-મત્તુ ૦ કો ચરમોદય નામની ૮ તથા સાં ૫-અન્ત ૦ ૫-દં ૪-આશુ ૪-

દેહનીય ૨-સ્રી-નપું ૦-ઉચ્ચ-સરચ ૦-સં ૦ લેભા કો ૩૪ મ્મુતિ ઉદયવતી છે, કેમકે તે મ્મુતિઓ પોતપોતાના ક્ષય સમયે વિપ્રાકોદયવાળી છે, અને શ્રેષ્ઠ ૧૧૪ મ્મુતિઓ ક્ષય સમયે ઉદયવતી પરમ્મુતિમાં (સિત્તિભ્રુ સંકેમ વડે) ઉદય આવી ક્ષય પામે છે, માટે અનુદયવતી છે.

કેાં કેાં સાં જેટલો ઉં સ્થિતિખંધ ક્ષત્રીને ખંધાવાલિશ પાઠ એ સર્વ સ્થિતિને મનું ૨ મં સંક્રમાવે ત્યારે મનું ૨ ની પણ ઉં સ્થિતિસત્તા આવલિશ હીન ૨૦ કેાં કેાં જેટલી થાય છે, એ નીતે શેષ પ્રકૃતિઓ આશ્રયી પણ યથાસંભવ વિચારવું. શુભ પ્રકૃતિઓને સ્થિતિખંધ અલ્પ હોય છે, ને અશુભને ઘણું હોય છે માટે અશુભના સંક્રમણીજ શુભની સ્વયંપ્રકૃતિ જેટલી ઉં સ્થિતિસત્તા થાય છે.

અતુલ્યસંક્રમોદ્ઘા ૧૩-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાની ઉદય ન હોય ત્યારે જ અન્ય પ્રકૃતિના સંક્રમણી થાય તે, મનુ-ખાનું-મિશ્ર-આહાં ૨-દેવ ૨-વિષ્ણુ ૩-સૂક્ષ્મ ૩-જિનનાથ એ ૧૩ છે. જેમ અવિરત્યાદિસંખ્યાં જિનનાથનો સ્થિતિખંધ અંતઃ કેાં કેાં સાં પ્રમાણુ લઘુ છે, તેમાં તે વખતે ખંધાલી ગતિ આદિ પ્રકૃતિઓની ઘણી સોડી સ્થિતિસત્તા સંક્રમાવે ત્યારે તે વખતે અનુદય જિનનાથની સ્થિતિસત્તા (ખંધયોગ્ય અંતઃ કેાં કેાં સાંથી પણ) ઘણી સોડી અંતઃ કેાં કેાં સાં જેટલી થાય છે. જિનનાથના ઉદય વખતે તો જિનનાથનો ખંધ ન હોવાથી શેષ પ્રકૃતિઓનો સંક્રમ પણ નથી. ઇત્યાદિ નીતે શેષ ૧૨ પ્રકૃતિઓના સંખંધમાં પણ યથાસંભવ વિચારવું.

હત્યવગોદ્ઘા ૬૦-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાના ઉદયશ્રેણે સ્વખંધથી હોય [ખસ્તુ પચપ્રકૃતિના સંક્રમણી ન હોય] તે ઉદયખંધોદ્ઘ પ્રકૃતિઓ ૬૦ છે. પંચો-વૈં ૨-હું-પરાં-ઉચ્છવાસ-ઉચોત-કુખગતિ-આશુ-તૈં-શં-નિર્માણ-ઉપ-વર્ણાદિ ૪-આશિરાદિ ૬-નસાદિ ૪-આશાતા-નીચ-૧૬ ક્ષાય-મિષ્ટયાં-સાં ૫-હં ૪-અન્તં ૫ એ ૬૦ પ્રકૃતિઓની ઉં સ્થિતિખંધથી યથેલી ઉં સ્થિતિસત્તા ઉદય વખતેજ છે માટે ઉદયખંધોદ્ઘ છે.

અતુલ્યવગોદ્ઘા ૧૫-જે પ્રકૃતિની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતાના અનુદય વખતેજ ખંધાયલા ઉં સ્થિતિખંધથી હોય છે તે નરક ૨-

નિત્તર વ્ત્રવો ખર-જે પ્રકૃતિનો સતત બંધ અત્તસું સુધી અવશ્ય હોય (જેથી અત્તસું ની અંદર જેનો બંધવિરામ નથી) તે નિરતર બનથી પર પ્રકૃતિઓ આ પ્રમાણે-સાળાં ૫-૬૦ ૬-અત્તં ૫-કથાય ૧૬-મિથ્યાં-શ્વ-અણું-અણું-નિર્માણ-તૈં-કાં-ઉપાં-વર્ણાદિ ૪ (એ ૪૭ ક્રુષ્ણબંધી)-આણુ ૪-જિન યો પર પ્રકૃતિ નિરતર બનથી છે. કારણ કે અત્તસું કાળની અંદર યોનો બંધવિરામ નથી, પરન્તુ અત્તસું થી ઉપરના પોતપોતાના ઉકુંદ સતત બંધ કાળમાં બંધવિરામ હોય છે. અથવા જયંથી જેનો સતત બંધ અત્તસું હોય તે નિરતર બનથી કહેવાય.

સાત્ત નિત્તર વ્ત્રવો રહ-જે પ્રકૃતિનો બંધ વિરામ અત્તસું ની અત્તર પણ હોય અને અત્તસું ની ઉપર પણ હોય તેવી [સમય થી અસં કાળ સુધીના અનિયત સતતબંધ કાળ વાળી] રહ પ્રકૃતિઓ છે તે આ પ્રમાણે-સમય-અજ્યં-પરાં-ઉચ્છવાસ-પુર્વે-પુર્વે-શાતા-સુખાતિ-વૈં ૨-દેવ ૨-આદિ ૨-મહું ૨-તિયં ૨-ગોત્ર ૨-સૌભાંડ-ત્રસાદિ ૪ યો રહ પ્રકૃતિઓ જયંથી ૧ સમય અને ઉકુંદથી અસંખ્યાત કાળ સુધી બંધાય છે માટે મર્યાદિત કરેલા અત્તસુંનીચે અને ઉપર બન્ને સ્થાને યો રહનો સાતર બંધ પણ છે ને નિરતર બંધ પણ છે માટે સાતર નિરતર બનથી કહેવાય છે.

રત્તવસ્રાકોઠ ૩૦-જે પ્રકૃતિની ઉકુંદ સ્થિતિસત્તા સ્વ બંધથી નથી પરન્તુ અન્ય પ્રકૃતિના સંકેમથી છે અને તે પણ ઉદય વખતે જ (તેથી ઉં સ્થિતિસત્તા) પ્રાપ્ત થાય છે (પરન્તુ અનુદય વખતે નહિ) તે ઉદયસકેમોકુંદ સત્તાવાળી ૩૦ પ્રકૃતિ આ પ્રમાણે-મહુંઅતિ-શાતા-સમય-સ્થિરાદિ ૬-હારયાદિ ૬-વેદ ૩-સુખ-આદિ સંઘયણુ ૫-આદિ સંસ્થાન ૫-ઉચ્ચ યો ૩૦ પ્રકૃતિના ઉં સ્થિતિસત્તા સ્વોદયકાળે સંકેમતી અન્ય પ્રકૃતિવડે છે, પરન્તુ યોનો સ્થિતિબંધ તેટલા નથી. જેમ મહુંક્રિક્કનો ઉકુંદ સ્થિતિ-બંધ ૧૦ કૈં ૧૦ સાં છે, જેથી બંધથી ઉં સ્થિતિસત્તા તો ૧૦ કૈં ૧૦ સાંજ છે, પરન્તુ મહુબ્ધ જ્યારે નરકક્રિક્કનો ૨૦

વિશેષ ૦ ૩ નરક ૩ સેવાત્ નૃપું ૦ ૫૦ ૮ નો બધેછે તિથ્યાત્ છે. અને ઉદયછે (ત્રે ૪-૩-૧-૧ નો) અતુકમે ૨-૪-૭-૮ મા ગુણરથાને છે. તથા સ્ત્રીવેદનો બધેછે બીજે અને ઉદય છે ૮ મે છે. તીર્થગાતું ૦ ફલગ આનંદેય ત્રે ૩ નો બધેછે બીજે અને ઉદય છે ૪ મે, તિર્થઆતિ તિર્થગાતુ ઉદ્યોત નીચ ત્રે ૪ નો બધેછે બીજે ઉદય છે ૫ મે, રથાગ ૩ નો બધેછે બીજે ઉદયછે ૬ મે, ૪-૫ મા સંઘયણનો બધેછે બીજે ઉદયછે ૭ મે, ૨-૩ ભ સંઘયણને બધેછે બીજે ઉદયછે ૧૧ મે, અરતિ શોકનો બધેછે ૬ મે ઉદયછે ૮ મે, સંજવલન લોભનો બધેછે ૮ મે ઉદયછે ૧૦ મે, ત્રે રીતે ત્રે ૮૬ પ્રકૃતિઓના પ્રથમ બધેછે યથાભાઉ ઉદયછે થતો હોવાથી ક્રમ બધેછે છે.

લક્ષ્મ વંશોદય છેદી ૮-૧ પ્રકૃતિનો પ્રથમ ઉદય છે યથા પછી બધેછે યથા ત્રેવા ઉદય ક્રમવાળી આઠ પ્રકૃતિઓ ઉદય બધેછે છેદી મહેવાય, તે દેવ ૩-૧૦-૨- આહાં ૦-૨-અયથા ત્રે ૮ છે. ત્માં દેવાણુનો ૭ મે અયથાનો ૬ મે દેવ ૨ વૈં ૦૨ નો ૮ માના છઠ્ઠા ભાગે બધેવિદ્યે યથા છે અને ત્રે ૬ નો ઉદય છે ૪ મે છે. તથા આહાં ૨ નો બધેછે ૮ માના છઠ્ઠાભાગે અને ઉદય છે ૬ મે છે, ત્રે રીતે ત્રે ૮ નો બધેછે પહેલાં ઉદય છે યથા છે.

સાન્ત વર્ષા ૪૧-૧ પ્રકૃતિનો જઘન્યથી ૧ સમય અને ઉરુદ્ધ થો અત્યું સુધી સતત બન્ય હોય તે સાન્તર બન્ય. અર્થાત અત્યું સુધી પશુ જેનો સતત બધ નિયત ન હોવાથી અત્યું નો અંદર પશુ બધ વિરામ પામી બંધ ત્રે ૪૧ પ્રકૃતિઓ છે, તે આ પ્રમાણે-ચાતા સીં ૦ નૃપું ૦ હારય રતિ આસિત શોક નરક ૨ આહાં ૦ ૨ કુસંસ્થાન ૫ કુસંઘયણ ૫ કુભાતિ ૪ આતપ ઉદ્યોત કુખ ૦ સિર શુભ યથા સ્થા ૦ ૧૦ ત્રે ૪૧ પ્રકૃતિ સાન્તર બન્ય છે. આહિ સાન્તર આહિ ૩ સંસાઓ અત્યું ૦ શબાની મર્યાદાને અવલંબીને છે.

ત્રયસાત્તુત્ત્વર્ચી ૮૨-બાંધયોગ્ય ૧૨૦ માંથી ઉદયબાંધી ૨૭ અને અમુલકબાંધી ૧૧ મળી ૩૮ જતાં શેષ ૮૨ પ્રકૃતિઓ ઉદય હોય તોપણ બાંધાય અને ઉદય ન હોય તોપણ બાંધાય છે આટલે ૮૨ પ્રકૃતિઓ ઉભયાતુબાંધી છે.

સત્ત્વગોદયછેદી ૨૬-જે પ્રકૃતિનો બાંધ ને ઉદય બન્ને સમકાળે વિચ્છેદ પામે તેવી ૧૫ ક્ષાય (સં ૬૦૭ દહિત)-મિથ્યાગ-ભય-અણુગ-હાસ્ય-ચિતિ-નરાગુપૂર્વી-સૂદૈર્ઘ્યવિક-આતપ-પુલ્કેદ્યો ૨૬ પ્રકૃતિઓ સમબાંધકવિચ્છેદવાળી છે. એમાં સૂગ-આતપ-મિગ-એ ૫ નો મિથ્યાત્વે, ૪ અનન્તાનો સાત્ત્વકને, નશતુપૂર્વી અગત્યાગ ૪ એ ૫ નો અવિરતે, ૪ મત્યાનો દેશવિરતે, હાગ ૨૦ ભાગ્યુગ-એ ૪ નો અપૂર્વે, સંજ્વલન ૩ પુલ્કેદ્ય એ ૪ નો નવમે બાંધ ને ઉદય સમકાળે વિચ્છેદ પામે છે.

કામગ્નોદયછેદી ૮૬-જેનો બાંધ ને ઉદય અનુક્રમે વિચ્છેદ પામે (અર્થાત્ પ્રથમ બાંધવિચ્છેદ થયા બાદ ઉદયવિચ્છેદ થાય) તે ક્રમે બાંધવિચ્છેદી ૮૬ પ્રકૃતિઓ છે. તેમાં ૨૬ સમકાળી ને હવે ઠેકાણી ૮ ઉલ્કમકાળી એ ૩૪ પ્રકૃતિઓ બાંધયોગ્ય ૧૨૦ માંથી બાદ કરતાં શેષ ૮૬ રહી તે જ ક્રમકાળી છે. તે આ પ્રમાણે—સાગ ૫-હાગ ૪-અતગ ૫ એ ૧૪ નો બાંધવિચ્છેદ ૧૦ મે છે, અને ઉદયવિચ્છેદ ૧૨ મે છે. નિદ્રાદિકનો બાંધવિચ્છેદ અપૂર્વતા પહેલા ભાગે છે, ને ઉદયવિચ્છેદ ૧૨ માના ઉપાન્ત્ય સમયે છે, અસાતાનો બાંધવિચ્છેદ ૬૬૨ છે, અને શાતાનો બાંધવિચ્છેદ ૧૩મે છે, ને ઉદયવિચ્છેદ બાંધનો ૧૩મે અથવા ૧૪મે પણ છે. હુહાનો બાંધવિચ્છેદ મિથ્યાત્વે, મદ્યસંસ્થાન ૪-કુબગ-હુહાવર એ ૬ નો બાંધવિચ્છેદ સાત્ત્વકને ઔદાગ ૨-વજ્રાગ ૧નો બાંધવિચ્છેદ ૪ થે, અવિરત અણુભનો બાંધવિચ્છેદ છૂટ્ટ, તૈગ ૬૦ સમયાગ વર્ણાદિ ૪ અણુગ ૪ અત્યેક દિશર શુભ સુરવર સુખગતિ નિર્માણ એ ૧૭ નો બાંધવિચ્છેદ ૮ માના છઠ્ઠાભાગે છે, અને એ હુહાદિક ૨૬ નો ઉદયવિચ્છેદ ૧૩ મે છે. તથા મનુગતિ મનુગ આણુગ નો બાંધવિચ્છેદ ૪ થે છે, ૫ થેગ ૪૦ બાગ ૫૦ સુભાગ આદિય જિન એ બાંધવિચ્છેદ ૮ માના છઠ્ઠાભાગે છે, યથા ઉચ્ચનો ૧૦ મે છે, અને મનુગતિયા ઉચ્ચસુધાની ૧૧ નો ઉદયવિચ્છેદ ૧૪ મે છે. તથા ૬ થાગ

મૃતિઓ. સર્વથા બંધાતી જ નથી, માટે ૧૭ સિવાય શેષ અશુભ મૃતિઓનો ઓકશની રસબંધ છે જ નહિ. અને અશુભમાં જે સર્વધાતી છે તેનો રસ તો સર્વથા સર્વધાતી જ બંધાય છે, તેથી જો દેશ રસ બાંધવાને શીઘ્ર નથી તો ઓકશની રસ તો બંધાય જ ^૧ક્યાંથી ?

જનુદવત્તર્વા ૧૧-જે મૃતિનો બંધ પોતાના ઉદય વખતે ન હોય પરન્તુ ઉદય ન હોય ત્યારે જ બંધ હોય એવી દેવ ૩-નરક ૩ વૈં ૨-આહાં ૨-જિન એ ૧૧ મૃતિઓ. અનુદયબાન્ધી કહેવાય. એમાં દેવત્રિમાદિ ૮ મૃતિઓનો ઉદય દેવનારકને હોય છે અને દેવનારકા દેવત્રિમાદિ મૃતિઓ બાંધતા નથી, પરન્તુ એ ૮ ના અનુદયવાળા ગર્ભજ તિં ગર્ભજ મનુષ્યો જ બાંધે છે માટે એ ૮ અનુદયબાન્ધી છે. તથા આહાં દ્વિકને બાન્ધ અપ્રમત્તને હોય છે, અને અપ્રમત્તને આહાંનો ઉદય હોય નહિ (પ્રમત્તને જ હોય) માટે અનુદયબાન્ધી, તથા જિન નામનો બાન્ધ ય થી ૮ માના છઠ્ઠા ભાગ સુધી હોય છે, અને ઉદય ૧૩ જે હોય છે માટે જિન નામકર્મ અનુદયબાન્ધી છે.

ઉત્તવત્તર્વા ૨૭-જે મૃતિનો બાન્ધ પોતાના ઉદય વખતેજ હોય પરન્તુ અનુદયમાં ન હોય તે ઉદયબાન્ધી સ્ત્રાં ૫-કં ૬-અન્તં ૫ મિઠયાં-અને નામની પ્રવોદથી ૧૨ (નિર્માણ-તૈ-શં-રિયં-આરિયર-શુભ-અશુભ-આશુ-વર્ણાદિ ય) એ ૨૭ છે.

૧ તાત્પર્ય એ છે કે-દેશધાતી અને સર્વધાતી મૃતિઓનો અનુરચના ત્રિશ્યાનીરસ તો સર્વધાતીજ હોય છે, અને દ્વિશ્યાનરસ સર્વધાતીનો. સર્વધાતી હોય તે દેશધાતી મૃતિઓનો સર્વધાતી તથા દેશધાતી બન્ને પ્રકારનો હોય. અને ઓકશ્યાનરસ તો ઓકશને દેશધાતીજ હોય છે. તથા સર્વધાતી મૃતિઓમાં કેટલીકનો સર્વથા ઉદય ને કેટલીકનો ઉદય ન હોય તો ક્ષોભસ્થા હોય છે, અને દેશધાતીમાં આવધિ ૨ મનઃપં એ ત્રણે વિના ઉદય ક્ષોભપં ઉદય સમકાળે હોય છે, તથા અવં ૨ મનઃપં એ ત્રણમાં કેવળ ઉદય પશુ હોય છે.

અસુક અસુક હેતુની સુખ્યતા એ અનુભવતો હોવાથી પુરુષાદિવિપાકી આદિ વિશેષ સંસારીઓ પણ સાધક છે. એ રીતે ૪ પ્રકારના હેતુ વિપાક આશ્રયી ૪ પ્રકારની પ્રકૃતિઓ ધરીને હવે રસવિપાક આશ્રયી પ્રકૃતિલેહ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

જે પ્રકૃતિનો વિપાક-ઉદ્દેશ અસુક રસની સુખતાવાળો હોય તે રસવિપાકી, ત્યાં શુભ વા અશુભ રસ જે સ્વાભાવિક હોય તે દાકર્યાન, યે શેર રસને ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો લીઝ રસ થાય તેવા રસ ક્વિચાનત્ત, ત્રણશેર રસને ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો લીઝતર રસ થાય તે રસ ક્વિચાનત્ત, અને ચારશેર રસ ઉકાળી ૧ શેર રાખતાં જેવો લીઝતમ રસ થાય તે રસ ક્વિચાનત્ત કહેવાય. એ રીતે અશુભ પ્રકૃતિઓનો અશુભ રસ ૪ પ્રકારનો છે, પરંતુ શુભ પ્રકૃતિઓનો શુભરસ તો એકસ્થાન સિવાય ૩ પ્રકારનોજ છે. એ રસ પરસ્પર અનન્તશુષ્ક હીનાધિક છે.

૧-૨-૩-૪ સ્થાનરસવાળો ૧૭-દેશધાતી સ્નાયુરસ ૪-દર્શનાં ૩-પુરુષવેદ-સંભવલન ૪-અનન્ત ૫ એ ૧૭ પ્રકૃતિઓનો રસ. આરે પ્રકારનો બધાય છે. ત્યાં મિથ્યાત્વથી નવમા શુભસ્થાનના સંખ્યાતા લાગે જાય ત્યાંસુધી ૨-૩-૪ સ્થાની રસ બધાય છે, અને ૧ ત્યારબાદ ચોતરોતાના બધાવિરહસ્થાન સુધી ૧ ૨ સ્થાની રસ બધાય છે

૨-૩-૪ સ્થાનો રસવાળો ૧૦૩-પૂર્વોક્ત ૧૭ સિવાયની શોષ ૧૦૩ પ્રકૃતિઓનો રસ ૨-૩-૪ સ્થાની એમ ત્રણે પ્રકારે બધાય છે. આદિ અશુભ પ્રકૃતિઓજ એકસ્થાન રસ બંધને શોષ્ય હોય છે, પરંતુ જ્યાં એકસ્થાન રસબંધનું સ્થાન છે ત્યાં તે અશુભ

૧ અર્થાત્ મોહનીયનું અનન્તરરસુ થાય ત્યારથી પુરુષવેદને ૪ સંભવલન એ પાઓ. એકસ્થાની રસ બધાય, ત્યારબાદ દેહવાઓ રિથતિધાત ગયે એવોદોષકમનાનો. સંખ્યાતનો ભાગ જાય ત્યારથી ૬૦૪ ૬૦૩ અનન્ત ૫ એ ૧૨નો એકસ્થાનીરસ બધાય છે, એ પહેલાં કંઈક કે ધંધે યાગને અનન્તરે દેશધાતી રસનો બધ પ્રારંભાયો હતો. અને તો પહેલાં સર્વદા સર્વધાતીરસનોજ બધે ચાલુ હતો.

યતો હિય તે પુરબલ વિપાકી મધુતિ મહેવાય. તે યશીર ૫-ઉપાંચ ૩-સંધાં ૬-સંસ્થાન ૬-ઉપાં-પ્રસા-આતપ-ઉદીત-પ્રત્યેક-સાધા-અયુ-નિર્માણ-સ્થિર-અસ્થિર-વર્ણાદિ ૪-શુભ-અશુભ એ ૩૬ મધુતિઓનો ઉદય ૫ યશીર પુરબલો પ્રત્યે પ્રવર્તે છે આટે પુરબલવિપાકી છે.

જીવિવિપાકી ૭૬-૭૮-એ મધુતિનો વિપાક-ઉદય ભવ પ્રત્યે એટલે ભવના સ્થાનિક ગુણો પ્રત્યે પ્રવર્તેતા હિય તે ભવવિપાકી મધુતિઓ મહેવાય, અને તે સ્થાનાં ૫-દશાં ૬-વૈદનીય ૨-ચોક્કનીય ૨૬ થા ૨૮-અન્તરાય ૫-અતિ ૪-અતિ ૫-પ્રમાતિ ૨-(પ્રત્યેક સ્થિર શુભ સિવાય) ત્રસદશકની ૭-(સાધાં અસ્થિં અશુભ વિનાં) સ્થાવરદશકની ૭-જિન-ઉચ્ચવાસ-ચોત્ર ૨ એ ૭૬ મધુતિઓ ભવવિપાકી છે.

ક્ષેત્રવિપાકી ૪-એ મધુતિનો ઉદય ફેરની-આકાશની મુખ્યતાવાળો હિય તે ક્ષેત્રવિપાકી ૪ આયુર્પૂર્વીઓજ છે, કારણ કે આયુર્પૂર્વીનો ઉદય ભવ દેહરશ્ય હિય ત્યારે ન હિય પરન્તુ પરભવમાં વક્રગતિઓ જતો હિય ત્યારે ચાળીમાં-આકાશમાં થીજ નીજ ચોથા સમયે હિય છે, તેથી એ ચાર મધુતિઓ ક્ષેત્રવિપાકી ગણાય છે.

ભવવિપાકી ૪-એ મધુતિનો ઉદય તે ભવમાં જ (પોતાના નામવાળા ભવમાં જ) હિય, અન્ય ભવમાં ન હિય તે ભવવિપાકી ૪ આયુષ્ય જ છે, કારણ કે અતિઆદિ મધુતિઓ તો વિપાકોદયથી સ્વભવમાં અને પ્રદેશોદયથી પરભવમાં પણ ઉદયવતી હિય છે, પરન્તુ આયુષ્ય તો સ્વભવમાં જ વિપાકોદયથી છે, આયુષ્યનો પ્રદેશોદય નથી, આટે એ વિલક્ષણતાના કારણથી ૪ આયુષ્ય ભવવિપાકી (સ્વભવોદયી) છે.

તાત્પર્ય રીતે દરેક મધુતિ એ કે સામાન્યથી ભવવિપાકી જ છે કારણ કે દરેક મધુતિના ફળને ભવ જ અનુભવે છે તેપણ

અપરાવર્તમાન ૨૯-જે મક્રુતિ અન્ય મક્રુતિના બંધાદિકને પરાવર્ત્યાવિના (અટકાવ્યાવિના) તેના ચાહુ બંધાદિકમાં પોતાનો પણ બંધાદિ પ્રવર્તવે તે અપરાવર્તમાન ૨૯ મક્રુતિઓ છે. જ્ઞાનાં ૫-અનંત ૫-દર્શનાં ૪-પરાધાત-જિન-ઉચ્છવાસ-મિથ્યાત્વ-લય-લુપ્તપ્રસા નામની ક્રુવબંધિ ૬ (અણ-ઉપ-નિર્માણ-તૈ-કા-વણાદિ ૪) એ ૨૯. કોમાં અતિજ્ઞાનાવંબંધાતું હોય તો શેષ જ્ઞાનાં ૫ણ બંધાથ ધર્યાદિ રીતે એ ૨૯ માંની ફેલપણ મક્રુતિ પોતાના બંધાદિકના પ્રસંગે અન્ય મક્રુતિના બંધાદિકને રોકી નથી.

જુમ(ગુણ)પ્રકૃતિ ૪૨-જે મક્રુતિનો ઉદય લવનને આલકાદક હોય અનુકૂળ હોય તે શુભ મક્રુતિ વા ગુણ મક્રુતિ કહેવાય. ત્યાં મતું ૩-દેવ ૩-તિર્થંગારુ-ઉચ્છવાસ-શરીર ૫-ઉપાંગ ૭-સુખગતિ-શુભવણાદિ ૪-ત્રસદશક-જનનામ-નિર્માણ-વળર્જલ-સંમય-અતપ-પરાધાત-પચ્ચ૦-અણ-શાતા-ઉચ્ચ-ઉદોત એ ૪૨ ગુણ મક્રુતિ છે.

ઘજુમ (પાપ)પ્રકૃતિ ૮૨- ૮૪- જે મક્રુતિનો ઉદય લવનને દુઃખ ઉપભવનારો હોય તે પાપ મક્રુતિ. બંધમાં ગણતી ૧૨૦ માંથી પૂરોક્તિ ગુણનો ૪૨ જતાં શેષ ૭૮ મક્રુતિ ઉપરાન્ત વણાદિ ૪ ને આદિ પુનઃ અશુભમાં ૫ણ ગણતાં (અશુભ વણાદિ ગણતાં) ૮૨ પાપમક્રુતિ થાય છે. તે ઉપરાંત ત્રિશ્ર અને સંસ્કર્મમોહનીય ગણતાં ૮૪ અશુભ છે. આદિ પાપની ૮૨-૮૪ માં ગુણનો ૪૨ મેળવતાં ૧૨૪-૧૨૬ થાય છે, અને મક્રુતિઓ તો ૧૨૦ વા ૧૨૨ થવી જોઈએ, તેવું કારણ કે વણાદિ ૪ મક્રુતિ શુભમાં શુભવિશેષણથી એક વાર ગણીને અશુભમાં ૫ણ અશુભ વિશેષપણથી બીજાવાર ગણી છે. માટે એને મેળવતાં ૪ વધે છે, જેથી મક્રુતિ-ઓના સંખ્યામેળ વખતે વણાદિ ૪ ને કોઈવારજ ગણતાં બરાબર સંખ્યા ૧૨૦ વા ૧૨૨ નીજ થાય છે.

જુદાગણવિપાકી ૩૬-આદિ વિપાક લેઈથી મક્રુતિઓ હેતુવિપાકી અને રસવિપાકી કોમ એ પ્રકારની છે. ત્યાં પ્રથમ ૪ પ્રકારની હેતુવિપાકી મક્રુતિઓ દર્શાવાય છે તે આ પ્રમાણે-જે મક્રુતિનો વિપાક એટલે ઉદય-સ્થાનુલવ ગુરુપલકાર એટલે પાંચ શરીરદ્વારા

ને એ અતરણી સર્વથા ઘાતક હોય તો સંસારી ભૂષ કંઈ પણ આપે નહિ પાસે નહિ લેખાવે નહિ ભિષ્ણાવે નહિ ને કંઈ કશી શકે નહિ. એ રીતે ૨૫ પ્રકૃતિઓ દેશધાતી છે. (આહિં સમ્યક્વ્યવહારીય તથા નિશ્ચયોં ની વિવક્ષા કરી નથી પરંતુ સમ્યંચોં દેશધાતી ને નિશ્ચયોંનીય સર્વ ધાતી છે આદે ૧૨૨ પ્રકૃતિની અપેક્ષાએ દેશધાતી' પ્રકૃતિ ૨૬ છે).

જ્યારતી ૭૫-અંધ ચોગ્ય ૧૨૦ માંથી પૂર્વોક્ત ૪૫ ધાતી પ્રકૃતિ બાદ કરતાં અથવા ઉદય ચોગ્ય ૧૨૨ માંથી ૪૭ ધાતી ધકૂલિ બાદ કરતાં શેષ ૭૫ પ્રકૃતિઓ અધાતી છે. કે જે પ્રકૃતિઓ ભવના સ્વાભાવિ ગુણને કંઈપણ ઘાત કરતી નથી, એમાં સર્વધાતીના ૨૬ ધન હોય છે, દેશધાતીના ૨૬ વિરલ હોય છે અને અધાતીની ૨૬ એ બન્નેથી વિલક્ષણ હોય છે, તેથી અધાતી છે તો ૫૫ ચોરની સંગતે ચોર ન હોય તો ૫૫ ચોર ગણાય તેમ અધાતીના ૨૬ સર્વધાતીના સંબંધથી સર્વધાતી સદૃશ (સર્વધાતી પ્રતિભાગ) ગણાય છે, એ રીતે ૭૫ અધાતી પ્રકૃતિઓ બાણવી.

પ્રાવર્તમાન ૧૩-જે પ્રકૃતિ બીજી પ્રકૃતિઓ બન્ધ ઉદય વા બન્ધોદય પ્રસવતીને બદલીને-અટકવીને પોતાની બન્ધ ઉદય વા બન્ધોદય પ્રવર્તાવે તે પ્રસવર્તમાન ૮૩ પ્રકૃતિઓ છે. તે ૧૨૨ ની અપેક્ષાએ આહિં ક્રીડાતી ૨૮ અપ્રસવર્તમાન સિવાયની શેષ સર્વ બાણવી. જેમ શાતા પ્રકૃતિ અશાતાના બંધાદિને અટકવીને જ બંધાય વા ઉદયમાં આવે, એ પ્રમાણે પ્રસવર્તમાન પ્રકૃતિઓ શાતા અશાતાવત્ પરસ્પર વિરૂદ્ધ હોવાથી પ્રસવર્તિત થાય છે.

૧. અર્થાત્ એ ૨૬ માં ૨૩ તો ૨૬ ઉદયશા દેશધાતી હોય છે, અર્થાત્ ૨ મનઃ ૫૦ એ ૩ તો ૨૬ ઉદયશા સર્વધાતી દેશધાતી બંને પ્રકારે હોય છે. તથા સમ્યંચ રહિત ૨૫ તો ૨૬ નિધાવશી નવચાં ગુણં માં સંખ્યાભાગ સુધી સર્વધાતી બંધાય છે, ત્યારપાદ એમાંની બધાતી ૧૭ પ્રકૃતિ(પ્રેલ્લભ ૮ તો ૧૫પરહિત) તો દેશધાતી બંધાય છે, સર્વધાતી તો સર્વથા સર્વધાતી જ ૨૬ બંધાય છે.

કેવળદર્શનાવશણીય કર્મ છે, પરન્તુ ત્ર્યક્ષુદર્શનાવશણીયાદિ ૩ દેશધાતી દર્શનાવશણના ક્ષયોપશમથી જે દર્શનલભિષ્ણુઓને ઉપન્યસ્ય છે તે ઉપન્યસ્યેલી લભિષ્ણુઓને પાંચ નિદ્રાઓ સર્વથા આવરે છે-હણે છે-અવ્યક્ત કરે છે માટે ૫ નિદ્રાઓ પશુ સર્વધાતી છે, એ રીતે એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ ૨૫ આવાયં ગુણને સર્વથા ઘાતક રૂપથી સર્વધાતી છે.

ત્રેતાવતી ૨૫-જે પ્રકૃતિઓ પોતાને ઘાત કરવા યોગ્ય ગુણને દેશથી (અત્યાશિ) ઘાત કરે તે દેશધાતી અથવા દેશધાતી રસના ઉદયવાળી તે દેશધાતી ૨૫ પ્રકૃતિઓ છે. સ્નાત્ત્વ ૪-દર્શનાં ૩-સંજ્ઞ ૪-નોકધાય ૯-અન્તરાય ૫ એ ૨૫, ત્યાં મતિ આદિ ૪ સ્નાત્ત્વો તે ઇષ્વરના કેવળજ્ઞાનરૂપ મૂળ ગુણને દેશ-આય છે, માટે તેવા દેશસ્નાનની ઘાતક મતિસ્નાનાવશણીય આદિ* પ્રકૃતિઓ છે, એ રીતે ૩ દર્શનાવશણ પશુ દેશધાતી છે. તથા ઇષ્વરનો મૂળ ગુણ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ વા યથાગયાત આરિત વા વીતરાગ આરિત છે, તે અપેક્ષાઓ અનંતાં આદિ ૧૨ ક્ષયવના ક્ષયોપશમથી ક્ષયોપશમ ભાવવાળું સરાશ આરિત દેશગુણ છે, અને સંજ્ઞલનાદિ ૧૩ ક્ષયો એ દેશઆરિતને દેશથી જ હણે છે એટલે દોષ લગાડે છે મલિન કરે છે અતિચાર ઉપભવે છે, પરન્તુ ઇષ્વરને સર્વથા આરિત રહિત કરતા નથી માટે દેશધાતી, (પ્રત્યાપચનાદિ ક્ષયો તે) ઇષ્વરને અત્યારિતી જ પનાવી દે છે માટે તે સર્વધાતી છે. તથા ધાનાદિકને વિષય પ્રકણ ધારણાદિ યોગ્ય ગુરૂચ્છે તે ગુરૂચ્છાસ્થિતકાયના અનન્તમા ભાવે હિવાથી દેશ ભાવે છે, અને તે દેશ ભાગ જેટલા ગુરૂચ્છા રસધીના ધાનાદિકને પશુ દેશથી રોકનાર ૫ અન્તરાયકર્મ છે, એ રીતે અન્તરાયો ઇષ્વરના ધાનાદિક ગુણને દેશથી હણે છે તેથી જ સર્વ ઇષ્વરમાં તત્ત્વમભાવે હીનાધિક ધાનાદિ લભિષ્ણો હોય છે, માટે એ ૫ અન્તરાય પશુ દેશધાતી છે.

* અવધિભનન એ બે પ્રકૃતિઓ બે કે એ લભિષ્ણ રહિતને તો ઉદયમાં સર્વથા સર્વધાતી છે પરન્તુ અવધિ તથા મનપર્યવલભિષ્ણતને મનદેશધાતીપણે ઉદયમાં વર્તે છે માટે દેશધાતી સંજ્ઞા છે.

મનુષ્યલિંગ પણ આગિન વાયુ આશયિ આધુવસત્તાક છે, તથા દેવાયુ નરકયુતેના બંધ સ્થાવરોને અને વિહલિન્દ્રોને તથા સમ્યક્ મનુષ્યોને નથી માટે એ ત્રણેને એ પે આયુની અસત્તા છે, નારકયુતની તો યુગલીકીને પણ અસત્તા છે. શેષ ધર્મજ્ઞ તિર્યંચ અને યાગ મનુષ્યોને દેવનરકયુતેના બંધ હોવાથી સત્તાલે, એ સીતે એ પે આયુ આધુવસત્તાક છે, તિર્યંચ આયુષ્ય અનુત્તરદેવો ને જો- વેચકદેવો બાંધતા નથી માટે તેઓને અસત્ ને શેષ દેવાલિંગે સત્ અસત્ હોવાથી આધુવસત્તાક છે, તથા મનુષ્ય આયુષ્ય આગિન વાયુ અને સત્તમી પૃથ્વીના નારકો સર્વસ્થા બાંધતા નથી માટે તેઓને અસત્ અને શેષ પૃથ્વીઆલિંગોને સત્ અસત્ હોવાથી આધુવ સત્તાક છે, એ સીતે ૨૮ પ્રકૃતિઓ આધુવસત્તાક છે. અનન્તાણુબંધી ૪ ની ઉદ્દત્તા ૪-૫-૬-૭ ગુણસ્થાને ધવાથી અસત્ ધાય છે પરન્તુ એ અસત્તા પણ ગુણપ્રત્યયિક હોવાથી આધુવસત્તાકમાં ન ગણાય.

સર્વજાતી ૨૦-જે પ્રકૃતિઓ પોતાને ઘાત કરવા યોગ્ય-હજીવા યોગ્ય ગુણનો સર્વથા ઘાત કરે-હજી તે સર્વધાતી ૨૦ પ્રકૃતિઓ છે. કેવળજ્ઞાનાં-કેવળદર્શનનાં ૫ નિદ્રા-અસંજ્ઞલનકથાય ૧૨-મિથ્યાત્વ. એમાં કેવળજ્ઞાં ૬૦ ની પે પ્રકૃતિઓ. ભવના કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને સર્વથા હજી છે, જેથી એ યોની સત્તા અને ઉદ્ધ મુખી કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન અંશમાત્ર પણ પ્રગટ થઈ નથી, તેમજ એ પે ગુણ ભવના સ્વાભાવિક ગુણ હોવાથી બે પ્રગટ થાય તો સર્વશે પ્રગટ થાય, નહિતર અદ્ભુતશે તો પ્રગટ થાય જ નહિ, જેથી એ પે ગુણને આવરનારી પે પ્રકૃતિઓ સર્વધાતી ગણાય છે. તેમજ સમ્યક્ત્વ અને આદિત્વ એ પણ ભવના ગુણ છે, તેને અનન્તાણુબંધી આદિ ૧૨ કથાયનો ઉદ્ધ સર્વથા હજી છે માટે સર્વધાતી છે, ત્યાં મિથ્યાં અને અનન્તાણું સમ્યક્ત્વગુણને સર્વથા હજી છે, અપ્રત્યાબ્ધાની દેશવિરતિને સર્વથા હજી છે, અને પ્રત્યાં કથાય સર્વવિરતિ ગુણને સર્વથા હજી છે તેથી એ ત્રણનાં હોવાદિ ચાર ગણતાં બાર કથાય અને મિથ્યાત્વ એ ૧૩ સર્વધાતી છે. તથા ભવના દર્શનગુણને સૂણથી સર્વથા હજીનાર બે કે

અગ્રજાતક ૧૮ વા ૨૮-સર્વસંસારી ભવોમાં (મિથ્યાદેશી ગુણસ્થાને) જે પ્રકૃતિની સત્તા શેષને હોય ને શેષને ન હોય તે
 અદ્યુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ-દેવદિક્ષિ-નરકદિક્ષિ-વૈક્રિયદિક્ષિ(એ વૈક્રિય છલ્લ)-૪ આશુ-મનુષ્ય ૨-આહ્ન ૨-ઉચ્ચગોત્ર-જિનનામ-સમ્યં મોહ-
 નીય-મિશ્રસોન એ ૧૮ પ્રકૃતિ ૧૪૮ ની અપેક્ષાએ અને આહ્ન ૨ ને બદલે આહ્ન સમસ તથા વૈં ૨ ને બદલે વૈં ૭ ગણતાં
 ૧૫૮ ની અપેક્ષાએ ૨૮ છે. ત્યાં ઉચ્ચગોત્ર અને વૈં ૬ એ સાત (અથવા વૈં ૭ ગણતાં ૧૨) પ્રકૃતિઓ ત્રસ ભવોને
 સત્તામા હોય છે, તેથી ત્રસપણું નહિં યાચેલા સ્થાવરને અનાદિક્ષણથી એ ૭-૧૨ ની અસત્તા છે, અથવા ત્રસપણું યાત્રીને એ
 ૭-૧૨ ની સત્તા ઉપલ્લ ક્ષત્રીને યુત્તઃ સ્થાવરમાં જાય તો જ્યાં સુધી સંપૂર્ણ ઉવેલાય નહિ ત્યાં સુધી સ્થાવરને સત્તા હોય, અને
 સંપૂર્ણ ઉવેલાઈ રહ્યા બાદ અસત્તા હોય, એ રીતે ૭-૧૨ ની સત્તા ને અસત્તા પણ છે માટે અદ્યુવસત્તાક. તથા સમ્યં સોન
 અને મિશ્ર મોહનીય એ યેની સત્તા અનાદિ મિથ્યાદેહિને ન હોય, તેમજ ઉપશય વા ક્ષયોપન સમ્યંદ્રવમાં એ યે પુજની સત્તા
 બનાવીને યુત્તઃ મિથ્યાત્વે ગયેલાને એ યે ની સંપૂર્ણ ઉવેલા ન થાય ત્યાં સુધી મિથ્યાદેહિને એ યે ની સત્તા, ને પૂર્ણ
 ઉવેલાયા બાદ અસત્તા એ રીતે એ યે પ્રકૃતિઓ મિથ્યાત્વમા અદ્યુવસત્તાક છે. ક્ષાયિક સમ્યં યામલી વખતે ભેડે એ યેની
 ઉદ્દલનાથી અસત્તા થાય છે, પરંતુ તે શુણ પ્રત્યયિક અસત્તા હોવાથી અદ્યુવસત્તા તરીકે ન ગણાય. તથા અલંચોને તો એ યેની
 સત્તા સર્વથી નથી. તથા જિન નામનો બંધ આતિ વિશુદ્ધ સમ્યંદેહિને હોય છે, તેથી, અને નરકે જતાં મિથ્યાત્વમાં તો અત્યું
 આત્મજ અપર્યાયાવસ્થામાં જિનનામસત્તા હોય છે, માટે જિનનામ અદ્યુવ સત્તાક છે. તથા આહારકદિક વા સસકે રેહકે અપ્રમત્ત
 સયતનેજ બંધાય છે, અને બધાંને પણ અવિરતપણમાં ઉદ્દલના થાય છે માટે મિથ્યાદેહિને પણ સત્તા હોય ન હોય તેથી
 અદ્યુવસત્તાક. તથા મનુષ્ય દિક્ષની સત્તા અગ્નિ વાયુ સિવાય સર્વે ભવને હોય છે, તેમજ પૃથ્વીકાયદિકમા મનુષ્યદિક્ષ બાંધીને અગ્નિ
 વાયુમા જાયતો જ્યાં સુધી સંપૂર્ણ ઉવેલાય નહિ ત્યાં સુધી અગ્નિ વાયુને મનુષ્ય દિક્ષની સત્તા, ને ઉવેલાયા બાદ અસત્તા હોવાથી

મિથ્યાનાં આસંધ્ય બ્રહ્મિયોદનાં લાવાલાવણી છે, પરંતુ સામાન્યતઃ મિથ્યાત્વના અભાવે નથી માટેજ અધુવધારિ શેઠ સામાન્ય હેતુઓની અપેક્ષાઓ છે.

ધ્રુવોદયી ૨૭-સાનાતન ૫-અતન ૫-દર્શનાં ૪-મિથ્યાત્વ-નિર્માણ-સ્થિર-આદિશર-તૈ-૦-ધાં-૦-વર્ણાદિ ૪-અણુ-અણુલ-શુભ એ ૨૭ ધ્રુવોદયી પ્રકૃતિ છે. ગોતાના ઉદયવિચ્છેદ સ્થાન [ગુણસ્થાન] સુધી જેનો ધ્રુવ-નિરતર ઉદય હોય તે ધ્રુવોદયી, એ અર્થે હોવાથી એ ૨૭ પ્રકૃતિઓ જે જે ગુણસ્થાને ઉદયવિચ્છેદ પામે છે, ત્યાંસુધી ક્રોધપણુ સમય ઉદયના અભાવવાળી નથી, એ પ્રકૃતિઓ આનાદિકાળથી ઉદયવાળી હોય છે. એમાં મિથ્યાત્વ પડેલા ગુણં સુધી ધ્રુવોદયી છે, શૂંચ ૧૪ થાતાપ્રકૃતિઓ સીણુચોહ (૧૨મા) સુધી ધ્રુવોદયી, અને નામધર્મની ૧૨ પ્રકૃતિઓ ૧૩ થાના આત્મ સમય સુધી ધ્રુવોદયી છે.

અણુવોદયી ૨૫-ઉદયમાં ગણીતી ૧૨૨ પ્રકૃતિઓમાંથી ૨૭ ધ્રુવોદયી બાદ કરતાં શૂંચ ૯૫ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવોદયી છે. ગોતાના ઉદયવિચ્છેદ સ્થાન સુધીમાં ક્વચિત્ ઉદય હોય અને ક્વચિત્ ન પણ હોય એવા અનિયત ઉદયવાળી તે અધ્રુવોદયી. ઉદય યોગ્ય ગુણસ્થાનોમાં પણ એ પ્રકૃતિઓનો ઉદયભાવ ગુણહેતુથી નથી પરંતુ સ્વઉદયયોગ્ય દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળાદિક નિમિત્તના અભાવે છે.

ધ્રુવસત્ત્વ ૧૩૦-જે ૧૮ થા ૨૮ અધ્રુવસત્તાક ધ્રુવોદયો તે સિવાયની સર્વ ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ છે. વિશિષ્ટ ગુણ પ્રાપ્તિ વિના (મિથ્યાત્વમાં) જે પ્રકૃતિઓની સત્તા નિરતર હોય તે અથવા સર્વસંસારી (મિથ્યાદેહ) જીવને જે પ્રકૃતિની અવસ્થ સત્તા હોય તે ધ્રુવસત્તા પ્રકૃતિ બાણી. સમ્યક્ત્વાદિ વિશેષગુણ પાત્રવાથી પ્રકૃતિનો ક્ષય થયે તે ગુણસ્થાને તે પ્રકૃતિનો અભાવ હોય તેથી અધ્રુવ-સત્તા ન ધ્રુવોદય, અને એ રીતે બે અધ્રુવસત્તા ગણીએ તો સર્વ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવસત્તાકજ ગણાય, ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિ હોયજ નહિ, માટે ગુણહેતુથી અસત્ થયેલી પ્રકૃતિ અધ્રુવસત્તા તરીકે ન ગણવી.

શરીર નામકર્મના ગણમાં આહાન વૈન એ ગણ પરસ્પર વિરોધી છે, ગતિ ગણમાં ચારે ગતિઓ પરસ્પર બંધવિરોધી છે માટે અધુવળધી છે.

પ્રશ્ન — પોતાનો બંધહેતુ હોવા છતાં પણ ન બંધાય તો તે બંધહેતુજ કેમ ગણાય ? હેતુ ને કાયકૃત્ત્વ ન હોય તો તેવા નિરપેક્ષ હેતુને હેતુજ કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર:— એ વાત સત્ય છે. પરન્તુ કુવધુવળધીની વ્યાખ્યામાં મિથ્યાત્વ આદિ ચાર સામાન્ય-સૂળ બંધહેતુની વિવક્ષા છે, તેમજ પણ ઉત્તર બંધહેતુની વિવક્ષા છે, પરન્તુ એક સૂળેહતુ વા ઉત્તરહેતુના જે અસંખ્ય અસંખ્ય વ્યક્તિલેહ (ખાસ અઘ્વવસાચો) છે તેની વિવક્ષા નથી, માટે ને પોતપોતાના અસંખ્ય વ્યક્તિલેહની અપેક્ષાએ વિચારીએ તો અધુવળધી ૭૩ પ્રકૃતિઓ પણ કુવળધી જ છે, જેથી કુવળધી અધુવળધીનો લેહ જ એ રીતે થતો નથી, માટે એ એ લેહની ઉત્પત્તિમાં હેતુના વ્યક્તિલેહ (ખાસ અઘ્વવળ)ની વિવક્ષા નથી, પરન્તુ ઈને પણ સુખ્ય લેહની જ વિવક્ષા ઉપયોગી છે. જેમ નરહાતિનો સુખ્ય બંધહેતુ મિથ્યાત્વ છે, છતાં મિથ્યાત્વમાં પણ દેવાદિ ત્રણ ગતિના બંધ પ્રસંગે નરહાતિ નથી બંધાતી તેનું કારણ મિથ્યાત્વ બંધહેતુનો વા મિથ્યાત્વના ૫ બંધહેતુ-માંના હેહ બંધહેતુનો અભાવ છે એમ નહિ, પરન્તુ મિથ્યાત્વના જે અસંખ્ય અઘ્વવસાચો છે તેમાંના કેટલાક નરહાતિ ચોખ્ખ છે કેટલાક તિર્યચગતિ ચોખ્ખ છે, કેટલાક મનુષ્યગતિ ચોખ્ખ છે ને કેટલાક દેવગતિબંધ ચોખ્ખ છે, તેમાં જે અસંખ્ય અઘ્વવસાચો નરહ ગતિબંધના હેતુભૂત છે તે મિથ્યાન અઘ્વવસાચોવડે તો નરહાતિ અવશ્ય બંધાય જ, પરન્તુ દેવગતિ બંધશેચ્ય મિથ્યાઘ્વવસાચો વર્તતાં નરહાતિ ન બંધાય તેથી નરહાતિ બંધનો હેતુ મિથ્યાત્વ નહિ એમ કેમ કહેવાય ? માટે એ રીતે નરહાતિનો બંધ હોય તો મિથ્યાત્વ હેતુથીજ હોય એ અવશ્ય છે, પરન્તુ મિથ્યાત્વહેતુ વર્તતાં નરહાતિનો બંધ અવશ્ય હોય એમ નથી. અને એ બંધબજવા

ન ગણાય, તથા જેના ઉદ્દેશી યશીર નીરોગી હોય સુધાવશ્વા. પણ હોય છતાં તે પ્રત્યાણમાં બળ ન હોય, અલ્પશક્તિવાળો હોય તે વીર્યાતરાય કર્મ.

॥ ફરિ ૧૫૮ પ્રકૃતિનો સંશ્લિષ્ટ અર્થ ॥.

॥ પ્રકૃતિચોગા સંજ્ઞામેદ ॥

ધ્રુવચી ઇષ-મિથ્યાત્વ અવિરતિ ક્ષાય ને યોગ એ ચાર કર્મના સામાન્ય બંધહેતુ છે, તેમાં જે પ્રકૃતિઓના જે બંધહેતુ છે તે બંધહેતુ જ્યાં સુધી વિદ્યમાન હોય ત્યાંસુધી તે પ્રકૃતિ અવશ્ય બંધાય જ તે ધ્રુવબંધી, અથવા સ્વબંધવિષ્કંદ રથાન સુધી જેનો નિરન્તર બન્ધ હોય તે ધ્રુવબંધી. એવી પ્રકૃતિઓ જ્ઞાનાં ૫-અન્તં ૫-સ્થાનાં ૯-ક્રમાય ૧૬-મિથ્યાત્વ-લય-જ્યુષ્ઠાસા-અયુરૂં-ઉપધાત-નિર્માણ-તૈજસ-સામંજ-વર્ણાદિ ૪ એ પ્રમાણે ૪૭ છે.

જાગ્રત્કાલી ૭૩-બંધ યોગ્ય ૧૨૦ પ્રકૃતિમાંથી પૂર્વોક્ત ૪૭ ધ્રુવબંધી બાદ કરતાં શેષ ૭૩ પ્રકૃતિઓ અધ્રુવબંધી છે. જે પ્રકૃતિઓ સ્વબંધહેતુ વિદ્યમાન હોય તો. પણ તે બંધાય કે ન પણ બંધાય એવી અનિયત બંધવાળી હોય તે અધ્રુવબંધી. એમાં પરાધાત અને ઉચ્છવાસનો બંધહેતુ અવિરતિ આદિ હોવા છતાં પણ આપર્થક યોગ્ય બંધ પ્રવર્તેલો હોય ત્યારે એ બે ન બંધાય અને પર્થક યોગ્ય બંધ પ્રવર્તેલો હોય ત્યારે બંધાય. તથા ઉચોત નામકર્મનો બંધ તિર્યગતિના બંધ પ્રસંગે જ હોય, દેવચત્વાદિના બંધ પ્રસંગે તો ન જ હોય. તથા જિનનામનો બંધહેતુ સમ્યક્ષ છે, પરન્તુ સમ્યક્ષ છતાં પણ જિનનામનો અનિયત બંધ છે, તથા આહાં રનો બંધહેતુ અપ્રમાત્તચારિત્ર હોવા છતાં પણ કોઈને બંધાય કોઈને ન બંધાય, સાટે એ ૬ પ્રકૃતિઓ એ ત્રીતે અધ્રુવબંધી છે, અને શેષ ૬૭ પ્રકૃતિઓ તો પોતપોતાના અણુમાં વિરોધી હોવાથી જ અધ્રુવબંધી છે, જેમ

॥ ૫ અન્તરાય કર્મનો અર્થ ॥

દાન દેવાનું ચિત્ત હોય, દાનમાં આપવા યોગ્ય ધન આદિ વસ્તુ પશુ ન્યાયથી પ્રાપ્ત થઈ હોય, અને દાન લેવા આવેલ પ્રાપ્ત પશુ પવિત્ર હોય એ રીતે ચિત્ત વિત્ત ને પ્રાપ્ત એ ગણે પવિત્ર હોવા છતાં કંઈ એવા સંભોગે ઉપસ્થિત થાય કે દાન લેનારને સક્રિય દાન ન થઈ શકાય તો તેવાં વિધનોને ઉપભવનાર કર્મ તે દાનાન્તરાય, અથવા જે કર્મથી ભુવનનો સ્વભાવ કુપશુ-સૂર્ય થાય તે દાનાન્તરાયકર્મ એમાં ખુદલા અર્થમાં દાતા દાનાન્તરાય કર્મની અભ્યાતાવળી હોવાથી ઉદાર છે, અને તેથી દાન દેવાની ઇચ્છાવાળો છે, પરંતુ દાન સક્રિય નથી, અને ખીબા અર્થમાં તે દાન દેવાની ઇચ્છાનોજ અભાવ છે. પુનઃ પુરોક્ત રીતે દાતાના દાનાન્તરાયથી અથવા કુપશુના દાનાન્તરાયથી દાન લેનાર જે દાન પ્રાપ્તી શકેનો નથી તેમાં દાન લેનારને લગાન્તરાય કર્મ નો ઉદય જાણવો, અને લાભાન્તરાયના અતિ ઘણાપણથી લાભ લેખિય વાળો ભ્રષ્ટ દાન લેવા જાય તો દાતારને કેમ વિધન પશુ ન ઉપજે અને કુપશુ પ્રાપ્તેથી પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. તથા આકાર ગુણપ્રમાણા ઈત્યાદિ ઓકવાર ઉપલોભમાં આવ્યા પાઠ જે નિર્માલ્ય થઈ જાય છે તેવી નિર્માલ્ય થનારી વસ્તુઓ મોત્ય કહેવાય; અને ઘર વસ સ્ત્રી આદિ વારંવાર ઉપલોભમાં આવ્યા છતાં જે નિર્માલ્ય થતી નથી તેવી અનિર્માલ્ય વસ્તુઓ તપમોત્ય કહેવાય, માટે તેવા ચોગ્ય અને ઉપલોગ્ય પદાર્થોનો લોભ અને ઉપલોભ કરવાની ઇચ્છા થતાં એવા પ્રતિકૂળ સંયોગ ઉત્પન્ન થાય કે તે વસ્તુઓ ચોળથી શકાય નહિ તો તેવા પ્રતિકૂળ સંયોગ ઉત્પન્ન કરનારું કર્મ મોગાન્તરાય તથા તપમોગાન્તરાય નામે છે. છતાં વસ્તુઓનો નિયમ-અભ્યાખ્યાન રૂપ ત્યાગપરિણામથી ઉપલોભ ન કરે તે અન્તરાય કર્મનો ઉદય કરવાના તર્કવિતરંધરી ઉચ્ચ નીચપણના કર્મ જન્મ દ્વિતારને અસત્ય સમજે છે, તેના દોષ સમજનારાઓનો નથી, પરંતુ અનાર્થી સફળિતો સંખત દોષજ છે.

થાય તે સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રુથ્થાલપણું જિનાત્મકર્મ જે કર્મના ઉદયથી જીવને શ્વેતોચ્છવાસ લેવા સૂકવાની લબિષ પ્રાપ્ત થાય તે જ્ઞાતોચ્છવાસ તાત્કાલ્યે એ આઠ પ્રકૃતિઓ અવાનતર છેદ સહિત હોવાથી પ્રત્યેક કહેવાય છે. અથવા ૨૮ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ છે, જેમાં આ કહેલી ૮ અપ્રતિપક્ષ છે, અને પૂર્વ કહેલ ત્રસની ૧૦ ને ત્યાંની ૧૦ એ ૨૦ સપ્રતિપક્ષ પ્રકૃતિઓ છે, અને એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ પણ અવાનતર હોદસહિત હોવાથી પ્રત્યેક પ્રકૃતિ કહી શકાય, એ રીતે પ્રત્યેક પ્રકૃતિઓ ૨૮ પણ ગણાય. ॥ इति नामकर्म ॥

॥ ૨ ગોત્ર કર્મનો અર્થ ॥

જેના ઉદયથી ઉત્તમ ભાતિ ઉત્તમ કુળ વિદિષ્ટ પણ તપસ્વીપણું આતિ રૂપવાનપણું, ઘણું વૈભવ અને લોકમાં ઘણું સત્કાર અને વિશિષ્ટ જ્ઞાન આદિનો સત્ત્વ હોય તે હજ્જોત્ર કર્મ, અને જેના ઉદયથી જ્ઞાનાદિ મુક્ત હોવા છતાં પણ નિર્ધાને પ્રાપ્ત થાય, અને ક્ષીન ભાતિ આદિનો સત્ત્વ હોય તે નીચ ગોત્ર કર્મ છે.

૧ શ્રી સર્વસૌંદર્ય ભણેલા દેખેલા અને કહેલા ગોત્રકર્મના ૨ હોદથી જગતના જીવોમાં ઉચ્ચત્ત્વ નીચત્ત્વ અનાદિશળથી હંતુ વર્તમાનમાં છે, અને કાલિબ્રમા રહેવાયું છે. પ્રાચીન ગદ્યપુરોના વચનો પ્રત્યે આદરણાવળાઓને તો એ ઉચ્ચ નીચપણાની આશ્ચર્ય સ્વભાવિક લાગે. પરંતુ અનાપરં કુળવણીના વર્ણથી જાતી મર્યાદા દહ સરેકરથી જ્યોતે મુખ્ય પાપ ધર્મ અધર્મ સ્વર્ગ નરક આભવ પરભવ ધત્તાદિ પ્રત્યક્ષ વા પરોક્ષ પદાર્થોની હયાતી ઉપરજનારા પ્રાચીન જ્ઞાની ગદ્યપુરોના વચનો પ્રત્યે આદરણાવળાઓથી મર્યાદા છે તેવા વર્તમાન જગતનામાં કે ઈંડે જીવો ઉચ્ચનીચપણું કાલ્યાનક સમજે છે, સર્વમાં મનુષ્યત્ત્વ એક સરખું હોવાથી ઉચ્ચ નીચ ક્રેણુ? મુદોપ આદિ દેશોમાં ઉચ્ચ નીચપણાનો વ્યવહાર કે માન્યતા છે જ નહિ, ફક્ત હિંદુમાત્ર ઉચ્ચ નીચપણું શૂંદ્ર વા વહેમ ધર્મોચ્ચોચો પોતાની પૂજા ગહવા આવર પ્રણામ નામે ચાલ્યો ખતવાતે તેમાં લખી દીધું છે. ગહાત સંત પ્રુથેને તો ક્રેણુ ઉચ્ચ નીચ હોયજ નહિ, તેઓની નજર તો સર્વ પ્રત્યે સત્ત્વભાવવળી હોય છે, ધંત્યાદિ અનેક ભાતિ

કાળ આદિ કારણો આપ્રીય સ્વર પ્રાપ્ત થાય તે દુઃસ્વપ્નામાં, જેનાથી યુક્તિ અને ન્યાયવાળું બોલે તેા પશુ વચનનો લોકમાં આઠરલાખ ન થાય તે જ્ઞાનદેવનામાં, જેનાથી લોકમાં અપજ્ઞ થાય તે અપવરણનામાં, એ સ્થાવાદિ ૧૦ પ્રકૃતિ ક્ષેત્રી.

(૮) પ્રત્યેક પ્રકૃતિ—જે કર્મથી જીવનું શરીર થતિ હલકું ન થાય તેમ થતિ ભારે પશુ ન થાય તેમ જ થતિ ભારે હજીવું થાને ન થાય પરન્તુ નિર્વહન થઈ થકે થોવું હોય તે અગુરુલુપ્તનામાં, જે કર્મથી જીવનાં શરીરમાં પડેલછી ચોર દાંત ગળાવું કં ધસ્યાદિ નહતર કરનારા અવયવો ઉત્પન્ન થાય કે જેથી પોતાના અવયવો વડે પોતે જ પીડા પામે તે કર્મ, અથવા કુંસો કૂવામાં પડવું પર્વત ઉપરથી પડવું ધસ્યાદિ રીતે પોતે જ પોતાનો આત્મઘાત કરે તે રૂપાત્તનામાં, જે કર્મના પ્રભાવથી પોતાની દેહ છાયા અને વાક્યાતુર્ય થોવું હોય કે જેને દેખવા આગથી પશુ સલા શેલ પામે, ધજવંતો પશુ નિર્ભય થાય થોવા. પ્રભાવવાળું કર્મ તે પરાધાત્તનામાં, જે કર્મથી જીવનાં શરીર શીત હોવા છતાં ઉષ્ણ પ્રકાશ કરે તે જ્ઞાતપનામાં, આ કર્મની ઉદય કેવળ સૂર્યવિમ્બાના પર્વાપિ પૃથ્વીકાથ જીવોને જ હોય છે, અગ્નિમાં નહિ, કારણ કે અગ્નિમાં તો શરીર અને પ્રકાશ થાને ઉષ્ણ છે. તેમાં પ્રકાશ ઉત્કટ રક્તવર્ણના ઉદયથી તથા ઉષ્ણતા ઉષ્ણરૂપથી કર્મના ઉદયથી છે આટલે જે કર્મના ઉદયથી જીવનાં શરીર પશુ શીત થાને શરીરનો પ્રકાશ પશુ શીત હોય તે રૂપાત્તનામાં, આ કર્મનો ઉદય સૂર્યસિવાથના ચાર જ્યોતિર્બાજીનાં વિમાનવર્તી પૃથ્વીકાથ જીવોને, તેમ જ શેષ સ્ત્રાદિ પૃથ્વી વનસ્પતિ વિકલેન્દ્રિય અને તિર્યક પંચોન્દ્રિયને સ્વભાવથી હોય છે. પરન્તુ મનુષ્યમાં તો ઉત્તરવૈક્રિય કરનાર યુતિને તથા દેવમાં ઉત્તરવૈક્રિય કરનાર દેવને (ઉદ્યોતનો ઉદય) હોય છે, દેવ મનુષ્યના મૂળ શરીરને ઉદ્યોતનો ઉદય ન હોય, દેવનું શરીર જો કે શીતપ્રકાશવાળું હોય છે પરન્તુ તે ઉત્કટવર્ણ કર્મના ઉદયથી હોય છે. જે કર્મના ઉદયથી જીવનાં શરીરમાં આઠ અંગ અને અંગુલી આદિ ઉપાંગ જે સ્થાને જોડાયો તે જ સ્થાને ગોઠવાય—સ્થાય તેવું સૂત્રધાર—શીલ્પી કારણું કર્મ તે નિર્માણનામકર્મ જે કર્મના ઉદયથી આઠ પ્રાતિહાર્ય આદિ ચોટા અતિચોરૂપ લોકોત્તર કૌશર્ય પ્રાપ્ત થાય, અને ઇન્દ્રોને પશુ પૂજનિક

(૨) વિજયોગતિ—આલતી વખતની ગતિ (યાદ) હંસ ધળદ હંરિત આદિ સરખી પ્રશસનીય હોય તે શુભવિહોગતિ, અને ગદંલ ઉટ ધન્યાદિ સરખી યાદ હોય તે અશુભ વિહોગગતિ, અને એવી યાદ પ્રાપ્ત કરાવવાં કર્મ તે શુભ વિન નામકર્મને અશુભ વિન નામકર્મ.

(૧૦) વ્રતદશક—ભવ સુખદુઃખના આશયથી જે વડે હલન ચલન કરી મોકે એવું કર્મ તે વ્રતનામ, દ્રષ્ટિગોચર વા ધનિર્યથાહ શબ મોકે એવું રક્ષક શરીર પ્રાપ્ત કરાવવાં કર્મ તે વાતનામ, પરલપમાં સ્વયંચ પર્થાસિઓ પૂર્ણ કરી શકાય એવું કર્મ તે વર્ણાન્તનામ જેનાથી મોક શરીરમાં મોક ભવ ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા ભવ પોતાનું જ સ્વતંત્ર મોક શરીર પ્રાપ્ત કરે પરન્તુ અનેક ભવો મળીને મોક શરીર ન રચે તે પ્રત્યેક નામ, જેનાથી દાંત હાંત વિગેરે દંદ-કરીન-સ્થિર આવયવો પ્રાપ્ત થાય તે સ્થિતનામ, જેનાથી નાભિ ઉપરનો દેહલાય લોકમાં શુભ જ અનાય છે તે જુલનામ, જેનાથી ભવ કોઇને ઉપક્રમાદિ ન કરે તેા પશુ દેખવાથી પ્રીય લાગે તે સૌમાયનામ, જેનાથી કોઠિલાદિ સરખો મધુર સ્વર હોય તે સુલનામ, જેનાથી શુદ્ધિ વિનાનાં વયનો પશુ લોકમાં મળે આદરલાવ પામે તે કાર્યનામ, અને જેનાથી લોકમાં જય પામે તે વજ્રાન્વીતનામ એ ત્રસાદિ દશ પ્રકૃતિઓ કરી.

(૧૦) સ્વાવત્તશક—સુખદુઃખના આશયથી જે વડે હાલી ચાલી શકાય નહિ એવું કર્મ તે સ્વાવત્તનામ, જેનાથી ભવનું શરીર દ્રષ્ટિગોચર વા ધનિર્યથાહ ન થાય તે સુલનામ, પરલપમાં જઈને સ્વયંચ પર્થાસિઓ પૂર્ણ કર્યા વિના મરણ પામે એવું કર્મ તે અર્ણાન્ત નામ, જેનાથી અનન્ત ભવો વચ્ચે મોક જ શરીરની પ્રાપ્તિ થાય તે સાવાવત્તનામ, જેનાથી ભવના પ્રાપ્તિ રીતિર આદિ અસ્થિર-ચલ-દુલ અવયવોની પ્રાપ્તિ થાય તે અસ્થિતનામ, જેનાથી નાભિ નીચેનો દેહલાય લોકમાં અશુભ જ ગણાય છે તે જજુમ નામ, ભવ લોકમાં ઉપકાર કરનાર પરબળ હોય તેા પશુ લોકમાં ચાહનાપણ ન હોય આદરલાવ ન પામે તે લોર્માવત્તનામ જેનાથી

અર્થે મનુષ્યદેવની અપેક્ષાઓ છે, અને તિથ્યે આશ્રયિ તે સર્વ અપયવે. સામુદ્રિક શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રમાણિત હોય તે સમચતુષ્ક-
 સત્થાનં નાલિ ઉપરનો ભાગ લક્ષણિય અને નીચેનો લક્ષણિય તે સર્વ અપયવે. સામુદ્રિક શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રમાણિત હોય તે સમચતુષ્ક-
 ગ્રીવા હોય તે જાતિ, મસ્તક ગ્રીવા હોય તે ગાત્ર, સર્વઅપયવે. આશુભ [પ્રમાણિત] તે ઉત્કૃષ્ટ, કોઈ સંસ્થાનને સ્થાનાં કર્મ તે સમ
 આદિ સંસ્થાન નામકર્મ કહેવાય.
 (૨૦) વર્ણાવિસ્તાર—જે કર્મથી ભવ્યું શરીર કૃષ્ણવર્ણી હોય તે કૃષ્ણવર્ણીનામં કો દીતે ૪ વર્ણ, ૨ ગાંધ, ૫ રસ, ૮ રૂપથીને.
 અર્થે યથાસંભવ વિચારવે.

(૪) જાતુપૂર્વી—વક્રગતિએ

પણ સીધી લીટીએ ઉપત્તિ સ્થાને લઈ જનારે કર્મ તે આતુપૂર્વી. ચાર ગતિના નામથી જ ચાર આતુપૂર્વી કર્મનો અર્થ વિચારવે.
 જેમ વક્રગતિએ કેવળગતિમાં જતા ભવને ઉપત્તિસ્થાને લઈ જનાર કર્મ તે કેવળગતુપૂર્વી કર્મનો અર્થ વિચારવે.
 જે સમઘ્રોણિમાં હોય અથવા કોઈ જ સીધી લીટીએ અન્યસ્થાન ગોતાની દિશામાં હોય તેા પુરસ્કવમાં ઉપજતા ભવની ઋણગતિ
 હોવાથી આતુપૂર્વી કર્મની જરૂર નથી, પરંતુ ગોતાની દિશાથી પડશે હોય અથવા ગોતાની વિકિયામાં હોય તેા આતુપૂર્વી કર્મની
 જરૂર હોય છે. એમાં પછી મધ્યમસમયે તેા આતુપૂર્વીની સહાય વિના જ સીધી જાય છે, પરંતુ જગ્યાથી વળવાતું હોય તે સ્થાનથી
 જ આતુપૂર્વીની સહાય હોય છે, માટે એ કર્મ ગોતાએ જોડેલા ધળદની રાસ [રજ્ય] સરણું છે, અથવા ચોટરને વાળવા માટે
 રૂઠવરના હાથમાં રહેલા ચક્ર સરણું છે.

(૧) (૨) (૩) (૪) (૫) (૬) (૭) (૮) (૯) (૧૦) (૧૧) (૧૨) (૧૩) (૧૪) (૧૫) (૧૬) (૧૭) (૧૮) (૧૯) (૨૦)

(૫) સંચાતન નામ—અહિંસુ કંચંલકા ઓઠાં પુદ્ગલોને પિંડીશૂત કયાદે' જે કમં, તે. ઓઠાં સંધાતન કમં એ રીતે વૈકિયાદિ ય સંધાતનનો અર્થ વિચારવો. આ કમં ઓઠાંસિદ્ધિ થીરને વા અવધવો. ને. અસુક પ્રમાણમાંજ પિંડીશૂત કર છે, જેથી થીરચિના ન્યૂનાધિક પ્રમાણની તરતમતા આ કમંથી થાય છે, અને એ કારણથીજ છપતું મૂળ ઓઠાં અંગુલતા અસંખ્યા લાગથી ન્હાતું નહિ' ને સાધિક ૧૦૦૦ થોજનથી અધિક નથી હોતું. મૂળવૈકિય ૧ હાથથી ન્હાતું નહિ' ને ૫૦૦ થતું થી અધિક નહિ ધર્યાદિ.

(૬) સંહનનામ—એ હાસધીની રચનાવિશેષ તે સંવળા. ત્યાં સંધિસ્થાને થો હાસા થો છેડા, નારાત્ર એટલે થો મડંટખંધવાળા હોય, એટલે થો તરફ એક બીબની ઉપર આંટી ફરતે વળવેલા હોય, તેના મધ્યમાં પુન હાસનો ક્ષણપાટો બન્ને હાસની ઉપર નીચે વાંટાયો હોય, અને પાટાને તથા પાટામાં જડાયેલા થો હાસને લેલીને આરપાર નીકળેલી વજ્ર=હાસબીલી હોય એ રીતે રચાયેલી હાસધિતું નામ વજ્રમધ્યલનારાય સંધયણુ કહેવાય, અને એવી હાસધિને રચનાદે' કમં તે વ૦ ક૦ નાં નામકર્મ૦, તથા વ૦ ક૦ નાં વાળી હાસધિમાં બે બીલી ન હોય તેા ક્ષણ નારાત્ર, બીલી નહિ ને પાટી પણ નહિ' તે નારાત્ર, એક તરફ મડંટખંધ ને બીણ તરફ (વ૦ ક૦ નાં ની અગેક્ષણે મધ્યલાલો) બીલી હોય તે ચર્વાનારાત્ર, બન્ને તરફ મડંટખંધ વિના જ સીધા હાસકેશ એક બીબ ઉપર ચઢેલા હોઈને વચ્ચે બીલી હોય તે ક્રોલિકા, અને થો હાસકેશ એક બીબ ઉપર નહિ' પરન્તુ સાસાસા રચર્યા હોય તેા હેતસ્પૃહ અથવા સેવાર્ત સંધયણુ. એ ક્યો પ્રકારની હાસધિઓને રચનાદે' કમં પણ તે તે નામથી જ ઓળખાય છે.

(૬) સંચાનનામ—સાસુદ્રિકશાસ્ત્ર પ્રમાણે થીરનો. શુભ વા અશુભ આકાર તે સંસ્થાન. ત્યાં થીરધના ત્તુ: કાત્ર=ચારપણુ વા ચાર દિશિલાગા સમ=સરખા પ્રમાણવાળા હોય તે સમચાતુરચ સંસ્થાન, જેમ પક્ષાસને ખેડતાં જખણુ લીંચણુથી ડાબો ખલો, ડાબા લીંચણુથી જખણુ ખલો, થો લીંચણુતું અન્તર અને આસાનમધ્યથી નાસિદા સુધી એ ચાર ત્રાપ સરખાં હોય તેા સમચાતુરચ, આ

એ રીતે વૈક્રિય ઉપાંગ અને આહારક ઉપાંગનો અર્થ પણ વિચારવો. તેજસ અને કાર્મણ્ય શરીરને અવયવો હોય નહિ. આટે તેનાં ઉપાંગ કદાં નથી.

(૧૫) વચનનામ-એ કર્મથી પૂર્વે અહણ્ય કરેલા ઔદાં પુદ્ગલો સાથે નવા અહણ્ય કરતાં ઔદાં પુદ્ગલોનો સંબંધ થાય (એકકાર થાય)તે ઔં ઔં બં નામં એ રીતે પૂર્વગૃહીત વૈં પુદ્ગલો સાથે નવા અહણ્ય કરતાં વૈંપુદ્ગલોનો પરસ્પર સંબંધ કરનારૂં કર્મ તે વૈં વૈં બંધન નામં એ રીતે આહાંબાહાં, તૈં તૈં, અને કાં કાં એ ત્રણ બંધનકર્મોનો અર્થ વિચારવો. તથા પૂર્વે અહણ્ય કરેલા અને અહણ્ય કરતાં ઔદાંપુદ્ગલો સાથે અહણ્ય કરેલા ને અહણ્ય કરતાં તેજસ પુદ્ગલોનો પરસ્પર સંબંધ કરનારૂં કર્મ તે જૌદાં તૈં વચન કર્મ એ રીતે વૈં તૈં, આહાં તૈં એ બે બંધનકર્મોનો અર્થ પણ વિચારવો. તથા પૂર્વેઅહણ્ય કરેલા અને નવા અહણ્ય કરતાં ઔદાં પુદ્ગલો સાથે પૂર્વગૃહીત અને અહણ્ય કરતાં કાર્મણ્ય પુદ્ગલોનો સંબંધ કરનારૂં કર્મ તે જૌદાંકાં બંધન કર્મ. એ રીતે વૈં કાં તથા આહાં કાં અને તૈં કાં એ ત્રણનો અર્થ વિચારવો. તથા પૂર્વ ગૃહીત અને નવા અહણ્ય કરતાં ઔદાં પુદ્ગલો સાથે પૂર્વગૃહીત અને નવા અહણ્ય કરતાં તૈં તથા કાર્મણ્ય એ ત્રણનો પરસ્પર સંબંધ કરનારૂં કર્મ તે જૌં તૈં કાં વંચન કર્મ. એ રીતે વૈં તૈં કાં તથા આહાં તૈં કાં નો પણ અર્થ વિચારવો. એ રીતે પાંચે શરીરનાં સ્વ સાથે ૫, તૈં સાથે ૩, કાં સાથે ૪ અને તૈં કાં ઉલ્લસાથે ૩ મળી ૧૫ બંધન કર્મ કદાં, શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ ઔદાંવૈં આહાં એ ત્રણનાં સ્વ સાથે ૩ તૈં સાથે ૩ તૈંકાં ઉલ્લસાથે ૩ એ રીતે ૧૨, અને તૈંકાં આં સ્વસાથે ૨ પરસાથે ૧ મળી ૩ સહિત સર્વ ૧૫ બંધનકર્મ ગણ્યાં છે. આ ગણતરીમાં વિશેષ સુગમતા છે. એ બંધન કર્મ લાખ સારણું છે. કાષ્ઠના બે કપડાં ને જોડવામાં જેમ લાખ ઉપયોગી છે તેમ બે શરીર પુદ્ગલોનોને જોડવામાં બંધન કર્મ ઉપયોગી છે.

જેનાથી સ્ત્રી પ્રત્યે કામચાળ ઉપજે તે, તપુસક્ષત્રે-જેનાથી સ્ત્રી અને પુરૂષ એ બન્ને પ્રત્યે કામચાળ ઉપજે તે. ॥ કૃતિ ૨૮ સોદ્ધનીય ॥

॥ ૪ આણુલ્પકર્મનો અર્થ ॥

તત્કાણુપ-જે કર્મ અસુક સુદત સુધી નરકગતિમાં લખને શેકી શખે તે. તિર્વજાણુપ-જે કર્મ અસુક સુદત સુધી લખને તિર્થથ ગતિમાં શેકી શખે તે. મતુજાણુપ-જે કર્મ અસુક સુદત સુધી લખને મનુષ્યગતેમાં શેકી શખે તે, દેવજાણુપ-જે કર્મ લખને અસુક સુદત સુધી દેવગતિમાં શેકી શખે તે.

॥ ૧૦૩ નામકર્મનો અર્થ ॥

(૪) નાતિનામ-જે કર્મથી દેવની ગતિ પ્રાપ્ત થાય તે દેવગતિ નામકર્મ. એ અલ્પસારે શેષ ત્રણ ગતિનેા અર્થ પછુ વિચારવેા. દેવાદિપણુ પ્રાપ્ત કરવું તે ગતિ, અને તે દેવાદિપણુમાં અસુક કાળ સુધી રહેવાનો નિયમ કરનારું કર્મ તે આણુલ્પ. એ રીતે ગતિ અને આણુલ્પમાં તફાવત છે. અથવા ‘આ દેવ આ નારક’ ઇત્યાદિ રીતે લખવા બદા બદા વ્યપદેશ કરવાવામાં કારણ ભૂતકર્મ તે ગતિનામકર્મ અને તેમાં કાળનો નિયમ કરનાર તે આણુલ્પકર્મ.

(૫) જાતિનામ-આ મોડેન્દ્રિય છે” એવેા વ્યપદેશ કરવાનારું અને ક્ષયોપશમમાં નિયામક જે કર્મ તે. એ રીતે ક્ષીન્દ્રિયાદિ શેષ ૪ બાલિકર્મ માટે પછુ અર્થ વિચારવા.

(૬) સારાનામ-જે કર્મથી લખ ઔદાસિક પુદ્ગલો અકષણ કરી ઔદાસિક સ્થરીરપણે પરિણમાવે-બનાવે તે ઔદાં શં નામ-એ રીતે વૈદિય આદિ શેષ ૪ કર્મનો પછુ અર્થ વિચારવેા.

(૭) સ્વપાનામ-જે કર્મથી ઔદાં સ્થરીરમાં અંગોપાંગની (હૃદયપણ આદિ અવયવેાની) સ્થાવા થાય તે ઔદાં ઉપાંગ નામ

પ્રજ્વલપ્રજ્વલ-ચાલતાં ચાલતાં ઉઘે તે, સ્થાનાર્થિ-દિવસે ચિંતવેલું ક્ષયં ઉઘમાં કરે એવી ગાલ નિદ્રા. પ્રથમ સંધ્યણીને આ નિદ્રામાં ઉઠેદુષ્ટી વાસુદેવથી અર્ધં પણુ બળ હોય છે, અને વર્તમાન સમયે ચાર પાંચગણું બળ હોય.

॥ ૨ વૈદગીયનો અર્થ ॥

જાતાવેન્-જે વડે સુખનેા અનુભવ થાય તે. અજાતાવેન્-જે વડે દુઃખનેા અનુભવ થાય તે.

॥ ૨૮ મોહનીયનો અર્થ ॥

૧ મિચ્છાત્તમોન્-વશતુવત્તથથી વિપરીત શ્રદ્ધા-પ્રલીલિત. ૨ મિશ્રમોન્-સંલય ઉપર રાગ નહિં ને દ્વેષ પણુ નહિં તે. ૩ સત્ત્વક્લમોન્ વશતુવત્તમની સમ્યક્શ્રદ્ધા. પરતુ અતિ અલ્પ સુંભવણુ હોય, અથવા સૂક્ષ્મ શંકા હોય. (સાધિક સમયમાં સૂક્ષ્મ શંકા પણુ ન હોય) એ ૩ દર્શનચોક્કનીય. અનત્તાનુભવિન્-અનન્ત સંસારની પરંપરા વધારે એવા ક્રોધાદિ ય. આ ક્ષાય સમ્યક્ત્વને રોડે છે અને નશક્રીયતિ આપે છે. અપ્રત્યાન્-વત પ્રત્યાખ્યાનમાં ઉત્સાહ ન થાય એવા ક્રોધાદિ ય. આ ક્ષાય દેશવિરતિ રોડે છે, અને તિર્થંચગતિ આપે છે, પ્રત્યાલ્પ્યાત્તોન્-સર્વવિરતિ રૂપ પ્રત્યાખ્યાનને રોડે તે ક્રોધાદિ ય. આ ક્ષાય સર્વવિરતિ રોડે છે, (દેશવિરતિ પ્રગટ થવા હે છે). અને મનુષ્યગતિ આપે છે. સંત્વલન-ચાતિને પણુ કિચિત્ ઉદ્દિષ્ઠ થાય, શબ્દાદિ વિષયોમાં અતિ અલ્પ રાગદ્વેષ આદિ ઉપનવે તેવા ક્રોધાદિ ય, એ ક્ષાય વશાખ્યાત ચારિત્રને [વીતરાગ ચારિત્રને] રોડે છે, ચારિત્રમાં અતિચાર ઉપનવીને ચારિત્રને ક્ષતિ કરે છે, તેથી એ ચારિત્ર સારાગસંયમ કહેવાય છે. અને દેવગતિ આપે છે. એ ૧૬ ક્ષાયચોક્કનીય. હાસ્યમોહનીયન્-જેનાથી હસવું આવે તે. રતિમોન્-જેનાથી રતિ-પ્રસાદ લાવ ઉપજે તે. સોક્ષ્મોહન્-જેનાથી શોક થાય તે, કરતિમોન્-જેનાથી અરાતિ-ઉદ્દેગ ઉપજે તે. મયમોન્-જેનાથી લય ઉપજે તે, છુગુત્તમોન્-જેનાથી દુર્બલ-તિરસ્કારદુષ્ટિ-અસૂચા ઉપજે તે. કીન્દ-જેનાથી પુરૂષ પ્રત્યે કામરાગ ઉપજે તે, પુરુષવેદ-

૧૫૮ કર્મપ્રકૃતિઓનો અતિ સંક્ષિપ્ત અર્થ.

॥ ૫ જ્ઞાનાવરણીયનો અર્થ ॥

૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય—પરમા ઉપદેશ વિના અને શ્રુતપ્રથના અવલંબન વિના મન અને ઇન્દ્રિયોથી થતું જે જ્ઞાન તે અથવા માત્ર મનપ્રક્રિય તે મતિજ્ઞાન, એ] મતિજ્ઞાનને જે આવરે-હોડે-પ્રપાદ ન થવા દે એવું જે કર્મ તે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ. જ્ઞાન યોદહે વિશેષ ઉપયોગ. ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય—મન અને ઇન્દ્રિયોથી થતું પરમા ઉપદેશવાળું અને શ્રુતપ્રથના અવલંબનવાળું જે જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન, અથવા અક્ષરોપહીતપ્રવાણું (અક્ષરારૂપિક) જ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન, એ] શ્રુતજ્ઞાનને જે આવરે તે શ્રુતજ્ઞાનાં ૩ જ્ઞાપિજ્ઞાનાવરણીય—મન અને ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષા વિના આત્મસાક્ષાત્ ૩૫ી પદાર્થનું (પુરુષદ્વારિતકાય સારત્વ) જે જ્ઞાન તે અવધિજ્ઞાન, એ] અવધિજ્ઞાનને જે આવરે તે અવધિજ્ઞાનાં ૪ મનપર્યવજ્ઞાનાવરણીય—અદીદીપવતી સંસિપ્તેન્દ્રિયના મનોભાવત્વ જે જ્ઞાન તે મનપ્રપંચાન, એ જ્ઞાનને જે આવરે તે મનપ્રપંચાનાં ૫ કેવલજ્ઞાનાં-૩૫ી અરૂપી સર્વ પદાર્થના તથા કાળના લાભ જે વડે જણાય તે કેવળજ્ઞાન, તેને જે આવરે તે કેવળજ્ઞાનાં ॥ इति ५ ज्ञानावरणं ॥

॥ ૧ દર્શનાવરણીયનો અર્થ ॥

૧ ચક્ષુદર્શનાં-અક્ષુધી થતા દર્શનને-સામાન્ય ઉપયોગને આવરે તે. ૨ જલચક્ષુદર્શનાં-અક્ષુ સિવાયની ૪ ઇન્દ્રિયોને મન એ ૫ થી થતા સામાન્ય જ્ઞાનને જે આવરે તે. ૩ ગ્વાધિદર્શનાં-૩૫ી પદાર્થના સામાન્ય જ્ઞાનને જે આવરે તે. ૪ કેવલદર્શનાં-કેવળદર્શનને આવરે તે. આહિ દર્શન યોદહે સામાન્ય ઉપયોગ. ૫ મિત્રા-અતિઆદ્ય નિર્દા. નિદ્રાનિદ્રા-અધિક નિર્દા. પ્રવલા-ઉશાં વા. યોદાં ઉધે તે.

૯ અનાદેય ”

૧૦ અપશક્તિ નામ૦

પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮

૧ અશુદ્ધ નામ

૨ ઉપધાત નામ૦

૩ પરાધાત નામ૦

૪ ઉચ્છવાસ નામ૦

૫ આત્મ નામ૦

૬ ઉદોત નામ૦

૭ જિનનામકર્મ

૮ નિર્માણ નામ૦

જો સર્વમળો ૧૦૩ પ્રકૃતિ;

(૭) ગોત્રકર્મ ૨

૧ ઉચ્ચગોત્ર

૨ નીચગોત્ર.

(૮) અન્તરાયકર્મ ૫

૧ દાનાન્તરાય

૨ દાધાન્તરાય

૩ લોભાન્તરાય

૪ઉપલોભાન્તરાય

૫ વીર્યાન્તરાય

જો ૮ કર્મની ૧૫૮ પ્રકૃતિ થઈ.

જો ૧૫૮ કર્મપ્રકૃતિઓમાંથી ૧૫ બંધન ૫ સંધાતનને શરીર અન્તર્ગત ગણતાં ૨૦ જોઈ થાય, વશુદિગ્ધની ૨૦ ને બદલે વશુદિગ્ધિ આર સામાન્ય ગણતાં ૧૬ જોઈ થાય, તથા મિશ્રચોહનીય અને સમ્યક્ત્વ ચોહનીય જો બે મિશ્રધાત્વનાં રૂપાન્તર હિવાથી બંધ મિશ્રધાત્વનોજ છે, માટે જો બે સહિત સર્વ ૩૮ જોઈ કરતાં બધામાં ૧૨૦ ગણાય છે, સમ્યં અને મિશ્રની ઉદય હ્રાય છે માટે ઉદયમાં અને ઉદીરણમાં ૧૨૨ ગણાય છે, અને સત્તામાં બંધન ૧૫ ને બદલે ૫ ગણે તે ૧૪૮ ની સત્તા અને બંધન ૧૫ ગણીએ તે સત્તામાં ૧૫૮ યજી ગણાય છે. જો રીતે બંધ ઉદય ઉદીરણ સત્તામાં પ્રકૃતિઓની ગણતરી એકસરખી નથી ૫જી અપેક્ષા લેતે લેત છે, તત્તથી તે ૧૫૬નો બંધ, ૧૫૮નો ઉદય, ૧૫૮ની ઉદીરણ અને ૧૫૮ની સત્તા છે, બંધમાં ૧૫૬ હિવાતું આરણ સમ્યક્ત્વ મિશ્રચોહનીયનો બંધ જ નથી જો છે.

(११) रस नामधर्मे ५

- १ (विभक्त) रस नामधर्मे
- २ कटु रस
- ३ क्षमा रस
- ४ आनन्द रस
- ५ भुक्तरस

(१२) रस्य नामधर्मे ८

- १ शीत रस्य नामधर्मे
- २ उष्ण रस्य
- ३ विनोद रस्य
- ४ रक्षक रस्य
- ५ भृङ्ग रस्य
- ६ क्षीर रस्य
- ७ शुद्ध रस्य
- ८ लघु रस्य

(१३) आनुपूर्वी नाम ४

- १ नरश्चाणुपूर्वी नाम
- २ तिर्य्याणुपूर्वी नाम
- ३ भुव्याणुपूर्वी नाम
- ४ दिवाणुपूर्वी नाम

(१४) विद्योपाति नाम २

- १ शुल विद्योपाति नाम
- २ अशुल विद्योपाति नाम

ये १४ पुरुषवृत्तिना ६५ वा ७५

उत्तरपुरुषवृत्ति धर्मः

रसवृत्तिना १०

- १ रस नाम
- २ शादर
- ३ पर्याप्त
- ४ भवेत्

५ विशद

- ६ शुल
- ७ सौख्य
- ८ सुन्दर
- ९ आर्द्र
- १० यशःशील

रसवृत्तिना १०

- १ रसवृत्ति नाम
- २ सुन्दर
- ३ अर्थाप्त
- ४ साधारण
- ५ आर्द्र
- ६ अशुल
- ७ दौर्भाग्य
- ८ दुःस्वर

૩ અહારક ધંધન નામ
 ૪ તોજસ ધંધન નામ
 ૫ કામૈણ ધંધન નામ
 ૧ ઔહાંઔહાં ધંધન નામ
 ૨ ઔહાંતો ધંધન નામ
 ૩ ઔહાંકાંધંધન નામ
 ૪ ઔહાંતોંકાંધંધન નામ
 ૫ વૈક્રિય વૈક્રિય ધંનામ
 ૬ વૈંતોંધંનામ
 ૭ વૈંકાંધંનામ
 ૮ વૈંતોંકાંધંના
 ૯ આહાંઆહાંધંના
 ૧૦ આહાંતોંધં ના
 ૧૧ આહાંકાં ધંના
 ૧૨ આહાંતોંકાં ધં ના
 ૧૩ તોંતોંધં નામ

૧૪ કાંકાં ધંધન નામ
 ૧૫ તોંકાંધંધન નામ

(૬) સંઘાતન નામ ૫

૧ ઔહાંકિ સંઘાતન નામ
 ૨ વૈક્રિય સંઘાતન નામ
 ૩ આહાંસંઘાતન નામ
 ૪ તોજસ સંઘાતન નામ
 ૫ કામૈણ સંઘાતન નામ

(૭) સંઘયણ નામકર્મ ૬

૧ વળઝળ નારાયણનામ
 ૨ ઝળ નારાય
 ૩ નારાય
 ૪ ઝળ નારાય
 ૫ કિલિકા
 ૬ સેવાત્ (કિલિકા)
 ,

(૮) સંઘાતન નામકર્મ ૬

૧ સમયતુલ્ય સંનામકર્મ
 ૨ ન્યયોધ
 ૩ સાદી
 ૪ વામન
 ૫ કુબળ
 ૬ કુક

(૯) વણ નામકર્મ ૫

૧ કુણવણ નામકર્મ
 ૨ નીલવણ
 ૩ રકતવણ
 ૪ પીતલવણ
 ૫ શ્વેતવણ
 (૧૦) યેધ નામકર્મ ૨
 ૧ સુરભિય ધ નામકર્મ ૨
 ૨ હરભિય ધ
 ,

અપ્રત્યાયાની દોષ, પ્રત્યાયાની દોષ, સંભવદન દોષ, એ ૪ દોષ. એ ૧૬ ક્ષાય, હાસ્ય, રુદિ, શોક, અરુદિ, ભય, બુદ્ધિપ્ત્યા, સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, નૃસિંહવેદ એ ૯ નોકષાય એમાં ૩ દર્શનચોક્કનીય અને ૨૫ ચારિત્રચોક્કનીય મળીને ચોક્કનીયની ૨૮ પ્રકૃતિ છે. પુનઃ ચારિત્રચોક્કનીયમાં પણ ક્ષાયચોક્કનીય ૧૬ નોકષાયચોક્કનીય ૯ એમ બે પ્રકાર છે. તથા ૩ દર્શનચોક્કનીય ને ૪ અનંતાનુષાધિ એ ૭ ને દર્શનસત્ત્વ પણ કહે છે

૪ આયુષ્ય-નરકકાલ, તિથ્યાયુષ્ય, મનુષ્યાયુષ્ય, દેવાયુષ્ય.

૧૦૩ નામકર્મ-એમાં ગતિઆદિ ૧૪ પ્રિહ પ્રકૃતિ, ૮ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ, ત્રસદશક અને સ્થાવરકશક એ સુખ્ય ૪૨ છે, પરતુ ૧૪ પ્રિહપ્રકૃતિની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૬૫ અથવા ૭૫ શબ્દાં નામકર્મની સર્વ પ્રકૃતિ ૧૦૩ થાય છે તે આ પ્રમાણે-

(૧) ગતિ નામકર્મ ૪	૩ ગ્રીન્દ્રિય ગતિ નામ	૫ કામૈશ્વ શરીર નામ
૧ નરકગતિ નામ	૪ ચતુરિન્દ્રિય ગતિ નામ	(૪) ઉપાંગનામકર્મ ૩
૨ તિથ્ય ગતિ નામ	૫ પૃથ્વીન્દ્રિય ગતિ નામ	૧ ઔઘારિક ઉપાંગ નામ
૩ મનુષ્ય ગતિ નામ	(૩) શરીર નામકર્મ ૫	૨ વૈક્રિય ઉપાંગ નામ
૪ દેવગતિ નામ	૧ ઔઘારિક શરીર નામ	૩ આહારક ઉપાંગ નામ
(૨) ગતિ નામકર્મ ૫	૨ વૈક્રિય શરીર નામ	(૫) ધર્મન નામકર્મ ૫-૧૫
૧ ઔદેન્દ્રિય ગતિ નામ	૩ આહારક શરીર નામ	૧ ઔઘારિક ધર્મન નામ
૨ ક્ષીન્દ્રિય ગતિ નામ	૪ તૈજસ શરીર નામ	૨ વૈક્રિય ધર્મન નામ

॥ अथ प्रकृति संग्रह ॥

આ પ્રકૃતિસંગ્રહમાં કર્મની ૧૫૮ પ્રકૃતિઓમાં નામ તેનો સંક્ષિપ્ત અર્થ અને ક્રુષ્ણધિ આદિ સંજ્ઞાઓ અને ત્રણ પ્રકૃતિઓ કહેવાશે. ત્યાં પ્રથમ નામપ્રકૃતિઓ આ પ્રમાણે—

મૂળ પ્રકૃતિ ૮-૧ જ્ઞાનાવરણીયની ૫, ૨ દર્શનાવરણીયની ૬, ૩ વૈદ્યનીયની ૨, ૪ ચૌહનીયની ૨૮, ૫ આયુષ્યની ૪, ૬ નામની ૧૦૩, ૭ જોગની ૨, ૮ અન્તરાયકર્મની ૫. એ રીતે ગુણકર્મ ૮ની ઉત્તરપ્રકૃતિ ૧૫૮ છે, તેનાં નામ—

॥ મૂળપ્રકૃતિ ૮ની ઉત્તરપ્રકૃતિઓ ૧૫૮ નાં નામ ॥

૫ જ્ઞાનાવળીય કર્મ—મતિજ્ઞાનાવરણીય, જ્ઞાતજ્ઞાનાવરણીય, અવધિજ્ઞાનાવરણીય, મનઃપથવૈજ્ઞાનાવરણીય અને દૈવદજ્ઞાનાવરણીય.

૬ દર્શનાવળીય કર્મ—ચક્ષુદર્શનાવરણીય, અચક્ષુદર્શનાવરણીય, અવધિદર્શનાવરણીય, દેવણદર્શનાવરણીય, નિદ્રા, નદ્રાનિદ્રા, પ્રયત્ના, પ્રયત્નાપ્રયત્ના. કસ્યાનદિ (ધિષ્ણદી). એ રીતે ૪ આવરણ અને ૫ નિદ્રા મળી ૬ પ્રકૃતિ છે.

૭ વૈદ્યનીય—શાતાવૈદ્ય, અશાતાવૈદ્ય.

૮ મોહનીય—મિથ્યા, વ ચૌહનીય, મિશ્ર ચૌહનીય, સત્ય, વ્રત ચૌહનીય એ ત્રણ દર્શનચૌહનીય. અને તાતુષધિક્રોધ, અપ્રત્યાયની ક્રોધ, પ્રત્યાયની ક્રોધ, સંજ્ઞલનક્રોધ એ ૪ ક્રોધ. અને તાતુષધિ મન, અપ્રત્યાયની મન, પ્રત્યાયની મન, સંજ્ઞલનમન, એ ૪ મન. અન્તતાતુષધિ માયા, અપ્રત્યાયની માયા, પ્રત્યાયની માયા, સંજ્ઞલન માયા, એ ચાર માયા. અને તાતુષધી લોભ,

ખાળખારીથી પણ દેહ વખત અવસ્થ પ્રગટાવશે જ, માટે ભાવના વિનાનો સંયમ નિષ્ફળ છે એવા ખોટા ખ્યાલ અને ઉન્નતપ્રકારના છેલ્લેને સંયમ માર્ગમાં ઉદય કરશે એજ હિંમતથી છે. શુભમાર્ગમાં યથાશક્તિ કરેલો ઉદય કદાપણ નિષ્ફળ જતો નથી, ધન્યાદિ આ પ્રાસંગિક અધિક ચર્ચાથી સંતુષ્ટ ॥૧૫॥

અર્થ લખનારની વિશ્લેષિ

આ કર્મપ્રકૃતિ યંત્રની સંસ્કૃત ભાષા અન્યથા અને ભાવાર્થ લખવામાં અતિદોષથી ભૂલ થવી સંભવિત છે. કારણ કે આ અતિ ઝડપે વિષય છે. તેમજ આ કર્મની વૃત્તિના અક્ષરશઃ અર્થ તો ઘણા વર્ષ પૂર્વે લખી પ્રકાશિત કરેલા છે, જેથી આ બીજા અર્થ લખવાથી ઉપજવેલો સંક્ષિપ્ત અર્થ છે, અને એવા સ્વતંત્ર અર્થલેખનમાં ભૂલચૂક પ્રાયઃ સંભવિત છે, માટે આ વિષયના જ્ઞાતાઓ મારી તે ભૂલ સુધારીને વાંચશે એવી મારી નક્કી વિશ્લેષિ છે, તેમજ તેવી ભૂલચૂક માટે હું મિથ્યાદોષિત હઉં છું. ॥

इति जैनार्थ श्रीमद् विजयनेमिस्त्रीधर प्राज्ञेय श्रीमद् वल्लभविजयजी सद्गुरुदेशेन

सुगुणच्छनिवासी श्रेष्ठिवर्य श्रीयुक्त अनुपचंद्रस्य विद्यार्थी चंद्रलाल

नानचंद्रेण लिखितोऽयं कर्मप्रकृति भावार्थः समाप्तः

પણ યોજ તાત્વિક સર્વત્યાગ-સર્વવિરતિ તે સંયમ છે, માટે તેવા સંયમ પ્રત્યે ઉદ્યમવાળા છવો. એ ૧૦નો ક્ષય કરી પરમસુખ [સોક્ષ્મસુખ] અથવા સપૂર્ણ નિર્માલ છવમ પામે છે.

પ્રત્યાખ્યાન ધર્મની ઉપેક્ષા વા અનાદર કરનારને ઉપદેશ

આ કર્મપ્રકૃતિ અન્યના કર્તા પૂર્વધર શી શીવશર્મસૂરીશ્વરે આ ગ્રાથમાં કર્મની એ ૧૦ વસ્તુઓનો. નાશ કરવાને સંજ્ઞાસુજોગા એ પદથી સંયમને જ હેતુશ્ચત ગણેલ છે, માટે ક્રિયાકાંડ પ્રત્યે ગોતાની શિથિલતાનો. અને માનસંગનો યથાવ કરવા માટે તથા ક્રિયાકાંડ વિના પણ ગોતાને સ્વાની ધ્યાની અને મહાપુરુષ મનાવવા માટે ‘ભાવના જ સુખ્ય છે, ભાવના જ ભવનાશિની છે, ભાવ નથી. તે કંઈ જ નથી. ભાવ વિનાની ક્રિયા શુદ્ધ છે સ્વાન શુદ્ધસાત છે, ભરતચક્રી ભાવનાથી જ કેવળસાન પામ્યા, મરૂદેવા ભાવ નાથી જ સોક્ષ્મપદ પામ્યાં, પદ્યગખાણુનો પાઠ ઉચ્ચરવાથી શું ? મનમાં ધારી લીધું એટલે ધસ, અભવ્ય અનંત ચોદા. મરૂદેવા ભાવ-કરે છે તેપણ તેને સોક્ષ્મકળ નથી, મન ચંગા તે કથરોટમાં ગંગા. ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના મિથ્યા પ્રલાપો ઉન્નમત્તવત્ યોદીને ગોતે પુરૂષાદાનંદી થઈ બીજાઓને પણ પુરૂષાદાનંદી બનાવે છે. તથા એ ઉન્નમત્ત પ્રલાપો ગોતાના વિષયાનંદપણુમાંથી જ ઉદ્ભવેલા હોય છે અને તે ગોતાના બ્યાવ માટેનાં કાંકાં જેવા હોય છે. જેઓને હેય ઉપદેય ને અપદેયપણું સમજાયું નથી તેવા છવો જ એવા ઉન્નમત્ત પ્રલાપો ઉચ્ચારે છે. તાત્વિક રીતે વિચારીએ તો જેઓને ભાવના પ્રગટ થઈ હોય તેઓને તો હેય પદાર્થ શક્તિ અનુચાર છોડવામાં કંઈ જ કરીનતા નથી. પ્રગટ થયેલી ભાવનામાં પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયો અપ્રિય જ હોય, તો અપ્રિય વસ્તુનો ત્યાગ કરવામાં સુરૂકેલી શું ? સુરૂકેલી ત્યારે જ કે વિષયો અપ્રિય થયા ન હોય. માટે ભાવના પ્રગટ થાઓ કે ન થાઓ. વહેલી થાઓ કે મોઢી થાઓ. પરતુ સંયમ માળમાં તો ઉદ્યમી થવું યોજ શ્રેયસ્કર છે, એ સંયમ માળે એવો કે જે ભાવના હશે તો ગોષણ કરશે, નહિ હશે તો

ઉદીરણુઃ અજ૦ દિશતિસંક્રમ અજ૦ દિશતિસત્તા અને અજ૦ દિશતિઉદય ધત્યાદિ રીતે પૂર્વાપર વિચાર કરીને પ્રસ્થર સંવેધ વિચારવો. ॥૫૪॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સત્તા પ્રકરણ સમાપ્ત થયું, અને તે સાથે આઠ પ્રકરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓની પ્રક્રપણ સંબંધિ જે આ પ્રથમી પહેલીજ ગાથામાં સૂચના કરી હતી તે પ્રક્રપણ પણ સમાપ્ત થઈ, હવે આ પ્રથમી સંગતું વિશિષ્ટ ક્રણ શું તે કહીને ઉપસંહાર સહિત આ પ્રથમી સમાપ્તિ કથય છે—

કરણોદયસંતાવિકૃ તન્નિજ્ઞરકરણસંજસુજ્જોગા । કમમદુરુદયનિદુઃજાણિયમણિદું સુહસુવૅતિ ॥૫૫॥

કરણોદયસત્તાવિદસાવિકર્ષારાકરણસંયમોઘોગાઃ । કર્માદ્યકોદયનિદાજાનિતમનિદં સુલભુવૈતિ ॥૫૫॥

અન્વયાર્થ—કરણ ઉદય સંત=કરણ (આઠ કરણ) ઉદય અને સત્તાના વિકૃ=વિક્ષાન=બાણકાર પુરૂષો તત્ત્વ નિર્વાકરણ=તે દેહોની નિબંધ (ક્ષય) કરવાને માટે સંજમ રુજ્જોગા=સંયમમાં ઉદોગ-ઉદયભવાળા થયા હતા કમમદુગા=આઠ કર્મના ઉદયનિદુઃ=ઉદયની નિષાધી-સમાપ્તિથી (ઉદયના ક્ષયથી) જાણિયં=હિપન થયેલ એવા અણિદું=અનિષ-અસમાપ્ત-અપાર-અનન્ત સુહં=સુખને સર્વેતિ=પામે છે. ॥૫૫॥

માર્વાર્થ—આઠ કરણ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓ બાણીને કર્મ સંબંધિ એ દેહો વસ્તુઓનો નાશ કરવા માટે સપથમાં ઉદોગ કરવો એજ ઉપદેશી છે. કારણ કે ધર્મ સંક્રમ આદિ દેહો વસ્તુ ભવને અનાદિ કાળથી આ સંસારમાં હિપન થવામાં કારણભૂત છે. અને તે સંસારના હેતુભૂત જે રાગદ્વેષ ક્રમાય અસાન આદિ અનેક ભક્તિન હેતુઓ છે તેનો અર્થે અર્થે ઘટાડો થતાં ભવમાં તેલકે તેલકે અર્થે જે નિર્મળતા અથવા નિર્મળ હેતુઓ સમ્યક્ હિપન થાય છે તેજ સંયમ છે, ગુણુશ્ચનલેદે વિચારતાં

આગમ્ય=સારી રીતે જાણીને સેસા=શેષ સ્વામિત્વ ખોટકે વિશેષ સ્વામિત્વ પણ ગઈયાદ મળાણાનું=ગતિ આદિ માર્ગજીઓમાં સંમવચો= સંભવથી—યથાસંભવ નેયં=જાણીતું. ॥૧૩॥

માર્ગાર્થઃ—કરણ ૮ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦નું પ્રયોક્તું જે સ્વરૂપ વિસ્તાર સહિત કહ્યું તે યોધ સ્વામિત્વ-આમાન્ય સ્વામિત્વ કહેવાય, તેથી એ ૧૦ નું યોધ સ્વામિત્વ વિચારીને તે અનુસારે વિશેષ સ્વામિત્વ ગત્યાદિ ૧૪ માર્ગજીમાં જે રીતે ઘટે તે રીતે શાસ્ત્રાનુસારે વિચારવું. ॥૧૩॥

અવતરણઃ—પુનઃ ધર્મનકરણાદિકમાં સંવેધ પણ વિચારવા યોગ્ય છે તે કહે છે—

વંધોદીરણસંક્રમસંતુદ્યાણં જહન્નાર્ગદિહિં । સંવેહો પગ્ગટિર્દિધણુમાગપ્પસઓ નેઓ ॥૧૪॥

વન્ધોદીરણાસંક્રમસંતોદ્યાનાં જવન્પાદિમિઃ । સંવેધઃ પ્રકૃતિસ્થિત્યનુમાગપદ્મતો જ્ઞેયઃ ॥૧૪॥

અન્વયાર્થઃ—વંધોદીરણસંક્રમસંતુદ્યાણ=બંધ ઉદ્ધારણા સંક્રમ સત્તા અને ઉદય એ બંધ પદાર્થોના પગ્ગ ટિર્દિ અણુમાગ પપ્પસઓ=અકૃતિ રિશિતિ અનુભાગ અને પ્રવેશને અધિકારીને જહન્નાર્ગદિહિં=જઘન્ય આદિ (જઘન્ય અજઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અતુત્કૃષ્ટ એ ચાર) વિકલ્પ વડે સંવેહો=સંવેધ પણ નેઓ=જાણીયા યોગ્ય (વિચારવા યોગ્ય) છે. ॥૧૪॥

માર્ગાર્થઃ—બંધ ઉદય ઉદ્ધારણા સંક્રમ અને સત્તા એ ૧ પદાર્થનાં પ્રકૃતિ વિગેરે ચાર આશ્રયી જઘન્યાદિ વિકલ્પનો સંવેધ પણ વિચારવા યોગ્ય છે. જેમ સોનાવરણીયનાં જઘન રિશિતિય ધમાં જઘન અનુભાગબંધ જઘન પ્રવેશબંધ અજઘન્ય રિશિતિ

૧ ૧૦ પદાર્થનો સંવેધ વિચારવા યોગ્ય કેમ નહિ કહ્યો હોય તે શ્રીગણેશુત જાણે

માવાયો—અન્વયાધર્મદ્ સુખમ છે. ॥૫૧॥

અવતરણ:—હેવે એ જ્યેષ્ઠસ્થરાદિકનો અર્થ કહે છે—

एगादहिगे पढसो एगाईजणगस्मि विइओ उ । तत्तियमेत्तो तईओ पढमे समये अवत्तवो ॥५२॥

एकाद्याधिके प्रथम एकादिनूनर्के द्वितीयस्तु । तावन्मात्रस्तुतीयः प्रथमे समयेज्जकव्यः ॥५२॥

અન્યાર્થ:—एग आदि अह्तिगे=ओशदि अधिक हैय तो पढसो=प्रथम प्रकार ओटहै ज्येष्ठस्कार थाय छि, उ=अने एगाइ जणगस्मि=ओइ भादि न्यून हैय तो विइओ=भीने प्रकार ओटहै अहपतर थाय छि, तत्तियमेत्तो=तेटहो भोजन हैय तो तइओ=भीने प्रकार अवत्तव थाय छि, अने पढमे समये=प्रथमसमये(प्रारंभसमये) अवत्तवो=अवधूतव्य नायने दोशो प्रकार थाय छि. ॥५२॥

માવાયો:—અન્વયાધર્મદ્ સુખમ છે, તેમજ પાંચમા કર્મપ્રધમાં પ્રકૃતિપ્રધને અંગે જ્યેષ્ઠસ્થરાદિ જે રીતે કક્ષા છે તે રીતે બાહુવા. ॥૫૨॥

અવતરણ:—અર્ધનકશ્ચાદિમાં જે સ્વામિસ કંઠુ તે ઓધ સ્વામિસ છે, માટે અર્ધાદિ ૧૦ વસ્તુઓમાં દેહે બદલાદિ આશ્ચર્ય વિશેષ સ્વામિસ પશુ છે તે વિચારવાની બાબતશુ આ બાધામાં કદે છે—

करणोदयसंताणं सामितोषोहिं सेसगं नेयं । गर्हयाइमगणासुं संभवओ सुट्ठु आगमिय ॥५३॥

करणोदयसत्तानामोषलामितैः शेषकं ज्ञेयम् । गत्यादिमार्गणसु संभवतः सुट्ठुआगम्य ॥५३॥

અન્યાર્થ:—करण उदय संताणं=આદે કશ્ચ ઉદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓમાં કહેલા સામિતોષોદિ=ઓધ સ્વામિસને સુટ્ઠુ

સંભવતો ટાળાઈં કમ્મપણ્સેહિં હોતિ નેયાઈં । કરણેસુ ય ઉદયમ્મિ ય અણુમાણેવમેણ ॥૫૦॥

સંભવતઃ સ્થાનાનિ કર્મપ્રદેયૈર્ભવન્તિ જ્ઞેયાનિ । કરણેષુ ચોદયે વાનુમાનેવમેતેન ॥૫૦॥

અન્યાર્થ—દ્વં=એ પ્રમાણે પણ અણુમાણે=એ પૂર્વોક્ત અનુમાનવડે [પૂર્વોક્ત સ્પર્ધૈંકેને અનુસારે] કરણેસુ ય=આઠ ક્ષણીમાં ઉદયમ્મિ ય=ઉદયમાં પણ કમ્મપણ્સેહિં=કર્મ પ્રદેશી વડે સંભવતો=અશસંભવ પ્રમાણે ટાળાઈં હોતિ=સ્થાનો અને સ્પર્ધૈંકે થાય છે તે નેયાઈં=બાહુવાં, ॥૫૦॥

માર્વાર્થ—એમ સ્થાનામાં પ્રદેશસ્થતા સ્પર્ધૈંકે કલા તેમ બંધમાં બધ્ધમાન પ્રદેશીનાં પ્રદેશબધ સ્પર્ધૈંકે, સંક્રમમાં સંક્રમતા પ્રદેશી આશ્રયી પ્રદેશસંક્રમ સ્પર્ધૈંકે ઇત્યાદિ આઠે ક્ષણમાં તે તે ક્ષણ સંબંધિ પ્રદેશસ્પર્ધૈંકે આત થાય છે, તે જે રીતે સભવે તે રીતે આ ક્ષેત્રા સત્તાસ્પર્ધૈંકેને અનુસારે વિચારવાં, તેમજ ઉદયનાં પણ પ્રદેશસ્પર્ધૈંકે વિચારવાં [આહિ ઉદય એક ક્ષણરૂપ ન હિવાથી છુટ્તું પદ કહ્યું છે] ॥૫૦॥

અવતરણઃ—એ આઠ ક્ષણાદિક્રમં [૧૦ વસ્તુઓમાં] ભૂયસ્થાદિ પણ હોય છે તે કહે છે—

કરણોદયસંતાપં પગહટ્ટાણેસુ સંસયતિગે ય । મૂયક્કારપ્પયરો અવટ્ટિઓ તહ અવતન્વો ॥૫૧॥

કરણોદયસત્તાનાં પ્રકૃતિસ્થાનેષુ ચોષત્રિકે ચ । મૂયસ્કારોડવતરોડવસ્થિતલથાડવકવ્વઃ ॥૫૧॥

અન્યાર્થ—કરણ ઉદય સંતાપ=આઠ ક્ષણ ઉદય અને સંતા એ ૧૦નાં પગહટ્ટાણેસુ=મૂયસ્થિતસ્થાનોમાં ય સંસયતિગે=અને શેષ ૩ માં એટલે સ્થિતિસ્થાનોમાં અનુભાગસ્થાનોમાં અને પ્રદેશસ્થાનોમાં મૂયસ્કાર=ભૂયસ્થાદિ અપયરો=અવતરણ અવટ્ટિઓ=અવસ્થિત તહ=ત્યાં અવતન્વો=અવક્રાંતબ્ધ એ ૪ હોય છે, તે પણ ચથાસભવ વિચારવા, ॥૫૧॥

તથા નિદ્રાપચલનો ઉદય ઉપાન્ત્ય મુધી જ હોવાથી અન્યસમયવતી* ૧ અધિક બાદ કરતાં શેષ અન્યર્થું જેટલાં છે (અર્થાત્ અપરણુધી ૧ ન્યૂન છે). ॥૩૮॥

સેલેસિસંતિગણં उदयवर्द्धं तु તેण કાલેણં । તુલ્લા પેગાહિયાદં સેસાણં યગજ્ઞાદં ॥૪૧॥

ઘૈલેશીસત્તાકાનામુદયવતીનાં તુ તેન કાલેન । તુલ્યાન્યેકાધિકાનિ શેષાણમેકન્યૂનાનિ ॥૪૧॥

અન્યાર્થઃ—સેલેસિસંતિગણં=ઘૈલેશીમાં [અયોગીમાં] સત્તાબાળી પ્રકૃતિઓમાં ઉદયવર્દ્ધનં=ઉદયવતી ૧૨ પ્રકૃતિઓનાં પ્રદેશ સત્તા ૨૫૫૬૧. તેણ કાલેણં તુલ્લાપિન્તે કાળ તુલ્ય [અયોગીના સમય જેટલાં] અને તે ઉપરાન્ત્ત યગ(જ)હિયાદં=એક અધિક છે. અને સેસાણં=શેષ અનુદયવતી ૮૩ પ્રકૃતિઓનાં સત્તા૨૫૫૬૧. યગજ્ઞાદં=એક ન્યૂન છે. (અયોગી સમય જેટલાંજ) છે. ॥૪૧॥

માવાર્થઃ—અયોગી શુણ્ણરથાને ૯૫ની સત્તામાં ૧૨ ઉદયવતીને ૮૩ અનુદયવતી છે, તેમાં ઉદયવતીનાં ૨૫૫૬૧ ૧૪ અપરણુધી ધર્દ્ધતિ પ્રમાણુ અયોગીના સમય જેટલાં એક સામાયિક દ્વિસામાયિક ઇત્યાદિ અન્ય સમયથી પ્રારંભીને પ્રથમ સમય સુધી પશ્ચિન-પૂર્વીએ જાણુવાં. તથા સયોગીરેવલ્લીના ચરમ સમયે થતો જે છેલ્લો સ્થિતિધાત, તેના ચરમ પ્રણેપથી પ્રારંભી પાશ્ચિનપૂર્વિએ પોતપોતાના સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સ્વર્ભસ્થાન પર્થત પોતપોતાની સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંખધી એક ૨૫૫૬૧ જાણુવું. જેથી ઉદયવતીનાં સર્વ ૨૫૫૬૧ ૧ અધિકઅયોગી સમય પ્રમાણુ છે. તથા અનુદયવતી ૮૩ નાં સત્તા ૨૫૫૬૧ ઉપાન્ત્ય સમયથી ગણુતાં હોવાથી અન્ય સમયવતી* ૧ ૨૫૫૬૧ સહિત ગણુવાં. ॥૪૨॥

અવત્તપ્પઃ—એ રીતે જેમ સત્તા સંખધિ ૨૫૫૬૧ કર્યાં તેમ બન્ધનરણુ આદિકનાં (બંધનાં સંકેતનાં ઇત્યાદિ) પણ યથાસંધવ પ્રાપ્ત થાય છે માટે તે વિચારવાની જાણમણુ કરે છે—

અવતરણઃ—એહનીય વિના શેષ ૩ ઘાલીકર્માનાં સત્તારપધર્મો કહેવાય છે—

તિદ્વલંગાવિચ્છેયા સ્ત્રીણકસાયસ્સ સેસકાલસમા । एगहिया घाईणं निहापयलाण हिच्चेकं ॥૧૮॥

સ્થિતિલંગાવિચ્છેદાત્, સ્ત્રીણકાપયસ્ય એકાલસમાનિ । એકાધિકાનિ ધાતિનાં, નિદ્રાપ્રચલયોદ્દિવૈકમ્ ॥૧૮॥

અન્યવાર્થઃ—સ્ત્રીણકસાયસ્સ=સ્ત્રીણકધર્માના । તિદ્વલંગા વિચ્છેયા=સ્થિતિપ ૪—સ્થિતિઘાત વિચ્છેદ થયા પછી સેસ કાલસમા=શેષ રહેલા કાળ સમાન અને તે ઉપરાંત પણ ણાહિયા=એક અધિક રપધર્મ ઘાટ્ટણ=ઘાતી પ્રકૃતિઓનાં હોય છે, અને નિદ્રાપલ્લણ=નિદ્રા પ્રયત્નાનાં રપધર્મો । તેથી એકં=એક રપધર્મ દ્વિજ્ઞા=વળીને હોય છે. ॥૧૮॥

માવાર્થઃ—સ્ત્રીણકધર્માના સંખ્યાતભાગ ગયા બાદ છેલ્લો એક સંખ્યાતભાગ અન્તર્યું પ્રમાણ બાકી રહે ત્યારે આવશ્યુની ૧૪ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિસત્તા સર્વાપવર્તના વડે અપવર્તીને શેષ અન્તર્યું પ્રમાણ બનાવે છે, અને નિદ્રાદિકની સ્થિતિસત્તા સમયહીન બનાવે છે. એ વખતે સ્થિતિઘાતાદિ સર્વાવિચ્છેદ પામે છે, જેથી શેષ રહેલ અન્તર્યું સ્થિતિ આવુકમે સમયે સમયે ઉદયઉદ્દીપણથી ક્ષય પામતાં જ્યારે છેલ્લો એક સમય બાકી રહે તે સમયે ક્ષપિતભાગી જે કષમ્યાં કષ પ્રદેશસત્તા તે જઘન્ય, અને ત્યાંથી પ્રારંભીને પ્રદેશપ્રદેશની વૃદ્ધિએ શુભ્રિતભાગી ઉત્સત્તા સુધીનાં જે સર્વ પ્રદેશસત્તાસ્થાનો, તેનો સમુદાય તે એક રપધર્મ. એ રીતે ઉપાન્ય સમયે દ્વિસામયિક ત્રિચરિમસમયે ત્રિસામયિક યાવત્ અન્તર્યું સ્થિતિસત્તાનાં અન્તર્યું જેટલા સત્તારપધર્મો વિચારવાં. તથા ચારિમસ્થિતિઘાતના ચારિમ-પ્રદેશથી ચારભી પશ્ચાત્પૂર્વિકે આવુકમે વધતા પ્રદેશ સહસ્રસ્થાનો ત્યાં સુધી કહેવા, યાવત્ પોતપોતાનું સર્વોદ્દૃષ્ટ પ્રદેશસહસ્ર પ્રાપ્ત થાય, તેટલું પોતપોતાનું સંખૂર્ણ સ્થિતિ સંખર્મા એક રપધર્મ થાય છે. તેથી એ ૧૪ પ્રકૃતિનાં સત્તારપધર્મો ૧ અધિક અન્તર્યું પ્રમાણ છે.

આશય શીઘ્ર ૪૦ પ્રાં સત્તાવાળો છવ ત્રસમાં ઉપનત થઈ સમ્યક્ત્વ અને દેશવસિત અનેકવાર પાત્રી ચારવાર મોહનીય ઉપશમાવી ૧૩૨ સાગર સુધી સમ્યક્ત્વ પાલન કરી મિથ્યાત્વે ૪ઈ પચ્ચાસંભાળ જેટલી દીર્ઘ ઉદ્ધલના વર સમ્યક્ત્વને ઉવેલતા છેલ્લો વિશતિખંડ સંક્રમીને એક તિત્તુક્રવલિકા [પરિદેશવાલિકા] પાક્ષી સ્થી હ્રાય, તેને મિથ્યાત્વમાં તિત્તુક્રોદ્ધવરે સંક્રમાવતાં પે સમય પાક્ષી સ્થે તે સમયે (ઉપાનત્ય સમયે) સમ્યગ્ની ૪૪૦ પ્રદેશસત્તા અને એજ ઉપાનત્ય સમયે અનેક છવ આશ્રયી પ્રદેશ વૃદ્ધિએ અનન્ત સત્તાસ્થાનોનો સમુદાય તે ૧ સત્તારપર્થક [અનત્ય સમયે તેા નિઃસત્તા થવાથી તપર્થકલાવ છે].

એ પ્રમાણુ મિશ્રમોહનીયત્વં પથુ ૧ તપર્થક થાય છે, અને એજ રીતે શીઘ્ર ઉદ્ધલનીય ૨૧ પ્રકૃતિઓત્વં પથુ એકેક સત્તારપર્થક છે, પરન્તુ એ ૨૧માં તર્કવત એ કે-૧૩૨ સાગરોપમનો સમ્યક્ત્વક્રમ ૧ કહેવો. તથા દોભ અને યશસ્વીતિત્વં પથુ ૧-૧ તપર્થક એ રીતેજ છે પરન્તુ તર્કવત એ કે ચારવાર મોહનીયનો ઉપશમા કર્યા વિના શીઘ્ર સ્પિતંહ્રિયા વર પ્રદેશો ૫૫પાવીને દીર્ઘક્રમ સંયમ પાલન કરી ક્ષપક થાય ત્યારે ઘથાપ્રાપ્તા અનત્યસમયે ૪૪૦ પ્રદેશ સત્તાસ્થાન હ્રાય છે, ત્યાંથી આરંભી નાનાં છવોની અપેક્ષાએ નિરન્તર પ્રદેશ સત્તાસ્થાનો ત્યાં સુધી કહેવા કે શુષિત કર્માથને ઉરુષ્ટ પ્રદેશ સર્કર્મસ્થાન થાય, તેતુ ૧ તપર્થક અને છે. તથા ૬ નોક્સાવત્ ૧-૧ તપર્થક આ પ્રમાણુ-સમ્યગ્મોહનીયમાં કહાં પ્રમાણુ ચારવાર મોહનીય ઉપશમાવા સુધી કહીને ત્યારપાઠ સ્થિરિદ નયુંંવેદને વારંવાર બાંધવાથી અને હાર્યાહિનો પ્રદેશો સંક્રમાવવાથી ઘણી પ્રદેશસત્તા પ્રાપ્ત કરીને અનુલ્લ થાય ત્યાં દીર્ઘક્રમ સંયમ પાલન કરી પર્થાને ક્ષપક થઈને છેલ્લો વિશતિખંડના ત્રસપ્રાપ્તેય સમયે જે ૪૪૦ પ્રદેશસત્તા છે ત્યાંથી પ્રારંભીને એક એક પ્રદેશવૃદ્ધિએ નિરન્તર પ્રદેશ સર્કર્મસ્થાનો ત્યાં સુધી કહેવા યાવત શુષિતકર્માથને ઉરુષ્ટ પ્રદેશ સર્કર્મસ્થાન પ્રાપ્ત થાય, આ રીતે સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંપાદી એક તપર્થક થાય છે. ॥૪૪॥

અવતરણઃ—પ્રથમ મહેવાયલાં અને હજી મહેવાશે તે પ્રદેશસત્તા સ્પર્ધકેલું સામાન્ય દક્ષણ આ ગાથામાં મહેવાય છે—

સવ્વજહ્નનાદત્તં સંયુત્તરઓ નિરંતરં ડપિં । ઇયં ડવ્વલમાળી લોમજસા નોકસાયાણં ॥૪૭॥

અન્યાર્થઃ—સવ્વજહ્ન=સર્વ જ્ઞાન્ય પ્રદેશ સત્તાસ્થાનથી આદત્ત=આરંભીને ડપિં=આગળ નિરંતરં=નિરંતરપણે જાવ=એકેય સ્પર્ધની

સાયાણ=સંઘોલ્લ પથ અને નોમવાય ૬ એ ૮ પ્રકૃતિમાં ઇયં=એકેક સત્તાસ્પર્ધકે અને છે. ॥૪૭॥

આવાર્થઃ—આહિ ક્ષપિતકેમીશને જ્ઞાન્ય થોલો બાધેલા પ્રદેશ સમૂહોમાંથી પ્રાપ્ત થતી જે સર્વ જ્ઞાન્ય પ્રદેશસત્તા છે તેમાં થોળવૃદ્ધિએ એકેક સ્પર્ધની વૃદ્ધિ કરતાં [અર્થાત્ અનન્ત પ્રદેશોની વૃદ્ધિ કરતાં], ઉં થોળસ્થાન પ્રત્યયિક ઉં પ્રદેશસ્થાન સુધીનાં પ્રદેશં વૃદ્ધિએ અનન્ત સત્તા સ્થાનોના સમુદાય [વિવક્ષિત એકજ સમયમાં બનતો હોય] તે થોળ પ્રત્યયિક સત્તા સ્પર્ધકે અને એકેક સ્પર્ધકેની ઉત્પત્તિ છે. તેમાં સ્પર્ધનું નવા બાધેલા પ્રદેશોમાં સ્પર્ધકે થોળ પ્રત્યયિક [સ્પંધ વૃદ્ધિવાળાં] છે, અને ત્રિપુજાવ્યક્ષિતના સત્તાસ્પર્ધકે અને છે તે આ પ્રમાણે.

૧ ગાથામા સ્પંધ શબ્દના ઉપલક્ષણથી પ્રદેશ પણ અર્થે કરવો.

માર્ગાર્થ—અણબંધ ચોખ્ખ જાંબુ પ્રદેશ સત્તાવાળો, છુપ જસમાં ઉપનન્ન થઇ ઘણીવાર દેશવિવતિ સર્વવિવિત પામી ચાર વાર ચોક્કનીયને ઉપશમાવી ૧૩૨ સાગર સુધી સચચક્ષ્ણપાળી અપતિત સમ્યક્ત્વમાં નાનુંસહ વેદે ક્ષપકશ્રેષ્ઠિ પ્રારંભીને નાનુંનો ક્ષય કરતાં કરતાં જ્યારે નાનુંનો પ્રશમાસ્થિત (ઉદ્દશસ્થિત) ૧ સમય જેટલી બાધી રહી તે વખતે ઉપાન્ય સમયે વર્તતાં દ્વિતીયા સ્થિતિનો છેલ્લો સ્થિતિખંડ ધરાયુતિમાં સંપૂર્ણ સંકેત્યાઓ, જેથી પ્રશમાસ્થિતિના ચરમસમયે નાનુંવેકની દ્વિતીયા સ્થિતિનો અણબ હોવાથી કેવળ પ્રશમા સ્થિતિનોજ એક છેલ્લો સમય વર્તે છે, તેથી એ છેલ્લા સમયમાં પૂર્વોક્ત પ્રકારે એકેક પ્રદેશદુષ્ટિને અનુસારે નાના છુપ આશ્રયી અનંત સત્તાસ્થાનોનું ૧ સત્તા સ્પર્ધક બને છે. તથા ઉપાન્ય સમયે વર્તતાં જે બીજી સ્થિતિનો પર્થન્ય સમય છે તે બીજી સ્થિતિના પર્થન્ય સમયથી પણ સંપૂર્ણ સ્થિતિનું ૧ સ્પર્ધક પૂર્વોક્ત રીતે એકેક પ્રદેશદુષ્ટિને અનુસરીને બને છે. માટે નાનુંવેકમાં એ સ્પર્ધક ધયાં.

અથવા બીજી રીતે વિચારીએ તો જે સમયે પ્રશમાસ્થિતિ અને દ્વિતીયાસ્થિતિમાં જેટલા પ્રદેશો છે તે સમુદિત પ્રદેશસત્તાનું ૧ સ્પર્ધક (પ્રશમાના ઉપાન્ય સમયમાં અથવા દ્વિતીયાના અન્ય સમયમાં બને છે તે અથવા પ્રશમાના ઉપાન્યનું અને દ્વિતીયાના અન્ય સમયનું એ એ અબીને ૧ સ્પર્ધક), અને બીજી સ્થિતિ ક્ષય પામ્યાબાદ પ્રશમાના અન્ય સમયનું ૧ સ્પર્ધક, એ રીતે પણ નાનુંનાં એ સ્પર્ધક ગણી શકાય છે. સ્વીવેકનાં પણ એ રીતેજ એ સ્પર્ધકો ગણવાં.

તથા પુરુષવેત્તમાં સંજ્ઞાતન ત્રિશમાં કલા પ્રમાણે એ સમયોન એ આવલિષા જેટલાં સ્પર્ધકો બીજી સ્થિતિમાં [એ સમયોન એ આવલિષા સુધી બાંધેલા નવા પ્રદેશોના], થાય છે. અને પ્રશમાસ્થિતિમાં તો નાનુંવેકવત્ ૧ જ સ્પર્ધક અન્ય સમયમાં થાય છે, માટે પુનંવેકમાં સ્પર્ધકો ક્યાં નાનુંનાં સ્પર્ધકોથી એ સમયોન એ આવલિષા જેટલાં અધિક છે, આહિં બીજી સ્થિતિમાં બનતા સ્પર્ધકોને પ્રકાર દર્શાવવા માટે ગણામાં એ સમયોન એ આવલિષા જેટલાં અધિક કલાં છે. ॥૪૬॥

એ પ્રમણે રિતપુશ્પવલિકાનાં સમયોનાવલિકા જેટલાં, યાંધવિચ્છેદ સમયે રહેલા ચરમ રિશ્તિધાતાના ચરમપ્રણેપથી આરંભી સકલ રિશ્તિગત ૧, અને ચોથા આશ્રયી યાધગત સ્પર્ધાંકે પો સમયેન પો આર્વલિકા જેટલાં, એ ત્રણે લેખાં કરતાં એ કે પો સમયેન ૩ આર્વલિકા જેટલાં થાય, પરન્તુ રિતપુશ્પવલિકા (પ્રથમારિશ્તિતી પસંદયાવલિકા). અને નવા યાંધવાલા પ્રદેશીની પ્રથમ સંક્રમાર્વલિકા એ પોને એકેક સમય સમકાળેજ ક્ષય પામતો જાય છે, જેથી એ પો આર્વલિકાના સ્પર્ધાંકે સમકાલીન હોવાથી જૂદા ન ગણાય [કારણ કે આહિ સ્પર્ધાંકેના લેહ સિન્ન કાળાશ્રય વૃત્તિવાળા છે] જેથી રિતપુશ્પવલિકાના અને પહેલી સંક્રમાર્વલિકાના સ્પર્ધાંકેની સત્તા એક ધીજી 'અન્તર્ગત' થા સમકાલીન હોવાથી એજ આર્વલિકા મણ્ડાં શેષ પો સમયેન એક આર્વલિકા જેટલાં સ્પર્ધાંકે અધિક-જૂદાં ગણવાં, તેથી ૨૯ પ્રકૃતિઓના સત્તાસ્પર્ધાંકેથી આ ૩ પ્રકૃતિનાં સત્તાસ્પર્ધાંકે પો સમયેન આર્વલિકાના સમય જેટલાં અધિક કલાં તે શુકલ છે. ॥૪૫॥

વેપુસુ પઙ્કગદુગં અહિગા પુરિસસ્સ વેડ આવાલ્લિયા । દુસમવહીણા ગુણિયા જોગદુગોહિં કસિણોહિં ॥૪૬॥

વેદેયુ સ્પર્ધકાદિકમવિકાનિ પુરપસ દ્રે ત્વાવલિકાનિ । દ્વિસમયહિનાનિ ગુણિવાનિ યોગસ્યનૈઃ કુત્સ્તૈઃ ॥૪૬॥

અત્યાર્થઃ—વેપુસુ=ત્રણે વેદમાં પઙ્કગદુગં=પો પો સ્પર્ધાંકે છે, ૩=૨૯=૨૯ પુરિસસ્સ=પુરૂષવેદનાં સ્પર્ધાંકે કસિણોહિં જોગદુગોહિં=સર્વ ચોગસ્થનોના સમૂહ સાથે દુસમય હીણા વે આવાલ્લિયા=પો સમય હીન પો આર્વલિકાને ગુણિયાનુણુવા જેટલાં (પો સમયેન પો આવૃં જેટલાં) અધિક છે. ॥૪૬॥

૧ અા સમકાલીન સ્પર્ધાંકેની પ્રદેશસત્તા સમુદિત ગણવી જોખ્યો તે આહિ જો કે ૨૫૪ ગણવી નથી તોપણ તેની સમુદિત સત્તાવાળા સ્પર્ધાંકે સ્વયં વિચારવાખા પણ વિશેષ જેવું સંભવતુ નથી.

પ્રમાણે સંક્રમાવતા બંધવિઘ્નેસમયથી પ્રારંભીને બીજી (સંક્રમ) આવલિક્ષના અન્યસમયે સ્વરૂપાપેક્ષણ અર્કર્મી થાય છે અર્થાત છેલ્લે સમયે તે સત્તામાં હોતું નથી. ક્રિયારમ સમયે જે બાંધ્યું તે પણ બંધાવલિક્ષ વીત્યા બાદ સંક્રમાવતા સંક્રમાવલિક્ષના અન્ય સમયે સ્વરૂપ આશ્રયી સત્તામાં હોતું નથી. એ પ્રમાણે જે સમયે જે બાંધ્યું તે તે સમયથી આરંભી બીજી આવલિક્ષના ચરમ સમયે સત્તા વિનાતું થાય છે. અને તેથી જ બધવા આણવા પ્રથમ સમયે પો સમયન્યૂન પો સમયનું બાંધિયું જ સત્તામાં હોય છે, અન્ય હોતું નથી. એ પ્રમાણે બંધવિઘ્ને સમયે બ્ધન્ય યોગવાળાએ જે કસમાં કમ દલિક બાંધ્યું તેને સંક્રમાવલિક્ષના ચરમ સમયે જેટલું અન્યમાં સંક્રમાવશે એ બ્ધન્ય પ્રથમ સ્થાન, ફેલએ ક્રિયિત્ અધિક (બીજા ચોગસ્થાનવડે) બાંધ્યું હોય તેથી અનંતપ્રદેશ જેટલી અધિક પ્રદેશસત્તા હોય, એ બીજું સત્તારસ્થાન, ફેલએ ગીબ યોગસ્થાને બાંધ્યું હોય તો તેથી પણ અનન્તપ્રદેશ આપેક ગીજું સત્તારસ્થાન, એ રીતે થાવત ઉત્કૃષ્ટીગસ્થાન વડે બાંધેલા સર્વોત્કૃષ્ટ પ્રદેશસત્તાતું ઉન્નસત્તારસ્થાન આવે ત્યાં સુધીનાં અસંખ્ય સત્તારસ્થાનો તે ૧ સત્તારપર્વક થયું. એ સ્પર્ધક દ્વિતીયાવલિક્ષના અન્યસમયે કસમાં કમ અને વધારેમાં વધારે જેટલું દલિક સંક્રમાવશે તેતું થયું તેમ જ બંધના ચરિત્સમયબાદ પ્રદેશોતું થયું. ત્યારબાદ બંધવિઘ્નેકના ઉપાન્યસમયે (ક્રિયારમસમયે) બાંધેલા પ્રદેશોતું બીજું સત્તારપર્વક પણ પ્રથમસ્પર્ધકની જ રીતિએ અસંખ્ય સ્થાનોતું થાય છે, પરન્તુ તકેવત એકે દ્વિતીયાવલિક્ષના ઉપાન્ય સમય સંબંધી સંક્રમનાર દલિકોતું થાય છે તેથી એ ઉપાન્ય સમયમાં બંધવિઘ્નેસમયના બાંધેલા અને ઉપાન્યસમયના બાંધેલા પ્રદેશ એ પો પ્રદેશસુદ્ધાવની સત્તા છે તેથી ક્રિસામયિકપ્રદેશોતું ગણાય. એ રીતે ત્રિચરમસમયે બાંધેલા પ્રદેશોતું ગીજું દ્વિતીયાવલિક્ષના ત્રિચરમસમયે થાય છે, તે ત્રિસામયિક પ્રદેશસત્તાવાળું છે. એ રીતે પો સમયોન પો આવલિક્ષના જેટલા સમયો તેટલા સ્પર્ધકો થાય છે. એ પ્રમાણે અર્થધંકપણમાં ચોગ આશ્રયી વા બંધ આશ્રયી પો સમયોન એ આવલિક્ષ જેટલાં સ્પર્ધકો બાણવાં.

જેટલા પૂર્વોક્ત રીતે જ છે, પરંતુ એ ઉપરાન્ત યોગસ્થાન આશયી બીજા પણ સ્પષ્ટૈકી એ સમય ન્યૂન એ આવાલિકાના સમય જેટલા અધિક છે. તેવું કારણ કે-એ રત પ્રકૃતિઓ ક્ષયકને અનુદયવતી હોવાથી તેમજ તેના નવો બંધ પણ ન હોવાથી ક્ષયકાળ પડેલાં અને ક્ષયકાળે પણ ક્રિતયુક સંક્રમણ પરરોચેદયથી નિર્જર છે, જેથી એ રત પ્રકૃતિમાં ક્ષયકાળે શેષ રહેલી ચરમાવાલિકા-વા ક્રિતયુ-કાવાલિકાને અધિકરની સમયોન આવાલિકા જેટલાં સ્પષ્ટૈકી ક્રિતયુકાવાલિકાગત અને ૧ સ્પષ્ટૈક ચરમપંથના ચરમપ્રણેયથી માંડી પશુ છે, જેથી એ ત્રણના ક્ષયકાળે ફરેકની પ્રથમાસ્થિતિ (ઉદયસ્થિતિ) જ્યાંસુધી એક આવાલિકા જેટલી બાકી ન રહે ત્યાંસુધી તેમાં સ્થિતિવાત રસઘાત બંધ ઉદય ઉકીરણા પ્રવતે છે, અને તે પ્રથમા સ્થિતિ જ્યારે એક આવાલિકામાત્ર બાકી રહે ત્યારે એ પાંચે પદાર્થો વિચ્છેદ પામે છે, અને ત્યારપછીના સમયે એટલે અબંધના અથવા અનુદયના પ્રથમસમયે સમયોન આવાલિકા જેટલા પ્રથમાસ્થિતિના બંધવિચ્છેદસમયે જે અન્યપ્રણેય થયો છે તેના પણ ચરમાસ્થિતિપંથના ચરમ પ્રણેયથી સંપૂર્ણ સ્થિતિસંબંધી સત્તારપદૈકી વિચાર-વાના છે, એ રીતે ત્રણ પ્રકારની સ્થિતિમાં ત્રણ પ્રકારની પ્રદેશસત્તાના સ્પષ્ટૈકી વિચારવાના છે. ત્યાં બંધવિચ્છેદસમયવતી ચરમાસ્થિ-તિપંથના ચરમપ્રણેયથી આરભ સંપૂર્ણ સ્થિતિગત ૧ સ્પષ્ટૈક, અને એ ત્રણના અબંધક વા અવેદકપણીમાં ક્રિતયુકાવાલિકાની પ્રદેશસત્તાનાં સમયોન આવાલિકા જેટલાં સ્પષ્ટૈકી તો પૂર્વોક્ત રત પ્રકૃતિનાં એ બે પ્રકારની જેમ સ્પષ્ટૈકી વિચારવા, અને એજ અબંધક યોગ આશયી બંધને અધિકરની થાય છે તે આ પ્રમાણે—

બંધવિચ્છેદસમયે જઘન્યયોગે જેટલા પ્રદેશો નવા બાંધ્યા છે, તે બાંધવાલિકા વીત્યાબાદ એક આવાલિકા સુધી સંક્રમણે, એ

ચાર સમય શેષ છેલા તથા સમયશત પ્રદેશસમૂહનું ગીર્ણ, ચાર સમયવર્તી પ્રદેશસમૂહનું ચોથું, યાવત્ સંપૂર્ણ આવલિખા શેષ રહે સમયોત આવલિખના સમયોમાં વર્તતા પ્રદેશ સમૂહનું છેલ્લું સ્પર્ધક થાય, એ પ્રમાણે આવલિખમાં પ્રદેશસત્તા સ્પર્ધકી સમયોત આવલિખના સમય જેટલાં એટલે આવલિખસમયોથી ૧ ન્યૂન થયાં.

તથા એ જ પ્રકૃતિનો છેલ્લો સ્થિતિખંડ જે અન્તર્ધુગં સુધી સંકેતી વિનાશ પાયો છે, તે અન્તર્ધુગંના અન્યસમયે સંપૂર્ણ ક્ષયિતંને તત્સમયવર્તી સ્થિતિખંડના જે પ્રદેશો એક સામટા સંકેતે છે તે જઘન્ય પ્રદેશસમૂહનું જઘન્ય સત્તાસ્થાન ચરિત્તસ્થિતિ-ધાતના અસ્પર્શરૂપ સંખંધિ બાણુવું, ત્યારબાદ તેથી એક પ્રદેશ અધિક પે પ્રદેશ અધિક યાવત્ સંપૂર્ણશુદ્ધિતંને સર્વોદ્દ્યપ્રદેશ-સત્તાસ્થાન આવે ત્યાંસુધીનું સંપૂર્ણ સ્થિતિ સંખંધી અનન્ત સ્થાનોનું પણ એક સ્પર્ધક થાય છે, તેને સમયોત આવલિખપ્રમાણ પૂર્વોક્ત સ્પર્ધકીમાં ઉચેરતાં સંપૂર્ણ ૧ આવલિખના સમયો જેટલાં પ્રદેશસત્તાસ્પર્ધકી થાય છે. ॥૪૬॥

સંજલણતિમે ચેવં અહિગાણિ ય આલિગાણ સમણ્હિં । હુસમયહીણેહિં ગુણાણિ જોગટ્ટાણાણિ કસિણાણિ ॥

સંજલનત્રિકે ચૈવમધિકાનિ ચાવલિકાયાઃ સમયૈઃ । દ્વિસમયહીનૈર્ગુણિતાનિ યોગસ્થાનાનિ કુલ્સાનિ ॥૪૫॥

અન્યાર્થ—સંજલણતિમે=સંજલનત્રિકેનાં સત્તાસ્પર્ધકી, પણ ત્રણે એક પ્રમાણે જ બાણુવાં, વચ્ચે તે ઉપરાન્ત કસિણાણિ=કુલ્સ-સંપૂર્ણ-સર્વ જોગટ્ટાણાણિ=ચોગસ્થાન સમુદાયને હુસમયહીણે=એ સમયથીન જાલિગાણ સમણ્હિં=આવલિખના સમય વડે ગુણાણિ=શુભે-ગણે અને શુભવાથી-ગણવાથી જેટલા ચોગસ્થાનસમુદાયો આવે તેટલાં અહિગાણિ=અધિક સ્પર્ધકી (સંઠ ત્રિકેનાં) છે. ॥૪૫॥

માવાર્થ—સંઠકેધમાન માયા એ ત્રણના સ્પર્ધકી પણ પૂર્વોક્ત સ્વ પ્રકૃતિઓના જેટલાં, અર્થાત્ સંપૂર્ણ આવલિખના સમયો.

માર્ગથી:—પ્રકૃતિના ક્ષય વખતે જે છિદ્રી બાકી રહેલી આવલિધ તે ચરમાવલિધ, તેમાં જેના ગુણુશ્રેષ્ઠિ પ્રદેશો આવેલા છે એવી સ્થાનનં ૩-ચિદ્રથાનં-પ્રથમ ૧૨ કથાય-નગરં ૨-તિનં ૨-કુભતિ ૪-આતપ-ઉદોવ-સ્થાનં-સૂનં-સાધાનં એ ૨૮ પ્રકૃતિઓનાં તે ચર-માવલિધના સમયો જોડલા. ૨૫ધંકી છે. અહિં તાર્પર્થ એ છે કે—આભવ્ય ચોગ્ય જધનં પ્રનં સત્તાવાળો છવ ત્રસમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં અનેકવાર દેશવિરતિ સર્વાવિરતિ ખામીને ચારવાર ચોક્કસીય ઉપદશમાવીને યુન. એકેનંમાં ઉપદશ થઈ પદ્યોપમાસંભાળ મુધી ત્યાં રહીને મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થઈ પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરવાને તત્પર થતાં છેવ્લે. નિથિતિખંડ ક્ષય થયા બાદ કેવળ એક આવલિધ રહે છે તે પશુ નિતનં સંકેતથી ક્ષય ખામતાં જ્યારે અને તે બે સમય પ્રમાણુ એક નિથિતિ બાકી રહે તે ઉપાન્ય સમયે પર્થત્તં સમ-થવતી પ્રદેશીનો સમૂહ તે પ્રથમ સર્વજઘન્ય પ્રદેશસત્તા સ્થાન સંપૂર્ણ ક્ષપિતકર્મીયને હિય છે, યુનઃ એથી એક પ્રદેશ અધિક સત્તા પશુ કૌભિકને હિય માટે એક પ્રદેશાધિક બીજું સત્તાસ્થાન, યુનઃ બે પ્રદેશ અધિક પશુ સત્તાસ્થાન કૌભને હિય માટે એ ત્રીજું સત્તાસ્થાન, એ ત્રીતે એકેક અધિક પ્રદેશસત્તાવાળાં સ્થાનો અનેક છવની અપેક્ષાએ ત્યાં મુધી જાણુવા કે એ જ સ્થાને (ઉપાન્ય સમયે) કૌભ ગુણિતકર્મીયા અન્યો હિય તેને જે સર્વોત્કૃષ્ટપ્રદેશસત્તા હિય ત્યામુધીનાં જે અનન્ત સત્તાસ્થાનો તે સર્વ મળીને ઉપાન્યસમયવતી છવને અન્યસમયગત એક સત્તાસ્થાનકે કહેવાય. (અહિ એક સમયવતી સત્તાસ્થાનોનો સમૂહાય તે ૧ ૨૫ધંક કહેવાય છે માટે).

એ પ્રમાણુ જેમ નિભયુક્રવલિધના અન્ય સમયસંબધી ૧ સત્તાસ્થાનકે થયું એજ ત્રીતે ત્રણ સમય શેષે અન્યને ઉપાન્ય એ બે સમયમાં સંપૂર્ણ ક્ષપિતકર્મીયને કર્મમાંકમ જે પ્રદેશસમૂહ હિય તેનું સર્વજઘન્ય ૧ સ્થાન, અને એ જ પ્રદેશસમૂહમાં એક પ્રદેશ અધિક ધર્મ્યાદિ પૂર્વોક્ત ત્રીતે ગુણિતકર્મીયની ઉનંપ્રદેશસત્તા મુધીનાં અનન્તસ્થાનો મળીને જે ૧ ૨૫ધંક થાય તે બીજું ૨૫ધંક. તથા

૧ ઉપાન્ય સમયવતી પ્રદેશસમૂહ પગરૂં ઉદયવતીનાં સકરતો હિવાધી તે પ્રદેશો આ પ્રથમ સત્તાસ્થાનયા ન ગણવા

બાંધીને કેવલી થાય, ત્યારપર અતિ દીર્ઘકાળ સુધી એટલે દેશોન પૂર્વકોઠ વર્ષ સુધી કેવલિ પર્યાય ધાળીને ઓચોળી કેવળી થાય તેવા ક્ષિપ્રતર્કમાં શ ઓચોળી કેવલીને અન્ય સમયે જિનનામની ૧૦ પ્રદેશસત્તા હોય, કેટલાક ઓચાર્ય એમ પણ માને છે કે— ક્ષિપ્રતર્કમાં શ જીવ જ્યન્યોએ જિનનામ બાંધે તો બંધકાળના પ્રથમ સમયે બંધાયલી જે લતા તેજ જિનનામની ૧૦ પ્રો સત્તા છે. તથા ક્ષિપ્રતર્કમાં શે આહાં ૭ અદનાકાળ બાંધીને [અહિં બંધકાળ ૨૫૯ કહેા નથી. સામાન્ય બંધકાળ તો ૧ સમયથી અનંતરું માત્ર છે—માટે યથાસંભવ અહંણ કરવો] મિથ્યાત્વે જઈ દીર્ઘ ઉદ્ધક્ષનાવડે પચાસં ૯૫૫ સુધી ઉવેલતાં અચારે ૨૬૩૫થી ૧ સમય અને કર્મનં સામાન્યથી ૨ સમયસ્થિતિ રહે ત્યારે પ્રદેશસત્તા હોય. ॥૪૩॥ કૃતિ જલ્પ્ય પ્રદેશસત્તા સ્વામી ॥

॥ અથ પ્રદેશસત્તાનાં સ્પર્ધકોની પ્રકુપણા ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણુ ૧૦ પ્રો સત્તા સમાપ્ત થતાં પ્રદેશસત્તા પણ સમાપ્ત થઈ, હવે એ પ્રદેશસત્તાનાં અનેક રથાન-લેહ છે તેની પ્રદેશુદ્ધા સ્પર્ધકની રીતિએ કહે છે, અર્થાત્ પ્રદેશનાં સત્તાસ્થાનો કહેવાને પ્રદેશસત્તાનાં સ્પર્ધક કહેવાય છે—

ચરમાવલિયર્પવટ્ટા ગુણસેદી જાસિમતિય ન ય ઉદ્ધઓ । આવલિગાસમયસમા તાર્સિં સલુ પઙ્ગાદંતુ ॥૪૪॥

ચરમાવલિકાપ્રવિદ્ધા ગુણશ્રેણિયાસમસ્તિ ન ચોદયઃ । આવલિકાસમયસમાનિ તાસાં સલુ સ્પર્ધકાનિ તુ ॥૪૪॥

અન્વયાર્થ—જાર્સિએ પ્રકૃતિઓની ગુણસેદીચુણુશ્રેણિ ચરમાવલિય પવિટ્ટાન્વરમાર્પલિકામાં (ક્ષયકાળની છેલ્લી નિતપ્રુકાવલિકામાં) પ્રવેશીલી હોય, ય ન ચ્દઓન્વરન્તુ ઉદય ન હોય તાર્સિએ ૨૯ પ્રકૃતિઓના પઙ્ગાદન્વરમાર્પકે આવાલિગા સમયસમા સલુ=આર્પલિકાના સમય જેટલાં જ હોય છે. ॥૪૪॥

માવાયઃ—શ્વપિતકર્માશ્વ છવે પ્રથમ વૈં ૧૧ની ઉદ્દભા કરી સત્તામાંથી ક્ષય કર્યું છે, ત્યારબાદ પુનઃ અન્તર્ધુન્માત્ર બાંધીને
 ૩૩ સાગરોની રિશ્તિવાળો નારક થઈ ઉદ્ધવથી સંકેમથી ઘણું ખપવાની ત્યાંથી નિઃકળી તિર્યચપ્તોન્દ્રય થઇને પુનઃ ત્યાં નવું એકા-
 દશક ન બાંધીને ત્યાંથી એકેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય, ત્યાં દીર્ઘકાળ સુધી (૫૯૫૦ના અક્ષાંમા ૯૫૫ સુધીની) ઉદ્દભા કરતાં જ્યારે
 રવરૂપથી ૧ સમયની અને ઉલ્લયરૂપે (કર્મત્વ સામાન્યથી) ૨ સમય રિશ્તિ બાકી રહે ત્યારે તે એકેન્દ્રિયને વૈં ૧૧ ની જ૦
 પ્રદેશસત્તા હોય છે. ॥૪૩॥

મણુવદુચ્ચાગોણ સુહમલ્લગવક્ત્રગેસુ સુહમતસે । તિસ્થયરાહારત્નૂ અપ્પદ્ધા વંધિયા સુચિરં ॥૪૩॥

મનુષ્યદિક્ષોઞ્ચૌર્ગોત્રાણાં સ્વસ્મેળ ક્ષણવદ્દાનાં સ્વસ્મતસે । તીર્થકરાહારાકતન્વોરત્નાદ્વાં વદ્ધ્વા સુચિરમ્ ॥૪૩॥

અન્યવાર્થ—સુહમલ્લગવદ્ગોસુ=સૂક્ષ્મ એકેન્મા અન્તર્ધુન્મા માત્ર બધાયેલ મણુવદુગા રક્ષાગોણ=મનુન્દિક્ષ અને ઉચ્ચગોત્રની જ૦ પ્ર૦
 સત્તા સુહમતસે=સૂન્નસમાં દેરાય છે. તથા અપ્પદ્ધા વંધિય=અલપક્ષળ બાંધીને સુચિર=દીર્ઘકાળ સુધી (જિનને) નિર્જેરતા અને (આહારને)
 ઉવેલતાં તિસ્થય રાહારત્નૂ=તીર્થ જ૦ અને આહાર શરીરની જ૦ પ્રદેશસત્તા હોય છે ॥૪૩॥

માવાર્થ—શ્વપિતકર્માશ્વ અગ્નિવાયુએ પ્રથમ મનુન્ ૨ ઉચ્ચગોત્ર ઉવેલી સત્તારહિત કર્યું હોય, ત્યારબાદ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયમાં
 (પૃથ્વી જળ વન૦માં) ઉત્પન્ન થઈ અન્તર્ધુન્મા કાળ માત્ર બાંધીને પુનઃ અગ્નિવાયુમાં ઉત્પન્ન થઈ દીર્ઘ ઉદ્દભાવકે ઉવેલતાં જ્યારે
 રવરૂપથી ૧ સમય અને કર્મત્વ સામાન્યથી ૨ સમયની રિશ્તિ બાકી રહે તે વખતે મનુન્ ૨ ઉચ્ચગોત્રની જ૦ પ્રદેશસત્તા હોય.
 તથા (શ્વપિતકર્માશ્વ છવે) જિનનામ અલપક્ષળ માત્ર એટલે ૮૪૦૦૦ (ચોર્યાંથી હજાર) વર્ષથી કર્મક અગ્નિ કાળ સુધી

અન્યાર્થ—અતિલોભજાણ=અન્ય લોભ (સંલગ્નતા લોભ) અને યશ એ યેની જગ્યા સ્થાન સ્થાન મોહ જાણવસાનુ=આશય મોહ-
નીયને નહિ ઉપશમાવીને (અર્થાત્ મોહનીયને એકવાર પણ ઉપશમાયા વિના) શેષ ક્ષતિવશમાં શુદ્ધિઓવડે સીમાળ=ક્ષય પામતાં
અહાત્વત્કાણાસ દરિયે સમયે-અશાન્ત કરાણના અરિ સમયે [સાતમાં ગુણમાં અરિ સમયે] હેય છે, પરંતુ ક્ષયના પર્યન્ત
સમયે નહિ. ॥૪૧॥

માત્રાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૪૧॥

વેડવિક્રાસનં રણવંયં ગતે ડ નરયજિદ્દુદિ । ડવદિતુ અવંધિય ણોદિગણ ચિસ્વલ્લણે ॥૪૨॥

વૈક્રિયકાદયકં ક્ષણવદ્ ગતસ્તુ નાકજ્યોષિસિયતો । જ્ઞાનત્યાગલા આકોનિર્યાગતઃ ચિરોદ્ભવતઃ ॥૪૨॥

અન્યાર્થ—વેડવિક્રાસનં=વૈક્રિય એકાદશકનો [નરકદિક દેવદિક વૈભવે] રણ=અનુભુતિમાં વચંબંધ કરે, તેને બાંધીને
નરય જોડુદિ=નરકની ઉદિશિતમાં ઉપન ધાય (ડડ સામયોવાળો નારક ધાય) યુત ત્યાંથી ડવદિતુ=નિર્ધારીને અવધિય=વૈ ૧૧
નહિ બાંધીને ણોદિગણ=એકેન્દ્રિયમાં ઉપન ધાય તેને ચિર ઉત્થાળે=દીર્ઘ ઉદ્ધતા કરતાં પર્યન્તે એક દિશિત બાંધી રહે વૈ
એકાંતી જગમદેશસ્થા હેય. ॥૪૨॥

૧ મોહનીય ઉપશમાવણી ગુણક મપડે ધણી અશુભ પ્રકૃતિઓના ધણી પ્રદેશ એવા સમયે છે તેથી પ્રદેશતા વધી ભય છે માટે “મોહનીય
નહિ ઉપશમાવીને” કહ્યું છે.

૨ અપર્યવેશ્યરૂપ ૮ મા ગુણરૂપી ગુણસંજ્ઞા શરૂ થવાથી પ્રદેશતા ધણી વધી ભય છે માટે વચાંબંધે અનુભુતિ કહ્યું છે તથા આ પ્રકૃતિઓના
ક્ષયનું વચાંબંધ કર્યું હું ગુણરૂપાન મ છે.

સુરક્ષિત રાખી ક્ષમ્યપણું ખામી અનંતાંને ખાખાતાં જ્યારે સ્વરૂપથી ૧ સમયની અને સ્વપરરૂપે બે સમયની છેલ્લી ચોક્કસિયતિ બાકી રહે ત્યારે અનંતાંની જગ્યાએ સત્તા હોય ॥૩૯॥

ઝવલમાળીળ ઝવલળા ણગટિરૂં દુસામડગા । દિટિદુગે વતીસે ઝદ્દહસણ પાલિણ પચ્છા ॥૪૦॥

ઝવલમાળાનાસુદ્ધલના એકા સ્થિતિર્દિસામયિકી । દાદિદિકસ્ય દ્વાનિચદાધિકોદધિચતં પાલયિત્વા પચ્ચાત્ ॥૪૦॥

અત્યાર્યાઃ—ઝવલમાળીળ=ઉદ્ભવના કંઈવા યોગ્ય રડ મધુતિઓની ઝવલળા=ઉદ્ભવના કંઈવા તેની જ્યારે દુસામડગા ણગટિરૂં=બે સમયરૂપ ચોક્કસિયતિ જેટલી બાકી રહે ત્યારે ચો રડની જગ્યાએ સત્તા હોય. પરંતુ દિટિરૂને=દાદિદિકની-સમય જમિશની જગ્યાએ સત્તા વતીસે ઝદ્દહિસણ=સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમ સુધી પાલિણ=પાલન કરીને પચ્છા=પછીથી હોય. ॥૪૦॥

માતાર્થ—ઉદ્ભવ યોગ્ય જે રડ મધુતિઓ છે તેની જગ્યાએ સત્તા ક્ષપિતકર્માશને સ્વસ્વક્ષયકોળે જ્યારે સ્વરૂપની અપેક્ષાએ ચોક્કસમયની અને કર્મત્વ સામાન્ય અપેક્ષાએ બે સમયની સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે હોય છે, ચો સામાન્યથી ઠલું પરંતુ જે જે વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—યાં પ્રથમ સમય મોહની અને મિશ્રમોહનીયની જગ્યાએ સત્તા ૧૩૨ સાં સમય પાલન કરીને મિશ્રધારે જઈ પડેલીના અસંભા લાગ સુધીની અતિમંદ ઉદ્ભવનાવડે મિથ્યાત્વમા ચો બેને સંકેતપાતાં જ્યારે ઉદ્ધવાલિકા ઉપરાન્તના સર્વ મંદેશો સર્વસંકેતપડે સંકેતમા જય ત્યારે બાકી રહેલી ચોક્કસવાલિકાને દિત્તચુકથી સંકેતપાતા સ્વરૂપે ૧ સમય અને કર્મત્વ સામાન્યરૂપે બે સમય જેટલી સ્થિતિ બાકી રહે ત્યારે હોય. ॥૪૦॥

અંતિમલોમજસાણં મોહં અણુવસમદ્વત્તુ સ્ત્રીણાણં । નેયં અહાપવત્તકરણસસ ચરમમ્મિ સમયત્તિમ્મ ॥૪૧॥

અન્તિમલોમયશ્ચસોમોહમત્તુપશમત્ય ક્ષીણયોઃ । જ્ઞેયં યથાપ્રવૃત્તકરણસ્ય ચરિમે સમયે ॥૪૧॥

ઉં પ્રં સત્તા નતિરસ્યન્નુપ્પલ્લવોમાં અને તિર્યચલવોમાં ચિત્તદીર્ઘકાળ સુધી અજ્ઞિયા=ઉપાજ્ઞની કરી [વારંવાર બાંધી] હોય તેને પોતાના બાન્ધના અન્ય સમયે તે તિર્યચને વા મનુષ્યને હેતિ=હોય છે ॥૩૮॥

માવાર્થ:—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૩૮॥ इति जगत् प्रदेयसत्ता स्वामी ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ઉં પ્રં સત્તાના સ્વામી ક્ષીને હવે જગત્પ્રદેયસત્તાના સ્વામી ક્ષેત્રવાય છે—

સ્વવિયંસયમિમ પયાયં જહન્તગે નિયગન્તકમન્તે । સ્વણ સંજોદ્યસંજોયણાણ ચિરસમ્મકાલંતે ॥૩૯॥

ક્ષપિતાંશેન પદ્ધતં, જવન્યકે નિજકસત્કર્માન્તે । ક્ષણં સંયોજિતસંયોજનાનાં ચિરસમ્યક્કાલાન્તે ॥૩૯॥

અત્યવાર્થ:—જહન્તગે=જયન્ત્ય પ્રદેશ સત્તામાં નિયાગ સંતકમન્તે=સ્વસ્વ સત્તાના અન્ય સમયે વર્તતા સ્વવિયંસયમિમ=ક્ષપિત કર્માંશ છવ પાયન્=પ્રકૃત-ચાહ્ય અધિકારમાં સુખ્ય છે. [અર્થાત્ સર્વ પ્રકૃતિઓની જગત્પ્રદેયસત્તા પોતપોતાના સત્તાક્ષયના અન્ય સમયે ક્ષપિત કર્માંશ છવને હોય છે] એ સામાન્યથી કહ્યું. પરન્તુ એમાં જે જે વિશેષતા છે તે દર્શાવાય છે—સ્વણ સંજોદ્ય=ક્ષણવાર બાંધેલા [અત્યુર્ધ્વં બાંધેલા] સંજોયણાણ=સંયોજના કર્માંશની (અર્પતાં ૪વી) જગત્પ્રદેયસત્તા ચિરકાલસમ્મત વર્તે=દીર્ઘકાળ સુધીના સમય ક્ષવને અન્તે હોય છે. ॥૩૯॥

માવાર્થ:—જગત્પ્રદેયસત્તામાં સર્વે સ્વપિતકર્માંશ છવ સ્વામી તરીકે છે, અને પર્થન્ત સમયે જગત્પ્રદેયસત્તા હોય છે એ એ વાત સર્વ પ્રકૃતિઓમાં સામાન્ય છે, તેમજ કૃતદીર્ઘ વિશેષતા છે તે આ પ્રમાણે—ક્ષપિતકર્માંશ છવે સ્વસ્વપ્રદિપણમાં અર્પતાંની ઉદ્દલના (વિસર્જીતના) કરીને મિથ્યાત્વે આવી અત્યુર્ધ્વકાળ અર્પતાં બાંધી પુનઃ શીઘ્ર સ્વસ્વક્લ્પ પામી એ જાસર સાગરોનુસધી સ્વસ્વક્લ્પ

માર્ગથી:—તૈં ૭-શુભવર્ણાદિ ૧૧-આશુ-નિર્માણ એ ૨૦ શુભ ક્રુવળા-પી અશ્રુતિ અને દિશરશુભ એ ૨૨ અશ્રુતિની ઉં ૩૦ સત્તા સમ્યગ્દેહિની ક્રુવળાધિ ૨૨ અશ્રુતિવત્ ક્રહેવી, ૫૨-તુ ચારવાર ગોહનીય ઉપશમાર્થને શીક્ર ક્ષપકને ક્રહેવી. તથા છનનામની ઉં ૩૦ સત્તા દેશોન યે +પૂર્વકોઠ અધિક ૩૩ સાગદો સુધી સતત બાધાને બન્ધના પર્થન્ત સમયે [૮ આના ફઠ્ઠા લાગને અને] હેય છે. અને આહાં ૭ની સત્તા દેશોન પૂર્વકોઠ વર્ષ સુધી વાર'વાર બાધીને બન્ધ વિરહિતના પર્થન્ત સમયે [૮ આના ફઠ્ઠા લાગને અને] હેય છે. ॥૩૭॥

તુછા નપુંસવેણગિંદિયથાવાયવુજોવા । વિગલસુદુમતિયાવિય નરતિરિયચિરજિયા હોંતિ ॥૩૮॥

તુચ્ચા નપુંસકવેદેનૈકેન્દ્રિયસ્યાત્રાતપેયોતાઃ । વિકલઘ્નમત્રિકાવપિ નરતિર્યમિશ્રિર્જાતૌ મયતઃ ॥૩૮॥

અન્વયાર્થ—પૂર્ણદિયપ=એકેન્દ્રિયનામ અને વાત્ર આપત્ત લક્ષ્યા=સ્થાવર આતપ ઉદ્યાંત એ ચાર અશ્રુતિની ઉં ૩૦ સત્તા નપુંસવેણ તુછા=નપુંવેદ તુચ્ચ [અર્થાત્ ક્ષણાદેવને ભવાન્ત્ય સમયે] છે. તથા વિગલ સુદુમત્તિય અવિ ય=વિષદાગ્રિક અને સૂક્ષ્મગ્રિક એ ૬ ની

+ સુનકાશિત રિયતિ એટલી જ છે, કારણ કે દેશોન પૂર્વકોઠ વર્ષ સુધી આર્થક રીત્ત ભવે જિનનામ બંધ ચાહુ રહી પુન ૩૩ સાગર સુધી અનુસરમા પશુ જિનનામ અધ ચાહુ રહી ૮૪ લાખ પૂર્વના રીત્ત ભવમા પશુ સાધિક ૮૩ લાખ પૂર્વસુધી જિનનામની બંધ સતત પ્રવર્તીને ક્ષપક શ્રેણી પ્રારભે ત્યારે ૮ આના ફઠ્ઠા લાગે બધાવિરહિત ક્ષાય, ત્યારબાદ નિવાણ સુધી જિન નામની ઉદય હેવાથી સુનિકાશિત રિયતિ ૩૩ સાં દેશોન ૧ પૂં કોં ૮૪ લાખ પૂર્વ. અને બધકાળ લગભગ ૧ લાખ પૂર્વ-ન્ધન એટલેજ.

૧ વાર વાર પ્રમતે આવવાનું હેય છે અને પ્રમતે આહાં બધ નથી માટે દેશોન પૂં કોં સુધી આહાંનો સતત બધ નહિ પણ વાર વાર બંધ ગણાય

અન્યવાર્થઃ—સમ્પદિદુષ્ટગુણઃસમ્યક્વદિતે પ્રવળાધી ૧૨ પ્રકૃતિઓની [પંચેન્-સમયન્-પ્રશન્-ઉચ્ચવાક્સ-સુખાન્-ત્રસાદિ યન્-સુસ્પર સુશન્-આદેયની] ઉન્ પ્રદેશસત્તા (કેને હેય ? તે કહે છે). ત્રીસે જટહિસય=સાધિ ૧૩૨ સાગરોપમ સુધી સતત બાંધીને [વારવાર નહિ], વજ્રચુતો=૪ વાર મોહં-મોહનીયને રક્તસામિરુન્ઉપશમાવાને શીઘ્ર લક્ષેતેન્-ક્ષપણા કંચનારને નિપાત વંચતેન્-ગોતપ્રાતાના બન્ધના પર્થન્ત સમયે હેય. ॥૩૬॥

માવાર્થઃ—આન્યવાર્થવત સુખમ છે. વિશેષ કે—સમ્યક્વતની ઉન્ ત્રિશતિ ૩ વાર અવ્યુતગમનથી ૬૬ સાગર પૂરીને (મિશ્રે આવી) પુનઃ યે વાર અનુત્તરમાં જવાથી ૬૬ સાગર પૂરતાં વચ્ચેના મનુષ્યલવ અધિ ૧૩૨ સાગરની છે. ત્યાં સુધી એ પ્રકૃતિઓ સતત બાંધાય છે. તથા મોહનીયની ઉપશમાવાથી ગુણસંક્રમવડે અશુભ પ્રકૃતિના એ ૧૨ માં ઘણા પ્રદેશો સંક્રમે છે, માટે ચારવાર મોહનીયને ઉપશમ કહ્યો છે. ॥૩૬॥

ધ્રુવવર્ણીણ સુમાળં સુમધિયાળં ચ નવરિ સિમ્વયરં । તિત્થનાહારાત્તપ્તૂ તેત્તીસુદ્દહી ચિરચિયા ય ॥૩૭॥

ધ્રુવવંધિનાં સુમાનાં, સુમધિસ્થયોષ્ય નવરં શીઘ્રતત્પ્ । લીર્ષકાઽહારાત્તપ્તૂત્ત્રિસદ્દુધીશ્ચિરચિત્તસ્ય ચ ॥૬॥

અન્યવાર્થઃ—સુમાળં ધ્રુવવર્ણીણ=શુભ ક્ષવળાધિ પ્રકૃતિઓની ઉન્ પ્રન્ સત્તા. સુમધિયાળં ચ=અને શુભ તથા સ્થિર પ્રકૃતિઓની ઉન્ પ્રન્ સત્તા પૂર્વની ગાથામાં કહ્યા મ્માણે કહેવી. નવરિ=પરન્તુ તક્ષણત એ કે સિમ્વયર=શીઘ્રતર (ચારવાર મોહોપશમ કરીને શીઘ્ર ક્ષપણા કરનારને) કહેવી. તિત્થનાર ગાહારાત્તપ્તૂ લીર્ષકર નામકર્મ અને આહારક ચરીર (આહાન્ ૭) એ નીઉન્ પ્રદેશસત્તા અનુક્રમે તેત્તીસુદ્દહી=રૂઢ સાગર યન્અને ચિરચિયા=લીર્ષકર્મ સુધી (દેશેન પૂન્ક્રોન્વર્ધ સુધી) બાંધી હેય તેને કહેવી. ॥૩૭॥

તત્તત્તમગો સઠ્ઠલહું સમ્મતં લંભિય સઠ્ઠચિરમહં । પૂરિતા મણુયદુગં સઠ્ઠજ્ઞરિસહં સઠ્ઠવંતે ॥૩૫॥

તત્તત્તમગઃ સર્વલહુ, સમ્પક્તવં લઢઢા સર્વચિત્તાદ્વામ્ । પૂરયિત્વા મણુયદ્વિકં, સઠ્ઠજ્ઞર્પમં સઠ્ઠવન્થાન્તે ॥૩૫॥

અત્યાર્થ—તત્તત્તમગો=તત્તમત્તમ । નામની સાતમી પૃથ્વીને નારહ સઠ્ઠલહું=સઠ્ઠર્પથી શીધ (અર્પિત શીધ) અપર્પ્યામ્ભાવી અન્તર્ધુમં
બધા બાદ તરતજ સમ્પત્ત લંભિય=સંપ્રેયસ્વ પામીને સઠ્ઠજ્ઞિતં=સઠ્ઠર્પથી દીર્ધ (અતિદીર્ધ) જદ્ઢ=શ્રણ સુધી [દિશોન ૩૩ સાગર સુધી] સઠ્ઠ-
કર્ધનું અણુપાલન કરતો મણુદુગ=મણુધ્વાદિક્ષને સઠ્ઠજ્ઞરિસહ=વળખીશનારામ્ય અહિત પૂરિતા=પૂરીને—સતત બાધાને [વારંવાર નહિ] સઠ્ઠવંતે=
પોતપોતાના બન્ધના અન્ત સઠ્ઠમે, અર્થાત્ જો અન્તર સઠ્ઠમે મિથ્યાત્વ પામશે તેના પૂર્વ સઠ્ઠમે તે મણુધ્વાદિક્ષની અને વળખીશાંની
હિં ૫૦ સત્તા ક્રે છે. ॥૩૫॥

સાવાર્થ—અન્ધાર્થર્પત્ સુગમ છે. ॥૩૫॥

સમ્મતદિદ્ધિ ધુવાળં વત્તિસુદ્ધીસયં ચઢઢલુત્તો । ડવસામદ્ધત્ત મોહં સ્ઠવેત્તગે નીયગઢ્ઠંતે ॥૩૬॥

સમ્પત્તદિદ્ધિધુવાળાં દ્વાવિશદધિકોદધિણતં વત્તુજ્ઞત્તઃ । ડગ્ગમચય મોહં, સ્ઠપયતો નિજઢ્ઠવન્થાન્તે ॥૩૬॥

૧. સાતમી પૃથ્વીનો નારહ નવુ સન્ધર્પત્ પામે એ વાત ધણીને આશ્ચર્ય હિપજવે છે, પરન્તુ અઢામ નિર્જરા થતા થતા-ધણી વેદનાઓ ભોગવ-
વાથી અઢામ નિર્જરા થતાં થતાં કર્પાસ્થિત જ્યારે એકસાપદો ધટી જાય છે ત્યારે એ જીવ નૈસર્ગિક સન્ધર્પત્ પામે અધવા જાતિસ્થિતિથી પણ
સંભવે. ધુન' એ પ્રાંત સન્ધર્પત્ ૩૩ સાગર સુધી પણ રહીને ઉત્કલ અન્તર્ધુમં બાધી રહે ત્યારે અન્તર્ય નારા પામે.

પ્રતિતુ પુન્વકોડીપુહત નારાદુગમ્સ વંધંતે । एवं पल्लितगते वेउविवयसेसनवगमि ॥૩૪॥

પ્રાયત્વા દૂવકોટિપુશ્વત્વં નરકાદિકસ્ય વન્ધાન્તે । एवं पल्लयत्रिकान्ते जेयवैक्रियनवकस्य ॥૩૪॥

અન્યાર્થઃ—પુવ્વકોટીપુહત=પૂર્વકોડ પૃથક્ત્વ વર્ષ સુધી (સાત પૂર્વકોડ વર્ષસુધી) નરકદિઠને પ્રતિતુ=પ્રતીને-વારંવાર બાંધીને વંધંતે=બાંધતા. અન્ય સમયે નારાદુગમ્સ=નરકદિઠની ઉં ૫૦ સત્તા કરે. તથા વૈઽવિય=વીક્રિયના સેસ નવગમિ=શીઘ્ર નવક્રમાં (વૈં એકાદશક્રમાંથી) નરકગતિદિક્ષિ વળીને શેષ વૈં ૭ દેવં ૨માં) પણ દ્વં=એજ રીતે પલ્લિતિા કાન્તે=ચલુ પલ્લોપમને આને ઉં ૫૦ સત્તા જાણવી. ॥૩૪॥

આવાર્થઃ—નરકદિક્ષિ સંબધાતવર્ષાશુવાળા એટલે પૂર્વકોડ વર્ષાશુવાળા મનુષ્ય વા તિર્યેય પંચેં ૪ બાંધે છે અને એ અધુવબધી હોવાથી પૂં કોં ૦ વર્ષ સુધી સતત ન બંધાય પરન્તુ આન્તર્મુંને આન્તરે આન્તરે બંધાય, માટે એ રીતે ૭ પૂર્વકોડ વર્ષ સુધી વારંવાર નરકદિક્ષિ બાંધે તો પર્યન્ત બાંધના. અન્ય સમયે નરકદિઠની ઉં ૫૦સત્તા હોય, તથા વૈં ૭ને દેવદિક્ષિ એ શેષ ૮ પ્રકૃતિને પૂર્વોક્ત રીતે ૭પૂર્વકોડવર્ષ સુધી વારંવાર બાંધે, ત્યારબાદ શુશાલિકામાં ઉત્પન્ન થઈને ત્યાં પણ ત્રણ પલ્લોપમ સુધી (વારંવાર નહિ પરન્તુ) સતત બાંધીને પર્યન્ત સમયે એ ૮ની ઉં ૫૦ સત્તા કરે છે. ॥૩૪॥

૧ મનુષ્યપણુ નિરન્તર ૮ ભવસુધી પ્રાપ્ત થાય છે, તેમા પ્રથમના ૭ ભવ સંખ્યાત વર્ષાશુ (પૂર્વકોડવર્ષાશુ)વાળા, અને આઠમે ભવ શુશાલિકાના ૩ પલ્લોપમવાળો. ઉદ્દંડથી પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં શુશાલિકાવર્ષા દેવળ દેવગતિ જ બાધવાની હોવાથી શેષ નરકગતિના બંધયોગ્ય ૭ ભવ ત્રણેણુ કરવાથી “૭ પૂર્વકોડવર્ષ સુધી” એમ કહે છે. અને દેવદિક્ષિ વૈં ૭ શુશાલિકાવર્ષાં પણ બંધાય છે માટે આઠે ભવ ગણીને ૩ પલ્લોપમ અધિક કહેલ છે.

આશુભ્યની ઉં ૫૦ સત્તા તેા બંધના અન્ત સમયથી ઉદયના પહેલા સમય સુધી અથવા ઉદય સમયાધિક અંતર્મુદ્તન્ત્રન પૂર્વકોડ વર્ષના ગ્રીભ લાગરૂપ અધ્યાધાકાળ પર્થન્ત હોય છે. ॥૩૧॥

સેસાડગાળિ નિયોસુ ચેવ આગમ્ પુલ્લકોડીય । સાયવહુલસ્સ અચિરા વંધંતે જાવ નોવદે ॥૩૨॥

રોપાયુર્ગી નિલકેષુ ચેવાગત્ય પૂર્વકોઢ્યા । સાતવહુલસ્યાચિરાદ્ વન્ધાન્તે યાવજાપવતેયૈવ ॥૩૨॥

અન્વયાર્થ—પુલ્લકોડીપ=પૂર્વકોડવર્ષના પ્રમાણવાળાં બે આશુભ્ય બાંધીને લલતે=બન્ધને અર્થે અચિરા=શીઘ્ર નિયોસુ ચેવ=યોતયોતાના આશુભ્યના ઉદયવાળા સવસાં જ આગમ્=આવીને—ઉત્પન્ન થઇને જાવ=જ્યાંસુધી ન ઓલેન્ અપવર્તે ત્યાંસુધી સાયવહુલસ્સ=બહુ શાતાવાળા (અતિસુખી) હોવને રોષ જાણી=રોષ બે આશુભ્ય [તિર્યંગાશુ નરાશુ] ઉં ૫૦ સત્તાવાળાં હોય. ॥૩૩॥

માવાર્થ—અન્વયાર્થત્ સુભય છે. વિશેષ કેન્દ્રેન્ નં આશુભ્ય બંધાય તે વખતે ઉદયવતી મલુખ્યગતિ વા તિર્યંગાતિ ચો વિરૂઢ ગતિ છે, માટે ચો બેના બંધ પછી અધ્યાધાકાળ વીર્યે ઉદયકાળે અપવર્તના—ઉદયદ્વારા વિનાશ થરૂ થાય છે, માટે ચો બે આશુની ઉં ૫૦ સત્તા અધ્યાધાકાળ જેટલા દીર્ઘકાળ સુધી હોય છે. પરન્તુ તિર્યંગાશુના બંધવાળા તિર્યેચને અને મલુન્આશુના બંધવાળા મલુખ્યને જે આશુભ્ય બંધાય છે તેજ આશુભ્ય ઉદયવાળુ છે, અને ઉદયવાળા આશુની અપવર્તના—નિર્જય પછુ હોય છે, જેથી બન્ધના અન્ત સમયે આશુભ્ય પ્રદેશની (ઉદયવંતનીને નવા બાંધેલાની બેના પ્રદેશની લેગી) જે ઉં સત્તા થઇ છે તે ઉદય સમયે ચોક સમય જેટલી અપવર્તવાથી (ઉદય દ્વારા નાશ પામવાથી) અદ્ય થઈ જાય છે માટે અહિ બન્ધના અન્ત સમયેજ ઉં ૫૦ સત્તા કંડી છે. તથા અતિ સુખી હોવને આશુભ્યના પ્રદેશો અદ્ય ક્ષય પામે છે માટે સાતાવેલી હોવને ઉં ૫૦ સત્તા કંડી છે. ॥૩૩॥

૧ અહિ અપવર્તના શબ્દ સર્વથા નાશ વાચક નહિ પરન્તુ પ્રદેશો ધટવા—હીન થવા રૂપ લેવો. જેથી અપવર્તીય છે એટલે પ્રદેશો હીન થાય છે.

સત્તાના સ્વામીને જ) સંજલગા=૪ સંજવક્ત્રીને ઉં મદેશ સત્તાવાળા હોય છે. તથા ચક્રજ્ઞસમિતુ=ચાર વાર મોહનીયને ઉપશમાવીને શિવપંચીક્ર સ્પષ્ટકેશિવતને રાગતે=રાગવા અતે=સૂક્ષ્મ સંપ્રસાવના અત્ય સમયે સાચ રક્ષ જસા=શાતા ઉચ્ચોત્ર અને યશઃ ક્ષે જગુ ઉં મદેશસત્તાવાળી હોય છે. ૩૩૧ ॥

માર્ગાર્થ:—ગુરૂવેદની ઉં પ્રદેશસત્તાણો। છવ જે સમયે ગુરૂવેદને સંજ્ઞલ કોધમાં સર્વ સંક્રમવડે સંક્રમાવે તે સમયે સંક્ર કોધની ઉં પ્રદેશસત્તા, ગુન: યોજ કોધને માનમાં સર્વસંક્રમવે ત્યારે માનની ઉં પ્રં સત્તા, ગુન: યોજ માને માયામાં સર્વ સંક્રમાવે ત્યારે માયાની ઉં પ્રં સત્તા, અને યોજ માયાને દોષમાં સર્વં સંક્રમાવે ત્યારે સં દોષની ઉં પ્રં સત્તા હોય। તથા જે શુષિત કર્માંશ ચારણ સોહનીયને ઉપશમાવીને સીધ સ્વપ્નેષ્ટિ પ્રારભે ત્યારે કષ્ટમા સૂં સંપં શુષિંતા અને શાતા યથા અને ઉચ્ચની ઉં પ્રદેશસત્તા હોય, (ક્રારણ કે શુષ્કસંક્રમ કારણ અશુભ પ્રકૃતિઓના ઘણા પ્રદેશો યો ગણમાં સંક્રમે છે, તેથી પર્યાન્ત સમયે ઘણા પ્રદેશો પ્રાપ્ત થાય છે)। ॥૩૧॥

देवनिश्याज्याणं जोगुक्कस्सोहि जेटुगद्धाए। बद्धाणि ताव जावं पढमे समए उद्विज्जाणि ॥३२॥

देवनारकाष्टुपोरकृष्टयोर्गल्यष्टाद्वया । बद्धयोक्तावधानाथमे समये उदीर्णौ ॥३२॥

अन्यार्थः—जो लकसारहै वृक्ष ये जो अने जेठा बड़ा=विशुद्ध भयक्षः। सुधी बड़ाणि=भयं डिय ते जावंबयं। सुधी पदमे
साये=भेदे सभये उदिनाणि=उदयभां आवे ताव=सं। सुधी देविनायाजाण=देवसु नयंसुनी ७० भेदेसत्ता डिय, ॥३२॥

માર્ગાર્થ:—આ વધાર્થર્થ સુગમ છે. વિશેષ કે માધ: ઘણાં ક્ષેત્રોની ઉં ૫૦ સારા ૧ સમયાતિ અદ્યક્ષીય હોય છે, ૫૨૨૮૦ જે ૧૦ ૧૦

अन्वयार्थः—ईसाणे=धशान क्षेपभां नपुस्रां=नपुं०वेदने पूजिता=पूरीने-वारवार भांधीने त्यारभाह संभ्यात वर्धन। आशुभवाणाभां
 उपन्म धर्ष तो=त्यांधी-त्यारभाह असत्त्ववासीसु=अस भय वर्धाशुवाणा शुभाद्विधमा उपन्म थाय, त्यां सद्धिदध धर्ष पृष्ठासखियमगोण=
 पदोपभन। असां०मा आश सुधी आवेदने वारवार प्ररिण=पूरे' छते (=वारवार भांधी अने नपुं०ना सक्षमधी पूर्ण धतां) इतिषे-
 यत्स=आवेदनी उ०प्रदेशसत्ता होय ॥२८॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् शुभम छे ॥२८॥

पुरिसस्स पुरिससंकमपएस्सउक्कस्स सामिगस्सेव । इत्थी जं पुण समयं संपक्खित्ता हवइ ताहे ॥३०॥

पुरास्य उत्कृष्टपुराप्रदेशसंक्रमास्य सामिकस्यैव । स्त्रीवेदं यस्मिन् पुनः समये संप्रक्षेप्ता भवति तदानीम् ॥३०॥

अन्वयार्थः—पुरिसस्स=पुद्भववेदनी उ०प्रदेशसत्ता पुरिससकमपएस्स उक्कस्स=पुद्भववेदना उ० प्रदेश संक्षमना सामिगस्स एव=स्वाभावीने०
 गधुवी. पुण=परन्तु वा समय=वे सभये इत्थी=आवेदने। सपक्खित्ता होइ=प्रक्षेप क्षमनाह होय (अर्थात् अथारि आवेदने पुंवेदभा सत्वं
 संक्षमवडे संक्षभावे) ताहे=ते वभते-ते सभये पुंवेदनी उ०सत्ता गधुवी. ॥३०॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् शुभम छे. ॥३०॥

तस्सेव उ संजलणा पुरिसाइकमेण सव्वसंछोभे । चउत्तवसमित्तु खिपं रागंते सायउच्चजसा ॥३१॥

तस्यैव तु संजलन। पुरसादिकमेण सर्वसंछोभे । चतुरथमयय क्षीप्रं रागान्ते सतोच्चैर्गोत्रयशसः ॥३१॥

अन्वयार्थः—पुरिसाइ कमेण=पुद्भववेदाद्विधना क्षम प्रभाष्टि सव्वसंछोभे=सर्वसंक्षम क्षये छते तस्स एव उ=तेने ० (पु०नी उ० प्र०

અવતરણ—પૂર્વે ગાથામાં સૂચવ્યા પ્રમાણે જે જે પ્રકૃતિમાં જે જે વિશેષતા છે તે ખેડે છે—

નિચ્છતે મીસન્નિમિ ય સંપન્નિવ્રત્તમિમ મીસસુદ્ધાણં । વરિસવરસ્સ ડ ઈસાળગસ્સ ચરમ્મિમિ સમયંમિ ॥૨૮॥

મિથ્યાત્વે મિથે ચ સંપ્રાપ્તે મિથ્યુદ્ધયોઃ । વર્ણવસ્ય ત્વીશાનાતસ્ય ચરિમે સમયે ॥૨૮॥

અન્યવાર્થ:—મીસ સુદ્ધાણં=મિશ્રની અને સુદ્ધની-સમ્યક્બળની નિચ્છતે=મિથ્યાબળમાં વચ્ચેને મીસન્નિ=મિશ્રમાં સંપન્નિવ્રત્તમિ=પ્રશ્નિપ્રકૃતિમાં થયે છે તે ઉપ્રાં સત્તા હોય. [નિમિથ્યાબળને મિશ્રમાં સર્વસંક્રમવડે પ્રક્રેપતાં મિશ્રની ઉપ્રાંસત્તા, અને એ મિશ્રને સમ્યક્માં સર્વ સંક્રમવડે સંક્રમીવતાં સમ્યક્ની ઉપ્રાં સત્તા હોય], તથા વર્ણવસ્ય=વર્ણવ વેદની (નપુંગ્ની) ઉપ્રાં સત્તા ઈસાળગસ્સ=અંશાન ક્રમમાં રહેલા દેવને ચરિમિમિ સમયમિ=ચરિત્ર સમયે હોય. ॥૨૮॥

માતર્થ:—સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિપળેલા સુહિતકર્માશ્ચ છવ તિર્થયમાં ઉપન્ન થઈ અત્યુત્તમ જીવને મનુષ્યમાં ઉપન્ન થઈ શીઘ્ર ક્ષણિક સમ્યક્બળ પામતાં નિમિથ્યાબળને જે સમયે સર્વસંક્રમવડે મિશ્રમાં સંક્રમીવે તે સમયે મિશ્રની ઉપ્રાં પ્રદેશસત્તા હોય, પુનઃ એજ મિશ્રને જે સમયે સર્વસંક્રમવડે સમ્યક્બળમાં સંક્રમીવે ત્યારે સમ્યક્ની ઉપ્રાં પ્રદેશસત્તા હોય છે.

તથા એજ સુહિતં નારક તિર્થય થઈને શીઘ્ર હિશાનકલ્પામાં દેવ થાય, ત્યાં અતિ સંકેશવડે વારંવાર નપુંવેદ ખાંધે તે વખતે થાવના અન્ય સમયે એ દેવને નપુંવેદની ઉપ્રાં પ્રદેશ સત્તા હોય. ॥૨૮॥

ઈસાળે પૂરિત્તા નપુંસયં તો અસંતવાસાસુ । પહ્લાસંતિયમગેણે પૂરિય્ ડિયિવેયસ્સ ॥૨૯॥

ઈશાને પૂરિયત્તા નપુંસકં તતોડસંત્યેવર્ણપાન્યુન્નેયુ । પત્યાસંત્યેવર્ણપાનેન પૂરિતે જ્ઞીવેદસ્ય ॥૨૯॥

પું-પંથોન્-તૈન્ ૭-સમયન્-ચ૦૪૧૦-શુભવર્ણિ ૧૧-અણન્-નિર્માણ-પરાન્-ઉચ્છવાસ-સુખગતિ-વસદશક યો ૪૨ પ્રકૃતિ જાણુવી,
અને ક્રુષ્ણતાક જે ૧૩૦ છે તેમાંથી આવતાં ૪-સંઘોન્-ચશ યો ૬ અને યો ૬ સિવાયની શેષ ૧૨૪^૧ જાણુવી ॥૨૬॥

માવાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે, વિશેષથીયો વૃત્તિ લેવી. ॥૨૬॥ इति પ્રદેશસત્તામા સાવાદિશ્વરપણા ॥

અવતરણા—યો પ્રમાણે સાવાદિ પ્રપ્રણા કરીને હવે સ્વામિત્વ કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ઉંમંસતાના સ્વામી અને જન્મં
સતાના સ્વામી યો એ પ્રકારમાંથી પ્રથમ ઉંમંસતાના સ્વામી કહેવાય છે—

સંપુન્નગુણિકકર્મો પદ્મસત્તસત્તામામી ૩ । તસ્યૈવ ૩ ઉપિ વિણિગયસ્સ કાસિંચિ વન્નેહં ॥૨૭॥

સમ્પૂર્ણગુણિકર્મો પ્રદેશોત્કૃષ્ટસત્તાસ્વામી તુ । તસ્યૈવ તુ ઉપરિ વિનિર્ગતસ્ય કાસાંચિદ્ વર્ણયિત્યામ્યહમ્ ॥૨૭॥

અન્યવાર્થ—ઉત્ક્રમસ્પૃસત્તામામી=ઉત્કૃષ્ટપ્રદેશસત્તાનો સ્વામી સર્વપ્રકૃતિમાં સપુન્ન ગુણિકકર્મો=સંપૂર્ણ શુશ્રિતકર્મીશ્ચ ૭૫ જાણુવો.
હ=પરન્તુ કાર્ત્તિચિ=કેટલીક પ્રકૃતિઓનો સાતમી પૃથ્વીમાંથી વિણિગયસ્સ=નિકળેલા તસ્યન્તે ૭૫ને ઉપિ=ઉપર-નિકળ્યાબાદ કંઈક
વિશેષતા છે તે કહું=હું વળે=વર્ણવીશ ॥૨૭॥

માવાર્થ—સામાન્યતઃ સર્વ પ્રકૃતિઓની ઉંમંસતા સંપૂર્ણ શુશ્રિતકર્મીશ્ચ સાતમી પૃથ્વીના અન્વય સમયવતી^૧ નારકને હેય છે,
પરન્તુ કેટલીક પ્રકૃતિઓની ઉંમંસતાસત્તા તે તે નારકને અરમ સમયમાં નહિ, પરન્તુ ત્યાંથી નિકળ્યા બાદ જૂદી જૂદી રીતે હેય છે
તે વિશેષતાઓ કહેવાશે. ॥૨૭॥

^૧ આ ગાથાના ૪૧૦ અર્થુન્ તે અર્થન્ યો ત્રણ વિષદર્પને અર્થે પ્રકૃતિઓ ગણાવેલી હોવાથી પ્રકૃતિ યોગે બીજા વિષદર્પમા પુનઃ આવાવાથી
૧૫૮ ની ગણતરી શીક નહિ મળે માટે ગણતરી ગણનારે વિચારીને જુદી પાડવી.

સેતા=શેષ વિષ્ણુ. (૪૦ ઉં અનું એ ત્રણ વિષ્ણુ) તુઠા=શે પ્રકારના (સાદિ અધુવ) છે. ય=પુનઃ ચાલસ=આશુભેના સર્વેવિ=સર્વે પશુ (૪૦ આ૪૦ ઉં અનું એ ચારે) વિષ્ણુ સાદ્ર ગણવા=સાદિ અધુવ એમ છે પ્રકારના છે ॥૨૫॥

માવાયે—સાત કર્મની ૪૦ પ્રં સત્તા ક્ષપિતકર્મા અને ક્ષયના અત્યસમયે હોય છે માટે સાદિ અધુવ. તે સિવાય શેષ અ૪૦ સત્તા અનાદિકાળથી હોય છે માટે અનાદિ, અને ભવ્યાભવ્ય અપેક્ષાએ અધુવ ક્ષુવ. શેષ ૪૪=ચાદિ ત્રણ વિષ્ણુ સાદિ અધુવ છે. કારણ કે સાત કર્મની ઉંપદશસત્તા શુષિતકર્માંશ મિથ્યાદદિ સાતમી પૃથ્વીના નારકને હોય છે, શેષ અનુકૂલ સત્તા એજ નારકને અન્ય સમયે હોય છે માટે ઉં અનું વિષ્ણુ સાદિ અધુવ છે. તથા આશુષ્ય તેા અધુવસત્તાવાળું હોવાથી જ એના ચારે વિષ્ણુ સાદિ અધુવ છે ॥ इति मूलश्रुतिगत साधारिक प्ररूपणा ॥

શ્વતરણ:—હવે ઉત્તરમધુતિભાવ પ્રદેશસત્તાની સાધાદિપ્રપણા કયાય છે—

વાયાલાણક્રમસં ચડવીસસયાઽજહન્ન ચડતિવિહં । હોહ હણહ ચડકા ઝજહન્નમમાસિયં દુવિહં ॥૨૬॥
દ્વિચત્વારિંશતામનુત્ક્રંટં ચતુર્વિંશત્યાધિકશતાનાં જયનયં ચતુર્થિવિધમ્ । મવાતિ ણ્ણાં ચતુદ્ધાઽજવન્યમમાપિતં દ્વિવિધમ્ ॥૨૬॥

અન્યથર્થ—વાયાળાળ=ચેતાલીસ મધુતિઓની અણક્રસં=અનુકૂલ પ્રંસત્તા, ચડગોસસયા=એક સો ચોવીસ મધુતિઓની ઝજહન્ન=અ૪૦-ક્રમ પ્રંસત્તા અનુક્રમે ચડતિવિહં=ચાર પ્રકારની અને ત્રણ પ્રકારની છે. તથા હણહ=૭ મધુતિઓની ઝજહન્ન=અ૪૦ પ્રંસત્તા ચડકા=ચાર પ્રકારે છે, અને અમાસિયં=નાહિં મહેલા વિષ્ણુ (૪૨ ના ૪૦અ૪૦ ઉં, ૧૩૦ ક્રુવસત્તાકર્માથી ૧૨૪ ના ઉંઅનું ૪૦, અને ૬ ના ઉં અનું ૪૦ અને શેષ અધવસત્તાક ના ચારે વિષ્ણુ) તુવિહં=સાદિ અધુવ એમ છે પ્રકારે છે. ચાહિ શાતા=સં ૪-

અસંખ્યલોક પ્રમાણ છે તેા પણ અનુક્રમે આસંખ્યજી છે. જેથી બધોત્પત્તિ સ્થાનો સર્વાલ્પ, હોતોત્પત્તિ તેથી આસંખ્યજી, અને હંતહોતોત્પત્તિ તેથી પણ આસંખ્યજી છે. કારણ કે જે એક બધોત્પત્તિ સ્થાન તે ઉદ્ભવનાપવર્તનથી હજીહ હજીહને આસંખ્ય પ્રકારનું બને છે તે હોતોત્પત્તિ, અને એક હોતોત્પત્તિ સ્થાન પણ સ્થિતિધાતરસધાતથી આસંખ્ય પ્રકારનું બને છે માટે એ અલ્પ-બહુત્વ સુકત છે. તથા જે વપતે ઉદય ઉદીરણા સ્થેય તે વખતે બધેથી ઉત્પન્ન થયેલું અથવા તેા ઉદ્ભવનાપવર્તનથી ઉત્પન્ન થયેલું અથવા તેા સ્થિતિધાતરસધાતથી ઉત્પન્ન થયેલું એમાંનું કોઈપણ પ્રકારનું સ્થાન ઉદય ઉદીરણામાં આવે છે માટે ઉદયઉદીરણામાં અનુભાગસ્થાનો બધાદિસ્થાનોથી ભૂદાં નથી પણ અનર્ગલ છે, માટે ઉદયોદીરણાનુભાગસ્થાનો વળીને એ ત્રણેનું અલ્પબહુત્વ કહી છે ॥૨૪॥ इति जगत्प्रसङ्गासत्ता ॥ इति श्रुतमासत्ता ॥

॥ अथ प्रदेस सत्ता ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે અનુભાગસત્તા કહીને હવે પ્રદેશસત્તા કહેવાનો પ્રસંગ છે તેમાં ૧ ભેદ, ૨ સાધાદિ પ્રકરણ, ૩ સ્વામિત્વ એ ત્રણ અર્થાધિકાર છે. તેમાં ભેદપ્રકરણ સ્થિતિ યા અનુભાગવત્, અને ૨ સાધાદિપ્રકરણ સૂણપ્રકૃતિસંબંધિ અને ઉત્તરપ્રકૃતિસંબંધિ એમ બે પ્રકારની છે, તેમાં પ્રથમ સૂણપ્રકૃતિસંબંધિ સાધાદિપ્રકરણ કથાય છે—

सत्तण्हं अजहन्नं तिविहं सेसा दुहा पणसम्मि । मूलपणइसु आउस्स साई अयुवा य सव्वे वि ॥२५॥

સસાનામજવન્યં ત્રિવિધં શેષા દ્વિયા પ્રદેશે । મૂલપઠ્ઠવીનામાયુપાં સાયસુવાય સર્વેઽપિ ॥૨૫॥

અન્યત્રાર્થ —પણસમ્મિ=પ્રદેશસત્તામાં મૂલપાઠ્ઠસુ=સૂણ સત્તણ્હ=સાત કંઈની અજહન્ન=અજધન્ય પ્રદેશસત્તા તિવિહ=૩ પ્રકારની છે,

એ ઊંચેને જ સ્થળા પર્થ-તસમયે જન્મનુભાગ હોય છે, પરન્તુ બીજાને નહિ, એ વિશેષતા. ॥૨૩॥

માવાર્થ:—અવ્યર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-આહિં શ્રુતમાંની ચૌદપૂર્વધરે સૂત્રજ્ઞાનથી સર્વ સરખા હોય પરન્તુ અર્થજ્ઞાનથી પરસ્પર ષટસ્થાનપતિત હોવાથી એક ચૌદપૂર્વધી બીજા ચૌદપૂર્વી ઉરૂંદશથી અનન્તશુષ્ણ જ્ઞાનવાળા (અર્થજ્ઞાનવાળા) હોય છે માટે તેવા સર્વોરૂંદ શુદ્ધોપશમ લાભિયવાળા શ્રુતજ્ઞાનિ તે આહિં મત્યાદિ આવરણના જન્મનુભાગસત્તાના સ્વામી છે. તથા અવધિની લાભિય ઉપન્યસતાં અવધિ આવરણનો ઘણો રસ ક્ષય પામવાથી પરમાવધિ જ્ઞાનીને અવધિ આવરણની જન્મ અનુન્ન સત્તા હોય છે. પરમાવધિ તે અસંખ્યાત લોકાકાશ જેટલા દીર્ઘજેતનું અવધિજ્ઞાન છે. અને મન:પર્થવજ્ઞાનમરણના જલમ્બ સ્વર્ગી સત્તા વિપુલભતિ મન:પર્થવજ્ઞાનીને સમજવી. ॥૨૩॥

કવચરણ—આ આશામાં અનુભાગસત્તાસ્થાનના ૩ પેઠે દર્શાવે છે—

વંધવ્યહયહરુપ્પત્તિગાળિ કમસો અસંત્રગુણિયાળિ । ઉદયોદીરણવજાળિ હૌતિ અણુમાગઠાળાળિ ॥૨૪॥

વંધવ્યહરુત્તરહૌત્યત્તિકાનિ કમસોડસંલેયગુણાનિ । ઉદયોદીરણવજાળિ મવન્તચતુમાગસ્યાતાનિ ॥૨૪॥

અન્તયર્થ:—ઉદયોદીરણવજાળિ=ઉદય અને ઉદીરણનાં અનુન્નસ્થાનોને વળીને વંધ (ઉપ્પત્તિગાળિ) પર્થોત્પત્તિ હય (ઉપ્પત્તિગાળિ)=હૌતોત્પત્તિ અને હયહારુપ્પત્તિગાળિ=હૌતહૌતોત્પત્તિ એ ૩ પ્રકારનાં અણુમાગઠાળાળિ=અનુભાગસ્થાનોના કમસો=અનુક્રમે અસત્રગુણિયાળિ=અસંખ્યશુષ્ણ અસંખ્યશુષ્ણ હૌતિ=એ. ॥૨૪॥

માવાર્થ:—પર્થથી ઉપન્યસ્યેલાં તે પર્થોત્પત્તિ, ઉદત્તના આપવત્તનાથી હત થયેલાં (હયુષ્યેલાં) અથવા જિન્મ પ્રકારનાં થયેલાં તે હૌતોત્પત્તિ, અને નિશ્વિતધાત સસધાતથી હયુષ્યને જિન્મ પ્રકારનાં વિલક્ષણ થયેલાં તે હૌતહૌતોત્પત્તિ અનુભાગસ્થાનો. દરેક બે કે

iii

भावायः—अथवा, यं वदं भुजम् ॥ २१-२२॥

વિશેષતા પણ છે તે દર્શાવે છે—

मइसुयवकबुधवकवूण सुयसमत्तस्स जेटुलच्चिस्स । परमोहिससोहिदुणं मणनाणं विउलनाणिस्स ॥ २३॥

मतिश्चतुर्वधुरक्ष्णं श्रुतसमाप्त्य ज्येष्ठतद्विक्रम्य । परमावधिकस्यावधिद्विकं मनोज्ञानं विपुलज्ञानिनः ॥ २३ ॥

१०७२३४५६७८९१०१११२१३१४१५१६१७१८१९२०२१२२२३२४२५२६२७२८२९३०३१३२३३३४३५३६३७३८३९४०

નીચીનાં એક સમયથી ન થે સમયથી ન આદિ સ્થિતિથી આરંભીને થાવત્ ૪૦સંક્રમ ધા ૧ સમય સુધીની સ્થિતિ સુધીમાં જે વચ્ચેનાં સર્વ સ્થિતિસ્થાનો છે તેમાંનાં કેટલાંક નિરન્તર અને કેટલાંક અન્તરધાણાં [બ્રવધાતિ વિનાનાં] પણ હોય છે. કારણ કે એ સ્થાનો ક્ષપક ધા ઉપશમકને હોય છે. તે આ પ્રમાણે—એકેન્ધોગ્ય જથ્થાસ્થિતિથી ૧ સમયથી ન થાવત્ અન્તર્સુન્ધીન સુધીનાં સ્થાનો નિરન્તર હોય છે, ત્યારપાઠ એ અન્તર્સુન્ધોગ્યમાં પદ્યોન્ના અસંખ્યા લાગ જેટલી સ્થિતિ સ્થિતિધાતવડે સમકાળે ગુટવાથી તે પદ્યોન્ના અસંખ્યા લાગ જેટલું અન્તર પડયું, ત્યારપાઠ પુનઃ અન્તર્સુન્ધોગ્ય જેટલી સ્થિતિઓ નિરન્તરપણે વર્તી પુનઃ પદ્યોન્ના અસંખ્યા લાગ જેટલી સ્થિતિ ગુટવાથી તેટલું અન્તર પડયું. એ રીતે પર્યન્ત આવીશ્ચ સુધી વચ્ચે વચ્ચે નિરન્તર અને સાન્તર સ્થિતિઓ ક્ષપક ધા ઉપશમકમાં પ્રાપ્ત થાય છે ॥૨૦॥ ઈતિ સ્થિતિસત્તા ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિસત્તાના બેઠ ધર્માવીને હવે અનુમાગત્તા કહેવાય છે—

સંકમસમમણુભાગે નવરિ જહત્તં તુ દેસધાર્દેણં । હન્નોકસાપયવ્જં ણટ્ટાણાંનિ દેસહરં ॥૨૧॥
મણનાળે ટુટ્ટાણં દેસહરં સામિગો ય સમ્મત્તે । આવરણવિવધસોલસગ કિટ્ટિવેણ્ણુ ય સગતે ॥૨૨॥

સંકમસમમણુભાગ(સત્કર્મ) નવરં જઘન્યં તુ દેશધાતિનીનામ્ । ષણ્ણકથાયવર્જાનામિકથાનાં દેશહરમ્ ॥૨૧॥

મનોજ્ઞાને દ્વિશ્ચાનં, દેશહરં સ્વામિનઃ ચ સમ્યક્ત્વસ્ય । આવરણવિવધપ્રોહશકાકિટ્ટિવૈદાનાં ચ સ્વકાન્તે ॥૨૨॥

અન્વયાર્થ—અણુભાગે=અનુભાગ સત્તા સંકમસમ=અનુભાગ સંક્રમ તુલ્ય બાણુધી, નવરિ=પરન્તુ તદ્દશવત એકે-હન્નોકસાપયવ્જાણ=છ નેકશપ ધણુને શેષ દેસધાર્દેણ=દેશધાતી પ્રકૃતિઓ ૧૮ ની ૪૦ અનુભાગસત્તા સ્થાન આશ્રયી ણટ્ટાણાંનિ=એક સ્થાની અને

માવાર્થ:—સંજ્ઞલન ૩ પુરૂષવેદ હાસ્યરતિ શોક અરતિ ભય અને ક્રુત્સા એ ૧૦ પ્રકૃતિઓનો પાંચ અને ઉદય વિચ્છેદ થયા બાદ સંક્રમણી નાશ પામે છે, માટે એ ૧૦ની જેટલી સ્થિતિ સંક્રમના અન્ય સમયે અન્ય પ્રકૃતિમાં સંક્રમી ક્ષય પામે છે તેટલીજ એ ૧૦ની ૧૦ સ્થિતિસત્તા બાબુવી. (સંક્રમણી કેટલી ક્ષય પામે છે તે સંક્રમજસુમાં બેવી). શેષ ૩૪ ઉદયવલીઓની ૧૦ સત્તા સ્વક્ષય સમયે ૧ સમય પ્રમાણ રહે છે તેટલીજ બાબુવી, એ રીતે ૪૪ ઉદયવલી ધરી. તથા અનુદયવલીઓની ૧૦સત્તા ૧ સમય અથવા ૨ સમય છે. અનુદયવલીના ઉદય સમયો સ્થિતિપ્રક્રસંક્રમવદે ઉદયવલીમાં સંક્રમે છે, એ પ્રમાણે સંક્રમતા ઉદયવલીના ઉપાન્ય સમયે અનુદયવલીના છેલ્લા સમયનું દ્વિધિ ઉદયવલીના અરમસમયમાં રિતપ્રક્રસંક્રમણી સંક્રમી બાય છે. એટલે અનુદયવલી પ્રકૃતિ માટે ઉપાન્ય સમય સ્વરૂપસત્તાનો અને છેલ્લો સમય પરરૂપસત્તાનો એમ બે સમય જઘન્યસત્તા ધરી શકાય છે. ॥૧૯॥

તિફસંતટ્ટુણાઈ નિયયુવકસ્સા હિ શાવરજહન્નં । નેંતરેણ હેટ્ટા સ્વવણાદ્ધુ સંતરાઈં પિ ॥૨૦॥

સ્થિતિસત્તાસથાનાનિ, નિજકોત્ક્રુષ્ટાદ્ધિ સ્થાવરજવન્યમ્ । નેંતર્યેણાધસ્તાત્ , ક્ષવણાદિયુ સાન્તરાયપિ ॥૨૦॥

અન્યવાર્થ:—સર્વપ્રકૃતિઓમાં નિયગ=પોતપોતાના તક્કસસા=ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાનથી યાવરજહન્ન=સ્થાવરના જઘનસ્થિતિસ્થાન સુધીનાં દિફસત્=સ્થિતિસત્તાનાં તણાઈ=સ્થાનો નેંતરેણ=નિરન્તરપણે-અનુદૃઢ હોય છે, અને એ સ્થાન ચોગ્ય જઘનસ્થિતિથી હેટ્ટા=નીચેનાં સ્થિતિસ્થાનો સ્વવણાદ્ધુ=ક્ષપણાદિકમાં [ક્ષપણા અને ઉપશમનામાં] સતરાઈ પિ=સાન્તર-આંતરાવાળાં-વચ્ચે વચ્ચે ટુટકપણુ હોય છે। ૨૦॥

માવાર્થ:—શેષ પણુ ધર્મની ૭૦ ક્રોંડોં ૩૦ ક્રોંડોં બાદિ જે સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કે જે સંક્ષિપ્ત ચોં પર્થામિને હોય છે, અને દેશોન (પ્રદ્યાસંં ભાગીની) ૧ સાળાં તથા દેશોન ૩.૭ સાં બાદિ જે ભોગેન્દ્રિય ચોગ્ય સર્વજઘન્યસ્થિતિસત્તા છે તે ધેની વચ્ચેનાં જે સર્વ સ્થિતિસ્થાનો તે ક્રોંડને ક્રોંડ જીવમાં વિધમાન હોઇ શકે છે માટે નિરન્તર યા અનુદૃઢ [જીવોપલબિધવાળાં] છે. અને ભોથી

સ્થિતિસત્તા ૧ આપલો અધિક ૨ આપલિધા અને ૧ સમયહીન સંક્રાન્તની ઉન્નિષ્ઠિતિ તુલ્ય બાણુથી. તથા સમયની ઉન્નિષ્ઠિતિપ્રમાણિ મિશ્રની બાણુથી પરન્તુ તેથી પણ ૧ સમયહીન બાણુથી. એ રીતે અતુલ્ય સંક્રાન્તિપ્રકૃતિઓના જે સ્વામી તેજ એવા ઉન્નિષ્ઠાના સ્વામી બાણુવા.

તથા એ પૂર્વોક્ત ખન્ને પ્રકારની પ્રકૃતિઓની યસ્થિતિ એટલે સંક્રમ સમયે વર્તલી સર્વ સ્થિતિ તો ઉન્નિષ્ઠિતિસત્તા જેટલીજ હોય છે. કારણ કે એ બે પ્રકારવાળી પ્રકૃતિઓમાં જે અતુલ્યવલીનો ૧ સમય હીનતર ગણાય છે તે પ્રદેશરાહિત હોવા છતાં પણ સ્થિતિ તરીકે વિદ્યમાન છે જ. અર્થાત્ તે વર્તમાન સમયના પ્રદેશો પ્રચક્રિતરૂપે ગણવાથી તે પ્રકૃતિના નથી, પરન્તુ એ સંક્રમતો વર્તમાન સમય તો વિદ્યમાન હોવાથી યસ્થિતિમાં તો તે સમય ગણી યશાય છે-એ વાતસર્વ. ॥ દૃષ્ટિ ગ્રહ્ય સ્થિતિસત્તાના સ્વામી ॥

શ્રવતત્ત્વ—હૃદય જવન્ય સ્થિતિસત્તાના સ્વામી કહેવાય છે—

સંજલણતિગે સત્તસુ ય નોકસાણસુ સંકમજહત્તો । સેસાણ ટિર્દેણા દુસમયકાલા અણુદયાણં ॥૧૧॥

સંજલનત્રિકે સસુ ચ નોકાયાયેયુ સંક્રમો જવન્યઃ । ચોણાં સ્થિતિરેકા દ્વિસમયકાલાડુદયાનામ્ ॥૧૧॥

અન્યાર્થઃ—સંજલણતિગે=ત્રણ સંબંધલનમાં (ક્રોં માં આશામાં), અને સત્તસુ નોકસાણસુ=સાત નોકશયમાં (પું હાસ્થાદિ ૬માં) એ ૧૦ ઉદયવલીમાં જહત્તો સક્રમ=જવન્ય સંક્રમ જેટલી જવન્ય સ્થિતિસત્તા છે. [જેથી જે જવન્ય સંક્રમસ્વામી તેજ જન્ન સ્થિતિ સત્તાના સ્વામી બાણુવા,] તથા સેસાણ=શેષ ઉદયવલી પ્રકૃતિઓની જવન્ય સ્થિતિ ણા વિઙ્=એક સ્થિતિ (એક સમય) છે, અને અણુદયાણ=અતુલ્યવલીઓની જન્નિષ્ઠિતિસત્તા દુસમયકાલ=બે સમયના કાળ જેટલી (બે સમય) છે. ॥૧૧॥

ક્રમોત્કૃષ્ટા ક્રોધાય, અન્યથા અનુદયસંક્રમોત્કૃષ્ટા ક્રોધાય. ત્યાં ઉદયસંક્રમોત્કૃષ્ટાની ઉન્નિશ્ચિત્સત્તા આપલક્ષિ સહિત ઉત્કૃષ્ટ આગમન જેટલી અર્થાત્ પરમકૃતિમાંથી જે યે આપલક્ષિની સંક્રમે છે-આવે છે તે આપલક્ષિ સહિત જેટલી થાય તેટલી જાણવી. જેમ શાતાના ઉદયે અશાતાની ૩૦ ક્રોડે૦ ઉન્નિશ્ચિતિ બાંધીને પુનઃ શાતાનો ઉં ૧૫ ક્રોડે૦ નિશ્ચિતિબધ પ્રારભે તે જ સમયે અશાતાની બાંધાવલક્ષિ વીર્યાળાદ શેષ રહેલી આપલક્ષિની ૩૦ ક્રોડે૦ માથી નીચેની ઉદયાવલક્ષિ છોડીને શેષ યે આપલક્ષિન ૩૦ ક્રોડે૦ જેટલી નિશ્ચિતિને ઉદયવલી અને ઉબધવલી શાતામાં સંક્રમાવે, અને તે પશુ શાતાની ઉદયાં વછીને ઉપર્ની શેષ સર્વ [ઉદયાવબ્ધન ૧૫ ક્રોડે૦] નિશ્ચિતિમાં સક્રમાવે, પરન્તુ ઉદયાવલક્ષિમાં તો ન જ સંક્રમે. એ રીતે ઉદયવલી અને બાંધાલી શાતામાં અશાતાની યે આપલક્ષિન ૩૦ ક્રોડે૦ નિશ્ચિતિ (ઉદયાવબ્ધિ ઉપર) આવી-સક્રમી તે જાગમ, અને નીચેની ઉદયાવલક્ષિ, એ સર્વ જાણતાં ઉદયસંક્રમોત્કૃષ્ટા શાતાની ઉન્નિશ્ચિતિ ઉદયાવબ્ધિ સહિત આગમ જેટલી થઈ. જેથી ૧ આપલક્ષિની ૩૦ ક્રોડે૦ જેટલી શાતાની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તા થઈ. એ રીતે ૮ નોક૦-નરકગતિ-૫ પ્રથમસંધ્યણુ-૫ પ્રથમસંધ્યાન-સુખગતિ-નિશ્ચાદિ ૬-ઉચ્ચ એ ૨૮ ની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તાપણુ યે આપલક્ષિન આગમ અને એક ઉદય આપલક્ષિ સક્રમત મૃતિની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તા જેટલી જાણવી. સામ્યમાં આગમ અનતસુંઝીન ૭૦ ક્રોડે૦ હોય માટે ઉદયાં સહિત અને અનતસુંઝીન રહિત સામ્યની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તા (મિથ્યાત્વના સંક્રમથી) થાય છે એ રીતે ઉદય સંક્રમોત્કૃષ્ટ મૃતિઓના જે સ્વામી તેજ તેની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તાના પશુ સ્વામી જાણવા.

તથા જે મૃતિની ઉન્નિશ્ચિતિ સત્તા સક્રમથી હોય પરન્તુ તે વખતે તે પતદ્વચ્છ મૃતિનો ઉદય ન હોય તો તેવી અનુદય સંક્રમોત્કૃષ્ટાની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તા ઉદયસંક્રમોત્કૃષ્ટમાં કદા પ્રમાણે જ, પરન્તુ તેમાંથી પશુ ૧ સામય-ચૂન જાણવી. કારણ કે પતદ્વચ્છ મૃતિ અનુદય વલી હોવાથી ઉદયાવલક્ષિનો ઉદય સામય રિતબુદ્ધસક્રમવડે પરઉદયી છે પણ સ્વોદયી નથી માટે તે સામય એ મૃતિની સત્તામાં જાણતો નથી. એ રીતે વિઠલ-આહાં ૭-નરકગતિપૃષ્ઠી ૨-સૂ-અપ-સાધા-જન-દેવગતિ-એ ૧૭ મૃતિઓની ઉન્નિશ્ચિતિસત્તા

સ્થિતિ પણ પૂર્વબદ્ધ પ્રદેશોવાળી હોય છે, તેમ જ ઉદ્ભવતી હોવાથી ચિત્તબુદ્ધસંક્રમણ થતો નથી માટે ઉન્નિશ્ચિતબુદ્ધત્વ ઉન્નિશ્ચિતસત્તા હોય છે.

તથા નિદ્રા પ-તિન્ ૨-ત્તવક ૨-બોદાન્ ૭-બોદેન્-સ્થાન્-આતપ-સેવાર્ત્ત એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ અનુદયબુદ્ધોદ્ધ [ઉન્નિશ્ચિતબુદ્ધ વખતે અનુદયવતી] છે, તેથી એનો ઉન્નિશ્ચિતબુદ્ધ થાય તે સમયે આબાધ તો પૂર્વબદ્ધ પ્રદેશોથી પૂરાવાલી જ છે, પરન્તુ અનુદયવતી હોવાથી નીચેનો ૧ સમય ચિત્તબુદ્ધસંક્રમણ પરોઢથી છે, પણ સ્વોદયી નથી તેથી તે ૧ જ સમય ઉન્નિશ્ચિતસત્ત્વે અસત્તાક ગણવાથી એ પ્રકૃતિઓના ઉન્નિશ્ચિતસત્તા ઉન્નિશ્ચિતબુદ્ધથી ૧ સમયથીન ગણાય છે ॥૧૭॥

સંક્રમણો દીઠાણં સહાલિગાણુ ડ અગમો સંતં । સમજ્ઞમણુદયાણં ડનયાસિં જાટુરૂં તુલ્લા ॥૧૮॥

સંક્રમણો દીર્ઘાણં સહાલિકયા ત્વગમઃ સત્કર્મ । સમયોનમત્રુદયાનામુચયીણં યત્તિસ્થાનિસ્તુલ્યા ॥૧૮॥

અત્યાર્ય—સંક્રમણો=સંક્રમણી દીઠાણ=દીર્ઘ થયેલ (ઉન્નિશ્ચિતસત્તાવાળી) પ્રકૃતિઓની સત્ત=ઉન્નિશ્ચિતસત્તા આલિગાણુ સહાગમો=આલિક્ષ સહિત આગમ-પરપ્રકૃતિમાંથી આવેલી-સત્તા જેટલી છે. અને અણુદયાણં=સંક્રમ વખતે અનુદય વતીની સમજ્ઞ=પૂર્વથી સમયનુદ્ધ ઉન્નિશ્ચિત સત્તા છે. ડનયાસિં=એ બન્નેની (ઉદય અનુદયવતીનો) જાટુરૂં=ચોતરોતાની યત્તિસ્થિતિ તો તુલ્લા=તુલ્ય જ હોય છે ॥૧૮॥

માર્વાર્ય:—જે પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસત્તા બાંધથી પ્રાપ્ત થાય તે બુદ્ધોદ્ધ (ઉદય બુદ્ધોદ્ધ અને અનુદય બુદ્ધોદ્ધ એમ યે પ્રકારે છે), તેની ઉન્નિશ્ચિતસત્તા ક્ષત્રીને હવે જે પ્રકૃતિઓની ઉન્નિશ્ચિતસત્તા બાંધથી નહિ પરન્તુ ઉન્નિશ્ચિતવાળી પરપ્રકૃતિના સંક્રમણથી થાય તે સંક્રમણ પ્રકૃતિ બળુવી, પુનઃ ઉન્નિશ્ચિતવાળી બીજી પ્રકૃતિ સંક્રમણ વખતે એ પત્ત્વજ પ્રકૃતિને ઉદય હોય તો ઉદયસં-

ધ્રુવસત્તાઃ મધુતિઓ. તેો અનાદિશ્રવણથી અજઘન્ય સત્તાવાળી હોઇને ક્ષય પામતી વખતે જઘન્ય સત્તાવાળી થઇ પુનઃ સત્તામાં આવતી નથી તેથી અજઘં સત્તા અનાદિ હોય પરંતુ સાદિ ન હોય, જેથી ૧૨૬ ની ચારે સત્તા અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ છે. ॥૧૬॥ इति र सावादि प्ररूपणा ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે સ્થિતિસત્તાની સાધાદિપ્રદેષણા કરીને હવે સ્વામિય ધ્રેહવાના પ્રસંગમાં ઉં સ્થિતિસત્તાના સ્વામી અને જઘં સ્થિતિસત્તાના સ્વામી ધ્રેહવાના છે ત્યાં પ્રથમ ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિસત્તાના સ્વામી ધ્રેહવાય છે—

जेदुतिर्द्वंघसमं जेतुं बंधोदया उ जासि सह । अणुदयबंधपराणं समरुणा जदुिर् जेतुं ॥१७॥

ज्येष्ठस्थितिवन्धसमं ज्येष्ठं बन्धोदयौ तु यासां सह । अनुदयबन्धपराणं समयोना यस्थितिर्ज्येष्ठम् ॥१७॥

અન્યવાચ્ય—જાસિ=જે મધુતિઓનો [૮૬ નો] બંધોદયા=બંધ ને ઉદય સહ=સાથે હોય છે તે મધુતિઓનું જેટુ=જ્યેષ્ઠ સત્કર્મ-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસત્તા જેટુદિર્દ્વંધસમ-ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધ સામાન છે. તથા અણુદયવપરાણ=અનુદયે ઉત્કૃષ્ટ બંધવાળી ૨૦ મધુતિઓનું સમરુણા=સમયનુસાર જેટુદિર્દ્વંધસ્થિતિ જેટુનું જેટુ=જ્યેષ્ઠ સત્કર્મ-સત્તા છે. ॥૧૭॥

માવાચ્ય:—જે મધુતિઓનો ઉં સ્થિતિબંધ તે મધુતિઓના ઉદય વખતે જ બંધાય તે 'ઉદયબધોત્કૃષ્ટ મધુતિઓ સ્ત્રાં ૫-૬૪૦ ય-અસાત-મિથ્યાં-૧૬ ધમાય-૫થે-૦-તૈં ૭-હું-૦-વર્ણાદિ ૨૦-અણુ-૦-પરાં-૦-ઉપ-૦-ઉદ્યાસ-કુપ-૦-ઉદ્યોત-ત્રસાદિ ય-અસ્થિસાદિ ૬-નિર્મા-૦-નીચ-૫ અન્ત-૦-દૈ-૦ ૭ એ ૮૬ ની ઉં સ્થિતિસત્તા પોતપોતાના ઉંસ્થિતિ બંધ તુલ્ય છે. ધરણુ કે ૮૬ ની અપબધા-

૧ અદિ સંક્રમણરણુઆ સ્થિતિસક્રમના પ્રસંગે જે ઉદયબધોત્કૃષ્ટ-અનુદયબધોત્કૃષ્ટ-ઉદયસક્રમોત્કૃષ્ટ અનુદયસક્રમોત્કૃષ્ટ ધત્યાદિ વર્ગ પાડ્યા છે તે અનુસારે ઉંસ્થિતિસત્તા ધ્રેહવાની છે.

ઉત્તરપ્રકૃતિસંબંધિ એમ એ પ્રકાર છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સાથાદિ પ્રદેપણુ કથાય છે—

મૂલતિર્દે અજહન્તં તિહા ચડક્કા ય પલમાકપાયા । તિથ્યસ્વલળાચુગવજ્ઞાણ તિહા હુહણુતં ॥૧૬॥

મૂલતિથિતિત્તર્કમાર્જણન્યં ત્રિયા ચતુર્દ્વાં ચ પ્રથમકપાયાણમ્ । તીર્થકરોદલનીયાયુષ્કર્ણનાં ત્રિયા દ્વિયાનુક્રમ ॥૧૬॥

અનવાચ્યઃ—મૂલતિર્દે=મૂળ પ્રકૃતિઓની અજહન્તં=અજધન્ય તિથિતિસત્તા તિહા=તથા પ્રકારે (અનાદિ ક્ષુબ્ધ અક્રુષ્ણ), શેષ ત્રણુ વિધેય સાદિ અક્રુષ્ણ, તથા ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં પલમાકપાયા=પહેલા અર્નતાં ૪ ક્ષયોની (અજઞ્)=અજધન્ય તિથિતિસત્તા ન્ચડક્કા=ચાર પ્રકારે (સાઞ્ અઞ્ ક્ષુબ્ધ અક્રુષ્ણ), તથા તિથિય=તીર્થકર નામકર્મ ઉત્તરજ્ઞા=ઉદ્ભવના યોગ્ય દેવ ૨-નરક ૨-મનુ ૨-દૈવ ૭-આહ્વા ૭-ઉચ્ચ ૨-મધ્ય ૨-પ્રકૃતિઓ અને જાગ્રત=૪ આશુચ્ચ એ ૨૮ પ્રકૃતિઓ વજ્ઞાણિ=વળને શેષ ૧૨૬ પ્રકૃતિઓની (જ્ઞાઞ્=) અજધન્ય તિથિતિસત્તા તિહા=તથા પ્રકારે (અનાદિ ક્ષુબ્ધ અક્રુષ્ણ) છે, અને એ સર્વ પ્રકૃતિઓની ચણુત્તં=અનુક્રમ-તીર્થકરે કહેલી સત્તાઓ [મૂળ પ્રકૃતિઓની ૪૦ ઉઞ્ અણુઞ્ સત્તા, અર્નતા ૪ તો ૪૦ ઉઞ્ અણુઞ્, તીર્થકરે ૨૮ તો ૪૦ અજઞ્ ઉઞ્ અણુઞ્ અને ૧૨૬ તો ૪૦ ઉઞ્ અણુઞ્ સત્તા] હુહા=એ પ્રકારની (સાદે અક્રુષ્ણ) છે. ॥૧૬॥

માવાચ્ય—અનવાચ્યવર્ત્ત સુગમ છે. સંશ્લેષમાં એટલું જ કે જધન્યતિથિસત્તા યોતયોતાના ક્ષય સમયે કોઈની ૧ સમય વા ૨ સમયસાત્ર હોય છે. તથા જે પ્રકૃતિઓ ક્ષય પામીને અક્ષય અસત્તાક થઇને પુનઃ ધર્માય-સત્તામાં આવે એવી ૨૮ અક્રુષ્ણસત્તાક પ્રકૃતિઓની સત્તા અનાદિ ક્ષુબ્ધ ન હોય, કેવળ સાદિ અક્રુષ્ણ જ હોય. તથા અર્નતાં ૪ ભે કે અસત્ થઇને પુનઃ સત્તામાં આવે છે તો ૫ણુ ત્રિથ્યાદિદિને ક્ષુબ્ધસત્તાવાળા હોવાથી અનાદિથી અજધન્ય સત્તાવાળા હોય છે, પરન્તુ સપ્ત્યન્કસાદિ શુષ્કરથાને વિસંયોજિત થયા પાદ ત્રિથ્યાદે પુનઃ ધર્માવાથી અજઞ્ સત્તાવાળા થવાથી એ ૪ તો અજઞ્ સત્તા અનાદિ ને સાદિ ૫ણુ છે. અને શેષ ૧૨૬

અત્યર્થ—પહિલા પુત્રેએક શુભુશનમાં છન્દ, દ્વિતુ દ્વિત્વે શુભમાં બે, ત્યારપછીના પંચતુ ચત્તારિ=પાંચ શુભમાં ચાર, ત્યારપાદ તોણુ અઢગ=બે શુભમાં આઠ, ત્યારપાદ વ્રમસો=અનુક્રમે તિલુ=ત્રણ શુભમાં ચઢવ્રક=સત્તાવું ચતુષ્ક (ચાર રશન), તુ=પુનઃ અજોગમ્પિ= અયોગીમાં છ ઠાળાળિ= છ સત્તાશ્યનો છે. ॥૧૫॥

મત્વર્થ—ચૌદ શુભુશનમાં નામકર્મનાં સત્તાશ્યનોનો ક્રમ આ પ્રમાણે—

૧ મિથ્યાતે—૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૩-૮૪-૮૨ (એ ૬)

૨ સાર્વાનને—૧૦૨-૯૫-(એ ૨)

૩ મિશ્રે—૧૦૨-૯૫ (એ ૨).

૪ અવિરતે—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪).

૫ દેશવિરતે—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪).

૬ પ્રમતે—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪).

૭ અપ્રમતે—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪)

૮ અપૂર્વે—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪).

શ્વવતરણ—એ પ્રમાણુ પ્રકૃતિસત્તા કહીને હૃદયે રિથતિસત્તા કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ૧ લેઈ, ૨ સાધાદિપ્રરૂપણ, ૩ સ્વામિવ એ પ્રણવધિકર છે, તેમાં રિથતિસત્તાના લેઈ તો પ્રકૃતિ સત્તામાં કહ્યા પ્રમાણુ, અને સાધાદિ પ્રરૂપણ પ્રૂણપ્રકૃતિસંયધિ તથા

૧ પ્રૂણપ્રકૃતિની રિથતિસત્તા અને ઉત્તરપ્રકૃતિની રિથતિસત્તા એમ બે પ્રકારે રિથતિસત્તા છે, તેમાં પ્રૂણપ્રકૃતિની રિથતિસત્તામાં સ્વાનાવરણીપાદ ૮ પ્રકારની, અને ઉત્તરપ્રકૃતિની રિથતિસત્તા મતિશ્વાનાવરણીપાદ ૧૫૮ પ્રકારનો છે ॥ ફલિ ૧ મેદવ્રક્ષણા ॥

૮૩-૮૨ (એ ૮)

૯ અનિવૃત્તિમાં—૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫-૯૦-૮૯-

૧૦ મૂં સંપરાયે-અનિવૃત્તિવત્

૧૧ ઉપશાન્તે-૧૦૩-૧૦૨-૯૬-૯૫ (એ ૪).

૧૨ ક્ષીણમોહ-૯૦-૮૯-૮૩-૮૨ (એ ૪).

૧૩ સયોગીમાં—૯૦-૮૯-૮૩-૮૨ (એ ૪).

૧૪ અયોગીમાં—૯૦-૮૯-૮૩-૮૨-૮૧ (એ ૬).

॥ ફલિ પ્રજ્ઞાતિસત્તાસ્થાનતિ ॥

અવતરણ—હેં નામકર્મનાં પ્રકૃતસત્ત્વાસ્થાનો કહે છે—

તિદુગસયં હૃષ્યંચગતિગનહર્દે નહર્દે રૂપગનહર્દે ચ । ચરતિવદુગાહિગાસી નવ અટ્ટ ય નામટાણાં ॥૧૪॥

ત્રિહ્યુત્તરાતં પદ્મંચતુરત્રાવતિર્નવત્રેકોનનવતિથ । ચતુર્લ્લિપ્ત્વિકાશીતિર્નવાપૈ ચ નામસ્થાનાનિ ॥૧૪॥

અત્યારથી—તિ(સય) દુગસયં=એકસેા ગ્રહ, એકસેા યે છાનહર્દ=ધનુ પવનહર્દ=પંચાશુ તિગનહર્દ=ચાશુ નહર્દ=નેત્રું ય=અને ગુણનહર્દ= નેત્રાસી ચર(અહિગાસી)=ચાર અધિક એ સી-ચોર્યાસી, તિગ(અહિગાસી)=ચણ અધિક એ સી=ચાસી, દુગાહિગાસી=યે અધિક એ સી=અચાસી નવ ય અટ્ટ=નવ અને આઠ એ રીતે ૧૦૩-૧૦૨-૯૯-૯૫-૯૩-૯૦-૮૬-૮૩-૮૨-૮૦ એ ૧૨ પ્રકૃતિસત્ત્વાસ્થાન છે. ॥૧૪॥

માવાયો—સર્વનામ પ્રકૃતિવેદ ૧૦૩, જિનરહિત ૧૦૨, ૧૦૩માંથી આઠ્ઠાંબ રહિત ૯૬, એમાંથી જિનરહિત ૯૫, એમાંથી દેવદિક ધા નરકદિક રહિત ૯૩. ૧૦૩માંથી નામની ૧૩ વિના ૯૦, એમાંથી જિન વિના ૮૯, તથા ૯૩માંથી નરકદિક વૈદિય સામક રહિત ૮૪, અથવા દેવદિક વૈંબ રહિત ૮૪ તથા ૯૬માંથી નામની ૧૩ વિના ૮૩, ૯૫માંથી નામની ૧૩ વિના ૮૨, અથવા ૮૪-માંથી મહુંંર રહિત ૮૨ની સત્તા, તથા મહુંંગતિ-પંથેંબ-ચૅ-શાં-પૅ-મુલશ-આદેય-યથ-જિન એ ૯, એમાંથી જિન રહિત ૮. એ પ્રમાણે ૧૦૩-૧૦૨-૯૯-૯૫-૯૩-૯૦-૮૬-૮૩-૮૨-૮૦ એ ૧૨ સત્ત્વાસ્થાનો નામકર્મનાં છે. ॥૧૪॥

અવતરણ—નામકર્મનાં એ ૧૨ સત્ત્વાસ્થાનો શુણ્ણસ્થાનોમાં કહેવાય છે—

एगे छ ईसु दुगं पंचसु चत्तारि अट्टगं दोसु । कमसो तीसु चउकं छत्तु अजोगमि ठाणाणि ॥१५॥

एकस्मिन् पद् द्वयोर्द्वौ पंचसु चत्तार्यथै द्वयोः । क्रमशस्त्रिषु चतुर्कं पद् त्रयोविनि स्थानानि ॥१५॥

નર્ત-
માપતર

સત્તા

શ્વત્તરણ—આહિ મોહનીયની સત્તાના સ્વર્ણધામાં કંઇક મતાન્તર પણ છે તે કહે છે—

સંસીણદિદ્દિમોહે કેર્દે પળવીસદં પિ રૂચ્છંતિ । સંજોયણાળ પચ્છા નાસં તેસિં ઉવસમં ચ ॥૧૩॥

સંસીણે દદિદ્દિમોહે કેચિવ પંચવિચીતમપીચ્છન્તિ । સંયોજનાનાં પશ્ચાન્નાસં તેપાપ્પપ્પમં ચા ॥૧૩॥

અન્વયાર્થ—કેરૂંકેરૂંદલાય આપ્પારોં સર્ણાળ દિદ્દિમોહે=દિદ્દિમોહ ક્ષય થયે (૩ દર્શનંના ક્ષયે) પળવીસદં પિ=પચ્ચીશ મુદ્ધતિઓની સત્તા પણ રૂચ્છતિ=હંચ છે, અને તે ત્રણ દર્શનમોહનો ક્ષય થયા બાદ પચ્છા=પચ્ચાત્-પછીથી સંજોયણાળ=સંયોજના કષાયોનો (૪ અનંતાંનો) નાસં=નાશ-વિસંયોજન-ક્ષય ચ ઉવસમ=અને-અથવા ઉપશમ હંચ છે. ॥૧૩॥

માર્થાર્થ—પ્રથમ ૪ અનંતાનુબંધીનો ક્ષય થયા બાદજ ત્રણ દર્શનમોહનીયનો ક્ષય વા ઉપશમ થાય એ સિદ્ધાન્ત પ્રસિદ્ધ છે, અને પ્રથમ સર્વ અથોમાં જોજ કમ જોવામાં આવે છે. પરન્તુ કેદલાય આપ્પારોં તેા જોમ પણ માને છે કે પ્રથમ ત્રણ દર્શનમોહ-નીયનો ક્ષય થાય તેથી મોહનીયનું રૂપનું સત્તારશ્ચાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે, અને ત્રણદર્શનમોહનીયનો ક્ષય થયા બાદ ૪ અનંતાંનો ક્ષય થાય જોમ માને છે. પુનઃ જોજ રૂપનું સત્તારશ્ચાન આનનારા આપ્પારોંજ અનંતાંની ઉપશમના થાય જોમ પણ માને છે, પરન્તુ તે પૂર્વાર્થાર્થના અભિપ્રાય સાથે વિરોધી હોવાથી આહિ કર્મમુદ્ધતિમા તે અભિપ્રાયનો અંગીકાર કર્યો નથી (અર્થાત્ અનંતાં ૪ની ઉપશમના માની નથી) જેથી કેવળ વિસંયોજનાજ માની છે.

૧. અનંતાંની ઉપશમના ધણુ અથોમા કહેલા દેખાય છે. પરન્તુ રૂપનું સત્તારશ્ચાન તો દેખવામાં આવતું નથી, માટે જેટલું વિરોધા રૂપનું સત્તારશ્ચાન સંભવે, તેટલું અતિ વિરોધી અનંતાંની ઉપશમનાનું કથન ન સંભવે જોમ સમજી શકાય છે.

तित्त्वेण त्तिणं पणणं पणणं च पणमहदोनि । दस तित्ति दोनि मिच्छाङ्गेषु जावोवसंतां ति ॥

अन्वयार्थः—मिच्छाद्गोष्ठुः मिथश्च आदिभिः जात्र=शायत्, लजसंज्ञ=छिप्रशान्तमोह शुष्णं सुधीनां ११ शुष्णं मां अदुःखमे तिनि० ३-१-३-५-५-५-५ अह=रथ। दोर्नि० २-१०-३-२ ति=ये प्रभाष्टु मोहनां सप्तस्थानो छे ॥१२॥

୧୧ ଡିଏମ୍‌ସିଡି-୧୪-୧୧ (ଆ ୧)

1126011

गूर्जर-
भाषान्तर

श्री

મુધી દેહપેષુ એકેનો ક્ષય વા અભાવ ન હોય ત્યાં મુધી (અથેગીના ઉપાત્પસમય મુધી) ૨ની સત્તા અને એકેનો અભાવ થતાં ૧ની સત્તા દેહળ અથેગીના અત્પસમયે છે. તથા ગોત્રકર્મમાં ઉચ્ચેગોત્રની ઉદ્ધતના પશુ હોવાથી મિથ્યાત્વે ૧-૨ની અધુવસત્તા (વિકલ્પસત્તા) છે, અને ૨થી ૧૪માના ઉપાત્પસમય મુધી ૨ની ક્રુવસત્તા, ત્યારબાદ નીચેનો ક્ષય થવાથી અથેગીના અત્પસમયે ૧ની ક્રુવસત્તા, ત્યાર બાદ અસત્તા. તથા આશુબ્યકર્મમાં ભયાં મુધી પરભવતું આશુ ન ધધાય ત્યાં મુધી વર્તમાનભવના ૧ આશુની સત્તા અને ધધાય ત્યારે ૨ આશુની સત્તા ભવના પરન્તસમય મુધી હોય છે. અહિં ગુણુરથનો સ્વતઃ વિચારવા. ॥૧૦॥

અવતરણ—આ ગાથામાં ચોહનીયના પ્રકૃતિ સત્તાસ્થાન કહેવાય છે—

ણાદિ જાવ પંચગમેકારસ વાર તેરસિગવીસા । વિય તિય વરો છસ્સત અટુવીસા ય મોહસ્સ ॥૧૧॥

एकादि यावत्पंचमेकादश द्वादश त्रयोदशैकविंशतिः । द्वित्रिचतुष्टससाष्टाधिकविंशतिश्च मोहस्य ॥११॥

અત્તવાયથ—ણાદિ જાવ પચ=એકથી થાવત ધાંચ મુધી, ત્યારબાદ એકારસ વાર તેરસ ફગવીસા=અગિયાર-બાર-તેર-એકવીસ-વિંચ (વીસ)=એ અધિક વીસ-બાવીસ તિય(વીસ)=ત્રેવીસ વરો(વીસ)=ચોવીસ છ(વીસ)=છવીસ સત્ત(વીસ)=સત્તાવીસ અટુવીસા=અઠવીસ એ ચોહનીયનાં ૧૫ સત્તાસ્થાન છે. ॥૧૧॥

માવાય—૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮ એ ૧૫ સત્તાસ્થાને ચોહનીયનાં છે, તે આ પ્રમાણે— સર્વ પ્રકૃતિની સત્તાઓ ૨૮ સમ્યક્ષવની ઉદ્ધતનાઓ ૨૭, મિશ્રની ઉદ્ધતનાઓ ૨૬, અશ્વ અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિને ૨૬, ૨૮માથી અનંતાં ૪ની વિસથેગનાઓ ૨૪, મિથ્યાવક્ષયે ૨૩, મિશ્રક્ષયે, ૨૨, સમ્યંક્ષયે ૨૧, ૮ મધ્યકથાયક્ષયે ૧૩, નર્તુંક્ષયે ૧૨, ક્ષીક્ષયે ૧૧, ૬ નીકથાયક્ષયે ૫, પુંંક્ષયે ૪, સંંક્રોધક્ષયે ૩, માનક્ષયે ૨, માયાક્ષયે ૧ હોભતું. એ રીતે ૧૫ સત્તાસ્થાન છે. ॥૧૧॥

રીતે ૨-૩ ગુણ૦ વિના સર્વગુણસ્થાનોમાં જિનતામની અધુવ સત્તા અને ૨-૩ ગુણસ્થાને ધ્રુવ અસત્તા છે. ॥ ૮૯ ॥ इति एकैक-
प्रकृतिगत प्रकृतिसत्ता ॥

સ્વતત્ત્વણ:—એ પ્રમાણે એકેક પ્રતિભાં પ્રકૃતિસત્તા કહીને હેવે પ્રકૃતિસ્થાનોમાં પ્રકૃતિ સત્તા કહેવાય છે (અર્થાત્ પ્રકૃતિસ્થાનની સત્તા ગુણ૦માં કહેવાય છે).

पदमचरिसिमाणमेगं छन्नवच्चत्तारि वीचये तिननि । वेयाणियाउयगोएसु दोन्नि एगो चि दो हौति ॥१०॥

પ્રથમચરિસયોરેકં વળવચત્તસો દ્વિતીયે ત્રીણિ । વેદનીયાદુગોત્રેપુ દ્વે એકા રૂતિ દ્વે ભવતઃ ॥૧૦॥

અત્યવાર્થ—પદમ=પહેલું સ્થાનવચ્ચ અને ત્તારિમાળ=છેલ્લું અન્યથય એ યે કર્મમાં જ્યાંએક પ્રકૃતિસત્તાસ્થાન ૫ તું છે. વીચો=અંબ દર્શનાંકર્મમાં હન્નવચ્ચારિ=૬-૯-૪ પ્રકૃતિતું એમ તિન્નિ=ત્રણ સત્તાસ્થાન છે. વેયાણિયાઉયગોએસુ=વેદનીય આણુ અને યોગકર્મમાં દોન્નિ જ્યો=૨ પ્રકૃતિતું અને ૧ પ્રકૃતિતું તિ=એમ તોએ પ્રકૃતિસ્થાન હોતિ=છે.

આવાર્થ:—આશામાં પ્રકૃતિસ્થાનો માત્ર કલાં ખરતું તે સ્થાનોની સત્તા ક્યાં સુધી હોય તે સુખમ હોવાથી દશાવેલ નથી માટે વૃત્તિ અનુસારે તે સ્થાનોની ગુણ૦માં સત્તા આ પ્રમાણે—

સાનાંઅન્તની પાંચ પાંચ પ્રકૃતિની સત્તાવાળું ૧-૧ સ્થાન બારમા ક્ષીણુઓહતા અન્યસમય સુધી ધ્રુવસત્તાક છે. દર્શાંત૦ના નેત્રણુ સ્થાનોમાં ૯તું સત્તાસ્થાન ઉપશેણુ આશ્રયી ૧૧મા સુધી ધ્રુવ અને ક્ષપક આશ્રયી ૯માના સંખ્યાતા લાગ સુધી ધ્રુવ, ત્યાર બાદ સ્ત્યાંક૦કે સ્વ ધર્તા ૬તું સત્તાસ્થાન ક્ષીણુઓહતા ઉપાન્યસમય સુધી ધ્રુવ, ત્યારબાદ નિર્લાકિરેનો ક્ષય ધર્તા ૪તું સત્તાસ્થાન ક્ષીણુઓહતા અન્યસમયે ૧ જ સમયમાત્ર ધ્રુવ છે, ત્યાર બાદ એ ચારનો પણ ક્ષય હોવાથી અસત્તા છે. તથા વેદનીયકર્મમાં જ્યાં

મગ્ગચિત્તસમયમિન્ન=ભવના અન્ય સમય (અયોગીના અન્ત) સુધી ધ્રુવસત્તા છે, ત્યારબાદ અસત્તા છે, અધ્રુવ સત્તા છે જ નહિ. ઉ=ગુન: સેસા=શેષ ૮૩ પ્રકૃતિઓની સત્તા તત્ત્વગિહ્નુસમયમિન્નેના આગલા સમય સુધી (અયોગીના ઉપાન્ય-દ્વિચરમ સમય સુધી) ધ્રુવસત્તા છે, ત્યારબાદ અસત્તા છે, અને અધ્રુવસત્તા છે નહિ. તથા આહારાતિત્ત્વપ્રત્યાહારક ૭ અને તીર્થકરનામ એ ૮ પ્રકૃતિઓ યૌદે ગુણરચનામાં મળા=લાબ્ય-વિઘટ્ટે છે, પરન્તુ દુસ્સુ=સારવાહન અને મિશ્ર એ બે ગુણુઓમાં તિત્ત્વપ્રત્યનિર્નામની સત્તા સર્વથા તથિય=નથી (જેથી જિનનામ શેષ ૧૨ ગુણુઓમાં અધ્રુવ સત્તાક છે.)

માર્ગાર્થ—અન્યથાશૈવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-અપ્રમત્તથી અપૂર્વોન્ના ૬ ઠૂંઘાળ સુધીમાં આહાર ૭ નો બંધ છે તેથી ત્યાંબાંધીને પતિત થતાં નીચેનાં સર્વગુણરચનો અને ક્ષપક થાય તો ઉપરનાં સર્વગુણરચનો પ્રાપ્ત કરે છે, તથા ઉપશમક થાય તો ૧૧ સુ ગુણુઓ પ્રાપ્ત કરે છે, માટે આહાર ૭ ની સત્તા સર્વગુણુઓમાં સંભવે છે, અને આહારોનો બધ અધ્રુવ હોવાથી યૌદે ગુણુઓમાં સત્તા ન પણ હોય માટે એ રીતે આહારો સમક સર્વગુણુઓમાં અધ્રુવ સત્તાક છે. તથા જિનનામનો બંધ ૪ થી ૮ માંના છઠ્ઠા ગાળ સુધી હોય છે, તેથી ત્યાં જિનનામ બાંધીને પૂર્વબદ્ધનયમશુભાળો હોય તો મિથ્યાદિ થઈને નરકમાં જાય છે, ત્યાં અપર્યાપ્તવશ્યસુધી મિથ્યાદિ રહીને પર્યાપ્તપણુમાં અવશ્ય સમચરદિ થાય છે. એ રીતે નિર્ભયિત જિનનામવાળા ક્ષયોપગમસચરદિ તીર્થકર છવોને પણ નરકે જતાં મિથ્યાપ્ર પ્રાપ્ત થાય છે (ક્ષાયિક સચરદિ હોય તો ક્ષાયિક સચરદિ સહિત જ નરકે જાય છે), માટે એ રીતે જિનનામની સત્તા મિથ્યાપ્રગુણરચનો સંભવે છે. ગુન: જિનનામની સત્તાવાળો છવ તથાસ્વભાવે જ સારવાહન મિશ્ર ગુણરચનો જતો નથી માટે એ બેમાં જિનનામની સર્વથા અસત્તા જ છે. અને ક્ષપક ઉપશમક થઈને ઉપરના સર્વગુણુરચનો યથાસંભવ પ્રાપ્ત કરે છે માટે ૨-૩ સિવાય સર્વત્ર સત્તા હોય છે. ગુન: જિનનામ અધ્રુવબંધિ હોવાથી નહિ બાંધનારને સર્વત્ર અસત્તા પણ હોય છે, એ

ત્યારપાઠ હાસલક્રાંત્રારથાદિ ફનો સારી ક્ષય, ત્યારપાઠ પુર્વિસંજલણા=પુરૂષદે અને સંબંધન ૪ તત્ત્વ પતંગને પ્રત્યેકનો કમા=કેમથી ક્ષય થાય છે, ય=અને લોભે=સંબંધીય તળુગાંતો=મૂલકમથાળને અન્તે ક્ષય પામનારો છે. આટું ત્યાંસુધી એ સર્વની ક્ષુબ્ધતા છે. ॥૭૭॥

માવાર્થ—૧૬ પ્રકૃતિ ક્ષય થયા પાઠ સંબંધાતાં સ્થિતિધાતો વ્યતીત થયા પછી શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભક પુરૂષ અથવા સ્ત્રી હોય તે પ્રથમ ન્યુંંબો અને ત્યાર પછી સંબંધાતા સ્થિતિધાતો વીરો સ્ત્રીવેદનો ક્ષય કરે છે, ધન્ટુ શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભક ન્યુંંસક હોય તે સ્ત્રીવેદ ન્યુંંવેદનો સમકાળે ક્ષય કરે છે, આટું ન્યુંંબો તથા સ્ત્રીવેદનો ક્ષય અગુક્રમે અને સમકાળે પશુ થાય છે. ત્યારપાઠ સંબંધાતસ્થિતિ ધાતને અન્તરે પ્રારંભક પુરૂષ હોય તે પ્રથમ હારચલકનો ક્ષય કરી સમયોન થે આવાલકા પાઠ પુરૂષવેદનો ક્ષય કરે છે, અને સ્ત્રી વા ન્યુંંસક હોય તે સ્ત્રીવેદનો સમકાળે ક્ષય કરે છે, ત્યારપાઠ સંબંધાત સંબંધાત સ્થિતિધાતને અન્તરે અગુક્રમે સંબંધીય સંબંધન સંબંધાનો નવમે ક્ષય કરી દશમા ગુણુને અન્તે સંબંધીય ક્ષય કરે છે. તેથી ક્ષપકને ત્યાંસુધી એ પ્રકૃતિઓ ક્ષુબ્ધ સત્તાવાળી છે. ઉપશમકને તે ૧૧ મા સુધી એ સર્વ પ્રકૃતિઓ ક્ષુબ્ધતાક છે. ॥૭૮॥

મણુયાઙ્જાઙ્ગતસવાયરં ચ પજ્જતસુમગાણ્ણં । જસકિત્તી તિથયરં વેયણિડઙ્ગં ચ મણુયાડં ॥૮૮॥
મવચરિમસમયમ્મિ ડ તમ્મગિલ્લસમયમ્મિ સેસાડ । આહારગતિથયરા મજ્ઞા દુસુ નરિથ તિથયરં ॥૯૧॥

મનુજગતિજાતિવ્રસવાદરં ચ પર્યાલ્લભગાદેયમ્ । યચાઙ્ગીર્ત્તીર્થકરં વેદનીયોચ્ચૌર્ગેં ચ મનુજાણુઃ ॥૮૮॥

મવચરિમસમયે તુ તદગ્રિમસમયે રોપાસુ । આહારકતીર્થકરો માજ્યૌ દ્યોનાસિ તીર્થકામ્ ॥૯૧॥

અનવાર્થ—મણુય=મનુજગતિ-પંચેન્બતિ-વ્રસ-પાઠર-પર્યાલ્લ-સૌભાગ્ય-આદેય-ચલકાઙ્ગીર્તિ-તીર્થ-કેર-૧ વેદનીય-ઉચ્ચૌર્ગે-મનુજ-આણુ એ ૧૨ પ્રકૃતિ ॥૮૮

આણુ એ ૧૨ પ્રકૃતિ ॥૮૮

શુશ્રુશને તેો વિસંચોજના કરીનેજ નય માટે અસતા નિયમા હોય છે. ॥૫૥॥

સ્વવાગનિયદ્વિધ્રાદ્રા સંચિજ્ઞા હોતિ અદુ વિક્સાયા । નિરયતિરિયતેરસગં નિદ્ધાનિદ્ધાતિગેષુવરિ ॥૬॥

ક્ષપકાડનિવૃત્ત્યદ્વાયાઃ સંચયેયાત મવત્પટ્ટાવપિ ક્રપાયાઃ । નરકાર્તેયક્રવોદયકં નિદ્રાનિદ્રાત્રિકેનોપરિ ॥૬॥

અત્યયાર્થ—સ્વવાગડનિયદ્વિધ્રાદ્રા=ક્ષેપકના અનિવૃત્તિ શુણ્ઠના અન્તર્થુઠ મમાણુ ક્રાળના સચિજ્ઞા=સંચયતામા લાગ સુધી કદુવિક્સાયા=મંથનના અઠે ક્રમાયો હોતિ=અવશ્ય ધ્રુવસતાવાળા છે. તથા નિરયતિરિયતેરસા=નરક તિરેચ સમધિ ૧૩ પ્રકૃતિઓ. નિદ્ધાનિદ્ધાતિગેષુ=નિદ્રાનિદ્રાત્રિક સહિત ૧૬ પ્રકૃતિઓ. ઉર્વારે=આઠ ક્રમાયોથી ઉપર પણ ધ્રુવસતાવાળી હોય છે. ॥૬॥

માવાર્થ—ક્ષેપકને નવમા શુણ્ઠના સંચયતાલાગ વીત્યાબાદ ૮ મંથક્રમાયનો ક્ષય થાય છે. માટે ત્યાંસુધી ૮ ક્રમાયની ધ્રુવસતા છે, ત્યારબાદ અસતા છે, જેથી એની અધ્રુવસતા (વિકલ્પ સતા) નથી. તથા નરકદ્વિક-તિરેચનિદ્રા-ક્રુબ્ધતિ-૪-૨શ્લો-આતપ-ઉદ્યોત-સૂ-સાધા-એ ૧૩ પ્રકૃતિ તથા રત્યનાધિવિકસહિત ૧૬ પ્રકૃતિઓ ૮ ક્રમાય ક્ષય થયા બાદ હુબરો રિચિતિદ્ધાત વીત્યા પછી ક્ષય પામે છે માટે ત્યાં સુધી (૮ ક્રમાયથી ઉપર-અધિક) એ ૧૬ ની ધ્રુવસતા છે, ત્યારબાદ અસતા છે, અને અધ્રુવસતા છે જ નહિ. એ ક્ષેપક આશ્રયી ધ્રુવસતા કહી, અને ઉપશમક આશ્રયી તે એ ૨૪ પ્રકૃતિની ૧૧ શુણ્ઠ સુધી ધ્રુવસતા છે. ॥૬॥

અપુસિત્થીય સમં વા હાસપદ્ધકં ચ પુરિસસંજલણા । પત્તેયં તસસ કમા તણુરાગંતો તિ લોમ્બો ય ॥૭॥

નપુસક્રત્રીયોઃ સમકં વા હાસપદ્ધકં ચ પુરુષસંજલનાઃ । પ્રત્યેકં તસ્ય ક્રમાત્તણુરાગાન્ત્વ ઇતિ લોમશ્ચ ॥૭॥

અત્યયાર્થ—૧૬ નો ક્ષય થયા બાદ અપુસ=પુઠ વેદનો અને ફર્યાદ=આવેદનો અનુક્રમે વા=અશ્વવા સમં=સાથે ક્ષય થાય છે.

વિદ્યતર્કદ્વસુ મિત્સં નિયમા ટાળનવગમિમ મયળિં । સંજોયણા ડ નિયમા હુસુ પંચસુ હોફ મફવન્વં ॥૫॥

દ્વિતીયતૃતીયયોમિંશં, નિયમાત્ સ્થાનવકે મજનીયમ્ । સંયોજનાત્તુ નિયમાદયોઃ પંચસુ મવતિ માજ્યમ્ ॥૫॥

અન્વયાર્થ—મિત્સ=મિશ્ર મોડનીય વિદ્ય તર્કદ્વસુ=મીઠ ત્રીઠ ગુણ૦માં નિયમા=નિશ્ચય હેય, અને ટાળનવગમિનવ ગુણ૦માં (શેષ ૧૧ સુધીમાં) મયળિજ્ઞ=શબ્દનાઓ હેય. સંજોયણા ર=મુખઃ સંયોજના કમયો (૪ અર્નતા) હુસુ=પહેલા પે ગુણ૦માં નિયમા=નિશ્ચય સત્તા૦માં હેય જ, અને પંચસુ=પાંચ ગુણ૦માં (૩-૪-૫-૬-૭ ગુણ૦માં) મફવન્વં હોફ=શબ્દનાઓ હેય. ॥૫॥

માવાર્થ—સાધ્યકનમાં અવશ્ય ૨૮ મોડનીયનીજ એક સત્તા છે, અને મિશ્રગુણ૦ તો મિશ્રના જ ઉદયથી છેમટે એ પે ગુણ૦માં મિશ્રની ધ્રુવસત્તા છે, અને મિથ્યાત્વ ગુણરથાને ઉદ્દલના કરી હેય અથવા અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ હેય તો મિશ્રની સત્તા ન હેય, અને ત્રણ પુંજ સહિત આવેલ હેય તો સત્તા હેય માટે મિથ્યાર્થે મિશ્રની અધ્રુવ સત્તા છે. શેષ ગુણ૦માં મિથ્યા૦ની અધ્રુવ સત્તાવત વિચારવું. તથા મિથ્યાત્વમાં અને સાધ્યા૦માં અર્નતા૦ ૪નો ધર્મ અવશ્ય હોવાથી એ પેમાં અર્નતા૦ ૪ની ધ્રુવસત્તા છે, અને અર્નતા૦ની વિસંયોજના કરીને મિશ્રે આવે તો મિશ્રમાં અર્નતા૦ની સત્તા ન હોય, પરન્તુ મિથ્યા૦થી મિશ્રે આવે અથવા સમ્યક્સાદિકથી વિસંયોજના રહિત આવે તો મિશ્રમાં અર્નતા૦ની સત્તા હેય, માટે મિશ્રમાં અર્નતા૦ની સત્તા અધ્રુવ છે, અને શેષ ૪-૫-૬-૭માં અર્નતા૦ની અધ્રુવતા વિસંયોજન કરી હેય તો સત્તા ન હેય ન કરી હેય તો હેય એ રીતે વિચારવી. શેષ ૮-૯ આદિ

૪ આદિ ૩-૪-૫-૬-૭ થીજ અધ્રુવતા કથી તે કર્મપ્રકાશિના કરી ‘ઉપસમયેણિ પશુ અર્નતા૦ની વિસંયોજનાથીજ હેય’ એમ માને છે તેથી, અન્યથા ઉ૦૦ ત્રેણિમા અર્નતા૦ની ઉપસમાના માનનારા આચાર્યોના અભિપ્રાયથી તો કર્મપ્રકાશિમાં ૩ થી ૧૧ સુધી અર્નતા૦ની અધ્રુવ સત્તા મણ્વી છે.

શિથિભયં છે. ॥૩॥

તિસુ મિચ્છતં નિયમા અટ્ટસુ ટાળેસુ હોદ મહયવં । આસાળે સમ્પત્તં નિયમા સમ્પં દસસુ મજ્જં ॥૪॥

વિષુ મિચ્છત્તં નિયમાદયસુ સ્થાનેષુ મવતિ માહ્યમ્ । આસાદને સમ્યક્ત્ત્વં, નિયમાત્ સમ્યક્ત્ત્વં દસસુ માહ્યમ્ ॥૪॥
શુશ્રુસ્થાનોમાં (૪ થી ૧૧ સુધી) મહ્યવ્ય=મહત્ત્વનાં-વિહત્તે હોય (અર્થાત્ હોય અને ન પશુ હોય). તથા સમ્પત્તિ=સમૃદ્ધિ મોહિ-
નીયની સત્તા આસાળે=સારવાદને શુશ્રુંમાં નિયમા=નિશ્ચય હોય અને દસસુ=દશ; શુશ્રુસ્થાનોમાં (સારવાં સિવાય ૧૧ સુધી) મજ્જ=

માવાયે—મિથ્યાત્વની

કારણુ ક્ષે શુશ્રુસ્થાનોમાં ક્ષાતિહ સમ્યવંતને દર્શન મોહિનીયનો ક્ષય થવાથી મિથ્યાંની સત્તા ન હોય, અને ક્ષાતિહ સમ્યં ન
પાશ્ચા હોય તેને મિથ્યાંની સત્તા અવસ્થ હોય. ૧૨-૧૩-૧૪ એ તેા કેવળ ક્ષાતિહ સમ્યં દ્રષ્ટિજ હોવાથી મિથ્યાત્વની સત્તા અવસ્થ
ન હોય. તથા ઉપં સમ્યંમાં ત્રણ પુંજ કરીને સારવાદને આવે માટે સમ્યક્ત્વ મોહિનીયની સારવાંમાં અવસ્થ સત્તા હોય, અને
મિથ્યાત્વે જઈ સમ્યંની ઉદ્ધલના કર્યા બાદ મિશ્ર શુશ્રુસ્થાને આવે તેા મિશ્રમાં સમ્યંની સત્તા ન હોય, અને ઉવેલ્યા વિના આવે
તેા સત્તા હોય, તેમજ મિથ્યાત્વે પશુ સમ્યંની ઉદ્ધલના થયા બાદ અસત્તા અને અનુદ્ધલના સુધી સત્તા, અથવા આનાદિ મિથ્યાદિટિને
અનાદિથી સમ્યંની અસત્તાજ છે. શેષ ૪ થી ૧૧ શુશ્રુંમાં મિથ્યાત્વની સત્તા અસત્તાવત્ વિચારવું. એ રીતે મિથ્યાત્વની ને સમ્ય-
કત્વની મુલાકાઈ સત્તાનાં શુશ્રુસ્થાન કલાં ॥૪॥

વિસંયોજિત થયો ખરી પણ મુનઃ બંધાય છે માટે ભવ્યને સાદિ આપુવ સત્તા છે. તથા મુવસત્તાહ હોવાથી અભવ્યને મુવ, અને અવિસંયોજ્યને અનાદિ, શેષ ૧૨૬ પ્રશ્નતિઓ. ભવ્યાભવ્યને શ્વેતશબ્દમાં સ્વર્ગદા હોવાથી અનાદિ, અને ભવિષ્યમાં અભવ્યને મુવ અને ભવ્યને અપ્રુવ ॥૧૮૬॥ ફિતિ ૨ સાધાદિ પ્રસ્થાપના ॥

અવતરણ—હવે ડભે અધિકાર સ્થાપિત થઈવાય છે. તે બોડેશ પ્રશ્નતિ સંબંધી અને પ્રશ્નતિસ્થાન સંબંધી એમ બે પ્રકાર છે. ત્યાં પ્રથમ પદ્મૈશ્વર્યાતિગત સ્થાપિત થઈવાય છે.

હુતમયંતા વહત્સ હુતમસમયંમિ અતિય દો નિદા । વહાણિ તાવ આઝાણિ વેઙ્ગ્યાઈ તિ જા કસિણ ॥૩॥

હુતમસમયંતા વહત્સ દ્વિચમિસમયં સ્તાઃ દ્વે નિદે । વહાણિ તાવદાયૂપિ વેદિતાનીતિ યાવત્ કુતલમ્ ॥૩॥

અત્યયર્થઃ—વહત્સ=૧૪ પ્રશ્નતિઓ (સ્તાં ૫-૬૦ ૪-વિદ્ય ૫) હુતમસમયં=દિવ્યરમ સમય-હિપાન્ય સમય સુધી અતિ=સત્તામાં છે. વાઝાણિ= સુધી સત્તામાં છે. દો નિદા=એ નિદા (ક્ષીણ્યોહ્યા) હુતમસમયં=દિવ્યરમ સમય-હિપાન્ય સમય સુધી અતિ=સત્તામાં છે. વાઝાણિ= આર આશુભ તો વહાણિ=અશરથી બંધાયેલાં ત્યારથી જાન્યમાં સુધીમાં કસિણ=સંપૂર્ણ વેંગ્યાઈ=વેદાય તાવ=ત્યાં સુધી સત્તામાં ગણાય તિ=એમ ભણ્યું. ॥૩॥

માવાર્થઃ—અત્યયર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે દેવાણ નરમણ જે ઉત સાગરની રિથતિવાળું ગણાય છે તેમ ન ગણતાં ઉત્કૃષ્ટ અપાધા જે પૂર્વકોહ વર્ષનો ત્રીજો ભાગ છે તે સહિત [અર્થાત્ પૂર્વકોહ વર્ષના ત્રીજો ભાગ અધિક ઉત સાગરપ્રમ જેટલી] સત્તા ગણવી, ધરણ કે સત્તા બંધ સમયથીજ ગણાય. એ રીતે નરાણ તિથગણની સત્તા પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે ઉત પદ્યોપમ ન ગણતાં પૂર્વકોહ વર્ષના ત્રીજો ભાગ અધિક ઉત પદ્યોપમ ગણવી. કેમકે ઉત સાગર અને ઉત પદ્યોગ તો તે તે આશુનો ઉત્કૃષ્ટ

ઉત્તરપ્રકૃતિસત્તા અતિજ્ઞાનાવસ્થીય આદિ ૧૫૮ પ્રકારે છે. જોમાં ૮ પ્રકારની મૂળસત્તા તથા ૧૫૮ પ્રકારની ઉત્તરપ્રગ્નસત્તા ઢરેક પ્રકૃતિસત્તા રિશ્તિતિસત્તા રસસત્તા પ્રદેશસત્તા જ્યેમ ચાર ચાર પ્રકારની છે. ॥ इति १ मेदप्ररूपणा ॥ તથા ધીંભે સાદ્યાદિ અર્થાધિકાર આ પ્રમાણુ-સાદિ અનાદિપ્રરૂપણા મૂળપ્રકૃતિ સંખંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંખંધો જ્યેમ બે પ્રકારે છે, તેમાં ૫ણ મૂળપ્રકૃતિ સંખંધિ ૮ પ્રકારે અને ઉત્તરપ્રકૃતિ સંખંધિ ૧૫૮ પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ ૮ મૂળપ્રકૃતિની સાદ્યાદિ પ્રરૂપણા અનાદિ ક્ષવ અધુવ જ્યેમ ત્રણ ત્રણ પ્રકારે છે, ઢરેક મૂળપ્રકૃતિની સત્તા અનાદિ ક્ષણથી છે માટે અનાદિ, અણબ્યને અનન્તક્ષણ પર્થન્ત રહેછો માટે ક્ષુવ, અને ચોણે જનાર બાબ્યને સત્તાવિચરેક ધવાનો છે માટે અધુવ. ॥૧॥

અવતરણા—પૂર્વ ગાથામાં સત્તાના લેક તથા આઠ મૂળપ્રકૃતિ સત્તાની સાદ્યાદિ પ્રરૂપણા કરીને હવે આ ગાથામાં ૧૫૬ પ્રકૃતિ-સત્તાની સાદ્યાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

દિદ્વિદુગાઝગહ્યગતિ તણુચોદસગં વ તિત્યગતુચ્ચં । દુવિદં પઢસકસાયા હોંતિચઝક્રા તિહા સેસા ॥૨॥

દ્વિદિકાણુક્ષપદ્ધતિતનુચતુર્લક્ષં વ તીયમ્ચૈર્ગોત્રમ્ । દ્વિવિધં પ્રથમકાયા ભવન્તિ ચતુર્દ્વાં ત્રિધા ચોગાઃ ॥૨॥

અન્વયાર્થઃ—દિદ્વિદુગાં-બે દ્રષ્ટિ (સમ્યંભિશ્ચ)-આણુભ્ય-ગતિપદ્ધ (દેવદિક્ષ-નરદિક્ષ-નરકદિક્ષ)-તનુચતુર્લક્ષ (વૈ૦૭-આહા૦૭)-જિનનામ-ઉચ્ચોગ્ર એ ૨૮ પ્રકૃતિઓની સત્તા દુવિદ્-સાદિ અધુવ જ્યેમ બે પ્રકારે છે. પઢસકસાયા=પહેલા અનંતાં૦૪ ક્ષયથી. ચઝક્રા=સાદ્યાદિ ચારે પ્રકારે છે, અને સેસા=ચોથ (૧૨૬) પ્રકૃતિઓ. તિહા=ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ક્ષુવ અધુવ) છે.

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ ક્ષે—૨૮ પ્રકૃતિઓ તો અધુવસત્તાવાળી હોવાથી જ સાદિ અધુવ છે. અનંતાં૦ ૪

॥ अथ १०मं सत्ताप्रकरणम् ॥

अवतरणः—दशुं किञ्चप्रश्नश्च भूतिने इवे १०शुं सत्ताप्रश्नश्च भवेद्यत्ने प्रसंगे छे, तेभां लेह साध्यादिप्रपञ्चा अने सत्ताला स्मरानी
ये तेषु अशिक्षितार भवेथाना छे तेभां आडिं सत्ताला भेद ये पडेहे अशिक्षितार भवेथप छे—

मूलोत्तरपगङ्गायं चउत्तिहं संतकममवि नेयं। ध्रुवमध्रुवणाईयं अटुण्हं मूलपगईणं ॥१॥

मूलोत्तरप्रकृतिगतं चतुर्विधं सत्कर्म अपि ज्ञेयम् । ध्रुवमध्रुवमनादिकमष्टानां मूलप्रकृतीनाम् ॥१॥

अन्वयार्थः—संतकम् अवि-सत्ताधर्मं पञ्च मूलोत्तरपगङ्गायं=मूलप्रकृतिगत अने उत्तरप्रकृतिगत ते द्वेदे चउत्तिहं=आर प्रक्षरसुं (प्रभु-
तिशत्ता स्थितिशत्ता अनुब्रह्माण्डशत्ता प्रवेशशत्ता ये ४ प्रक्षरसुं) नेयं=अपेक्षसुं, तश्च अटुण्हं मूलपगङ्गायं=आठ मूल प्रकृतिजोनी सादि-
अनादिप्रश्नपञ्चा ध्रुवं अथवा(अ)णार्ईयं=ध्रुव आध्रुव अनादि जोम तेषु तेषु प्रक्षरनी छे ॥१॥

भावार्थः—सत्ता पे प्रक्षरनी, १ मूलप्रकृतिशत्ता, २ उत्तरप्रकृतिशत्ता, तेभां मूलप्रकृतिशत्ता सात्ता०दश्या०आदि ८ प्रक्षरे अने

કેન્દ્રિયબળતિ ૪-આદિ ૫ સંસ્થાન-ઔદાંઉપાંગ-વૈંઉપાંગ-સંઘયણ ૬-ખગતિ ૨-ત્રસ-સુભગતિક-કુઃસ્વર યો ૨૫ મધુતિઓનો. યોકે
 નિર્દયને ઉદય નથી તેનો જ૦મદેશોદય યોકેંભવમાંથી નિકળીને તે તે મધુતિઓના ઉદય ચોગ્ય ભવોમા ઉત્પન્ન થયેલને હોય અને તે
 તે ભવને ચોગ્ય ધણી મધુતિઓનો. ઉદય હોય તેવા પર્વાતને હોય છે. તદ્ભવચોગ્ય ધણી મધુતિઓનો. ઉદય પર્વાતે આવશ્યમાં
 હોય. અને ધણી મધુતિઓ ઉદયવતી હોય તેા વિવક્ષિત ઉદયવતીમા સ્તિપ્રુક્તક્રમ વડે તે સંક્રમે નહિ તેથી વિવક્ષિતનો જ૦
 મદેશોદય માત્ર થાય છે. તથા જિનનામનો જ૦મદેશોદય તેા ક્ષાપિતકર્માય કેવલીને કેવળસાનોત્પત્તિના પ્રથમ સમયે હોય છે (૦ીબ
 આદિ સમયોમાં તેા શુશ્રુષેણિમાંના ધણા મદેશો ઉદયમાં આવે છે માટે જ૦મદેશોદય નહોય.) ॥૩૨॥૪૧૮॥

॥ इति उदयप्रकरण समाप्त ॥

માવાયઃ—અન્યથાર્થત્વ મુખ્યમ છે. વિશેષ કે-ઉદ્યોતનો ઉદય હોય તો ઉદ્યોત દેવગતિમાં દિત્યુકસંક્રમ વડે સંક્રમે નહિ તેથી દેવગતિનો જન્મપ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે. (તેનો ઉદય ન હોય તો દેવગતિમાં દિત્યુકસંક્રમ વડે સંક્રમવાથી દેવગતિના ઘણુ પ્રદેશો ઉદયમાં આવે છે). આહાંના જન્મપ્રદેશોદયમાં પણ ઉદ્યોતનો ઉદય હોવાનું એજ શ્રવણ બાણુવું. તથા દીર્ઘશ્રાળ સુધી સંયમ પાલનથી ક્રમના ઘણુ પ્રદેશો નિર્જર છે તેથી પર્થને અત્પ્રદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે, માટે આહાંના જન્મપ્રદેશોદયમાં દીર્ઘશ્રાળ સંયમ પાલન કહ્યું છે. ॥૩૧॥

સેસાણં ચક્રવૃત્તસમં તંમિ વ અન્નંમિ વ ભવે અચિરા । તજ્જોગા વહુગીઓ પવેયવંતસ્સ તા તાથો ॥૩૨॥

ચોપાણાં ચક્ષુઃસમં તરિમન્ વાજ્ઞ્યસિમન્ ભવેડચિરાત્ । તદ્યોગ્યા વહ્નિઃ પ્રવેદ્ફલસ્ય તાતાઃ ॥૩૨॥

અન્યાર્થઃ—સેસાણં=દેય પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય ચક્રવૃત્તસમં=ચક્ષુ દર્શનાવન સમાન તંમિ વ અન્નમિ ભવેતે ભવમાં અથવા બીજા ભવમાં અચિરા=શીઘ્ર-પ્રથમસમયાદિમાં તજ્જોગા=તે તે ભવને ચોગ્ય તા તાથો=તે તે વહુગીઓ=ઘણી પ્રકૃતિઓનો પવેયવં=પ્રવેદક-ઉદયવાળો હોય તત્સન્તેને (દેય પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય) હોય. ॥૩૨॥

માવાયઃ—ક્ષીપિતકર્માશ દેવ ૧૦૦૦૦ વર્ષની જયન્મસ્થિતિવાળો. ધર્મ પ્રારણનું અન્તરુનં વીર્યા બાદ સમ્યક્ત્વ પાતી આશુચ પર્થન્ત સમ્યક્ત્વ પાલન કરી પર્થતરુનું અન્તરુનં બાપો મલ્લે સિધ્ધાત્મ પાતી અતિ સંક્ષિપ્ત પરિણામપૂર્વક પૂર્વોક્ત સિવાયની દેય પ્રદેશોદ્યોગ્ય પ્રકૃતિઓની ઉન્નિસ્થિતિ બાંધી અન્તરુનં સુધી ઘણુ પ્રદેશો ઉદ્ભવીને તેવાજ સંક્ષિપ્ત પરિણામમાં ક્રાળ કરી યોશિન્દ્રિય થાય તે યોશિન્દ્રિયને પ્રથમ સમયે જ પૂર્વોક્ત સિવાયની દેય પ્રદેશોદ્યોગ્ય પ્રકૃતિઓનો જન્મપ્રદેશોદય હોય. એ રીતે જે દેય પ્રકૃતિઓનો ઉદય યોશિન્દ્રિયને હોય તેનો જન્મપ્રદેશ યોશિન્દ્રિયને ચક્ષુદર્શનાસમાન કહ્યો. પરન્તુ જે દેય પ્રકૃતિઓ અનુગતિ-અને

સર્વિન્દ્રિયોત્થિત (અનતાન્તી) ધ્યાનીને ત્યાંથી પળિદિયાસન્ની=એકેન્દ્રિયમાં થઈને અસન્નિપચ્ચેન્ત્રમાં જાય (એકેન્ત્રમાં આતિ અદ્ય અન્તચુન્ત્ર રહીને અસન્ત્ર્યેન્ત્રમાં આવે, અહિ દેવ ચર્વાને અસન્ત્રી ન થાય માટે વચ્ચે એકેન્ત્રાય કહ્યો) ॥૩૦॥

અસન્નિપચ્ચેન્ત્રમાં આતિ અદ્યપણ્ણીને સત્ત્વત્ત્વ=સર્વ શીઘ્ર-આતિ શીઘ્ર નયણ=નરકમાં ગયે હોય, અને તન્નિપચ્ચેન્ત્ર નરકભવમાં સત્ત્વ પક્ષતે=શીઘ્ર સર્વ પર્થાસિઓ પર્થાસ થયે હોય તેવો નરક નિયર્ગર્હ=નરકગતિનો જન્મપ્રદેશોદય થયે છે. [પર્થાસને ઘણી પ્રકૃતિઓ ઉદયમાં આવવાથી રિતપ્રકૃતિસંક્રમવડે વિવક્ષિત ઉદયવતીમાં તે ઉદયવતી પ્રકૃતિઓ સંક્રમતી નથી તેથી જન્મપ્રદેશોદય થાય છે માટે સર્વપર્થાસ વિશેષણ છે] તથા અણુપુત્રીઓ=ચારે આનુપૂર્વીઓનો ગત્તુલ્લા=સ્વસ્વ ગતિતુલ્ય જન્મપ્રદેશોદય જાણવો, પરન્તુ વિશેષ એકેન્ત્ર-આનુપૂર્વીઓનો જન્મપ્રદેશોદય મંગાદિન્નિપચ્ચેન્ત્ર તે ભવના આદિ સમયે હોય છે [કારણ કે એકેન્ત્ર સમયે તે પહેલે એકેન્ત્ર સમયે જેની ધ્યાનપ્રવૃત્તિ થયેલી હોય તેવી અન્ય ક્ષતા પણ ઉદયમાં પ્રાપ્ત થાય છે માટે ઘણા પ્રદેશોદય હોય છે] ॥૩૧॥

માવાર્થ:—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૨૮-૩૦॥

દેવગર્હ ઓહિસમા નવરિં ડજ્જોયવેયગો તાહે । આહાર જાય અહિચિરસંજમમણુપાલિજગંતે ॥૩૧॥

દેવગતિવાધિસમા નવરમુદ્યોતવેદકસદા । આહારકો જાતોડતિચિરં સંયમમનુપાલયિત્યાડન્તે ॥૩૧॥

અન્યથાર્થ—જન્મપ્રદેશોદયમાં દેવગર્હ=દેવગતિ ઓહિસમા=અવધિ સરખી કહેવી, નવરિં=પરન્તુ તક્રવત એકેન્ત્ર ચારે ડજ્જોયવેયગો=ઉદ્યોતનો વેદક હોય તાહે=ચારે. તથા અહિચિર=અતિ લાંબકાળ સુધી (દેશોનપૂર્વકેન્ત્ર સુધી) સજમ=સંયમને અણુપાલિજગ=અનુપાલીને ચંતે=અન્ય વખતે આહાર(રિ)=આહારક થઈરખાવો જાય=થાય, અને ઉદ્યોતનો પણ ઉદય હોય તેને આહાન્ત્રોત્રો જન્મપ્રદેશોદય હોય.

स्थितिषणा आशुष्योनीं उन्निधतिना अन्ते-अन्त्यसमये स्वरूप छिद्यभां वर्तता नाराशदिकने ७० प्रदेशोदय होय ॥२८॥

मावायं.—आर आशुष्यने अति 'अल्प अन्तर्मुंशुधी' अने अल्प योजे उन्निधतिषणु भांधे, तेथी प्रदेशनिपेक्ष पणु विशेष-
हीन हीन इभ प्रभ प्ले धयाथी छेक्षा समभभां अति अल्प प्रदेशनिर्देष धाय छे, ज्ये रीते निपेक्ष करीने पुन. दीर्घक्षण मुंधी अने
तीक्ष्ण इभभां वर्तता होय तो तेवा अत्यन्त दुर्भा [अशतोदयषणा] एवने आशुष्यना अन्त्यसमये ७० प्रदेशोदय होय छे ॥२८॥

संजोयणा विजोजिय देवभवजहन्नगे अइनिरुद्धे । वांधिय उक्कससठिई गंतूणोदिद्या सत्ती ॥२९॥

सव्वलहुं नरयगाए निरयगई तंमि सव्वपल्लसे । अणुपुव्वीओ य गइतुल्ला नेया भवादिमि ॥३०॥

संयोजनान् वियोज्य जघन्यदेवभवेतिनिरुद्धे । वध्वोऽकृष्टस्यति गत्वैकैन्द्रियासंज्ञिनोः ॥२९॥

सर्वलघु नरकं गते नरकतोस्त्रास्मिन् सर्वपर्याप्तोः । आनुपूर्व्यो गतितुल्या ज्ञेया भवादी ॥३०॥

अन्वयार्थः—संजोयणा=संयोजना इधयेने (अन्ता०८ने) विजोजिय=विशेषलेने-विसंयोजना करीने त्यार भाद ७४० आशु-
षाणे। देवक्षय भाभी ते देवभाव जहन्नगे=७४०५ देवक्षयने अइनिरुद्धे=अत्यन्त ईश्वरी छते (अन्तर्मुं० शेष रहेछे), मिथ्यान्व भाभी उक्क-

१ अहि सर्व विशेष्यो अति अल्प प्रदेशना संयोजो भाद छे, भादपु ई अल्प पाधभाणे अल्प प्रदेशस अह थाप, तेज्ज अल्प योजे पणु
अल्पप्रदेश अहय धाय उन्निधति भांधनाथी प्रदेशनिपेक्ष ईईइ संयोजोभां अल्पक्षयो आवे, अने दुर्भाणे आशुष्यनी निर्देष आधि होय तेथी दीर्घ-
क्षण मुंधी आदिदुर्भाणे आशुना प्रदेशो धया निर्देषी जग्याथी अतिअल्प प्रदेशो (आशुने अन्ते) सत्ताला रहु, भाद अन्त्यसमये आशुने ७०
प्रदेशोदय होय, तथा आरे आशुने ते ते आशुना छिद्यषणा नारंजहिने ७० प्रदेशोदय जणुवे।

તેથી અનંતાંને ૪૦ પ્રદેશોદય થાય છે. ॥૨૬॥

इत्थिए संजमभवे सव्वनिरुद्धमि गंतु मिच्छंतं । देवीए लहुमिच्छी जेट्ठिठिइ आलिगं गंतु ॥२७॥

ત્રિયાઃ સંયમભવે સર્વનિરુદ્ધે મિથ્યાત્વં ગત્વા । દેવ્યા લહુ મિથ્યાત્વાજ્ઞેયસ્થિત્યવલિષ્ઠાં ગત્વા ॥૨૭॥

અન્વયાર્થઃ—સજમભવે=સંયમભવ સવ્વનિરુદ્ધમિ=અર્થ નિરુદ્ધ થયે છેતે [આરિત્રને। ભવ અદ્ય-અન્તર્યુંં પ્રમાણુ બાકી રહે] મિચ્છત્ત ગતુ=મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તીને દેવીય=દેવી થઈ લહુ=શીઘ્ર પ્રર્થાય થઈ મિચ્છા=મિથ્યાત્વથી જેટુઠિ=ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધાને તેની આલિંગં ગતુ=એક આલિષ્ઠા (બાંધાલિષ્ઠા) વ્યતીત થઇને તે આવળા અન્તર્યસમયે તે ફત્તીય=સ્થાને સ્થિવેદનો। ૪૦ પ્રદેશોદય હોય છે. ॥૨૭॥

માવાર્થઃ—દેશો,નપૂંકો,વર્ધના આશુવાળી ક્ષપિતકર્માથ સ્ત્રી આઠ વર્ષ બાદ આરિત્ર પ્રાપ્તીને તે આરિત્રવાળો ભવ અન્તર્યુંં પ્રમાણુ બાકી રહેતાં મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તીને અન્તર્યુંં પ્રમાણુ દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ શીઘ્ર પ્રર્થાય થઈ ઉત્કૃષ્ટદેશ સ્થિવેદની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ બાંધી પૂર્વાબદ્ધ સ્થિવેદની ઉદ્ધર્તના કરે, તે ઉત્પ્રાંધની બાંધાલિષ્ઠાના અન્તર્યસમયે પૂર્વબદ્ધ સ્થિવેદનો ૪૦ પ્રદેશોદય હોય છે [ત્યાર પછીના સમયમાં નવો સ્થિવેદ પણ સાથે ઉદય આવે છે માટે ૪૦ પ્રદેશોદય ન હોય] ॥૨૭॥

अपवृद्धान्नो गचियाणाज्जुह्वस्सगतिर्दण्णते । उवरिं थोवनिसेगे चिरतिव्वासायवेर्दणं ॥२८॥

અત્યાદ્વાયોગચિતાનામાણુપામુત્કૃષ્ટસ્થિત્યન્તે । હપરિ સ્તોકાનિયેકે ચિરતીવાસાતવેદિનામ્ ॥૨૮॥

કન્વયાર્થઃ—અપ અવૃદ્ધા=અદ્યપ્રધક્ષણ સુધી અને (અપ)જોગ=અદ્ય યોગપરે ક્રિયાણ=બાધેલા આજ્ઞા=આશુષ્થેનો। ઉવરિ=ઉપર વોત્ર નિસેગે=સ્ત્રીક નિયેક અદ્યપ્રદેશોનો। નિશ્લેષ થયે ચિર=દીર્ઘાણ સુધી તિવ્વ=તીવ્ર અસાયવેર્દણ=અશાતાના વેદકેને ઉત્કરસગાટિર્દણ=તે ઉત્કૃષ્ટ-

ચતુસ્તસમિતુ પચ્છા સંજોડેય દીહકાલસમ્મતા । મિચ્છત્તગ્ગ આવલિગ્ગ સંજોયણાણં તુ ॥૨૬॥

ચતુસ્તસમસ્ય પચ્ચાત્ સંયોજ્ય દીર્ઘકાલસમ્યક્તાત્ । મિથ્યાત્વં ગતસ્યાવલિક્રયા (અન્તે) સંયોજનાનાં તુ ॥૨૬॥

અત્યારથી:—ચત્ત=ચાર વખત ત્રણમિતુ=ચોક્કનીયને ઉપશમાવીને પચ્છા=પાશ્ચાત્ મિથ્યાત્વે જઈ સંજોડેય=સંયોજીને (અનંતાંબાંધીને) પુનઃ સમ્યક્ત્વ પામી તેને દીહકાલસમ્મતા=દીર્ઘકાળ સુધી પાલન કરીને સમ્યગ્ની પુનઃ મિચ્છત્ત ગત્=મિથ્યાત્વે ગયેલા ભવને પુનઃ અનંતાનું બાંધી તેની આલિંગા=આધારલક્ષિના અત્સસમયે સંજોયણા તુ=સંયોજના કરાયોનો (૪ અનંતાંબો) જલ્પનપ્રવેશીકથ હોય છે. ॥૨૫॥

માવાચ:—ચાર વાર ચોક્કનીયનો ઉપશય કરી (તેમાં ચાર વાર અનંતાંબી વિસંચોજના કરી) અત્સુંંબાદ મિથ્યાત્વે જઈ મિથ્યાત્વદિદુષ્ટી પુનઃ અનંતાંબાંધી પુનઃ સમ્યક્ત્વ પામી તે ક્ષયોપગમ્યન્તું વચ્ચે એકવાર મિશ્રની પ્રાપ્તિપૂર્વક થે છાસઠ સાગરોપમ અનુપાલન કરતાં અનંતાંબી ધણા પ્રવેશો. સંક્રમદ્રશા નિર્જરીને અલ્પપ્રવેશો. બાકી રહે પુનઃમિથ્યાત્વે જઈ અનંતાંબીધે, તે નવા બાંધેલા અનંતાંબી બાધાવલિક્ષિના અત્સસમયે પૂર્વબદ્ધ અનંતાંબી જન્મપ્રવેશીકથ હોય, તદનંતર સમયે નવા બાંધેલા અનંતાંબી પશુ ભેગો. ઉદય ક્ષવાથી ધણા પ્રવેશો. ઉદયમાં આવે માટે આવલિક્ષિના અત્સસમયે જન્મગ્રંથિદય કહેા છે, તથા ચોક્કનીયનો ઉપશય સંસારચક્રમાં ચાર વાર જ શાય છે, અને તે ચારે વખતના ઉપશયમાં અનંતાંબી સંક્રમવા ચોગ્ય રીતે ચોક્કપ્રકૃતિઓના ધણા પ્રવેશો. નિર્જરી જાય છે તેથી અનંતાનુબંધિના બાંધકાળે ક્ષીણપ્રાય તે ક્ષાયોના અતિ અલ્પપ્રવેશો જ અનંતાંબી સંક્રમે છે

જેથી એક દેવને એ ૧૭માથી જેનો ઉદય હોય તે તે પ્રકૃતિમાં ઉદયસપયથી વિશેષહીન હીન નિષેઠ કરે અને અનુદય પ્રકૃતિમાં ઉદયાતિશય બહારથી હીન હીન નિષેઠ કરે છે.

માર્વાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૨૪॥

દંસળમોહે તિવિહે ડદીરણુદણ ડ આલિંગં ગંતું । સત્તરસપહ વિ ઇવં ડવસમહત્તા ગણ દેવે ॥૨૫॥

દર્શનમોહસ્ય ત્રિવિધસ્ય ડદીરણોદયે આવલિકાં ગત્તા । સપ્તધાનામાયેવમુપાસાય ગતસ્ય દેવત્વમ્ ॥૨૫॥

અન્યાર્થઃ—તિવિહે દસળમોહે=ચણ પ્રકારના દર્શનસોહનીયનો જન્મદેશોદય ડદીરણોદય ડ આલિંગ ગંતું=ઉદીરણુદય હતા-ઉદીરણુની આવલિકા વીત્યા બાદ થાય છે. સત્તરસપહ વિ=૧૭ પ્રકૃતિઓનો પણ દુઃખ-એ પ્રમાણુજ પરન્તુ ડવસમહત્તા=ઉપશમાવીને (એ ૧૭નો ઉપશમ કરીને) ગણ દેવે=દેવમાં ગયો હોય તે દેવને હોય છે. ॥૨૫॥

માર્વાર્થઃ—ક્ષપિતકર્મશીલવ ઉપશમ સમ્યક્ષ પામીને પડતા સમ્યગ્ની (અંતરકરણની) છેલ્લી આવલિકામાં ચણ પુર્જનાં પ્રદેશો બીજી સ્થિતિમાંથી આકર્ષીને વિશેષહીન હીન નિષેકથી રચે તે ઉદીરણુદયાવલિકાના અન્યસમયે સ્વસ્વપુનેહયમાં વર્તતા હવને તે ચણ પુર્જનો (ચણુદર્શનસોહનીયનો) તે તે હવને જઘન્મદેશોદય હોય. [અહિં અનંતરકરણની છેલ્લી આવલિકા અનંતરકરણના અનુભવરૂપે રહેતી નથી પરન્તુ ઉદયાવલિકારૂપ થઈ જાય છે.]

તથા ૧૭ પ્રકૃતિઓ (૧૨ કથાય-પુન્ન-કાર્યાદિ ૪) ઉપશાન્ત થયા બાદ અનંતરકરણમાં-અનંતરમાં-ઉપશાન્તાદ્રામાં વર્તેતો હવ ભવક્ષયથી મરણ પામીને દેવ થાય, તેજ સમયે શ્રેષ્ઠ અનંતરકરણાદ્રામાં (ઉપશમ અદ્રામાં) બીજી સ્થિતિમાંથી પ્રદેશો આકર્ષી 'વિશેષહીન હીન ક્રમે કર્મવર્ણણાઓ ગોઠવે તે (ઉપશાન્તાદ્રાવતી') ઉદયાવલિકાના અન્યસમયે તે તે પ્રકૃતિના ઉદયમાં વર્તેતા દેવને એ ૧૭ પ્રકૃતિઓનો જઘન્મદેશોદય હોય ॥૨૫॥

૧ અહિં દેવ થયેલાને એ ૧૭ પ્રકૃતિઓ એક હવનેજ સમકાળે સર્વ ઉદય આવતી નથી તેથી જિન્ન હવ આશ્ચર્ય થયાસંજન ઉદય આવે છે,

વેયણિયંતરસોગારહચ્ચ ઓહિ વ્વ નિદ્ધપપલા ય । ઉક્કસસ ઠિદ્ધંધા પડિમનાપવેદ્યા નવરં ॥૨૩॥

વેદનીયાનાયથોક્કાતત્તુચ્છગોત્રાણામવધિવત્ત્રાપચલયોષ્ણ । ઉત્તુહાસિયતિવન્યાસાતિમગ્ગસ્ય પ્રવેદકસ્ય નવસ્ય ॥૨૩॥

અન્યાર્થ—વેયણિય=યે વેદનીય અન્તર=અન્તરગ, સોગ=શોઠ કાન્ન=અર્ચત ઉક્ક=ઉચ્ચગોત્ર એ ૧૦નો ૪૦પ્રદેશોદય ઓહિ વ્વ=અવધિવત્, પૂર્વ પ્રકારે કહેવો, યન્તર=અન્તર નિદ્ધપપલા=નિદ્રાપ્રપચલનો પણ અવધિવત્ ૪૦પ્રદેશોદય છે. નવર=પરતુ તદ્ધવત એ છે કે ઉક્કસસ ઠિદ્ધંધા પડિમના=ઉદ્દેહ રિથતિભધથી પ્રતિભાન-પતિત થયેલ અને પર્વેયાન્તે યો નિદ્રાના ઉદયપણો હોય તે ૪૦પ્રદેશોદય કરે. ॥૨૩॥

માવાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે. પરતુ નિદ્રાદિક આટી વશિષ્ઠતા એ છે કે-નિદ્રાદિકની ઉન્નિથિતિ ધાંધીને શ્રદ્ધ થયેા છતો (ઉન્નિથિતિભધથી ઉતરી અલપન્નિથિતિ ધાંધતો) નિદ્રાપ્રપચલના ઉદયમાં વર્તતો હોય તેને ૪૦પ્રદેશોદય હોય [આહિ ઉન્નિથિતિ-ભધ ઉન્નિદ્ધેશીને હોય અને ઉન્નિદ્ધેશીમાં નિદ્રાનો ઉદય ન હોય તેથી નિદ્રાનો ઉદય ઉન્નિથિતિભધથી શ્રદ્ધ થયેલને કલો છે].

વરિસવરતિરિયથાવરનીયં પિ ય મહસસં નવરિ તિન્નિ । નિદ્ધાનિદ્ધા દંદિયપ્પજ્જતી પઠમસસમયમ્મિ ॥૨૪॥

વર્ણવરતિર્વક્ષ્યાવરનીચૌગોત્રાણામાપિ ચ મતિસમે નવરં તિસ્સુણામ્ । નિદ્રાનિદ્રાદીનામિન્દ્રિયપર્યામ્સ્ય પ્રથમસમયે ॥૨૪॥

અન્યાર્થ—વરિસવરન્નર્થપર-નપુ સંકવેદ, તિરિય થાવ નીચેતિર્થગભાતિ સ્થાપર નીચગોત્ર એ ૪ પ્રકૃતિનો ૪૦પ્રદેશોદય મહસસં=મતિસાનાંતના ૪૦પ્રદેશોદય સરપો કહેવો, નવરિન્નિવશેષ એ કે-નિદ્રાનિદ્રા=નિદ્રાનિદ્રા આહિ ૩ નો ૪૦પ્રદેશોદય દંદિય પ્પજ્જતી=ધન્નિય-પથાપિએ પ્રધાર્પને પઠમ સમયમિન્નર્થમ સમયે હોય, વઠનન્વરસમયે ઉદ્ધારણથી આવેલા પ્રદેશોનો ઉદય થવાથી ૪૦પ્રદેશોદય હોતો નથી. ॥૨૪॥

આવરણુને। તથા કૈવલજ્ઞાન=કૈવલદિક્ષ મનઃ ૫૦ અક્ષુ અચક્ષુ ચો જાગરણ=આવરણુને। જઘન્યપ્રદેશોદય ધાય ॥૨૧॥

માત્રાથઃ—જઘંપ્રદેશોદય ક્ષપિતકર્માર્થને હોય છે, અને તેનું સ્વરૂપ સંક્રમશરણુમાં કહ્યું છે. તેવો ક્ષપિતકર્માર્થ દેવ જઘં આયુષ્યવાળો। હોય તે અનતસુ૦ વીત્યાબાદ સમ્યક્ત્વ પામી તે અનતસુ૦ અને અત્ય અનતસુ૦ સહિત ૧૦૦૦૦ વર્ષ સુધી સમ્યક્ત્વ પાલન કરી પર્થન્ને અનતસુ૦ બાકી રહ્યો મિથ્યાત્વ પામે તે આતિસંકિલ્બ પરિણામવાળો। દેવ મત્યાવરણાદિની ઉન્નિયતિ બાંધીને અનતસુ૦ સુધી ઘણા પ્રદેશો ઉદ્ધર્તે (ઉપરની ત્રિયતિઓમાં પ્રણેષે), અને તેવાજ પરિણામે કાળ કરી એકેન્દ્રિય ધાય તેને પ્રથમસમયે મત્યાવરણાદિ ૭ આવરણુને જ૦પ્રદેશોદય હોય ॥૨૧॥

ઓહીણ સંજમાઓ દેવત્ત ગણ ગયસ્સ મિચ્છત્તં । उक्रोसतिइवंधे विकट्टणा आलिगं गंतुं ॥૨૨॥

અવથઃ સંયમાદેવત્તં ગતે ગતસ્ય મિચ્ચાત્તમ્ । उक्कट्टस्थितिवन्धे उद्धर्तनावलिकां गत्वा ॥૨૨॥

અન્વયાર્થઃ—સંજમાઓ=સંયમધર્મો દેવતાળ=દેવપણુને પામેલો। છવ મિચ્છતાગયસ્સ=મિથ્યાત્વ પામ્યો। હોય તે ઉક્કોસતિઈવંધે=ઉન્નિયતિપંધ કરીને વિકટ્ટજ્ઞાન=વિશ્વર્થણુ-ઉદ્ધર્તના કરે, ત્યારબાદ કાલિંગ ગતુ=આવલિકા જઇને (પંધાવાલિકા વ્યતીત કરીને) ઓહીણ=અવધિક્ષિતને। જ૦પ્રદેશોદય કરે ॥૨૨॥

માત્રાર્થઃ—કૌલ ક્ષપિતકર્માર્થા છવ સંયમ પામી અવધિજ્ઞાનદર્શન પ્રાપ્ત કરી એજ અવધિ સહિત દેવમાં ઉત્પન્ન થઈ અનતસુ૦ બાદ મિથ્યાત્વ પામી અવધિક્ષિતને। ઉન્નિયતિપંધ કરે તે વખતે ઉન્નિયતિના પણુ કરે ત્યારબાદ પંધાવલિકા વીત્યાબાદ પંધાવાલિકાના ૧ અત્યસમયે અવધિક્ષિતને। જ૦પ્રદેશોદય હોય ॥૨૨॥

૧ યુતિઆ અત્યસમય તપ્ત નધો કહ્યો પરન્તુ અવધિકારને અનુસરીને અત્ય સમય ગ્રહણ કરવો કારણ કે ત્યારપછીના સમયમા નવા બાધેલા અવધિક્ષિતના પ્રદેશો પણુ જોળા ઉદયમા ધાય છે તેથી ઘણી પ્રદેશોદય ધાય

आचार्यः—शुचित्तवीथं यथोद्भूतं लब्धं सत्यं यद्विदुः श्रुतिश्रेष्ठि रयाने त्यांशी भूमी मिथ्यात्वे आत्मी
 १ दीन्द्रियत्वां इत्यथ यत् दीन्द्रियोऽयं (आत्मानी) स्थितिं वल्लोने शेष सर्वस्थिति अपथवी भव्यु पात्री ओद्देशिन्द्रिय (अशुद्धी) धातु,
 त्यां ओद्देशिन्द्रियं (आत्मानी) स्थितिं सत्तां धीने शीघ्र शरीरपर्याप्तं यत् आत्मना उद्वेगलो ज्ञेय त्यादे तेष अशुद्धीध्याने
 शरीरपर्याप्तिना अतन्तर समये (आत्मोद्वेगना प्रथम समये) आत्मनो उ० प्रवेशोद्वेगं धातु ॥१८॥ इति उक्तप्रदेशोत्तरं स्वामी ॥

पणं तु खवियकस्मै जहन्नसामी जहन्नदेवतिष्ठ । भिन्नुहुते सेसे मिच्छत्तगतो अतिकिल्हो ॥२०॥

कालाणदिद्यगो पढमे समये व महसुयावरणे । केवलदुगमणपणवचकमुअचकवूण आवरणा ॥२१॥

प्रकृतं तु क्षयितकर्माशेन, जघन्यत्वाभित्वे जघन्यस्थितिदेवः । भिन्नमुहूर्त्तं शेषे, मिथ्यात्वं गतोऽतिक्लिष्टः ॥२०॥

कालात् एकोद्दिश्यकः प्रथमे समये वा मातिश्रुतावराणां । केवलद्विक्रमनभयवचक्षुरचक्षुणामावरणानाम् ॥२१॥

अन्वयार्थः—अर्हि जहन्नसामी=७४० प्रवेशोद्वेगना त्यामीना अशिक्षरत्वां खवियकस्मै=शुभित्तवीथं लब्धनो पणं=अशिक्षर-उपदेशेन
 वायुये। जहन्नदेवतिष्ठ=अथ यत्स्थितिवालो (१०००० वर्षावराणो) देव यत् भिन्नुहुते सेसे=अन्तर्गु० पात्री रवे मिच्छत्तगतो=मिथ्यात्वे
 गयेति। अने अतिकिल्हो=अतिसंक्षिप्तं यथेति। देव ॥२०॥

कालात् पूर्णादियो=क्षणं धरी ओद्देशिन्द्रियं धरी ज्ञेय ते ओद्देशिन्द्रियं लब्धने पढमे समये व=प्रथमं सत्यं शरीरं महसुयावरणे=मातिश्रुतं

१ आचरणं उहेतातो ओद्देशिन्द्रियं दीन्द्रियोऽयं स्थितिने सीध स्वयोऽयं अरे तेषां दीन्द्रियां उहेतावर्तुं भवुं छे

२ शरीरं आपर्याप्तने आत्मनो ह्रियं शेषं नहि भादे शरीरपर्याप्तं यवार्तुं भवुं छे.

અવ્યયર્થઃ—સવળળત્વાત્સ ય=પુનઃ ૫ અશુભ સંહનનો. ઉંપ્રદેશોદય જ્યાં વિજ્યાતી=ખીલ આદિ તિન્નિ ગુણસેત્રી=ચણુ શુણુશ્રેણિઓ.
(ના શીર્ષ) દ્વૈતિ=દ્વિય છે-વર્તે છે ત્યાં થાય છે. આહારગજ્જોયાળ=આહાં ૭ અને ઉદ્યોત યો ૮ નો ઉંપ્રદેશોદય હત્તતણુ=ઉત્તર
શરીરમાં (આહાં ૭ શરીરમાં) વર્તેતાં અપ્પત્તસ=આપ્રમત્ત યુનિતે હ્રાય છે ॥૧૮॥

માવાર્થઃ—કેાઈક મનુષ્ય દેશવિરતિ પામીને દેશવિં પ્રત્યયિક 'ખીલ શુણુશ્રેણિ રચે, પુન યોજ મનું તરત સર્વવિરતિ પામીને
સર્વવિં પ્રત્યયિક ખીલ શુણુશ્રેણિ રચે, પુનઃ યોજ તરત અનન્તાલું વિસંચોજના કરવા માટે અનંતાંવિસંની ચોથી શુણુશ્રેણિ રચે
યો રીતે ૨-૩—૪ શુણુશ્રેણિ રચીને યો ત્રણેના શીર્ષમાં વર્તેતો તે તે સંઘયણુના ઉદયપાળો. છપ ૫ અશુભ સંઘયણુનો ઉંપ્રદેશોદય
કરે, તથા પ્રમત્તમાં આહારક શરીર રચી આપ્રમતે ગચ્છેલાને પ્રથમશુણુશ્રેણિના (પ્રથમ સમયકૃત શુણુના) શીર્ષે વર્તેતાં આહાં ૭ ને
ઉદ્યોત યો ૮ નો ઉં પ્રદેશોદય હ્રાય ॥૧૮॥

વેદંદિય યાવરગો કર્મસં કાઝળ તસ્સસં ચિપ્પં । આયાવસ્સ ડ તવ્વેદ પઢમસમયમિ વટ્ટંતો ॥૧૯॥

દ્વીન્દ્રિયઃ સ્થાવરાઃ કર્મસં કૃત્તા તસ્સંં ક્ષિપ્પં । આતપસ્ય તુ તદ્વેદી, પ્રથમસમયે વર્તમાનઃ ॥૧૯॥

અત્યયર્થઃ—૫ ચેન્દ્રિય મરીને વેદંદિય=દ્વીન્દ્રિય થયો અને તે મરણ પામીને યાવરગો=સ્થાવર થયેલો. છપ તસ્સં=સ્થાવર સમાન
કર્મસં=રમ્ય-રિથિતસંકરમં કાઝળ=કરીને ચિપ્પં=કીમ-ચીઘ પચાપે થઈ તવ્વેદ=તેનો વેદક (આતપનો વેદક) પઠમસમયમિ વટ્ટંતો=ઉદયના
પ્રથમ સમયમાં વર્તેતો આયાવસ્સ ડ=આતપ નામકરમનો. ઉંપ્રદેશોદય કરે ॥૧૯॥

૧-૨ આ ઉદય પ્રકરણની ૮ થી આશામા જે ૧૧ શુણુશ્રેણિ કહી છે તેમા સમ્યક્વની પહેલી અને દેશવિરતિની ખીલ છે માટે

शेष सर्वं (अन्तर्यु० न्यूनं उ प्रदेश्यम्) स्थितिनी अपवर्त्तनां धे, ते। ते अपवर्त्तनां भाव प्रथम समये च शुभादि भवत्यने
नशु अन्ये तिर्य्यग्ने तिर्य्यग्भुने उ०प्रदेशोदय छेय ॥१६॥

दूभगणाएजाजसगइदुगअणुपुवितगसनीयाणं । दंसणमोहक्खवणे देसविरइविरइगुणसेढी ॥१७॥

दूर्भगानादेयायशोभातिद्विकानुपूर्वविकसनीचौर्वाणाम् । दर्शनमोहक्षपणायं, देशविरतिविरतिगुणश्रेण्याम् ॥१७॥

अन्वयायः—दुभग अणएज जस गइदुग अणुपुवितगसनीयाणं=दुर्लभ-आनंदय-अपथय-भातिदि (नरक-ति०भाति)-आनुपू० उ
(न० ति० भ० आनुपूर्वी)-अने नीयशोच संहित च ८ प्रभृतिभोने। उ०प्रदेशोदय दंसणमोहक्खवणं=दर्शनसोडनी क्षपणभां च
क्षपणानी शुशुशेषि तथा देशविद्वि विद्व गुणसेढी=देशविरतिनी अने सर्वविरतिनी शुशुशेषि च अणुना शीर्षं वर्तताने होय ॥१७॥
भावार्थः—प्रथम अविरत क्षयोप० सम्भवद्वि एव च दर्शनसोडनीय भयाय। शुशुशेषि रयी, त्यास्याह चोच एव देशवि-
रति भाभी सर्वविरति भावे ते। चो ये स्थाने पणु शुशुशेषि रये, त्यास्याह भरषु सभास थये संहित यथने अविरत थय ते।
चो नषु श्रेष्ठिना शीर्षं वर्तता अविरतने चोच लयभां दुर्लभादि यने उ०प्रदेशोदय होय, अने चोच नषु श्रेष्ठि संहित नरके उपजे
ते नरसिद्धि संहित ६ नो, तिर्य्यग्भां उपजे ते। तिर्य्यग् २ संहित ६ नो अने भवुंलयभां उपजे ते। भवुंयादुपूर्वसंहित य ते।
उ०प्रदेशोदय छेय ॥१७॥

संययणपंचगस्स य विइयाईतिनि होति गुणसेढी । आहारगउज्जोयाणुत्तरतणु अप्पमत्तस्स ॥१८॥

संहननपंचकस्य च, द्वितीयाद्यास्तिस्रो भवन्ति गुणश्रेण्याः । आहारकोद्योतयोरुत्तरतनाधमत्तस्य ॥१८॥

हस्सत्तिदं वंधित्ता अक्काजोगाइठिइनिसेगाणं । उक्कस्सपप्प पढमोदयस्सि सुस्सारागाऊणं ॥१५॥

इत्थं स्थितिं वज्झाऽद्वायोगादिस्थितिनियेकानाम् । उक्कट्टपदे प्रथमोदये सुस्साराकायुषोः ॥१५॥

अन्वयार्थः—हस्सत्तिं=(देवायु नरशशुनी) ऋस्वस्थिति-१० ७७२ १११ नी अद्वैतस्थिति वंधित्ता=आंधीने अक्का=अंधश्रवण जोग=शेव
अने आइठिनिसेगाणं=आदि स्थितिमां निषेध उक्कस्सपप्प=उत्कृष्ट पदे भरीने, अर्थात् उन्मथश्रवण सुधी आंधीने उन्मथश्रवणं वर्तमाने तेभ्य
उत्कथना पडिवा समथमां धय्वा भदेशो भक्षेपीने (भीष्म आदि समथे हीन हीन भदेशो गोहवीने) त्याग्याह भक्षय्य भानी देव वा नरक
थाय ते तेने पढमोदयस्सि=प्रथम उत्कथमां (उत्कथना प्रथम समथे) वर्तता देव नारदीहि देवायु नरकशशुनी उत्कृष्ट भदेशोदय होय ॥१५॥

अक्काजोगुक्कोसो वंधित्ता भोगभूमिगेसु लहुं । सत्त्वपज्जीविं वज्जइत्तु ओवट्टिया दोणहं ॥१६॥

अद्वायोगोत्कृष्टे वज्झा भोगभूमिगेषु लघु । सर्वाल्यजीवितं वर्जयित्वाऽप्यवर्तयतो द्रव्योः ॥१६॥

अन्वयार्थः—अक्का=श्रवण (भक्तुध्यायु अने तिर्यंगाशुनी अन्धश्रवण) तथा जोग=शेवमां उक्कोसो=उत्कृष्ट बोधो एव [अर्थात् उन्
मथश्रवण सुधी उत्कृष्टशेवो] भोगभूमिगेसु=बोण भूमिभेदं-शुभादि नरतिथीभुं आशुष्य वधित्ता=आंधीने (उ पदोपम आशुष्य आंधीने)
लहुं=शीघ्र त्यां उत्पन्न शरीने सत्त्वकाय जीविय=सर्वथी अद्वैतलवित (—सर्वाद्वैतपथाय अपर्याप्तपथाना अन्तर्भुं जेट्टु) वज्जइत्तु=वज्जने
इषे सत्त्व आशु जीवट्टिया=अपवर्तता एवने दोणहं=ये आशुने। (नरायु तिर्यंगाशुने।) उन्मथेशोदय होय ॥१६॥

अन्वयार्थः—उत्कृष्ट शेवणपूर्वक उत्कृष्टअंधश्रवण [आशुं अंधशेव्य उन् अन्तर्भुं सुधी] शुभादिभुं उ पदशेव आशुष्य आंधी शीघ्र
शुभादिभमां उत्पन्न शरी त्यां अपर्याप्त पथि जेट्टो श्रवण (अन्तर्भुं) अपरथ एवमां ७ छि तेददी आरंभनी अन्तर्भुंस्थिति छोरीने

માવાચઃ—દેશવિરતિ પામીને દેશવિરતિલી શુણ્ણેણિ રમીને ખુનઃ સંયમ પામી સંયમપ્રત્યક્ષ શુણ્ણેણિ રમી, ત્યારબાદ જે સમયે યન્ને શુણ્ણેણિનું શીર્ષં એકવચ મળે તે ક્ષણે વર્તમાન શુણ્ણિવકચૌંચ ઇવ મિથ્યાત્વ પામે તે। તે વખતે મિથ્યાગ્ચાનંતાં ૪નો ઉંમદેશોદય હોય, મિથ્યા પામે તે। મિથ્યનો ઉંમદેશોદય હોય. અને રમ્યાનંડ નો તે। મિથ્યાત્વે ગયેલાને અથવા નહિ ગયેલા પ્રમત્તને પણ યે શુણ્ણશીર્ષમાં વર્તતાને હોય. તથા ૪ કુળ્ણતિ-સ્થાનસૂં-સાધાં એ ૭ એકબન્ધ તિર્થંચપ્રાશેચ્ય પ્રકૃતિનો તથા અપ્રાપ્તો। નામનો ઉંમદેશોદય એ યે શુણ્ણેણિ રમીને મિથ્યાદિદિ તિર્થંચમાં ગયેલાને શીર્ષં વર્તતાને હોય. ॥૧૭૩॥

અંતરકરણં હોતિ તિ જાય દેવસ્સ તં મુહુત્તો। અટ્ટપહકસાયાણં છણ્હં પિ ય નોકસાયાણં ॥૧૪॥

અન્તરકરણં મવિવયતીતિ જાતદેવસ્ય તન્નિન્ન (પાશ્ચાત્સ) મુહૂર્ચાન્ત્યાત્ । અણનાં કપાયાણાં વળ્ણામપિ ચ નોકપાયાણામ્ ॥૧૪॥

અન્વયાર્થઃ—એ અનન્તરસમયે અંતરકરણં=અન્તરકરણુ (૮ ક્ષય ૬ નોઠંડું) હોતિ સિન્ધયે તે વખતે તેને પાશ્ચાત્સમયે જાયદેવસ્સ=દેવ ગતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા દેવને ઉત્પન્ન થયા બાદ મુહુત્તો=અન્તર્યું ૦ ખરી ચઢુહ્-કસાયાણં=૮ ક્ષયોનો વડ=અને છણ્હં પિ નોકસાયાણં=છ એ નોઠખાયનો ઉંમદેશોદય હોય છે. ॥૧૪॥

માવાચઃ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે ઉપશમયોણિ પામીને હમા શુણ્ણદશાના સંખ્યાતા લાગ ગયા બાદ એક સંખ્યાતયો લાગ પાછી રહે ત્યારે ચાન્સોહીયનો ૨૧ પ્રકૃતિઓનું અન્તરકરણુ કદ છે, એ વખતે દેહાં ઇવ અન્તરકરણુ હેલ પ્રારંભાશુ નથી પણ અનન્તર સમયે પ્રારંભાશે, તે કરમ્યાનમાં પ્રારંભવાના પૂર્વ સમયે મરણુ પામી દેવ થાય તે ત્યાં દેવલવચાં અન્તર્યુહુર્તબાદ (પ્રથમ રમ્યાયલી સંયમ પ્રત્યક્ષ શુણ્ણેણિના શીર્ષં વર્તતાં) સધ્ય ૮ ક્ષાય અને વેદસહિત ૬નોઠખાયનો ઉંમદેશોદય હોય. ॥૧૪॥

પ્રયેક-સ્થિરાસ્થિર ૨-શુભાશુભ ૨-નિર્માણ યો ૫૨ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ભવપ્રદેશોદય શુષિતકર્માશ સથોગીરિવદીને અન્યસમયે હ્રિય. સુસ્વર હુસ્વર અને ઉચ્છવાસનો સ્વસ્વ નિરોધના અન્યસમયે ઉંમ્રદેશોદય હ્રિય છે, તથા અથોગીને ઉદયવતી ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉંમ્રદેશોદય અથોગીને અન્યસમયે હ્રિય, યો ૬૭ જિનોદથી પ્રકૃતિઓ કંઠી. ॥૧૧॥

ઉચ્ચતંતપદમગુણસેદીય નિદ્વાદુગસ્સ તસ્સેવ । પાવઙ્ સીસિગમુદયંતિ જાયદેવસ્સ સુરનવો ॥૧૨॥

ઉચ્ચાન્તપ્રથમગુણશ્રેણાં નિદ્વાદિકસ્ય તસ્યૈવ । પ્રાપ્સ્યતિ શીર્ષકોદયમિતિ જાતદેવસ્ય સુરનવકસ્ય ॥૧૨॥

અત્યાર્ય —ઉચ્ચતપદમગુણસેદીય=ઉપશાન્તચોક્ષની પોતાની પ્રથમ ગુણુશ્રેણિના શીર્ષમાં વર્તમાન શુષિતકર્માશને નિદ્વાદુગસ્સ=નિદ્રા-હિનેા-નિદ્રાપ્રયત્નનો ઉંમ્રદેશોદય હ્રિય. તથા અાન્તરસમયે સીસાં ઉચ્ચ=ઉપશાન્તચોક્ષની પ્રથમ ગુણુશ્રેણિનાં શીર્ષક ઉદયને પાવઙ્=પ્રાપ્તો તે પ્રથ્વત્ સમયમાં જાયદેવસ્સ=દેવપણુ ઉત્પન્ન થયેલને (દેવને) સુતવગે=સુરનવકનો (વૈંં-દેવં ૨નો) ઉંમ્રદેશોદય હ્રિય. ॥૧૨॥

અત્યાર્યઃ—અન્યાર્યવત્ સુગમ છે. ॥૧૨॥

મિચ્છત્તમીસણંતાણુબંધિશ્ચસમત્તથીણિનીક્કીણં । તિરિહ્દણંતાણ ય વિહયા તહયા ય ગુણસેદી ॥૧૩॥

મિથ્યાત્તર્કમિશ્રાનન્તાનુવન્ધ્યપર્યાપ્તસ્થાનાદ્વિવિકાણામ્ । તિર્યેકાનોદયાનાં ચ દ્વિતીયાયાં તૃતીયાયાં ચ ગુણશ્રેણામ્ ॥૧૩॥

અત્યાર્યઃ—મિચ્છં=મિથ્યાત્વ મિશ્ર અનન્તાનુબંધિ ય અપર્યાપ્ત સ્થાનાદિક્કિત્તિ ય=અને તિરિહ્દણંતાણ=તિર્યેચને યોક્ષાન્ત ઉદય-થોચ ૭ પ્રકૃતિઓનો ઉંમ્રદેશોદય વિહયા ય તહયા ગુણસેદી=થીહ અને ત્રીહ ગુણુશ્રેણિના શીર્ષે વર્તતાને (દેશાવિં સર્વાવિં પ્રત્યયિક ગુણુશ્રેણિમાં યોક્ષ સ્થાને વર્તતાને) હ્રિય છે. ॥૧૩॥

આવરણવિરમોહાનાં તિનોદયિકાનાં વાડયિ નિજકાન્તે । લઘુક્ષપણયાડયોરનવાધિલઙ્ગિકાસ્યોત્કટઃ ॥૧૧॥

અત્યવાયઃ—આવરણવિક્રમોહાણ=પ સ્ત્રી ॥૦-૪ દર્શનો ॥૦-૫ ઉર્ધ્વ ॥૦-અને ૮ મોહનીય (સં ૦૪-વેદ ૩-સુચ ૦ એ ૮)ની, તથા ત્રિણોદયણ=ત્રિનોદર્શી પ્રકૃતિઓનો (કેવલિને ઉદયમાં પર્વતી પ્રકૃતિઓનો) ઉક્તસો=ઉદ્ગ્રસ્પદેશોદય ત્રિણા કંતે=પોતપોતાના ઉદયને અને લઘુક્ષણાણ=લઘુ ક્ષપણાવદે ક્ષય કંરતાને હોય છે. અને સોહીણ=અવધિદિશનો ઉક્તસો=ઉદ્ગ્રસ્પદેશોદય ત્રણ સોહિલિદ્રિસ=અવધિ લાભિય રહિતને હોય છે. ॥૧૧॥

માર્ગાર્થઃ—ક્ષપણા યે પ્રકારની છે-૧ લઘુક્ષપણા, ૨ ચિરક્ષપણા, ત્યાં ૮ વર્ષ ૭ માસની વયે સંયમ પ્રાપ્તિને તરત અનુદ્યુતમાં ક્ષપક્રોધિ પ્રારંભે તેની જે ક્ષપણા તે લઘુક્ષણા-સીધ્રક્ષણા, અને જે ઘણી સોટી વયે સંયમ પ્રાપ્તિને સંયમ પ્રાપ્તિ પાડે પણ ઘણે ક્રોધે ક્ષપક્રોધિ આરંભે, તેની જે ક્ષપણા તે ચિત્રક્ષણા-દૌર્ધ્રક્ષણા. આ દૌર્ધ્રક્ષપણામાં ઘણા પ્રદેશો પડેલાં ઉદયે આવી ક્ષય થઈ ગયા હોય છે, અને અત્યપ્રદેશો રોય રહ્યા હોય છે તેથી ઉદ્ગ્રસ્પદેશોદય પ્રાપ્ત થતો નથી, અને લઘુક્ષપણામાં ઘણા પ્રદેશોનો ઉદય થવાથી ઉદ્ગ્રસ્પદેશોદય પ્રાપ્ત થાય છે. જેથી આવરણ આદિ ૧૪ પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ગ્રસ્પદેશોદય સીધ્રક્ષપક્ર યુષ્ણિતકર્મશંકે ઇવન યુષ્ણશ્રેણિના સીધે વર્તતાં સીધુમોહના ચરમ સમયે હોય, પરંતુ તક્રિવત એ કે-અવધિના યે આવરણનો ઉંપદેશોદય એવ ઇવને હોય, પરંતુ અવધિલઙ્ગિકાસ્યરહિતને હોય. કારણ કે અવધિયોગદર્શન ઉપાન્ય થતાં ઘણા કર્મપુરુષો (અવધિદ્રિશ્ચ) નિર્જે છે, તેથી અવધિશાનિને ઉંપદેશોદય પ્રાપ્ત થતો નથી.

તથા મોહનીયકર્મમાં સમયમન-સંજ્ઞાતલ ૪-વેદ ૩ એ ૮ પ્રકૃતિઓનો ઉંપદેશોદય સીધ્રક્ષપક્ર યુષ્ણિતકર્મશંકે પોતપોતાના ઉદયને અનુદ્યુતે હોય. તથા સર્વજ્ઞને ઉદયમાં વર્તે એવી ઔદાગ-તૈ ૦૭-સંરેશન ૬-વર્ણ ૦-વર્ણાદિ ૨૦-પરા ૦-ઉપ ૦-અશુ ૦-૨ પ્રગતિ-

તિત્તિ વિ પઢમિચ્છાર્થો મિચ્છત્તગણ વિ હોજ્ઞ અન્નમયે । પગયં તુ ગુણિયકસ્મે ગુણસેઢીસીસગણુદયે ॥૧૦॥

તિત્તોઽપિ પ્રથમા મિથ્યાત્વં ગતસ્યાપિ ભવેદન્યમયે । પ્રકૃતં તુ ગુણિતકર્માણેન ગુણશ્રેણિશિસામુદયગતેન ॥૧૦॥

અન્યાર્થ—પઢમિચ્છાર્થો તિત્તિવિ=પ્રથમની ત્રણ ગુણુશ્રેણિ મિચ્છત્તગણેવિ=મિથ્યાત્વે ગયેલાને જ શન્તમયે=અન્યભવમાં પણ હોજ્ઞ=હોય છે. તથા આહિં ગુણસેઢીસીસગણ ઉદયે=ગુણુશ્રેણિઓના શીર્ષભાગે-અન્તે ઉદયમાં વર્તેલા ગુણિયકસ્મે=ગુણિતકર્માંશ અર્થનો જ પગયં=મધુત-ચાહુ અધિકારમાં ઉપયોગ છે. ॥૧૦॥

માત્રાર્થ—સમ્યક્ત્વ અત્યધિક દેશવિયતિ અત્યધિક અને સર્વવિયતિ અત્યધિક કો ૩ ગુણુશ્રેણિઓમાં વર્તેલો શીઘ્ર મિથ્યાત્વે જય અશુભ મરણથી શીઘ્ર મરણ પામી દેહપણુ ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય તેા પરભવમાં પણ કેટલોક કાળ ઉદય આશ્રયી કો ત્રણ ગુણુશ્રેણિ પ્રાપ્ત થાય, દોષ ગુણુશ્રેણિઓમાં અશુભ મરણ ન હોવાથી પરભવમાં સાથે ન આવે પરન્તુ આહિં જ સર્વથાભય કરીને પરભવમાં જાય, તથા આહિં ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદયના ચાહુ અધિકારમાં કો ગુણુશ્રેણિઓના મરતકે-પર્થન્તે વર્તેલા અને તે પણ ^૧ગુણિતકર્માંશ અર્થનો જ ઉપયોગ છે. કેમકે તેઓને ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદય હોઈ શકે છે. ॥૧૦॥

શ્વત્તરણઃ—હવે મધુતિઓમાં ઉગ્રપ્રદેશોદયના સ્વામી કહે છે—

આવરણવિયમોહાણ જિણોદ્વયાણ વાવિ નિયગંતે । લહુલવણાણ ઓહીણણોહિલક્કિસસ ઉક્કસસો ॥૧૧॥

૧ અતેક ભવાદિ સયોગો પામીને જેણે ધણા કંમપ્રદેશોનો સંગ્રહ કર્યો હોય તે ગુણિતકર્માણુ સ્વરૂપપૂર્વે સક્રમકરણમાં પ્રદેશસક્રમિધારમાં જય થી ૭૮ મી ગાથા સુધીના કહેવાઈ ગયું છે.

૧ ક્ષીણમેહ શુણ્ણેણિ સોહનીય સર્વં પ્રકૃતિભો ક્ષય પામ્યા બાદ પારમ્યા શુણ્ણસ્થાને હોય છે. ક્ષપકથી સંખ્યશુણ્ણીન અન્તરુંઠમાં અસંખુણ્ણ નિર્જંસ થાય છે.

૧૦ સયોગીકેવલજેની શુણ્ણેણિ સંયોગી કેવલિને હોય છે. ક્ષીણસોહની નિર્જંસથી સંખ્યશુણ્ણીન અન્તરુંઠમાં અસંખુણ્ણ નિર્જંસ થાય છે.

૧૧ સયોગી ગુણશ્રેણિ અયોગી શુણ્ણસ્થાને છે, ત્યાં રચનામંદ ક્રિયા નથી પરન્તુ પ્રથમ સંયોગી અવસ્થામાં રચાયલા નિષેધને અનુલભ માત્ર છે, એમાં સંયોગીની નિર્જંસથી સંખ્યશુણ્ણીન અન્તરુંઠમાં અસંખુણ્ણ નિર્જંસ છે

એ રીતે ૧૧ શુણ્ણેણિઓમાં સ્વસ્વસ્થાને યથારોગ્ય રચના-નિષેધ પણ અસંખ્યશુણ્ણ છે, અને રચના તેવી હોવાથી પ્રદેશીકય પણ સ્વસ્થાને પ્રતિસંભવઃ અસંખ્યશુણ્ણ છે. તેમજ રચનાનો ક્રિયાકળ તેમજ પતદ્વંદ્વ રિથતિભો પણ અન્તરુંઠપ્રમાણ છે, પરન્તુ આદિ વાણ અધિકારમાં સ્વસ્થાનની અપેક્ષા ગુખ્ય ન રાખતાં પરસ્પરપેક્ષા ગુખ્ય ગણી છે. તે આ પ્રમાણિ-પહેલી શુણ્ણેણિમાં પહેલા સમયે જેટલા પ્રદેશોનો નિષેધ થાય છે તેથી અસંખ્યશુણ્ણ પ્રદેશ નિષેધ બીજા શુણ્ણમાં પહેલે સમયે થાય છે, પુનઃ ત્રીજા શુણ્ણેણિના પહેલા સમયમાં તેથી પણ અસંખ્યશુણ્ણ નિષેધ થાય છે એ રીતે સર્વત્ર પરસ્પર વિચારતાં પરસ્પર અસંખ્યશુણ્ણ નિર્જંસ પરસ્પર અસંખ્યશુણ્ણ પ્રદેશનિષેધ ક્રમશઃ વિદ્યુદ્ધિ અધિક અધિક હોવાથી છે. ॥૮॥

સવત્તણા—હવે ઈ શુણ્ણેણિ ઈ ગતિમાં પ્રાપ્ત થાય છે ? તે દર્શાવાય છે—

૧ ઉપસમંદ વા ઉપસાનને પડ્યા પણ શુણ્ણેણિ વર્તે છે પરન્તુ અવિદ્યુદ્ધ હોવાથી આદિ અવિવક્ષિત છે, અને વાણ અધિકારમાં નિરૂપોગી છે.

પ્રવર્તે છે, એમાં સમ્યંગશુશ્રેણિથી અસંખ્યશુભી કર્મનિર્ભરો થાય છે. (આહિ દેશવિવંશાં અન્તર્યુગં સુધી તો અવશ્ય અસંખ્ય-
શુભ ક્ષેત્રે શુભશ્રેણિ હોય, અને ત્યારબાદ પરિણામને અનુસારે હીન ગ્રાહિક વા અવશ્યન-શુભશ્રેણિ દેશવિવર્તિ કાયમ રહે ત્યાં
સુધા અનિવચિત હોય), એનો કાળ સમ્યંગમત્સ્યચિક્ષી સંખ્યશુભહીન છે.

૩ સર્વવિરતિ પ્રત્યાયિક શુભશ્રેણિ પણ સર્વવિરતિ પામ્યા બાદજ અન્તર્યુગં સુધી પ્રવર્તે છે, અને દેશવિવંશુભી એમાં અસંખ્ય-
શુભ નિર્ભરો હોય છે. અન્તર્યુગં પછી અનિયત શુભશ્રેણિ દેશવિરતિવત્, કાળ સખ્યેયશુભહીન છે.

૪ ઇત્તજાતુંગવિસયોજનાની શુભશ્રેણિ ૪-૫-૬-૭મા શુભસ્થાને અપૂર્વકરણથી પ્રારંભાદ ક્ષય થયા પહેલાં સમાપ્ત થાય છે. સર્વ
વિગ્ની શુભશ્રેણિથી એમાં અસંખ્યશુભ નિર્ભરો થાય છે. કાળ સર્વવિગ્નીગ્નીગ્ની સખ્યાતશુભહીન જાણવો. આ હીકીકત સર્વવિરતિ
શુભસ્થાને અનંતની વિસયોજના થાય તે માટે સમજવો.

૫ દરેકનમોહનીય ક્ષયની શુભશ્રેણિ ક્ષયોપશમ સમ્યંગદ્રષ્ટિને ક્ષાતિક સમ્યક્ષત પામતા પહેલાં અપૂર્વકરણ અને અનિવૃત્તકરણમાં
હોય છે. અનંતાંગવિસંગમત્સ્યચિક્ષી એમાં અસંખ્યશુભ નિર્ભરો સંશુભહીન અન્તર્યુગમાં હોય છે.

૬ ચારિત્રમોહોપશમ પ્રત્યાયિક શુભશ્રેણિ ૮મા શુભૃંધી પ્રારંભાદને ૧૦મા શુભસ્થાન સુધી હોય છે. ક્ષાતિક સમ્યંગમત્સ્યચિક્ષ શુભ-
શ્રેણિથી એમાં સંશુભહીન અન્તર્યુગમાં અસંખ્યશુભ નિર્ભરો થાય છે.

૭ ઉપશાન્તમોહનીયની શુભશ્રેણિ ચોહનીધની સર્વ પ્રકૃતિઓ ઉપશાન્ત થયા બાદ ૧૧મા શુભસ્થાને હોય છે. ઉપશમકની નિર્ભર-
રોધી સંખ્યશુભહીન અન્તર્યુગમાં અસંખ્યશુભી નિર્ભરો થાય છે.

૮ ચારિત્રમોહનીય ક્ષયની શુભશ્રેણિ ક્ષયકે ૮મા શુભૃંધી ૧૦મા સુધી ઉપશાન્તની નિર્ભરોધી સંખ્યશુભહીન અન્તર્યુગમાં અસં-
શુભ નિર્ભરો થાય છે.

અસંખ્યશુભ અસંખ્યશુભ પ્રદેશોની [ઉદયસપ્તધર્મી અથવા ઉદયાંઉપરથી અન્તર્યુગં સુધીની સ્થિતિમાં અન્તર્યુગંકાળ સુધી] જે નિષેધ-રચના-ગોઠવણ તે પણ શુભશ્રેષ્ઠિ કહેવાય. તેનાં નામ-

૧. સામ્યક્ષ પ્રત્યયિક શુભશ્રેષ્ઠિ	૭ ઉપશાંતસોહ શુભસ્થાન સંખંધિ
૨. દેશવિરાત પ્રત્યયિક "	૮ આરિત્રસોહનીય ક્ષયની
૩. સર્વવિરાત પ્રત્યયિક "	૯ ક્ષીણસોહ શુભસ્થાન સંખંધિ
૪ અનંતાવૃંવસિચોજના પ્રત્યયયિક "	૧૦ સચોગીકિવાલિની
૫ ઠંદાનસોહનીયના ક્ષયની "	૧૧ અચોગીકિવાલિની
૬ આરિત્રસોહનીયના ઉપશમની "	

૧-એમાં પહેલી સમ્યક્ચુગ્નશ્રેણ શુભશ્રેષ્ઠિ મિથ્યાદ્રષ્ટિમાં અપૂર્વકેશુધી પ્રારંભાદિને ઉપશમસમ્યં કિલિત્ ન્યૂન રહ્યે સમાસ ધાય છે, અને ક્ષયોપસંરમ્યંમાં અન્તર્યુગં સુધી પ્રવતી સમાસ ધાય છે. અને આગળ કહેવાલી શુભશ્રેષ્ઠિઓથી અલ્પ નિર્જેરા [અસંખ્યાતમાભાગ જેટલી નિર્જેરા] હોય છે. (સ્વસ્થાને પ્રતિસમય અસંખ્યશુભ નિર્જેરા હોય છે). એનો કાળ સર્વથી અધિક (દેશવિંમત્યયિકના કાળથી 'સંખ્યાતશુભિ') છે.

૨. દેશવિતિ પ્રત્યયિક શુભશ્રેષ્ઠિ અવિરાતશુભસ્થાનમાં અપૂર્વકેશુધી પ્રારંભાલી નથી, પરન્તુ દેશવિં પાત્યા યાદ અન્તર્યુગંસુધી

૧ આદિ સંખ્યાતશુભ કાળ કહ્યો છે તે સ્વભાવો ક્રિયાકાળ નહિ. પરન્તુ દેશવિં જેટલા અન્તર્યુગંકાળમાં (અસંખ્યાતશુભિ) જેટલી નિર્જેરા કરે છે, તેથી અસંખ્યશુભ નિર્જેરા કરવામાં પણ સમગ્રદ્રષ્ટિને સંખ્યાતશુભ ગોઠું અન્તર્યુગં લાગે, એ રીતે સર્વત્ર કાળ પ્રમાણ જાણી શકે.

सम्मतुष्यति सावय विरू संजोयणाविणासे य । दंसणमोहक्खवगे कसायउवसामगुवसंते ॥८॥

खवगे य खीणमोहे जिणे य दुविहे असंखगुणसेढी । उदओ तविवरीओ कालो संखेज्ज गुणसेढी ॥९॥

सम्यक्त्वोपादे आवके विरते संयोजनाविनाशे च । दर्शनमोहक्षपके कषायोपशमक उपशान्ते ॥८॥

क्षपके च क्षीणमोहे, जिने च द्विविधेऽसंख्यगुणश्रेण्या । उदयस्त्वद्विपरीतं, कालः संख्येयगुणश्रेण्या ॥९॥

अन्वयार्थः—सम्मतुष्यति=सम्प्रत्यक्षम् । विरूपाहं (सम्प्रत्यक्षोपाति संघं धी शुश्रेण भिध्यात्त्वमने सम्प्रत्यक्षम्), सावय=श्राव्यपशुभं (देहाविरहितं संघं धि), विरू=सर्वाविरतम् (भ्रमत्ताप्रभत्तने), य=अने संयोजणाविणासे=संयोजनाना विनाशम् (अन्ता०नी विक्षयोजनं संघं धि), दंसणमोहक्खवगे=दृष्टान्तमोहना क्षपकम् (दर्शनमोहनीयना क्षय संघं धि), कसाय उवसामग=रुपायोपशमकम् (आदिनमोहनीयना उपशमकनी), उवसते=उपशान्तमोहम् अणीआरमे शुशुभन्ति ॥८॥

खवगे य=धुनाः क्षपकनी (आ०मोहना क्षय संघं धि), खीणमोहे=क्षीणमोहनी (मोहनीय क्षय यथा भाह १२भा शुशुभं), य=धुनाः दुविहे ज्जो=मे प्रक्षरना जिननी (संयोजनी अयोजनी). ओ ११ शुशुश्रेष्ठिभं उदओ=प्रदेशेनी उदय अथवा उदयनिमित्ते प्रदेशेनी रथानां डम असखगुण सेढी=असंख्यशुश्रेष्ठि-अनुकम्भाणां छे, अने काले=शुशुश्रेष्ठिनी ४७ तविवरीओ=वेधी विपरीत सखेज्जगुण सेढी=संयोजशुश्रेष्ठि-अनुकम्भाणां छे. ॥८॥

सावयर्थः—गुण=निर्णय आदे असंयोजशुशु असंयोजशुशुधारे जे क्षमप्रदेशेनी श्रेणि=स्थाना ते गुणश्रेणि. अर्थात् दृष्टवादी ११ शुशुश्रेष्ठिभं परस्पर अनुकम्भे असंख्यशुशु क्षमनिर्णय थाय ते शुशुश्रेष्ठि, तेभ्य ११भांनी देशपशु चोक्षं उदयनिमित्ते

જગદેશ્વર ક્ષાપિતકર્માંશ દેવ ઉત્સાંદેશે ઉન્નિયતિ પાંધીને ત્યાર બાદ તરત એશેન્દ્રિયમાં ઉપજતાં પ્રથમ સમયે હોય, વિશેષ એ કે અધધિક્ષિતો જગદેશ્વર એજ દેવને પાંધાવત્ત્રિના ઇલા સમયે હોય છે. એ રીતે ૪૭ નો જગદેવ ૧ સમય હોવાથી સાદિ-અધુષ, એ સિવાયના વખતમાં અજગદેશ્વર જગંધી બીજા સમયે સાદિ, અને જગતું દ્ધાન નહિ પામેલને અનાદિ, મુખાધ્રુવ અણબ અને જગત્ત્વને હોય છે. તથા એજ ૪૭ પ્રકૃતિઓનો જગદેશ્વર અધિતર્કમાંથીને સ્વસ્વ ઉદયને અને ગુણશ્રેણિમાં વર્તતાંને ૧ સમયમાં હોય માટે સાદિ અધુષ, એ સિવાયનો સર્વ અતુલ્ય ઉદય સદાશ્રણ વર્તતો હોવાથી અનાદિ, મુખાધ્રુવ અણબ જગત્ત્વને હોય છે. તથા મિથ્યાત્વનો જગદેશ્વર ક્ષપિતકર્માંશ હવ પ્રથમ સમય ઉપાજન કરી પુનઃ મિથ્યાત્વે જતાં મિથ્યાગની ઉદયા-વત્ત્રિના અન્યસમયે એક સમયમાં હોય, માટે સાદિઅધુષ, એ સિવાયનો સર્વ અજગત્ત્વ ઉદય તે બીજે સમયે પ્રવર્તે તે સાદિ, અણબ ક્ષયોપગમ્યથી પડીને મિથ્યાત્વે આવતાં પહેલા સમયે સાદિ, એ દ્ધાન નહિ પામેલાને અનાદિ, મુખાધ્રુવ અણબ જગત્ત્વે તથા અધિતર્કમાં હવ દેશવશતની ગુણશ્રેણિમાં વર્તતો સર્વવિસતિ પામીને સર્વવિસતિની ગુણશ્રેણિ રહે, તે બન્ને ગુણશ્રેણિમાં વર્તતો બન્ને ગુણશ્રેણિના કીર્ણ દ્ધાને આવી તે સમયે જે સમયે તે કીર્ણનો ઉદય થવાનો હોય તે પહેલા મિથ્યાત્વ પામે તો મિથ્યાત્વનો ઉત્તરપ્રદેશ્વર એક સમય હોય માટે મિથ્યાગનો જગદેશ્વર સાદિઅધુષ, એ સિવાયનો સર્વ અતુલ્ય હોવાથી બીજે સમયે પ્રવર્તતાં સાદિ, અણબ ક્ષયોપગમ્યત્વથી પડતાં સાદિ, એ દ્ધાન નહિ પામેલાને અનાદિ, મુખાધ્રુવ અણબ જગત્ત્વે. એ રીતે જે ૪૮ પ્રકૃતિઓની સાદાદિપ્રકૃત્ત્વથી કરી, અને એ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ તો અધુષોદયી હોવાથી જ સર્વના આદે વિકલ્પ સાદિઅધુષ છે. ॥૭॥ ફતિ પ્રદેસોદયનો ત્રાદિ અનાદિ પ્રત્યક્ષા ॥

અવત્તરણ—પ્રદેશ્વરમાં સાદાદિપ્રકૃત્ત્વથી કરીને હવે જગત્ત્વ અને જગદેશ્વર કીર્ણને હોય ? તે પ્રતિપાદન કરવારૂપ ત્રાપિવ પ્રત્યક્ષા કરવાની છે, ત્યાં જગદેશ્વર ગુણશ્રેણિમાં વર્તતાંને હોય છે માટે પ્રથમ ૧૧ પ્રકારની ગુણશ્રેણિઓ દર્શાવાય છે.

અજયન્યોડુત્કૃષ્ટૈ ચતુર્થા ત્રિયા પળાં ચતુર્વિધો મોહસ । આયુઃ સાઘદુઃશઃ શેષવિકત્પાશ્ચ સર્વેષામ્ ॥૬॥

અન્યવાર્થ:—હજાર મૂળ કર્મની અજઠાણ અણુકોસાઅબંધન્ય અને અનુકૃષ્ટ પ્રદેશોદય અનુક્રમે ચત્રચાર પ્રકારનો અને સિદ્ધિ= તથા પ્રકારનો છે. (અર્થાત્ અબંધનપ્રદેશોદય સાં અં ધ્રું અધ્રું એમ ૪ પ્રકાર છે, અને અનુકૃષ્ટ પ્રદેશોદય અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ એમ ૩ પ્રકાર છે). મોહે=મોહિનીય કર્મની અબંધન અને અનુભવ એ બન્ને પ્રદેશોદય ચત્રચિહ્ના=૪ પ્રકાર છે. તથા કાતસ=આશુભ્યના ચારે વિક્રદય તથા સર્વોત્તમ=સર્વ કર્મોના સેસલિપ્પા=શેષ વિક્રદ્યો. (૭ કર્મના ૭૦ હેં એ યે વિક્રદ્યો) સાહ અદુઃશા=હિઅધ્રુવ એ યે પ્રકાર છે ॥

આવાર્થ:—અન્યવાર્થવત્ મુખ્ય છે ॥૬॥ ફતિ મૂલ્યક્રમિત પ્રદેશ ઉદયે સાધાદિ.

અવતરણ:—હવે ઉત્તરમધુતિઓના પ્રદેશ ઉદયમાં સાધાદિ પ્રકૃષ્ણા કસય છે—

અજહજાણુકોસો સગયાલાપ્ ચત્રત્રિહા ચત્રહા । મિચ્છતે સેસાસિં દુવિહા સર્વે ય સેસાણં ॥૭॥

અજયન્યોડુત્કૃષ્ટૈ સસચત્તારિશતશ્ચતુર્થા ત્રિયા ચતુર્થા । મિથ્યાત્વસ્ય શેષા ણાં, દ્વિત્રિયાઃ સર્વે ચ શેષાણામ્ ॥૭॥

અન્યવાર્થ:—સગયાલાપ્=મુહતાલીસ (૪૭) મધુતિઓનો અજઠાણ=અબંધન્ય પ્રદેશોદય ચત્રચાર પ્રકારનો છે, અને અણુકોસો= અનુકૃષ્ટપ્રદેશોદય સિદ્ધિ=૩ પ્રકારનો (અનાં ધ્રું અધ્રુવ) છે. મિચ્છતે=મિથ્યાત્વનો અબંધન અને પ્રદેશોદય ચત્રહા=ચાર પ્રકારનો છે. ત્રિસ=એ ૪૮ કર્મપ્રકૃતિઓના સેસા=શેષ (૭૦ હેં એ યે) વિક્રદ્ય ય=અને સેસાણ=શેષ કર્મપ્રાંતો (૧૧૦ કર્મપ્રાંત) સર્વે=સર્વ ચારે પ્રદેશોદય દુવિહા=પ્રકારે=સાદિ અધ્રુવ છે. ॥૭॥

આવાર્થ:—તે ૭-વર્ણાદિ ૨૦-રિશર-આરિશર-નિર્માણુ-આશુ-શુભ-અશુભ-જ્ઞાં ૫-આન્ત ૫-દર્શન ૪ એ . ૪૭ મધુતિઓનો.

૧ સમય જે દલી જન્મિતથિતિ હોય નહિં' માટે એ ૫ ની તથા શેષ પ્રકૃતિઓની જન્મિતથિતિ જન્મિતથિતિ (પૂર્વે) કહ્યા પ્રમાણે) બાણવી ॥૪॥ ફતિ જન્મ રન્મ સ્થિતિ રત્તય ॥

અવતરણા—રિથિતિરિથય કહીને હવે અનુભાગ ઉદય કહેવાય છે—

અણુમાણુદ્યો વિ જહન્ન નવરિ આવરણવિવેચણં । સંજલણલોભસમ્મત્તાણ ય મંતૂણમાવલિં ॥૫॥

અનુમાણુદ્યોરપિ જવન્યો નવરમાવરણવિવેદનામ્ । સંજલનલોભસમ્મત્તયોથ ગત્યાડ્ઽવલિકામ્ ॥૫॥

અન્વયાર્થ:—અણુમાણુદ્યોરિ=અનુભાગ ઉદય થયું અનુભાગની ઉદ્ધારણા તુલ્ય બાણુવે. નવરિ=પરન્તુ આવરણવિવેચણં= ૫ સ્થાનાં ૪ દર્શનાં ૫ અન્તરં ૩ વેદની યન્તથા. સંજલણલોભ સમ્મત્તાણન્તરં જન્મલોભા અને સમ્યગ્ ચોહનીય એ ૧૮ પ્રકૃતિનો જહ્નણ= જન્મ અનુભાગ ઉદય આવલિંગ મંતૂણં=એક આવાદિકા જઈને-વીસાવાદ અન્તર સમયે હોય છે [અર્થાત્ એ ૧૮ પ્રકૃતિનો ઉદ્ધારણા વિરહિત થયા બાદ જે અન્તર આવાદિકામાં ફેરળા ઉદય જ વર્તે છે તે છેવટી આવાદિકાના અન્તરસમયે જન્મ અનુભાગઉદય હોય છે ॥૫॥

માવાર્થ:—અન્વયાર્થત્ સુગમ છે ॥૫॥ ફતિ અનુમાગ રત્તય ॥

અવતરણા:—અનુભાગોદય કહીને હવે પ્રવેશ રત્તય કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા અને સ્થાપિતપ્રરૂપણા એ બે અર્થાધિકાર છે. તે ૫ણુ સૂણપ્રકૃતિ સંબંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે બે પ્રકાર છે, ત્યાં પ્રથમ સૂણપ્રકૃતિ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કહેવાય છે—

અજહન્નાણુક્કોસા ચટ્ત ચિહ્વા હળહ ચટ્તવિહ્વા મોહે । આરસસ સાદ્ધથુવા સેસનિગપ્પા ય સવ્વેસં ॥૬॥

અન્યાર્થઃ—ત્રિંહ તદ્વતો વિન્નિશ્ચિતઉદય પશુ ત્રિંદક્ષણ પચોગચોન્નિશ્ચિતના ક્ષયથી અને પ્રયોગથી ચોમ યે પ્રકરે છે. ત્યાં નિશ્ચિત ઉદય ત્રિંહ તદ્વીરણાન્નિશ્ચિતિ ઉદ્ધીરણુથી તત્ત્વત્રિંદક્ષણન્ન્યેઽંક ઉદય નિશ્ચિતપરે અદ્વિગોન્ન્યધિક છે. પુનઃ ઢત્તીસાન્નરે પ્રકૃતિઓનો હસોન્નરેઅન્ન્યધન્નિશ્ચિતિ ઉદય ણ તત્ત્વત્રિંદક્ષણન્ન્યેઽંક ઉદયન્નિશ્ચિતિ—૧ઉદયસમય પ્રમાણુ છે. ॥૪॥

સાવાર્થઃ—ઉદય ૨ પ્રકરનો છે. ૧ નિશ્ચિતના ક્ષયથી ૨ પ્રયોગથી. ત્યાં બંધાયલા રૂપોનો અણાધાકણ પૂર્ણ થતાં ઇવના યોગ વિના સ્વભાવેજ ઉદયમાં આવે તે નિયતિના ક્ષયથી તત્ત્વ ધરેવાય, અને ચો સ્વાભાવિક ઉદય પ્રવર્તતી વખતેજ પ્રયોગન્નરેઉદ્ધીરણુ ધરણુરૂપ ઇવના યોગ (વીર્યવિરોધ) વડે ઉદયમાં આવે તે પ્રયોગતત્ત્વ ધરેવાય, અર્થાત્ ઉદ્ધીરણુઉદય તે પ્રયોગઉદય, તેવું સ્વરૂપ ઉદ્ધીરણુ ધરણુમાં ધરેવાયું છે, તેથી આર્હિ સ્વાભાવિક ઉદયનોજ આણુ અધિકાર છે. ચોમા ઉત્કૃષ્ટ નિશ્ચિત ઉદ્ધીરણુથી ઉન્નિશ્ચિતઉદયન્નિશ્ચિતિ ઉન્નરેઉદ્ધીરણુ નિશ્ચિતથી ઉન્નરેઉદયન્નિશ્ચિતિ] ૧ ઉદયસમય જટલી અધિક છે, કારણ કે વેદલી પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટ નિશ્ચિત બંધાયેલા બંધાયેલા વલ્લકા વીર્યા પછી ઉદયવાલ્લકાથી ઉપરની સર્વ નિશ્ચિતિઓ ઉદ્ધીરણુ છે, અને ઉદ્ધીરણુને ઉદયમાં આવે છે. તે કારણથી બંધાયેલ ઉદયાન્ન હીન સર્વ નિશ્ચિતિઓની (અર્થાત્ ઉદય સમયે ઉદયવન્ન હીન સર્વ નિશ્ચિતિની) ઉદય ઉદ્ધીરણુ સાથે પ્રવર્તે છે, અને ચોજ સમયે આણુ ઉદયવાલ્લકામાં નીચેનો પહેલો સમય કેવળ ઉદયમાં વર્તે છે, તેથી ચો સમયે ઉદય નિશ્ચિતિ [સમયોન ઉદયાન્ન હીન સર્વ નિશ્ચિતિ પ્રમાણુ હોવાથી] ઉદ્ધીરણુનિશ્ચિતિથી ૧ સમય અધિક છે, અને ઉદ્ધીરણુ નિશ્ચિતિ [ઉદયાન્ન હીન સર્વ નિશ્ચિતિ પ્રમાણુ હોવાથી ઉદયનિશ્ચિતિની અપેક્ષાએ) ૧ સમયહીન છે. આર્હિ સર્વોત્કૃષ્ટ ઉદયન્નિશ્ચિતિ ઉદયવખતે ઉત્કૃષ્ટનિશ્ચિતિબંધવાળી પ્રકૃતિની હોય છે, અને રોષ પ્રકૃતિઓની યથાસંભવ હોય છે. તથા જ્ઞાન્ય નિશ્ચિતિઉદય નિદ્રાપન્નઅચ્છાદિત રે પ્રકૃતિનો ચરમનિશ્ચિતરૂપ ૧ સમય માત્ર છે. નિદ્રા પન્નઅંકની તો ઉદ્ધીરણુના અભાવમાં પણ સ્તરીરૂપાસેથી ઇન્નિરૂપાસે સુષીના અન્નરૂપન્નકણમાં કેવળ ઉદય વખતે અપવર્તના હોવાથી

ઉદીરણુ સાથે હોય, અને સત્તામાં ઓડ આપલિકા રોષ રહે ઉદીરણુ બાંધ પડતાં છેલ્લી આપલિકા કેવળ ઉદયથીજ વેદાય. પરન્તુ મનુષ્ય આશુભ્ય આપમત્તાદિકને તો દેશોન પૂર્વ ક્રોડ વર્ષ સુધી પણ કેવળ ઉદયથી વેદાય, કારણ કે આશુભી ઉદીરણુ પ્રમત્ત સુધીજ હોય છે. તથા જો વેદનીયની ઉદય ઉદીરણુ મનુષ્ય આશુભત્ત પ્રમત્ત સુધીજ પ્રવર્તે, ત્યારબાદ દેશોન પૂર્વ ક્રોડ વષ સુધી તેના કેવળ ઉદયજ હોય. તથા જે સમયે ક્ષત્રીરપયામિયો પર્વાસ થાય તેના બીજ સમયથી ધનિરપર્વાસિ પૂર્ણ થતા સુધી તથાસ્વધાવે નિદ્રાત્થોની કેવળ ઉદય હોય અને ત્યાર બાદ ઉદય અને ઉદીરણુ સાથે પ્રવર્તે. તથા નામની ૯ મધુતિત્થોને સર્વ અયોગીઓ અયોગીપણામાં કેવળ ઉદયથીજ વેદે (સયોગી સુધી ઉદીરણુ પણ હલી), તથા જેને તીર્થકર્ત્રો ઉદય હોય તેવા અયોગીઓ તીર્થકર્ત્ર નામકર્મનો પણ કેવળ ઉદય હોય (સયોગી સુધી તો ઉદીરણુ પણ હોય છે). એ રીતે ૪૧ મધુતિઓમાં ઉદય ઉદીરણુને બદલા પડવાના જે પ્રસંગો દર્શાવ્યા તે સિવાયના કાળમાં ઉદય ઉદીરણુ જો સાથેજ પ્રવર્તે છે. અને ૪૧ સિવાય રોષ મધુતિઓનો તો ઉદય ઉદીરણુ સાથે જ હોય છે. ॥૧-૨-૩ ॥ इति प्रष्टव्यतः ॥

શ્વતત્ત્વ—એ પ્રમાણે ઉદીરણુની અપેક્ષાએ મધુતિ ઉદયનો તક્ષવત દર્શાવીને હવે સ્થિતિઉદય (માં પણ જે તક્ષવત છે તે) કહેવાય છે—

તિઠ્ઠિરુદ્ધો વિ ઠિઠ્ઠિસ્વયપઓગસા તિઠ્ઠિરુદ્દીરણા અદિગો । ઉદયતિઠ્ઠિય હસસો હત્તીસા ણ્ણ ઉદયતિઠ્ઠિ ॥૪॥

રિયત્થુદયોડપિ સ્થિતિસ્વપ્રયોગતઃ(ગામ્યાં) રિયત્થુદીરણાદવિકઃ । ઉદયસિત્તયા દ્વસઃ, પદ્વિજ્ઞાતામેકોદયસ્થિતિઃ ॥૪॥

૧ ૫ અસઃશ્વત્તી ચૂળ દીક્રમા એવ કલ્પે છે કે ‘આકાર ચરીર અને ધનિરપ પર્વાસિ પૂર્ણ થતા સુધી નિદ્રાનો ઉદય હોય છે, અને ત્યાર બાદ ઉદીરણુ ક્ષત્રીર ઉદય હોય છે.’

મણુયાદ્=મણુચચા.તિ-પં.ચો.૦ળા.તિ-ત્રસા-ળાદર-પર્થામ-સુભાગ-આદેય-પ્રશઃ-ઉચ્ચગોત્ર યો (નામકર્મની.) ૬ મકૃતિયોને આજગો= અયોગી કેવલીયો. કેવળ ઉદયથી વેદે છે, અને કૌંડ-કેદલાક વીર્થકર નામકર્મના ઉદયવાળા વીર્થકર અયોગીયો. તિત્થયર=વીર્થકર નામકર્મને પણ કેવળ ઉદયથી વેદે છે. ॥૩॥

મનુષ્યાદિ=મનુષ્યભાતિ-પ્રયોગભાતિ-ત્રસ-ભાદર-પર્વાર્ષ-સુભાગ-આદિય-યશઃ-ઉચ્ચગોત્ર યો (નામકર્મની) ૯ પ્રકૃતિઓને અજોગો= અયોગી કેવલીઓ. કેવળ ઉદયથી વેદે છે, અને કૈંદરેકલાક તીર્થકર નામકર્મના ઉદયવાળા તીર્થકર અયોગીઓ. તિત્યર=તીર્થકર નામકર્મને પણ કેવળ ઉદયથી વેદે છે. ॥૩॥

માતૃત્વઃ—પૂર્વે ઉદીરણુત્ત જે સ્વરૂપ ધ્રુવ છે તેના સરણુ જે સ્વરૂપ ઉદયતું પણ બાણુત્ત. પરન્તુ જ્ઞાનાવરણુ આદિ ૪૧ પ્રકૃતિ-ઓમાં ઉદયને ઉદીરણુ સર્વથા તુલ્ય નથી કંઈક વિશેષતા છે, તે આ પ્રમાણે—૫ જ્ઞાનાં આદિ ૨૦ પ્રકૃતિઓમાંથી ત્રણુ વેદ અને મિથ્યાં યો ૪ વર્ણને ૧૬ પ્રકૃતિઓની જ્યારે સત્તાના ક્ષયનો પ્રસંગ આવે ત્યારે પર્વતને ૧ આવલિકા બાકી રહે તે વખતે ઉદીરણુ વિનાશ પામે છે, જોથી છેલ્લી આવલિકા કેવળ ઉદયથી વેદાય છે, અને તે પહેલાં ઉદય અને ઉદીરણુ બે સાથે ચાલતાં હતાં. તથા ત્રણુ વેદ અને મિથ્યાત્વની પ્રથમા તિષ્ઠતિ યોક આવલિકા બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉદય ઉદીરણુ બે સાથે પ્રવર્તે, અને ત્યારબાદ ઉદીરણુ બંધ પડયથી છેલ્લી આવલિકા કેવળ ઉદયથીજ વેદાય. તથા ચાર આયુષ્યની યોક આવલિકા રોષ રહે ત્યાં સુધી ઉદય

॥ अथ ९मं उदयप्रकरणम् ॥

अवतरणः—भंशना आरंभसां भंशना अलिधेय (भतिगहनीय विषय) तरीडे ने भंशनादि ८ क्षण्ण उदय अने क्षत्ता भे १०
धस्तु भेडधानी भतिश्र भरी क्षती तेभा ८क्षण्णुं न्मक्ष भेडधाड भ्यु . डेवे ८भुं उदय स्तक्ष भेडवाय छे—

उदधो उदीरणाय तुल्लो मोत्तूण एकचत्तालं । आवरणविषयसंजलणलोभवेयं य दिट्ठुगं ॥१॥
आलिगमहिगं वेयति आउगाणं पि अप्पमत्ता वि । वेयणिघाण य दुसमय तणुपप्पत्ता य निहाओ ॥२॥
मणुयगइजाइतस्सवापरं च पप्पत्तसुभगमाएज्जं । जसकित्तिसुच्चगोयं चाजोगी केइ तित्थपरं ॥३॥

उदय उदीरणयास्तुल्यो मुक्त्तचैकचत्तारिणोद । आवरणविषयसंजलणलोभवेदांश्च दृष्टिद्विक्रमः ॥१॥
आवलिकामधिकं वेदयत्यायुषामप्यग्रमत्ता अपि । वेदनीययोश्च द्वितीयसमयात्तनुपर्याप्ताश्च निद्राः ॥२॥
मनुजगतिजातिप्रसवादरं च पर्याप्तसुभगाद्यम् । यशःकीर्तिषुच्यगोत्रं चायोगिनः कीर्त्तनीयैकम् ॥३॥

યોગ કસાયત્તદયા ટિઢ્ઢધોદીરણ ય સંકમણા । ઉવસામણાહસુ અહ્ઢવસાયા કમસો અસંઢગુણા ॥૩॥

સ્તોકાઃ કમયોદયાઃ, સ્થિતિવન્ધે હરીણયાશ્ચ સંક્રમણસ્ય । જગજ્ઞસનાદિઢ્ઢલ્લયવસાયાઃ ક્રમસોડસંઢ્યેયગુણાઃ ॥૩॥

અન્યવાર્થઃ—ટિઢ્ઢવ કસાય ત્તદયા=સ્થિતિધંધના અશ્વયા ઉપલક્ષણુથી અનુભાગભ ધના ક્ષયોદયો (અશ્વવસાયો) યોગ=યોગ-અલ્પ છે. અર્થાત્ ધન્ધનકરણુના અશ્વવ૦ સર્વથી અલ્પ છે, હરીણા=ઉદીરણુકરણુના અશ્વવ૦ અસંખ્યશુ છે, તેથી સંકમણા=સંક્રમકરણુના, ઉપલક્ષણુથી ઉદ્ઢર્તના અપવર્તના એ ત્રણે કરણુના સચુદિત અશ્વવસાયો અસંખ્યશુ છે, તેથી ઉવસામણાહસુ=ઉપશમના આકિંના, અર્થાત્ ઉપશમના કરણુના, તેથી નિધત્તિકરણુના, અને તેથી નિઢાધના કરણુના અશ્વવસાયો કમસો=અનુક્રમે અસક્કુણા=અસંખ્યશુ છે. ॥૩॥

માવાર્થઃ—અન્યવાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૩॥

॥ इति श्रीनिधत्ति निकाचनाकरण ॥ ८ करण समाप्त ॥

માત્ર નિધત્તરે થયેલ કર્મ વર્ષાણમાં ઉદ્ભવના અપવર્તના યેજ કરણ પ્રવર્તે છે, અને નિકાચિત કર્મવર્ષાણમાં કૌઈ કરણ પ્રવર્તનાં નથી એ વિશેષ છે. ॥૧૧॥

इति निधाचिनिकाचनकर्मणे

અવતરણા—હવે આહિ જે કર્મની જ્યારે શુભશ્રેણિ પ્રવર્તે છે, ત્યારે તે કર્મની દેશપ્રથમના નિધત્તિ નિકાચના અને યથાપ્રાપ્ત સંક્રમ પણ હોય છે, તેથી તે સર્વત્ર પરસ્પર આદ્યભૂત્વ કહેવાય છે—

गुणसेद्विषयसमं शोवं पत्तेगतो असंखणं । उवसमणाद्भु तौसु वि संक्रमणेहृष्यवत्ते य ॥२॥

गुणश्रेणिप्रदेशाग्रं स्तोत्रं प्रत्येकशोऽसंख्येयगुणम् । उवसामनाद्विषुनिष्कपि संक्रमणे यथाप्रवृत्ते च ॥२॥

અન્યાર્થ—ગુણસેદ્વિષયસમં=શુભશ્રેણિના પ્રદેશાગ્ર-પ્રદેશસમૂહ યોગે=અદ્ય હોય છે, તેથી ઉવસમણાદ્ભુ તૌસુ વિ=ઉપશમના આદિ ત્રણમાં (દેશોપશમના નિધત્તિ નિકાચનામાં) ય=અને અહવત્તે સંક્રમણે=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમમાં વર્તેલો પ્રદેશાગ્ર પત્તેગતો=પ્રવેશીતો અસંખ-ગુણે=અસંખ્યુ અસંખ્યુ છે. ॥૨॥

માર્વાર્થ—કૌઈપણ કર્મની શુભશ્રેણિદ્વારા જે પ્રદેશ યોગવાય છે તે પ્રદેશાગ્ર અદ્ય, તેથી જે પ્રદેશની દેશોપશમના થાય છે તે અસંખ્યુ, તેથી નિધત્તરે થયેલ પ્રદેશાગ્ર અસંખ્યુ, તેથી નિકાચનારે થયેલ પ્રદેશપ્રમાણ અસંખ્યુ તેથી યથાપ્રાપ્તસંક્રમવડે સંક્રમેલ પ્રદેશપ્રમાણ અસંખ્યુ છે. ॥૨॥

અવતરણ—હવે આઠે કર્મોના કારણરૂપ આધવસાયોનું પ્રમાણ કહે છે—

॥ अथ ७मं निधत्तिकरणम् । ८मं निकाचनाकरणम् ॥

देसोवसमणतुल्ला होइ निहत्ती निकाइया नवरं । संक्रमणं पि निहत्तीइ नत्थि सेसाणविरस्स ॥१॥

देशोपशमनातुल्या भवति निधत्तिनिकाचना नवरम् । संक्रमणमपि निधत्तौ नास्ति शेषोपवीतरस्याम् ॥१॥

ઉપશમનાકરણ મહીને હવે ક્રમ પ્રમાણે ૭-૮મું નિધત્તિ અને નિશ્ચયના કરણ મહે છે—

અત્તવાચાર્ય—નિહત્તી નિકાઇયા=નિધત્તિકરણ અને નિશ્ચયનાકરણ હેતુ અને સ્વામી આશ્રયી દેસોવસમણતુલ્લા=દેશોપશમનાતુલ્ય છે. નવર=પરન્તુ તા.પર્યં હેતુ એ છે કે-નિહત્તો=નિધત્તિમાં સક્રમણ પિ=સ ક્રમકરણ પણ નશ્વિન્નથી. (માત્ર ઉદ્ધર્તના અને અપવર્તના કે પૃ સ્વસંક્રમણ થાય છે) અને ફલસ્સ=પરસ્પર-નિશ્ચયનાકરણમાં સેસાણ વિન્નથેય એ કરણની-ઉદ્ધંઅપૃકરણની પણ પ્રવૃત્તિ નથી (જોથી સર્વ કરણને અસાધ્ય છે. અર્થાત નિશ્ચયિત કર્મમાં કેહી કરણ પ્રવર્તતું નથી. ॥૧॥

માત્રાચર્ય:—અત્તવાચાર્યવત્ સુગમ છે. હેતુ અને સ્વામિ આદિના વિષયમાં દેશોપશમનાની તુલ્ય નિધત્તિ અને નિશ્ચયનાકરણ છે.

માવાધી:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-અશુભ પ્રકૃતિઓનો ઉન્નત્તરેશોપશમય મિથ્યાદષ્ટિ શુભપ્રકૃતિઓનો સમ્યગ્દષ્ટિ, એ અતુલસંક્રમણરૂપ છે, પરંતુ શાતા-મથા:—ઉચ્ચ ઓ રૂના ઉન્નત્તરસંક્રમણરૂપી આપૂર્વકરણ પછી પણ હોય છે, પરંતુ ઉત્કૃષ્ટ રસની દેશોપશમનાના સ્વામી તો આપૂર્વના અન્વયસમયવર્તીજ બાધિયા. તથા જિનાતમ વળીને શેષ સર્વપ્રકૃતિઓના જલ્પાન્નરસની દેશોપશમનાના સ્વામી બાલ્યવ્યેચ્ય જલ્પાન્નરસિત્ત્વામાં વર્તતા ઓર્ગેન્નરશીજ છે, અને જિનાતમના જન્મપ્રસંગે આપૂર્વકરણ શુભાન્ન પછી પશુ પ્રવર્તે છે તે તે ક્રમની ઉન્નત્તરેશોપશમના તો આપૂર્વના અન્તિમ સમય સુધી જ થાય છે. (કાવણ કે ત્યારબાદ દેશોપશમનાનો જ અભાવ છે). ॥૭૧॥

॥ इति श्री दंडुं उपशमानकरण समाप्त ॥

મધુતિઓની જે મધુતિઓની જઘંસ્થિતિસત્તા અલબ્ધ્યોકેને નથી એવી મધુતિઓની) જઘંદેશોપશ્ચમના તે તે મધુતિના જ્ઞાતના-
નિયદિગે=ઉદ્દલને વ=અને નિવૃત્તિક્ષણમાં વર્તતાને યથાસંભવ હોય છે. ॥૭૦॥

માધાર્થ:—આહિ મધુતિઓ અલબ્ધ પ્રાદેશ જઘંસ્થિતિસત્તાવાળી અને તેથી આન્યમધુતિઓ કે જે ઉદ્દલના યોગ્ય અને ઉદ્દ-
લનાને અદેશ્ય હોય છે. ત્યાં જે અલબ્ધોગ્ય જંસ્થિતિસત્તાવાળી છે તેનો જંસ્થિતિ દેશોપશ્ચમ ક્ષતનાર યોદ્ધિન્દ્રય ભુવ છે (ધારણ
કે અલબ્ધોગ્ય જંસ્થિતિસત્તા માધ: યોદ્ધિન્દ્રયનેજ હોય છે.) અને શેષ ઉદ્દલના યોગ્ય આહિંબ-સમ્યંભિશ્ચ યો લ મધુતિઓનાં
ઉદ્દલના વળતે છેદા પદ્યાસંભાગ સ્થિતિપંડમાં વર્તતો યોદ્ધેં વા આન્ય ભુવ તેની જંસ્થિંદેશોપં કદે છે, અને શેષ ઉદ્દલના-
યોગ્ય વૈંબ-દેવ ર=નરક ર, મધુગ્ય ર=ઉચ્ચ યો ૧૪ મધુતિઓની જંબિપશ્ચમના યોદ્ધિન્દ્રયજ કદે છે. અને શેષ અનુદ્દલનીય મધુ-
તિઓની જં દેશોપશ્ચમના અપૂર્વકરણના અન્યસમયે કદે છે. ॥૭૦॥ ॥ દતિ સ્થિતિદેશોપમના ॥

અવતરણ:—હવે અનુમાગદેશોપશ્ચમના કદેવાય છે—

અણુમાગસંક્રમસમા અણુમાનુવસામણા નિચદ્વિમ્સિ । સંક્રમપણ્સતુજ્ઞા પણ્સુવસામણા ચેત્ય ॥૭૧॥

અનુમાગસંક્રમસમા અનુમાગોપશ્ચમના નિવૃત્તિ । પ્રદેશસંક્રમતુલ્યા, પ્રદેશોપશ્ચમના ત્રાજ ॥૭૧॥

અવ્યયાર્થ:—અણુમાગા ઉવસામણા=અનુભાગની દેશોપશ્ચમના આહિ અણુમાગાસંક્રમસમા=અનુભાગસંક્રમ સરખી છે, પરંતુ નિચદ્વિમ્સિ=
નિવૃત્તિ=અપૂર્વંતા અનિતમ સમય સુધી છે એ તદ્દેવ છે. વ=ચુગ: ફળ્ય=આહિ પૂણ્સ ઉવસામણા=પ્રદેશદેશોપશ્ચમના પશુ સ્વભાવપૂણ્સ-
જ્ઞાત=પ્રદેશસંક્રમ તુલ્ય છે, પરંતુ તદ્દેવત યો કે નિવૃત્તિના અન્ય સમય સુધીજ હોય છે. ॥૭૧॥

કર્મપ્રકૃતિ:

॥૧૬૮॥

ચરારાદિજુગા વીસા એકવીસા ય મોહઠાળાળિ । સંકમે નિયદિપાડાગાં સજસાં નામસ્સ ॥૬૧॥

ચતુરાદિજુતા વૈશતિરેકવૈશતિશ્ચ મોહસ્થાનાનિ । સંકમે નિવૃત્તિપ્રયોગાનિ સયથાંસિ નામ્ ॥૬૧॥

અન્યવાર્થ:—ચરાર ચારાદિજુગા=ચાર આઠિ યુક્ત વૌસા=વીસ, અર્થાત્ ૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ ય=૧૫૫૫ એકવૌસ=એકવીસ એ ૬ (૨૬-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮) મોહઠાળાળિ=મોહનીયકર્મનાં દેશોપશમનાના સ્થાન છે. યુગ: સજસાડ=યશ:નામકર્મ સહિત બે નામ-કર્મનાં સંક્રમ=સંક્રમસ્થાનો છે (૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨ એ ૭ સ્થાનો), તે નામસ્સ=નામકર્મનાં નિયાદિપાડાગાં=નિવૃત્તિ પ્રયોગ-દેશોપશમનાયોગ્ય સ્થાનો છે. ॥૬૧॥

માતાર્થ:—દેશોપશમના યોગ્ય મોહનીયનાં ૨૬-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ એ ૬ પ્રકૃતિસ્થાનો છે, નામકર્મનાં ૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨ એ ૭ પ્રકૃતિસ્થાનો છે. કાનાં ૦નું ૫ પ્રકૃતિરૂપ ૧ સ્થાન છે, અન્ય ૦નું ૫ પ્રકૃતિરૂપ, દર્શનાં ૦નું ૬ પ્રકૃતિરૂપ, વેદનીયનું ૨ પ્રકૃતિરૂપ, આયુનું ૨-૧ પ્રકૃતિરૂપ એમ બે અને ગોત્રનાં ૨-૧ પ્રકૃતિરૂપ એ પ્રકૃતિસ્થાનો છે. ॥૬૧॥ इति પ્રકૃતિ દેશોપશમના ॥

અવતરણ:—હવે રશિતિદેશોપશમના કહે છે—

તિડિસંકમ વ્વ તિડિવસમળા ણવરિ જહ્નિયા કલ્લા । અબ્બવસિદ્ધિ જહ્નન્ના ઉવ્વલગનિયદિયો વિયરા ॥૭૦॥

સ્થિતિસંક્રમવત્ સ્થિત્યુપશમના નવરં જયન્યા કાર્યા (જ્ઞેયા) । અગવ્યાસિદ્ધિક્ષણન્યા(ન્ય તુલ્યા) ઉદ્ધલકનિવૃત્તિકયોરણીતરા: ॥૭૦॥

અન્યવાર્થ:—તિડિ જવસમળા=રેશતિ દેશોપશમના તિડિસંક્રમ વ્વ=રેશતિસંક્રમવત્ બાણુવી. ણવરિ=પરનું આડિ જહ્નન્ના=અધઃપદિશતિદે-શોપશમનાયોગ્ય જાનવાસિદ્ધિ જહ્નન્ના=આલબ્યસિદ્ધિ બીધવી (અલબ્ય એકે=કર્મથી) બધ-આરશિતિ કલ્લા=કરવી-એકેથી, અને રયારા=ઈતર

ગૂર્ણ-
માણન્તર

અપશમના
કરણમ્ ।

॥૧૬૮॥

સર્વે એકિન્દ્રયાદિ છયો પશુ સઘળા કર્મની દેશોપશ્યમના ક્ષત્રી થકે છે. ॥૬૭॥

અવતરણઃ—અપૂર્વકેરણુ સુધી દેશોપશ્યમના પ્રવર્તે એમ પૂર્વે કહ્યું તે વાતને વિશેષ રખણ કરે છે—

દંસણમોહાણતાણુર્બંધિણં સગનિયદ્વિધો જીર્ણિં । જા ઉવસમે ચઙ્ગા મૂલ્લતરણાદ્ઘસંતાઓ ॥૬૮॥

દર્શનમોહાનતાતુર્વાનિયનાં સ્વનિશ્ચિત્તો નોપરિ । યા ઉપશમે ચતુર્દ્વાં (ત) મૂલોતરા અનાદિસત્તાકાઃ ॥૬૮॥

અન્તયાર્થ—દંસણમોહ=ત્રણુદર્શન મોહનીય અને અણંતાણુર્બંધિણ=૪ અર્નંતાનુબંધી એ ૭ કર્મની સજા વિશ્વદ્વિઓ=પોતપોતાના નિશ્ચિત્ત-કેરણુથી—અપૂર્વંથી ઉપર—આગળ—પછી દેશોપશ્યમના ૭=થતી નથી. તથા જાન્એ મૂલ્લત્ત=મૂળપ્રકૃતિઓ સર્વે અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં જે (અ)ગાદ્ઘસત્તાઓ=અનાદિ સત્તાવાળી—કુલ સત્તાવાળી છે, તે ઉવસમે=દેશોપશ્યમનામાં ૪ પ્રકારની (સાદિ અનાદિ કુલ અકુલ) છે. ॥૬૮॥

માત્રાર્થઃ—ત્રણુ દર્શનમોહનીયનો ક્ષય કરવાને તથા ઉપશમ કરવાને જે અપૂર્વકેરણુ નામે કેરણુ કરે છે તે અપૂર્વંસુધી ૩ દર્શન-મોહનીયની દેશોપશ્યમ પ્રવર્તે છે, અને ત્યારબાદ વિચ્છેદ પામે છે. તથા ૪ અર્નંતાંની વિસેધોજ્જ્વાલા (અને અન્ય આચાર્યોના મતે ઉપશ્યમના) કરવાને માટે જે અપૂર્વં થાય છે, તે અપૂર્વં સુધી ૪ અર્નંતાંની દેશોપશ્યમ પ્રવર્તે છે, ત્યારબાદ વિચ્છેદ પામે છે. તથા આઠે મૂળપ્રકૃતિની તથા ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં ૧૩૦ જે કુલસત્તાવાળી છે તેની દેશોપશ્યમના સ્વસ્વ અપૂર્વંથી ઉપર જઈ નીચે પડતાને સાદિ, અપૂર્વં નહિ પાસેલાને અનાદિ, અલબ્ધને કુલ, લબ્ધને અકુલ છે. અને ૨૮ આકુલસત્તાકે પ્રકૃતિઓની સત્તા અકુલ હોવાથી જ તેની દેશોપશ્યમના સાદિ અકુલ એમ બે પ્રકારે છે. ॥૬૮॥

અવતરણઃ—પ્રકૃતિઓની પ્રત્યેકની જાદી જાદી દેશોપશ્યમના ક્ષત્રીને હેવે પ્રકૃતિસ્થાનની દેશોપશ્યમના કહેવાય છે—

અન્યાર્થઃ—દેવકાળોવસાળા=દેશકરણ ઉપશમના=દેશોપશમના પાઠ=મધુરિતિ શિતિ અનુભાગ અને મદેશથી એમ ચાર પ્રકરની છે, પુનઃ તે દરેક મૂલ પ્રકૃતિ સંબંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંબંધિ એમ બે બે પ્રકરની છે. તોણને દેશકરણોપશમના વડે સમિપસન્ન શમિત-ઉપશાન્ત થયેલ કર્મનું વટુપાનં=અથ પાનં-તારપર્વ-વિશેષતા આગળ કહેવાશે તે છે. ॥૧૬૮॥

માત્રાર્થઃ—અથાપદ્યુત કરણ અને આપૂર્વ કરણ એ બે કરણ વડે પ્રકૃતિ આકિન્ની જે ઉપશમના દેશથી અદ્યપ્યે થાય છે, પશુ સંપૂર્ણ ઉપશમના થતી નથી તે દેશોપશાન્તા, એ દેશોપશમનાથી દેશાંશે ઉપશાન્ત થયેલ કર્મમાં શું વિશેષતા હોય છે તે ફળી ગાથામાં કહેશે. ॥૧૬૯॥

उव्वट्ठणञ्चोव्वट्ठणसंक्रमणाहं च तिव्वि करणाहं । पमादंतयासमईओ प्हू नियाद्विसि वट्ठतो ॥६७॥

ઉદ્ઘટ્ટનાપવર્તનાસંક્રમાણિ ચ ત્રીણિ કરણાનિ । પ્રકૃતિ તયા શામયિતું પ્રશુનિવૃત્તૌ વર્તમાનઃ ॥૬૭॥

અન્યાર્થઃ—ઉવ્વટ્ઠણ ઓવ્વટ્ઠણ સંક્રમણાહ વ=ઉદ્ઘર્તનાકરણ આપર્વતનાકરણ અને સંક્રમકરણ એ તિનિ કરણાહ=અથ કરણોજ દેશોપશાન્તકર્મમાં પ્રવર્તે છે, બીજાં પ્રવર્તતાં નથી. તથા પાઠ=મૂળપ્રકૃતિને અથવા ઉત્તરપ્રકૃતિને તયાન્તે દેશોપશમના વડે સમઈઓ=શમાવનાર છવ તેજ પઠુ=મધુર-સમર્થ હોય છે કે જે નિયદ્વિમિ વટુતો=નિવૃત્તિકરણમાં=આપૂર્વકરણમાં વર્તેલા હોય, આહિ “નિવૃત્તિ” પદ પર્વતવાચક હોવાથી નિવૃત્તિ=આપૂર્વકરણ સુધીના છવો દેશોપશમક બાણુવા, ધરન્તુ દેવળ આપૂર્વમાં વર્તેલા નાહિ. ॥૬૭॥

માત્રાર્થઃ—અન્યાર્થવત સુગમ છે. વિશેષ કે-સર્વોપશાન્ત કર્મમાં કોઈપણ કરણ ન પ્રવર્તે, અને દેશોપશાન્તકર્મમાં ઉદ્ઘર્તનાં આપર્વતના અને સંક્રમ એ ત્રણ (આર્થાત સ્વસંક્રમ પસંક્રમ અને અન્ય પ્રકૃતિરૂપે કરવારૂપ સંક્રમ એમ ત્રણ પ્રકરનો સંક્રમ) પ્રવર્તે, અને શેષ ઉદ્ઘરણાદી કોઈ કરણ ન પ્રવર્તે. એ સર્વોપશમના તથા દેશોપશમનામાં તદ્દાવત છે. તથા આપૂર્વકરણ સુધીના

વળીને ઉપાન્ય સમય સુધીમાં ફિય=શ્વીવેદને ઉપશમાવે છે, (અર્થાત્ ઉપાન્ય સમય સુધીમાં દ્વિતીય સ્થિતિગત શ્વીવેદ અને પ્રથમ સ્થિતિનો ચરમસમય વળી શેષ સર્વઉપશાન્ત થઈ જાય છે, અને પ્રથમા સ્થિતિનો અન્ય સમય ઉદયથી વિનાશ પામે છે. તે પ્રથમા સ્થિતિનો અન્ય સમય ઉદયથી નહ થતાં) કવેયગા=અવેદક થઇ હતી સત્=સાત અશ્રુતિને (પું ૦ હા ૦ ૬ ને) ઉપશ-માવાનો સમક્ષણે આરંભ કરે છે. શેષ વિધિ પુરૂષવેદમાં કહેલી રીતે જાણીતો.

તદ્=તેથી જ રીતે (ન્યું ૦ ની યોગે છેદ્વા) ઉદયસ્થિતિ વળીને ઉપાન્ય સમય સુધીમાં કમારચ્ચે=ઉપશમાવાનો અનુક્રમે આરંભિત વસિસર્વાર્થ ફિય=ન્યું ૦ વેદ અને શ્વીવેદને સમાન=સમક્ષણે જ ઉપશમાવે છે. [અર્થાત્ ન્યું ૦ વેદે શ્રેષ્ઠિ આરંભી હોય તો પશુ પ્રથમ ન્યું ૦ વેદને ઉપશમાવાનો પ્રારંભ કરીને ત્યારબાદ ન્યું ૦ શ્વીવેદને સાથે ઉપશમાવા માંડે છે, તે ન્યું ૦ વેદની પ્રથમા સ્થિતિનો છેદ્વા. ૧ સમય બાકી રહે તે વખતે સર્વથા ઉપશાન્ત થાય છે, માત્ર ન્યું ૦ વેદની પ્રથમ સ્થિતિનો છેદ્વો ઉદયસમય રહ્યો છે તે વ્યતીત થતાં અવેદક થાય છે, અને અવેદકના પ્રથમ સમયથી જ પું ૦ હા ૦ ૬ એ ૭ ને ઉપશમાવાનો સમક્ષણે આરંભ કરે છે. શેષ વિધિ પૂર્વવત્] ॥ ૬ પા ॥

મવાર્થ—અન્યથાથંવત્ સુગમ છે ॥ ૬ પા ॥ इति मोहस्य सर्वोपशमना ॥

॥ अथ अन्तर्गत देशोपशमना करण ॥

અવતરણ—પૂર્વે મોહનીયની સર્વોપશમના કરીને હવે સર્વ કર્મની થતી દેશોપમના કહેવાય છે—

पण्डितैर्द्वि अणुमागपयस्समूहचराहि पविमत्ता । देसकरणोवसमणा तीए समियस्स अट्टपयं ॥ ६ ॥

પણ્ડિતિસ્થિયતુમાગપદેયમૂલોત્તાપિઃ પ્રવિમત્તા । દેશકરણોપશમના, તયા સમિતસ્યાર્થપદ્મ ॥ ૬ ॥

શવતરણ—ઉપશ્ચેષ્ટિથી પહાંત ઝેલોનો પુત્ર પ્રાદુર્ભાવ તથા ઓક ભવમાં ઉપગ્રેષ્ટિ કેટલી વાર હેય? તે મ્હે છે—

उपशान्दियाणि करणाणि उदयदृग्माङ्गं इयस्तुल्लं । एगभवे दुक्खुत्तो चरित्तमोहं उक्वसमेइ ॥૬૪॥

उद्दशादितानि करणानि उदयस्थित्यादिक्रमितस्तुल्यम् । एकस्मिन् भवे द्विकृत्यश्चरित्रमोहेषुपशमयति ॥૬५॥

અત્યવાય—ઉપગ્રેષ્ટિથી પહાંત જે જે સ્થાને ધન્યન સંક્રમણ આદિ કરેલું. કિચ્છેક પાન્ય હતાં તે તે સ્થાને કરાણાનિ=ધન્ય નાદિ કરેલું. ઉપશાન્દિયાણિ=ઉદાસ ધાય છે, પ્રાદા ધાય છે, પુત્ર પ્રવર્તે છે. તથા. ઉદયદૃગ્માઙ્ગાં=ઉદયસ્થિતિ વિશેરે અર્થાત્ ઉદય અને સ્થિતિપ્રાપ્ત્ય વિશેરે ફરતુલ્લ=ધંતર તુલ્ય-ઉપગ્રેષ્ટિ ચઢતી વખતે જ્યાં જ્યાં જે જે ઉદય સ્થિત્યાદિ પ્રવર્તતાં હતાં ત્યાં ત્યાં તે તે પ્રવર્તે છે. તથા. એગમ્ભે=ઓક ભવમાં ચરિત્તમોહ=ચારિત્ર મોહનીયને દુક્ખુત્તો=એ વાર ઉક્વસમેइ=ઉપશમાવે છે. એ પુરૂષવેદાદયે શ્રેષ્ઠિનો વિધિ મ્હેલો. ॥૬૪॥

भावार्थः—अन्यथाध्वंत् सुगमं छे. ॥૬५॥

અવતરણા—ઉપગ્રેષ્ટિનો પૂર્વોક્ત વિધિ પુરૂષવેદાદયે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભી હેય તેને આશ્રયી મ્હેલો. હવે સ્ત્રીવેદ અને નંપુંગવેદે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભી હેય તે આશ્રયી જે વક્ષવત છે તે મ્હેવાય છે—

उदयं वज्रिय इत्थिं समयइ अवेयगा सत्त । तह वरिसवरिं इत्थिं समगं कमारप्पे ॥૬५॥

उदयं वर्जयित्वा स्त्री स्त्रीं समयत्यवेदका सा । तथा वर्णवरो वर्णवरं स्त्रीं समकं कमारव्ये(साति) ॥૬५॥

અત્યવાય—પ્રથમ નંપુંગવેદ ઉપશમાવ્યા પાદ સ્ત્રીવેદને ઉપશમાવતી ફત્તી=સ્ત્રી ઉદય વજ્રિય=પોતાની છેલ્લી ઓક ઉદય સમય

કુલ્તા પ્રમત્તતદિત્તસ્થાનયોઃ પરિવૃત્તીઃ વહુસહસ્રાણિ । અધક્ષાદનન્તરદિક્રમાસાદનં વાડપિ ગચ્છેત્ ॥૬૨॥

અન્યાર્થઃ—પ્રમત્ત તદ્ દયરાળો=પ્રમત્ત શુભસ્થાનમાં અને તેથી ધર્તર અગ્રમત્ત શુભમાં વહુસહસ્રાણિ=ધણા હજાર વાર પરિવૃત્તિ=પરિવૃત્તિઓ.—પરાવૃત્તિઓ વિજ્ઞા=કર્મીને ક્રેષ્ઠ એવ હિલ્લિલ અળતદુગ=હૈરેનાં અનન્તર યે શુભસ્થાન (૫ મું ૪ થું) વા=અધવા ક્રેષ્ઠ એવ આસાળ વિ=સા^૧ દવાદન શુભસ્થાને પણ ગચ્છેજ્ઞા=જાય ॥૬૨॥

માવાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૬૨॥

અવતરણઃ—ઉપશ્ચેષ્ટિથી ભવક્ષયે (આશુભ્ય ક્ષયે) પડેલે એવ ક્યાં જાય ? તે કહે છે—

उवसमससमत्तद्धा अंतो आउकखया धुवं देवो । तिसु आउगेसु वक्खेसु जेण सेढिं न आरहइ ॥६३॥

उपसमससमत्तद्धान्तराद्युःक्षयाद्भुवं देवः । त्रिगण्युक्तेषु वक्खेसु येन श्रेणिं नारोहति ॥६३॥

અન્યાર્થઃ—उवसमसमत्तद्धा अंतो=ઉપશમ સમયક્ષયના કાળની અંદર વર્તતો (ઉપશ્ચેષ્ટિમાં ચલતો) પડતો અશ્વવા પડીને ૫-૪-૨ શુભને પણ પામેલો) એવ પણ આઠકલ્પા=આશુભના ક્ષયથી મરણ પામે તો ધુવં=ધ્રુવ-અવશ્ય દેવો=દેવ જ થાય જેણે જે ક્ષરણથી તિસુ આઠગેસુ વક્ષેસુ=દેવાયુ ત્રિગણનાં શ્રેષ્ઠ ૩ આશુભ પાંદરે હતે સેઈ=ઉપશમ શેષ્ટિ ન આરહઈ=ન આશીરહી (ન ચડે) ॥૬૩॥

માવાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૬૩॥

૧ જે જ્ઞાત્યાર્થ અનન્તરુબની ઉપશમના પાતે છે તે આત્યાર્થના મતે સાર્વાદન જાવ પામે, પરન્તુ વિષયોજના કરીને ચડેશે એવ પતિન થયને સારવાદને ન આવે, પરંતુ સીધો નિશ્ચયિત જાય.

મોવાયઃ—અન્વયાથર્થવત્ સુખમ છે ॥૬૦॥

અવતરણઃ—શ્રેષ્ઠિથી ખડતાં સ્થિતિખંધ વા રસખંધ ચઢી વખતે બેવા હતા તેવા શબ્દ કે હીનાધિક શબ્દ ? તે કહે છે—

સ્વવચસામાપાદિવયમાણદુગુણો તર્હિ તર્હિ વંધો । અણુમાનો ણંતગુણો અસુમાણ સુમાણ વિવરીઓ ॥૬૧॥

ક્ષપકસ્ય હપશમકસ્ય પ્રતિપત્તો દિગુણત્તર તત્ર વચઃ । અનુમાનોજનન્તગુણોઽશુમાનાં શુમાનાં વિપરીતઃ ॥૬૧॥

અન્વચાર્થઃ—જે જે સ્થાને સ્વચા હપશમા પદિવયમાણ દુગુણ=ક્ષપક જે સ્થિતિખંધ કહે તેથી ઉપશામક બમણું સ્થિતિખંધ કહે, અને ઉપશામકથી ખડતો છવ તેથી પણ બમણું (ક્ષંધી ચાર શુણું) વંધો=સ્થિતિખંધ તર્હિ તર્હિ=તે તે સ્થાને કહે. તથા વચ્ચુમાણ=અશુભ પ્રકૃતિઓનો અણુમાનો=અનુભાવખંધ=રસખંધ (અ)ણંતગુણો=અનન્તશુણ તે તે સ્થાને કહે. (અર્થાત્ ક્ષપકથી ઉપગતો રસખંધ અનન્તશુણ, તેથી શ્રેષ્ઠિપ્રતિનો અનન્તશુણ તે તે સ્થાને હોય), પુનઃ સુમાણ વિવરીઓ=શુભ પ્રકૃતિઓનો રસખંધ વિપરીત બાણુવો. [ક્ષંધી ઉપગતો અનન્તશુણ હીન, તેથી ખડતોનો અનન્તશુણ હીન તે તે સ્થાને શુભનો રસખંધ છે] એ રીતે પ્રમત્તશુણં મુધી સ્થિતિખંધ રસખંધનો ક્રમ બાણુવો ॥૬૧॥

મોવાયઃ—અન્વયાથર્થવત્ સુખમ છે ॥૬૧॥

અવતરણઃ—ઉપશ્રેષ્ઠિથી આઢાક્ષરે-શ્રવક્ષરે ખડતો છવ પ્રમત્ત મુધી આવે એમ કહું, તો એથી નીચે પણ બધ ક્રે નહિ ? તે કહે છે—

કિચ્ચા પમત્તતદિવરઠાણે પરિવત્તિ વહુસહસ્સાણિ । હિદિછાણંતરદુગં આસાણં વા વિ ગચ્છેજ્ઞા ॥૬૨॥

પ્રકૃતિઓનો પ્રદેશ નિશ્ચય તો કાલિંગાપ=આવલિશથી-ઉદયાવલિશથી વાહિરઓ=ખડારથી બાણવો (ઉદયાવં વણુંને ઉપરના સમયોમાં શુણ્ણશ્રેણિ શીર્ષ સુધી અસંશુણ્ણ વૃદ્ધિઓ અને ત્યારબાદ હીન હીન ક્રમે પ્રશ્નપ બાણવો), તથા સંક્રાન્તો=સંક્રમ અણુગુર્જિત=આણુપૂર્વીકો થતો નથી (અતરકરણ કરતી વખતથી પુવેદ અને ૪ સંજ્વલન ઓ પ નો પૂર્વે અનુક્રમે સંક્રમ કહ્યો હતો તેવો અનુક્રમસંક્રમ હવે ખતન સમયે હોય નહિ) તેમજ પૂર્વે બધથી છ આવલિશ વીત્યાબાદ ઉદીરણા થવાનું મળું હતું તે છ કાવલિંગા ર્ઞિય=છ આવલિશ ઉપર ઉદીરણા અહિં ન હિ=નથી થતી, પરંતુ બાંધથી ઓછ આવલિશ વીત્યે ઉદય હોય તો ઉદીરણા પ્રવર્તી શકે છે ॥૫૯॥

માવાર્થ:—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫૯॥

વેદજ્ઞમાણસંજ્ઞલનાદ્વાયા અહિંગાત મોહગુણસેતી। તુલ્લાય જ્યારૂતો અતો ય સેસેહિ સે તુલ્લા ॥૬૦॥

વેદમાનસંજ્ઞલનાદ્વાયા અધિકાત મોહગુણશ્રેણિઃ । તુલ્યા ચ યેનારૂતોતત્ત્વ યોગમિઃ તસ્ય તુલ્યા ॥૬૦॥

અન્યથાર્થ—તુ=વળી શ્રેણિથી પડતાં મોહગુણસેતી=ચોહનીયની શુણ્ણશ્રેણિ વેદજ્ઞમાણ=વેદાતા સજ્ઞલનાદ્વા=સં ક્રમીયના ક્રાંતથી અહિંગા=અધિક ક્રાંતવાળી રચે છે, પરંતુ ચઢતી વખતે જેટલી શુણ્ણશ્રેણિ રચાતી હતી તેની તુલ્લા=તુલ્ય રચાય છે. ય=યુનઃ જ્યા=એ સંજ્વલનોદયે આરૂતો=શ્રેષ્ઠચરૂદ થયો હતો તેનોજ ઉદય પડતી જ્યારે પ્રાપ્ત થાય અતો=ત્યારથી (તે ઉદય સમયથી) સે=તેની શુણ્ણશ્રેણિ સેસેહિ તુલ્લા=એક ધર્મની શુણ્ણશ્રેણિ તુલ્ય હોય છે [જેમ સંક્રોધે શ્રેણિ પ્રારબ્ધને પડતા જ્યારે સંક્રોધનો ઉદય થાય ત્યારથી તેની શુણ્ણશ્રેણિ શેષ ધર્મ તુલ્ય રચાય, એ રીતે માન માયાની પશુ બાણવી, અને સંવોષે શ્રેણિ પ્રારંભી હોય તો પ્રતિપાતના (ખતનક્રાંતના) પહેલા સમયથીજ લોભની શુણ્ણશ્રેણિ શેષધર્મની શુણ્ણશ્રેણિ તુલ્ય રચાય છે] યુન. જેનો જે સ્થાને બધવિચરેદાદિ થયેલ હોય તે સ્થાને આવતા તેનો યુનઃ બધાદિ ભાવ પ્રવર્તે છે ॥૬૦॥

અવ્યયાર્થઃ—વિદ્ય વિર્ઘે=ખીજી સ્થિતિમાંથી દત્ત=દત્તને-કર્મ પ્રદેશોને ગોઠાડિત=આકર્ષીને તરવારિતું=ઉઠાડિ સમયોમાં (ઉઠ્ય સમયમાં ખીજી ગીજી સમયમાં યાવત પૂર્ણ ઉઠ્યાવલિશ મુધી વિસેત્તણ સેતોન્ન-વિશેષકીન વિશેષકીન એ અનુક્રમ પ્રમાણે, અને જાવલિ ત્રીપ=ઉઠ્યાવલિશથી ઉપરના સમયોમાં અસંતુળાનં=અસંતુલ્ય અસંતુલ્યતા ક્રમ પ્રમાણે 'ગુણગ્રાહિના શીર્ષ' મુધી વિવ્રફ=પ્રશેપે ત્યારબાદ વિશેષકીન કીન પ્રશેપ થાય છે ॥૧૮॥

માવાર્થઃ—અવ્યયાર્થવત મુગમ છે. વિશેષકે-૧૧મેથી પડતો છપ પ્રથમ સંબોધનો ઉઠ્ય કદે છે ત્યારબાદ બ્યાં માયાનો ઉઠ્યવિચ્છેદ થયો હતો ત્યાંથી માયાનો ઉઠ્ય કદે છે, એ સીતે માન અને કીધનો ઉઠ્ય પશુ ઉઠ્યવિચ્છેદ સ્થાનથી થક કદે છે. તથા એ કીધાકીના ઉઠ્ય માટે ખીજી સ્થિતિમાં સહેલા લલિકને આકર્ષીને પ્રથમાર્થિથિત રૂપે રચે છે, અને પુરુષાદ પ્રશેપ ઉઠ્ય સમયથી પ્રારથીને અવ્યયાર્થમાં કહેલા ક્રમ પ્રમાણે કદે છે. ॥૧૮॥

વેદજ્ઞતીણેવં રૂપચારિં આલિગાદ વાહિરઓ । ન હિ સંકમોગુણિવં છાવલિગોદીરણાડરિં ॥૧૯॥

વેદમાનાનામેવમિતરાસામાવલિક્રયા વહિઃ । ન હિ સંકમ આતુપૂર્વા, પદાવલિકોપર્યુદીરણા ॥૧૯॥

અવ્યયાર્થઃ—एव=એ પ્રકારે વેદજ્ઞતીણ=વેદાદી-ઉઠ્યવલી પ્રકૃતિઓનો વિધિ બાણુઓ, અને રૂપચારિ=ચિતર-ઉઠ્યમાં નહિ આવતી

૧ આદિ ગ્રેણીથી પડતા પશુ ગુણગ્રેણી રચાય છે.

૨ આદિ પ્રથમાસ્થિતિ એટલે રચાયે માગરપ અન્તર્યું પ્રગણુ ઉઠ્યસ્થિતિ છે, અને તે ખીજી સ્થિતિસાથે સંદર્ભ બાણુથી, પરન્તુ વચ્ચે અન્તર નહિ. પ્રથમાસ્થિતિ તો છેલ્લી આવલિશ રિત્તુક્રમાંમે સંદર્ભા બાદ રહીજ નથી, અન્તરસ્થિતિ અને દ્વિતીયા એ બે રહી હતી તેમાંથી હવે અન્તરનો પશુ અભાવ થયો.

પગ્થળા પુઞ્યાગા=પશ્ચાત્તુર્ધીએ-ઉદાઠકમે ૧૧ થી ૧૦મે, ૧૦ મેથી ૯મે, ત્યાંથી ૮મે, ત્યાંથી ૭મે, અને ત્યાંથી યાત્રત્ પમાત્રિતોત્તિ= પ્રપત્તિરિત સુધી ૬ઠ્ઠા સુધી પરિવટ=પડે છે. ॥૫૭॥

માર્ગાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે—ઉપશયનાતે। એ પૂર્વોક્ત વિધિ સંભવત ક્રોધના ઉદયે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભી હોય તેને આશ્રયી થઈ, અને માનના ઉદયે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભે તે। માનનાજ ઉદયમાં વર્તેતે। નૃપુંબત્ તથા ક્રોધને ઉપશમાવે, ક્રોધવત્ તથા માનને ઉપશમાવે એ તદ્વત છે, શેષ વજ્રાત્ પૂર્વવત્, માયાના ઉદયે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભે તે। નૃપુંબત્ ત ક્રોધ ત માનને શમાવી ક્રોધવત્ ત માયા શમાવે, શેષ પૂર્વવત્, અને લોભના ઉદયે શ્રેષ્ઠિ પ્રારંભે તે। પ્રથમ નૃપુંબત્ ત ક્રોધને પછી ત માનને ત્યારબાદ ત માયાને અને ત્યારબાદ ત લોભને ઉપશમાવે.

તથા ઉપશ્રેષ્ઠિયો પ્રતિપાત(પતન) ભવક્ષયથી (આહુતે। અન્ત આવાયથી), અને ક્રાણક્ષયથી (ઉપશાન્ત ગુણાંતે ક્રાળ પૂર્ણ થવાથી) એમ બે રીતે હોય છે. ત્યા મજક્ષયથી પડે તે। અતુત્તરમાં ઉપન થાય, ત્યાં દેવભૂતિ ઉદયના પ્રથમ સમયથીજ સર્વ કંચણે એક સાથે પ્રારંભી ક્ષયે।પં સમ્યં પામવાથી પરલાયો એથે ગુણરથાને આપે। ગણાય, અને કાલક્ષયથી પડે તે। જે અનુક્રમે ચલ્લો હેતે તેજ અનુક્રમે પડતે। પડતે। છર્દે આવીને અટકે, અથવા ફેાઈ દેશવસિતે અને ફેાઈ તેથી પણ નીચે અવિસિતે પામી સારવાદને થઈ ચિચ્યાવે પણ નય છે. ॥૫૭॥

અવતરણ—ઉપશાન્તએક ગુણાંથી ક્રાણક્ષયે પડતે। જીવ જે અનુક્રમે પડે છે તે અનુક્રમ દશાવે છે—

ઓકહિત્તા વિઙ્ઠિટ્ઠિહિં ઉદયાદિસું ચિવદ્ દ્વં । સેઠીદિ વિસેસૂણં આવલિટ્ઠિપિં અસંલગ્ણં ॥૫૮॥

અપકલ્પ દ્વિતીયસ્થિતેરુદયાદિ ગુણતિ દ્રવ્યમ્ । શેળ્યા વિશેષોનામાલિકોપયંસંલ્લેયગુણમ્ ॥૫૮॥

શ્વતરણઃ—ઉપશાન્તચોહમાં વર્તેતા. છવ શું કદે ? તે કહે છે—

उवसंतस्त्रा भिन्नमुहुतो तीप्ते य संवतमतुल्ला । गुणसेढी सव्वद्धं तुल्ला य पस्सकालेहिं ॥૧૬॥

उपशान्तास्त्रા મિન્નમુહૂતૌ તીપ્તે ય સંવતમતુલ્લા । ગુણશૈળીઃ સર્વાદ્વાં તુલ્યાશ્ચ પ્રદેસકાલાભ્યાસ્ ॥૧૬॥

અત્યવાયઃ—उवसंत (શ્ર)દ્વાન્એ ઉપશાન્ત આદ્વા—ક્રાળ મિન્નમુહૂતો=અન્તર્મુઠં પ્રમાણ હોય છે, ય=અને તીપ્તે=તે અન્તર્મુઠના સંખ-
તમતુલ્લા=સંખ્યાતમા કાળ તુલ્ય ગુણસેલી=શુણ્ણશૈલિ સવ્વદ્ધ=સર્વક્રાળ પસ્સકાલેહિં તુલ્લા=પ્રદેશથી અને ક્રાળથી તુલ્ય રહે છે. ॥૧૬॥

માવાયઃ—અન્વયશયેત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—આહિ રચાલી શુણ્ણશૈલિમાં પતદંશહ રિથતિ ઉપશય ક્રાળના અન્તર્મુઠના સંખ્યા-
તમા કાળ પ્રમાણ છે, અને પ્રતિસમય ઓટલીજ ક્રયમ રહે છે, પરન્તુ પ્રક્રયોપશય સમ્યક્ત્વના અપૂર્વકરણમાં કદા પ્રમાણિ શેષ
શેષ રહેલી નથી. તેમજ આહિં અવશિષ્ટ પરિણામ હોવાથી શુણ્ણશૈલિ રચવાને પ્રતિસમય પ્રદેશના ઉપાડ પણ તુલ્ય સંખ્યાએ હોય
છે, માટે આ શુણ્ણશૈલિ ક્રાળથી (પતદંશહ રિથતિવડે) તેમજ પ્રદેશોવડે પણ તુલ્ય કહી છે. ॥૧૬॥

उवसंता य अकरणा संक्रमणोवट्टणा य दिट्ठित्तो । पच्छाणुपुविगाए पारिवड्ड पमत्तविरतोत्ति ॥૧૭॥

उपशान्ताश्चक्राणाः संक्रमोद्वर्तने च दृष्टित्रिके । पश्चानुपूर्व्या प्रतिपत्तति(यावत्)प्रमत्तविरतमिति ॥૧७॥

અત્યવાયઃ—उवसंता ય=વળી ઉપશાન્ત થશેલ પ્રકૃતિએ. અકરણ=કરણ રહિત થાય છે (સંઠ ઉઠ અપૂર્વ ઉદીઠ નિઠનિઠ એ ક્ર-
ણોને અશેષ્ય થાય છે), ય=પુનઃ—પરન્તુ દિટ્ઠિત્તો=દ્રષ્ટિત્રિકમાં—ત્રણ કંઈનચોહનીયમાં સંક્રમણ ઓવટ્ટણા=સંક્રમ અને અપર્વતના એ જે
કરણ પ્રવર્તે છે. (ત્રિશ્યઠનિશ્ર એ જે સમ્યઠમાં સંક્રમે છે, અને અપર્વતના ત્રણેની થાય છે). તથા ઉપશાન્તચોહી ને પડે તે

અન્યાર્થઃ—એ પ્રમાણુ પ્રતિસમય સંસંજ્ઞાગા તુ=કિંદ્રિતો અસંખ્યાતરો ભાગ નિષ્ક્રંતો ય મુચતે=અહણુ કરતો (ઉદીરણુવડ ઉદય સ્થિતિમાં પ્રશેષતો) અને મૂકતો (ઉપશાન્ત થવાથી ઉદય સ્થિતિમાં નહિ નાખતો છતો) ત્વમ સમયમિત્ત=સૂંસંપંના યદિતસમય સુધી એ રીતે અહણુચોવન કરે છે. અને સત્ત્વદ્વ=સર્વકાળ સુધી (સૂંસંપંના સર્વકાળ સુધી) પુચ્ચ વ=પૂર્વની માફક વિરૂંધ વિં વિ=ધીભૂં સ્થિતિને પણ ત્વસામેદ ઉપશમાવે છે. ॥૫૫॥

માર્ગાર્થઃ—અનિવૃત્તિના અન્ય સમયે અથવા કિંદ્રિશરણના અન્ય સમયે સંદોહિતની કિંદ્રિશરણુ કાળની ૧ ઉદયાવલિશ યાત્રી હતા તે સૂંસંપં અઘ્લામાં અથવા કિંદ્રિવેદનકાળમાં રિત્તચુક સક્રમવડ સંક્રમે છે, સમયોન યે આવાલિશવું યાંધિલું નવું દલિલ સત્તાગત અનુપશાન્ત હતું તે પણ આહિ સૂંસંપંના કાળમાં સમયોન યે આવાલિશ કાળે ઉપશમી જાય છે, અને કિંદ્રિકલિલ પણ અન્ય સમય સુધીમા સર્વ ઉપશાન્ત થઈ જાય છે, જેથી સૂંસંપંના અન્ય સમયે ચોહનીયની સર્વ રટ પ્રકૃતિઓ સર્વથા ઉપશાન્ત વતો છે, હવે કંઈપણ ઉપશમાવવા ચોગ્ય યાત્રી રહ્યું નથી, એ રીતે સૂં સંપ્રસય ૧૦મું ગુણસ્થાન પણ લોભની કિંદ્રિઓ-સૂદમખંડ વેદવાની સમાપ્તિ સાથે સમાપ્ત થાય છે. આ વખતે સાં ૬૦ અન્તનો સ્થિતિપંથ અન્તસું નામોગત્રનો ૧૬મુહૂર્ત અને વેદનીયનો ૨૪ મુહૂર્ત (સપ્તમીય સૂંસંપંના સર્વવંથ-અથી કિંદ્રિણુ) હોય છે. હવે આ પ્રકારની ઉપશાન્ત આવસ્થા જે અન્તસું સુધી કાયમ રહે છે તેજ અન્તસુહૂર્ત ૧૧મું ઉપશાન્તચોહ ગુણસ્થાન કહેવાય છે, જેથી સૂંસંપંથી અન્તર સમયે જીવ ઉપશાન્તચોહ ૧૧મું ગુણસ્થાન પામે છે. ॥૫૫॥

૧ પૂર્વ સપ્તમીશ અને અપૂર્વ સપ્તમીશ એ બે ઉપશમાવે છે. ગાથાના પૂર્વાર્થ વડે કિંદ્રિગા ઉપશમ અને ઉત્તરાર્થ વડે પૂર્વ અપૂર્વ સપ્તમીશનો પણ ઉપશમ દર્શાવ્યો.

શેષાદ્વાં તત્તુરાગસાવર્તી કિદિતથ પ્રથમસ્થિતિમ્ । વર્તયિત્વાઝસંલ્લેપમાગમયથોપચુર્તયતિ શેષઃ(કિટ્ટીઃ) ॥૫૪॥

અર્થવાચ્યઃ—સેસ (અર્જ=શેષ કાળમાં) (ત્રીભ વિલાગમાં) તત્તુરાગો=તત્તુરાગી-સ્ફુટમયરાગી-સ્ફૂં સંપ્રસાદી થાય છે, તથા કિદિઓ= પૂર્વેહત કિદિઓંથી કિદિઓ આકર્ષીને તાવધ્યા=ત્વેદલા પ્રમાણુધાળી-સ્ફૂં સંપૂં કાળ તુલ્ય પદમઠિફે=પ્રથમા સ્થિતિ બનાવે છે, અને હૈટુલર્થ=નીચેની અને ઉપરની કિદિનો અસંલ્લમાગં વળિય = અસંપ્રયાતરો ભાગ વળીને શેષ કિદિઓ હતારફે=કલિસય છે-ઉદયમાં આવે છે. ॥૫૪॥

માવાચ્યઃ—અનિવૃત્તિમાં અન્ય ભાગે સંઠ દોહાની બનાવેલી અન્યુઠં સ્થિતિના જે ત્રણ વિલાગ થયા હતા તેમાં બીજો કિદિપ્રણ વિલાગ સમાપ્ત થયા બાદ ત્રીભ શૂન્ય વિલાગમાં પ્રવેશતો છપ બીજી સ્થિતિમાં કરેલી કિદિઓમાંથી કિદિઓ ઉદીર-ણથી આકર્ષી આકર્ષીને ત્રીભ વિલાગમાં (સ્ફૂં સંપૂં કાળ તુલ્ય અન્યુઠં પ્રમાણુ વિલાગમાં) પ્રક્ષેપી પ્રક્ષેપીને પ્રથમા સ્થિતિ (સ્ફુટમ દોહાની ઉદયસ્થિતિ) બનાવે છે. તથા પહેલા અને છેલ્લા સમયે કરાયેલી કિદિઓને છીડીને શેષ કિદિઓ દશમા શુષ્ક-કાષ્ઠાના પહેલા સમયે ઉદયમાં આવે છે, અને પહેલા અને છેલ્લા સમયે કરાયેલ કિદિઓમાંથી તે પહેલા સમયની બનાવેલી કિદિઓમાંનો ઉપરનો અસંપ્રયાતરો ભાગ, અને છેલા સમયની બનાવેલી કિદિઓમાંનો નીચેનો અસંપ્રયાતરો ભાગ છીડીને બીજી કિદિઓ ઉદયમાં આવે છે ॥૫૪॥

ગિણહંતો ય મુયંતો ઝસંલ્લમાગંતુ ચરામસમયમ્મિ । ઉક્સામેર્ફે વિર્ધેય ઠિર્દં પિ પુલ્લં વ સવચ્છં ॥૫૫॥

ગુણંથ મુંચનસંલ્લેપમાગં તુ ચરિમસમયં । હપ્પમયયતિ દ્વિતીયાં સ્થિતિમપિ પૂર્વવત્ સર્વાદ્વાય ॥૫૫॥

અન્યાર્થઃ—પુનઃ એ ક્રિદ્ધિરણુદાના સચિજ્ઞેતુ=સંપ્રયાતા ભાગ વીત્યા બાદ (એક સંપ્રયાતરો ભાગ ખાટી રહે ત્યારે) સંવત્-
 લન લોભનો રિથિતિબધ મિત્તમુહુતો=ભિન્ન સુદૃઢ-અનતર્યું પ્રમાણ થાય છે, વાર્હાંગ=સાં દંઅંતં એ ત્રણ ધાતિરૂપોનો દિગ્ગુહુત=
 દિન પૃથક્સ્વ પ્રમાણ અને વેદનીય નામગોત્ર એ ત્રણ અથાતી ક્ષેત્રોનો વાસસહસ્તપુહુત=પૃથક્સ્વ વર્ષ સહસ્ર (ધણુ હજાર વર્ષ)
 પ્રમાણનો થાય છે, અને અતે=ક્રિદ્ધિરણુના અન્ય સમયે સંવત્સ લોભનો ધણુ અનતર્યું પ્રમાણ અને જિ=૩ ધાતીનો દિવસસ અંતો=
 અન્તર્દિવસોનો પૃથિવસથી ન્યૂન રિથિતિબધ થાય છે ॥૫૨॥

અવાક્રમાગ્નત્રણ અથાતી ક્ષેત્રોનો રિથિતિબધ વાસસહસ્ત પુહુત=પૃથક્સ્વ વર્ષ સહસ્રથી ઘટતો ઘટતો વિવરિત અંતો=એ વર્ષની
 અંદરનો (એ વર્ષથી ન્યૂન) થાય છે પુનઃ એ વખતે લોગસ=લોભની કિદિઓ=કિદિઓ. જે વ પુહુત=અને જે પૂર્વોક્ત સમયોન એ
 અવાલિશ સુધીનું પૂર્વબદ્ધ દલિલ તથા ક્રિદ્ધિરણુની ઉદયાવલિશ એટલું અણુવસત=અનુપમાનત છે. (અર્થાત્ ઉદયાવલિશ કિદિઓ.
 અને પૂર્વબદ્ધ એ ઉપશરય નથી, શેષ લોભનું સર્વ દલિલ ઉપમાનત થયું છે) ॥૫૩॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થવત સુગમ છે વિશેષ રૂ—અનિવૃત્તિના અન્ય સમયે અપ્રાં પ્રાં લોભ ઉપમાનત થયા, સં લોભનો બધું
 ઉદય વિરોધેદ પારખા, ક્રિદ્ધિરણુ કાળની સમાપ્તિ થઈ, સં લોભનું કિદિ દલિલ-ક્રિદ્ધિરણુની ઉદયાવલિશ-અને સમયોન એ
 અવાલિશબદ્ધ દલિલ એટલું અનુપમાનત રહ્યું છે તે વખતે નવસું ગુણરથાન સમાપ્ત થયું. વિશેષ વિધિ વૃત્તિથી બાણવી ॥૫૩॥

અવતરણ—સં લોભની ક્રિદ્ધિરણુની સમાપ્તિ સાથે નવમા અનિંગુણરથાન સમાપ્ત થયા બાદ હવે કચેલી કિદિઓને વેદભાના
 કાળરૂપ ૧૦સુ સૂંસ પરાય ગુણુછે તેમાં કિદિઓને કેવી રીતે વેદ છે-અનુભવે છે તે દર્શાવાય છે—

સેસક્રં તણરાગો તાવરૂયા કિદિઓ ય પઢમતિર્દૌ વજિય અસંભાગં હેતુત્વમિતુદીર્ઘં સેસા ॥૫૪॥

માવાચ્યઃ—પ્રથમ સમયદ્યુતકિદિ વર્ગોણોમાં જે વર્ગોણા જ્યન્ય રસવાળી છે, તેનાથી ચરીયાતા રસવાળી બીજી વર્ગોણા. આનન્તશુણ રસવાળી, તેથી ત્રીજી વર્ગોણા. આનન્તશુણ રસવાળી ધિચાદિ રીતે યાવત્ આન્તિમ વર્ગોણા સર્વોર્ધુષ્ટ રસવાળી છે. જ્યેઞ અદ્યપણુત્ત્વ બીજા સમયની બીજા સમયની યાવત્ આન્ત્ય સમય સુધીની કરેલી કિદિઓમાં—કિદિદ્યુત વર્ગોણોમાં ક્રેહુવું. પુનઃ પ્રદેશપેક્ષાઓ વિચારીએ તો પ્રથમ સમયદ્યુત કિદિઓમાંની ધણા પ્રદેશવાળી કિદિથી બીજા સમયની કરેલી કિદિઓમાં જ્યન્ય પ્રદેશવાળી કિદિના પ્રદેશે અસંયથશુણ છે, એ રીતે આરુકરે આન્તિમ સમયદ્યુત કિદિ સુધી કરેહું. પુનઃ રસની અપેક્ષાઓ વિચારીએ તો પ્રથમ સમયદ્યુત કિદિઓમાંની જ્યન્ય રસવાળી કિદિ—વર્ગોણા તે ધણા રસવાળી છે, અને બીજા સમયની કરેલી કિદિઓમાંની જે સર્વોર્ધુષ્ટ રસવાળી કિદિ તે અનન્તશુણ હીન રસવાળી છે, એ રીતે રસાદ્યપણુત્ત્વ ધણુ આન્તિમ સમયદ્યુત કિદિ સુધી કરેહું. અને સંજ્વલન ક્યાયોનો ચાર માસ રિથતિખંધ ધાય ત્યારથી નવો નવો રિથતિખંધ સંખ્યાતમે લાગે ન્યૂન ન્યૂન થતાં કિદિકરણના પ્રથમ સમયે પૃથક્ત્વ દિવસ પ્રમાણુનો રિથતિખંધ ધાય છે [ક્રોધ માન માયાનો રિથતિખંધ તો કિદિમયુથી પહોલાં ઉપશમપ્રેભિમાં ૪-૨-૧ માસ થઈને વિચરે યાન્થે છે. જેથી આ દિવસ પૃથક્ત્વ રિથતિખંધનો સંલોભનો જ છે, અને તે પૃથક્ત્વ ચણદથી આહિ ૧૫ દિવસની અંકરને સંલવે ધણુ ઉપરનો નહિ] ॥૧૧॥

મિત્રમુહુત્તો સંચિજ્ઞેસુ ય વાર્ધ્વ ટિણુહુતં તુ । વાસસહસ્સપુહુતં અંતોદિવસસ્સ અંતે સિં ॥૧૨॥
વાસસહસ્સપુહુત્તા વિવારિસ અંતો અવાદકસ્માણં । લોમસ્સ અણુવસંતં કિટ્ઠીધો જં ચ પુવ્વુત્તં ॥૧૩॥

મિત્રમુહુત્તં સંલયેપુ ચ ધાતિનીનાં દિનપૃથક્ત્વં તતઃ । વર્ષસહસ્સપૃથક્ત્વં અન્નાદિવસસાન્તે તેણામ્ ॥૨॥

વર્ષસહસ્સપૃથક્ત્વાદ્ દિવર્ષવ્યન્તોઽધાતિકર્મણમ્ । લોમસ્યાણુપશાન્તં કિટ્ઠયઃ યથા પૂર્વોક્તમ્ ॥૧૩॥

અત્યર્થઃ—અણુસમય=અનુસમય-પ્રતિસમય જા=જે અણુઆજી=અપૂર્વ ક્રિદિઓ કરે છે, અર્થાત્ પ્રતિસમય નવી નવી ક્રિદિઓ કરે છે તે સેત્તેપ=શ્રેષ્ઠિઓ-અનુક્રમે અસત્તણુદ્વાણિ=આસ ખયણુ હીન હીન કરે છે. પુન યો ક્રિદિઓમાં દીલ્કિ=દલિલિ-પ્રદેશો. તલ્લિવર્તય=તેથી વિપરીત કરે છે (પ્રતિસમય પ્રદેશો. આસ ખયણુ કરે છે, અર્થાત્ પ્રથમ સમયકૃત સર્વ ક્રિદિ દલિલિથી કિતીય સમયકૃત સર્વ ક્રિદિદલિલિ અસંખયણુ હિત્તિલ્લિ રીતે કરે છે). પુનઃ કૌલિપણુ ચોક સમયમાં કરેલી ક્રિદિ વર્ગણુઓમાં પરસ્પર પ્રદેશસંખ્યા વિચારીએ તો જહન્નાદ્=જ્ઞાન સ્વસ્થાળી ક્રિદિવર્ગણુથી પ્રારંભીને ૭૦ સ્વસ્થાળી ક્રિદિવર્ગણુ સુધી અનુક્રમે અનન્તરોપનિધાની રીતે વિસેત્ત=વિશેષહીન વિશેષહીન પ્રદેશો હોય છે ॥૫૦॥

માતર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫૦॥

અવત્તણઃ—પ્રતિસમયકૃત ક્રિદિઓની સંખ્યાનું તથા પ્રદેશનું અને ચોક સમયકૃત ક્રિદિઓના પરસ્પર પ્રદેશનું અલપણહૃત્ત પૂર્વગાથામાં કર્હીને હવે ચોક સમયકૃત ક્રિદિઓમાં (ક્રિદિવર્ગણુઓમાં) પરસ્પર સ્વ કૃદલો હોય ? તેનું અલપણહૃત્ત કરે છે—

અણુભાગો ણંતગણો વાત્તમાસાદ સંત્રભાગણો । મોહે દિવસપુહુતં કિટ્ટીકરણાદ્સમયમ્મિ ॥૫૧॥

અણુભાગો=નન્તગણુશ્ચાતુર્માસિકાત્ સંલ્લેયમાગોતઃ । મોહસ્ય દિવસપુહુત્ત્વં, કિટ્ટીકરણાદિસમયે ॥૫૧॥

અન્વયાર્થઃ—અણુભાગો=(કૌલિપણુ ચોક સમયમાં કરેલી અનન્ત ક્રિદિવર્ગણુમાં પરસ્પર) અનુભાગ-સ્વ અનન્તરોપનિધાની રીતે (અ)ગતગણો=અનન્તગણુ અનન્તગણુ હોય છે, તથા ચોહનીધના વાત્તમાસાદ=ચાર માસનો બંધ થાય ત્યારથી પ્રારંભીને સંત્રભાગણો=સંખ્યાત્મે ભાગો ન્યૂન થતાં થતાં કિટ્ટીકરણાદ સમયમિત્ત=ક્રિદિસંખ્યાના પ્રથમ સમયે દિવસપુહુત્ત=દિવસ પૂર્ણ (ધણુ દિવસ પ્રમાણુનો) દિશ્વતિબંધ થાય છે. ॥૫૧॥

માર્ગથી—ખીંછ સ્થિતિમાંથી આકર્ષીને અનર્થું પ્રમાણ પળાવેલી સંહોલની પ્રથમા સ્થિતિના (અનિષ્ટત્તિના અન્ય લાગે) વણ લાગ થાય છે, તેમાં પહેલો અર્થકણ્ડવણ ખીંચે કિદિરણ, ત્રીજો કિદિવેકન વિલાગ. પરન્તુ આર્હ દ્વિતીય સ્થિતિમાંથી આકર્ષેલા પ્રદેશને પહેલા પે વિલાગમાંજ નાખે છે અને ત્રીજો વિલાગ પ્રદેશો વિતારી ખાલી રહે છે, પહેલા વિલાગમાં વર્તેલો એવ પ્રથમ સમયથીજ ત્રણે લોલની ઉપશમના પ્રારભે છે. અને તે વખતે કેટલાક પૂર્વ સ્પર્ધકૈના (અત્યાર સુધીમાં બંધાવેલા રસવાળા સ્પર્ધકૈના) અપૂર્વ સ્પર્ધકૈ પળાવે છે (એવા હીન રસવાળા કંદે છે કે આ પહેલા સંસારચક્રમાં એટલો હીન રસ કદી પણ થયો નથી), એ રીતે સંખ્યાતા સ્થિ-તિબંધ સુધીઆં એ ક્રિયા (અર્થકણ્ડવણતા) પૂર્ણ થાય છે. ત્યારપાઠે ખીંચ કિદિરણ વિલાગમાં પ્રવેશે છે, ત્યાં પૂર્વ સ્પર્ધક અને અપૂર્વ સ્પર્ધકૈનાંથી વર્ગણાઓ. હર્ષ તેવી પ્રતિસમય અનન્ત અનન્ત કિદિઓ કંદે છે. અર્થાત્ ક્રમશઃ રહેલી અનંતી વર્ગણાઓઆનો રસ એવી રીતે હીન કરે કે વર્ગણાઓનો ક્રમ ગુટીને વચમાં અનન્ત આંતર પડે, જેમ અસત્ કલ્પનાઓ પહેલાં ૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩-૧૦૪-૧૦૫ ઇત્યાદિ રસાણુવાળી ક્રમશઃ વર્ગણાઓ હીન રસાણુવાળી થઇને ૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫ ઇત્યાદિ રસાણુવાળી ક્રમશઃ વર્ગણાઓ હીન રસાણુવાળી થઇને ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦ ઇત્યાદિ રસાણુવાળી ગુટિત ક્રમવાળી થાય છે. આ પ્રમાણે પહેલા સમયે કિદિઓ એક અતુલાય સ્પર્ધકમાં રહેલ અનન્ત વર્ગણાના અનંતમાં લાગે થાયછે છતાં તે પણ અનંતજ હોય છે. અને તે સર્વ જઘન્ય સ્પર્ધકની વર્ગણાઓના રસથી પણ અનન્તશુણ્હીન રસવાળી (અનન્તમાં લાગ જેટલા રસવાળી થાય છે) આ પ્રથમસમયકૃત કિદિનો પ્રકાર બાણવો. ॥૪૮॥

અવતરણ—દ્વિતીયાદિ સમયે કશાતો કિદિઓની સંખ્યા, અને એક સમયકૃત કિદિઓની પચ્ચપ્પર પ્રદેશસંખ્યા કહેવાય છે—

અણુસમયં સેઠીષ અસંઘ્રણહાણિ જા અણુત્વાઓ । તત્ત્વિવરીયં દલિયં જહનનાર્હ વિસેસૂપં ॥૫૦॥

અણુસમયં શ્રેણ્યાસંત્યેયણુહીના યા અણુઃ । તદ્વિપરીતં દલિકં, જઘન્યાદિતો વિશેષોન્મ ॥૫૦॥

પૂર્વખંડ દલિહ શેષ રહે છે, તેમ અપ્રાપ્ત મંથાનાદિ ઉપશાન્ત થયે સંભાનાદિકની પણ એક ઉદ્યાવલિષા અને સમયેન થે આપ-
લિષાખંડ ખાધી રહે છે, તેની સર્વશા ઉપશાન્તિ સમયેન થે આપલિષા મળે થાય છે ॥૪૮॥

માતૃવર્ષ.—અન્વયાર્થવત સુગમ છે. વિશેષ વૃત્તિથી બાણુવૃ ॥૪૮॥

અવતરણ.—આહિ પૂર્વ કથાયનો ઉદયવિચ્છેદ થયે પર કથાયની દ્વિતીયા સ્થિતિમાંથી અન્તરુપ્તં પ્રમાણુ પ્રથમા સ્થિતિ રચાઇને
પર કથાયનો ઉદય અવશ્ય થાય છે, જેથી ક્રોધનો ઉદય વિચ્છેદ થતાં માનની બીજી સ્થિતિમાંથી આકર્ષીને માનની પહેલી સ્થિતિ
રહે છે, અને તેથી માન ઉદયમાં આવે છે. એ રીતે સંભાયાનો ઉદય વિચ્છેદ થતાં સંવલન દોલની બીજી સ્થિતિમાં પ્રવેશી
આકર્ષીને અન્તરુપ્તં પ્રમાણુ દોલની પહેલી સ્થિતિ—ઉદયસ્થિતિ રચાય છે, એ દોલની રચાયલી અન્તરુપ્તંની પ્રથમા સ્થિતિમાં ત્રણ
વિભાગરૂપ જે વિશેષતા થાય છે તે કહે છે—

લોમસ્સ વેતિભાગા વિદ્ય તિમાગોસ્થ કિદ્ધિકરણદ્વા । **एगफड्ढगवगणअणंतभागो उ ता हेट्टा ॥૪૯॥**

લોમસ્સ દ્વા ત્રિમાગૌ(પ્રથમા)સ્થિતિઃ (દ્વિતીય)ત્રિમાગોડ્ઞ કિદ્ધિકરણદ્વા । **एगफड्ढगवगणअणंतभागो** તા અથસ્તાત્ ॥૪૯॥

અન્વયાર્થઃ—લોમસ્સ=સંદોભના ત્રણ ભાગ રચાય છે તેમાં આહિ વે તિમાગ વિદ્ય=એ ત્રિભાગ પ્રથમ સ્થિતિરૂપ છે (પ્રથમા
સ્થિતિરૂપે રચાય છે), અને ત્રાય=એમાં (વિદ્ય) તિમાગો=બીજો ત્રિભાગ કિદ્ધિકરણદ્વા=કિદ્ધિકરણુઅર્ધા નામનો છે, (પહેલો ત્રિભાગ અર્ધ-
કરણુ કરણુઅર્ધા નામનો છે). બીજો ત્રિભાગમાં દોભવા રસની અનન્ત કિદ્ધિઓ [સ્ફરસપ્પ ૩] બને છે, તાન્તે કિદ્ધિઓ **एगफड्ढगवगण**
अणंतभागो=એક અનુભાગ સ્પર્ધકની વર્ણણતા અનન્તમા ભાગ જેટલી પહેલે સમયે કરે છે, અને તે સર્વ જ્ઞાન્ય અનુભાગ સ્પર્ધક-
માંના રસથી પણ હેટ્ટા=હેઠી—યુન રસવળી હોય છે ॥૪૯॥

પદ્મપ્રાપ્તમાનેષુ તસ્મિન્ સમયે एका उदयस्थितिः पुरुषस्य शेषा । समयोनावलिकादिकेन वज्रामपि च तावद्वज्रा(उग्रामयति) ॥૧૫७॥
અત્યારથી—જસુ=૬ નોંધાય ઉપશાન્ત ઉપશાન્ત બે સમયે ૬ નોંધાય ઉપશાન્ત થાય છે તેન્તેજ સમયે एका=એક ઉદયદિર્ઘ=દિર્ઘ
સ્થિતિ પુરિસેસા=પુરૂષવેદની બાધી રહે છે, અને તે એક સ્થિતિ ઉચ્ચથી ગયા બાદ અવેદકપણા પ્રથમ સમયે સમજાવાલિનુગે=
યે સમય ન્યૂન થે આવાદિશ કાણું વજ્રા વિ યન્ને પૂર્વબદ્ધ દલિલ સત્તામાં અનુપશાન્ત છે તે પણ તાવદ્વાજન્તેદલાજ કાળમાં (ધે
સમયેન યે આવાદિશ કાળે) ઉપશાન્ત થાય છે ॥૧૫૭॥

માર્ગઃ—અન્ધશરૂપત્ સુગમ છે. બાંજી વિશેષતા યુત્તિથી બાણી, ॥૧૫૭॥

તિવિહમવઓ કોહં કર્મેણ સેસેવિ તિવિહતિવિહે વિ । પુરિસસમા સંજલણા પદમઠિર્દં આલિગા અહિગા ॥

ત્રિવિધમવેદકઃ ક્રોધઃ, કર્મેણ શેષાનપિ ત્રિવિધત્રિવિધાનપિ । પુરુષસમાઃ સંજલનાઃ, પ્રથમસ્થિતિરાવલિકા સાધિકા ॥૧૫૮॥

અત્યારથી—અવેગોન્ પુરૂષવેદ ઉપશાન્ત થયે ત્રણ વેદથી) અવેદક થઈને અવેદકના પ્રથમ સમયથીજ તિવિહં કોહં=ત્રણ ક્રોધને
ઉપશમાવધાનો પ્રારંભ કરે છે, અને ત્રણ ક્રોધ ઉપશમ્યા બાદ કર્મેણ=એ રીતે આનુકરે સેસે વિન્શેષ=બાધીના પણ તિવિહ તિવિહે વિ=
ત્રણ ત્રણ પ્રકારના માત્ર આદિને પણ ઉપશમાવે છે (૩ માત્ર ઉપશમ્યા પછી ૩ માથાને ઉપશમાવે, ૩ માથા ઉપશમ્યા બાદ ૩ લોભને
ઉપશમાવે), એમાં સંજલણા=સંઘનલન કથાઓની ઉપશમના પુરિસસમા=પુરૂષવેદ સરખી (અને અગ્રાં પ્રાં કથાઓની ઉપશમના છ
નોંધાય સરખી) બાણી. વિશેષ એ કે પુરૂષવેદની પ્રથમાસ્થિતિ (૬ નોંધાયથી ઉપશાન્ત બાદ) ૧ સમયની રહે છે, ત્યારે અગ્રાં પ્રાં
ક્રોધાદિ ઉપશાન્ત થયે સં ક્રોધાદિની પદ્મવિદ્ધ=પદ્મમાસ્થિતિ આલિગા અહિગા=આવલીકાજ, અને સત્તાસ્થિતિ સમયેન યે
આવાદિશ રહે છે (અર્થાત્ અગ્રાં પ્રાં ક્રોધ ઉપશાન્ત થયે સં ક્રોધની પ્રથમાસ્થિતિ ૧ ઉદયાવદિશ અને સમયેન યે આવાદિશનું

एतो=आर्ह्यशी (संभ्यवर्षं स्थितिर्यं धारं धाय त्धारशी) એ ૩ કમની અન્ય અન્ય સ્થિતિયંધ સંલગુણાનિ=સંયેયુષુ હાનિવાળો.
 ધાય. તેમજ દેસાવરણાન=દેશધાતી આવરણોનો (૪ સ્તાનાં ૩ દર્શનાંનો) રસ તદગતાર્હ=ઉદકરાણ સરખો અર્થાત્ એકદશની બંધાય,
 અને એ રીતે હજારો સ્થિતિયંધ બધીત થયે સ્ત્રીવેદ પણ ઉપચાંત ધાય ॥૪૫॥

માવાર્થ:—અન્યધર્મવત્ સુગમ છે ॥૪૫॥

તા સત્ત્વહં एवं સંસ્વતમે સંસ્વવાસિતો દોષહં । વિદ્યયો પુણ ઠિઢ્વંધો સર્વોસિ સંસ્વવાસાણિ ॥૪૬॥

તતઃ સસાનામેવં, સંસ્વયેવતમે સંસ્વયેવાર્ધકો દ્વયોઃ । દ્વિતીયઃ પુનઃ સ્થિતિવન્ધ, સર્વેણં સંસ્વયેવર્ધાણિ ॥૪૬॥

અન્વયાર્થ:—તો=ત્ધારપછી—સ્ત્રીવેદ ધાન્ત ધયા પછી એવં=એ રીતે સત્ત્વહં=સ્વાત નોકધાયને ઉપશમ્યાનોઃ પ્રારંભ કરે, અને સાતની
 ઉપશમના કાળનો સંસ્વતમે=એક સંભ્યાતમો બાળ બધીત થયે, દોષહં=એ કમનો—નામગોચરનો સંસ્વવાસિતો=સંભ્યાત વર્ષનો સ્થિતિયંધ
 ધાય (પરન્તુ વેદનીયનો અસંભ્ય વર્ષનો ચાહુ છે), પુણ=બી સર્વોસિ=સર્વ કમનો વિદ્યયો ઠિઢ્વવો=પૂર્વનો સ્થિતિયંધ પૂર્ણ ધાય
 ત્ધાર પછીનો બીજો સ્થિતિયંધ સલ્લાસાણિ=સંભ્યાત વર્ષનો ધાય છે. અર્થાત્ વેદનીયનો અસંભ્યવાર્ધક બંધવાળો સ્થિતિયંધ ચાહુ
 હતો તે સમાત થતાં વેદનીયનો પણ સંભ્યાત વર્ષનો સ્થિતિયંધ થવાથી સર્વ કમનો સ્થિતિયંધ સંભ્યાત વર્ષનો થયો, અને ત્ધાર
 પછીના સ્થિતિયંધ સંભ્યુષુ હીન હીન પ્રવેર છે. ત્ધારપાદ હજારો સ્થિતિયંધ ગયે ૭ નોકધાય પણ ઉપશાન્ત ધાય છે ॥૪૬॥

માવાર્થ:—અન્યધર્મવત્ સુગમ છે. ॥૪૬॥

હસ્તુવસમિજ્જમાણે સેવકા ઉદયાતિર્દે પુરિસસેસા । સમઝગાવલિગદુગે વક્કા વિય તાવદ્ધાણ ॥૪૭॥

संभयात् वर्षनीं धाय ॥४३॥

॥१५८॥

एतो=त्याश्यात् संखगुणह्यणि वंशो=मोडनीयमेो अन्य स्थितिषध संभ्यशु धीन धाय, सेसाण्डसंखगुणह्यणी=शेष क्षेपिनी। अस्ंभ्य शुष्म धीन (अभ्य स्थितिषधं) धाय, अने जावतो=यापत् अन्य समय सुधी खसंखगुणान्=अस्ंभ्यशु धृद्धिभ्ये अतिसमय नपुंस= नपुंसक्षेपेने पञ्चसाण्=उपशभावे, ॥४४॥

भावायः—अत्तरक्षशुना आरंभधी अनन्तर समये आ सात् पक्षधं नवीन प्रवर्ते, ते आ प्रभाशु—१ उदित क्षेपिनी उदीरशु ६ भावदिक्ष भाढ धाय, २ मोडनीयमेो रसणध जोडस्थानी धाय, ३ मोडनीयमेो स्थितिषध संभयात् वर्षनीं धाय, ४ मोडनीयमेो उदय उदीरशु संभयात्तर्धं प्रभाशुनी धाय, ५ मोडनीयमेो नवे। स्थितिषध संभ्यात्शु धीन धाय, [शेष क्षेपिनी अस्ंभ्यशु धीन धाय], ६ पुत्रधवेढ अने सल्लवदान आर को ५ ने। अगुडये संक्षेप धाय, (अर्थात् पुं डोषसां, डोष भानसां, सान भायासां भाया दोषसां संक्षेपे), ७ सल्लवदान दोषाने संक्षेप न धाय, को ७ पक्षधं समक्षणे प्रवर्ते, अत्तरक्षशुना भीळ समयधी नपुंसक्षेपेने उपशभापवानी क्रिया शङ्क्ष अने तेने अत्तमुद्धृत्सां पूष्टपष्टे उपशभापी नाणे, ॥४४-४४॥

यविरथी संवत्तमे गयभिन्म घाईण संखवासाणि । संखगुणह्यणि एतो देसावरणाणुदगराई ॥४५॥

एवं श्रीवेदस्य संख्येयतमे गते घातिनां संख्येयवर्णाणि । संख्येयगुणह्यनिरिते, देशावरणानामुदकाजिम् ॥४५॥

अन्वयार्थः—एवं=ओ प्रभाशु (नपुं०वी उपशभना प्रभाशु) श्रीवेदसे उपशभावे, ओभां इत्ये=श्रीवेदनी उपशभनात् अणने। संवत्तमे गयभिन्म=संभयात्तये। वाण गये धते घाईण=शु धाती क्षेपिनी (ज्ञां ढं अं०नी) संखवासाणि=संभयात्तर्धं प्रभाशु स्थितिषधं धाय,

गर्जे-
भाषान्तर
उपशभना
करणम् ।

તિમાં અન્તરકરણ^૧ ક્રિયા શરૂ થાય છે, અને ઉદયશોભા સાત પ્રકૃતિમાં પણ તે વખતે ઉદયમાં વર્તી ૧ સંજ્ઞલન અને ૧ વેદ એ
 બે પ્રકૃતિની પ્રથમા સ્થિતિ અન્તર્યુગ્મ પ્રમાણ હોદીને તે ઉપર અન્તર્યુગ્મ જેટલી સ્થિતિમાં અન્તર યાહરૂં શરૂ થાય છે, જેથી નિર્વાક્ષિત
 એક જીવને તે સમયે અનુદયવલી ૧૯ ની પ્રથમાસ્થિતિ આવાલિકા પ્રમાણ થાય છે, યુગ્મ: સિન્ન સિન્ન જીવ આશ્રયી એ ૭ ઉદય-
 વલીનો ઉદયકાળ વિચારીએ તો સ્ત્રી નપુંંગનો ઉદયકાળ લઘુ અન્તર્યુગ્મ પરસ્પર તુલ્ય, પુરુષવેદનો ઉદયકાળ સંગુણ, તેથી સ્ત્રી
 ક્રોધ માન માયા લોભનો ક્રમશઃ વિશેષવિશેષાધિક જાણવો. આર્હિ વિશેષ સ્વરૂપ વૃત્તિથી જાણવું ॥૪૨॥

અવતરણા—એ ૨૧ પ્રકૃતિનું અન્તરકરણ શરૂ થતાં બીજા સાત પ્રકાર^૨ નવીન બને છે તે કહેવાય છે—

દુસમયકચંતરે આલિગણ છળહં ઉત્તરિગામિનવે । મોહે ઇક્રટ્ટણે વંચુદયા સંસ્વવાસાણિ ॥૪૩॥

સંસ્વગુણાણિવંચો યત્તો સેસાણસંસ્વગુણાહાણી । પઠવસમય નપુંસં અસંસ્વગુણાઙ્ગ જાવંતો ॥૪૪॥

દ્વિસમયક્રતાઙ્ગતરે આવાલિકાનાં પળામુદીરણાડમિનવ: । મોહસ્યૈકસ્યાનક્રો, વન્ધોદયૌ સંસ્વેયવર્ણાણિ ॥૪૩॥

સંસ્વેયગુણહાનિવંચ, ફલ: શોષાણાસંસ્વેયગુણહાનિ: શ્રોણામયતિ નપુંસકમસંસ્વેયગુણનયા યાવદન્ત: ॥૪૪॥

અન્તર્યાર્થ:—દુસમય કચતરે=અન્તરકરણ કચે^૩ બંતે બીજે સમયે ઉદિત કર્મોની છળહ આલિગણ=જ આવાલિકા બાદ ઉત્તરિગા=
 ઉત્તરણા થાય, મોહે=મોહનીયનો અમિનવે=વેદા રસબધ ઇક્રટ્ટાણે=એકરશાની થાય, અને વચુદયા=અન્ધ તથા ઉદય સજ્જાસાણિ=

^૧ બધોદયવલીનું અન્તરકરણ સંબધિ દલિદ પ્રથમ અને દિલીધ બે સ્થિતિમાં, ઉદિતનું પ્રથમાયા, બધાલીનું બીજી સ્થિતિમાં, અને અબધોદય-
 વલીનું પરપ્રકૃતિમાં પ્રણેય છે.

એનો. સત્ત્વગાઈળિ=સંવધાતી ૭ રસ ખાધે છે ॥૪૧॥

માવાચ્યઃ—એ સમયે સાતે ક્ષેત્રોનો સ્થિતિખંધ પડ્યોનો અસંખ્ય ભાગ પ્રવર્તે તે વખતે અસંખ્ય સમય સુધીનાં ખાધેલાં કર્મ ૭ ઉદ્ભવય, એનાથી પહેલાંની સ્થિતિઓ ક્ષય પામી છે માટે. ત્યારબાદ દાનાં મનઃપર્યવં વૈ, અવધિક્ષિકે લાભાં ગણુ, શ્રુતં અપ્યં લેખાં ગણુ, અક્ષું ૧, મતિં ઉપલેખાં ૨, વીર્યાં ૧ એ ૬ એ પ્રકૃતિસ્થાનોનો દેશધાતી રસખંધ આંતરે આંતરે ૬ વાર હેબરો. હેબરોઃ સ્થિતિખંધ વીર્યે થાય છે. એ પ્રકૃતિઓનો રસખંધ અહિંથી પહેલાં સર્વદા સર્વધાતી ૭ ખંધાય છે. ॥૪૦-૪૧॥

અવતરણ—એ વિધિ થયા બાદ હવે અનિંનો એક સંખ્યાતમો ભાગ ખાધી રહે ૨૧ પ્રકૃતિઓનું અન્તરરશ્નુ વિશે કહે છે તે કહેવાય છે—

સંજમવાઈળંતરમેત્ય ઉ પઢમટિર્દે ય અન્નયરે । સંજલણવેયાળં વેઙ્ગતીણ કાલસમા ॥૪૨॥

સંયમવાતિનામન્તરમાત્ર તુ પ્રથમાસ્થિતિશ્ચાન્યતરમ્ય । સંજલનવેદાનાં વેદ્યમાનાનાં કાલસમા ॥૪૨॥

અન્યવાચ્યઃ—एत्य तु=एषा। अर्ह संजमवाईणं अन्तरं=संयमधातી प्रकृतियों (२१ आ० मोहनीयतुं) अन्तर-अन्तररश्नुं धाय છે, તેમાં સંજલણા વેયાળં=સંઙ્ગવદન અને વેદ્યાની અન્નયરે=એ રીતે એક વેઙ્ગતીણ=વેદાતી પ્રકૃતિ હોય તેની (એ ૭ માંથી ૨ ઉદ્ભવતીની) પઢમટિ=પ્રથમા સ્થિતિ કાલસમા=પોતાના ઉદ્ભવળ જેટલી હોય [અન્તર્યું પ્રમાણુ હોય] ॥૪૨॥

માવાચ્યઃ—વીર્યાન્તરમ્યનો દેશધાતીખંધ પ્રારભાયા પછી હેબરો. સ્થિતિખંધ વીર્યા બાદ ૧૨ ક્ષાય ૬ નોક્ષાય એ ૨૧ તું અન્તરરશ્નુ પ્રારંભાય છે, એ ૨૧ માં અનુદયવતી ૧૪ પ્રકૃતિની પ્રથમા સ્થિતિ આવલિક્ષ છેલીને તેથી ઉપર અન્તર્યું જેટલી સ્થિ-

નામોગ્ર આવી જાય છે, અર્થાત્ જ્ઞાન દંઠ અંની સ્થિતિ નામોગ્રનો સ્થિતિથી પણ અસંભવ હોય થઈ જાય છે, અને તદ્ = વીજ્યં વેદનીય કર્મ વીસાગાહિય=વીસ કોન કોનવાળા નામોગ્રથી અધિક થાય છે, ફરિત્તે રીતે કસોગ્ર=અતુકમે હવેથી વેદનીય કર્મ સર્વત્ર વિસેસમહિય=વિશેષાધિક જ રહે છે ॥૩૯॥

માવાયઃ—અન્યથાથંવત્ મુગમ છે. વિશેષ કે એ સ્થિતિધાતેથી અથવા નવા નવા સ્થિતિપદ પ્રવર્તવાથી વચ્ચે વચ્ચે સાતેતું પરસ્પર અલ્પ બહુલ (બધ અને ઘનતા આશ્રયી અલ્પબહુલ) અનેક રીતે વારવાર બદલાતું રહે છે તે વૃત્તિથી જાણું. ॥૩૯-૩૯॥

અહુદીરણા અસંલેજસમયવદ્ધાણ દેસવાઈ ત્ય દાળંતરાય મળપજવં ચ તો ઓહિદુગલામો ॥૪૦॥

સુચમોગાચકસૂઓ ચકસૂ ય તતો મઈ તપરિમોગા । વિરિયં ચ અસેલિગયા બંધતિ ડ સત્ત્વવાઈણિ ॥૪૧॥

અયોદીરણાડસંલેયસમયવદ્ધાનાં દેસવાલ્યત્ર । દાનાન્તરાયં મનપર્યવં ચ તતોજ્વલિદિક્કલામો ॥૪૨॥

શુત્રમોગાચક્ષંપિ, ચક્ષુશ્ચ તતો મતિઃ સપરિમોગઃ । વીર્યં ચાગ્રેણિગતા, વક્ષન્તિ તુ સર્વવાતીનિ ॥૪૩॥

અન્યવાયઃ—અહ=હવે ઉદોરણ=કર્મોની ઉદીરણા અસંલેજસમય વદ્ધાણ=અસંખ્યાત સમય સુધીનાં બાધેલાં કર્મોની થાય છે. વચ્ચ= અને આઈ દાળાંતરાયમળપજવ વ=દાનાન્તરાય અને મનઃપર્યવનો રસ દેસવાઈ=દેશધાતી બાધે છે. તો=ત્યારપછી ઓહિદુગલામો=અવધિદિહ અને લાલાન્તરાયનો રસ દેશધાતી બાધે છે. ॥૪૦॥

તતો=ત્યારપછી સુચમોગાચકસૂઓ=શુત્રજ્ઞાન લોગાન અવધિજ્ઞાન દેશધાતી બાધે છે, ત્યારપછી ચકસૂ મઈ સપરિમોગા ચ વિરિયં=ચક્ષુ, ઉપલેખાગાન્તરાય સાથે મતિ, અને વીર્યં=તરાયને અતુકમે દેશધાતી બાધે છે. વસેલિગયા ડ=શુનઃ અશ્લેષિગત લખે તો એ મધુતિ-

સાં દં વેં અં ને ધં ધ ૧ પદ્ય અને ચોહનીયનો. ૧॥ પદ્ય થાય, ત્યારથી સાં આદિ યનો પણ સંયથુણ હીન સંયથુણ હીન ધં ધ થાય, અને ચોહનીયનો તો સંયો લાગહાનિજ ચાદે છે, ત્યારપાદ હંબરો સ્થિંબંધ વીત્યા પછી ચોહંનો ૧ પદ્ય ધં ધ અને શેષ ૬ નો. પદ્ય સંયથેયલાગ પ્રમાણુ સ્થિતિબંધ થાય, એ રીતે મોહસ્ત ફલં જાવ=ચોહનીયનો સ્થિંબંધ ૧ પદ્ય થાય ત્યાં મુધી સંલેજ ફનાગાહ=સંયથલાગ હીન સં લાગ હીન થાય, અને ત્યાર પાદ સંયથેય ગુણ હીન સ્થિતિ બંધ થાય. ત્યાર પાદ ધણા સ્થિતિબંધ થઈ ગયા પાદ ચોહનીયનો પણ સ્થિતિબંધ પદ્ય સંયથેયલાગ પ્રમાણુ થાય જેથી સાતે કર્મનો સ્થિંબંધ પદ્યસંલગાગ પ્રવર્તે આ વખતે નવીન શું બને ? તે કહેવાય છે [આ ગાથાના કર્મોહા પદનો અર્થ આ ૩૮ ચી ગાથા સાથે સંબંધવાળો છે, આટલે ત્યાં કહ્યો છે] ॥૩૭॥

નવર=આહિ વિશેષ એ બને છે કે-તો=ત્યારપાદ (સાતે કર્મનો. પદ્યનો સંયો લાગ સ્થિતિબંધ ચાદુ થયા પાદ) કર્મોહા=અચોહનો-નામગોવનો કર્મસંચુણ=અસંચુણ હીન નવો નવો. સ્થિતિબંધ થાય, અને શેષ ખાંચનો તો જે સંચુણ હીન ચાદુ છે તેજ પ્રવર્તે છે. એ રીતે હંબરો નવા સ્થિતિબંધ વીત્યા પાદે ફક્તારોન=ચોહર અહારવડે-આતિ શીઘ્ર મોહે=ચોહનીય કર્મ તોસાગંચીસ ડોં ડોં સ્થિતિવાળાં સાનાં આદિ ૪ કર્મની કલો=નીચે થઈ નય છે (યની સ્થિતિથી અસંયથુણ હંતુ તેને બદલે અસંચુણ હીન સ્થિતિવાળું થાય છે). ત્યારપાદ હંબરો (ત્યારપાદ હંબરો સ્થિતિવાત વા નવા સ્થિંબંધ વીત્યે ચોહંની સ્થિતિ ચોહ અહારમાં વીસા હેટ્ટા=વીસ ડોં ડોંવાળા નામગોવથી પણ હેડે-નીચે આવી નય છે. (નામગોવની સ્થિંબી અસંચુણ હીન સ્થિતિવાળું થાય છે). ત્યારપાદ હંબરો સ્થિતિબંધ વીત્યે તંબં-ચોહુ વેદનીય કર્મ તોસાગાગ રતિ=વીસ ડોં ડોંવાળાં સાનાં આદિ ૩ ની ઉપર આવે છે. (વેદનીયની સ્થિતિસાત સાં દં અં ંથી આધિક થાય છે) એટલે વેદનીયથી સાં દં અં અસંચુણ હીન થાય છે. ॥૩૮॥

તો=ત્યારપાદ હંબરો સ્થિતિબંધ ગયે હતે તોસાગાગ રતિ=૩૦ ડોં ડોંવાળાં સાં દં અં ંથી ઉપર વીસાગાગ=૨૦ ડોં ડોંવાળાં

ખાત્રી રહે ત્યારે સાત કર્મનો દિશ્વતિબંધ અસંતિપથોન્નિરૂપના દિશ્વતિબંધ ગુલ્ફ થાય છે, ત્યારબાદ પૃથ્વ્ય પૃથ્વ્ય દિશ્વતિધાત થયા બાદ ક્રમશઃ ચતુર્ગોળીયોક્ષેન્દુલ્ક દિશ્વતિબંધ થાય છે અને ત્યારબાદ હૃન્દરો દિશ્વતિધાત વીર્યાબાદ બે કંઈ નવીન થાય છે તે નીચેની ગાથાઓમાં કહેવાતું છે.

પછદિવદ્ધુ વિપશ્ચાણિ જાવ પછસ્સ સંઘગુણાણી। મોહસ્સ જાવ પછં સંઘેજ્ઞાભાગહામોહા ॥૩૭॥
તો નવરમસંઘગુણા ષ્ઠ્ઠપહારેણ તીસગાણમહો। મોહે વીસગ હેટ્ટા ય તીસગાણુપિ તદ્ધયં ચ ॥૩૮॥
તો તીસગાણુમુપિ ચ વીસગાઈં અસંઘગુણાણા। તદ્ધયં ચ વિસગાહિ ય વિસેસમહિયં કમેપોતિ ॥૩૯॥

પલ્લવદ્વર્ધ(સાધી)દિપલ્લયાનિ યાવત્પલ્લયસ્ય સંઘ્યેયગુણહાન્યા। મોહસ્ય યાવત્પલ્લયં, સંઘ્યેયતમભાગહારઃ અમોહયોઃ ॥૩૭॥

તત્તો નવરમસંઘ્યેયગુણહીનમેકપહારેણ ત્રિંશત્કાનામયઃ। મોહસ્ય ત્રિંશતિકયોરધસાન્ન ત્રિંશત્કાનામુપરિ ત્વતીયં ચ ॥૩૮॥

તત્તર્લિંગત્કાનામુપરિ ચ, ત્રિંશતિકાન્યસંઘ્યેયગુણન્યા। ત્વતીયં ચ ત્રિંશતિકાર્થ્યાં ચ, વિશેષાધિકં ક્રમેપોતિ ॥૩૯॥

અન્વયાર્થઃ—એ પ્રમાણુ પદ્ધેન્ના સંખ્યાતમે ભાગે હીન હીન થતા પછ્ઁ(નાગોન્નો) ૧ પલ્લ, દિવદ્ધુ(સાં દં વેં અંન્નો) દોહ પદ્ધેપ્રમ અને વિ પછાણિ=ચોહનીયનો પે પદ્ધેન્ન દિશ્વતિબંધ થાય જાન્ન=ચા મુધી પ્રવર્તે (૧-૧૧)।-૨ પલ્લ દિશ્વતિબંધ થાય ત્યાં મુધી નવો નવો દિશ્વતિબંધ પલ્લ સંભાળ હીન હીન પ્રવર્તે. ત્યારબાદ બે બે કર્મનો ૧ પલ્લ બંધ જ્યારે જ્યારે થાય ત્યાર પછી તે પછ્ઁસ=પદ્ધેપ્રમ પ્રમાણુ દિશ્વતિબંધની નીચેનો દિશ્વતિબંધ સ્વરુપગ્રહાણિ=સંખ્યેયુષ્ણ હીન સંખ્યેયુષ્ણહીન થાય. અને ૧૧-૨ પદ્ધેપ્રમ-વાળાની તો પૂર્વધ્વ પલ્લસંખ્યેયભાગ હીનિ જ પ્રવર્ત્યા રહે. એમ પે હીનિ સમક્ષણે પ્રવર્તતાં હૃન્દરો નવા દિશ્વતિબંધ વ્યતીત થતાં

પણ અતઃશેઠશેઠ કહે છે). ત્યારપાઠે પુત્રવત્તાનપૂર્વના ક્રમથી [નવે નવે સ્થિતિબંધ પદ્યસંખ્યાભાગ હીન હીન થતો બધ છે, એ કેમ પ્રમાણે] દ્વાળિન્સ્થિતિબંધની [સત્તાની પણ] હાનિ થતી બધ છે, અને તેથી અપ્પવહ્ન-અલ્પબહુલ-સ્થિતિસત્તાનું તથા સ્થિં બંધનું અલ્પબહુલ પણ પૂર્વકેમ પ્રમાણેજ બાંધવું.

માવાચીઃ—અન્યથાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ એ કે-અલ્પબહુલ આ રીતે-નામગોત્ર અદ્ય, સ્વસ્થાને વુદ્ય. તેથી સાંઈવેંવેંઅં-વિશેષાધિક, પરપરવુદ્ય. તેથી આરિચોહનીય વિશેષાધિક. [એ રીતે બન્ધ અને સત્તા અત્યન્ત હીન થઈ છે તેપણ ઉભયઆશ્રયીઃ અલ્પબહુલ સદ્દશબળું જે છે તેજ છે.

તિઢકંઢગમુક્કસં પિ તસ પલસસ સંઘતમમાગો। તિઢવંઘવહુતહસે સેઢેવકં જં મણિસ્સામો ॥૩૬॥

સ્થિતિકંઢમુક્કપમિ તસ પલસસ સંઘેયતમમાગઃ । સ્થિતિવન્ઘવહુતહસેવેકેકં યદ્ મણિવ્યામિ ॥૩૬॥

અન્યથાચીઃ—તસન્તેનું-આનિવૃત્તિમાં પ્રવેશેલા ઉપશમકનું વક્ત્રસપિ ક્ષિકંઢગન્ઢણુંતું ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિકંઢ પણ (હથુતો. ઉન્ સ્થિતિબંધ પણ) પશુસસ સંઘતમમાગો=પદ્યોપમનો સંખ્યાતમો ભાગ છે. એ સ્થિતિબંધ પ્રમાણ વહુતહસે ક્ષિકવન્ઢણું. હજારો નવા સ્થિતિબંધ વ્યતીત થયે સેક્ષેક્ષ-એકેકે કમંતું જન્મે કંઠ નવીન થાય છે તે મણિસામોન્ઢહીં. ॥૩૬॥

માવાચીઃ—અન્યથાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે-આનિવૃત્તિમાં પ્રવેશતાં દેશોપશમના નિષ્પત્ત અને નિશ્ચયના એ ત્રણ ક્ષરણ વિચ્છેદ થામે છે. તથા હજારો સ્થિતિઘાત અથવા નવા સ્થિતિબંધ વીત્યા પાઠ સાત કમનો સ્થિતિબંધ સહજપૃથક્-સાગરોપમ [ઘણું હજાર સાગરોન્પ્રમાણ] થાય છે, ત્યારપાઠે પુનઃ હજારો ઘાત વીત્યાપાઠે આનિવૃત્તિ કષણના સંખ્યાતા ભાગ બધ અને એકભાગ

૧. દક નોહોહન્તી સતા પણ અતઃશેઠશેઠ છે, પરન્તુ હિપ્પાન્ત હોવાથી આહ કથી નથી.

પૂર્ણ
માયાન્તર
ઉપસામના
કરણમ્ ।

તે વખતે મિથ્યાગમિયની પ્રથમા સ્થિતિ એક આધિક્ષા જેટલીજ કંઈ છે, અને સમ્યક્સ્વની અન્તર્મુખપ્રમાણુ કંઈ છે, અને અન્તર કથાની જગ્યામાંથી ઉપડેલું દલિદ પ્રતિસમય સમ્યક્સ્વની પ્રથમા સ્થિતિમાં (ઉદ્યમિથ્યતિમાં) નાળે છે. શેષવજ્રવથ પૂર્વવત્ ॥૩૩॥

અવતરણ—ઉપશમસમ્યક્સ્વ પામ્યા બાદ શું કંઈ ? તે કંઈ છે—

અદ્વાપરિવિત્તિધો પમત્ત રૂપરે સહસ્સસો કિત્ત્વા । કરણાણિ તિન્નિ કુણ્ણ તદ્વયવિસેસે રૂપે સુણ્ણ ॥૩૪॥

અદ્વાપરિવૃત્તીઃ પ્રમત્ત રૂપરે સહસ્રસઃ કૃત્વા । કરણાણિ ત્રીણિ કરોતિ તૃતીયાવિશેષાનિમાન્ શૃણુત ॥૩૪॥

અન્વયાર્થઃ—પમત્ત રૂપરે (ઉપસમ્યંક પામ્યા બાદ) પ્રમત્તમાં અને અપ્રમત્તમાં સહસ્સસો=હજારોવાર અદ્વાપરિવિત્તીઓ=અર્ધા ^૧પરા-
વૃત્તીઓ=કિત્ત્વા=કથાને ચાલિયસોહની ઉપશમના માટે તિન્નિ કરણાણિ=ત્રણ કથણું કુણ્ણ=કંઈ, ત્યાં તદ્વયવિસેસે=ત્રીબલ કથણુમાં જે જે વિશેષતાઓ થાય છે રૂપે=તે વિશેષતાઓ સુણ્ણ=તથા સાંભળી. ॥૩૪॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૩૪॥

અંતોકોઢાકોઢી સંતં અનિયદ્ધિણો ય ઉદ્દહિણિં । વંધો અંતોકોઢી પુન્નવકમા હાણિ અપ્પવહૂ ॥૩૫॥

અન્તઃકોટીકોટી સત્તા અનિવૃત્તેષ્વેદધીનામ્ । વન્ધોડન્તાકોટી પૂર્વક્રમાદ્ હાનિરપ્પવહુત્ત્વમ્ ॥૩૫॥

અન્વયાર્થઃ—અનિયદ્ધિણો=અનિવૃત્તિકથણુના પ્રથમસમયે સત્ત=સત્તા-સ્થિતિસત્તા (=૭ કર્મની સત્તા સ્થિતિ) અંતોકોઢાકોઢી=અન્તઃ-
કોટીકોટી ઉદ્દહિણ=સાળશેપમની હોય છે, અને વવો=સ્થિતિબંધ અન્તોકોઢી=અન્તઃકોટી સાળશેપમ હોય છે. (પચસંઅહમાં તેો બંધ

૧ અર્ધપરાવૃત્તિ એવંદ પ્રમાતેથી અપ્રમાતે, ત્યાથી પ્રમત્તે, ત્યાથી અપ્રમાતે એમ જરૂં તે.

તો ક્ષાન્ત્યં યામ્યા યાદ અત્યુહૂત્તમાં જ ક્ષપકશ્ચિ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૩૨॥

અન્વતરણ—ઉપશ્લેષિનો પ્રારંભક પ્રથમ અર્નાતાન્તી વિસંચોજના કરીને કૈલક ચ્ચ દ્યનચોહિનો પણ ક્ષય કરી ક્ષાન્ત્યચ્ચદિ થઈ ઉપશ્લેષિ પ્રારંભે છે એ વાત કહીને હવે બીજે પ્રકાર દર્શાવે છે કે—અનતાન્તી વિસંઠ કરીને કૈલક લુપ્ત દર્શનચોહિનીયનો ઉપશ્ચમ કરી ઉપન્ત્યચ્ચદિ થઈને પણ ઉન્શ્લેષિ પ્રારંભે છે તે આ ગાથામાં મૂકે છે—

અહવા દ્વંસણમોહં પુત્ત્વં ત્વસામદત્ત સામતે । પઠ્ઠમઠિમાવલિયં કરેદ્ દોણહં અણુદિયાણં ॥૩૩॥

અથવા દર્શનમોહં દૂર્વૃક્ષપણમત્ત્ય શ્રામયે । પ્રથમાત્સયતિમાવલિકાં કરોતિ દ્વયોરપ્યતુતિયોઃ ॥૩૩॥

અન્વચાર્ય—અહવા=અધવા (દર્શન)ત્રિકેનો ક્ષય ન કરે તો કૈલક લુપ્ત (દ્વંસણમોહં=દર્શનચોહિનીયને પુત્ત્વં=પૂર્વ-પ્રથમ સામન્તે=શ્રમ-શુપશુમાં (૬-૭મા શુણ્દસ્થાને) ત્વસામદત્ત=ઉપશ્ચમાવીને-ઉપશ્ચમાવતાં અણુદિયાણં દોણહં=અતુદયવતી એ મધુલીની (મિથ્યાન્મિશ્રની) પઠ્ઠમઠિ=પ્રથમા વિશતિને જાવાલિયં=આવલિકાપ્રમાણ કરે છે-ચારે છે. ॥૩૩॥

માવાર્થ—આહિ ઉપશ્લેષિ સંબંધિ ઉપન્ત્યચ્ચં યામનારો લુપ્ત પ્રથમ ક્ષયોપશ્ચમસન્ત્યચ્ચદિ જ હોય છે, કારણ કે આનાદિ મિથ્યા-દદિએ પ્રાપ્ત કરેલ પ્રથમ ઉપન્ત્યચ્ચંથી ઉપશ્લેષિ પ્રારંભાતી નથી, જ્યેથી ક્ષયોપન્ત્યચ્ચદિ લુપ્ત પૂર્વોક્ત રીતે ચ્ચ ક્ષયશુપૂર્વક ઉપન્ત્યચ્ચં યામે છે, અને તે પણ '૬-૭મા શુણ્દસ્થાનેજ' પામે છે. બીજે તક્ષવત એ છે કે—અનિવૃત્તિક્ષણમાં અન્તરક્ષણ પ્રારંભે

૧ પ્રયત્નની વિશુદ્ધિ અર્થના પ્રારંભ કરી અપ્રયત્નતા પામી વિશુદ્ધિઅર્થનાં સમાપ્ત કરે એ સંભવિત છે, પરન્તુ અપ્રયત્નતા પ્રારંભી પ્રયત્ને આવતું અસંભવિત છે, કારણકે પ્રયત્ને આવતા અવિશુદ્ધિ હોય છે, અને ઉપન્ત્યચ્ચંની પ્રાપ્તિયા તો સર્વ વધેઆન વિશુદ્ધિ એજ હોય છે તેથી આહુ ક્રિયામાં પરાધતિ ન હોય એ સંભવિત છે.

કાળમાં વર્તતો) અટુવાસ ર્જિત્વ=આઠ વર્ષથી ઉપરની વયવાળો। મણુસ્સો=મનુષ્ય જ હોય છે (નિષ્કાપક ચારે ગતિવાળાહોય) છે. ॥૩૨॥

માર્ગાર્થ — ત્રણ દર્શનચોક્કસનીયનો ક્ષય કરનાર (ક્ષયનો પ્રારંભ કરનાર) કેવલિના કાળમાં [જેમ વર્તમાન અવગ્રંથમાં શ્રી ગુપ્ત ભજિનના વિહારકાળથી શ્રી જંપૂરવામીને કેવલસાનની પ્રાપ્તિ સુધીના કાળમાં] વર્તતો અને આઠ વર્ષથી અધિક વયવાળો। પ્રથમ સંકેતની મનુષ્યજ હોય છે. એ ક્ષપણનો વિધિ પ્રાયઃ અનતાનુબંધિ તુલ્ય ત્રણ કરણ પૂર્વક છે. જે વિશેષતા છે તે વૃત્તિથી જાણવા યોગ્ય છે. એમાં અનિવૃત્તિકરણે દિશતિલાત અને ઉદ્દલના વિજેરેથી પ્રથમ મિથ્યાત્વનો ક્ષય થાય છે, ત્યારબાદ મિશ્રનો ક્ષય થયા પછી સ્વચ્છનો ક્ષય થાય છે. ત્યાં સ્વચ્છનો કેમયઃ ક્ષય થતાં જ્યારે સ્વચ્છની સ્થિતિસત્તા ૮ વર્ષ જેટલી રહે ત્યારે એ જીવ નિશ્ચયથી દર્શન ક્ષપક મહેવાય. ત્યારબાદ એ સ્થિતિનો પણ કેમયઃ નાશ થતાં જ્યારે અન્તર્મુન્સિશ્વરિવાળો સર્વાન્તિમ દિશતિયઃ ઉવેલવો શરૂ થાય અને ઉવેલાઈ જાય ત્યારે એ જીવ ક્ષપક કૃત્તકાળ મહેવાય છે. આ સર્વાન્તિમ ખંડ ઉવેલાઈ ગયા બાદ અન્તર્મુન્સિત્ત પ્રમાણે સ્થિતિ સત્તામાં શૂંચ છતાં બદ્ધાણુક હોય તો મરણ પામી કોઈક ચારે ગતિમાંની કોઈપણ એક ગતિમાં જાય છે, અને ત્યાં તેનો સર્વથા ક્ષય થાય છે. જેથી દર્શનચોક્કસ ક્ષયનો પ્રારંભક મનુષ્ય જ હોય, અને નિષ્કાપક (સમાપ્ત) ચારે ગતિમાં હોય છે.

પૂર્વબદ્ધાણુ ક્ષાધિક સ્વચ્છકદિ મનુષ્ય દેવ વા નરકગતિમાં જાય તો ત્યાંથી પુનઃ મનુષ્ય થઈ ચોક્કસ જાય છે, તેથી ત્રીજે ભવે સુક્રિતપદ પામે છે અને જો તિર્યચ કે મનુષ્યગતિમાં જાય તો અવશ્ય શુભલક્ષિતિર્યચ કે મનુષ્યમાંજ જઈ ત્યાંથી દેવ થઈ પુનઃ મનુષ્ય થઈ ચોક્કસ જવાથી ચોક્કસ ભવે સુક્રિતપદ પામે છે. ક્રિયાણુ હઃપ્રસહાદિવ ક્ષવિચિત્ત પાંચમે ભવે પણ સુક્રિતપદ પામી શકે છે. અથવા પ્રથમ અનુત્તરકેવલ અણુષ્ય બાંધ્યા બાદ ક્ષાન્સચ્છાન્સ પામે તો કોઈ ઉપગ્રંથેણ પણ પામે છે, અને જો અણુદ્ધાણુ ક્ષાન્સચ્છાન્સ પામે

૧ જેણે કંઈ પણ પૂર્ણ કર્યું છે તે કૃતકરણ મહેવાય છે.

થતી નથી (વિનાશ જ થાય છે) ॥૩૧॥

માર્ગાર્થ—અનતાડુઠની વિસયોજના-વિનાશ કરનાર ચારે ગતિના પર્વામાં છાવ યથાસંભવ ૪-૫-૬-૭ શુણ્વળા હોય છે, અને ઉપસંસ્થામાં કંઈલી પદ્ધતિવાળાં પ્રથમ ત્રણ કષ્ટો કહે છે. વિશેષ જોડે-ત્યાં અનિવૃત્તિ કષ્ટોમાં અનરકષ્ટો કહું છે તે આડિં ન કહે, અને વિનાશ કરવાનો હોવાથી ઉપશ્ચમ પણ ન કહે. પુનઃ અપૂર્વકંઠા પ્રથમસમયથી શેષમાયોમાં પ્રતિસમય અસંખ્યશુણ્વ અસંખ્યશુણ્વો સંક્રમવા રૂપ શુણ્વસંક્રમ કહે, અને અનિવૃત્તિમાં પૂર્વોક્ત સ્વરૂપવાળા ઉદ્ધતના સંક્રમવડે અનતાંઠનો સર્વથા વિનાશ-ક્ષય^૧ કહે ॥૩૧॥

ઘવતરણા—પૂર્વે અનતાડુઠની વિસયોજના-ક્ષપણા કહીને પ્રસંગ પ્રાપ્ત હોવાથી (અથવા ક્ષાધિઠ સંસ્થાવદ્ધિ પણ ઉપશ્ચેષ્ટિ પ્રારથ છે, જોમ સૂચવાને) ત્રણ કંથનચોડનીયની ક્ષપણા કહે છે-

દંસળમોહે વિ તહા કચકણદ્વાદ પચ્છિમે હોદ્દા । જિળકાલગો મણુસ્સો પટુવગો અટુવાસુપિં ॥૩૨॥

દર્શનમોહેડપિ તથા, જલકણાદ્વાયાં પશ્ચિમે ભવતિ । જિનકાલકો મણુવ્ય, પ્રસ્થાપકો વર્ષાષ્ટકસ્યોપરિ ॥૩૨॥

ઘવતરણા—દંસળમોહે વિન્દ્યનંચોડનીયની ક્ષપણા પણ તજ્ઞાન્તે પ્રકરેજ બાણવી (અનતાંઠના ક્ષય તુલ્ય બાણવી) વિશેષ જોડે-પચ્છિમે પશ્ચિમપંડ-આન્તિમ સ્થિતિપંડ ઉવેલાલ રહો છતે છાવ કચકણદ્વાદ હોદ્દા-કુલકરણાદ્વાયાં-કુલકરણાગ્રભાં વર્તેતા હોય છે, અર્થાત્ જો છાવ કુલકરણ કહેવાય છે. પુનઃ પટુવગો=પ્રસ્થાપક-દર્શનચોડનીયના ક્ષયનો પ્રારંભ જિળકાલગો=જિનકાલોન (કેવલીના

^૧ આ ક્રમપ્રકૃતિના અભિપ્રાયથી ઉપશ્ચેષ્ટિ કરનારે અનતાડુઠાકિલી વિસયોજનાજ હોય છે, અને બીજા કંથકાદ અપાર્થોના અભિપ્રાયથી ઉપશ્ચમાના પણ હોય છે, તે ઉપશ્ચમાનું સ્વરૂપ અન્યાન્તરથી બાણુ.

વાળી વૃદ્ધિ પરિણામે અધિક રચનાવાળી, અને અવશિષ્ટત પરિણામે લુપ્ત રચનાવાળી હોય છે પરન્તુ કાળની અપેક્ષાઓ [પતદ્રઘ્ન અન્તર્સુન્ની અપેક્ષાઓ] જેમ જેમ નીચે ઉદ્યસમય નુટતો. નવ્ય તેમ તેમ ઉપર ઘોડક સમય (પતદ્રઘ્ન અન્તર્સુન્ની) વધતો. નવ્ય જેથી અતિસમય પતદ્રઘ્ન અન્તર્સુન્ની લુપ્ત પ્રમાણવાળું મોડે છે. સમ્યક્ત્વ પ્રત્યયિક શુણ્ણેણિમાં પતદ્રઘ્ન અન્તર્સુન્ની હીન હીન થતું હંતું અને અહિં એમ નથી એ વિશેષ છે ॥૩૦॥

પ્રવાચ્યઃ—અન્વયાથેવ્ સુપમ છે ॥૩૦॥ इति देशविति सर्ववितिनी प्राप्ति २-૩॥

॥ अथ अनन्तानुबन्धिनी विसंयोजना ४ यो अधिकार ॥

એ પ્રમાણુ દેશવિન્ તથા સર્વવિન્ની પ્રાપ્તિ કહીને હવે અન્ત્તાનુન્ની વિસંયોજના કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં આદિત્રયોહનીયની ઉપશમનાના ચાલુ અધિકારમાં અન્ત્તાન્ની વિસંયોજના કહેવાતુ શું પ્રયોજન ? ઉત્તર—ઉપન્દેશિનો પ્રારંભ અન્ત્તાનુન્ની વિસંયોજના પછી જ થાય એવો નિયમ છે માટે.

चउगइया पञ्जत्ता तिन्नि वि संयोयणा विजोयंति । कारणेहिं तिहिं सहिया नंतरकरणं उवसमो वा ॥३१॥

चतुर्गतिक्ताः पर्यासाह्वयोऽपि संयोजनात् वियोजयन्ति । कारणैस्त्रिभिः सहिता नान्तरकरणमुपग्रमो वा ॥३१॥

અવગચાર્થઃ—ચઠગાઇયા પજ્જત્તા=આદે ચતિના પર્થામ છવો તિન્નિવિ=આવિયતિ દેશવિન્ વા સર્વવિન્ એ ત્રણુ (૪-૫-૬-૭ શુણ્ણ વતી) કરાળેહિં તીહિં સહિયા=ત્રણુકરણુ સહિત સંયોજના=સંયોજના કથાયોને (૪ અન્ત્તાનુન્ની) વિજોયતિ=વિજેળે છે-વિનાશ પમાડે છે. ત્રણુકરણુ રૂપરૂપ પૂર્વે ઉપન્ સમ્યની પ્રાપ્તિમાં કદા પ્રમાણુ જ, પરન્તુ વિશેષ કે-અત્તરકાળ=અન્તરકરણુ વાન્તથા. ઉવસમો=ઉપશમ

પ્રાપ્તિએ એ ધે કશુ થયા બાદ તરત હોય છે, જેથી વિરતિની પ્રાપ્તિ માટે ત્રીજું આનંદવિતરણ થતું નથી. પુનઃ આવિ-
રતસમયરૂપિ એ ધે કશુ કરે તો દેશવિનં અથવા સર્વાવિનં પણ પ્રાપ્તે, અને દેશવિરતિવંતે એ એ ધે કશુ કરે તો. એક સર્વાવિરતિ
જ પ્રાપ્તે, પુનઃ દેશવિનં વા સર્વાવિનં પ્રાપ્તવા સાથેજ પૂર્વોક્ત પ્રકરણી ગુણશ્રેણિ રચે છે, પરન્તુ ઉદયસમયથી ન રચતાં ઉદયવાદિશના
ઉપરના સમયથી રચે છે. તેમાં પણ વિરતિની પ્રાપ્તિથી અનર્થુનં સુધી અવરય વધતા પરિણામવાળો હોવાથી વધતી ગુણશ્રેણિ
જ રચે છે, અને સાથે સ્થિતિધાત રસધાત પણ કરે છે, ત્યારબાદ એ વધતા પરિણામે હોય તો વધતી, અન્યથા અર્વાસ્થિત વા
હીનપરિણામે મધ્યમ વા હીનગુણશ્રેણિ રચે છે, પરન્તુ સ્થિતિરસધાત તો અંધ પડે છે. ॥૨૮-૨૯॥

અવતરણ—દેશવિરતિ વા સર્વાવિરતિથી થતિત થયેલાને પુનઃ દેશસર્વાવિરતિની પ્રાપ્તિ કેવા પ્રકાર થાય ? તે દશાવે છે—

પરિણામપદ્ધત્યાશો પામોગગયા ગયા અકરણાત । ગુણસેદિં સિં નિચ્ચં પરિણામા હાળિબુદ્ધિજ્યા ॥૩૦॥

પરિણામપ્રત્યયાદનામોગગતા ગતા અકરણાસ્તુ । ગુણશ્રેણિરતયોઃ નિત્યં, પરિણામાત્ હાનિદ્વાદ્વિયુતા ॥૩૦॥

અત્યર્થ—પરિણામપદ્ધત્યા ઉત્તમપરિણામ પ્રત્યક્ષથી [પરિણામહાનિતા કારણથી] અણાસોગગયા=અભાસોગને પ્રાપ્ત થયા હતા. [વ્યક્ત
ઉપરોચરહિતપણે] ગયા=ગયા હોય, અર્થાત્ સર્વાવિરતિ ભવે. દેશવિરતિ અવિરતપણે પ્રાપ્ત્યા હોય, અને દેશવિરત ભવે. અવિરતપણું
પ્રાપ્ત્યા હોય તો પુનઃ તે સર્વનં દેશનં ભાવને પ્રાપ્ત કરતાં અકરણા ઉત્તમકણ્ઠહિત જ પ્રાપ્ત કરે, અને આસોગથી=વ્યક્ત ઉપરોચપૂર્વક
બ્રહ્મ થયા હોય અને મિથ્યાત્વે પણ ગયા હોય તો જઘન્યથી આનંદપૂર્ણત્વે અને ઉચ્છેદથી ઘણા કાળે પુનઃ થયાપ્રાપ્તતાદિ તરણ કરણ
કરીને જ તે ભાવ પ્રાપ્તે. પુનઃ સિર્ણિત્વ=એ બેની ગુણસેદિ=ગુણશ્રેણિ નિચ્ચં=નિચ્ચ (અર્થાં સુધી દેશવિરત્યાદિ ભાવ વતે) ત્યાં સુધી) હોય
છે, અને પરિણામા=પરિણામથી=પરિણામને અનુસારે હાળિબુદ્ધિજ્યા=હાનિ બુદ્ધિવાળી હોય છે (હીન પરિણામે પ્રદેશપેક્ષાએ હીનરચના

૧ સમ્યગ્ ન જાણુ-ન આદરે-ન પાળે, એ મિથ્યાદિ, અમલી, ૨ સમ્યગ્ ન જાણુ-ન આદરે-પાળે, એ મિથ્યાદિ મિથ્યામલી (તત્વતઃ અવિરતિ) ૩ સમ્યગ્ ન જાણુ-આદરે-ન પાળે, એ મિથ્યાદિ દ્રવ્યહિંગી (તત્વતઃ અવિરતિ) ૪ સમ્યગ્ ન જાણુ-આદરે-પાળે, એ ભદ્ર-ક્રમિથ્યાદિ અગીતાર્થ સુનિ [તત્વતઃ અવિરતિ] ૫ સમ્યગ્ જાણુ-ન આદરે-ન પાળે, એ શ્રેષ્ઠિકાદિક અમલીસમ્યગ્દિ (તત્વતઃ અવિરતિ) ૬ જાણુ-ન આદરે-પાળે, એ અનુત્તરદેવવત્ અવિરતિસમ્યગ્દિ, ૭-જાણુ-આદરે-ન પાળે, એ સંવિગ્નપાક્ષિકવત્ અવિરતિસમ્યગ્દિ. ૮ જાણુ-આદરે-પાળે, એ ગીતાર્થસુનિ, અને દેશવિરતિશ્રાવક.

એ ૮ જાણમાં પહેલા ૪ જાંબ મિથ્યાદિના ૭ જાંબ અમલીના અને છેલ્લા ૧ આદરમાં જાંબ દેશવિરતિનો તથા સર્વવિરતિનો છે.

આહિ દેશવિરતિ તે સમ્યક્વર્મસૂત્ર બારવ્રતમાં એક વ્રતથી આરંભીને બારે વ્રત સુધીના અસંયોગી સંયોગી જાંબની અપેક્ષાએ લાગે. ગમે જાંબા ઉત્પન્ન થાય છે તેથી 'દેશવિરતિ' અનેક પ્રકારની છે, અને સર્વવિરતિમાં તેવા જાંબ ન હોવાથી એકજ પ્રકારની છે. પુનઃ સર્વોત્કૃષ્ટ દેશવિરતિ મનવચન કથાએ કરવું નહિ કરાવવું નહિ એ જ કોટિ સર્વાંશે હોય છે, અને અનુભતિ દેશાંશે હોય છે તે આ પ્રમાણુ-પોતે વા બીજાએ કરેલા પાપને પ્રશંસે, તેમજ પાપારંભવાળા આહારાદિનો ભોગ કરે તે પ્રતિસેવા જનુમતિ, પુનઃકેક કરેલું પાપ સાંભળે અને તેમાં સમ્ભવિતવાળો હોય, પરંતુ નિષેધ ન કરે તે પ્રતિશ્રવણ જનુમતિ, અને પાપારંભમાં પ્રવર્તેલા પુનઃકેક પ્રત્યે માત્ર મમતાવાળો હોય પરંતુ તેના પાપને પ્રશંસે નહિ તેમ સાંભળે પણ નહિ તે સ્વત્રા જનુમતિ એ ત્રણ અનુભતિ માંથી સવાસાનુભતિવાળો સર્વોત્કૃષ્ટ દેશવિરત કરીવાય, અને જ્યારે એ સંવાસાનુભતિ પણ ન હોય ત્યારે યતિ કરીવાય.

એ દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ દેશવ્રત પ્રાપ્તિથી થવાપ્રગ ને અર્પું થવા બાદ તત્વત હોય છે, તેમજ સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ પણ સર્વવિન

૧ સમ્યગ્દિદ્રવ્ય વ્રત અંગીકાર કરે તો દેશવિરતિ જ ગણાય એમ કેટલાક માને છે તે ઉચિત નથી, દેશવ્રતના પાંચણે દેશવ્રત હોય તો દેશવિરતિ ગણાય

અવતરણ—એ અવિરત દેશવિરત અને સર્વવિરતનું લક્ષણ કહેવાય છે—

અન્નાળાળઠ્ઠુવગમજયળાહજઠાં અવ્જાવિરૂપં । एगवयाद् चरिमो अणुमइमित्तो त्ति देसजई ॥૨૮॥

અણુમહાવિરઠો વ જઈ દોળદ વિ કરાળાણિ દોળિદ ન ઉ તઈયં । પચ્છા ગુણસેદીં તિં તાવહયા આલિયા ઉત્તિપં ॥

અજ્ઞાતાનસ્થુપામાયવતાભિરયતોઽવયાવિરત્યા । एकवगादिः चरिमोऽनुमतिमात्र इति दैययातिः ॥૨૮॥

અનુમતિવિરતશ્ચ યતિદૈયોરપિ કરણે દ્વે ન તુ તુર્તીયમ્ । पश्चाद् गुणशेणिरनयोः, तावत्यावालिक्काया उपरि ॥૨९॥

અન્યથાર્થઃ—અન્નાળા અણુનુરુપમ અજ્ઞપણાહ=અજ્ઞાન અનસ્થુપમામ (અખંડપુ) અને અન્યથા એ ત્રણ વડે અજ્ઞાતો=અવિરત હોય છે. તથા ઇગવયાદ્=અપ્રત્યક્તઃ સોદ મતથી પ્રારંભીને ચરિણો=અતો-ઉદ્દેશથી અણુમહામિત્તોતિ=અણુમતિ માત્ર સોધનાંદો હોય, એવા પ્રકારની યથા યોદધાણી અવજાવિરૂપ=અવધવી-પ્રાપ્તિયાની વિરતિ વડે યુક્ત છપ દેસજઈ=દેશયાતિ-દેશવિરત હોય છે. ॥૨૮॥

તથા અણુમહાવિરઠો ય=અણુમતિઆવધી પણ જે વિરક્ત-ચર્ચિત હોય તે કર્ત્વ્યતિ-સર્વવિરતિ કહેવાય, એ દોળદ વિ=અન્યેષાં (દેશવિં સર્વવિવળી પ્રાપ્તિ યાદે) દોલિં કરાળાણિ=એ જ કંઈયુ (યથાં ૫૦ અપૂર્વં) હોય છે, ન ઉ તઈયં=પરન્તુ ત્રીલું અનિયુત્તિકરણ હોય નહિં. પચ્છા=પશ્ચાત્ (રૂ)ર્થે=એ યે લાધવી ગુણસેદાં=શુદ્ધશ્રેણિ તાવયા=તેલલાજ પ્રમાણુવાળી અન્તર્ગૃહ્યત્ પ્રમાણુવાળી રચાય છે, પરન્તુ લાઠિયા ર્ઠિપ્-ઉદધાવલિદાધી ઉપર શુદ્ધશ્રેણિ રચાય (ઉદધાળના પ્રારંભથી નહિં) ॥૨૮॥

માથાર્થઃ—અજ્ઞાનથી મતનું રચકૃત્ત્વ નહિ, અથવા લાણે તો પણ મત અહત ન કરે, અને મત અહણ કહે તો તેનું પાલન પણ ન હોય એમ મણે સ્ત્રીતે અવિરત છપ હોય છે. અને દેશવિરતછપતથા સર્વવિરતછપને પણ એ ત્રણ પદને અનુસરતા જે પ્રકાર-લેખાં હોય છે તે આ પ્રમાણે—

ગૃહ-
માપાનવર
ઉપશમના
કાળમ્ ।

માવાર્થ:—મિશ્રદષ્ટિભવ સર્વસોક્ષ્મ વત્સમાં શ્રદ્ધાવાળો નહિ તેમ અશ્રદ્ધાવાળો. પણ નહિ, એ રીતે મિશ્રભાવવાળો. હોવાથી વત્સના સમ્યગ્નિશ્ચયજ્ઞાનરહિત હોય છે. આશવા અભ્યક્ત ધોધવાળો. છે માટે દશજીપયોગી હોય છે. અને બે જ્ઞાનોપયોગી હોય તે। અભ્યક્ત ધોધરૂપ બંન્નારૂપકે બેવા જ્ઞાનોપયોગવાળો. હોય પરંતુ અર્થર્થશ્રદ્ધાદિ સરખા કિંચિત્ બ્યક્ત ધોધવાળા જ્ઞાનોપયોગવાળો. ન હોય. ॥૨૬॥ इति प्रथमसप्तकस्तोत्पत्तिः ॥

॥ अथ चास्त्रिमोहनीयनी उपशमनात्तो विधि ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે પ્રથમસપ્તકતોત્પત્તિની પ્રરૂપણ કરીને હેતુ આસ્ત્રિમોહની ઉપશમના (સર્વોપશમના) કહેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં આંસોાંની ઉપશમના કર્યો. ભવ કરે ? તે કહે છે—

वेयगसममदिद्वी चरितमोहवसमाए चिदुंतो । अजओ देसजई वा विरतो व विसोहिअद्वाए ॥२७॥
वेदकसमयवदिएश्चारित्रमोहोपशमाय चेष्टते । अयतो देययतिवर्ग, विरतो वा विसोव्यद्वायाम् ॥२७॥

અનવયાર્થ:—ચારિતમોહ તત્ત્વમાપ=આસ્ત્રિમોહનીયની ઉપશમના માટે ચિદુતો=ચેષ્ટા કરતો. ભવ [આંસોાંની ઉપશમના પ્રારંભતો

ભવ] ત્રિસોહિઅદ્વાપ=વિશુદ્ધિઅર્થમાં-વિશુદ્ધકર્ણમાં-વિશુદ્ધિમાં વર્તતો અજઓ વા=આવિરતિ અથવા દેસજઈ=દેશાવિરતિ, વિરતો વ=અથવા સર્વોવિરત [૬-૭માં ગુણરશાનવાળો] હોય છે, અને તે પણ સમ્યક્ત્વમાં વેયગસમમદિદ્વી=વેદકસમ્યગ્નિ-દ્વિ-દ્વશેષપંચસમ્યક્ની હોય છે [આગળ કહેવડો તે પ્રમાણે કાચિંક સમ્યગ્નિ પણ હોય છે.] ॥૨૭॥

માવાર્થ:—અનવયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૨૭॥

સ્વરૂપું યથાર્થં જ્ઞાન હિવાને લીધે તે સમ્યગ્દષ્ટિ જ છે. ॥૨૪૫॥

અવતરણ—મિથ્યાદષ્ટિને કેવી શ્રદ્ધા હોય ? તે કહે છે—

મિચ્છાદિટ્ટી નિયમા ઉચ્ચદંટું પવણં ન સદ્દહહ । સદ્દહહ અસત્ત્વાત્વં ઉચ્ચદંટું વા અણુચ્ચદંટું ॥૨૫॥

મિથ્યાદષ્ટિનિયમાદુપદિટં પ્રવચનં ન શ્રદ્ધતે । શ્રદ્ધતેડસદ્ધાત્મપદિટં વાડુપદિટમ્ ॥૨૫॥

અત્યાર્થ—મિચ્છાદિટ્ટી=મિથ્યાદષ્ટિભવ નિયમા=નિશ્ચય-આવશ્ય ઉચ્ચદંટું પવણં=ઉપદિષ્ટ પ્રવચનને-સર્વજ્ઞભાવિતતત્ત્વને ન સદ્દહહ=અદેહતો નથી, અને ઉચ્ચદંટું વા અણુચ્ચદંટું=ઉપદિષ્ટ વા અનુપદિષ્ટ પ્રવચનને-તરવને બે સદેહી તો અત્ત્વાત્વં=અસદ્ભૂત-અસત્-મિથ્યા-વિપરીત સ્વરૂપે જ સદ્દહહ=અદેહ છે. ॥૨૫॥

સાવાર્થ—મિથ્યાદષ્ટિભવ સદ્દેહરૂપના વચન ઉપર અથવા સર્વજ્ઞવચન ઉપર વિશ્વાસ રાખતો નથી અને કદાચ વિશ્વાસ રાખે છે તો કેહુરૂપના વચનો ઉપર અથવા અસત્ત્વે પ્રરૂપલાં ભારત રામાયણ આદિ મિથ્યાશાસ્ત્રોનાં વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખે છે. ॥૨૫॥

અવતરણ—મિશ્રદષ્ટિભવને કેવા પ્રકારની શ્રદ્ધા હોય તે દર્શાવે છે—

સમમામિચ્છાદિટ્ટી સાગારે વા તદ્દા અણાગારે । અદ્ વંજળોગહમિમ ય સાગારે હોદ્દ નાયવ્વો ॥૨૬॥

સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિઃ સાકારે વા તથાજ્ઞાસકારે । અથ વંચનનાવગ્રહે ચ સાકારે મવાતિ જ્ઞાતવ્યઃ ॥૨૬॥

અન્વયાર્થ—સમામિચ્છાદિટ્ટી=સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ-મિશ્રદષ્ટિભવ સાગારે=સાકાર ઉપયોગમાં-જ્ઞાનોપયોગમાં વા તદ્દા=તથા અણાગારે=અનનાકાર ઉપયોગમાં-દશનીપયોગમાં વતે છે, અદ્=અવે બે સાગારે=સાકારોપયોગમાં વતે તો વંજળોગહમિમ ય=અં જવાપ્રશ્નકેમાં જ વતેતો હોદ્દ=હોલ છે એમ નાયવ્વો=નાશુલો-બાણુલુ. ॥૨૬॥

ઉદ્યધાળા મહિન અથવા પતિત ઉપસંસ્થાનું સાર્વાત્ન સમ્યં એવું વિશેષનામ મહેવામાં આવે છે, અને તેને બીજા શુભસ્થાન તરીકે ગણવામાં આવે છે. તથા ઉપસંસ્થાના એ પતનકાળમાં ભવ દેશવિરતિ વા સર્વવિરતિ ભાવ પ્રાપ્તી થકોતો નથી. ॥૨૩॥

અવતરણ—એ ઉપસંસ્થાંથી ભવને ફેરો શ્રદ્ધાશુ પ્રગટ થાય છે તે કહે છે—

સમ્પાદિટ્ટી જીવો ઉવદ્દં પવપણં તુ સદ્દહા । સદ્દહા અસભ્માવં અજાણમાણો ગુરુનિયોગા ॥૨૪॥

સમ્યગ્દરિજીવ ઉપવિટં પ્રવચનં તુ શ્રદ્ધતે । શ્રદ્ધતેષ્ઠાવમજાનત્ ગુરુનિયોગાત્ ॥૨૪॥

અવતરણ—સમ્પાદિટ્ટી જીવો=સંસ્થાંભવ ઉવદ્દં પવપણં તુ=શુરેએ વા સર્વે ઉપદેશોદા પ્રવચનનેજ—વચનનેજ (સત્ અર્થનેજ) સદ્દહા=સદ્દેહ છે-અથાથ'પણે માને છે, અથવા અજાણમાણો=અજ્ઞાન થતો। ગુરુનિયોગા=શુરના । નથીગથી-શુરપારત-ત્રથી અસભ્માવં=અસદ્ભાવને-અસત્ અર્થને પણ સદ્દહા=સદ્દેહ છે. ॥૨૪॥

માવાર્થ—મતિજ્ઞાનાવરણના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમવાળો ભવ સંસ્થાં પ્રાપ્ત્યા પહેલાં વસ્તુસ્વરૂપના ચથાથ' બોધવાળો નહોતો, પરન્તુ વિપરીત બોધવાળો હોતો, તે સંસ્થાંપ્રાપ્તાં ચથાથ' બોધવાળો થાય છે, પરન્તુ બે જ્ઞાનાવરણના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમવાળો ન હોય તો શુરના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખનારો હોય છે, અને તેથી શુરજ બે સંસ્થાજ્ઞાનવાળા ન હોય અથવા મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય તો તેવા શુરના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખનાર તે સંસ્થાદ્રષ્ટિ ભવને અચથાથ'બોધ-વિપરીત બોધ પણ હોય છે. 'એ રીતે સંસ્થાદ્રષ્ટિનું નવ-તત્વાદિ વિષયનું જ્ઞાન ચથાથ'જ હોય છે. પરન્તુ શુરના વચનપર વિશ્વાસ રાખનાર સંસ્થાદ્રષ્ટિને શુરની પારતન્ત્રતાથી પોતાને નવ-તત્વાદિના વિસ્તૃત જ્ઞાન નહિ હોવાને લીધે તેનું અચથાથ' જ્ઞાન પણ હોય છે, એમ હોવાનું કારણ પોતાને વિસ્તૃત જ્ઞાન નથી અને પોતે એમ માને છે કે શુર મહેશ્વર સર્વેસ વીતરાણ કશિત જ કહે છે, તેથી સર્વેસ વીતરાણપરની અનન્ય શ્રદ્ધાને લીધે અને આત્માના

ક્ષયોપસમ્બન્ધો પામે છે, મધ્યમ પરિણામે મિશ્રપુંજનો ઉદય થતાં મિશ્રસમ્બન્ધો પામે છે, અને જ્ઞાન્ય પરિણામે મિથ્યાન્ધપુંજનો ઉદય થતાં મિથ્યાદિ થાય છે. ॥૨૨॥

અવતરણ—પૂર્વપાશામાં જેમ ઉપસમ્બન્ધમાંથી ભવ સીધો ક્ષયોપસમ્બન્ધરૂપિ-મિશ્રરૂપિ-મિથ્યારૂપિ થાય છે તેમ કહું છે, તેમ શેષક સાત્તાદત્ત ભાવ પણ પામે છે તે આ પાશામાં કહે છે—

સમ્મતપદમલંભો સર્વોવસમા તદ્વા વિવિદોય । છાલિત્તેસાદ્ પરં આસાણં કોદ્ ગચ્છેન્ના ॥૨૩॥

સમ્યક્તવપ્રથમલાભઃ સર્વોપશમાત્ તથા વિપ્રકર્ષથ । પદાવલિકાચોપાયાં પરમાસાદત્તં કાશ્ચિદ્ ગચ્છેન્ ॥૨૩॥

અન્યાર્થો—સમ્મતપદમલંભો=અર્વાદિમિથ્યાદિરમે ઉપશમસમ્બન્ધનો. એ પ્રથમલાભ સર્વોવસમા=મિથ્યાન્ધની સર્વોપશમનાથી થાય છે. તદ્વા=તથા. એ સમ્યક્તવલાભ વિવિદો વચ્ચે પ્રથમ રિથિતી અપેક્ષાએ વિપ્રમુદ-ધણા સોદા અન્તર્યુગ્મપાણીને હોય છે. પુનઃ એ સમ્બન્ધને જ્ઞાન્યથી ૧ સમય પામી રહે અને પરંકૃષ્ટથી છચાલિત્ત સેસાણં=આવલિશ પામી રહે કોદ્=કોઈ ભવ જાતણં=આસાદત્ત-સાત્તાદત્તભાવમાં ગચ્છેન્ના=નથી છે (સાત્તાદત્તભાવ પામે છે). ॥૨૩॥

સાવર્ણ્યો—આ ઉપસમ્બન્ધમિથ્યાન્ધતા સર્વોપશમથી અને અનન્તાનુબંધ તથા મિશ્ર ને સમ્બન્ધ એ ફના ક્ષયોપશમથી થાય છે. [શેણિત ઉપસમ્બન્ધો તો સાતેના ઉપશમથીજ થાય છે]. પુનઃ આ ઉપસમ્બન્ધનો અન્તર્યુગ્મ ૩૧ કળ અન્તરરૂપ કંરતી વખતે જે ચોક સાંચાતમાભાગ પ્રમાણની મિથ્યાન્ધની પ્રથમારિથિત રહે છે તેનાથી ધણા સોદા અન્તર્યુગ્મપાણી છે. પુનઃ આ ઉપસમ્બન્ધની પ્રાપ્તિ સાથેજ શેષક ભવ દેશવિરતિભાવ પણ પામી શકે છે, અથવા શેષક ભવ સર્વવિરતિભાવ પણ પામે છે. પુનઃ આ ઉપસમ્બન્ધનો ૧ સમય વા ઉદ્ઘુષ્ટથી ૬ આવલિશ જેટલો કળ પામી રહેતાં શેષને અનન્તાનુબંધો ઉદય થાય છે, જેથી એ અનન્તાન્તા

શબ્દાર્થઃ—તાવં પિતૃયાં સુધી પશુ, અર્થાત્ જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વનો ગુણસંક્રમ આદ્ય રહે ત્યાં સુધી જાતવજાળં=આગુપ્ય વછીને રોષ ૭ કંચોનો ઠિફસવાજો=સ્થિતિધાત રસધાત ગુણસેલી વિ=અને ગુણુશ્રેણિ પશુ પ્રવર્તે છે. તથા મિચ્છતે=મિથ્યાત્વનો સ્થિતિધાત રસધાત પદમાદિજૂ=મંથ્યાત્વની પ્રથમા સ્થિતિની ણ+એક આવલિકા રોષ રહે ત્યાંસુધી પ્રવર્તે, ત્યારબાદ સમાપ્ત થાય. અને ગુણુશ્રેણિ દુગાવલિ સેસ મ્મિ=એ આવલિકા બાકી રહે ત્યાં સુધી પ્રવર્તે અને એ આવલિકા રહે સમાપ્ત થાય. ॥૨૧॥

સાવાર્થઃ—અન્યથાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૨૧॥

અવતરણઃ—ઉપશમ સમ્યં સમાપ્ત થયા બાદ શું થાય ? તે કહે છે—

उवसंतद्वा अंते विहिणा ओकाद्वियस्स दलियस्स । अज्झवसाणणुरुवस्सुदओ तिसु एक्खरयस्स ॥ २२ ॥

उपशान्ताद्धाया अन्ते, विधिनान्दકર્पितस्य दलिकस्य । अव्यवसानानुरूपस्योदयव्रज्याणामेकरस्य ॥ २२॥

અન્યાર્થઃ—ઉવસતદ્વા અંતે=ઉપશાન્ત અર્ધાના પર્વન્તે (ઉપં સમ્યં અને અન્તે) વિહિણા=વિધિપૂર્વક ઓકાદ્વિયસ્સ=આકંઠેલા ત્રણ પુંજના દલિયસ્સ=દલિતનો અજ્ઞવસાણ અણુરુવસ્સ=અકથવસાધને અનુરૂપ=અનુસરતો તિસુ=ત્રણ પુંજમાંથી એકતરયસ્સ=ગણે તે એક પુંજના દલિતનો ઉદઓ=ઉદય થાય. ॥૨૨॥

સાવાર્થઃ—ઉપં સમ્યં અને અન્તર્મુંમાંનો આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ અધિક એક આવલિકા જેટલો કાળ બાકી રહે ત્યારે બીજી સ્થિતિમાંથી ત્રણ પુંજને આકંઠે આકંઠે છેલી આવલિકામાં ગણે છે, તેમાં પ્રથમ સમયમાં થણા બીજા સમયમાં તેથી અલ્પ ત્રીજા સમયમાં તેથી અલ્પ એ રીતે આવલિકાના અસંખ્યાતમાભાગ જેટલો કાળ સુધી નિષેક કરે છે, અને એ અસંખ્ય ભાગ કાળ કાળ વ્યતીત થતાં જ્યારે છેલ્લી આવલિકા બાકી રહે તે વખતે જીવ મુક્ત અકથવસાધમાં વર્તેલો હોય તો સમ્યક્ત્વ પુંજનો ઉદય થતાં

અવતરણ:—ઉપન્નસ્થાનમાં વર્તેલો જીવ શું કરે છે ? તે કહે છે—

પદમે સમષ્ યોવો સમત્તે મીસપ્ અસંઘુણો । અણુસમયમવિ ય કમસો મિન્નમુહ્ત્તા હિ વિજ્ઞાઓ ॥૨૦॥

પ્રથમે સમયે સ્ત્રોકાઃ સમ્યક્ત્વે મિશ્રેડાંસ્થંયેયણઃ । અનુસમયમપિ ચ ક્રમચો, મિન્નમુહ્ત્તાદિ વિધ્યાતઃ ॥૨૦॥

અન્વયાર્થ:—ઉપશમ સ્થાનના પદમે સમ્પન્નપહેલા સમયે સમ્પત્તિ=સ્થાનમાં(સસ્થાન પુજ્યા)માં રિપયાવનો યોવો=શેડે-અદ્ય પ્રકેશ નિરોપ કરે છે, મીસપ્=મિશ્રમાં તેથી અસંઘુણો=અસંપ્રયશુ નિરોપ કરે છે, એ રીતે અણુસમય અવિ=અનુસમય-પ્રતિસમય કમસો=અનુક્રમે મિન્નમુહ્ત્તા હિ=અનુસર્તુન્ સુધી જ અસંપ્રયશુ અસંપ્રયશુ સંક્રમ કરે છે (એજ^૧ ગુણસ્ક્રમ) અને ત્યાર બાદ વિજ્ઞાઓ=વિધ્યાત સંક્રમ કરે છે. [વિધ્યાત સંક્રમનું દ્વરૂપ સંક્રમકરણમાં પ્રદેશસંક્રમ પ્રસંગે કહ્યું છે ત્યાંથી જાણુજી. ॥૨૦॥

માવાય:—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૨૦॥

તિદ્ધાસવાઓ ગુણસંદી વિય તાવં પિ આડવજ્ઞાણં । પદમતિદ્ધપ્પણદુગાવલિસેસમ્મિ મિચ્છન્તે ॥૨૧॥

સ્થિતિસવાતે ગુણશ્રેણિરપિ ચ તાવદ્વપ્પાર્વર્ત્તનામ્ । પ્રથમસ્થિતાવેકદ્વાવલિકાશેષ ફાતે મિથયાત્તસ્ય ॥૨૧॥

૧ અપ્રાપ્તયાન અપુલ્લનો બાધયાનના પ્રતિરોધ અસંપ્રયશુ અસંપ્રયશુ વધતો સંક્રમ તે ગુણસ્ક્રમ એ લક્ષણ બોડે અહિ સર્વોશ વદતુ નથી. તે પણ અપ્રાપ્તયાન મિથ્યાવનો રિપ્યાપુજ્યા (અપ્રાપ્તયાનના) અને સસ્થાનપુજ્યા (અપ્રાપ્તયાનના) અસંપ્રયશુ અસંપ્રયશુ વધતો સંક્રમ થાય છે માટે એને પણ ગુણસંક્રમ કહ્યો છે આ ગુણસંક્રમમાં ‘‘અપ્રાપ્તયાનના’’ એ એકજ લક્ષણો અહિ વિસત્રાદ વા અપવાદ છે, અને ‘‘અસંપ્રયશુ અસંપ્રયશુસંક્રમ’’ એ સુખ્ય લક્ષણ અવિરત્તપાદ છે, માટે ગુણસંક્રમ કહેવામાં વિરોધ નથી.

અવતરણઃ—અનિવૃત્તિપ્રશ્નના અન્ય સમયે મિથ્યાત્વ પ્રદેશના ત્રણ પુંજ થાય છે તે ક્રીડે છે—

તં કાલં વીચઠિદં તિહાણુભાગેણ દેસવાદ રથ । સમ્મતં સમ્મિતસં મિચ્છતં સવ્વવાદ્ધઓ ॥૧૧॥

તસ્મિન્ કાલે દ્વિતીયસ્થિતિં ત્રિયાડનુભાગેન દેસવાલત્ર । સમ્યક્ત્વ, સમિશ્રં મિથ્યાત્ત્વં સર્વવાતિ ॥૧૧॥

અવતાર્યઃ—ત કાલ=તે કાળે-જે સમય પછીના સમયમાં જીવ ઉપસમ્યગ્ પામવાનો છે તે (અનિવૃત્તિના અન્ય) સમયે, અર્થાત્ પ્રથમા સ્થિતિના અન્ય સમયે] વીચઠિ=ખીંછી સ્થિતિને, અર્થાત્ અતઃ ક્રોંઢોગ પ્રમાણુ ખીંછી સ્થિતિના પ્રદેશને અણુ-ભાગેણ=અનુભાગ વડે (અનુભાગ આશ્રયી) તિહા=ત્રણ પ્રકારની કંરે છે ફલત્વા દેસવાદ્=દેશવાતી રસવાળા જે પ્રદેશો કંરે છે તે સમ્મત=સમ્યક્ત્વ ચોહનીય વા સ્વપ્રકરવપૂંજ. અને સમ્મિત=મીશ્ર-મીશ્રચોહનીય(=અલ્પ સર્વવાતી રસવાણું) મિથ) સાથે મિચ્છત=મિથ્યાત્વ સવ્વવાદ્ધઓ=સર્વવાતી રસવાણું છે. ॥૧૬॥

માતાર્યઃ—અન્યાર્થવાત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-જે મિથ્યાત્વની ખીંછી સ્થિતિમાંના જે કેટલાક પ્રદેશોમાંથી મિથ્યાત્વભાવ સર્વથા નાશ પારંગો હોય તે પ્રદેશો સમ્યક્ત્વ પુજ ક્રીડવાય છે, કે જેના ઉદયથી ક્ષયોપગ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. પુનઃ અર્ધ મિથ્યાત્વભાવ નાશ પારંગો હોય તેવા પ્રદેશો મિશ્રપુજ ક્રીડવાય છે કે જેના ઉદયથી મિશ્ર સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય છે, અને જે પ્રદેશોમાંથી મિથ્યાત્વભાવ ગયો નથી, પરંતુ પ્રથમ જેવા હતા તેવા જ રહ્યા છે તે મિથ્યાત્વપુજ. એમા સમ્યગ્ ચોહનીયનો રસ ચોક્કશાની દ્વિસ્થાની દેશવાતી છે. મિશ્રનો રસ દ્વિસ્થાની સર્વવાતી છે, અને મિથ્યાગનો ૨-૩-૪ સ્થાની સર્વવાતી છે. ત્રણ પુંજ થયા પહેલાં એમા ચોક્કશાની અને દેશવાતી રસ હોતો જ નહિ, તેમજ મિશ્ર પ્રાયોગ્ય મધ્યમ દ્વિસ્થાની અને તેવો અલ્પ સર્વવાતી રસ પણ મિથ્યાત્વનો હતો નહિ. ॥૧૬॥

ઉદરશ્ચાતું ધીભું નામ જાગાલ છે, તે પ્રથમા સ્થિતિ વેદલાં વેદલાં જ્યારે એ આવાલિશ માત્ર ધાંધી રહે તે વખતે ધંધ પડે છે, અર્થાત્ એ વખતે ધીભુ સ્થિતિમાં ઉદરશ્ચા પ્રવર્તી નથી, કેવળ નીચેની પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદરશ્ચા પ્રવર્તે છે, તે પશુ પ્રથમાસ્થિતિની એક આવાલિશ ધાંધી રહે ધંધ પડે છે, જેથી પ્રથમાસ્થિતિની છેલ્લી આવાલિશ કેવળ ઉદયથી જ વેદાય છે. પુનઃ એ છેલ્લી આવાલિશ વ્યતીત થાય, ત્યારે અપ્રદેશી વિલાગડપ અન્તરશ્ચામાં પ્રવેશ કરે છે. એ અન્તરવિલાગમાં મિથ્યાત્વના પ્રદેશો પ્રથમ થીજ શ્રદી નાખેલા હોવાથી કેનો ઉદય થાય ? જેથી અન્તરશ્ચામાં પ્રવેશતાંજ પ્રથમ સમયથી (મિથ્યાંપ્રદેશો વેદવાના અભાવે) છવ્ઠ ઉપરામ સમ્યક્ત્વ પામે છે. ॥૧૬-૧૭॥

અવતરણ:—પૂર્વોક્ત દીતે પ્રાપ્ત અન્તરશ્ચામાં વર્તવાથી શું થાય ? તે ગાથાથી મહે છે—

મિચ્છતુદય સીળે લહણ સમ્મત્તમાવસમિયં સો । લંમેળ જસ્સ લબ્ભદ્ઢ આપહિયમલક્કપુવ્વં જં ॥૧૮॥

મિથ્યાત્વોદયે સીળે, લખતે સમ્યક્ત્વમૌપચારિકં સઃ । લામેન યસ્ય લખ્યતે, આત્મહિતમલબ્ધપૂર્વં યત્ ॥૧૮॥

અન્વચાર્ય:—મિચ્છતુદય=અન્તરશ્ચામાં (મિથ્યાત્વનો) ઉદય સીળે=સ્થપ પામ્યે હતે [મિથ્યાત્વના ઉદયનો અભાવ થયે] સો=તે છવ્ઠ ઉપરામિય સમ્મત્ત=ઉપશમ સમયસ્થ લહણ=પામે છે, કે જસ્ય લંમેળ=એના લાભ વડે જન્મે ચલદ્ધપુવ્વ=પૂર્વે કદી નહિ પામેલ એવું આપહિય=આત્મહિત=આત્મસંપુષ્ટિ લબ્ધ=પામે છે (કે જેવાથી અનન્તપુરુષાલ પરાવર્ત સંસાર ધમીને ઉત્ક્રેષ્ઠથી દેશોત અર્ધ પુરુષાલ પરાવર્ત જેટલા જ અદ્ય સંસાર ધાંધી રહે છે). ॥૧૮॥

માત્તાર્ય:—અન્વચાર્યવત્ સુગમ છે. ॥૧૮॥

ન્યૂન સુદૃઢ જેટલું-અનતસુઠં પ્રમાણુ ઘતર વિજ્ઞા=અનતર કરીને [એટલી જગ્યામાંથી મિથ્યાના પ્રદેશો શ્રદી નાખીને ખાલી જગ્યા કરીને], પ્રથમ સ્થિતિ લોગવાઈ ગયા પાઠ ઉપચયસરચપ્પ પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રથમ સ્થિતિની આવલિદુગ ફક્ત સેસે=બે અને એક આવાલિશ ખાકી રહે અનુક્રમે ગાગાલ તરીણા=આગાલ અને ઉદીરણુ સમિયા=શમી જલ્ય છે-સપાપ થાય છે. ॥૧૭॥

માવાચ્ય — યથાન્ને અપૂર્વકરણમાં વિવક્ષિત એક સમયમાં વર્તતા અનેક છવોની વિશુદ્ધિ સર્વની એકસરખી હોય છે, મોટેજ એનું અનિવૃત્તિ વૃત્તિ કરણના વિવક્ષિત કોલપણુ એક સમયમાં વર્તતા અનેક છવોની વિશુદ્ધિ સર્વની એકસરખી હોય છે, મોટેજ એનું અનિવૃત્તિ [=જેમાં સાથે ચડેલા છવોની વિશુદ્ધિની ફેરફારી નહિં] નામ છે, એ કરણના સંખ્યાતાલાગ વીત્યા પાઠ જ્યારે એક સંખ્યા-તથોલાગ ખાકી રહે ત્યારે છવ એ છેલ્લા સંખ્યાતમાલાગથી ઉપર મિથ્યાત્વની જે અનતંકોંકોં સાં જેટલી દીર્ઘ સ્થિતિ છે, તેમાં સર્વથા નીચે અને અનિવૃંથી ઉપરની અનતસુઠં જેટલી સ્થિતિમાંથી મિથ્યાત્વના પ્રદેશોને ખાલી કરી નાખવા રૂપ અનતરકરણ ક્રિયા કરે છે પ્રતિસમય એ પ્રદેશોને ખાલી કરતાં કરતાં એક નવસ્થિતિખંધના અથવા એક સ્થિતિધાતના અનતસુઠં જેટલી કાળ વ્યતીત થાય ત્યારે એ અનતસુઠં જેટલી સ્થિતિમાંથી અથવા જગ્યામાંથી સર્વ પ્રદેશો ખાલી થઈ જાય છે. એજ મિથ્યાત્વના પ્રદેશ રહિત અનતસુઠં જેટલી [પ્રથમાસ્થિતિથી ધણુ ચોટા અનતસુઠં જેટલી] ખાલી જગ્યાનું નામ અનતર અથવા અજ્ઞાત્વ છે. એ અનતરથી મિથ્યાત્વની સ્થિતિમાં પ્રદેશવાળા બે લાગ અને સામાન્યથી ત્રણ લાગ પડ્યા-એક તો નીચે વેદાતો અનતસુઠં પ્રમાણુ સપ્રદેશી સંખ્યાતમો લાગ એજ પ્રથમા સ્થિતિ, તેની ઉપર અનતસુઠં પ્રમાણુ અનતર વા અનતરકરણ વા અપ્રદેશી લાગ, અને તે ઉપર અનતઃ કોંકોં સાંખ્યાણુનો દીર્ઘ સ્થિતિલાગ, એ ક્ષિતિયા-ખીછ સ્થિતિ. અનતરકરણમાંના પ્રદેશોને કેટલાકને પ્રથમા સ્થિતિમાં ઉદયવતીમાં અને કેટલાકને ક્ષિતિયાસ્થિતિમાં નાખે છે. ફક્ત અનતરકરણ કરાણધિધિ ॥

એ અનતરકરણ વા અનતર કર્યા પાઠ ખીછ સ્થિતિમાંથી ઉદીરણુ વડે જે પ્રદેશો પ્રથમા સ્થિતિની ઉદયાવલિશમાં આવે છે તે

તથા પદ્મહ્રદ આન્તરુડં પ્રારંભમાં અપૂર્વકેશુ અને અનિવૃત્તિ એ બેના સમુદ્ધિદશાથી પણ આધિ દીર્ઘ હોય છે, પરન્તુ ત્યારબાદ ઉદયદ્વારા બોડેક સમય ત્રુટવથી પ્રતિસમય હીન હીન (હુકં હુકં) થાય છે, જેથી પ્રશ્નપ (પ્રશ્નપરિણય) પણ પ્રતિસમય ટુંકી થતો બંધ છે. પરન્તુ વધતો નથી. ॥ ઇતિ ગુણયોગિ ॥ ૧૧૫

અવતરણ—હૃદે ત્રીભ અનિવૃત્તિત્તણહં ૨૪૩૫ મહેવાય છે—

અનિયદિમિ વિ एवं તુલ્હે કાલે સમા તઓ નામં । સંચિજ્ઞમે સેસે મિત્રમુહુતં અહો મુજ્ઞા ॥૧૬॥
કિંતૂણમુહત્તસમં ઠિઢ્બંધદ્રાણં અંતરં કિજ્ઞા । આવલિદુગ્ધસેસે આગાલ ડરીણા સમિયા ॥૧૭॥

અનિદ્વાત્તવર્ષેવં, તુલ્યે કાલે સમા તવો નામ । સંલયતમે ચેયે મિત્રમુહૃત્તવધો મુત્ત્વા ॥૧૬॥

કિંચિદનમુહૃત્તસમં સ્થિતિવનધાદ્રયાન્તરં કુત્ત્વા । આવલિકાદિક્ષયોપે આગાલ ડરીણા જ્ઞાન્તા ॥૧૭॥

અન્યવાયઃ—જ્ઞાનિયદિમિ વિ=અનિવૃત્તિકેશુમાં પશુ એક=એ પ્રમાણેજ પ્રતિસમય અનન્તશુષુ વિશુદ્ધિ બાણથી, પરન્તુ તત્કષત એ છે કે આ કેશુમાં તુલ્હે કાલે=તુલ્ય કાળમાં-વિવક્ષિત કેષપશુ બોક સમયે સાથે પ્રવેશેલ સર્વ બોવોમાં સમા=સરખી વિશુદ્ધિ હોય છે, તથા=તે કારણથી નામ=“ અનિવૃત્તિ ” એવું નામ છે. [અઘ્યવસારોની નિવૃત્તિ=આવૃત્તિ-કેશકી-વિષમતા અન્નાડિં માટે અનિવૃત્તિ નામ છે]. એ અનિવૃત્તિકેશુનો સંચિજ્ઞમે=એક સંખ્યાતચોભાણ સેસે=પ્રાપ્તી ૨૪૩ ત્યારે અહો=નીચે મિત્રમુહૃત્ત=એક અન્તરુડંપ્રમાણુ સ્થિતિ મુજ્ઞા=મૂકીને-છેડીને ઉપર. ॥૧૬॥

ઠિઢ્બંધદ્રાણં=સ્થિતિબંધ જેટલા કાળે [અભિવધ સ્થિતિબંધ અથવા બોક સ્થિતિધાતના કાળ જેટલા કાળે] કિંતૂણમુહત્તસમં=કેષક

શ્વતરણ—અા શાશ્વત્ ગુણશ્રેણિત્વં સ્વરૂપ કહેવાય છે—

ગુણસેવી નિર્લેખો સમયે સમયે અસંલગુણાણ । અદ્વાદ્વાવિત્તો સેસે સેસે ય નિર્લેખો ॥૧૫॥

ગુણશ્રેણિ નિર્લેખઃ સમયે સમયેઽસંલગુણનાય । અદ્વાદ્વાવિત્તિકઃ સેયે સેયે ચ નિર્લેખઃ ॥૧૫॥

અન્યથા—ગુણસેવી=ગુણશ્રેણિ ચોટલે [જે સ્થિતિખંડનો ઘાત કરવાનો છે તે સ્થિતિખંડમાંથી કમંપ્રદેશો લઈ લઈને ઉદયસમયથી પ્રારંભીને અનંતસુંઘુથીની સ્થિતિમાં] સમયે સમયે=સમયે સમયે (દરેક સમયમાં) અસંલગુણાણ=અસંયથુણુ આસંયથુણુ વધતા કમંપ્રદેશોને ઉપાડી ઉપાડીને નિર્લેખો=નિર્લેખવા-નાખવા તે. એ ગુણુશ્રેણિનો નિર્લેખવિધય [પતદ્શલેસ્થિતિ] અદ્વાદ્વાવિત્તો=એ કરણની અદ્વાધી અતિરિક્ત છે (અપૂં અનિર્ણા કાળથી અધિક પતદ્શલે કાળ) છે, તેમજ નિર્લેખો=નિર્લેખ પણુ સેસે સેસે=શેષ શેષ સમયોમાં જણાવે, પરંતુ ઉપરના અધિક અધિક સમયોમાં નિર્લેખ થાય નહિ. ॥૧૫॥

સાવાર્થઃ—અન્યથાધર્વત સુગમ છે. વિશેષ કે-સ્થિતિના ઉપરના લાગમાંથી ખંડિત કરતા સ્થિતિખંડના પ્રથમસમયે ઉપાડેલા કમંપ્રદેશો સર્વથી નીચે (ઉદયાંસહિતના) અનંતસુંઘાં પ્રણેયાય છે, તે ઉદયસમયમાં અલ્પ, ખીલ સમયમાં અસંયથુણુ, નીલ સમયમાં ચોથી પણુ અસંયથુણુ. એ રીતે નીચે પતદ્શલે અનંતસુંઘાં અન્યસમય પર્યંત અસંયથુણુ અધિક અધિક પ્રણેયાય છે. પુન ખીલે સમયે (પ્રથમસમયે ઉપાડેલા પ્રદેશોથી) અસંયથુણુ પ્રદેશો ઉપાડી એજ નીચેના સમયહીન (ઉદયનો ચોક સમય તુટવાથી સમયહીન થયેલા) અનંતસુંઘાં પૂર્વોક્ત રીતે આસંયથુણુ વૃદ્ધિએ પ્રણેયાય છે. એ રીતે પતદ્શલે અનંતસુંઘાં પ્રતિસમયમાં પ્રદેશોનો પ્રણેય તેમજ ઉપરના ખંડાતા સ્થિતિખંડમાંથી પ્રદેશોનો ઉપાડ પણુ પ્રતિસમય અસંયથુણુવૃદ્ધિએ જણાવે.

પૂરાય છે, તેજિ=તેજા સ્થિતિહંડીના સહસ્રોહિ=હંબરો વડે વીંચંબીભું કંચુ પૂરાય છે. [અર્થાત્ તેજિ=તેજા સહસ્રોહિ=હંબરો સ્થિતિધાત વડે વીંચંબીભું અપૂર્વકંચુ સમાપ્ત થાય છે,] એ રીતે બીભું અપૂર્વકંચુ સહસ્રોહિ=હંબરો સ્થિતિધાત અને ઘણા હંબરો રસધાત વડે સમાપ્ત કરે છે. ॥૧૪૫॥

મત્તાર્યઃ—સ્થિતિના ઉપરના લાગથી ઉઠુંદયથી ઘણા સેકંડો સાગરોં જેટલી સ્થિતિ અને જલ્દયથી પદ્યોપમાના સંબધાતમાલાગ જેટલી સ્થિતિને ઉપાધીને અન્તસુંંધણે નીચે નહિ ખડન કરવા યોગ્ય સ્થિતિમાં નાળે, પુતઃ ખડિત ઘયેલીથી નીચેની પદ્યસંબધેલાગ રિથતિ ઉપાધીને નીચે ન ખડવા યોગ્ય સ્થિતિમાં અન્તસુંંધણે 'નાળે, એ રીતે અપૂર્વંના અન્તસુંંધમાં એવા હંબરો સ્થિતિધાત થાય છે, જેથી અપૂર્વંના પ્રથમ સમયે જે સ્થિતિ હતી તે ચરમસમયે સંબધાતગુણીન થાય છે, ફરિ સ્થિતિયાતઃ

તથા અણુભસોના રસમાં એક અનન્તમો લાગ ધાધી રાખી શેષ અનન્તલાગ લઘુ અન્તસુંંધમાં વિનાશ પસાડે છે, પુતઃ શેષ રહેલા એક લાગમાંથી પણુ એક અનન્તમો લાગ ધાધી રાખી શેષ અનન્તલાગ નાશ પસાડે છે. એ રીતે એક સ્થિતિધાત(ના અન્તસુંંધ)માં હંબરો રસધાત થાય છે, અને હંબરો સ્થિતિધાતમાં હંબર હંબરો રસધાત થાય છે. એ રીતે હંબરો રસધાતે ૧ સ્થિતિધાત સમાપ્ત થાય, અને તેવા હંબરો સ્થિતિધાતે બીભું અપૂર્વકંચુ સમાપ્ત થાય. ફરિ રસધાતઃ

તથા અપૂર્વંના પ્રથમસમયે (પૂર્વસમયે થતા સ્થિતિબંધથી) પદ્યોપમાના સંબધાતમોલાગ હીન નવો સ્થિતિબંધ પ્રારંભાય છે. સ્થિતિધાત અને સ્થિતિબંધ સાથે પ્રારંભાય અને સાથેજ સમાપ્ત થાય છે. એ રીતે જેટલા હંબરો સ્થિતિધાત તેટલા હંબર નવા નવા સ્થિતિબંધ પણુ બાણુવા. ॥ ફરિ ચામિત્તવચિતિત્ત્વ ॥૧૩-૧૪॥

૧ સ્થિતિને નાખવાનો અર્થ એટલો કે તેટલી સ્થિતિમા લોગવાય તેટલા દલિલો ન્યાયી ઉપાધી નીચે ગુણુશ્રેણીના ક્રમે ચોક્કસા તે.

માવાર્થ.—અવ્યયર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ એ કે-શ્રેષ્ઠિ આદિમાં થતા અપૂર્વકરણમાં સ્થિતિધાત રસધાત ગુણસક્રમ ગુણુશ્રેષ્ઠિ અને અન્યસ્થિતિર્થધ એ ૫ અપૂર્વ કરણો પ્રવર્તે છે, પરન્તુ અનાદિ મિથ્યારૂપિને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ આપે થતા પૂર્વે થતા અપૂર્વકરણમાં ગુણસક્રમના અભાવે શેષ ચાર અપૂર્વકરણોજ પ્રવર્તે છે. સ્થિતિધાતાદિ કરણો જે કે પહેલાં ૫ણ પ્રવર્તતાં હતાં પરન્તુ તે અતિ અદ્ય અને ગુણુત્પત્તિ યોગ્ય ન હોવાથી અહિં એ કરણો અતિ પ્રમાણમાં પ્રવર્તે છે અને ગુણુત્પત્તિને યોગ્ય છે માટે અર્થવત્ [પૂર્વે નહિ] પ્રવર્તતાં એવાં વિશિષ્ટ કરણો આદિ પ્રવર્તે છે માટે અપૂર્વ] કહેવાય છે. ॥૧૨॥

અવતરણ—અપૂર્વકરણમાં જે સ્થિતિધાતાદિ ચાર અપૂર્વ પદાર્થો કહ્યા છે તેમાં પ્રથમ સ્થિતિધાતનું સ્વરૂપ દર્શાવાય છે—

ડયાહિપુહત્તવકસ્સં દયરં પહ્લસ્સ સંસ્વતમમાગો । ટિઙ્કંડગમણુમાગાળણંતમાગા મુહુતંતો ॥૧૩॥
અણુમાગકંડગાળં વહુહિં સહસ્સોહિં દૂણ દ્યકકં । ટિઙ્કંડસહસ્સોહિં તેસિં વીયં સમાળોહિં ॥૧૪॥

ઉદાધિપૃથગ્મુત્ક્રમિતરં પલ્લસ્ય સંસ્વતમમાગમ્ । સ્થિતિકંડકમણુમાગાનામન્તમાગાન્ મુહુર્ચન્તિ ॥૧૫॥
અનુમાગકંડકાનાં વહુમિઃ સહસૈઃ દૂણદેકમ્ । સ્થિતિકંડકં સહસૈસ્તેપાં દ્વિતીયં સમાનયતિ ॥૧૬॥

અન્વયાર્થ—ત્વકસ્સં=કિંક્રુશ્ચી ઉચાહિપુહત્ત=ઉદધિપૃથક્ત્વ-ધણુ સેકંડે દાખરેપ્રથમ અને ફર્ગ=ધર્તર-૪૪ધ-અશી પહ્લસ્સ સ્વતમમાગો=પદ્યોપમનો સમ્યાતશોભાય, એટલા પ્રમાણનો ટિઙ્કાટ્ટા=સ્થિતિકંડકનો-સ્થિતિર્થડનો ધાત-વિનાશ કરવો તે સ્થિતિધાત. તથા મુહુત્તો=એક અન્તર્યુગમાં અણુમાગાણ=અનુભાગનાં અણતમાગા=અનન્તભાગને વિનાશ કરવા તે રસધાત. ॥૧૩॥

વહુહિં સહસ્સોહિં=ધણુ હેઠળે અણુમાગકંડગાળં=અનુભાગકંડકેના ધાત વડે દ્યકક ટિઙ્કંડગં=એક સ્થિતિર્થડ વા સ્થિતિધાત દૂણ=

પુત્રઃ યથાપ્રાન્તા પ્રથમ સમયની વિશુદ્ધિથી બીજા સમયની વિશુદ્ધિ અગત્યશુષ્ક એ રીતે પૂર્વનત સમય સુધી અનુક્રમે અગત્યશુષ્ક અગત્યશુષ્ક વિશુદ્ધિ છે. એ રીતે અપૂર્વકરણની વિશુદ્ધિનો ક્રમ પણ જાણવો. ॥૮૧॥

અવતરણ—યથાપ્રાન્તે અને અપૂર્વકરણમાં પૂર્વોક્તિ રીતે અધ્યવસંપન્થા અને વિશુદ્ધિની તરતમતાની પ્રક્રમણ તુલ્ય હોય તો, એ કરણ કહેવાતું પ્રયોજન રહેતું નથી, માટે એ પો કરણમાં જે વિશિષ્ટ તકલત છે તે દર્શાવતાં પ્રથમ યથાપ્રાન્તો વિશિષ્ટક્રમ કહે છે—
મંદવિસોહી પદમસ્ત સંલ્પમાગાહિ પદમસમયસ્મિ । ઉવકસ્તં ઉપિસહોણ્વકેકં દોષહ જીવાણં ॥૧૦॥
આચારમાધો સેસુવકોસં પુઠ્વપ્પવત્તમિદનાસં । વિદ્વપસ્ત વિદ્વયસ્મણ્ જહણમવિ અણંતરક્કસ્સા ॥૧૧॥

મન્દવિશુદ્ધિઃ પ્રથમણ સંલેપમાગૈઃ પ્રથમસમયે । ઉત્કટપ્પરિમાધસ્તાદેકેકં દ્વયોર્જીવયોઃ ॥ ૧૦ ॥

આચારમાદ્ શેષોત્કટણ પૂર્વપ્રવૃત્તિમિતિ નામ । દ્વિતીયસ્ય દ્વિતીયસમયે જથન્યાડપ્યનતરોત્કટણ ॥૧૧॥

જાત્યાર્થ—યથાપ્રાન્તકરણમાં પો છવો પ્રવેશ્ય હોય તો પદમસ્ત=પહેલા છવની પહેલા સમયની મત્તવિસોદ્ધિ=મંદવિશુદ્ધિ-જ્યધન્યવિ-
શુદ્ધિ સર્વથી અલપ છે, તેથી બીજા સમયની જ્યધન્યવિશુદ્ધિ અગત્યશુષ્ક, એ રીતે યાવત્ સજ્જમાગાહિ=યથાપ્રાન્તા સંપન્થાતમા જાણ સુધી
કેહીને ત્યારબાદ બીજા છવની પદમસમયમિ=પહેલા સમયથી ઉત્ક્રાન્ત=ઉત્કટ વિશુદ્ધિ અગત્યશુષ્ક કહેવી, એ રીતે દોષહ જીવાણં=પો
છવની પ્રકેક=પરસ્પર એકેકની રૂર્ણ જહો=ઉપર નીચે [પહેલા છવની નીચેની અને બીજા છવની ઉપરની] વિશુદ્ધિ ॥૧૦॥

જાત્યમાજો=ચરમસમય સુધી કહેવી. ત્યારબાદ એક સંપન્થાતમોજાણ સેસ=ખાધી રહે તેની ઉત્ક્રાન્ત=ઉત્કટ વિશુદ્ધિ નિરન્તરપણે
અગત્યશુષ્ક કહેવી. આ યથાપ્રવૃત્તતું પુજ્યપવત્ત=પૂર્વપ્રવૃત્ત (શેષ કરણથી પૂર્વે પ્રવર્તતું હોવાથી) ફર=એણું બીજું નામ=નામ છે. (હવે

વખતે નવો નવો રિશતિબંધ પડ્યોના સંબંધતાસાથા જેટલો હીન હીન બાંધાય છે, અશુભનો રસ આનંદશુભહીન હીન બાંધાય છે, અને શુભનો રસ આનંદશુભ આધિ અધિક બાંધાય છે, એ રીતની આહુ ક્રિયા આનંદુરું સુધી પ્રવર્ત્યા બાદ (આનંદુરું સુધી એ પ્રમાણે વિશુદ્ધિમાં વર્તીને ત્યારબાદ) ભવ આનંદુરું પ્રમાણુતું પહેલું યથાગ્રવત્ કરણ પામે છે, એ કરણ સમાપ્ત થયા બાદ આનંદુરું પ્રમાણુતું બીજું અપૂર્વકરણ પામે છે, અને તે પૂર્ણ થયા બાદ આનંદુરું પ્રમાણુતું ત્રીજું અનિર્વૃત્તિકરણ પામે છે, અને અનિર્વરણ પૂર્ણ થયા બાદ ભવ ઉપશમ સમ્યક્ષ પામે છે. ॥૩-૪-૫-૬-૭-૮॥

કવતત્ત્વ—પૂર્વોક્ત ૩ કરણમાંથી પહેલા યથાગ્રવત્કરણું સ્વરૂપ મહેવાય છે—

અણુસમયં વહ્નતો અદ્ભવસાળાણ પંતરુણાણ્ । પરિણમદુર્ણાણં દોસુ વિ લોગા અસંચિજ્ઞા ॥૧॥

અનુસમયં વર્ધમાનોઽયવસાનાનામનતરુણતયા । પરિણામસાનાનાં દ્વયોરપિ લોકા અસંલ્લેયાઃ ॥૧॥

અત્યાર્થ—યથાગ્રવત્કરણમાં ભવ અણુસમય=અનુસમય-પ્રતિસમય વાદ્યવસાળાણ=આકર્ષવસાથેની (આકર્ષવસાથેમાં) પંતરુણાણ=અનંતશુભ વિશુદ્ધિએ વાદ્યવત્તો=વધતો હોય છે, પુનઃ દોસુ વિ=અને મરણમાં (યથાગ્રવત્કરણમાં) પરિણામદુર્ણાણ=પરિણામસ્થાન-આકર્ષવસાથેની અસંચિજ્ઞા લોગા=મ્પ્રસંબ્યાત લોકાકાશ જેટલાં છે. ॥૮॥

અર્થાર્થ—યથાગ્રવત્કરણના અસંબ્યાત સમય છે, તેમાં પહેલા સમયમાંજ (અનેક ભવઆકર્ષથી) આકર્ષવસાથે એક નહિ પશુ અસંબ્ય લોકાકાશના જેટલા આકર્ષાકર્ષ જેટલાં છે, બીજા સમયમાં એથી પણ અધિક છે, ચાવત્ છેલ્લા સમય સુધી અધિક અધિક આકર્ષવસાથે છે, એજ રીતે બીજા અપૂર્વકરણના અસંબ્ય સમયમાં દરેક સમયના આકર્ષવસાથે પણ એ પ્રમાણે અધિકાધિક છે.

તથા કિંચવદ્વાપૂર્ણ=પૂર્વ પૂર્વની રિશતિબંધ પૂર્ણ થતાં નવત્રયં=ત્રેય નવો રિશતિબંધ પછસંભ્રમાપૂર્ણ=પદ્મોપમનો સંપ્રચારમો ભાગ ન્યૂન ન્ધૂન કરતો (બાંધતો) તથા કણ્ણ સુમાળ અણુમાગ=અશુભ કર્મના અને શુભકર્મના અનુભાગને અળતગુણ દ્વાળિ ગુઢીહિ=અનન્તશુભ હાનિવૃદ્ધિઓ બાંધતો=અશુભનો અને તણુશુધીન રસ બાંધતો અને શુભનો અનન્તશુભ અધિક રસ બાંધતો ॥૭૭॥

એ પ્રમાણે કરતો છુવ કમા=અનુક્રમે કંતોસુદુતિચાર્દ=અનન્તપુર્ણ અનન્તપુર્ણ પ્રમાણનાં જાદ્વાપયત્ત કરણ=યથાપદ્વતકરણ, અનુવ્વકારણ= અપૂર્વકરણ અને જાનિયદિકરણ=અનિવૃત્તિકરણ એ તણુ કરણ કરે છે, અને એ તણુ કરણ કરીને છુવ ઉત્તરજત કદ્ધ=ઉપશાન્ત અદ્ધાને [ઉપશમ સરચક્રવર્તને] લદ્ધ=પામે છે. ॥૮૧॥

માવાર્થ:—સર્વથી પ્રથમ ઉપશમ સમ્યકરૂપ પામનાર છુવ ચારે ગતિના ભવ્ય સંરિપચોંદ્રય પર્થામ હોય છે. ઉપસમ્યગ પામતા પહેલાં યથાપદ્વત અપૂર્વ અને અનિવૃત્તિ એ તણુ કરણ અનન્તપુર્ણ અનન્તપુર્ણ પ્રમાણનાં કરવાં પડે છે. પુનઃ એ તણુ કરણ કર્યા પહેલાં પણુ એ છુવની વિશુદ્ધિ અંધિ પામે આવેલા અભાવની ઉદ્ધવ વિશુદ્ધિથી પણુ અનન્તશુભ હોય છે, પુનઃ એ વખતે એ મિથ્યાક્રદિ અજ્ઞાની છુવ દશગોપયોગમાં ન વર્તતાં અજ્ઞાનરૂપ જ્ઞાનોપયોગમાં વર્તે છે, તણુ યોગમાંના ડોઈ પણુ એક યોગમાં અને તણુ શુભદેશ્યામાંની ડોઈ પણુ એક શુભદેશ્યામાં વર્તે છે, પુનઃ ૭ કર્મની ૭૦ કોંકોં આદિ ઉન્નિશતિ ધટાહીને ઘાંતઃ કોંક કોંક જેટલીજ રિશતિ અવશેષ રાખી હોય છે, પુનઃ એ અશુભ કર્મના ચારાદિ રથાનવાળા રસને ધટાહીને દિરથાની કરતો જાય છે, અને શુભકર્મના દિરથાન આદિ રસને વધારી ચતુરથાની કરતો જાય છે, ક્રુવર્થાંધ પ્રકૃતિઓ તો શુભ અને અશુભ બન્ને (સર્વ) બાંધે છે, પરન્તુ અક્રુવર્થાંધમાં જે પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓ બાંધે છે તે તો સ્વભાવમા બાંધવા યોગ્ય શુભ પરાવર્તમાન જ બાંધે છે. પુનઃ એ વખતે આશુભકર્મ બાંધાતુ નથી (કારણ કે અતિવિશુદ્ધિ છે). કર્મનો પ્રદેશબંધ તો યોગને અનુસારે હીનાધીક હોય છે, પુનઃ એ

अन्वयार्थः—सर्ववृत्तसमागमसर्वोपशमना मोक्षस्त एव मोक्षनीय धर्मनी नृ इत्य धि. तस्मात्ते मोक्षनीयानी उक्तसमन्वितक्या=उपशमोपशमनो
जोगो=योग्य (उपशम करार) एव पञ्चदशो=पञ्चोन्मेष सन्ती यन्त्रोत्पत्तिं आने पथोस लक्षितानुत्तो=ओ नष्ट दल्लिध शुभ्र
(पञ्चोन्मेष-संज्ञित-पथोत्पत्तिं ओ नष्ट दल्लिधवाणो अथवा उपशमोपशम-उपदेश श्रवणदल्लिध-आने नष्ट भण्ड प्रोयोग्य योग्यदल्लिध
ओ नष्ट दल्लिधवाणो) इत्य. ॥३॥

तथा पुनं विन्मेषप्रवत्तलि करणुशी पूर्व पष्ट (नष्ट करणुनी पहेलां पष्ट) गंठिक्कत्ताण सोहि=शान्तिश्च सन् एवोनी विभु-
द्धिने (प्रवि सुधी आवेला आलन्धनी विभुद्धिने) अक्कम्मिय=आत्तकर्मोने-उद्धिधाने (तथी आधिक्) विभुद्धिभां वतती इत्य,
तथा जन्मये सागारे=दोषपष्ट ओह साकर उपयोग्यां (भतिआशान-श्रुतआशान-विलभशानभांनो दोष पष्ट ओह सोनोपयोग्यां)
वतती इत्य, तथा जोगे=नष्ट योग्यांनो दोष पष्ट ओह योग्यां वतती इत्य, तथा विभुद्धिक्कत्ताण=नष्ट शुद्ध दैश्याभांनो दोष पष्ट ओह
शुद्ध दैश्याभां वतती इत्य. ॥४॥

तथा ओ सर्वोपशमनाना क्रियाशाल्यां सत्तह=आश्रु विना सात्त धर्मनी विं सत्तक्कम=रित्तिसत्ताने वंत्तोकोहीकोही करेत्तु=अन्तः
दोषोऽं प्रभाष्ट धर्मोने रित्तित्तियं पष्ट ओदोहो करेत्तु, तेभो अस्सम(अणुमाणा) दुट्ठणं=अशुल धर्मनी अतुत्तशानादि अनुसागसत्ताने
द्विस्थान अनुसाग भंते. तेभो सुमाणं=शुल भ्रुत्तित्तोनी द्विस्थानादि अनुसागसत्ताने चट्ठणं=अतुत्तशान भंते. ॥५॥

तथा धुक्कण्डी वंत्तो=४४ भ्रुक्कण्धि भ्रुत्तित्तोने भांधतां मत्ताजणा सुमा य अणत्त य=लक्षप्रोयोग्य शुलपशवर्तमानने नृ भांधते।
आने ते पष्ट आशुल्य रक्षित भांधते, पुनः जोगवसा=योगना पश्यशी (लीनाधिक् योगने अनुसादे) उक्कोत्तं मज्झिमं जहन्त पणंसं=उद्धिध
मध्यम आने नृधन्म प्रदेशार्थं भंते. ॥६॥

सव्ववसमणा मोहस्सेव उ तस्सुवसमविकया जोगो । पंचेदिओ उ सन्नी पजत्तो लद्धितिगज्जुत्तो ॥३॥
 पुवं पि विसुद्धंतो गंठियसत्ताणइक्कमिय सोहिं । अन्नयरे सागारे जोगे य विसुद्धलेत्तासु ॥४॥
 ठिइसत्तकम्म अंतोकोडीकोडी केत्तु सत्तणहं । दुट्ठणं चउट्ठणं असुभसुभाणं च अणुभाणं ॥५॥
 बंधंतो धुवपगढी भवपाउत्ता सुभा अणाऊ य । जोगवसा य पण्सं उक्कोत्तं मज्झिम जहणं ॥६॥
 ठिइबंधद्वापुणो नवबंधं पल्लसंलभाणं । असुभसुभाणुभाणं अणंतगुणहाणिबुद्धीहिं ॥७॥
 करणं अहापवत्तं अपुव्वकरणमनियद्विकरणं च । अंतोसुहृत्तिपाइं उवत्ततद्धं च लहइ कमा ॥८॥

सर्वोपशमना मोहस्यैव, तस्योपशमक्रियायोग्यः । पंचेन्द्रियस्तु संग्रही, पर्याप्तो लब्धिवशिकयुक्तः ॥३॥
 पूर्वमापि विशुद्ध्यमानो, ग्रन्थिकसत्त्वानामतिक्रम्य शोधिम् । अन्यतरे साकारे, योगे च विशुद्धलेभ्यासु ॥४॥
 स्थितिसत्कर्म अन्तःकोटीकोटीं कृत्वा सप्तानाम् । द्विस्थानं चतुःस्थानमशुभशुभानां चातुर्भाषम् ॥५॥
 यक्षन् ध्रुवप्रकृतीः, भवप्रायोग्याः शुभा अनाशुपक्ष । योगवशाच्च प्रदेशमुत्कटं मध्यमं जघन्यम् ॥६॥
 स्थितिवन्धाद्वापूर्णं नवबन्धं पल्यसंख्येयप्रागोन्म । अशुभशुभानामनुयागमनन्तगुणहानिवृद्धिभिः ॥७॥
 करणं यथाप्रवृत्तमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरणं च । आन्तर्भौहृत्तिकान्युपशान्ताद्धां च लभते क्रमात् ॥८॥

સત્ત્વસ્સ ય દૈસસ્સ ય કરુણ્ણસમણા દુસાનિણિ દુક્કિકા । સત્ત્વસ્સ ગુણપત્તયા દૈસસ્સ વિતાસિ વિવરીયા ॥૨૧॥

સર્વસ્ય ચ દેવસ્ય ચ કરુણોપણમના દ્વિસંજ્ઞા દુક્કૈકા । સર્વસ્યા ગુણા મણ્ણસા, દેવાયા અપિ તયોવિપરીતા ॥૨૧॥

અન્યાર્થઃ—કરુણ્ણસમણા=કરણુકૃત ઉપશમના-કરણુપશમના । સત્ત્વસ્સ=સર્વોપધીયી યન્અને દેસસ્સ=દેશવિધી (સર્વોપશમના અને દેશોપશમના) એમ બે પ્રકારે છે. યુગ્મ તે દુક્કિકા=એકેક-કરેકે દુક્કાન્તી=બે બે સંજ્ઞાવાળી (બે બે નામવાળી) છે. ત્યાં સત્ત્વસ્સ=સર્વોપશમનાના ગુણ પસાયા=શુણોપશમના અને પ્રશસ્તોપશમના એ બે નામ, અને દેસસ્સ વિ=દેશોપશમનાનાં નામ પણ તાર્કિક વિવરીય=તેનાથી વિપરીત છે. અર્થાત્ અશુણોપશમના અને અપ્રશસ્તોપશમના એ બે નામ દેશોપશમનાના છે. ॥૨૧॥

મત્તાર્થઃ—ઉપશમશ્રેણિમાં ૯-૧૦ માં શુણસ્થાને ૨૧ ચારિત્રચોક્કીયની અને ૭ માં શુણસ્થાને ૪ અર્પણાં અને ૩ ક્ષાંતચોક્કીયનીથી જે ઉપશમના અન્તરકરણુ પૂર્વક થાય છે, તે સર્વોપશમના અથવા ગુણોપશમના અથવા પ્રણત્તોપશમના કહેવાય છે. અને જે કર્મ સંક્રમ ઉદ્ભવતાં અપરત્તનાં સિવાય ઉદ્ભવણાદિ કરણિને અયોગ્ય થાય છે તે દેશોપશમના કહેવાય. તેમાં યથાગ્રાં અને અપૂર્વ કરણુધી થાય તે કરણુકૃત દેશોપશમના અને એ બે કરણુ વિના અનાદિધાનથી પ્રવર્તે તે અકરણુકૃત દેશોપશમના. એ બન્ને દેશોપશમના દેવળ ચોક્કીયની નાદિ પરત્તુ આદિ કર્મની હોય છે. કરણુકૃત સર્વોપશમના તો ત્રણ કરણુ વડે અને ચોક્કીય કર્મનીજ હોય છે. યુગ્મઃ સર્વોપશમનાથી જીવનો ઉપશમશુણ પ્રગટ થાય છે માટે એવું શુણોપશમના અને પ્રશસ્તોપશમના પણ નામ છે, અને દેશોપશમનાથી જીવનો શુણ પ્રગટ થતો નથી માટે અશુણોપશમના અને અપ્રશસ્તોપશમના નામ છે. ॥૨૧॥

અવત્તરણઃ—એ પ્રમાણે સર્વોપશમનાના કહેવાતા અધિશ્ચરમાં સર્વોપશમના કયા કર્મની હોય ? કયો જીવ કહે ? અને તે વખતે નવી હિયા શું પ્રવર્તે તે આ ૬ ગાથાથી કહેવાય છે—

ગર્જન-
ચાણન્દર

ઉપશમના
કારણમ્ ।

કરણક્રતાઽકરણક્રતાપિ ચ દ્વિવિધોપદ્યમાનાઽન્ન દ્વિતીયાયા! । અકરણાયા અનુદીર્ઘાયા અનુયોગધરાન્ પ્રતિપત્તાતિ ॥૧॥

અનવાર્થઃ—કરણક્તા=કરણક્રૂત વ=અને અકરણા વિ=અકરણક્રૂત પણ, એ તુલિત=એ પ્રકારની ત્વસામણા=ઉપશમના છે. અત્ય=એ યે ઉપશમનામાં જે વિદ્યાર્પ=ખીલ અકરણ અણુફળાપ્ત=અકરણક્રૂત અથવા ખીલું નામ અનુદીર્ણ ઉપશમના છે, તેના અણુઓગધરે=અનુયોગધરને-તેલું જ્ઞાન ધરાવનાર પૂર્વાચ્ચાએને હું પળિવ્યામિ=મણામ કરું છું. ॥૧॥

માવાર્થઃ—યથામદ્વત્તકરણ આદિ કરણવડ થતી ઉપશમના તે કાણક્રત ત્વરામના, અને એ કરણો વિના ઝીરિની નહીના પાધણુના ત્વભાષાવિક સીતે થતા ગોળાકાર આદિની જેમ થતી જે ઉપશમના તે અકરણક્રત ત્વરામના. પુનઃ અનિવૃત્તિ કરણવડ કર્મની સર્વાદે ઉપશમના થાય તે સર્વોપદ્યમાના અને અનિવૃત્તિકરણ વિના દેશાદેશી થનારી ઉપશમના તે દેસોપદ્યમાના. એમાં જે સર્વોપશમના છે તે કરણક્રૂતજ દ્રવ્ય છે, અને દેશોપશમના કરણક્રૂત અને અકરણક્રૂત એમ બે પ્રકારની છે. આ અન્યકર્તા શ્રીશીવશર્માચાર્ય સૂત્રિવચના સમયમાં કરણક્રૂત સર્વોપશમના અને કરણક્રૂત દેશોપશમનાનું જ્ઞાન વિદ્યમાન હતું અને અકરણક્રૂત દેશોપશમનાનું (ખીલું નામ અનુદીર્ણ ઉપશમનાનું) જ્ઞાન વિચ્છેદ પામ્યું હતું તેથી આ અન્યકર્તા કરણક્રૂત સર્વોપશમના અને દેશોપશમનાની વ્યાખ્યા કરે છે, અને અકરણ દેશોપશમનાની વ્યાખ્યા કરવામાં પોતાની અશક્તિ દર્શાવે છે, એટલુંજ નહિ પરન્તુ આ ગાથામાં તેલું જ્ઞાન ધરાવનારા પૂર્વધર ગીતાશોનિ બહુ જ્ઞાનપૂર્વક નમસ્કાર પણ કરે છે. ॥૧॥

અવતરણઃ—અકરણક્રૂત ઉપશમનાના જ્ઞાનનો પ્રથમ કલા પ્રમાણુ વિચ્છેદ થવાથી આ શ્રેયમાં કાણક્રતત્વરામનાનો અધિકાર કહેવાનો છે. તે કરણક્રૂતઉપશમના એ પ્રકારે છે તે આ ગાથામાં કહેવાય છે—

॥ અથ સ્વપ્નં ઉપશમનાકરણમ્ ॥

પૂર્વે' માંચસું ઉદીરણુકરણુ ક્ષીને હવે ૬૬૬ ઉપશમનાકરણુ કહેવાય છે, ત્યાં

૧ પ્રથમ સત્યમ્ભવની દિગ્માત્ર

૫ ક્ષાંતિચોક્કીયની સ્વપ્ન

૨ દેશવિરાતિની પ્રાપ્તિ

૬ દ્વાંતિચોક્કીયની ઉપશમના

૩ સર્વવિરાતિની પ્રાપ્તિ

૭ આદિચોક્કીયની ઉપશમના

૪ માનનાનુશાનિયની વિસયોજના

૮ દેશોપશમના

જો ૮ આદિકર કહેવામાં છે, ત્યાં પ્રથમ આ કરણ સુખંદિ જે પ્રકરનાં આનુષંગિક સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં વિચ્છેદ પામ્યું છે તે પ્રકરનાં આનુષંગિક ઉપશમનાં [અકરણુકર ઉપશમનાં] સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં પ્રાપ્તિ પૂર્વક ચીતાચેતિ આ આચાર્ય બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે-
સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં [અકરણુકર ઉપશમનાં] સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં પ્રાપ્તિ પૂર્વક ચીતાચેતિ આ આચાર્ય બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે-
સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં [અકરણુકર ઉપશમનાં] સ્વાત્વત્ત્વમાત્રાં પ્રાપ્તિ પૂર્વક ચીતાચેતિ આ આચાર્ય બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર કરે છે-

કરણકયાકરણા વિ ચ દુચિદા ઉત્સાસણ તથ વિદ્યાય । અકરણઅણુજ્ઞનાય અણુજોગથરે પાળિવયાસિ ॥૧॥

તપ્પગડ્ડીરાગતિસંકલિટુમાવો અ સઢ્વપગર્હણં । નેયો જહજસામી અણુમાગુત્તો ય તિત્યપરે ॥૮૮॥

તપ્પગડ્ડીરાગોડતિસંકલિટુમાવથ સર્વપ્રકૃતીનાપ્ । જેયો જયન્યસ્યાપ્યગુમાગોક્તથ તીર્થક્તસ ॥૮૮॥

અન્યવાર્થઃ—સઢ્વપગર્હણં=સર્વ પ્રકૃતિઓની જહજસામી=જ્ઞાન્યપ્રદેશોદીરણુનો. સ્વામી તપ્પગડ્ડીરાગ(ત્ત્ પગ્ડ ડ્ડીરાગ)=તે તે પ્રકૃતિનો. ઉદીરક (ઉદધવાળો) જ=અને અતિસંકલિટુમાવો=આતિસંકલિટ પરિણામવાળો. (ક્ષપિતકર્માથ) છપ જાણવો. વિશેષ કે-તિત્યપરે=તીર્થ કર નામનો જ્ઞાન્યપ્રદેશોદીરક અણુમાગ ઉત્તો=જ્ઞાન્યગુમાગ ઉદીરણુમાં જે કહેા છે તેજ જાણવો. ॥૮૮॥

માવાર્થઃ—અન્યવાર્થવત સુખમ છે. વિશેષ કે-ઓમાં સર્વ પ્રકૃતિ કહી તે જિનનામ અવધિદિઠ અને આશુભ્ય ય એ ૭ પ્રકૃતિ-વહીને સર્વ જાણવી. ઓમાં જિનનામની ઉદીઠ આ ગાથામાં જ્ઞાની કહી છે, અને શેષ ૬ની આગળની ગાથામાં કહેવાશે. ॥૮૮॥

ઓદીણં ઓહિજુણ અહસુહવેઈ ય આડગાણં તુ । પઢમસસ જહનનાઠિઈ સેસાણુકોસગાઠિઈઓ ॥૮૯॥

અવધ્યોરવધિધુતોડતિસુત્તવેદક આણાં તુ । પ્રથમસ જયન્યસ્થિતિઃ શ્રેયાણામુત્તકાદસ્થિતિકઃ ॥૮૯॥

અન્યવાર્થઃ—ઓદીણં=અવધિદિઠની ઓહિજુણ=અવધિધિશાનશુક્રને કહેવી, તુ=અને આડગાણ=આર આશુની અહસુહવેઈ ય=અન્યવત સુખ વેદનારને (આતિસુખીને) કહેવી, તેમાં પશુ પઢમસસ=પહેલા નરકશુની જહણગાઠિઈ=જ્ઞાન્યપ્રદેશોદિશતિવાળા નારકને કહેવી, અને સેસાણ=શેષ ૩ આશુની જ્ઞાન્યપ્રદેશોદીરણુ ઉત્તોસગાઠિઈઓ=ઉદિટ્ટ દિશતિવાળાને કહેવી. ॥૮૯॥ ॥ इति पञ्चम उदीरणाकर्णं समाप्तम् ॥

ઉં ૫૦હીરણા સે દ્વાલે=અનંતરસમયે તિદ્ધ સિન્ધિતિ=સંપન્ન ગર્ભદિર્ઘ=અંશ ૪૨શે-૫૫મે સો કૈન્મોરે એજ અપિતસમ્યગ્દિ
કરે છે. ॥૮૬॥

શ્વાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે ॥૭૬॥

જોતંતુદીરગાળં જોગંતે સરદુગાણુપાણળં । નિયતંતે કેવલિણો સઙ્ગવિસુદ્ધો ય સવાસિં ॥૮૭॥

યોગ્યત્તોદીરકાણં યોગ્યન્તે સ્સરદિકાનપ્રાણયોઃ । નિજકાન્તે કેવલિનઃ સર્વવિસુદ્ધસર્વસામ્ ॥૮૭॥

અન્યાર્થઃ—જોગત ઉદીરાણં=સંયોગીને અન્તે હીરણા યોગ્ય ૬૨ મધુતિઓની ઉંમદેશાદીરણા ય જોગંતે=સંયોગીને અન્યસમયે
નિસંયોગાદિવદ્ધી કરે છે. સરદુગ-યે રવરની અને શાણપ્રાણુપાણની (શ્વસોની) નિયતંતે=પાતયોતાના અન્તે રવરનિશેષ અને
ઉચ્છ્વાસ નિશેષના અન્યસમયે કૈવલિણો=કેવલી ભગવતો ઉંમદેશાદીરણા કરે છે. આડિં ઉચ્છ્વાસદેશાદીરણામાં વિચારવાતું એ છે
કે સજ્ઞાર્થિ=સર્વ ધર્મોની ઉંમદેશાદીરણાનો અધિકારી સઙ્ગવિસુદ્ધો ય=સર્વ વિસુદ્ધ પરિણામી હોય છે, તેમજ આશુ સિવાય સર્વની
શુષ્કિતધર્મા અને હોય છે. ॥૮૭॥

શ્વાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-સંયોગીને અન્તે હીરણા યોગ્ય ૬૨ મધુતિ આ પ્રમાણે-મતુ૦-પંચે૦-ઓ૦૭-તૈ૦૭-
સં૦૬-સંહેમન ૧-વર્ણાદિ ૨૦-શુ૦-ઉપ૦-પશ૦-પાગતિ ૨-વસાદિ ૭-આદેશ-પશુ-અદિપર-અશુભ-નિર્માણ-નિર્ન-ઉચ્ચ ૦ ॥૮૭॥
॥ ફતિ હજ્જ પ્રદેશોદીરાણા સામો ॥

શ્વતરણ—હરે જગત્પ્રદેશોદીરાણા સામી મહે છે—

ગૂર્ત-
શાપાનતર
ઉદીરણા
કરણમ્ ।

યુગંત તિરિયજોગા નિયગાવિસિઠેસુ તહ અપજ્જતા । સંસુચ્છિમમપુયંતે તિરિયગઈ દેસવિરયસસ ॥૮૫॥

एकान्ततिर्यगोयानां निजकविशिष्टेषु तथाऽप्यर्पितस्य । ससुच्छिममजुजोऽन्ते तिर्यगतैर्दशविरतस्य ॥८५॥

અન્યવાર્થઃ—પ્રાન્તતિયજોગા=એકાન્તે તિર્થંથ ચોચ્ચ (કેવળ તિર્થંથને ઉદયમાં હેય એવી) પ્રકૃતિઓની ઉં ૫૦ ઉદીરણુ નિર્ગાન-
વિસિઠેસુ=નિર્જ નિર્જ પ્રકૃતિ(વશિષ્ઠિ ઇયોને [તે તે પ્રકૃતિના ઉદયમાં વર્તતા ઇયોને] હેય, તહ=તથા અપજ્જતા=અપયર્પિતનામની ઉં
૫૦ ઉદીરણુ। સસુચ્છિમમપુયંતે=સસમૂલમનુષ્યને અન્ય સમયે [મરણુાન્તે] હેય. અને તિરિયાઈ=તિર્થંથગતિકર્મની ઉં ૫૦ ઉદીરણુ। દેસ
વિરયસસ=દેશવિરત તિર્થંથને હેય છે. ॥૮૫॥

માવાર્થઃ—આન્યવાર્થવત સુખમ છે. વિશેષ એ કે—એકાન્તતિર્થંથપ્રાપ્તોચ્ચ પ્રકૃતિઓ ૪ જાતિ—આતપ-સ્થા૦—સૂ૦—સાધા૦ એ ૮
છે. તેમાં એકે૦ અને સ્થા૦ની વિશુદ્ધ બાંપૃધવીકર્ષને, આતપની ખરયાદરપૃથવીને, સૂ૦ની પર્વાપ્તસૂક્ષ્મને સાધા૦ની યાદર સાધારણને
વિકલે૦ જાતિની પર્વાપ્ત વિશુદ્ધ વિકલે૦ને ઉંમ્રદેશોદીરણુ હેય છે. ॥૮૫॥

अणुपुत्रिगद्गुणाणं समसद्दिट्ठी उ दूभगमाईणं । नीयस्त य से काले गहिहिद्द विरद्द ति सों चेव ॥८६॥

आणुपूर्विगतद्विक्रानां सम्यग्द्रष्टिस्त दुर्भगादीनाम् । नीचैर्गोत्रस तस्मिन्काले ग्रहीष्यति विरातिमिति स चैव ॥८६॥

અન્યવાર્થઃ—આણુપુત્રિગ ગદ્ગુણાણ=આણુપૂર્વી અને ગતિ એ યોગી (૪ આણુ૦૪ ગતિની) ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશોદીરણુ। સમાદિટ્ઠી=સમ્યક્દ્રષ્ટિને
થાય છે, તેમાં [૨ આણુ૦ની ત્રીજે સમયે ક્ષયોપાસમ્યક્ષની અને નરકજાનંતિર્થંથજાનુની ક્ષાપ્તિક સમ્યક્ષની કદે છે, દેવનરકજાતિની
પણ ક્ષાપ્તિકસમ્યક્ષની ઉંમ્રદેશોદીરણુ કદે છે]. તથા દુભગમાઈણં=દુર્ભગ આદિની દુર્ભગ આનાદેય અયશની અને નીયસ્ત=નીચજોગની

1173211

देवनिखाद्यगणं जहन्मज्जुदिहं गुह्यसाध । इयराज्ज वि अट्टमवासं णेयोऽट्टवासज्ज ॥८४॥

अन्वयायः—देवतिर्यागाणां देवायु अने नारक्षयुनी उ० भ० छेदीय। जहान जेहुई-अध-अ अने उ० शिवापो. (= देवायुनी १०
 ईअर वषं प्रभायु अ० शिवापो देव अने नारक्षयुनी उ० सा० उ० शिवापो नारक्ष) गुरु असाए-छिष्ट अशातासां वरतां अति
 दुःभी अयवशासां) ईरे, इय अजाण वि-आनं पे आयुअनी भयु (तिशेय नारक्षयुनी भयु) उ० भेदीय। अतुके अट्ट-
 वासाज-आह' वषं ना आयुवाण। तिश्य अने भनुयसां अट्टमवासे-आहमे वषे अयं तट्ट-असां वरतां छेय नारे ईरे. ॥६४॥

૧. નિર્દેશ મહામુદત ૭૦ આશુભ્ય અનર્તનું જેવા છતાં ૮ વર્ષની આશુભ્યવાળા આ પ્રસંગમાં મહાા તેવું મારણ એમ સપાનમ છે કે-એથી ખેલતા અતિ દુઃખ પ્રાપ્ત થવા છતાં દુઃખની તદ્દશો અસંત અને વ્યક્ત અનુભવ ન થાય તો કે અભ્યુત્પન્નવેન જેમ છે, જેથી આસંત વ્યક્ત અતિ દુઃખનો આસંત અનુભવ ૮ વર્ષની વયે જોઈ શકે એમ સંભવિત છે, અર્થિત વ્યવર્ણને અર્થિક સંકશીલતા જેવાથી તેવો દુઃખાનુભવ ન જોય એમ સંભવે છે.

गङ्गा-
भाषान्तर
उद्दीरणा
कराणम् ।

ઉદીરણુ તો મથમજ કહી છે. શેષ ૧૧૦ તો અધુવેદ્યી હોવાથીજ એની આરે ઉદીરણુઓ સાદિ અધુવજ હોય છે. ॥૮૧॥ ફરિત
 રત્નપ્રકૃતિ પ્રવેશોદીરણાગત સાધારિપ્રરુપણા ॥ ફરિત સાધારિ પ્રરુપણા ॥

અવતરણ—મદેશોદીરણુ સંખંધિ સાધારિ મરૂપણુ મનીને હવે સ્વામી કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં ઉં ૫૦ ઉદીરણુના સ્વામી
 અને જધં ૫૦ ઉદીરણુના સ્વામી એમ બે પ્રકારના મદેશોદીરણુના સ્વામી કહેવાના છે, ત્યાં પ્રથમ ઉરૂદ મદેશોદીરણુના સ્વામી
 કહેવાય છે—

અણુમાગદીરણાણ જહનસામી પસજેદુણ । વાર્ડેણં અનયરો ઓહીણ વિળોહિલંમેળ ॥૮૨॥

અણુમાગદીરણાયાં જવનયસામી પ્રવેશજ્યેષ્ઠઃ । વાર્તીનામન્યવરોઽવધ્યોર્વિનાઽવધિલામેન ॥૮૨॥

અન્યવાય—અણુમાગદીરણાણ=પ્રવેશ કહેલી અનુભાગઉદીરણુમાં વાર્ડેણ=ધાતી મધુતિઓના જે જહનસામી=જધન્ય અનુભાગોદીરણુના
 સ્વામી કહ્યા છે તે જ અહિં પસજેદુણ=શુષ્કિતકર્માશ્ય મદેશની ઉંદીરણુમાં પણ કહેવા, પરન્તુ તદ્દાવત એકે ત્યાં શુતરેવલિ સ્વામી
 કહ્યા છે ને અહિં અન્યરો=શુતરેવલિ અથવા અશુતરેવલિપણુ ઉં ૫૦ ઉં ના સ્વામી હોય છે, અને ઓહીણ=અવધિદ્વેનના સ્વામી
 ઓહિલમેળવિળા=અવધિના સાથ સિવાયના, અર્થાત્ અવધિલાવિધ રહિત હોય તે બાણુવા. ॥૮૨॥

માવાય—વિશેષ અર્થ વૃત્તિથી બાણુવો. ॥૮૨॥

વેયળિયાણં ગહિહિદ્ સે કાલે અપ્પમાયમિય વિરઓ । સંવયણપણગતણુદગડજોયા અપ્પમત્તસ્સ ॥૮૩॥

વેદનીયયોર્ગદીબ્યતિ તસ્મિન્કાલેઽપ્રમાદમિતિ વિરતઃ । સંહનપશ્ચકવતુદ્વિકોથોતાનામમત્તસ્ય ॥૮૩॥

માવાર્થ:-શ્રુતિમાંથી વિચારવો ॥૮૦॥ इति मूलप्रवर्तनासाधारिप्रकरण ॥૮૦॥
અવતરણ-હવે ઉત્તરમુક્તિઓમાં મંદેશોદીરણની સાધાદિ મંદપણા કરાય છે-

મિચ્છત્તરસ ચરુદ્ધા સગયાલાપ તિહા અણુકોસા । સેસવિગપ્પા દુવિહા સવ્વવિગપ્પા ય સેસાણં ॥૮૧॥

મિથ્યાત્વસ્ય ચતુર્ધા સપ્તચ્ચારિણવસિષાપ્તુત્કથા । ચોપવિકલ્પા દ્વિવિધાઃ સર્વાવિકલ્પાશ્ચ ચોપાણમ્ ॥૮૧॥

અન્યવાર્થ-મિચ્છત્તસ=મિથ્યાત્વની અણુકોસા=અતુરુદ્ધ મંઉદીરણા ચરુદ્ધા=ચાર મંદારની છે, સગયાલાપ=સુહતાલીસ મંદુતિઓની [સાં ૫-૬૦ ૪-અત્તં ૫-તૈં ૭-વણ્ણાદિ ૨૦ રિશર-આન્ધર-શુભ-અશુભ-અણુ-નિર્માણની] અતુરુદ્ધ મંઉદીરણા તિહા=મંદારે (અં ૧૦ અમ્મું) છે, એ ૪૮ ના સેસવિગ્પા=શેષ ઉં ૧૦ અજં એ ચણ્ણ વિકલ્પ, અને સેસાણં=શેષ ૧૧૦ મંદુતિઓના સવ્વ-વિગ્પા=સેવે વિકલ્પ (ઉં ૧૦ અજં અણું) દુવિહા=બે મંદારે (સાદિ અમ્મુવ) છે. ॥૮૧॥

માવાર્થ:-ઉંમંદેશોદીરણા શ્રુણિત્તર્માથને સ્વરવઉદીરણાપર્વન્તે, અને ૧૦ ઉદીરણા પ્રાયઃ સંહિલ્લ મિથ્યાદાહિને હેય છે. મિથ્યાત્વની ઉં મંઉદીરણા અનન્તરસમયે સંયમસાહિત સમ્યક્ત્વ પામનારને મિથ્યાત્વના અન્યસમયે સમયસાદ્ર છે, માટે સાદિ અમ્મુવ. એ સિવાયની શેષ અણું ઉદીં સમ્યગ્થી પડતાં હેય તેથી સાદિ, એ સ્થાન આપાસને અનાદિ, મુવ અણુવ્યને અમ્મુવ જાવ્યને, તથા ૪૭ માં ચાં ૫-૬૦ ૪-અત્તં ૫ એ ૧૪ ની ઉરુદ્ધ ઉદીરણા ૧૨ માને અન્તે (સમયાધિશ્વવલ્લિશ શેષ) શ્રુણિત્તર્માથને છે, માટે સાદિ અમ્મુવ, એ સ્થાન આપાસને અતુરુદ્ધ હેય છે તેથી અનાદિ, મુંઅમ્મુવ પૂર્વવત્. શેષ ૩૩ની ઉંઉદીરણા શ્રુણિત્તર્માથ-સંયોગીને અન્ય સમયે છે માટે સાદિ અમ્મુવ, એ સ્થાન આપાસને અણું સર્વદા હેવાથી અનાદિ, મું અમ્મું પૂર્વવત્. એ ૪૮ ની ૧૦ ઉદીરણા અતિસંહિલ્લ મિથ્યાદાહિને છે, તે અતિસંહિલ્લથી ઉતરતાં અજયન્ય, માટે એ ધન્તે સાદિ અમ્મુવ. અને એ ૪૮ની ઉં

भाचार्यः—अप्यथाशेषतः सुखम् ऐ. विशेष इ-७०० उन्सोदीरणात् न्यामी विचारनाम् ७ प्रत्ययादि विचारवान् भूत्वा तेषां सामान्यधी आ प्रभाण्डे विचारवुं इ परिशेषात् प्रत्ययी रसोदीरणात् भावः किंशुद्ध होय, वाचप्रत्यय रसोदीरणात् ७४-५ होय, शुलभु-
तिशोनी ७४० रसोदीरणात् भावः सः वहीशधी अपने आशुलानी विशुद्धिवे होय, जोधी विपरीत रीते किंशुद्धरसोदीरणात् होय, भत्यादि
विचारोने ते ते भद्रतिना उदयवाणने ७७० उन्सवाभीभुं भद्रवुं ॥७६॥ ॥ इति ऋष्यनुमागोदीरणाना स्वामी अनुभागवदीरणा समाप्त ॥

અવતરણ.—અનુશાંગકીરણા કહીને હવે પ્રદેશ ઉઠીરણા મહેવાનો. પ્રસંગ છે, ત્યાં સહિઅનાદિ મરૂપણા અને સ્વામિવપ્રમરૂપણા એ બે અર્થાધિકાર છે, તેમાં સહિઅનાદિ મરૂપણા મૂલ્યમધુતિની અને ઉત્તરમધુતિની એમ બે પ્રકારની છે ત્યાં પ્રથમ મૂલ્યમધુતિસંબંધિ સાદિકનાદિપ્રારૂપણા કરાય છે, તે આ પ્રમાણે—

पञ्चानामनुकृष्टा त्रिधा प्रदेये चतुर्विधा द्वयोः । शेषविकल्पा द्विविधा सर्वाविकल्पाश्च शेषाणाम् ८०॥

કર્મપદ્ધતિ

॥૧૩૬॥

યાવન્નાયોજિકાકરણં તીર્થકારસ્ય નવક્રસ્ય યોગ્યન્તે । કર્મશુભવોર્મયઃ નિર્વર્તમાનસ્ય કેવલિનઃ ॥૭૮॥

અન્યાર્થઃ—જા=અનુસૂચી ન આતાજિકરણં=આયોજીત શરણ મધુન્-આરંભ્ય નથી ત્યાં સુધી તિથ્યાગ્રાસ=તીર્થકર તામની જન્મ રસો-
દીરણુ, અને નવાગ્રાસ=દ પ્રકૃતિની (તીલ-કુમ્ભ-કુમ્ભ-તિકત-મુદુ-શીત-કુશ-આરિયર-આશુભ) જોગંતે=સંયોગી કેવલિને અન્ય
સમયે જન્મરસોદીરણુ હોય છે. તથા કર્મશુભવોર્મય અને શુદ્ધ સ્વર્ગની જન્મરસોદીરણુ નિવર્તમાનસ્ય=સંયુદ્ધાતથી નિવર્તતા
(પાછા વળતા) કેવલિણે=કેવલિને મંયે=મથાનના સંકેરણ સમયે હોય છે. ॥૭૮॥

માતાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે-કેવલિસંયુદ્ધાતથી અનર્તુન્ધેલાં અનર્તુન્ધણસુધી કેવલિની વિશિષ્ટ શુભયોગમાં
જે પ્રકૃતિ તે આયોજીકરણ મહોવાય છે, અને તે સર્વ કેવલિને અવશ્ય હોય છે. કેવલિસંયુદ્ધાત તો શેષ કેવલિને હોય ને શેષને
ન પણ હોય. ॥૭૮॥

સેસાણ પગદ્વેર્ધે મહિમપરિણામપરિણઓ દ્વોજા । પચ્ચયસુમાસુમા વિ ય ચિતિય નેઓ વિવાગે ય ॥૭૯॥

રોપણાં પ્રકૃતિરેવકો મધ્યમવરિણામવરિણતો મવેત્ । પ્રત્યયશુમાશુમાન્ અપિ ચ, ચિન્તયિત્વા રોપા વિપાકં ચ ॥૭૯॥

અન્યાર્થઃ—સેસાણ=શેષ ૩૪ પ્રકૃતિઓની (વેદતીય ૨-ગતિ ૪-ગતિ ૫-આતુન્ ૪-ઉચ્ચવાસ-અગતિ ૨-અસાદિ ૨-અશ્વયજિ
૩-સુભગાદિ ૪-કુલ્યોદિ ૪-ઉચ્ચનીચગોચ) જન્મરસોદીરણુ પગદ્વેર્ધે=તે તે પ્રકૃતિનો વેદક તથા મહિમપરિણામપરિણઓ=મધ્યમ પરિણુમે
પરિણુત (યુક્ત) સર્વજીવને યથાસંભવ હોય. આ ઉદીરણુના દવામી વિચારની વખતે પચ્ચય=પ્રત્યય (પરિણુમ પ્રત્યય અને ભવપ્રત્યય)
વિચારવા. ય=યુગઃ પ્રકૃતિઓ. સુમ શુભાસા વિન્નુભ છે કે અશુભ છે તે પણ વિચારવા. ય=યુગઃ ત્રિવર્ગો=વિપાક (શ્રિભવિપાક આદિ
આર વિપાક) પણ ચિતિય=વિચારીને નેજા=જન્મ વા જન્મરસોદીરણુના દવામી) બાણવા. ॥૭૯॥

નૂર્ણ-
મયન-તર
જ્ઞાન-
કાળમ ।

॥૧૩૬॥

અન્યથાર્થઃ—સેવકસ્ત=સેવાત્ની વારસ વાસતસ=ખાર વર્ષના આશુવાળા (જીરૂલાશુવાળા) ત્રિદિવ્યન્દ્રિયને ખારસે વર્ષે હિય, તથા મરવ લટ્ટાળા=મરૂ અને લથુની સનિન 'વિદુલ્લ' અળાહારાસસ=સ્વખાશીવ્ય વિશુદ્ધિવાળા અનાહારક (વિખડાતિવાળા) સંતિ પત્રોને, અને શીલા=ર૦ પ્રકૃતિઓની (તેં ૭-ચક્રલથુવર્ષ શુભવશ્ચિદિ ૬-અશુભ-સ્થિર-શુભ-નિર્માણુ એ ર૦ની) અફિલ્ટુ=અતિ સંકિલ્પને (અતિ સંકિલ્પ અનાહારક મિથ્યાદિપિને અખાન્તરાહાતિમાં) ૪૪૦રસોદીરણુ હિય ॥૭૬॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે ॥૭૬॥

પત્તયમુરાલસમં દ્વયરં હુંદેળ તસસ પરવાઝાં । અપ્પાડયસસ આયાતુજ્જોયાળમવિ તજ્જોગે ॥૭૭॥

પ્રત્યેકર્મૌવાકિકસમામિતરં હુંદકેન તસ્ય પરવાતઃ । અત્પાપુષ્પ આતપોથોતયોરપિ તદ્વયોગ્યઃ ॥૭૭॥

અન્યથાર્થઃ—પત્તેગ=અર્પેક નામની ડરાલસમ=આંહાંસમાન છે (સૂં એકેંને પ્રથમ સમયે છે), દ્વયર=દ્વિતર-સાધારણની હુંદેળ=હુંડક સારખી (આહાં સૂં એકેન્દ્રિયને પ્રથમ સમયે) છે, તથા તસસ=તે એકેન્દ્રિયને ૪ (શીલ્પ પર્વાત અલ્પ આશુવાળા અતિ સંકિલ્પ અને પર્વાતિના અન્વયસમયે વર્તતા સૂંએકેંને ૪) પરવાઝા=પરવાતાતની ૪૦ રસોદીરણુ હિય છે, તથા આયાતુ જ્જોયાળ અતિ અતિ=આતપ અને ઉદોતની પશુ તજ્જોગે=તદ્વયોગ્ય-તેના ઉદ્દેશવાળા અરીરપર્વાતિએ પર્વાતપૃથ્વીક્રમને પ્રથમ સમયે સંકિલ્પને ૪૦ રસોદીરણુ હિય (આહિ ઉદોતને માટે પશુ દુતિમાં પૃથ્વીક્રમ ૪ કહે છે) ॥૭૭॥

માવાર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ૭૭॥

જા નાડિજિજયકરણં તિરથગરસસ નવગસસ જોગંતે । કવચલટ્પરુણમંથે નિયત્તમાળસસ કેવલિળો ॥૭૮॥

નિચચાઃકી ૪૦૦સોદીરણા. કદે છે. સાહારાણ=આહાં ૭ની આવિશુદ્ધમત્ત કહીજો=ચત્રીને કપ્પકારભિ=અલપકાળમાં (પ્રથમ સમયે) ૪૫૦૦સોદીરણા હોય છે. ॥૭૪॥

સાચાર્ય:—અન્વયધર્વત મુખમ છે. વિશેષ ક-પહેલા જેણે વૈદ્ય સામગ્રી ઉદ્ધવા કદી છે તેવો વૈદ્ય ૭ની સત્તા વિનાનો અમતિપદ્યેં અલપકાળ વેં ઉપાંગમાંથીને ત્યાંથી સ્વપ્રાપ્ત્ય દીધાંસ્થિતિ વાળો [પ્રલોપપ્રાપ્ત્યપ્રથેયસાગ આશુવાળો] ધરેલો નારક વૈદ્યઉદ્ધવા પ્રથમસમયે વૈંઉપાંગની ૪૫૦ ૦સોદીરણા કદે. ॥૭૪॥

અમળો ચડરસુસમાળપ્પાક સગચિરદિરે સેતે । સંઘવળાળ ય મળુઓ હુંહવવાયાળમવિ સુહમો ॥૭૫॥

અમનરશ્ચતુરાસવપ્રર્પમનારાચોત્તયાયુષ્ક: સ્વકચિરસ્થિતિ: સ્રોણામ્ । સંહતનાનાં ચ મતુજો હુંહકોપવાતયોરપિ સ્વપ્ન: ॥૭૫॥

અન્વયાર્ય:—અપ્પાક=અલપપ્રાપ્ત્યવાળો. અમળો=અસંપ્તી પદ્યેં ક્ષરંત તસમાળ=ચતુરશ્ચ સંદેશન અને ૫૦૦૫૯૦ની ૪૦૦સોદીરણા કદે. સેતેન્શોષ મધ્ય ય સંદેશનની સ્થા=પ્રોતાના આશુભ્યનીચિદિરે=દીર્ઘસ્થિતિમાં વર્તેલો અસંપ્તો પદ્યેંઉપતિતા પ્રથમ સમયે ૪૦ ૦સોદીરણા કદે. ય=અને સંદરણાળ=શોષ ય મધ્ય સંઘવણની પશુ દીર્ઘસ્થિતિવાળો (પૂર્વકૃત વર્ધાશુવાળો) મળુઓ=મનુભ્ય પ્રથમ સમયે ૪૦૦સોદીરણા કદે. [તિરુંચથી મનુભ્ય પ્રાય અલપળાળવાળા હોય છે મોટે મનુભ્ય કલા]. તથા હુહ ત્વવાયાળ અવિ=હુંકે અને ઉત્પાતની પશુ ૪૦ ૦સોદીરણા સુહમો=દીર્ઘઆશુવાળો સ્વપ્ન મોક્ષેન્દ્રિય ઉપતિતા પ્રથમ સમયે કદે ॥૭૫॥

સાચાર્ય:—અન્વયધર્વત મુખમ છે ॥૭૫॥

સેવદસ્સ વિદંદિય વારસવાસસ્સ મડયલહુમાળં । સન્નિ વિસુક્કાણાહારાસસ વીસા અહકિલિદ્દે ॥૭૬॥

સેવાત્તસ્ય દીન્દ્રિયસ્ય દ્વાદશવર્ષાર્ણવ: મદુલધુક્રયો: સંજ્ઞિન: વિશુદ્ધનાહારાશ્ચસ્ય વિંશતીનામતિચિલ્લ: ॥૭૬॥

૩ આશુની સંકેદશથી અને નરશશુની વિશુદ્ધિથી હેય છે. ॥૭૨॥

સાવાર્ય—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૭૨॥

પોગલવિવાગિયાણં મવાહસમયે વિસેસમવિ ચાસિં । આહતણૂં દોળહં સુહુમો વાટ ય અપ્પાઝ ॥૭૩॥

પુદ્ગલવિષાકિનીનાં મવાહસમયે વિશેષમપિ ચાસામ્ । આદિતત્ત્વોદ્ધર્યોઃ સ્ફુમો વાયુશ્ચાત્મયુઃ ॥૭૩॥

અન્વયાર્ય:—પોગલવિવાગિયાણં=પુદ્ગલવિપાકી સઘળી મધુતિઓની જૉરસેદીરણા મવાહ સમયે=લબ્ધતા આદિ સમયે હેય છે, જ્ઞ=પુનઃ આસિં=એ મધુતિઓના સંબંધમાં ઇંદક વિસેસ અર્થિ=વિશેષતા યણુ છે તે આ પ્રમાણિ-આહતણૂં દોળહં=ચેડેલા થે શરીરની (ઓદાં વૈંની) અપ્પાઝ=અલ્પ આશુલ્પવાળો સુહુમો=અપૂર્વાસ સ્ફુમત્યોદેન્દ્રિય અને અલ્પઆશુલ્પાળો પાદરપર્વાસ વાજ=વાયુ અનુકરે [ખોદાંની સૂં એકેં અને વૈંની વાણુ] જૉર સેદીરણા ઇરે છે ॥

સાવાર્ય—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-આદિ ઉપાંગ સહિત ઓદાં વૈંની પાંધન સંધાતન સાથે ૬-૬ મધુતિ ગણવી. સમક ન ગણુદું. કેમકે એકેન્દ્રિયમાં અંગોપાંગ નામકમને ઉદય હોતો નથી. ॥૭૩॥

વેદંદિય અપ્પાઝગ નિરય ચિરતિદં અસન્નિણો વા વિ । અંગોવંગાણાહારણાજ્ઞાણોપ્પકાલમિમ ॥૭૪॥

દ્વીન્દ્રિયોડ્વયાયુક્તો નૈરયિકશ્ચિરસ્થિતિકોડસંજી વાજપિ । અંગોપાંગાનામાહારકસ્ય યતેરત્પકાલે ॥૭૪॥

અન્વયાર્ય:—અંગોવંગાણ=અંગોપાંગની, અર્થાત્ પૂર્વોક્ત થે શરીરના ઉપાંગમાં પ્રથમ ઓદાં ઉપાંગની અપ્પાઝગ વેદંદિય=અલ્પ આશુલ્પવાળો. દ્વીન્દ્રિય (પ્રથમસમયવતી) વા=અને વૈંકિયઉપાંગની અસન્નિણો વિ=અસંનિષાંથી ગયેલો-થયેલો. ચિરતિદં=દીર્ઘસ્થિતિવાળો.

भावार्थः—अन्वयार्थवत् शुभम् छे ॥७०॥

निदानिर्द्दणं प्रमत्तविरणं विसृज्यमाणमि । वेयगसम्पत्तस्त उ सगवणोदीरणचरमे ॥७१॥

निदानिर्द्दानीं प्रमत्तविरते विशुध्यमाने । वेदकसम्पत्तस्य तु स्वक्षणे चरमोदीरणायाम् ॥७१॥

अन्वयार्थः—निदानिर्द्दणं=निदानिर्द्द १२५वा १२५वा स्थानधिवी त्रिसृज्यमाणमि प्रमत्तविरणं=विशुध्यमान (अप्रमत्तास्त्रिशुभ) प्रमत्त-
विरते, उ=अने वेयगसम्पत्तस्त=वेदकसम्पत्तानी (सम्पत्तौ सोढनीयनी) १२५०२सोढीरशु। क्षायेक्ष सम्पत्तस्य १२५०२सोढनीयनी। क्षय
धया भाद सगवण=गोतानी क्षय धये उदीरण चरमे=गोतानी अस्मिन्नीरशु। वरते । सम्पत्तयेक्ष आवदिक्ष . शेषः . यहे याश्
अतिवर्णने ४-५-६-७ये शुशुस्थाने] छेय. ॥७१॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् शुभम् छे. ॥७१॥

से काले सम्पत्तं ससंजमं गिणहृशो य तेरसगं । सम्पत्तमेव मीसे आऊण जहन्नगदिहंसु ॥७२॥

तस्मिन् काले सम्पत्तं ससंजमं गृह्यतश्च त्रयोदशानाम् । सम्पत्तमेव मिश्रस्य आयुषं जपन्यस्मिन्तिषु ॥७२॥

अन्वयार्थः—से काले=अनन्तरसमये (अग्निम समये०) सर्वत्र सम्पत्तं=संयम अहित सम्पत्तस्य गिणहृशो=भेदशु भवता-१२५०२
७२०ने तेरसगं=तेर प्रभृतिनी (मिश्राद्रदिने मिश्रा०अनंता०४नी, अपिरतने ४ अप्रमत्तानी द्दशविरतने ४ प्रमत्तानी ओ हीते १३
नी) १२५०२सोढीरशु। छेय छे. तया अनन्तरसमये ७ हेचण सम्पत्तस्य १२५०२सोढनीयनी (तया मिश्राद्रदिने) मीसे=मिश्रसोढनीयनी
१२५०२सोढीरशु। छेय. तया आऊण=४ आयुषानी १२५०२सोढीरशु। जहन्नगदिहंसु=गोतपोतानी १२५०२सोढनीयनी वरतानी छेय. (ओभां

અવતરણા—કેવે જાવત્ય અનુભાગ ઉદીરણાના સ્થાની ક્ષેપાય છે.

સુવકેવલિણો મદ્રસુવચ્ચસુઅચ્ચસૂણુદીરણા મંદા । વિપુલપરસોદિગણં મળણાણોદિગસ્સાવિ ॥૬૯॥

શુતકેવલિનો મતિશુતાચક્ષુઅશુણુમુદીરણા મન્દા । વિપુલપરમાવધિકાનાં મનોજ્ઞાનાવધિકાદિકયોરપિ ॥૬૯॥

અન્યાર્થ—મદ્રસુવ અચ્ચસુવચ્ચસૂણ=મતિશુતઅચ્ચસૂવચ્ચસૂણ=અપ્રકૃતિઓની મદા ઉદીરણા=મંદ (જ્ઞાન) ઉદીરણુ સુવકેવલિણો શુતકેવલિને [૧૨મા ની સમયાધિ અવાલિશ શેષ રહે ચૌદ પૂર્વધરને] હેાય છે. તથા મળણાણ ઓદિગસ્સ અવિ=મનાપૂર્વ વસાનાવરણુ અને અવાધિક્ષિ આવરણુની જૉરસોદીરણુ ૧૨માની સમયાધિઅવાલિશશેષ રહેતા અવકેમે વિપુલ=વિપુલમતિ મનઃપૂર્વ વસાનીને અને પરસોદિગણ=પરમાવાધિવતને હેાય છે. ॥૬૯॥

માવાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૬૯॥

સ્વપણાય વિવકેવલસંજ્જલનાનાં ચ નોકપાયાણામ્ । સ્વસોદીરણાન્તે નિદ્રાપચલયોરપશાન્તે ॥૭૦॥

ક્ષપણાય વિવકેવલસંજ્જલનાનાં ચ નોકપાયાણામ્ । સ્વસોદીરણાન્તે, નિદ્રાપચલયોરપશાન્તે ॥૭૦॥

અન્યાર્થ—વિવક=પ અન્તરાધ કેવલ=કેવલદિક્ષિ ય=અને સજ્જલણાણ=અર સંજ્જલન નોકપાયાણાણ=અને ૯ નોકપાય એ ૨૦ પ્રકૃતિઓની જ્ઞાનસોદીરણુ સય સય ઉદીરણતે=યોતરોતાની ઉદીરણુને અને સ્વપણાય=અપાપવાને ઉદમવત થયેલા ક્ષપકેને હેાય છે, (એમાં ૫ વિવક=૨ કેવલ=૦ની ૧૨માની સમયાધિઅવાલિશશેષ, ૩ સં ૦ ૩ વેદના ૯મે, સંલોભની દશમે ૬ નોક=૦ની ૮માના અન્યસમયે.) અને નિદ્રાપચલણ=નિદ્રા પ્રયત્નાની ઉત્તરતે=ઉપશાન્તચૌદિ-૧૧મે જ્ઞાનસોદીરણુ હેાય છે. ॥૭૦॥

ઉત્તરવૈક્રિયતિર્યોતસ્યાત્પ્રથવી(કાયિકા) । નિજગતિકાનાં મળિતારત્વતીયે સમયે આતુપૂર્વીણમ્ ॥૬૭॥

અર્થઘટ્ટન—ઉત્તરોત્તરસંલેધાતની ઉત્તર કેવલિચ્છદ=ઉત્તરપૈશ્વિકમાં વર્તતા ઝુનિ (પર્થાસ અને સર્વવિશુદ્ધ), અને આવક્ષસ=આતપની જાણુત્તરી=(ખાદરપર્થાસ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો સર્વવિશુદ્ધ) ખર પૃથ્વીશ્રય [સૂર્યવિમાનગત રત્નવર્તી] છબ ઉત્કૃષ્ટ રસોદીરણા કદે છે. તથા (અ)ગ્રુજગોળ=ચાર આતુપૂર્વીની ઉન્નરસોદીરણા નિયા ગર્હણ=પ્રોતગોતાની ગતિમાં વર્તતા છબને તદ્દર સમુદ્ર=ત્રીજે સમયે મળિયા= ક્ષેત્ર છે (એમાં નરકતિર્યંચાતુન્સંદિષ્ટને અને ૨ આતુપૂર્વ વિશુદ્ધને ક્ષેત્રી). ॥૬૭॥

માર્ગાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે. ॥૬૭॥

જોગંતે સેત્રાણં સુમણમિયરાસિ ચત્રસુ વિગર્હસુ । પઞ્ચનુક્રઢમિચ્છસ્સોદીણમણોહલિક્ષિસ્સ ॥૬૮॥

યોગયન્તે ચોપાણાં શુભાનામિત્રાસાં વતસુજ્વાપિ ગતિષુ । પર્યામોત્કટામિથ્યાદટ્ટરવચ્ચોત્તવધિલનિવક્ષમ્ય ॥૬૮॥

અન્વયાર્થ—સેત્રાણં સુમણં=શેષ ૨૫ શુભમ્મૂલતિઓની ઉન્નરપ્રજાગલિતરણા જોગંતે=સયોગી કેવલીને અન્વય સમયે (સર્વાપવર્તના-સમયે) હોય છે. દ્યુત્રાસિ=કદર જે અશુભ ૩૧ મ્મૂલતિઓ તેની ઉન્નરસોદીરણા વ્રજસુ વિ ગર્હસુ=ચારે ગતિમાં ઉત્ક્રઢ=ઉત્કૃષ્ટ સંક્રેષ્ઠવાળા પજ્જત=પર્થાસ મિચ્છસ=અિથ્યાદિને હોય છે. તથા ઓદીણં=અવધિનો (અવધિ દ્વિઝના) ઉન્નરસોદીરણા એજ ચારે ગતિવાળા મિથ્યા-દિનિ કળોહિતદ્વિસસ=અનવધિદાબધકને (મતુન્તિઓમાં અવધિદાબધ સહિતને) હોય છે. ॥૬૮॥

માર્ગાર્થ—અન્વયાર્થવત્ સુખમ છે. (વશેષ એ કે—તૈન્ન-ઉન્નરકલ્પવજીને શુભ વર્ણાદિ ૮-આશુન્-સિર-શુભ-શુભગ-આદેય-ચક્ર-નિર્માણ-ઉચ્ચ-૭૪૦ એ ૨૫ શુભ મ્મૂલતિઓ, તથા અવધિસહિત ૪ જ્ઞાનાન્-કેવલકર્મ-નાન્-મિથ્યાના-૧૬ ક્ષયા-કર્મ-શુરે વજીને અશુભવર્ણાદિ ૭-આસિર-અશુભ એ ૩૧ અશુભ મ્મૂલતિઓ. ॥૬૮॥ ॥ ફિત ઉચ્છ્ર જનુભાગા ઉત્તરેણાત્ત્રામી ॥

હસ્સત્વિહ પજ્જતા તન્નામા વિગલજાહસુહમાણં । ધાવરનિગોયપ્પિંદિયાણમવિ વાયરો નવરિં ॥૬૫॥

હસ્પરિથતિકાઃ પર્યાસાઃ તન્નામાનો વિકલજાતિદ્વક્ષમાણામ્ । સ્થાવરનિગોદૈકેન્દ્રિયાણામપિ વાદરો નવરમ્ ॥૬૫॥

અન્યાર્થઃ—વિગલજાહસુહમાણ=વિહલેન્ભતિ કે-સૂક્ષ્મભાગ એ ચારના ઉદ્વૃષ્ટ રસોદીરક હસ્સત્વિહ=જ્વલન્ત્ય આશુચ્ચવાળા પજ્જતા=પર્યાસાઃ તન્નામા=તે તે નામકર્મના ઉદયવાળા (ક્ષીન્નિન્ધ્યુલં અને સૂક્ષ્મએકેન્) સર્વસંદેશવર્તીં ભવે બાણુવા, તથા ધાવર નિગોય પ્પિંદિયાણં અવિન્દ્યશ્વરનામ-નિગોદ (સાધારણ) નામ એકેન્ભતિ એ ત્રણના ઉન્નરસોદીરક યણુ તે તે કર્મના ઉદયવાળા પર્યાસે જ્વલન્ત્યાશુવાળા સર્વસંદેશ્ય ભવે છે. ત્યારિન્પરન્તુ તદ્દશવત એ કે એમાં સૂક્ષ્મને બદલે વાયરો=બાદર એકેન્દ્રિય ભવ બાણુવે. (ક્ષરણ કે સૂક્ષ્મશી બાદરને સંદેશ અશ્વિક હોય છે) ॥૬૫॥

માર્વાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૫॥

આહારતણૂ પજ્જતગો ય ચરસંસમડયલહુગાણં । પત્તેયસ્વગ્ગપરપાયાહારતણૂ ય વિસુક્કો ॥૬૬॥

આહારકતત્તુઃ પર્યાસિકશ્ચ વતુરસપ્પદુલ્લૂનામ્ । પ્રત્યેકલ્લગતિપાયાતહારકતત્ત્વાં ચ વિસુક્કઃ ॥૬૬॥

અન્યાર્થઃ—ચરસ=સમશ્ચુરસ-ચૂલ્લ-દંદુ-પ્રત્યેક-શુભપ્રભતિ-પર્યાયાત અને આહારન્ત એ ૧૩ પ્રકૃતિના ઉન્નરસોદીરક સર્વવિશુદ્ધ પજ્જતગો=પર્યાસે આહારતણૂ=આહારકશરીરી સમત છે ॥૬૬॥

માર્વાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે ॥૬૬॥

ઉત્તરચેડવિવજઈં ઉજ્જોવસ્સાપવસ્સ ત્વરપુલ્લવી । નિયગર્ગઈંપં મણિયા તદ્દપ્પ સમપ્પ ણુપુન્વણિં ॥૬૭॥

અન્યવાર્થઃ—ાદૃહુલ્લાવાળા=રહેબાતિ-હુંડક-ઉપધાત-કુખગાતિ-નીચ ગોત્ર અને હુલાંબ ચતુષ્ક (હુલાંબ-હંરવર-આનાદિય-અયશ) ની નિત્ર ઉક્તસ સમત્તેઉદ્દેષ્ય રિથિતિવાળા પર્વાસ નારકને સર્વસંહિલને ઉંરસેલીરણુ છેલ, તથા સમસાત્વ=અપર્વાસ નામની ઉંરસેલીરણુ નારસ=લીબ અપર્વાસ નરને-મનુષ્યને અંતે=અન્યસમસે સર્વસંહિલને હોય ॥૬૨॥

માવાર્થઃ—આન્યથાધર્મત્ સુગમ છે ॥૬૨॥

કવચહુત્સંવયણારથીપુસસંતાળતિરિચનામાણં । પંચિદિઓ તિરિક્તો અટ્ટમવાસેટ્ટવાસાઓ ॥૬૩॥

કર્મશુભ(કુ)સંહનનાં ત્રીપુત્ર(કુ)સંસ્થાનાતિર્યનાન્નામ્ । પન્નેન્દ્રિયસિતયંપ્રમર્વેટ્ટવાર્પિકમ્ ॥૬૩॥

અન્યવાર્થઃ—કવચહૃત=કંઈક-શુદ્ધ-અશુભ ૫ સંહન, સ્ત્રીવેદ-પુરુષવેદ-પહેલા અને છેલ્લાને છોડી અશુભ ૪ સંસ્થાન અને તિથ્ય ચાત્ર એ ૧૪ પ્રકૃતિની ઉદ્દેષ્ય રસેલીરણુ અટ્ટવાસાઓ=આઠ વર્ષના આશુષાળો અટ્ટમવાસે આઠમે વર્ષે વતંતો સર્વસંહિલ પંચિદિઓ તિરિક્તો=પંચોન્દ્રિય તિથ્ય ૩૨ છે ॥૬૩॥

માવાર્થઃ—અન્યથાધર્મત્ સુગમ છે ॥૬૩॥

મણુઓરાલિયવજ્જારિસહાણ મણુઓ તિપ્પણજ્જતો । નિયગાઈ ઉક્કોસો પજ્જતો આઝાણં પિ ॥૬૪॥

મનુજોવારિકવર્ણમાનાં મનુજાન્નિપલ્યઃ પર્વાસઃ । નિજકાસિયત્તોન્નકઃ પર્વાસ આયુષામપિ ॥૬૪॥

અન્યવાર્થઃ—મણુ=મનુષ્યગતિ ઔદાં ૭ અને ૧૦૪૧૯નારાગ્નના ઉંરસેનો ઉદીરક તિપ્પણ=રણુ પલ્લેપરમના આશુષ્યવાળો પજ્જતો=પર્વાસ મણુઓ=સર્વવિદુદ્ધ મનુષ્ય છે. અને આઝાણંપિ=આર આશુષ્યના ઉંરસના ઉદીરક નિયગાઈ ઉક્કોસો=પેતપોતાના આશુષ્યમાં વતંતોા ઉદ્દેષ્ય આશુષ્યવાળો પજ્જતો=પર્વાસ ૯૪ બાણુવો (૩ આશુષ્ય માટે સર્વવિદુદ્ધ અને નરકાશુનો સર્વસંહિલ છે) ॥૬૪॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगम छे ॥५८॥

पंचिदियतस्वायत्पञ्चत्तनासायसुस्तरगईणं । वेउवुस्सासाण देवो जेटुट्टिइ समत्तो ॥६०॥

पञ्चेन्द्रियत्रसवादत्तपयस्मिन्नात्तासुस्तरगतीनाम् । वैक्रियोच्छ्वासानां देवो ज्येष्ठस्थितिः समाप्तः ॥६०॥

अन्वयार्थः—पंचिदिय=५ यो,न्द्रिय=त्रस-भा।६०-पर्याप्त-शात्ता-सुस्तर-अने सुभाति (दिवात्ता) तथा वैक्रिय ७-विश्रवाप्त ओ १५ भट्टतिओनी उरुट्ट अन्तुलाओदीरशु। जेटुट्टिइ=उरुट्ट वउ सा० स्थितिवाण। समत्तो=पर्याप्त देवो=देवने अतिविशुद्धिर्वातने ज्ञेय ॥६०॥
भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगम छे ॥६०॥

सप्तमत्तमीसगाणं सेकाले गहिहिइत्ति मिच्छत्तं । हासरईणं सहस्सारगस्स पज्जत्तदेवस्स ॥६१॥

सप्तमत्तमिषयोस्तस्मिन्कालेऽनन्तरसमयेऽग्रहिष्यति मिथ्यात्वम् । हास्यतयोः सहस्राक्षस्य पर्याप्तदेवस्य ॥६१॥

अन्वयार्थः—से काले=अनन्तर सप्तमे मिच्छत्त=मिथ्यात्व गहिहिइत्ति=अर्हशु वरेशे-प्राप्तशे तथा सर्वसंहिदष्ट सप्तयष्टदिने अने भिश्रदष्टिने ३मे सप्तमत्तमीसगाणं=सप्तयष्टत्तनी अने भिश्रनी उरुट्ट रसोदीरशु ज्ञेय अने हासरईण=३सप्त यत्तनी ७० रसोदीरशु।
सहस्राक्षस=सर्हसारहदपना पज्जत्तदेवस्स=पर्याप्त देवने ज्ञेय ॥६१॥

भावार्थः—अन्वयार्थवत् सुगम छे ॥६१॥

गइहुहुववायाणिट्ठखगइनीयाण दुहवउक्कस्स । निरउक्कस्स समत्ते असमत्ताए नरस्संते ॥६२॥

गतिहुहुक्कोपधातानिष्टखगतिनीचैर्गौत्राणां दुर्भगचतुष्कस्य । नैरायिक उत्कृष्टः समाप्तोऽयर्थास्तस्य नरस्यान्ते ॥६२॥

ચવતરણઃ—હવે સ્વામિષ્વ એ ફૂલો અધિધર ક્ષેત્રને પ્રસંગ છે, ત્યાં ઉદ્દુષ્ટસોદીરણના સ્વામી અને ૭૦ રસોદીરણના સ્વામી ક્ષેત્રવાત છે ત્યાં પ્રથમ ઉદ્દુષ્ટસોદીરણના સ્વામી ક્ષેત્રવાત છે—

દાળાદિ અચક્ષુણં જેટુઠા આદ્રમિ દીળલદ્વિસ્સ । સુદુમસસ ચક્ષુણો પુણ તેદંદિય સવ્વપ્પજતે ॥૫૮॥

દાનાઘચક્ષુણં જેટા, આદૌ દીળલદ્વિસ્સ । સ્વસ્સસ ચક્ષુણઃ પુનર્ગીન્દ્રિયસ્ય સર્વપર્યામિસ્ય ॥૫૮॥

અન્યચાર્યઃ—દાળાદિ ૫ અન્તરાયની અને અચક્ષુણં=અપશુદ્ધર્થનાંની જેટુઠા=ઉદ્દુષ્ટસોદીરણા દીળલદ્વિસ્સ=અધ્યય લબિધવાળા સુદુમસસ=સૂક્ષ્મ એકેન્ને આદ્રમિસ=આધ સમયે હોય, પુણ=અને ચક્ષુણો=અશુદ્ધર્થનાંની ઉન્નરસોદીરણા સવ્વપ્પજતે=સર્વ પર્યામિષ્વો (પાંચે પર્યામિષ્વો) પર્યામ તેદંદિય=ચીન્દ્રિય ભવને પર્યામિના છેલ્લા સમયે હોય છે ॥૫૮॥

માવાર્થ —અન્યચાર્યવત્ સુગમ છે ॥૫૮॥

નિદાહપંગ્ગસસ ય મહિમ્સપરિણામસંકિલિટુસ્સ । અપુમાદિઅમાયાણં પાણ્ણ જેટુઠિદ્ધ સમત્તો ॥૫૯॥

નિદ્રાદિપશ્ચકસ્ય ચ, મધ્યમપરિણામસંકલિટસ્ય । અપુમાઘરાતાનાં નૈયયિકો જ્યેષ્ઠસ્થિતિકઃ સમાસઃ ॥૫૯॥

અન્યચાર્યઃ—ય=પુનઃ નિદ્રાહપંગ્ગસસ=નિદ્રા આદિ ૫ નિદ્રાની ઉન્નરસોદીરણા મહિમ્સ=અધ્યય પદરણામવાળા સંકલિટ ભવને સર્વ પર્યામિષ્વો પર્યામને હોય છે. [અતિ ઉન્નર સંકલિટપદની અને અતિવિદુદ્ધને નિદ્રાનો ઉદય ન હોય] અપુમાદિ=ન્યુસંક વેદ વિશેષ (નંપું અપતિ-સોક-લય-કુત્સાનો) તથા અમાયાણં=અમાતાની ઉન્નરોદીરણા જેટુઠિદ્ધ=જ્યેષ્ઠ-ઉદ્દુષ્ટ સ્થિતિવાળા સમત્તે=સમાપ્ત-પર્યામે ણિણ્ણ=નાર્યને સર્વસંકલિટને હોય છે ॥૫૯॥

અવતરણાઃ—હવે ઉત્તરમ્ભૂતિ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કથય છે—

મહલહુગાણુકોસા ચતરિવિહા તિવ્રહમવિ ય અજહન્ના । પાઙ્ગયથુવા ય અથુવા વીસાણ હોયણુવકોસા ॥૫૬॥
તેર્વેસાણ અજહન્ના વિ ય ય્યાસિ સેસગવિગપ્પા । સત્ત્વવિગપ્પા સેસાણ વાવિ અથુવા ય સાર્દ ય ॥૫૭॥

મહુલક્યોમ્નુત્ક્રમ ચતુર્વિધા ત્રયાણામપિ વાજપન્યા । અનાદિર્ધ્રુવા ચાગ્રવા વિંશતીનાં મ્ભવત્યનુત્ક્રમ ॥૫૬॥

ત્રયોવિંશતીનામજપન્યાઽપિ ચૈત્રાસાં શેષવિકલ્પાઃ । સર્વવિકલ્પાઃ શેષાણાં વાપ્યગ્રવાશ્ચ સાદિશ્ચ ॥૫૭॥

અનવચાર્થઃ—મહલહુગાણ=મુહ લઘુની અણુકોસા=અનુલ્પટ રસોદીરણા આરે પ્રકારની છે. તિવ્રહમવિ ય=અર્પને ત્રણેની પણ [મિથ્યાં ૭૩ કર્કશ યો ત્રણની] અજહન્ના=અબધન્ય રસોદીરણા વ્રતચિહ્ના=૪ પ્રકારે છે, તથા (તે ૭-મુહલઘુવલ્)ને શુભવર્ણાદિ ૬-અણુ-રિશ્વર-શુભ-નિર્માણ યો વીસાણ=વીશ પ્રકૃતિની અણુવકોસા=અનુલ્પટ રસોદીરણા પાઙ્ગયથુવા ય ગ્રાથુવા=અનાદિ ક્ષુબ્ધ અને અક્ષુબ્ધ યો ૩ પ્રકારની છે. તેર્વેસાણ=૨૩ પ્રકૃતિઓની (સાનાં ૫-દર્શનાં ૪-અનંત ૫ અશુભ વર્ણુ ગંધ રસ રૂક્ષ-શીત-અરિશ્વર-અશુભ યો ૨૩ ની) અજહન્ના વિ ય=અબધન્ય રસોદીરણા પણ ૩ પ્રકારની છે. ય્યાસિ=ઓ કહેલી પ્રકૃતિઓના શુભ વિકલ્પ (મુહલઘુના ઉં ૪૦ અબ્જ, મિથ્યાં ૭૩ કર્કશના ૪૦ ઉં ૨૦ અનુ, ૨૦ ના ૪૦ અબ્જ ઉં, ૨૩ ના ૪૦ ઉં ૨૦ અનુ) સેસાણ=અર્પને યો કહેલી પ્રકૃતિઓ સિવાયની શુભ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓના સત્ત્વવિગપ્પા વાવિ=સ્વર્વે વિકલ્પો પણ (આરે વિકલ્પ) સાર્દ ય ગ્રાથુવા ય=સાદિ અને અક્ષુબ્ધ છે (અ-ધ્રુવોદયી હ્રિવાથી) ॥૫૬-૫૭॥

માવાર્થઃ—દુત્તિમાંથી વિચારવે ॥૫૬-૫૭॥

સુદૃઢ-મન્યેષ એ ઉને। અનુભાષ ઉત્તર ધરીર સિવાય મૂળદેહમાં ભવમન્યધિષ પરિણામે ઉદીચય છે. સુભાષ-આદેય-ચક્ર-ઉચ્ચ એ ચારની શુણ્ણહિતને (અવતીને) ભવમન્યય પરિણામી છે. ધાતિકર્મની ઉદીરણા દેવનારકને ભવમન્યધિષ છે. ॥૧૩॥

અવતરણ—એ સીતે ચારે પ્રકારે મન્યમન્યરૂપણા કરીને હવે સાદિ અનાદિ પ્રણાગરૂપ પાંચરો અધિકાર મહેવાય છે તે મૂળમધુતિ અને ઉત્તરમધુતિ સંબંધિ એમ બે પ્રકારનો છે. ત્યાં પ્રથમ મૂળમધુતિ સંબંધિ સાદિઅનાદિ મરૂપણા કરાય છે—

વાર્દણં અજહન્ના દોહમણુક્રોસિયાથો તિવિહાથો। વેયણિણુક્રોસા અજહન્ના મોહ્ણીણુ ડ ॥૧૪॥

સાહઅણાઈ ધુવ અધુવા ય તસ્સેસિના ય દુવિગપ્પા। આડસસ સાહ અધુવા સન્નવિગપ્પા ડ વિન્નેયા ॥૧૫॥

વાતિનામજવન્યા દ્રયોરનુત્તણા ત્રિવિધા। વેદનીયસાનુત્તણાજ્ઞવન્યા મોહનીયસ તુ ॥૧૬॥

સાઘનાદિધુવાધુવાથ તત્ત્વેષાથ દ્વિવિકલ્પાઃ। આયુષઃ સાઘધુવાઃ સર્વાવિકલ્પાસુ વિજ્ઞેયાઃ ॥૧૭॥

અન્યાર્થ—વાર્દણં=મોહનીય વિના ૩ ધાતિકર્મની અજહન્ના=અબદન્ય અનુભાષોદીરણા અને દોહદ્વંનામભોગ એ બેની અણુક્રોસિ-યાજો=અનુદૃષ્ટ ઉદીરણા તિવિહાજો=અનાદિ ધ્રુવ અધુવ એ ત્રણ પ્રકારની છે. તથા વેયણિણુ (અ)ણુક્રોસા=વેદનીયની અનુદૃષ્ટ ઉત્તરથા મોહ્ણીણુ=મોહનીયની અજહન્ના=અબદન્ય ઉદીરણા સાહ અણાઈ ધુવ ય અધુવા=સાદિ અનાદિ ધ્રુવ અને અધુવ એમ ૪ પ્રકારની છે. ય=અને તસસ=સાત કર્મના સંસિગા=શેષ વિષદેષો (આર ધાતીના જ્ઞાન ઉં અનુ નામભોગવેદનીયના જ્ઞાન અજ્ઞાન ઉં) દુવિગપ્પા=બે પ્રકારે (સાદિ અધુવ) છે. ત=અને આડસસ=અનુભાષના સન્નવિગપ્પા=સર્વે વિષદેષો સાહ અધુવા=સાદિ અધુવ છે ॥૧૪-૧૫॥

માવાર્થ—દ્યુતિથી વિચારવો ॥૧૪-૧૫॥

ગોત્રની અનુભાગોદીરણા શુભપરિણામી છે (વિરતિશુભના હેતુથી છે, મારણ કે વિરતિવંતને એનો અવધ્ય ઉદય છે, દુર્ભાગાદિના ઉદયબાળને પણ વિરતિ પ્રાપ્ત થતાં સુભાગાદિનો ઉદય થાય છે માટે), તથા ધિર્વાદ્દેન=શ્રીવદ્દાદિકનો (૯ નોકમથનો) પુત્રાણુપુત્રિગણ=પૂર્વાનુપૂર્વીઓ (જયન્મ સ્પર્ધકથી પ્રારથીને) અસત્ક્રાન્તો=અસંખ્યાતસો ભાગ શુભપરિણામના હેતુબાળો છે (વિરતિવંતને જ એ જયન્મ સ્પર્ધકેા ઉદયમાં આવે છે, ઉપરના સ્પર્ધકેા વિરતિવંતને ઉદયમાં ન આવે માટે), ॥૫૨॥

માત્રાર્થ—અન્યથાર્થત્ સુગમ છે. ॥૫૨॥

તિતથયરં ઘાદ્દેણિ ય પરિણામપચ્ચયાણિ સિસાઓ । મવપચ્ચદ્વયા પુન્નુત્તા વિ ય પુન્નુત્તસિસાણં ॥૫૩॥

તીર્થકરં ઘાતીતિ ચ પરિણામપચ્ચયાણિ રોગાઃ । મવપચ્ચયિકા પૂર્વોક્તા અપિ ચ પૂર્વોક્તરોગાણામ્ ॥૫૩॥

અન્યથાર્થ—તિતથયરં=તીર્થકરં નામ, ય=અને ઘાદ્દેણિ=ઘાતી પ્રકૃતિઓ, ૩૮ની અનુભાગોદીરણા નર તિર્થ અને અન્યથા પરિણામ પ્રત્યયિક છે, સિસાઓ=સ્પર્ધ ૫૬ પ્રકૃતિઓની અનુભાગોદીરણા મત્ત પચ્ચદ્વયા=ભવપ્રત્યયિક જાણવી, ય=તથા પુન્નુત્તા વિ=પૂર્વે કહેલી સમક્રાદિ પ્રકૃતિઓની અનુભાગોદીરણા પુત્ર વત્ત સિસાણં=પૂર્વે કહેલા છત્રોથી રોગ-અન્ય છત્રોને ભવપ્રત્યયિક જાણવી, ॥૫૩॥

માત્રાર્થ—વેદનીય ૨-ગાતિ ૪-આશુ ૪-જાતિ ૫-આદાં ૭-સંધં ૦૬-સંસ્થાં ૦૫-કર્કશ-શુદ્ધ-આતું ૪-આતપ-ઉચ્છવાસ-કુપખાતિ-અસ્થિર વિના સ્થાવરાદિ ૯-નસાદિ ૩-નિર્માણ-નીચ એ ૫૬ પ્રકૃતિઓ મત્તપરિણામ પ્રત્યયો છે, તથા પૂર્વે કહેલા ૯ નોકમથનો અનુભાગ દેવ નારકેને અને અવિરત તિર્થ મનુષ્યોને ઉદ્દૃષ્ટ સ્પર્ધકથી પાછળના અસંખ્યાત ભાગો ભવપ્રત્યયથી ઉદીરાય છે (જયન્મ સ્પર્ધકથી એક અસંખ્યાતસો ભાગ વિરતિવંતને જ ઉદીરાય માટે), તથા પૂર્વોક્ત વૈદિક સમક્રાદિ ૩૫ પ્રકૃતિઓનો અનુભાગ દેવ નારકેને ભવપ્રત્યયી છે. [લઘિભવતને શુભપ્રત્યયિક કહ્યો છે], સમખાંડ સંસ્થાન દેવને ભવપ્રત્યયિક છે, મૃદુ-લઘુ-પરાન્-ઉદ્ધોત-સુખગાતિ

પ્રત્યથ અને ૪ ભવપરિણામ પ્રત્યથ, ત્યાં વૈભવ વિધેય મનુષ્યોને શુણ્વિશેષથી અથવા લાભવિશેષથી ઉદય આવે છે મોટે શુણ્વ વા લાભપરિણામ પ્રત્યયિક છે. અને તૈભસાદિ પ્રકૃતિઓનો રસ તિભમનુષ્યોને અન્યથા અન્યથાદિયે પરિણામોને ઉદય આવે છે (અથ વખતે પાંચા જેવો જ ઉદયમાં આવે છે એમ નથી) મોટે તિભમનુષ્યોને એ તૈભસાદિ પ્રકૃતિઓ અન્યથા પરિણામવાળી છે. (આદિ અન્યથાત્વ પરિણામસંજ્ઞા અંધમાં નથી પરંતુ ભેદ સમજવાની સુખમતા મોટે ઢલેલી છે.) ॥૧૦॥

ચતુરસમતપલઙ્ગા પરવાતખોયદ્વલ્લગ્નદસરા । પત્તેતણ્ ઉત્તરતણ્સુ દોસુ વિ ચ તણ્ તદ્વયા ॥૧૧॥

ચતુરસમદુલ્લુકાઃ પાવાતોથોતેષ્વલ્ગતિક્ષરાઃ । પ્રત્યેકતતુરત્તરતત્ત્વોદ્દયોરપિ ચ તતુઃ તૃતીયા ॥૧૧॥

અન્યથાર્થ—ચતુરસમ=સમય-મૃદ-લઘુ-પ્રશઘાત-ઉદ્યોત-ઈદમ્બળાતિ (શુભાધિયોગાતિ)—મહિમ્વર(સુન્વર)—પ્રત્યેક તતુ (પ્રત્યેક નામ-કર્મ) એ ૮ પ્રકૃતિઓ દોસુ વિ ચ=અન્ને ઉત્તરતણ્સુ=ઉત્તરદેહમાં અવશ્ય પરિણમવાથી ઉત્તરદેહમાં એ ૮ની અનુભાગોલીરણુ ઉત્તરદેહ પરિણામી (ઉત્તરદેહ પ્રત્યયિક) છે, તથા તદ્વયા તણ્=ત્રીભું ધર્મીર(આહારક સમય)ની અનુભાગોલીરણુ મનુષ્યને છે, અને તે લાભિભવ્ય હોવાથી લાભપરિણામી અથવા શુણ્વપરિણામી છે. ॥૧૧॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થત્વ સુખમ છે ॥૧૧॥

દેસવિરયવિરયાળં સુમગાદ્યજસકિત્તચ્ચાળં । પુન્નાણુપુત્તિવાણ્ અસંત્વમગો ધિયાદીર્ણ ॥૧૨॥

દેશવિરતવિરતાનાં સુમગાદ્યયશઃકીર્ત્યુષ્ણોત્ત્રાણામ્ । પૂર્વત્તુલ્યર્થા અસંત્વયમાગઃ રૂપાદીનામ્ ॥૧૨॥

અન્યથાર્થ—દેસવિરય વિરયાળં=દેશવિરત અને સર્વવિરત ઇથોને સુમા=સૌભાગ્ય-આણ્=આદેય વસકિતિ=અશઃશીતિ ઉચ્ચાળં=ઉચ્ચ-

ગુરુલયુક્તાડનન્ત્યાદેશિકેષુ ચક્ષુષા રૂપીદ્રવ્યેષુ । અવર્ધેર્ગ્રહણધારણયોગ્યેષુ શ્રેયાન્તરાયાણામ્ ॥૪૯॥

અન્યાર્થ—ચક્ષુસ્ત=ચક્ષુર્દેશનાંને । વિપાક ગુરુલયુગાતપસિષ્ણુ=શુદ્ધદ્રુષ્ય એવા અનન્તપ્રદેશી દક-ધોભાં છે, ઓહિસ્ત=અવધિદેશ-
નાંને । વિપાક (=વિષય) ક્ષતિદ્રવ્યેષુ=સ્વર્ધૂપી દ્રવ્યોભાં (સમમ્ પુરંગલાદિવશ્રયભાં) છે અને સેતરાયાણ=વીર્ધાં સિવાય શેષ ૪
અન્તરાયને । વિષાક ગ્રહણધારણાનો=અર્ધેષુ ધારણ કરવા યોગ્ય પુરંગલા દ્રવ્યોભાં છે, ધીબાં નહિ. તથા શેષ પ્રકૃતિઓની વિપાક તો
જેમ પૂર્વે પુરંગલાવિપાકાદિ રૂપે કર્યો છે તે પ્રમાણે બાણુવો. ॥૪૮॥

માવાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે ॥૪૮॥ इति विपक ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે અતુલાય ઉદીરણામાં વિપાક પ્રરૂપણ કરીને હવે પ્રત્યક્ પ્રકરણ કરવાની છે. તેમાં પ્રત્યક્ એટલે ઉદ્ય
ઉદીરણનો હેતુ-નિમિત્ત ૦ તે પરિણામ પ્રત્યક્ અને લઘ્યપ્રત્યક્ એમ બે પ્રકાર છે, તેમાં પ્રથમ પરિણામ પ્રત્યક્ કહે છે—

વેડવિવયતેયગક્તમવન્તરાસંગંધનિઘ્નલુક્તવાઓ । સીડળદ્વિગત્સુમેયરઝગુરુલયુગો ય નરાતિરિ ॥૫૦॥

વૈક્રિયતૈવસકાર્મણવર્ણરસગન્ધસ્તિગધરુક્ષાસ્તુ । શીતોષ્ણસ્થિરદ્રુમેતરાગુરુલયુક્તાશ્ચ નરાતિરશ્ચોઃ ॥૫૦॥

અન્યાર્થ—વેડવિવય ધર્ત્યાદિ=વૈક્રિય ૭-તૈભસાશ્રમણ ૭-વર્ણ ૫-રસ ૫-ગંધ ૨-સ્થિર-દ્રુક્ષ-શીત-ઉષ્ણ-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-
અશુભ-અશુદ્ધદ્રુષ્ય એ રૂપ પ્રકૃતિ નરાતિરિ=મનુષ્યને અને તિર્યચને પરિણામપ્રત્યક્ષી છે. ॥૫૦॥

માવાર્થ—પરિણામ પ્રત્યક્ ૪ પ્રકારે—૧ શુભપરિણામ પ્રત્યક્ (લભિકરૂપ હેતુ), ૨ દેહપરિણામ પ્રત્યક્, ૩ અન્યથાત્મ પરિણામ

૧ આદિ "પ્રત્યક્" શબ્દ જો કે ધટતો નથી તોપણ રૂઢી પ્રમાણે જોડવામાં આવતિરોધ નથી. પ્રત્યક્ એટલે હેતુ. એ ચારે પરિણામપ્રત્યક્

અર્થે આશુ આશિશરમાંથી ૭૪ સમજાવે.

ગાદિ હીન રસવાળા થયા હોય છતાં ધીબ અનન્તા સત્તાગત સ્વપ્નથીં કિંકુદ રસવાળા પણ રહે છે. યાદાય સ્વપ્નથીં કંઈ હીન રસવાળા થઈ જતા નથી, માટે છ સ્થાન યતિત રસ થાય છતાં કિંકુદ રસની ઉદીરણા થઈ શકે છે. ॥૪૭॥

શ્વતરણ.—વિપ્રીકલ્પમાં વિશેષતા મેં છે, અર્થાત્ અવને મ્મ મ્મુતિનો ઉદય કીના વિષયવાળો છે અથવા કયા પદ્ધતિને અંગે છે ? તે ક્ષયે છે—

વિચિંતરાયકેવલદ્વંસણમાહણીયણાવરણાણં । અસમતપજ્જણસુ સવ્વદ્વેસુ ડ વિવાગો ॥૪૮॥

વીચિંતરાયકેવલદ્વંસણમાહણીયજ્ઞાનાવરણાણાં । અસમતપયાયેયુ સર્વદ્વેસુ તુ વિવાગઃ ॥૪૮॥

અન્યાર્થઃ—વીચિં=વીર્યાન્તરાય-કેવલ દર્શનાવરણ-૨૮ ચોહર્ગય-૫ જ્ઞાનાવરણ-એ ૩૫ મ્મુતિઓનો વિવાગો=વિપ્રીક (કલ્પ) અસમત=અસમર્થ-અસર્વ પજ્જણુ=પ્રયથિમાં ઉ=અને સવ્વ દવ્વેસુ=સ્વર્વ દ્રવ્યોમાં [સ'પૂણુ' અવરવ્યોમાં] છે.

માર્વાર્થઃ—અતિ ધનમેધથી પણ જેમ સૂર્યપ્રભાના સર્વ અંશો આદૃત થતા નથી કેટલાક અંશ-પ્રભા ખુદ્દી હોય છે કે જેનાથી કિશકિતના શેઠ સમણ શક્તિ છે તેમ એ ૩૫ મ્મુતિઓના રસસ્વપ્નથી સર્વધાની હોવા છતાં અવરવ્યની સર્વ જ્ઞાનમાત્રાઓ (જ્ઞાન પ્રયથિ) ને આવરવા સમર્થ નથી. કેટલાક જ્ઞાનપ્રયથિ તો ખુદ્દા જ રહે છે, કે જેથી સૂર્યમંદલઅપંગ નિયોદને પણ અક્ષરના અનન્તમા લાગ બેઠેલું જ્ઞાન અનાદૃત હોય છે, એ પ્રમાણે દૈકે શુણી અંશો અનાદૃત હોય છે, આત્માનો કોઈપણ શુણ સર્વથા અવરતા જ નથી. ॥૪૮॥

નુરલ્લુગાણંતપ્પસિણ્ણુ ચક્કુસસ રુવિદ્વેસુ । ઓહિસસ ગહણધારણજોગો સેસંતરાયાણં ॥૪૯॥

મનોહ્રાનં શેપસમં મિત્રં સમ્યક્વત્સમયિ ચ પાપેષુ । પદ્મ્યાનપતિતહીનાત્ સત્કર્મોત્કટાદુરીત્રણા ॥૪૭॥

શત્રવચાર્ય—મળનાળ=મનઃપર્યવની ઉઠીરણુ। સેત્ર સમ=શેષ ૧૦૧ કર્મ સરખી આરે પ્રકારની છે. (શેષ કર્મનો બાંધ ત્રણ પ્રકારનો છે અને મનઃપર્યવનો બાંધ આરે રથાનનો છે). મીસા સમ્યક્ત્રમયિ=મિશ્રમોળ અને સમ્યક્ત્રમોળ પાવેસુ=પાપકર્મમાં-અશુભ પ્રકૃતિમાં ગણાય છે. તથા સંત=અનુભાવ સત્તાની તત્કાલા તટીયણા=ઉત્કૃષ્ટ ઉઠીરણુ (અર્થાત્ રસની ઉત્કૃષ્ટ ઉઠીરણુ) છટ્ટાળ વહિપહીણા=ધર્મ-રથાન પડવાથી રસહીન થવા છતાં પણ ઉત્કૃષ્ટ રસની ઉઠીરણુ હોય છે. ॥૪૭॥

માવાચ્ય—કેવલ ૦ ૨-નિદ્રા ૫-વેદનીય ૨=મિથ્યા ૦-૧૨ કપાય-૬ નોઠ ૦-નરક ગતિ આશુ ૨-દેવગતિ આશુ ૨-પૃથ્વી-તૈ ૦ ૭-વૈ ૦ ૭-આહો ૦ ૭-સમય ૦-હૃં-વર્ણાદિ ૧૮ (ગુરે કંઈય વિના)-અશુભ-ઉપપ્રસા ૦-ઉચ્છવાસ-ઉદ્યોત-અગતિ ૨-ત્રસ ૦ ૧૦-અરિશ્વર ૬-નિર્માણુ-જિન-ગોત્ર ૨ એ ૧૦૧ શેષ કર્મની ઉત્કૃષ્ટ રસોઠીરણુ અતુરથાની અને અતુરુષ્ટ ૪-૩-૨ રથાની. તથા મતિશ્રુત-અવ-મનઃ ૦ ૩ કંઈનાં એ ૭ની ઉં રસોઠીરણુ સર્વધાતિ અને અતુરુષ્ટ દેશ અને સર્વધાતી રસની છે. ૨૦ સર્વધાતીની ઉં વા જધ ૦ રસોઠીરણુ। સર્વધાતી જ છે. ૨ વેદનીય ૪ આશુ અને નામની સર્વ પ્રકૃતિઓ. ૨ ગોત્ર એ સર્વની ઉત્કૃષ્ટ અને જધ ૦ રસોઠીરણુ। સર્વધાતી મતિભાગ [સર્વધાતી સદય] છે. તથા ૪ સંજ્ઞ ૦ ૮ નોઠપાયની ઉં રસોઠીરણુ। સર્વધાતી છે, અને અતુરુષ્ટોઠીરણુ। સર્વ ધાતી દેશધાતી છે. તથા જેની જેની રસોઠીરણુ। ઉત્કૃષ્ટ ક્ષી છે તેમાં અનન્તભાગહીન-અસ ૦ ૫યભાગહીન-સ ૦ ૫યભાગહીન-સ ૦ ૫યશુણ્ડીન-અસ ૦ ૫ય-શુણ્ડીન-અનન્તશુણ્ડીન રસ થવા છતાં ઉત્કૃષ્ટ ઉઠીરણુ છે. તાતપર્ય એ કે-સર્વોષ્ટ જે અનુભાગની સત્તા હોય તેનાથી ક્ષદાય અનન્તભાગહીન રસ થઈ જાય આગર અસ ૦ ૫યભાગહીન થાય એ પ્રમાણે સં ૦ ૫યેયશુણ્ડીન થાય અસ ૦ ૫યેયશુણ્ડીન થાય કે અનન્તશુણ્ડીન થાય છતાં ઉત્કૃષ્ટ રસની ઉઠીરણુ થાય છે. કારણકે જલે અનન્ત। રૂપધૃતિ ઉપર ક્ષદા પ્રમાણે અનન્તભા-

૪-૩-૨ સ્થાની છે. અણુપ્રવીઓ=ચાર આનુપૂર્વી અને નતિરિગતજોગા=મધ્ય તિર્થેથી જ એકાન્ત યોગ્ય એવી તીર્થ=૩૦ પ્રકૃતિઓ ધર્મ આશયી ૪-૩-૨ સ્થાની છે, અને ૭૦ વા ૪૬૦ ઉદીગ્ધાશ્રયો દ્વિસ્થાન રસધાની છે. (અર્થાત્ જો સર્વની દ્વિસ્થાની રસ જ ઉદીરણ યોગ્ય છે). ॥૪૫॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ જો કે ૩૦ પ્રકૃતિ જે કેવળ મનુન્તિ યોગ્ય છે તે આ પ્રમાણે-નરણુ-તિર્થગણુ-નરગતિ-તિર્થગતિ-કુલ્લતિ ૪-આદી ૭-મધ્ય ૪ સંસ્થાન-સ ધધણુ ૬-આતપ-સ્થાવર-સૂક્ષ્મ-અપાં-સાધાં જો ૩૦ ॥૪૫॥

વેયા યગદ્ગણે દુદ્ગણે વા અચક્વુ ચક્વૂ વ । જસસિય યગમવિ અચ્ચરં તુ તસસેગઠાણાણિ ॥૪૬॥

વેદાવેકસ્યાને દ્વિસ્યાને વા ચક્ષુરવશુથ । યસાસ્યેકમવ્યક્ષરં તુ તસ્યૈકસ્યાનકઃ ॥૪૬॥

અન્યવાર્થ—વેયા=ચી પુરૂષવેદ અચક્વુ ચક્વુ=અપશુ અશુ દર્શનાંનો ઉદીરણ યોગ્ય રસ યગદ્ગણે વા દુદ્ગણે=એકસ્થાની અપશુ દ્વિસ્થાની છે. (ધર્મમાં સ્થિતો ત્રણ પ્રકારે શેષનો ચારે પ્રકારનો છે). તથા જસ=જે શ્રુતકેવલિને યગમવિ=એકપણુ અચ્ચરં=એકર સર્વ પર્થાવર્થે જ્ઞાત છે તસ=તે શ્રુતકેવલિને (સ્વર્ગોર્દ્વિજ્ઞ શ્રુતકેવલિને) યગઠાણી=ચાતશ્રુત અવધિ ૨ (જો ૪ પ્રકૃતિ) નો રસ દ્યોકસ્થાની ઉદીરણ યોગ્ય છે. [૪ સંબંધનોનો ધર્મ અને ઉદીરણમાં ચારે પ્રકારનો રસ છે.] ॥૪૬॥

માવાર્થ—ચી પુરૂષવેદ, અને અપશુ અશુ દર્શનાવશુથની ઉર્દ્વિજ્ઞ ઉદીરણ થે સ્થાનક રસની અને મધ્યમ એક અને થે સ્થાનક રસની થાય છે. બાકી અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે.

મણનાણં સેસસમં મીસિગસમ્મત્તમવિ વ પાવેસુ । હટ્ટાણવડિયહીણા સંતુક્કસા ઉદીરણયા ॥૪૭॥

ગૂર્જન-
માવાન્તર

ઉદીરણા
કરણમ્ ।

કહેવાય છે—

મીસં દુટ્ટાણે સ્વવાઘાદ દુટ્ટાણાગ્ઠાણે ય । સમ્પત્તમંતરાયં ચ દેસઘાદ્ અચક્ષૂ ય ॥૪૪॥

મિશ્ર દ્વિસ્થાનં સર્વધાતિ દ્વિસ્થાન ઇક્ષ્વાણે ચ । સમ્યક્ત્વમતરાયં ચ દેશાવાલ્ચક્ષુઃ ॥૪૪॥

અર્થ—મીસં=મિશ્ર ગોઠીયનો. રસ દુટ્ટાણે=દ્વિસ્થાની અને સ્વવાઘાદ=સર્વધાતી છે, સમ્પત્ત ચ ઇતારાયં=સમ્યક્ત્વ ગોઠીયનો અને અન્તરાયનો. દુટ્ટાણ ય ણાઠાણે=દ્વિસ્થાની અને ચોક્રસ્થાની છે, તથા દેસઘાદ્=દેશધાતી છે, યન્તથા અચક્ષૂ=અચક્ષુ દર્શનનો. રસ દેશધાતી છે ॥૪૪॥

માર્થ—મિશ્રગોઠીયનો ઉદ્ઘ ધા જઘન્ય ઉઘીંમાં પણ સ્થાનથી દ્વિસ્થાની અને ધાતીસંસામાં સર્વધાતી રસ છે. સરચંનો ઉદ્ઘ ઉઘીરણામાં દ્વિસ્થાની અને જઘં ઉઘીંમાં ચોક્રસ્થાની રસ તથા ધાતિસંસામાં દેશધાતી છે. અન્તરાય અને અચક્ષુ દર્શનવારણીયનો પણ ઉઘીરણા આશ્રયી સમ્યક્ત્વત્ છે પરંતુ જઘન્યમાં ચોક્ર સ્થાનિક અને ય્યાંક દ્વિસ્થાનક હોય છે, પરંતુ બંધમાં ચારે પ્રકારનો રસ છે. ॥૪૪॥

ઠાણેસુ ચડસુ અપુમં દુટ્ટાણે ક્ષસ્વડં ચ ગુરુકં ચ । અણુવ્વીધો તીસં નરતિરિણંતજોગા ય ॥૪૫॥

સ્થાનેષુ ચતુર્વૃણુસો દ્વિસ્થાને કર્કશ્ચ ગુરુક્ષ । આનુપૂર્વજ્ઞિશત્ નરતિર્યેકાન્તયોગ્યાશ્ચ ॥૪૫॥

અર્થ—અપુમં=અપરંપરેદનો—નપુંંનો. રસ વડસુ ઠાણેસુ=ચારે સ્થાનવાળો છે. [બંધમાં ત્રણ પ્રકારનો અને ઉંઘીંમાં ચતુરસ્થાની છે, જઘંઉઘીંમાં ચોક્ર^૧સ્થાની છે]. ક્ષસ્વડ ચ ગુરુક ચન્કંકશ અને શરેસ્થાનો. દુટ્ટાણે=દ્વિસ્થાન રસ ઉઘીરાય છે, [બંધમાં

^૧ ચોક્રસ્થાની રસ બધાતો નથી પરંતુ ક્ષસંજો રસધાતથી નહુંંનો ચોક્રસ્થાની રસ થાય છે.

અન્યાર્થ:—અણુમણ્ડીભાગ=અણુભાગ ઉદારણુમાં સન્ના=અણુભાગની સંજ્ઞાઓ. ય=અને સુમાસુભવિગળો=શુભ અણુભ અને વિપાક યો ત્રણુ =અધિકાર અણુમાત્રાવં મર્ણિયા=અણુભાગખંધમાં કહ્યા છે તે રીતે ભણુમા, પરંતુ યો ત્રણુ અધિકારમાં જે નાજાતન્નાનાપણું-લિલ્લતા-વિશેષતા છે તે જ=અને પચ્ચા=પ્રત્યયો. જે અણુભાગખંધમાં કહેલા પ્રત્યયોથી-મિથ્યાત્વાદિ હેતુઓથી લિલ્લ પ્રકારના છે તે ફક્ત=આ આગળ કહેવાય છે તે રીતે છે ॥૪૩॥

માતાર્થ:—જંગા-સંજ્ઞા ૨ પ્રકારે, સ્થાનસંજ્ઞા ધારીસંજ્ઞા. ૪ પ્રકારે, યોકસ્થાન દ્વિસ્થાન ત્રિસ્થાન ચતુ:સ્થાન. ધારીસંજ્ઞા ૩ પ્રકારે, સર્વધાતી દેશધાતી અધાતી. તથા શુભકર્મની. શુભરસ અને અણુભકર્મની. અણુભરસ યો ત્રણુ અધિકારનો. વિસ્તાર બંધ-શતક પ્રથમાં કહ્યા પ્રમાણે ભણુવો, અને આદિ કર્મપ્રકૃતિમાં સંક્રમકરણની વૃત્તિમાં કહ્યા પ્રમાણે ભણુવો. આદિ અધિક વિસ્તાર નહિ કહેવાય. તથા. વિપાક ૪ પ્રકારે છે—પુદ્ગલ વિપાક ફેવવિપાક લવવિપાક લવવિપાક. ત્યાં ૫ શરીર-૬ સંસ્થાન-૬ સંજ્ઞાન-૩ ઉપાંગ-આતપ-ઉદોત-નિર્માણુ-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અણુભ-વર્ણાદિ ૪-અણુરૂપ-પ્રસંગ-ઉપગ-પ્રત્યય-સાધાન્યો ૩૬ પુદ્ગલવિપાકો પ્રકૃતિ છે, કારણ કે યો કર્મોની. વિપાક-ઉદય શરીર આદિ પુદ્ગલ આશ્રયો છે. તથા ચાર આણુ મત્રવિપાકો છે, કારણ કે યો પ્રકૃતિઓ. સ્વ યોગ્ય ભવમાં જ ઉદય આવે છે. ભવાન્તર જતાં માર્ગમાં-આક્રમણમાં જ ઉદયવાળી લેવાથી ચાર આણુપૂર્ણ ફેવવિપાકો છે, શેષ ૭૮ પ્રકૃતિઓ. જીવવિપાકો છે. ધત્ત્યાદિ વિશેષ વિસ્તાર શતકપ્રથમાં અથવા આ કર્મપ્રકૃતિની જ સંક્રમકરણની વૃત્તિમાં કહ્યો છે ત્યંથી ભણુવો, અને શતકપ્રથમાં જે વિશેષતા નથી કહી તે આદિ કહેવાશે. તથા શતકપ્રથમાં પાંચ અધિકાર હેવાથી બંધના હેતુ મિથ્યા-ત્વાદિ કહ્યા છે, અને આદિ તેા ઉદારણુ અધિકાર છે માટે ઉદારણુયા જે હેતુઓ પીળ છે તે કહેવાશે. ॥૪૩॥

અવતરણ:—પૂર્વ ગાથામાં. કહેલા નાણું નં પદથી આ ગાથામાં નાનાવ અંટોદે સંજ્ઞા આદિ સંબંધમાં જે વિશેષતા છે તે

અન્યવાર્થઃ—હૃદયમત્ય લીળારાગે=શ્રદ્ધસ્થ ક્ષીણરાગીને (૧૨ મા ગુણસ્થાને) સમયાદિગાઠિગાઠિફલે=સમયાધિક આવાદિધા શેષ રહેલું
 ચતુર્દસ=૧૪ પ્રકૃતિઓની (સાં ૫, કથાં ૪. અન્તરાય ૫ ની) જયં રિશ્વદીરણા હોય. સેસાળં=શેષ ૬૫ પ્રકૃતિઓની જયં
 ઉદીરણા ઉદીરણતે=ઉદીરણાને અન્તે (સંયોગીના અન્ત સમયે) હોય છે, અને તેના ક્ષિપ્રાલે=રિશ્વતિશળ (અન્ત સમયે ઉદીરાતી
 રિશ્વતિસત્તા) મિત્તમુદ્ગતો=અન્તસું પ્રમાણ છે. ચાર આશુભ્યની ૫ણ જયં રિશ્વદીરણા આશુભ્યને અન્તે સમયાધિશ્વલિશા શેષ રહે
 ત્યારે ૧ સમય માત્રની હોય છે. ॥૪૨॥

માવાર્થઃ—અન્તવાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે—શેષ ૬૫ તે આ પ્રમાણે—મતુંગતિ-૫થેં-૦-૦જયં-૦-ઓદાં ૭-સંસ્થાન ૬
 ઉપ-૦-૫૧૦-ઉચ્છવાસ-૨ અભાતિ-રિશ્વદીરણા વર્જન્તસાદિ ૮-જિન-ઉચ્ચ-૬-૨૫૨-નામધુવોદયી ૩૩=૬૫. ॥૪૨॥ इति जघन्य रिश्वद्वीरणा
 ॥ स्थिति उदीरणा समाप्त ॥

॥ अथ उदीरणाकरणे अनुमाग उदीरणा ॥

અવતરણઃ—પૂર્વે રિશ્વતિ ઉદીરણા કરીને હવે અનુમાગા ઉદીરણા કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમા ૧ સંસા, ૨ શુભાશુભ પ્રકૃપણા, ૩ વિપાક
 પ્રકૃપણા, ૪ પ્રથમ પ્રકૃપણા, ૫ સાદિ અનાદિ પ્રકૃપણા, અને ૬ સ્વામિય પ્રકૃપણા એ ૬ અધિશ્વર કહેવાના છે તેમાં પ્રથમ સજ્ઞા અને
 હુમાહુમ પ્રત્યુષા એ બે અધિશ્વરની સ્વરૂપના-શલામણ કથાય છે—

अणुभासुदीरणा सन्ना य सुभासुभा विवागो य । अणुभागवंधमणिया नाणत्तं पच्चया चेमे ॥४३॥

અનુમાગોદીરણાર્યાં સંજ્ઞા ચ હુમાહુમો વિવાકચ્ચ । અનુમાગવન્ધમણિતા નાનાત્ત્વં પ્રત્યયાર્થમે ॥૪૩॥

ચતુરણશમય પ્રેમ પદ્ધતિમધ્યાત્મં ક્ષણવિત્તા ત્રયર્થિશતિસ્પતિકઃ । ઉત્કલપંચમાદ્વાન્તે સુતપ્રાંગાનામ્ ॥૪૧॥

અવચાર્યઃ—પેક્ષં=પ્રેમને-મોહનીયને ચરત્ર ઉત્તમતેતુત્તરવાર ઉપશમાધીને પજ્ઞા=થઈ મિત્ત્વં=મિથ્યાત્વ ક્ષવેતુ=અપાધીને તેતીષ્ઠા= ૩૩ સાગરે૦ આશુધવાળા દેવ થઈ ત્યાંથી ગચ્ચવી મનુબ્ધ થઈ ઉત્તકોત્ત સંજગ અદ્વા અન્તે=ઈર્ષ્ય સંયમકષણને અન્તે (દેશાન્ત પૂર્વકે૦) વર્ષ સુધીના સંયમને અન્તે) સુતજા ઉત્તંગાણ=સુતનુ-આહારક શરીર અને આહાંઉપાંગની જયંતિ દિશતિઉદીરણ કહે ॥૪૧॥

માતૃચાર્યઃ—સંસાર ચક્રમાં ધરિશ્રમણ કરતાં ૪ વાર મોહનીયની ઉપશમના થાય પ્રાંચસી વાર નહિ, માટે ચાર વાર મોહનીયની સંયોગશમના કરીને ત્યારબાદ ક્ષણિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તીને ૩૩ સાગરોપમ આશુભ્યે દેવ થઈ મનુબ્ધમાં ઉત્પન્ન થઈ ૮ વર્ષ બાદ આદિત્ય પ્રાપ્તી અપ્રમત્તપણે આહાં ૭ બાધી ૮ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકે૦ વર્ષ સુધી સંયમ પાલન કરી પર્વન્તે આહારક શરીર વિદુર્વ તે વખતે પર્વન્તે આહાં ૭ની જયંતિ ઉદીરણ કરે (આહિ ચાર વાર મોહિપશ્ચમ કહેવાતું કારણ કે મોહિપશ્ચમ કરતો જીવ શેષ નામ પ્રકૃતિઓની રિશતિ રિશતિધાતાદિવર ઘણી અલ્પ કરે છે, અને દેવભવમાં અપવર્તના વડે અપવર્તે છે તેથી આહાં ૭ ના પ્રધ વખતે શેષ નામપ્રકૃતિઓની અલ્પ નિશતિ સંક્રમે છે. પુનઃ સંયમ પ્રાપ્તી શીઘ્ર બાંધીને દીર્ઘ સયમકષણ સુધીમાં ઘણું અપાવે છે માટે સંયમકષણ ૮ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકે૦૪૪ર્ષ જેટલો દીર્ઘ કહ્યો છે, એથી અધિક સંયમકષણ હોય નહિ. એ રીતે દેશાન્ત પૂર્વકે૦૪૨ને પર્વન્તે આહાં૦ની જયંતિ ઉદીરણ પ્રાપ્ત થાય છે ॥૪૧॥

હુતમત્તચ્ચીનારણે ચત્વદસ સમયાહિગાલિગઠિર્દૃષ્ । સેસાનુદરિણંતે મિત્રસુહૃતો ઠિર્દિકાલો ॥૪૨॥

હવસ્યશીતારામસ્ય ચતુર્દશાનાં સમયાધિકાવલિકારિયતૌ । ગેષાણામુદીરણાન્તે મિત્રસુહૃતૌ સ્થિતિકાલઃ ॥૪૨॥

ગર્જર
માવાન્તર

હદીરણા
કારણમ્ ।

માર્ગાર્થ:—પ્રથાસંભાગ હીન ૧ સાગરોં જેટલી મિશ્રની ^૧જથ્થાં સત્તાવાળો મોઝેન્દ્રિય સંસિપથોંમાં ઉપનન થઈને જે સમય પહોના અન્તરુડ્ડિત્ત્ આત્રમાં મિશ્રની ઉદીરણનો અચાવ થશે તે સમયે [અન્તિમ મિશ્રાન્તરુડ્ડિત્ત્ના પ્રથમ સમયે] મિશ્રે જાય, ત્યાં મિશ્ર ચોહીયનો ઉદય ઉદીરણ થાય તેના અન્ત્ય સમયે મિશ્રનો જથ્થાંસ્થિત્યુદીરણ હોય, આર્હિ મોઝેન્દ્રિય ચોગ્ય જથ્થાંસ્થિતિસત્તાથી હીન સત્તાવાળોને મિશ્રનો ઉદય ઉદીરણ હોય નહિ, કારણ કે મોઝેન્દ્રિય જથ્થાંથી હીન સત્તામાં અવશ્ય મિથ્યાવનો જ ઉદય હોવાથી મિશ્રની ઉદ્ભવતા માત્ર હોય છે માટે જથ્થાં ઉદીરણ મોઝેન્દ્રિય જથ્થાંસત્તાક સંસિ પથોંને કહી છે. તથા વૈંસપ્તકની પ્રથાસંભાગ હીન ૨/૭ [પે સપ્તમાંશ] સાગરોં જેટલી ^૧જથ્થાંસત્તા જ્યારે વાયુકથને પ્રાપ્ત થઈ હોય [વૈક્રિયનો ઉદય વાયુને જ હોય છે માટે] ત્યારે મોટલી જથ્થાં સત્તાવાળો વાયુ ઘણીવાર ઉત્તર વૈક્રિય રચીને જ્યારે અન્તિમ વૈક્રિય રચે ત્યારે તેના પર્યન્ત સમયે વૈંષ્વદ્કની જથ્થાં ઉદીરણ કરે. [વાયુને ઉપાંગનો ઉદય નથી મટે ઉપાંગની જથ્થાં સત્તા અસંસિમાથી આવેલા સંસિને પૂરે કહી છે]. એથી અનન્તર-પહોના સમયે મોઝેન્દ્રિયથી અન્ત્ય સત્તાવાળું થવાથી ઉદયોદીરણ ચોગ્ય નહિ પરન્તુ ઉદ્ભવતા ચોગ્ય જ હોય છે. ॥૪૦॥

ચતુરવસમેતુ પેજં પચ્છા મિચ્છં ત્રવેતુ તેતીસા । ઉક્કોસસંજમક્કા અંતે સુતણુત્તવંગાણં ॥૪૧॥

૧ આર્હિ જથ્થાંસત્તા કહી છે તોપણુ ટ્રિવિત્ત સાધિકસત્તા ગણવી, કારણ કે મોઝેન્દ્રિય આર્હિ જથ્થાંસત્તા હોય તો સંપથોંમાં જઈને ઉદય ઉદીરણ જ ન કરી શકે
૨ મોઝેન્દ્રિય વૈક્રિયની સ્થિતિસત્તા પ્રથાસંભાગ હીન ૨/૭ સાગરથી અધિક પણુ હોય અને એથી હીન હીન પણુ હોય, અને તે પૃથ્વીકાપાદિ સમયે હોય, પરન્તુ ઉદય તો વાયુને જ હોય, અને તે પણુ પ્રથાસંભાગ હીન ૨/૭ સાગર જેટલી અલ્પસત્તા સુધીયા હોય, અને એથી અલ્પસત્તા તો વાયુને ઉદ્ભવનીય હોય છે, અને પૃથ્વીકાપાદિને તો વૈંની સર્વ સ્થિતિસત્તાઓ ઉદ્ભવનીય હોય છે

સમયાહિણાલિપા પ્લસમર્ઠ્ઠિંણ્ણ ડ સેસવેલાણ્ણ । મિચ્છત્તે વેણુસુ ય સંજલણાસુ વિ ય સમત્તે ॥૩૧॥

સમયાધિકાવલિકાયાં પ્રથમસ્થિતૌ તુ ચેપવેલાયામ્ । મિથ્યાત્વસ્ય વેદાનાં ચ સંજલનાનામપિ સમ્યક્ત્વસ્ય ॥૩૧॥

અન્યયાર્થઃ—મિચ્છત્તે ય વેણુસુ=મિથ્યાત્વની અર્થે વેદની યત્તથા સંજલણાસુત્રિચ્ચં જવદન ચારની પણ તથા સમ્પત્તે=સમ્યક્ત્વની ઓ દ પ્રધુતિઓની જથ્થાંસ્થિત્યુદ્ધરીણા પોતપોતાની પ્લસમર્ઠ્ઠિં=પ્રથમા સ્થિતિ (અત્તરુપરણુ કરતી વખતે જે જે સ્થિતિ થાય છે તેમાં નીચેની સ્થિતિ) સમયાહિણાલિપા=સમયાધિકા આવાલિકા જે દલી સેસવેલાણ્ણ=ચેપ વેણા રહે (=સમયાધિકાવાલિકા જે દલી પ્રથમા સ્થિતિ ખાત્રી રહે) ત્યારે ઓ દની જગંસ્થિત્યુદ્ધરીણા [ઉદયાવાલિકાથી ઉપરની ઓક સમયમાત્ર પ્રમાણુ] હોય છે ॥૩૮॥

માવાર્થ—ગાથાધર્મત્ સુભય છે.

પહ્લાસંઘિયમાણુદહી ણગિંદિયાણ્ણ મિસ્સે । વેસત્તમાગવેડવિચ્યાણ્ણ પવણસ્સ તસ્સંતે ॥૪૦॥

પત્યાસંઘ્યેયમાગોનોતરધેરોકેતિત્રયાદાત્તસ્ય મિશ્રસ્ય । દ્વિસપ્તમાગવૈક્રિયસ્ય પવનસ્ય તસ્યાન્તે ॥૪૦॥

અન્યયાર્થ—પ્લલ ડસંઘિય માગા જગ=પદ્ધત્યોપમનો અસંખ્યાતયો લાગા ન્યૂત જલહી=ઓક સાગરોપમ જે દલી સ્થિતિસત્તાવાળા ણગિંદિયાણ્ણ=ઓકેન્દ્રિયમાંથી આવેલા સંઘિયઓને મિસ્સે=મિશ્રની જથ્થાં સ્થિત્યુદ્ધરીણા હોય. તથા વે સત્તમાગ=પદ્ધત્યોપમા સંલગાગહીન યે સ્વપ્રમાથ સાગરોપમની વેગેરિચ્યાણ્ણ=વૈક્રિયની સ્થિતિ સત્તાવાળા પવણસ્સ=પવનને—વાયુને તસ્સ ડંતે=અતિમ વૈક્રિય ઉદયના અન્ય સમયે વૈક્રિય ષટ્કની [વૈગંધ્યાં પ્રથમ ષટેલ છે માટે તે સિવાય વૈગંધ્યકની] જથ્થાં સ્થિત્યુદ્ધરીણા હોય ॥૪૦॥

અમળાગયસ્સ ચિરિઠિદ્ધંતે સુત્તરચગદ્ધવંગાણં । અણુપુવ્વી તિસમદ્ધગે નરાણ ણિગિદિયાગયગે ॥૩૮॥

અમનસ્કાતાગતસ્ય ચિરસ્થિત્યન્તે સુત્તરકાત્યુપાંગાનામ્ । આનુપૂર્વ્યોત્કલીપસમયે નારસંકેતિદ્રયાગતસ્ય ॥૩૮॥

અનવ્યર્થઃ—અમળાગયસ્સ=અમનમાંથી—અસંસિમાંથી આવેલા દેવ નારકને ચિરઠિદ્ધં વ્રતે=દીર્ઘં સ્થિતિપર્યન્તે—આશુભ્યતા અન્તે સુત્તરચગદ્ધ=દેવગતિ નરકગતિ અને ઉત્તરાણં=વૈકિયઉપાંગની જ્ઞાન સ્થિત્યુદીરણા હોય છે. અણુપુવ્વી=દેવાનુપૂર્વી નરકાનુપૂર્વીને જ્ઞાનઉદ્ધીન તિસમદ્ધગે=ત્રીજા સમયે વર્તેલા દેવ નારકને હોય, તથા મનુષ્યાનુપૂર્વીની જ્ઞાનસ્થિત્યુદીરણા. ણિગિદિયાગયગે=એકેન્દ્રિયમાંથી આવતા નરાણ=મનુષ્યને ત્રીજે સમયે વર્તતાને હોય, ॥૩૮॥

માર્ગર્થ—દેવગતિ નરકગતિ અને વૈકિય ઉપાંગોને જ્ઞાનસ્થિતિપાધ અસંસિ પચોન્દ્રિયને ક્રમે ૧૪૨ ૬/૭ અને ૨૮૫ ૫/૭ સાગરોંમાં પૃથ્વાસંપદ્ય લાગ હીન જેટલો હોય છે, માટે તેટલો જ્ઞાનસ્થિતિપાધ કરીને અસંસિ પચોંમાં ધણુકાળ રહીને દેવ અથવા નારકમાં^૧ પૃથ્વાસંપદ્યેયલાગ આશુભ્યે ઉત્પન્ન થાય, તેો તેવા દેવ નારકને પોતપોતાના આશુભ્યતા પર્યન્તે (આશુભ્યનો પૃથ્વા સંભાળ ન્યૂન થવાથી) યથાસંભવ દેવગતિ નરકગતિ અને વૈકિયઉપાંગની જ્ઞાનસ્થિતિ ઉદીરણા હોય, તથા એજ અસંસિપચોં ને દેવ નારક ભવમાં વિગ્રહગતિએ જતાં માર્ગમાં ત્રીજે સમયે દેવાનુપૂર્વી નરકાનુપૂર્વીની જ્ઞાનસ્થિત્યુદીરણા હોય, તથા મનુષ્યાનુપૂર્વીની સર્વ જ્ઞાનસ્થિતિસત્તાવાળો એકેન્દ્રિય મનુભવમાં વિગ્રહગતિએ જતો હોય ત્યારે માર્ગમાં ત્રીજે સમયે એ એકેન્દ્રિયમાંથી આવતા મનુષ્યને મનુષ્યાનુપૂર્વીની જ્ઞાન સ્થિત્યુદીરણા હોય, (આનુપૂર્વીમા એ સમય અધિક ન્યૂન થવાના કારણે ત્રીજે સમય રહ્યો છે) ॥૩૮॥

૧ અસંસિ પચોં ત્યારે આશુ ઉત્કેષ્ટથી પૃથ્વાસંપદ્યલાગ જેટલું જ બાધે છે.

वेयणियनोक्तायास्समत्तसंघयणपंचनीयाणं । तिरियदुगअयसदूभगणज्जाणं च सन्निगए ॥३७॥

वेदनीयनोक्तायापर्याप्तसंहननपंचकनीचैर्गोत्राणाम् । तिर्यग्द्विक्रययोर्दुर्भगानादेयानां च संक्षिपतः ॥३७॥

अन्वयार्थः—वेयणिए=ये वेदनीय नोक्ताया=ये जुगलद्वय ४ नोडधाय वसन्त=अर्थार्थ संघयण पंच=५ आशुल संघयषु अने नीयाण= नीयजोअ तथा तिरिय दुग=तिर्य्यार्थद्वि अयस=अयशःश्रीतिं दुर्भग=दुःख अने अणएज्जाणं=अनादय ओ १८ प्रभृतिओनी ७४००रिथं ७दीरषु संनिगए=ओडेन्द्रियभांषी संज्ञिभां गयेदाने ह्येय ॥

भावार्थ—७४००रिथति सत्तावाणी ओडेन्द्रिय सन्निपयेन्द्रियभां ७थेन धधने प्रथम समयशी ७ शाताना ७दयभां वर्तते। दीर्घं अन्तर्मु० सुधी अशाता भांधीने पुन शाता भांधे, त्यादे तेनी भांधाएवना यरय समये प्रायीन शातानी ७४० ७दी० ह्येय छे. (नवी शातानो त्यां सुधी ७दय ७ नवी), ओ रीते अशाता भाटे प्रतिपक्षी शातानो भांध, सुशुगल भाटे इशुगलने अने इशुगल भाटे सुशुगलने, अपथार्थ भाटे प्रथमने, भांध संघयषु भाटे निवक्षितवी शेष यारेनो अति दीर्घं अन्तर्मु० सुधी, अने नीयजोअ भाटे ७वजोअने भांध विचारे यथासंख्य छेवुं. तथा तिर्य्यार्थद्वि भाटे आ प्रभाषु=सर्व ७दन्त्य सत्तावाणी भादर अग्निशय अशय भाटे ७वजोअने भांध विचारे यथासंख्य छेवुं. तथा तिर्य्यार्थद्वि भाटे आ प्रभाषु=सर्व ७दन्त्य सत्तावाणी भादर अग्निशय अशय भाटे सुशुभय प्रथम संज्ञितिर्य्यभां ७थेन धधने धषु मोदा अन्तर्मु०क्षण सुधी भनुष्यगति भांधीने पुनः तिर्य्यगतिने भांध प्रारले त्यादे भांधाएवना यरय समये तिर्य्यगतिनी ७४००रिथद्वीरषु ह्येय, ओ प्रभाषु तिर्य्यगनुपूर्वी भाटे छेवु. भरतु अपात्तसह- गतिभां नीजे समये ७४० ७दीरषु जाषुवी. तथा अयश आहि नषु भाटे यथा आहि नषुने प्रतिपक्ष भांध छेने अशातानी नीतियो ७४००रिथद्वीरषु जाषुवी.

શબ-બુધુ-આ-પ નિદ્રા આતપ-ઉદ્યોત એ ૨૧ પ્રકૃતિઓની જઘન્ય સ્થિતિ ઉદીરણા કરે છે આટે આ પ્રકૃતિઓના જઘન્ય સ્થિતિ ઉદીરણાના સ્વામી એકેન્દ્રિય છે. ॥૩૪॥૩૫॥

एगिंदियजोगाणं इयरा वंधितु आत्तिं गन्तुं । एगिंदियागए तट्टिईए जार्हणमवि एवं ॥૩૬॥

एकेन्द्रिययोगानामितराणां बद्धाञ्चलिकां भत्त्वा । एकेन्द्रियागतस्तस्थितिको जातीनामप्येवम् ॥૩૬॥

અન્યાર્થ— ઇગિંદિયજોગાણં=એકેન્દ્રિયને ઉદીરણા યોગ્ય પ્રકૃતિઓની જઘનંસ્થિત્યુદીરણા. ઇયરા=ઇંતર-પ્રતિપક્ષી પ્રકૃતિઓને વંધિતુ= બાંધીને પુનઃ એકેન્દ્રિયાદિ પ્રકૃતિઓ બાંધે તેની ગાંઠિગા ગતું=બંધાવલિકા વીત્યાબાદ (બંધાવળના ચરમ સમયે) હોય છે. એવ=એ સીતે જાર્હણમવિ=દ્વીન્દ્રિયાદિ ભતિઓની જઘનં ઉદીરણા. પણુ ઇગિંદિયાગए=એકેન્દ્રિયમાંથી આવેલો. અને તટ્ટિઈએ=તટલીજ સ્થિતિસત્તાવાળો. (એકેન્દ્રિયોગ્ય જઘન્ય સત્તાવાળો) છુપ જે દ્વીન્દ્રિયાદિમાં ઉત્પન્ન થયો હોય તેને હોય ॥૩૬॥

માત્તાર્થ—જઘન્યસ્થિતિસત્તાવાળો એકેન્દ્રિય દ્વીન્દ્રિયાદિ આદે ભતિને બાંધીને પુનઃ એકેન્દ્રિય નામ કર્યા બાંધે, ત્યારે બંધાવળ ના ચરમ સમયે એકેન્દ્રિય નામની જઘનંસ્થિતિ ઉદીરણા હોય. એ સીતે સ્થાવર સૂક્ષ્મ ને સાધારણ નામ કર્યાની જઘનં ઉદીં આટે પ્રતિપક્ષી તસ બાદર ને પ્રયેકનો બાંધ કરીને પુનઃ સ્થાવરાદિ બાંધતાં બંધાવળના ચરમ સમયે સ્થાવરાદિનો જઘનં ઉદીંહોય. તથા દ્વીન્દ્રિય ત્રીં ચતુંપત્યેં ભતિની જઘનંઉદીરણા આટે જઘનંસ્થિત્યસત્તાવાળા એકેન્દ્રિયાદિ થઈ પ્રથમ સમયથી જ એકેન્દ્રિયાદિ પ્રતિપક્ષ ભતિઓનો બાંધ કર્યા બાદ પુનઃ દ્વીન્દ્રિયાદિ સ્વભતિ બાંધતાં બંધાવળના ચરમ સમયે દ્વીંઆદિકે ભતિ-ઓની જઘનંસ્થિત્ય ઉદીરણા હોય. આહિં પ્રતિપક્ષી પ્રકૃતિઓનો બાંધ કરેલાનુ કરણ પ્રચીન સત્તામાંથી જ ચોટાં અન્તર્યુંં તુટતાં સ્થિતિ ધણી ન્યૂન માત્ર થાય છે. તથા પ્રતિપક્ષીને બાંધણ પણુ જેમ અને તેમ ઉકુદ્ધ ગણવાથી જ એ અર્થ સારે છે. ॥૩૬॥

સમયે પદ્યોપમાના અસંખ્યાતમા લાગ્ય જેટલી ખતી રહેલી હોય છે, તેના અનન્તર સમયે જ રૂપળશાન પામતાં તીર્થંકર નામનો ઉદય ઉદીરણુ. સદ્ ધાય છે, તેથી સર્વદા સચોળીના પ્રયત્ન સમયે જ તીર્થંકર નામની ઉત્પન્ન રિપતિ ઉદીરણુ. પદ્યોપમાસંખ્યેયલાગી. માત્ર જ હોય છે, અધિક નહિ. (આહિ) 'અહાત્પેઠ ધણી પ્રકૃતિઓનાં કહો નથી તે વિચારવો. સુખમ હોવાથી ન કહો. હોય ભુખ સંભવે છે.' ॥ ફતિ રજહા સિચ્ચદીણા અને સ્વામી ॥

હવે જાણ્ય સ્થિતિ હરીણા અને તેના જ્ઞામી મહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે—સર્વથી બધન્ય રિશ્તિજ્ઞતા જે બોદેન્દ્રિયને છે તે બોદેન્દ્રિય તે બધન્યરિશ્તિજ્ઞતા જેટલું અણવા કિચિત્ આધિત નહું કર્યું આંધીને બાંધવાલિજાના આનંદ સમયે મૂકેલા ૧૨ ક્ષણ

१ धृष्टी भङ्गतिओभा आह्वचछिह रथु न वछो छेप तेथल्लु यथासत्तम विचारो। आहि आह्वचछिह थल्लोपभासं'ंगाज नून आन्त' द्वा० द्वि०
सारासंगम नल्लुव, छिदधवादिश आन्तगतं नल्लुव।

૨. આહિ 'ખાધો'ને એમ કહેવાની સી જરૂર ? ખાંખા વિના પણ જન્મ્ય સત્તા સમયે જન્મ્ય રિશત ઉતરણા કેમ ન હોય ? કારણકે નથી ખાંખાવહીની જેમ ખધાવહિહા જાય છે, તેમ ગ્રામીન કંમંની ઉધાવાહિહા પણ બાદ જાય છે. જેથી ઉદીરણ સરખી જ સમજાયછે. ઉતરના એમ નહિ, કારણકે એમાં ૧૯ મુલખધી પ્રકૃતિઓનો અધ ચાલુજ છે. તેથી અંધ વિના કેવળ ગ્રામીન સત્તાની ઉદીરણ વિચારથી જ અનુચિત છે. પુનઃ ગ્રામીન સત્તામાં તો ઉધાવાહિહા જ એાછી થાય છે, અને નવો અંધ વિચારીએ તો પે આવહીકા ન્યૂન ઉદીરણ મલી આવે છે, કારણકે ગ્રામીન હતા. જેદોહા જ નવો અંધ કહે તો ગ્રામીન સત્તાની ઉધાવાહિહા અને નવીન સત્તાની અંધાવહિહા પે એક સાથે સમાય થાય, પરંતુ અંધાવાહિહાના અન્ય સમયે તો ગ્રામીન સત્તાની બીજી ઉધાવાહિહાથી ઉતરની ઉદીરણ થાય છે અને નવીન બધ્ની તો ઉદીરણ જ નથી જેથી પે આવહિ ન્યૂન થવાથી જન્મ રિશાહુદીરણ પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાર બાદ અંધાવં વીત્યા બાદ પુનઃ નવીન બધ્ની ઉદીરણ સરે થતા જન્મ્ય ઉદીનોત્રી આલાવ થાય છે, માટે અંધાવહિહા પૂર્ણ થયા બાદ નહિ પરંતુ અંધાવહિહાના અન્ય સમયે જ જન્મ ઉદીન પ્રાપ્ત થાય છે. આતપ અને ઉલોત મુલખધી નથી તો આપતિપણી પણ નથી, માટે જન્મ ઉદીન પૂરોક્ત રીતે જ હોય છે.

તિથયરસસ વિ પછાસંચિજ્ઞદમે જહન્નગે રત્તો । ધવાજહન્નસતેણ સમં અહિગં વ વન્ધન્તો ॥૩૪॥

ગતૂળાવલિમિતં કસાયવારસગમયદુગંછાણં । નિદ્વાદપંચગસસ ય આયાહુજ્ઞોવનામસસ ॥૩૫॥

તીર્થંકરસાપિ પલયાસંભ્યેયતમા જધન્તેતઃ । સ્થાવરજવન્યસત્કર્મેણ સમાધિકાં વા વક્ષન્ ॥૩૬॥

ગત્વાવલિકાં માત્રાં કપાયદ્વાદશમયજુગપ્સાનામ્ । નિદ્રાદિપંચકસ્ય ચાતપોચોતનાન્નોઃ ॥૩૭॥

શત્ત્વચાર્થ—તિથયરસસ વિ=પુન તીર્થંકર નામકર્મની ઉં રિશ્વરુદ્ધીરણા પછાસંચિજ્ઞદમે=પદ્ધતીપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી હોય છે. ॥ રૂતિ જાણ્ય રિશ્વરુદ્ધીરણા ॥ રૂત્તો=કેવે અહિંધી જહન્નગે=જ્ઞાન્ય રિશ્વતિ ઉદ્ધીરણા કહેવાય છે. ધાવર જહન્ન સંતેણ સમં=રશ્વધરની જ્ઞાન્ય રિશ્વતિસત્તા સમાન વ=અથવા અહિંત=અધિક રિશ્વતિને વક્ષતો=આધતો.-ખાંધીને ત્યારબાદ જાગલિમિત=એક આવલિકા (બંધાવલિકા) માત્ર ગતૂળ=જ્ઞાને-વ્યતીત કરીને કસાપ વારસગ=૧૨ કપાય મય દુગાછાણ=ભય અને કુત્સાની વ=તથા નિદ્વાદ પચગસસ=નિદ્રા પચકના તથા જાગાવ હજોવ નામસસ=આતપ નામની અને ઉચોત નામની એ ૨૧ મકુતિઓનો જ્ઞાનરિશ્વરુદ્ધીરણા રશ્વધર કહે ॥૩૪-૩૫॥

માત્ત્વચાર્થ—શ્રી તીર્થંકર ભાગવંતને કેવલજ્ઞાન થયા પહેલાં તીર્થંકર નામકર્મની રિશ્વતિ અપૂર્વતર્હિ અપૂર્વતર્હિને બારસાના અન્ય

રણા તે ઉં રિશ્વરુદ્ધીરણા, તે આ પ્રમાણે-દેવ-નરકક્રયુની અપાધા અને આવાલિકા હીન ૩૩ સાચારોં ઉંરિશ્વરુદ્ધીરણા અને નરતિર્થેચાસુની અપાધા અને આવાલિકાહીન ૩ પદ્ધતીપમ ઉંરિશ્વરુદ્ધીરણા તથા કિરુદ્ધ અલ્પચ્છેદ સર્વાંચ પૂરકોડ વર્ધનો ત્રીજો ભાગ તે આવલિકા અને યતિશ્વતિ સ પૂર્ણ ૩૩ સાંતથા ૩ પદ્ધતીપમ અહિં દેવાસુ નરકક્રયુનો ઉદ્ધીરણ પૂરકોડ વર્ધના ત્રીજા ભાગ અધિક ૩૩ સાચાર, અને તિર્થેચાસુ નરકક્રયુનો પૂરકોડ વર્ધના ત્રીજા ભાગ અધિક ૩ પદ્ધતીપમ વિચારવે, અર્થાત્ ઉદ્ધીર અપાધા સહિત એ રિશ્વતિખંધ છે.

દેવગતિદેવમણુપાણુપુન્ધી આયાવવિગલસુહુમતિને । અંતેમુહુત્તમગા તાવદ્ગૂણં તદુક્તસ્મં ॥૩૩॥

દેવગતિદેવમણુપાણુપામાતપવિકલક્ષ્મત્રિકાનામ્ । અન્તર્મુહુત્તમગાતાવદૂનાં તદુત્ક્રણમ્ ॥૩૩॥

શત્રવ્યર્થ—દેવગતિ=દેવગતિ દેવમણુપાણુપુન્ધી=દેવાનુપૂર્વી અને મનુષ્યાનુપૂર્વી આયાવ=આતપ વિગલસુહુમતિને=વિશ્વનાથ અને સ્વશ્મ-તિશ્વની ઉન્નિશ્વતિ ઉદ્ધારણા શંતેસુહુત મગા=અન્તર્મુહું ભક્ષ ઉદયવાળા ભુવે તાદ્ગૂણ કળાન્તેદલી (અન્તર્મુહું) ન્યૂન તદુક્તસ્મન્તે દેવગત્યાદિશ્વની ઉદ્ધૃષ્ટ નિશ્વતિ ઉદ્ધારણા કરે છે ॥૩૩॥

માવાર્થ—ઉપર કહેલી ૧૦ પ્રકૃતિઓનો ઉન્નિશ્વતિબંધ કરીને સંક્રમકરણ પ્રસંગે ઉન્નિશ્વતિ સંક્રમસ્થાપીમાં દર્શાવેલી રીત પ્રમાણે યથાસંભવ અન્તર્મુહું વ્યતીત થયા બાદ એ ૧૦ પ્રકૃતિઓના ઉદયમાં વર્તતા ભુવેને એ ૧૦ ની ઉન્નિશ્વતિ ઉદ્ધારણા અન્તર્મુહું હીન ઉન્નિશ્વતિ બેદલી હિય છે, માટે અદ્વાત્તેદ અન્તર્મુહું છે, અને યન્નિશ્વતિ અન્તર્મુહું હીન (ઉદયાવન્ સહિત) નિશ્વતિબંધ બેદલી છે. [અહિં વિશેષ વર્ણન વૃત્તિથી જાણ્યું]. ગાથામાં આતપ કહેવાથી ઉપલક્ષણથી 'સ્થાવર-એકેન્દ્રિય-નરહદિક તિયંગ ૨-એકેન્દ્રિય ૭-સેવાન્ત-નિર્દા ૫ એ અનુદય બધોત્કૃષ્ટ ૧૯ પ્રકૃતિઓની ઉન્નિશ્વતિદરણા પશુ અન્તર્મુહું ન્યૂન ઉદ્ધૃષ્ટ નિશ્વતિ બેદલી છે, એમાં નરહદિકની ભાવના ૩૨મી ગાથામાં કહી છે, અને શ્રેષ્ઠ ૧૭ ની ભાવના ઉન્નિશ્વતિસંક્રમમાં દર્શાવેલી રીતીએ યથાસંભવ અનુદય બધોત્કૃષ્ટના ઉન્નિશ્વતિસંક્રમને અનુસારે જાણવી. એ પ્રમાણે ૩૨મી ગાથામાં ૮૬-૨૯-૨-૭-૨-૧૨૬ પ્રકૃતિઓ કહી, અને આ ગાથામાં ૨૭ પ્રકૃતિઓની તથા ૩૪ ગાથામાં જિનનારાની કહેવાશે જેથી ૧૨૬-૨૭-૧-૧૫૪ પ્રકૃતિઓની કહી, અને ૪ આશુભ્યની ઉન્નિશ્વતિદરણા કહી નથી તે 'યથાસંભવ વિચારવી ॥૩૩॥

૧ જે આશુભ્યો જે ઉદ્ધૃષ્ટ નિશ્વતિબંધ છે તેમથી અપાયાકાળ અને ઉદયવાદિશ બાદ કરતા શ્રેષ્ઠ સર્વ નિશ્વતિની ઉદયના પ્રથમ સમયે ઉદી-

સ્વામી પ્રસન્ન સુનિ. એ પ્રમાણે ૮૬-૨૬-૨-૭ પ્રકૃતિઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા અને તેના સ્વામી સંકેત કારણમાં કદા પ્રમાણે જાણવા, પરંતુ તકેવત એટલી જ કે ઉં સ્થિતિ સંકેતમત્વામી તે એ પ્રકૃતિઓના ઉદયવાળા અને અનુદયવાળા પણ હતા અને આહિં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણના સ્વામી તે એ પ્રકૃતિઓના અને આગળ કહેવાલી પ્રકૃતિઓના પણ ઉદયવત જીવો જ જાણવા, કારણ કે ઉદય હોય તોજ ઉદીરણા હોય એ નિયમ હોવાથી.

હવે જે પ્રકૃતિઓની સ્થિત્યુદીરણા ઉં સ્થિતિ સંકેતમત્ નથી, પરંતુ તેથી કંઈક વિશેષતાવાળી છે, તે પ્રકૃતિઓની ઉંસ્થિત્યુદીરણા તથા તેના સ્વામી, અદ્વાનિહે અને યસ્થિતિ કહેવાય છે—ત્યાં પ્રથમ ગર્ભજ અનુભવ વા તિયંચ નરકગતિ અને નરકાતુ-પૂર્વીની ઉંસ્થિતિ ૨૦ ક્રોં ક્રોં સાં બાંધીને અન્તર્ધું બાદ પાંચમી છઠી અથવા સાતમી એ ત્રણમાંની કોઈ પણ પૃથ્વીમાં ઉપવસ થાય, તેને પ્રથમ સમયે અન્તર્ધું હીન (ઉદયાવલિહા ઉપરની) સર્વ સ્થિતિ ઉદીરાય જેથી અદ્વાનિહે અન્તર્ધું (અને આવલિહા). અને યસ્થિતિ અન્તર્ધું હીન (ઉદયાવં સહિત) ૨૦ ક્રોં ક્રોં સાં. આહિં નીચેની ત્રણ પૃથ્વીઓ કહેવાતું કારણ એ કે નરકદ્વિકની ઉં સ્થિતિનો બધ કૃષ્ણ લેશ્યાએ હોય છે. તેથી મરણ વખતે પણ કૃષ્ણ લેશ્યા હોવાથી જધન્ય કૃષ્ણ લેશ્યાએ પાંચમી મધ્યમે છઠી અને ઉત્કૃષ્ટ કૃષ્ણ લેશ્યાએ સાતમી પૃથ્વીમાં ઉપવસ થાય છે. (પુનઃ કૃષ્ણલેશ્યા પણ એજ ત્રણ પૃથ્વીમાં છે, પહેલી ચાર પૃથ્વીમાં નથી માટે). આહિં નરકગતિની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદીરણા પ્રથમ સમયે અને આતુપૂર્વીની ત્રણ સમય સુધી કહી છે. ॥૩૨॥

૧ નરકાતુપૂર્વીની સ્થિતિ ઉદીરણા તો ત્રણ સમય સુધી જ પ્રવર્તે છે, પરંતુ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિત્યુદીરણા ત્રણ સમય સુધી કેવી રીતે પ્રવર્તે ? તે વિચારવા યોગ્ય છે,

(સત્ સ્થિતિ) થે આવાલક્ષી હીન ઉન્નિયતિસત્તા જેટલી છે.

તથા સ્થિતિ સંક્રમમાં કથાવેદી રીતિ પ્રમાણુ મિથ્યાત્વની ૭૦ ક્રોં ક્રોં સાગરોં સ્થિતિ બાંધીને અન્તર્સું નિઃશ્વાસે રહીને સમ્યક્ત્વ પામે, ત્યારે અન્તર્સુંન્ન્યૂત સર્વ સ્થિતિને સમ્યક્ત્વમાં અને મિશ્રમાં સંક્રમણે, સંક્રમણવિધા વીર્યા બાદ સમ્યગ્ની ઉદ્યાવાલક્ષી ઉપરની સ્થિતિઓની ઉદીરણા પ્રારભાય, તે વખતે સમ્યગ્ક્રમેને સમ્યક્ત્વની અન્તર્સું અને થે આવાલક્ષીના ઉન્નિયતિ ઉદીરણા અન્તર્સુંને એક આવાલક્ષી હીન ૭૦ ક્રોંક્રોંસમ્યગ્ની સ્થિતિ સત્તા, અને અન્તર્સું અને થે આવાલક્ષીહીન ઉન્નિયતિ ઉદીરણા છે. સમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ ત્યાં અન્તર્સું રહીને મિશ્ર સમ્યક્ત્વ પામે તો મિશ્રના ઉદય વખતે ઉદ્યાવગ્ધી ઉપરની સર્વ સ્થિતિ ઉદીરણાં મિશ્રની થે અન્તર્સું અને એક આવાલક્ષી ન્યૂન ૭૦ ક્રોંક્રોંસાગર પ્રમાણુ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા, થે અન્તર્સું અને એક આવાલક્ષી અદ્વાચ્છેદ, અને થે અન્તર્સું હીન ૭૦ ક્રોંક્રોંસાગરોં યત્ સ્થિતિ છે. (શ્રી કર્મ પ્રબૃત્તિમાં આવાલક્ષીઓને અન્તર્સુંમાં અન્તર્ગત ગણવાથી જાહે કરી નથી, તેથી એક અન્તર્સું અને થે અન્તર્સુંનોજ ન્યૂનતા કરી છે.)

તથા અગ્રમત્ત મુનિ ઉં સંક્રેશમાં વર્તતા (પ્રમત્તાભિમુખ થતાં) આહારક સામકની અતઃ ક્રોં ક્રોં સાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાંધે, અને તે બાંધ સમયેમાં અન્ય પ્રકૃતિઓ આહારકમાં સંક્રમે તેથી તત્કાલ યોગ્ય ઉં અંતઃ ક્રોંક્રોંસાગરોં આહારકની સ્થિતિસત્તા થાય, અને અન્તર્સું બાદ પ્રમત્તે આવી આહારક શરીરની રચના કરે, ત્યારે અન્તર્સું હીન અન્તઃ ક્રોં ક્રોં સાં સ્થિતિસત્તા હોય, અને આહારકની રચના વખતે જ આહારકો ઉદય શરૂ થાય, જે સમયથી ઉદય શરૂ થાય તે સમયથી ઉદ્યાવલક્ષી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓની ઉદીરણા થાય, જેથી આહારક બની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉદીરણા અન્તર્સુંને આવાલક્ષી હીન અન્તઃ ક્રોંક્રોંસાગરોં, અદ્વાચ્છેદ અન્તર્સુંને આવાલક્ષી, અને યસ્થિતિ અન્તર્સું હીન (ઉદ્યાવગ્ધ સહિત) અન્તઃ ક્રોંક્રોંસાગરોંપમ, અને ઉદીરણા.

અન્યવાચ્ય—અદ્રાચ્છેએ=અધ્ધાચ્છેદ-કાળ છેદ-નાહિં. ઉદીરાલી સ્થિતિઓ. ય=અને સામિતં પ્રિ=સ્થિતિ ઉઠીંનું. સ્વામીપણું ધણુ જાણ= જેમ કિંસવકમે=સ્થિતિ સંક્રમમાં કહ્યું છે તેમ આહિં ધણુ જાણવું. નવર=પરનું તક્ષવત એકે-સ્થિતિ સંક્રમ તો તે પ્રકૃતિઓના અવેદકને અને વેદકને યથાસંલપ કહેા છે, અને આ સ્થિતિ ઉદીરાણુ તો તત્ત્વેફસુ=તે પ્રકૃતિઓના વેદકને (ઉદયવર્તને)જ જાણવી, અવેદકને નહિ. હવે સ્વામીત્તમાં પ્રથમ ઉં સ્થિતિ ઉદીરાણુના સ્વામી આ પ્રમાણુ-નિરગાઈર વા વિ=નરકકાંતિની અને વા શુભદેવી નરકકાંતુપૂર્વીની ધણુ ઉંસ્થિતિજીવીરાણુ હિંદુિમ લિંદેસુ=નીચેની ત્રણુ પૃથ્વીઓમાં (૫-૬-૭મીમાં) ઉપજતા નારકને હેવ છે. (આહિં સંક્રમ સ્વામીથી જે જે વિશેષતા હશે તે જ કહેવાશે.) ॥૩૨॥

માવાચ્ય—આહિં સ્થિતિ ઉદીરાણુના સપંધમાં ધર્મ પ્રકૃતિને. કેટલો આદ્ધાચ્છેદ છે, એટલે ધર્મ પ્રકૃતિઓની કેટલી સ્થિતિઓ. ઉદીરાણુ યોગ્ય નથી તે કહેવાનું છે તેમાં સ્થિતિ સંક્રમમાં કહેલી જે પ્રકૃતિઓ (અતિજાનાવરણાહિં ૮૬ પ્રકૃતિઓ) ઉદય વખતે ઉંસ્થિતિ અંધવાળી (ઉદય અંધોત્કુહા) છે તે તે પ્રકૃતિઓની પાંધાવલિક્ષ વીન્યા પાદ ઉદયાવલિક્ષથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓ. ઉદીરાય છે. માટે એ ૮૬ ઉદય પાંધોત્કુહ પ્રકૃતિઓનો આદ્ધાચ્છેદ થો આવલિક્ષ, અને તે વખતે યત્ સ્થિતિ (સત્તા સ્થિતિ) ઉદ-યાવલિક્ષા યુક્ત કરવાથી એક આવલિક્ષ (અંધાવલિક્ષ) હીન ઉત્કુહ સ્થિતિપદ તુલ્ય છે. તેમજ ઉદીરાલી સ્થિતિઓ થો આવલિક્ષા હીન ઉંસ્થિતિપંધ તુલ્ય છે.

તથા અનુભ્યગતિ આહિં ૨૯ ઉદય સંક્રમોત્કુહ પ્રકૃતિઓ (ઉદય વખતે સંક્રમ દ્વારા ઉત્કુહ સ્થિતિ સત્તાવાળી થયેલી પ્રકૃતિઓ) તેની અંધાવલિક્ષ અને સંક્રમવાલિક્ષ વીન્યા પાદ ઉદયાવલિક્ષથી ઉપરની સ્થિતિઓ. ઉદીરાય છે તેથી એમાં આદ્ધાચ્છેદ ૩ આવલિક્ષા છે, જેથી ઉત્કુહ સ્થિતિ ઉદીરાણુ ત્રણુ આવલિક્ષા હીન ઉત્કુહ સ્થિતિસત્તા જેટલી હેવ છે, અને એની ઉદીરાણુ વખતે યત્ સ્થિતિ

મટે સાદિ અધ્રુવ. અજ્યઠ ઉઘીં સસ્યસ્થી પતિત ધધને મિથ્યાત્વે આદે ત્યારે હોય મટે સાદિ, સસ્યઠ નહિ પ્રાપ્તારને અનાદિ અલભ્યને ક્રુપ, લભ્યને અધ્રુવ. તથા ૫ જ્ઞાનાં-૪ દર્શનાં-૫ અત્ત-૦તૈં ૭-વર્ણાદિ ૨૦-વિશ્વાસ્થિર ૨-શુભ અશુભ ૨-આશુ નિર્માણુ એ ૪૭ ક્રુવોદયી અથવા ક્રુવોદીર્ણ પ્રકૃતિઓ છે, તેમાં ૫ જ્ઞાં-૫ અત્ત-૦-૪ દર્શનાં એ ૧૪ ની જ્યઠં વિશ્વહૃદીરણા ૧૨૨ સે શુશ્વસ્થને સમયાધિશ્રવણિશ્ચ રોષ રહે ત્યારે હોય મટે સાદિ અધ્રુવ, અને એ સિવાય સર્વત્ર અજ્યઠન્ય વિશ્વહૃદીરણા સર્વદા હોવાથી અનાદિ, ક્રુપ અલભ્યને, અધ્રુવ લભ્યને. અને રોષ ૩૩ ક્રુવોદયી નામકર્મની જ્યઠં ઉઘીરણા સંયોગી ક્રુવદીને અત્યંત સમયે હોય મટે સાદિ અધ્રુવ, તે સિવાય સર્વત્ર સદકાળ હોવાથી અનાદિ, ક્રુવાક્રુપ અલભ્ય લભ્યને તથા મિથ્યાત્વ અને ૪૭ ક્રુવોદયી અર્થાને ૪૮ પ્રકૃતિઓની ઉં અતું વિશ્વહૃદીરણા મિથ્યાદ્રષ્ટિને પરાવૃત્તિઓ હોય છે મટે સાદિ અધ્રુવ છે. જ્યઠન્ય ઉઘીરણા પ્રથમ કહી છે. તથા રોષ ૧૧૦ પ્રકૃતિ અક્રુવોદયી હોવાથી જ ચારે વિશ્વતિઘીરણુઓ સાદિ અધ્રુવ છે. ॥૩૧॥

અવતરણ—પૂર્વે સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા કહીને હવે વિશ્વતિ ઘીરણુમા અદ્રાચ્છેદ એ ચોથો આધિકાર કહેવાય છે. આદિ અદ્રા= ઉઘીરણુ. ચોગ્ય કાળ તેનો છેદ-નાશ-અભાવ, અર્થાત્ ઘીરણુને અયોગ્ય કાળ અથવા ઉઘીરણુને અયોગ્ય વિશ્વતિઓ તે ગદ્રાચ્છેદ કહેવાય છે, તે તથા વિશ્વતિઘીરણુના સ્વામી એ પાંચસો આધિકાર પશુ કહેવાનો પ્રારંભ થાય છે, ત્યાં ગદ્રાચ્છેદ તથા ગદ્રાચ્છેદ વિશ્વદુર્ગાના ત્વામી સપંધે વિશ્વતિ કુંક્રમમાં આવેલ અદ્રાચ્છેદ અને સ્વામિની લલામણુ કરે છે-

અદ્રાચ્છેદો સામિત્તં પિય ટિહસંકમે ગ્રહા નવરં । તવ્વેદસુ નિરયગર્હં વા વિ તિસુ હિટિમાચિર્દસુ ॥૩૨॥

અદ્રાચ્છેદઃ સામિત્ત્વમપિ ચ વિશ્વતિસંકમે યથા નવરમ્ । તદ્વેદિય નરકાતોર્વાર્ગપિ તિસૃજ્યથાશિતિયુ ॥૩૨॥

અન્ય આવાલિકા વખતે ન હોય, પુનઃ પરલક્ષમાં જતાં હોય છે, તેથી અજયંત્ર સિંચલુદીરણુ સાદિ અધ્રુવ છે. એ પ્રમાણે અજયંત્ર સિંચતિ ઉદીરણુ આઠે કર્મની કહી. એ આઠે કર્મના શેષ ઉં અતુલ જન એ ત્રણ વિકલ્પ સાદિ અધ્રુવ છે. એમાં આશુભ્યની ત્રણે પ્રકારની સિંચતિ ઉદીરની સાદિ અધ્રુવતા પર્યન્તાવાલિકામાં ન હોયને પરલક્ષે જતાં પુનઃ પ્રવર્તવાથી છે અને શેષ ૭ કર્મમાં મિથ્યા-પ્રકૃતિ ઉદ્દિષ્ઠ સકલેશ સમયે ઉદ્દિષ્ઠઉદીં હોય, પુનઃ અતુલુદ્દિષ્ઠ સકલેશ વખતે અતુલ હોય, એ રીતે પરાવૃત્તિથી ઉંઅતુલ ઉદીરણુ સાદિ અધ્રુવ છે, અને જયંત્ર ઉદીરણુ તે પૂર્વે મહા પ્રમાણે બાણુથી ૮૩૦૮

અવતરણ—એ પ્રમાણે મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણુ કહીને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓ સંબંધિ સિંચતિ ઉદીરણુની સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણુ કયાય છે—

મિચ્છત્તસસ ચતુદ્ગા અજહન્ના યુવત્તરિણાણ તિહા । સેસ વિગત્તા દુવિહા સત્તવિગત્તા ય સેસાણં ॥૩૧॥

મિથ્યાત્તસ ચતુદ્ગાજ્ઞાનયા યુવોદીરણાનાં ત્રિયા । ચોષવિક્કલયા દિવિયાઃ સર્વવિક્કલગથ ચોષાણામ્ ॥૩૧॥

અન્યાર્થ—મિચ્છત્તસ=મિથ્યાત્તસની અજહન્ના=અજયંત્ર સિંચલુદીરણુ ચતુદ્ગા=ચાર પ્રકારની છે, યુવ તત્તરિણાણ=ધ્રુવ ઉદીરણુવાળી (ધ્રુવોદયી) પ્રકૃતિઓની અજયંત્ર ઉદીં તિહા=ત્રણ પ્રકારે છે, અને સેસ વિગત્તા=શેષ ૩ વિકલ્પ (મિથ્યા અને ધ્રુવોદયીના જયંત્ર ઉં અતુલ એ ત્રણ વિકલ્પ) દુવિહા=એ પ્રકારે છે, ય=અને સેસાણ=શેષ સર્વ પ્રકૃતિઓના (મિથ્યાં અને ધ્રુવોદયી વળીને શેષ સર્વના) સત્તવિગત્તા=સર્વે વિકલ્પ [આરે વિકલ્પ] ત્રણ સાદિ અધ્રુવ એમ બે પ્રકારે છે ॥૩૧॥

માતર્થ—મિથ્યાત્તસની જયંત્ર સિંચલુદીરણુ પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તતા પ્રથમ દિશ્વતિની સમયપ્રધિકાવાલિકા શેષ રહે ત્યારે હોય

અથવા સ્થિતિનો જલ્દી નાશ થવો બોધાત્મ તે અને છે કે નહિ ?

વત્તઃ—ઉદીરણુથી વિવક્ષિત કર્મપ્રદેશોની સ્થિતિ અવસ્થા ટુંકી થઈ જલ્દી નાશ પામે છે. પરન્તુ બંધ સમયે બંધાવલ્લી સ્થિતિમાંનો તો. એક સમય પણ બોહોન્ન થાય નહિ, સ્થિતિને તોડનાર તો ઉદ્વેગના સંક્રમ અને વ્યાધાતી અપવર્તની સંક્રમ જ છે. તો યહી ઉદીરણુથી ક્ષણ શું ? એમ બાણુવા ઇચ્છતા હો તો ક્ષણ એટલું જ કે બહુ પ્રદેશવાળી સ્થિતિ નિર્જર્યોને અદ્ય પ્રદેશવાળી થાય તો તેને ટુંકી કરવામાં-તોડવામાં મુગમતા થાય એ છે. અથવા ઉદીરણુ એ તત્કાલોચ કર્મનો દ્વયભાવિક નિયમ વા પ્રવૃત્તિ હોવાથી, તેમજ છવનો પણ તથા પ્રકારનો અનાદિ વીર્યપરિણામ હોવાથી ક્ષણ વિચારવાનું પ્રયોજન પણ નથી.

હવે સ્થિતિ ઉદીરણુના લેહ આ પ્રમાણે—ઉકુંડ સ્થિતિબંધમાં જેટલી સ્થિતિઓ ઉદીરણુ યોગ્ય હોય તેટલા સ્થિતિ ઉદીરણુના લેહ છે. એ ઉદીરણુ યોગ્ય સ્થિતિઓની આડે સેત્રીકા સ્થિતિ=સ્થે સ્થિતિઓની લેહ કલ્પના થઈ શકે તેવી સ્થિતિઓ) એવી સંજ્ઞા છે. અથવા લેહ કલ્પનાની અપેક્ષાએ જે સેવાય-સ્વીકારાય તે સેત્રીકા સ્થિતિ એ પણ બીજી સંજ્ઞા છે. ત્યાં બંધાવલ્લિ ઉદ્વેગ-વલ્લિ અને સંક્રમવાલ્લિ પ્રાપ્ત સ્થિતિઓની ઉદીરણુ થાય નહિ, કારણ કે એ ત્રણે આવાલ્લિઓ સર્વ કરણને અયોગ્ય છે. તેથી ઉદ્ય વખતે ઉકુંડ બંધવાળી (ઉદ્ય બંધોકુંડા) પ્રકૃતિઓની બંધાવલ્લિ અને ઉદ્વેગવાલ્લિ રહિત સર્વ સ્થિતિઓ ઉદીરણુ શકે છે અને ઉદ્ય વખતે જેનો ઉન્નિસ્થિતિબંધ નથી તેવી અનુદ્ય બંધોકુંડ પ્રકૃતિઓની ઉદીરણુયોગ્ય સ્થિતિઓ અનિયત પ્રમાણુવાત્ કરણુ કે જ્યારે ઉદ્ય આવે ત્યારે જ અનુદ્ય બંધોકુંડાની ઉદીરણુ હોય છે, અને એ અનુદ્ય બંધોકુંડાનો ઉદ્ય ક્યારે થા કંઈ નિયમિત નથી, ઘણી પ્રકૃતિઓને આ એ જૂદી જૂદી રીતે હોય છે, માટે એની ઉદીરણુ યોગ્ય સ્થિતિઓ ઉદ્ય બંધોકુંડાય થયાસમય વિચારવી. જેથી ઉદ્ય બંધોકુંડાને આ એ જ ઉદીરણુ યોગ્ય સ્થિતિઓ ઘણી અને ઘણા લેહવાળી હોય છે, અને

વલિશ વીત્યાબાદ ઉદય ઉદીરણુ થાડ થાય તે વખતે નીચે ઉદયાવલિશ વઠ્ઠને ઉપરની સર્વં રિથતિઓ [ઉપરના સર્વં સમયો] પ્રથમ સમયે ઉદીરાઈ થાડે છે, તેથી બે આવલિશ હીન ઉત્કૃષ્ટ રિથતિઓ બે રૂં સમઝાળે ઉદીરાઈ થાડે છે, પરન્તુ એ રિથતિ ઉદીરણુનો ભેદ તો યોરૂ જ, ત્યારબાદ બીજે સમયે નીચેનો યોરૂ સમય ન્યૂન થતાં સમયાધિક બે આવલિશ હીન જેટલી કર્મરિથતિ ઉદીરાય તે ઉદીરણુનો બીજો ભેદ, એ રીતે ઉત્તરોત્તર સમયે સમયહીન હીન ઉદીરણુ ભેદ ગણનાં થાવત્ સમયાધિક ઉદયાવલિશ જેટલી રિથતિ યાકી રહે ત્યારે ઉપરનો જે યોરૂજ સમય ઉદયાવલિશમા ઉદીરાય તે યોરૂ સમયોદીરણુ રૂપ ઉદીરણુનો અતિત્તમ ભેદ ગણાય એ પ્રમાણુ યોરૂ સમયની ઉદીરણુ, બે સમયની ઉદીરૂ, ત્રણ સમયની ઉદીરૂ થાવત્ બે આવલિશ હીન ૭૦ રૂાં રૂાં રૂાં આઠિની ઉદીરણુ તે જ રિથતિ ઉદીરણુના ભેદ જણાય. એ પ્રમાણુ જેટલી રિથતિઓ ઉદીરણુ યોગ્ય છે તેટલી જ સેત્રીકા રિથતિઓ છે, કારણ રૂં રિથતિ ઉદીરણુના ભેદ પણુ યોદલા જ છે, જેથી ઉદયાવલિશ ઉપરની ઉદીરાતી સર્વં રિથતિઓ સેત્રીકા રિથતિઓ છે, યોદલે ઉદયાં ઉપર જેટલી ઉદીરાતી રિથતિઓ છે તેટલા જ ઉદીરણુના રિથતિભેદ પણુ છે. જેમ અસત્ કલપનાઓ ૧૦૦ સમયનો રિથતિભંધ થયે ૧૦-૧૦ સમયની બે આવલિશ બાદ કરીને શેષ ૮૦ રિથતિઓ-સમયો ઉદીરાય છે માટે એ ૮૦ રિથતિઓ સેત્રીકા રિથતિઓ છે, એમાં પહેલા સમયે ૮૦ સમયની ઉદીરણુના ૧ રિથતિભેદ, બીજે સમયે ૭૯ રિથતિઓની ઉદીરણુ થાય છે માટે એ બીજો રિથતિભેદ એ રીતે ૧૧ ચો. જ યોરૂ સમય ઉદીરાય તે વખતે ૭૦ ચો. રિથતિભેદ ગણાય ॥ ૨૯ ॥ इति उदरी रणाना रिति मेव ॥

અવતરણઃ—પૂર્વ બાથમાં રિથતિ ઉદીરણુનું લક્ષણ અને ભેદ એ બે અધિકાર કહીને હરે સારિ અતારિ પ્રરૂપા રૂપ ત્રીજો અધિકાર કહે છે, મૂળપદ્ધતિ સંબંધિ અને ઉત્તરપદ્ધતિ સંબંધિ એમ બે પ્રકારનો છે, તેમાં પ્રથમ મૂળપદ્ધતિ સંબંધિ સાદાઅતારિ પ્રરૂપણુ કહેવાય છે—

અથવા સ્થિતિનો જલ્દી નાશ થવો ભયંબ્રે તે બને છે કે નહિં ?

જ્ઞાતા:—ઉદ્ધારણી વિવક્ષિત કર્મપ્રદેશોની સ્થિતિ અવશ્ય દુઃખી ધર્મ જલ્દી નાશ પામે છે. પરંતુ બંધ સમયે બંધાયલી સ્થિતિમાંનો તો ચોક્કસ સમય પશુ મોઝો-ગૂન થાય નહિ, સ્થિતિને તોડનાર તો ઉદ્ધતા સંક્રમ અને વ્યાધાતી અપવર્તના સંક્રમ જ છે. તો પછી ઉદ્ધારણી ક્યા શું ? એમ બાણવા મંચલા હો. તો ક્યા મોટાંદું જ કે બહુ પ્રદેશવાળી સ્થિતિ નિર્જસદ્ ને અલ્પ પ્રદેશવાળી થાય તો તેને દુઃખી કરવામાં-તોડવામાં સુખમત્તા થાય એ છે. અથવા ઉદ્ધારણી એ તરંગોગ્રામ કર્મનો સ્વાભાવિક નિયમ વા પ્રવૃત્તિ હોવાથી, તેમજ જીવનો પશુ તથા પ્રકરનો અનાદિ વીર્યપરિણામ હોવાથી ક્યા વિચારવાતું પ્રયોજન પશુ નથી.

હવે સ્થિતિ ઉદ્ધારણા શેઠ આ પ્રમાણે—ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધમાં જેટલી સ્થિતિઓ ઉદ્ધારણી યોગ્ય હોય તેટલા સ્થિતિ ઉદ્ધારણાના શેઠ છે. એ ઉદ્ધારણી યોગ્ય સ્થિતિઓની આર્હ સેત્રીકા સ્થિતિ(એ સ્થિતિઓની શેઠ કરવાના ધર્મ થકે તેવી સ્થિતિઓ) એવી સંજ્ઞા છે. અથવા શેઠ કરવાનાની આપેલાઓ જે સેવાય-સ્વીકારાય તે સેત્રીના સ્થિતિ એ પશુ બીજી સંજ્ઞા છે. ત્યાં બાધાવલિખ ઉદ્યાનાવલિખ અને સંક્રમાવલિખ પ્રાપ્ત સ્થિતિઓની ઉદ્ધારણી થાય નહિ, કારણ કે એ ત્રણે આવાલિખઓ સર્વ કરણને અયોગ્ય છે. તેથી ઉદ્ય વળતે ઉત્કૃષ્ટ બાધવાળી (ઉદ્ય બાધોદ્યુષ્ટ) પ્રકૃતિઓની બાધાવલિખ અને ઉદ્યાવલિખ સહિત સર્વ સ્થિતિઓ ઉદ્ધારાઈ શકે છે. અને ઉદ્ય વળતે જેનો ઉન્નિશ્ચિતબંધ નથી તેવી અનુદ્ય બાધોદ્યુષ્ટ પ્રકૃતિઓની ઉદ્ધારણીયોગ્ય સ્થિતિઓ અનિશ્ચિત પ્રમાણવાળી છે, કારણ કે જ્યારે ઉદ્ય આપે ત્યારે જ અનુદ્ય બાધોદ્યુષ્ટની ઉદ્ધારણી હોય છે, અને એ અનુદ્ય બાધોદ્યુષ્ટનો ઉદ્ય ક્યારે થાય તે કંઈ નિયમિત નથી, ઘણી પ્રકૃતિઓને આંગે બૂદ્ધી બૂદ્ધી રીતે હોય છે, આટલે એની ઉદ્ધારણી યોગ્ય સ્થિતિઓ ઉદ્ય બાધોદ્યુષ્ટથી હીન થવાસમય વિચારની. જેથી ઉદ્ય બાધોદ્યુષ્ટને આંગે જ ઉદ્ધારણી યોગ્ય સ્થિતિઓ ઘણી અને ઘણા શેઠવાળી હોય છે, અને તે બાધા-

અપૂર્ણક્રિયાવાળા ઉદયનું નામ અસંપ્રાપ્ત તત્ત્વ કહેવાય અને એનું જ નામ સ્થિતિ કર્તાવળ છે. જેમ દુક્ક ઉપર ત્વતઃ પરિપક્વ થયેલા ફળ કાળપ્રાપ્ત પરિપક્વ ગણાય, અને કાયાં ફળ તોહીને ઘાસ વિગેરેની ગરમી આપીને પકવ્યીએ તો તેવાં ફળ અકાળ પરિપક્વ ગણાય. તેવી જ રીતે કર્મનું ફળ કાળે અને અકાળે પ્રાપ્ત થાય છે. એમાં કર્મફળ કાળે ઉદય આવે તો તેમાં જીવના પ્રયોગની જરૂર છે જ નહિ, પરન્તુ કર્મને અકાળે ઉદય આણવામાં જીવના પ્રયોગની-પ્રયત્નની અવશ્ય જરૂર છે. તે કારણથી સંપ્રાપ્તિઉદય જીવના યોગ વિના ત્વલાવે જ થાય છે, માટે ઉદયને કરણમાં ગણિલ નથી. અને અસંપ્રાપ્ત ઉદય જીવના યોગથી જ થાય છે, માટે એ અસંપ્રાપ્ત ઉદય રૂપ ઉદીરણને કરણમાં (જીવ વીચર વિશેષથી નિપજતા કાર્યમાં) ગણિલ છે.

પ્રશ્ન:—બંધ સમયે નિયત થયેલા ઉદયકાળમાં કર્મનો ઉદય ન થતાં અકાળે ઉદય થાય તો નિયત ઉદયકાળનો નાશ થવાથી ક્ષતિનાશ અને બંધ સમયે નિયત નહિ થયેલા કાળનું આગમન થવાથી અક્ષત આગમ દોષ ગણાય કે નહિ ?

જ્ઞાત:—બંધ સમયે જ એવા પ્રકારનો હિથિલ બંધ કર્યો છે કે જેથી અકાળે પણ ઉદય આવી શકે, જેથી તે પ્રમાણે બંધને અનુસરીને અકાળે ઉદયમાં આવે તો કૃતનાશ અને અકૃતગમ દોષ કયાંથી હોય ? કારણ કે બંધ જ એવા પ્રકારનો છે કે જેમાં તે કાળે જ ઉદય આવવા રૂપ અવશ્ય લાવ નિયત થયો નથી. યુગઃ બંધ સમયે જે ઉદયકાળ નિયત થયો છે તે ઉદયકાળ અવશ્ય લાવે નિયત થયો હોય, અને તેવા અવશ્ય નિયત ઉદયકાળવાળાં કર્મો જો દીર્ઘકાળે વા અત્યુક્તકાળે આવતાં હોય તો કૃતનાશ અને અકૃતગમ દોષને અવકાશ હોઈ શકે છે, પરન્તુ તેમ બનતું નથી. માટે બંધ કાળે હિથિલ બાંધેલા કર્મોમાંથી અકાળે ઉદય આવતા કર્મને કૃતનાશ અકૃતગમ દોષ પ્રાપ્ત થતો નથી.

પ્રશ્ન:—ઉદીરણથી કર્મ અકાળે ઉદય આવવાનું કહેા છે તો એ ઉદીરણથી કર્મની સ્થિતિ દીર્ઘ હોય તે પણ ટુંકી થવી જોઈએ,

॥ અથ સ્થિતિ કરીશા ॥

અવતરણા—પ્રકૃતિ ઉદીરણા ક્ષીને હવે સ્થિતિ ઉદીરણા કહેવાનો પ્રસંગ છે, તેમાં લક્ષણ-લેહ-ચાહિ અતઃહિ પ્રકૃપણુ-અધ્ધ-ચ્છેદ-અને સ્વામી એ પાંચ અધિધર કહેવાના છે તેમાં અનુક્રમ પ્રમાણે આદિ પ્રથમ સ્થિતિઉદીરણુનું લક્ષણ અને મેદ એ બે અધિધર કહેવાય છે.

સંપત્તિ અ ઉદય પ્રયોગથો દિસસુ ડરૂંશા સા । સેવીકાઠિઠ્ઠિતો જાહિતો તત્તિના પસા ॥૨૧॥

સંપ્રાપ્તિ ચોદયે પ્રયોગતો દ્રવ્યત કરીશા સા । સેવીકાસ્થિતિમ્પ્ર: પકારપ: [દીપતે] તાવત્તેપા ॥૨૧॥

અન્વચાર્ય—પ્રયોગગ્રાન્થે પ્રયોગથી-જે વીર્ય વિશેષ વડે સપત્તિ ય ઉદય-સ્વપ્રાપ્ત ઉદયમાં-ઉદયકાળને પ્રાપ્ત થયેલા કર્મમાં ઉદયકાળને પ્રાપ્ત નાહિ થયેલું કર્મ ઉદયમાં (આપનું કેવળ સ્વામીએ વડે) દિસસુ=દેખાય સાન્તે ડરૂંશા=સ્થિતિ ઉદીરણા કહેવાય. (એ લક્ષણ કહ્યું). જાહિતો=જેદલી સેવીકાઠિઠ્ઠિતો=સેવીકા સ્થિતિઓમાંથી (નિહીરણા થોડા સ્થિતિઓમાંથી) પ્રયોગ વડે થેચીને ઉદયમાં (દિસસુ=) દેખાય તત્તિના=તેદલા લેહવાળી પસા=આ-ઉદીરણા છે. [અર્થાત્ જેદલી સ્થિતિઓ ઉદીરણા થોડા છે તેદલા ઉદીરણાના લેહ છે] ॥ રૂઠિ મેદ: ॥૨૨॥

માત્તાર્ય—ઉદય બે પ્રકારનો છે. ૧ સંપ્રાપ્ત ઉદય, ૨ અસંપ્રાપ્ત ઉદય, ત્યાં જે સમયે જે બંધાય, તે પ્રકૃતિનો બંધને અનુસરી જેદલી અબાધાકાળ હોય તેદલી અબાધાકાળ પૂર્ણ થયા બાદ જે સ્થિતિ અથવા તત્તિસ્થિતિવર્તી કર્મપ્રદેશો ઉદયમાં આવે તે સ્વાભાવિક ઉદય સંગ્રામ ઉદય થા અલગ થાય, અને બંધસમયે પોતપોતાના નિયત થયેલા અબાધાકાળથી પહેલાં ઉદયમાં આવે તો એ

ગુર્જર
મોવાત્તર

કરીશા
કાણમ્ ।

અવતરણ.—પૂર્વ ગાથામાં નામકર્મની ઉદીરણનાં પ્રકૃતિસ્થાન, શુણ્ણસ્થાને પ્રકૃતિસ્થાન, અને પ્રકૃતિસ્થાનોમાં જાંબા કહીને હરે
આ ગાથામાં ચાર ગતિ આશયી ઉદીંસ્થાનો કહે છે—

પંચ નવ નવગણક્રાણિ ગદ્ધસુ ટાણાણિ સેસકર્મમાણં ।
પુગેગમેવ ણેયં સાહિસેગેગપગર્હઓ ॥૨૮॥

અન્વયાર્થ—ગદ્ધસુ=ચાર ગતિમાં નામકર્મનાં ટાણાણિ=ઉદીંસ્થાનો અનુક્રમે નરકગતિમાં પચ=પાંચ, તિર્યચગતિમાં નવ=નવ, મનુષ્ય

ગતિમાં નવાન=નવ, અને દેવગતિમાં છત્તકાણિ=છ છે. સેસકર્મમાણ=શેષ જ્ઞાનાવસ્થાથી પાંચ કર્મોનું ઉદીંસ્થાન પુગેગમેવ=ઓક
જાણું. અને તે ઓકેક પ્રકૃતિની ઉદીં સાહિત્તા=સાધીને-નિશ્ચય કરીને શુણ્ણસ્થાનકો અને ગતિમાં ઉદીંસ્થાન સ્વયં નેય=જાણું ॥૨૮॥

પ્રવાચ્યઃ—નરકગતિમાં ૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫ એ ૫ ઉદીંસ્થાન નામકર્મનાં છે, તિર્યચગતિમાં ૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪

૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે. મનુષ્યગતિમાં ૪૧-૪૨-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે. અને દેવ-
ગતિમાં ૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૬ ઉદીંસ્થાન છે. તથા એ ચારે ગતિમાં જ્ઞાનાવસ્થા કર્મોનું ૫ પ્રકૃતિનું ૧ જ ઉદીંસ્થાન
છ. (દર્શનાં કર્મોનું ૪-૫ પ્રકૃતિરૂપ ૨ ઉદીંસ્થાન પૂર્વે કહ્યાં છે) અન્તરગતિનું ૫ પ્રકૃતિરૂપ ૧ ઉદીંસ્થાન છે, અને ગોત્ર વેદનીય
અને આશુધના ૧-૧-૧ પ્રકૃતિરૂપ ઓકેક ઉદીંસ્થાન છે. એ રીતે ઓકેક પ્રકૃતિની ઉદીરણના સ્વામી પૂર્વે સ્વામિ આધિધરમાં કહ્યા
છે તે અધિધર [ઓકેક પ્રકૃતિ ઉદાંસ્થાનિત્વ અધિધર] જોઈને યથાશોભ્ય સ્વયુક્તિ એ વિચારવું. [અર્થાત્ નામકર્મનાં ઉદીંસ્થાનો
કર્મનાં ઉદીંસ્થાનો તો પૂર્વે ગાથામાં જ સ્પષ્ટ કહ્યાં છે, અને શેષ ૫ કર્મોનું ઓકેક ઉદીંસ્થાન આ ગાથામાં કહ્યું છે તે સ્વામી
અધિધર જોઈને સ્વયં વિચારવું] ॥૨૮॥ इति प्रकृति उद्गतराणा ॥

कर्ममञ्जुलिः

॥११५॥

॥ १० तदींस्थानां ३५६ सांगानो जीवभेदपूर्वक संग्रह ॥

छि० स्थान.	क्ष० संख्या	अथ व्यवमेधा हेतुता क्षांता !	छि० स्थान	क्ष० संख्या	अथ व्यवमेधां हेतुता क्षांता ?
४१ भा	१	१ अतीथैश्च ध्वजिने	५४ भा	१०६	ना३३.१-विधे० १-ति० प० २८८-वै० ति० प० २८८ साभाभ्यभु० २८८-वै० भु० ४-वै० भुनि १ आ३० २-दैव ८.
४२ भा	३०	१ ना३३-५ अतिथिने-६ त्रयुविधे० ने ३-३-३ भण्ण-५ ति० प० ने-५ भु० ५-१ तीर्थ-४-दैव			ना३३.१-विधे० १२-ति० प० ५०६-वै० ति० ८-भु० ३८८-वै० भु० ४-वै० भुनि-१-आ३० २-तीर्थ० १-दैव ८
५० भा	११	११ अतिथिने ४	५५ भा	६०१	विधे० १८-ति० प० ८६४-वै० ति० ४-भु० ५०६ वै० भुनि १-आ३० १-तीर्थ० १-दैव ४
५१ भा	२१	ना३१-१-अति०-वै० ति० प० ४-वै० भु० ४- आ३० भुनि०-१-दैवने ४			विधे० १२-ति० प० ५०६-तीर्थ० १ ॥
५२ भा	३१२	अति० १३-विधे० ६-ति० प० ने १४१-भु० १४१- ना३३ १-अति० १-वै० ति० प० ४-वै० भु० ४ आ३० भुनि १-तीर्थ० १-दैव ४	५६ भा	१४६	
५३ भा	२१				

गूर्जर
साधना

तदीरणा
करणम् ।

॥११५॥

ભાંગા તો ૫૫ છે). આર્દ્ર કેવલિનાં ઉદયસ્થાન ૧૦ છે, પરન્તુ અયોગીને ઉદીરણુ ન હોવાથી અયોગી સંબંધિ ર ઉદીન્સ્થાન ન્યૂન ગણ્ય છે, માટે ઉદીન્સ્થાન કેવલિને ૮ કલાં છે. જેમાં ૪૧-૫૨-૫૪ સામાન્ય કેવલિને ૪૨-૫૩-૫૭ તીર્થકર્મને ૫૫-૫૬ સામાન કેવલિને તથા તીર્થકર્મને ૫૬ છે.

તીર્થકર્મ કેવલિને—૪૨-૫૩-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૫ ઉદીન્સ્થાન છે, તેમાં દરેકમાં ૧-૧-૧-૧-૧ ભાંગો હોવાથી ૫ ભાંગા છે. એ રીતે મનુષ્યગતિને અંગે ૧૩૦૨-૧૬-૭-૬=૧૩૩૪ ભાંગા સ્વમતે, અને ૨૬૦૨-૩૫-૭-૬=૨૬૫૦ ભાંગા અન્યમતે બાણુવા.

દેવને—૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૬ ઉદીન્સ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૪-૪-૪-૮-૮-૪=૩૨ ભાંગા સ્વમતે, અને દરેકમાં બમણા બાણુતાં ૬૪ ભાંગા પરમતે.

નારકને—૪૨-૫૧-૫૩-૫૪-૫૫ એ ૫ ઉદીન્સ્થાન છે, તે દરેકમાં અનુક્રમે ૧-૧-૧-૧-૧ ભાંગો હોવાથી સર્વ મળી ૫ ભાંગા છે.

એ પ્રમાણે ગાથામાં કહિલા ૪૧ માં ૧, ૪૨ માં ૩૦, ૫૦ માં ૧૧, ૫૧ માં ૨૩, ૫૨ માં ૩૧૨, ૫૩ માં ૨૧, ૫૪ માં ૬૦૬, ૫૫ માં ૬૦૧, ૫૬ માં ૧૪૬૬, ૫૭ માં ૫૮૬ ભાંગા હોવાથી એ ૧૦ ઉદીન્સ્થાનમાં સર્વ મળી ૩૬૬૧ ભાંગા સ્વમતે છે, અને એ ૧૦ સ્થાનમાં અનુક્રમે ૧-૪૨-૧૧-૩૩-૬૦૦-૩૩-૧૨૦૨-૧૭૮૫-૨૬૧૭-૧૧૬૫=૭૮૬ ભાંગા પરમતે છે. એ પરમતના ભાંગા ગાથામાં કલા નથી, વૃત્તિમાં કલા છે.

॥ ૧૪ ગુણસ્થાનમાં નામકર્મના વરીરણાના મંગા ॥

ગાથામાં ૧૪ ગુણસ્થાને ઉદીન્ના ભાંગા કલા નથી, પરન્તુ વૃત્તિમાં કલા છે, માટે ત્યાંથી બાણુવા.

આહિં વૈદિક્યલિપિ સહિત તે સામાન્ય તિર્થંચ. તથા સુલગ આદેયનો સમક્રણે ઉદય ઉદ્ધિં હૈય, તેમજ દુર્લભ અત્રાદેય એ યેની પશુ સમક્રણે ઉદ્ધિં હૈય એમ માનોને ઉત્પન્ન થયેલા લાંગા તે સ્વમત લાંગા, અને સુલગ આદેય એ યેનો સમક્રણે અને દુર્લભ અત્રાદેય એ યેનો સમક્રણે ઉદય હૈય એવો નિયમ નહિ, શિન્ધાણે પશુ ઉદય હૈય, એમ અન્ય આચારીના અભિપ્રાયથી ઉત્પન્ન થયેલા લાંગા તે પરમત લાંગા કહેવાય.

વૈશ્વિય તિર્થંચ પવૈન્દ્રવને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ પાંચ ઉદ્ધિંસ્થાન છે, અને ૪-૪-૮-૮-૪ અનુક્રમે મળી ૨૮ લાંગા સ્વમતે છે, અને ૮-૮-૧૬-૧૬-૮ મળી ૫૬ લાંગા પરમતે છે.

સામાન્ય મનુષ્યને—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ ઉદ્ધિંસ્થાનો છે, તેમાં અનુક્રમે ૫-૧૪૫-૨૮૮-૨૮૮-૫૭૬ સર્વ મળી ૧૩૦૨ ઉદ્ધિં લાંગા સ્વમતે છે, અને એ દેહરમાં બસણ હોવાથી ૨૬૦૪ લાંગા પરમતે છે.

વૈશ્વિય મનુષ્યને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૫ ઉદ્ધિંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૪-૪-૫-૫-૧ લાંગા મળી ૧૬ લાંગા સ્વમતે છે, અને ૮-૮-૬-૬-૧ મળી ૩૫ લાંગા અન્યમતે છે.

આદ્યારક મનુષ્યને—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬ એ ૫ ઉદ્ધિંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૧-૨-૨-૧-૧ મળી ૭ લાંગા છે.

સામાન્ય કૌત્સલિને—૪૧-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ એ પાંચ ઉદ્ધિંસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૧-૬-૧૨-૧૨-૨૪ ઉદ્ધિંલાંગા છે, સર્વ મળી ૫૫ લાંગા છે, પરન્તુ ૫૨-૫૪-૫૫-૫૬ના ૬-૧૨-૧૨-૨૪=૫૪ લાંગા સામાન્ય મનુષ્યમાં ગણાયલા લાંગાથી શિન્ધ પડતા નથી માટે મનુષ્યગતિના લાંગા ગણતરી વખતે એ ૫૪ લાંગા જુદા ગણવાના નથી, તેમજ એ સામાન્ય મનુષ્યના લંગા તુલ્ય હોવાથી કેવલિના એ વિશેષ લાંગા તરીકે નથી માટે વિશેષ લાંગા તરીકે તો ફક્ત ૪૧ ના સ્થાનનો ૧ જ લાંગો ગણવો. [પરન્તુ કેવલિના

મિથ્યાદત્તે—૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૬-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૯)
સાસ્વત્કને—૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૭)

મિથે—૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૨).

અવિરતે—૪૨-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૮).
દેશવિરતે—૫૧-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ (એ ૬).

એ ઉદીઁસ્થાનોના ભાંગા-લેહ પ્રથમ જીવલેહ આશયી આ પ્રમાણે—

૪૨ લેહ—, ભાંગા છે.

દ્વીત્રિયને—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીઁસ્થાન છે, તેમાં અનુક્રમે ૩-૩-૨-૪-૬-૪ ઉદીઁભાંગ છે, જેથી સર્વ મળી ૨૨ ઉદીઁભાંગા છે

ષીત્રિયને—દ્વીત્રિયત્ ઉદીઁસ્થાન અને ભાંગા છે.

ચતુરિત્રિયને—દ્વીત્રિયત્ ઉદીઁસ્થાન અને ભાંગા છે.

સામાન્ય તિર્થ પવેઁને—૪૨-૫૨-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૬ ઉદીઁસ્થાનો છે. તેમાં સ્વમને ૫-૧૪૫-૨૮૮-૫૭૬-૮૬૪-૫૭૬ ભાંગા છે સર્વ મળી ૨૪૫૪ ભાંગા છે, અને પરમતે ૯-૨૮૯-૫૭૬-૧૧૫૨-૧૭૨૮-૧૧૫૨ ભાંગા હિવાથી સર્વ મળી ૪૯૦૬ ભાંગા છે

૧ એ સર્વ ઉદીઁસ્થાનો અને ભાંગાની ઉપતિ કર્મપ્રકૃતિ થતિગાથા જાણવી.

इगर्वासा छच्च सया छहि अहिया नवसया य एगहिया । अउणुत्ताणि चउदस सयाणि गुणनउइ पंचसया॥
 एकचत्वारिंशद्विचत्वारिंशद् यञ्चाद्यदि सप्तपञ्चाशदन्तानि । गुणस्यानेषु नाप्नो न सप्त त्रीण्यष्टौ च पद् पञ्च चाग्रमत्ते द्वे ॥२५॥
 एकं पञ्चस्वेकस्मिन्नष्टौ स्थानक्रमेण भद्रा अपि । एकस्त्रिंशदेकदशैकत्रिंशतः सप्तादश त्रिंशतानि च ॥२६॥
 एकाविंशतिः पद् च श्रुतानि पट्विंશानि नवश्रुतानि चैकाधिकानि । एकोनसप्तयधिमानी चतुर्दशश्रुतान्येकोननवस्यधिकानि पञ्चश्रुतानि ॥
 अन्वयार्थ— नागरस=નાગકર્મના-નાગકર્મના । एण विप्राद=એકતાલીસનું' બે તાલીસનું' અને પળાદ=પચાસથી ૫૦થીને સત્તપ્પણતિ= સત્તાપન ૫૨૯૯ ત ૧૦ ઉદીરણુન્ધનો છે. તેમાં ત્રિંશદ્વધી મમત્તુધી નવ સત્તતિણિ ય અટ્ટુ હ પચ=નવ સાત ત્રણ તથા આઠ થ અને પાંચ ય=તથા અગત્ત દાં=અપ્રમત્તમાં બે ઉદીન્ધનો છે ॥૨૫॥
 ત્યાંથી પચતુ=પાંચ (૮૫૧૨) શુણ્ધનોના પાન=એક ઉદીન્ધનો, ત્યાંથી વૃક્ષાનિ=એક શુણ્ઠમાં (સેયોલીમાં) અટ્ટુ=આઠ ઉદીન્ધનો છે. તથા ઠાણસર્ગપન્ધનોના ૬૫પ્રમાણે આગ વિન્ધદીરણુન્ધનોના જાગા=એક થણુ આ પ્રમાણે-एकक्र=૧ તોસ=૩૦ દ્રક્કારસ=૧૧ અને દુર્ગર્ગન=૨૧ સચાર તિસર=૫૨ તહિત ત્રયુસો=૩૧૨ ॥૨૬॥
 દુર્ગાગસ=૨૧, છ આદિયા હવ સયા=૮ આધિષ્ઠિતો-૬૦૬, एण (अ)हिया नवसया य=તથા એક આધિષ્ઠિત ત્રયુસો-૬૦૧, चउदससयाणि अउणुत्ताणि=ચીરંગો. એણુસિતે=૧૪૬૬, અને વપતયા ગુણનઙ્ગ=પાંચગ્રંથો નેન્ધયશી-૫૮૯ એ રીતે ૧૦ ઉદીન્ધનોના ૧૦ ઉદ્યએક સંખ્યા જાણવી. ॥૨૭॥
 આગાર્થ:—નાગકર્મનાં ઉદીરણુન્ધનો ૪૧-૪૨-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭ એ ૧૦ છે. તેમાં દેંદ્ર શુણ્ધનો ઉદીન્ધનો તથા પ્રમાણે—

૧ ચોવીસી, ૯માં ૬, ૮માં ૧૧, ૭માં ૧૦, ૬માં ૭, ૫માં ૪, ૪માં ૧, ૨માં ૦॥ (૧૨ લાંગા)-૧માં ૧-૩ (૪ લાંગા). એ રીતે ચોવીસીલેઈ બાણવા. ગાથામાં ૨ અને ૧ ઉદીરણાના લાંગા કલા નથી તે ઉપલક્ષણથી અહણ કરવા.

આહિ ચોવીસી આ પ્રમાણે-ચોહનીયના ઉદય ઉદીરણામાં પરાવર્તમાન ઉદય ક્ષાય વેદ અને યુગલનો ૪ હોય છે, તેથી ક્ષાયની પરાવૃત્તિએ ક્ષાયના કોષ અથવા માન અથવા માયા અથવા લોભ એ ચારજ ઉદયલાગા હોય છે, કારણ કે અનતાનુબધ્યાદિ ચાર વા ત્રણ વા એ લેદ તો સ્વમકાળે સાથે ઉદયમાં હોય છે, પરન્તુ કોષાદિ ૪નો ઉદય સાથે થતો નથી, કૌર્ભ એકનો ૪ થાય છે, તેથી અનતાના ઉદયે અનતાના આદિ ૪ કોષ હોય, કોષ ન હોય તો ૪માન હોય, માન ન હોય તો ૪માયા હોય અને માયા ન હોય તો ૪ લોભ હોય. એ રીતે અનતાના આદિ ૪ ઉદયમાં કોષાદિ લેદે ચાર ઉદયલેઈ થયા, એ દરેક ઉદય લેઈ એ યુગલ સાથે પરાવર્ત પામતાં ૮ ઉદયલેઈ થાય અને એ આઠે ઉદયલેઈ ત્રણ વેદ સાથે પરાવૃત્ત થતાં ૨૪ ઉદયલેઈ થાય. એ ૨૪ ઉદયલેઈનું નામ ચોવીસી ગણાય છે. ૧૦થી ૪ સુધીની ઉદીરણામાં કોષાદિ ચાર એ યુગલ અને ત્રણ વેદનો ઉદય હોવાથી ચોવીસીએ પૂર્ણ પામ થાય છે, પરન્તુ ૨ની ઉદીરણામાં યુગલની ઉદીરણા નથી તેથી ૪ ક્ષાય૫૩ વેદ=૧૨ ઉદયલેઈ હોય છે. અને ૧ની ઉદીરણામાં વેદનો પશુ અભાવ હોવાથી કેવળ કોષાદિની પરાવૃત્તિએ ચાર ૪ ઉદીરણાલેઈ થાય છે-માટે ૨-૧ની ઉદીરણામાં કયે ૧૨-૪ ઉદય લાગા છે ॥૨૪॥

અવતરણ—ચોહનીયનાં મકુતિઉદીરણાસ્થાન મહીને હવે નામકર્મનાં ઉદીન્સ્થાનો મહેવાય છે—

एग वियालापण्णाइ सत्तपण्णत्ति गुणिसु नामस्स । नव सत्त तिव्वि अट्ठ य छ पंच य अप्पमत्ते दो ॥२५॥
एगं पंचसु एककम्मि अट्ठ ठाणकमेण भंगा वि । एककग तीसेक्कारस्स इगविसि सवार तिसए य ॥२६॥

શીને ચતુઃઆઠ સુધીનાં ૪ રથાન, ત્રિણવિરતને (૬-૭મા ગુણસ્થાને) ચત્તાર સત્તઆરથી સાત સુધીનાં ૪રથાન, અને ત્રીત્લિંગી-
ઉપરાંત આઠમા ગુણસ્થાને હ્રસ્વઆરથી ૭ સુધીનાં ત્રણ રથાન હોય છે. ॥૧૨૩॥

માત્રાર્થ:—સારવાદને ૭-૮-૯, મિશ્રે ૭-૮-૯, અધિરતે ૬-૭-૮-૯, દેશવિરતે ૫-૬-૭-૮, પ્રમતે ૪-૫-૬-૭, અપ્રમતે
૪-૫-૬-૭, અને અપૂર્વકેરણમાં ૪-૫-૬ ઉદીરણસ્થાનો છે. સત્તાર=સાતથી એ પદ પૂર્વઆશામાથી અનુસરણું, અને શેષ નવ આદિ
અનુસરણીય પદો ગાથામાં છે જ, ॥૧૨૩॥

શ્વતરણ:—આ ગાથામાં અનિવૃત્તિ અને સૂંસંપ્રસયમાં ચોડીપદનાં ઉદીંચસ્થાનો અને દરેક ઉદીંચસ્થાનમાં ઉદીરણ સંખ્યા
પ્રાપ્ત થતી ચોવીસભાગારૂપ ચોવીસીઓ કહેવાય છે—

અનિવદિમ્મિ દુગેં લેખો તણુરાંગો ચડવૈસા । **एकाल्लकेकारस दस सत्त चउक एककाथो ॥૨૪॥**

અનિવૃત્તૌ દ્વે એકા લેખસત્તુરાંગે એકશતૃવિંશતયઃ । એકા પદ્ એકાદશ દશ સત્ત ચતસ્ર એકા ॥૨૪॥

અન્યવાર્થ—અનિવદિમ્મિ=અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાને દુગેં=શે અને એકનું ઉદીંચસ્થાન છે. તણુરાંગે=સૂંસંપ્રસયમાં-૧૦મા સૂંસંપ્રસય
ગુણસ્થાનમાં ણો=એક લેખો=દ્વિભા જ ઉદીરણા ચોખ્ય છે. હવે ચત્તરીસા=ચોવીસીઓ અનુક્રમે એકા=૧ હ્રસ્વ=૬ એકારાસ=૧૧ દસ=૧૦
સત્ત=૭ ચડક=૪ અને એકાથો=૧ ચોવીસી (૧૦થી૪ સુધીમાં છે) ॥૨૪॥

માત્રાર્થ—અનિવૃત્તિમાં ૨-૧, સૂંસંપ્રસયમાં ૧. એ રીતે ચોહનીયનો ઉચ્ચ ૬૦મા ગુણસ્થાન સુધી હોવાથી દશ ગુણ૦માં ચોડીં
નાં ઉદીંચસ્થાનો ક્યાં. તથા એ દરેક ઉદીંચસ્થાનમાં ઉદયભાંગા ૨૪ જેટલી રીતે હોઈ શકે તેટલા ચોવીસી લેદ મેડે છે-૧૦માં

છે. તેમાં પ્રિચ્છે=મિથ્યાત્વે સત્તાદ્વસાતથી પ્રારંભીને દસ જાતન્દ્રિય મુખીનાં ચાર ઉદીરણુરથાનો છે ॥૨૨॥

પ્રવાચ્ય—પાંચ નિદ્રામાંથી શેષ પશુ ચોક્ષ નિદ્રાનો ઉદય હોય, અથવા ન પશુ હોય, પરન્તુ યે ત્રણ નિદ્રાનો ચોક્ષ સાથે ઉદય ન હોય. અને ચાર આવરણુનો સાથે ઉદય હોય છે માટે દર્શનાં ૧૦ર્મમાં ૪ આવરણુ અને ૧ નિદ્રા મળી ૫ પ્રકૃતિની ઉદીરણુ સમકાળે હોય, અને નિદ્રા અધુવોદથી હોવાથી જ નિદ્રાનો ઉદય ન હોય તેા ૪ આવરણુની જ ઉદીરણુ હોય, માટે દર્શનાં ૧૦ર્મમાં :૫ અને ૪ પ્રકૃતિનાં યે ઉદીરણુરથાન છે. તથા મોહનીય કર્મમાં ૧૦મે વા ૯-મે સંજ્ઞલનનો શેષ પશુ ૧ ક્ષાય ઉદયમાં હોય ત્યારે ૧નું, ૯-મે ચોક્ષ વેદનો ઉદય થાય ત્યારે ૨નું, ચોક્ષ શુગલના ઉદયે ૪નું, ભયના ઉદયે ૫નું, છુટુપ્રાના ઉદયે ૬નું, પ્રત્યાઞ્યાનીના શેષ પશુ ચોક્ષ ક્ષયોદયે ૭ નું, અપ્રત્યાના શેષપશુ ચોક્ષ ક્ષયોદયે ૮ નું, અનન્તાના શેષપશુ ચોક્ષ ક્ષયોદયે ૯ નું, અને મિથ્યાત્વના ઉદય સહિત ૧૦ નું ચો દીતે ૧-૨-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦ ચો ૯ ઉદયરથાન મોહનીયનાં છે. તેમાં મિથ્યાત્વે ૭-૮-૯-૧૦ ચો ચાર ઉદીરથાન છે. ॥૨૨॥

અવતરણઃ—મિથ્યાદ્રિષ્ટિમાં મોહનીયનાં ઉદીરણુ રથાન કહીને હવે સાત્વાદન શુશુરથાનોમાં ઉદીરણુરથાનો કહેવાય છે—

સાસળમીસે નવ અવિરણુ ય છાદે પરસ્મિ પંચાદે । અટુ વિરણુ ય ચતુરાદ સત્ત હચ્ચોવરિહ્લંમિ ॥૨૩॥

સાસાદનમિશ્રયોર્નવાવિરતે ચ પઠાદીનિ પરસ્મિન્ પંચાદીનિ । અટુ વિરતે ચ ચતુરાદીનિ સત્ત પદ્ ચોપરિતને ॥૨૩॥

અન્યપાર્શ્વઃ—સાસળ મીસે=સાત્વાદન અને મિશ્ર શુશુરથાનમાં જન્ન=સાતથી નવ ચો ૩ ઉદીરણુરથાનો હોય છે, અવિરણુ=અવિરત (ચાથા) શુશુરથાનમાં છાદે=હથી પ્રારંભીને ૯ સુધીનાં ૪ રથાન, પરસ્મિ=અવિરતથી ૫૨-૫લીના પાંચમાં ગુણ૦માં પંચાદ=પાંચથી પ્રારં-

મુંંસુધી દેવાંદેવો। સુદૃઢાસાળં=સુખ રતિ હાસ્યના એ ત્રણના ઉદીરક અવસ્થ હોય છે, અન્તર્મુંં આદિ શોધાદિખા ઉદયનો। પશુ સંલય છે, ઇવંએ પ્રમાણે નેત્રયા વિ યનારોએ પશુ ઉપત્તિના પ્રથમ સમયથી અન્તર્મુંં સુધી અવસ્થ ફર્યાલિ=કંઈતર ત્રણના-શોધ અશતિ અશાતાનાજ ઉદીરક હોય છે, પુનં ફેર નેત્રયાંકેટલાક નારક ભયે તો મજાકે=લવચ્ચિતિ પદન્ત-સંપૂર્ણ આગુપ્ય સુધી પશુ શોક અશતિ અશાતાના ઉદીરક હોય છે ॥૧૧॥

માવાય—દેવને અશાતાનો ઉદય જ્યન્ય ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મુંં પ્રમાણ છે, (અને શાતાનો ઉદય જ્યંથી અન્તર્મુંં અને ઉત્કૃષ્ટ છે માસ પર્થન્ત છે, પરન્તુ ઉપત્તિ વખતે અન્તર્મુંં સુધી તો અવસ્થ શાતાવેદનીયાદિ ત્રણ શુભનોજ ઉદય હોય છે, પુનં નારકને અશાતા જ્યંથી અન્તર્મુંં ઉંથી ૬ માસ હોય) પરન્તુ કેટલાક નારકને સંપૂર્ણ આગુ પર્થન્ત પશુ અશાતા આદિ હોય, અને શાતા તો અન્તર્મુંં માત્રજ હોય, શેય તિયંચ અને ચતુષ્પને તો પરાવર્તમાન હોવાથી અન્તર્મુંં અન્તર્મુંંને શાતાદિકને, અને અશાતા-દિકેનો પરાવર્તી પરાવર્તીને ઉદય થાય છે ॥૧૨॥

ચત્તત્ત—પૂર્વે એકેક પ્રકૃતિની ઉદીરણના સ્થાની ક્ષીને હવે ઉદીરણનાં પ્રકૃતિ સ્થાન અથવા પ્રકૃતિ આશ્રયી ઉદીરણ સ્થાનો 'ક્રહવાય છે—

પંચળં ચ ચત્તળં વિદ્યુદ્દ એકાદ જા દસળં તુ । તિગહીણાદ મોહે મિચ્છે સત્તાદ જાવ દસ ॥૧૨॥

પંચાનાં ચ ચત્તણાં દ્વિતીયે એકાદિકા યાવદ્દાનાં તુ । ત્રિકહીના મોહે મિથ્યાત્વે સસાદીતિ યાવદ્દશ ॥૧૨॥

અન્યવાય:—ત્રિફલ=પીળા કર્ણનાવરણીય કર્મમાં પંચળ=પાત્ર પ્રકૃતિનું ચ=અને ચત્તળ=ચાર પ્રકૃતિનું એ છે ઉદીરણસ્થાન છે, મોહે=મોહનીયકર્મમાં તિગહીણાદ=ત્રણ પ્રકૃતિના એક સ્થાન વિના એકાદ=એકથી પ્રારંભીને દસળં તુ=૧૦ પ્રકૃતિપર્થન્તનાં ૯ ઉદીરણસ્થાન

માવાર્થ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે ॥૧૯॥

વેયળિગાળ પમત્તા તે તે વંધંતગા કસાયણં । હાસાઈહ્રક્સસ ય અપુન્વકરણસ્સ ચરસંતે ॥૨૦॥

વેદનીયયોઃ પ્રમત્તાસતે તે વન્યન્તઃ કપાયાણામ્ । હાસાદિપદ્કસ ચાપૂર્વક્રમણસ્ય ચરિમાન્તાઃ ॥૨૦॥

અન્યથાર્થ—વેયળિગાળ=થે વેદનીય ધર્મના ઉત્તરક પમત્તા=પ્રમત્ત શુણ્વસ્થાન સુધીના સર્વં છવો, કસાયણં=કથાયોના ઉદ્ધીરક તે તે= તે તે કથાયોને વવત્તા=આક્રમણ, ય=અને હાસાઈ હ્રક્સસ=હંરયાદિ ૬ ના ઉદ્ધીરક અપુન્વકરણસ્સ=આક્રમણ અપૂર્વકરણ શુણ્વસ્થાનના કર્-
મતે=ચરમાન્ત સુધીના (અન્ય સમય સુધીના) સર્વં છવો જાણવા. ॥૨૦॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—કથાયના ઉદ્ધીરક તે તે કથાયના બંધક કહ્યા તે આ પ્રમાણે—પ્રથમના બે શુણ્વસ્થાન સુધીના છવો અનંતાં ૪ના ઉદ્ધીરક, ૪થા શુણ્વ સુધીના છવો અપ્રમાણ ૪ ના ઉદ્ધીરક, દેશવિયતિ સુધીના છવો પ્રમાણ ૪ ના ઉદ્ધીરક અને સંક્રોધ માન માયા ને બાહર લોભના ઉદ્ધીરક નવમા શુણ્વવતીં છવો દ્વ દ્વ બંધવિરહિત રથાન સુધીના જાણવા. સૂક્ષ્મ લોભ વછીને સર્વં કથાયોનો બંધ ને ઉદ્ધય સમાક્રમે જ વિરહિત પામે છે તેથી. તથા સંજવલનના સૂક્ષ્મલોભના ઉદ્ધીરક લોભનો બંધવિરહિત નવમાને અને ૪થાબાહ દેશમા સૂક્ષ્મસંજવશુણ્વવતીં છવો જાણવા. ॥૨૦॥

જાવળક્ષણો પટમો સુહરહહાસાણમેવમિયરાસિં । દેવા નૈરહયા વિ ચ મવદિદ્ધં કેદ નૈરહયા ॥૨૧॥

યાવદૂનક્ષણઃ પ્રથમઃ સુલ્લસિહાસાનામેવમિતરાસામ્ । દેવા નૈરપિકાશ્ચાપિ ચ મવરિથર્તિ કૌચિનૈરપિકાઃ ॥૨૧॥

અન્યથાર્થ—જાત્ર=જાંસુધી પટમો=પ્રથમ લ્ષણો=ક્ષણ-સુદ્ધર્ત્તં જગન્નંધક ઉણે રહે, અર્થાત્ ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયથી એક અન્ત.

इंद्रियपञ्चत्तीष्ट दृप्तसमयपञ्चत्तागाद् पाठना । निद्रापयलाणं स्त्रीणरागव्रवगे परित्वञ्ज ॥१८॥

इन्द्रियपर्याया द्विसमयपर्याप्तकान् प्रायोपयाः । निद्राप्रचलयेः स्त्रीणरागक्षपकान् परित्वञ्ज ॥१८॥

અન્યથાર્થ—સ્ત્રીણરાગ=સ્ત્રીણમોહ (૧૨ મા) શુભુસ્થાનવાળા અને સ્વર્ગો=સ્વપ્ન (૮-૯-૧૦મા શુભુન્વાળા ક્ષપક) એ ધીને પરિત્વજન= પરિત્યાગ કરીને-વહુને શેષ સર્વં છોડીને અને તેમાં પશુ ઈંદ્રિયજન્તીનું=ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિવડે પર્યાપ્ત થયેલાં છોડે. દુસ્તમય પવનતાગ= પર્વાસપણના ધીન સમયથી (એટલે ઈન્દ્રિય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયા બાદ પ્રથમ સમયથી જ) નિદ્રા પવન=નિદ્રા અને પ્રથકાની પાઠ-ભા=ઉદ્ધરીણને પ્રાપ્તોપ્ય છે. [પં ખદ આદ્યકેરાદ્યો છે. તથા ઈર્ષ્યવશમાં તે ક્ષપક અને સ્ત્રીણમોહીને પશુ નિદ્રાપ્રથકાનો ઉવથ ઉદ્ધરીણ કહી છે—એ વિશેષ] ॥૧૮॥

भावार्थ—अन्यथाशब्दं सुप्रस है. ॥१८॥

निद्रानिद्रार्पणं वि असंखवासाद् मणुयतिरिया य । वेडववाहारतण वल्लिजा अप्पमत्ते य ॥१९॥

निद्रानિદ્રાદીનામપ્યસંખ્યેયર્પણુપઃ મનુજતિર્યવશઃ વૈક્રિયવાહરકતનુઃ વર્જયિત્વાઝ્મત્તાંશ ॥૧૯॥

અન્યથાર્થ—નિદ્રાનિદ્રાણ વિ-નિદ્રાનિદ્રાદિનંદના પશુ, અર્થાત્ નિદ્રાનિદ્રા પ્રથકાપ્રથકા અને સ્થાનધી એ ગણ નિદ્રાના ઉદ્ધેરક પશુ અસંખવાસાદ=અસંખ્ય વર્ષની આશુભવાળા મણુ તિરિયા=ચતુષ્ચ તિથ્યે, અર્થાત્ યુગાદિકે વેડવ આહારતણુ=વૈક્રિય શરીરવાળા (દિવ-નારક—ઉત્તર વૈક્રિયવાળા) અને આહારક શરીરવાળા સર્વે પ-તથા અપ્પમત્તે=અપ્રમત્ત મુતિ (અર્થાત્ અપ્રમત્તથી પ્રારબ્ધીને ઉપરના શુભુસ્થાનવાળા) વલ્લિજા=એ સર્વને વહુને શેષ સર્વં છોડે બાણુધ, ॥૧૯॥

તથા મહેવાઇ ગયેલી સુભગાદિ ચાર મધુતિઓથી ફળાર્ષિ=ધર્તર-પ્રતિપક્ષી ચગણ્=ચાર મધુતિઓના ઉદીરક તજ્ઞફરિતા=તે કહેલાં. ભવેથી
 ંચતિપ્રિય-શેષ ભવે છે, રૂ=અને તિત્તગત્તસ=નીચકર નામકમની ઉદીરણ સજ્ઞણુચાર=સર્વજ્ઞતામાં-સર્વજ્ઞપણું પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ
 મજે=હોય છે ॥૧૭॥

મવાર્થ—સર્વ દેવોને (શ્રિદશધિક આદિ ક્ષુદ્રદેવોને પણ) ઉચગોત્રનો. ઉદય હોય અને મનુષ્યોમાં તો જેઓ ઉચ્ચ જાતિકુળમાં
 (શ્રી સ્વર્ણદેવ પ્રભુએ નિયત કરેલ ઉચ્ચ ક્ષત્રિયકુલ અને યજ્ઞમધુલ ધન્યાદિ ઉત્તમકુળ જાતિમાં) ઉત્પન્ન થયેલા હોય
 તેઓને, તથા નીચજાતિ કુળમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં પણ પંચમહાવ્રતધારી થયા હોય તેવા સુનિઓને અને દેશવિરત શ્રાવકોને સર્વને
 ઉચ્ચગોત્રનો જ ઉદય હોય છે, ચોટકુંજ નહિ ખરનું વિરતિવંત ભવેને ફળંગ અનાદિય અપયથ અને નીચગોત્રનો. ઉદય પહેલાં
 હોય તે પહાડાંને સૌભાગ્ય આદેય થયા અને ઉચ્ચગોત્રનો ઉદય થાય છે તથા એ ચાર મધુતિઓની પ્રતિપક્ષ મધુતિઓ ફળંગાદિનો
 ઉદય પૂર્વે કહેલ સુભગાદિના ઉદયવાળા ભવેથી શેષ ભવેને હોય તે આ પ્રમાણે—

દૈર્ઘ્ય અને અનાદેયનો ઉદય—ઉદીરણ સર્વ ઓરિન્દ્રો સર્વ સમ્યક્ચિત્તમ તિર્યક (ક્રીડ્યાદિને) તથા સમ્યૂ મનુષ્યોને હોય,
 અને સર્વ નારકોને હોય. (કેટલાક દેવોને કેટલાક ગર્ભજ મનુષ્યોને અને કેટલાક ગંભિર્યોને પણ હોય) તથા અપયથનો ઉદય
 સર્વ સ્ફુટ્યોડેને સર્વ નારકોને, સર્વ અગ્નિ વાચુને અને સર્વ લઘિ અપર્યામોને હોય, અને શેષ ગર્ભજ તિર્યકાદિકમાં કેટલાકને
 હોય. તથા નીચગોત્રનો ઉદય સર્વ નારકને સર્વ તિર્યકને અને વિશિષ્ટ કુશ્મીન્ન તથા વિરતિવંતને વળેને શેષ મનુષ્યોને હોય,
 દેવમાં કોઈ દેવને ન હોય તિર્યકોમાં તો વ્રતધારી હોય તોપણ નીચ ગોત્રનોજ ઉદય હોય કારણ કે નીચગોત્રનો ઉદય તિર્યકોને
 ભવપ્રત્યેક કુવોદથી છે. ॥૧૭॥

એ રીતે વિશેષતા દર્શાવતો આ ગાથામાં સ્પરના ઉદીરક યુનઃ ક્ષલા છે. તથા કેવલિ લગ્નપત્નીએ યોગનિરોધકળે જ્યાં મુધી ઉચ્ચ-વાસતો અને લાધનો નિરોધ ન કર્યો હોય ત્યાં મુધી જ કેવલિને એ યોગી ઉદીરણ હોય, અને નિરોધ કર્યા બાદ (ચિક્ષા બાદ) ઉદયના અભાવે ઉદીરણ પશુ ન હોય ॥૧૧॥

દેવો સુમનાણ્નાળ ગભવક્કંતિઓ ય કિતીણ્ પજ્જતો વડિજા સમુદ્ધમનેરૂયસુદ્ધમત્તે ॥૧૬॥

દેવઃ સુમનાદેયોર્ગર્ભવ્યુત્પન્નત્ત્વ કીર્તિઃ । પર્યાસો વર્ગયિત્વા સમ્પન્નનૌરયિકક્ષ્મન્નસાન્ ॥૧૬॥

અન્યાર્થઃ—સુમનાણ્ના=મુલભ અને આદેશનામ કર્મના ઉદીરક દેવો=કેટલાક દેવો વચ્ચેને ગભવક્કંતિઓ=કેટલાક ગર્ભજ તિરંધ મળુથી છે, તથા કિર્તી=ધનઃકીર્તિના ઉદીરક સમુદ્ધમ નેરૂય સુદ્ધમત્તે=સ્વસ્થ યોગેન્દ્રિય સહિત નારક અને સૂક્ષ્મત્તસ એટલે આશિષાદુ એ સર્વને વાજિતા=મળીને રૂપ [બાપ૦૫૦-અપ-વન૦-વિકલે૦-પચે૦ તિં-સં]લિ મનું-દેવ એ સર્વો પજ્જતો=લબ્ધિપર્યાપ્ત જણવા. લબ્ધિ અપર્યાપ્તને યદ્યઃકીર્તિતો ઉદય ન હોય ॥૧૬॥

અર્વાર્થઃ—અન્યથાશંક વુગમ છે. વિશેષ કે-કેટલાક કહેવાનું શરણુ કે સર્વે દેવો સૌભાગ્ય અને આદેશના ઉદયશળા હોય નહિ, શરણુ કે ધણુઓ દેવો દેવોમાં આળખામણા અને વિરચાર પ્રાપ્ત કરનારા હોય છે માટે ॥૧૬॥

ગોડત્તમસ્સ દેવા નરા ય વઙ્ગો ચડણહમિયરાસિં તવ્વદ્ધરિસા તિરથગરસસ ડ સન્વન્નુયાણ મ્ભે ॥૧૭॥

ઉત્તમગોત્રસ્ય દેવા નરાશ્ચ ધ્રુવિનશ્વત્સુખામિતરાસામ્ । તદ્વ્યવતિરિકાસતીર્થક્રમસ્ય તુ સર્વજ્ઞતાયાં મ્ભવે ॥૧૭॥

અન્યાર્થઃ—ગોડત્તમસ=ઉત્તમ ગોત્રના (ઉચ્ચ ગોત્રના) ઉદીરક દેવા=સર્વે દેવો નારા=કેટલાક મળુથી વચ્ચેને વઙ્ગો=ધ્રુવધારીઓ છે,

ઉદીરક સનેરૂપાનારકસહિત તસાન્વસ છવે છે. ॥૧૪॥

માવાર્થ—શુભ વિહરોગતિ નામકર્મના ઉદીરક ચરીર પર્વાસિવડે પર્વાસ થયેલા પંચોદ્રિય તિર્થંચ મનુષ્ય, ઉત્તર વૈકિયવાળા તિર્થંચ મનુષ્ય, સવ દેવ, અને સર્વ યુગલિકે છે. તથા સુરવર નામકર્મના ઉદીરક લાથા પર્વાસિવડે પર્વાસ થયેલા ક્ષીન્દ્રિયાદિથી ખારલીને સંસિપચોન્દ્રિય સુધીના સર્વ છવે નારક વળેને જાણવા. નારકને શુભ વિહરોગતિનો તથા સુરવરનો ઉદય લવપ્રત્યયથી જ નથી. અને જોની પ્રતિપક્ષી અશુભ વિહરોગતિ તથા દુરવર નામકર્મના ઉદીરક વિહરોગતિયો યથાસંભવ અને નારક સર્વે જાણવા, કારણ કે દુરવરનો ઉદય વિહરોગતિયોમાં સર્વને નથી, કેટલાકને સુરવરનો ઉદય પણ હોય છે, અને નારકોમાં દુરવરનો અને અશુભ ખગતિનો ઉદય સર્વને હોય છે ॥૧૪॥

उत्सारासस सराण य पज्जत्ता आणपाणभासासु । सव्वन्नणुत्ससासो भासा वि य जा न रुद्धंति ॥१५॥

उच्छासस्य स्तरयोश्च पर्यासा आनप्राणमापयोः । सर्वज्ञानागुच्छासो मापयि च यावन्न रुध्येते ॥१५॥

અનવયાર્થ—ઉત્સારાસસ=ઉચ્છવાસ નામકર્મના ય=અને સરાણ=થે સ્વરના ઉદીરક આણપાણમાસાસુ=ઉચ્છવાસ પર્વાસિવડે અને લાથા પર્વાસિવડે પજ્જત્તા=પર્વાસ થયેલા છવે છે, અને સવ્વન્નણુ=સર્વજ્ઞને તે જોની ઉદીરણુ ઉત્સારો ય માસા વિ=ઉચ્છવાસ અને લાથા પણ જા=જ્યાં સુધી ન રુદ્ધંત=ન રોકાય-રે ત્યાં સુધી હોય છે ॥૧૫॥

માવાર્થ—ઉચ્છવાસ પર્વાસિવડે પર્વાસ થયેલા ચોડેન્દ્રિયાદિ સર્વે છવેને ઉચ્છવાસ નામકર્મની ઉદીરણુ હોય છે, અને પૂર્વ ગાથામાં સુરવર દુરવરના જે ઉદીરક કહ્યા તે સર્વે લાથા પર્વાસિવડે પર્વાસ થયા હોય ત્યારે જ તેઓને સ્વરની ઉદીરણુ થાય છે,

થયીદાને હોય છે. એ આતપ નામના ઉદયથી જ સૂર્ય વિમાનની પૃથ્વી સ્વતઃ શીત છતાં ઉષ્ણ પ્રકાશવાળી છે (સૂર્યશ્રીન્ત આદિ રત્નોમાં પણ દેાઈ આતપ નામનો ઉદય કહે છે.) આતિનો ઉષ્ણ પ્રકાશ આતપથી નહિ પરન્તુ એ પ્રકાશની ઉષ્ણતા ઉષ્ણરપર્ણના ઉદયથી અને પ્રકાશ અતિ ઉદત રક્તવર્ણના ઉદયથી છે. તથા ઉદોતનો ઉદય તિર્થંચાતિમાં જેને હોય તેને ભવપ્રત્યયિક હોય છે, જેથી ચંદ્ર અહ નક્ષત્ર તારા એ ચાર જ્યોતિષીઓના વિમાનવર્તી લબિષપર્ણા બાદર પૃથ્વીકાય જીવોને, તથા પ્રકાશ કરતી કેટલીક વતસ્પતિઓને, હીરા વિગેરે માણુ સ્ત્રોતોને, કેટલાક વિકીર્ણિયોને અને કેટલાક તિર્થંચ પચોન્દ્રિયોને ઉદોતની ઉદીરણા ભવપ્રત્યયિક હોય છે, તથા વૈક્રિય લબિષવાળા તિર્થંચ, મનુષ્યોમાં કેવળ વૈક્રિય યતિઓને તથા આહારક લબિષવાળા યતિઓને જેને હોય તેને લબિષ પ્રત્યયિક અથવા શુણુ પ્રત્યયિક અથવા દેહપરીણામ પ્રત્યયિક ઉદોતની ઉદીરણા હોય છે. તે પણ વૈક્રિય શરીરની અને આહાર શરીરની પર્થાસિ પૂર્ણ થયા બાદ હોય છે. તથા ઉત્તરવૈક્રિય કેવને પણ ઉદોતની ઉદીરણા હોય છે તે દેહપરીણામ પ્રત્યયિક છે. (શુણુખં વા લબિષ પ્રત્યયિક નહિ). ॥૧૩॥

સગલો ય દૃઢલગદ્ ઉત્તરતણુદવમોગમૂમિગયા । દૃઢસરાણ તસા વિ ય દ્યયરાસિ તસા સનેરદ્યા ॥૧૪॥

સગલેષ્વલગતેસ્તરતનુદેવમોગમૂમિગતાઃ । દૃઢસરાસ્ય ત્રસોઽપિ ચેતસ્યોઃ ત્રામાઃ સનેરાયકાઃ ॥૧૪॥

શાન્ત્યાર્થઃ--દૃઢલગદ્-ધટ્ટ ખગતિના શુભ વિહયોગતિના ઉદીરક સગલે-સકલ ધન્દ્રિયવાળા એકલે પચોન્દ્રિય અને મનુષ્ય તથા ઉત્તરતણુ=ઉત્તર દેહમાં (ઉત્તર વૈક્રિય શરીરમાં) વર્તતા સર્વ તિર્થંચ મનુષ્ય તથા દેવ=સર્વે દેવ અને મોગમૂમિગયા=શોભા શૂનિમાં-આકર્ષણમિમાં વર્તતા સર્વ શુભાદિકે છે. દૃઢસરાણ=ધટ્ટ સ્વરના-સુરસ્વરના ઉદીરક તસો વિ=ત્રસ પણ બાણવા. એમાં ત્રિ=આપિ શબ્દથી વિહયોદ્રિયો અને પચોન્દ્રિય તિર્થંચ વિગેરે પણ બાણવા. અને દ્યયરાસિ=ધતર-આશુભ વિહયોગતિ તથા દુઃસ્વરના

સંહનનાનિ નોચરતુરુ તન્નામાનો ભવાન્તરગાઃ । આતુર્ણીણં પરાધાતસ્ય તુ દેહેન પર્યાસાઃ ॥૧૨॥

અન્યવાર્થઃ—उत्तरतनुसु=ઉત્તર તનુવાળા. એટલે વૈકિય અને આહારક શરીરવંતને સંવયળાળિ ન=સંધ્યથે. ન હોય. અણુપુઙ્ગીય=ચાર આતુર્ણીના ઉદીરક તન્નામાના=તે તે આતુર્ણી નામકર્મના ઉદયવાળા. મન્તરગા=શવાન્તર જતા હોયો જાણુવા. ઉ=અને પરાધાત=સ=પરાધાતના ઉદીરક દેહેણ પજ્જાત=શરીર પર્થાસિવડ પર્થાસિ। સર્વ હોયો જાણુવા ॥૧૨॥

માવાર્થઃ—આન્યવાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ ડે—આતુર્ણીનો ઉદય ઉદીરણુ. વિચ્છે ગતિએ-વક્રગતિએ પરાભવામાં જતા હોયને ખીબ સમયથી હોય અને તે ઉદય ઉદીરણુ થો સમયવાળી, એક વક્રમાં ૧ સમય, તથા સમયવાળી ખીબ વક્રમાં થો સમય, ચાર સમયવાળી ત્રીબ વક્રમાં તથા સમય હોય. [ખાંચ સમયની ગોથા હોય પરન્તુ અદ્ય હોવાથી અવિવક્ષિત છે.] ॥૧૨॥

वायरपुटवी आयावसस य वज्जितु सुहुमसुहुमतसे । उज्जोवसस य तिरिप् उत्तरदेहो य देवजर्ई ॥१३॥

વાદપુટીવીઆયિક આતપસ્ય ચ વર્જાયિત્વા સ્વસ્મદ્વસ્મગ્ગસાન્ । ઉઘોતકસ્ય ચ તિર્યંચ ઉત્તરદેહથ દેવો યતિઃ ॥૧૩॥

અન્યવાર્થઃ—आयावसस=આતપ નામકર્મનો. ઉદીરક વાયરપુટવી=આદર પુશ્પીક્રય દાબિ પર્થાસિ જાણુવો. (અને તે પણ શરીર પર્થાસિ). ય=અને ઉજ્જોવસસ=ઉઘોત નામકર્મના ઉદીરક સુહ્રુત=સ્વસ્થ એકેન્દ્રિય વહુને અને સુહ્રુતસે=સ્વસ્થગમન-નેઉવાયુ વજ્જિતુ=વહુને શેષ તિરિપ્=તિર્યંચો. એટલે પુશ્પી-અળ-વનરપતિ-વિક્ષેપ-તિ-તિ-પથે. એ સર્વ દાબિ પર્થાસિ (શરીર પર્થાસિ પૂર્ણ થયા બાદ) જાણુવા, તથા ઉત્તરદેહો=ઉત્તર દેહવાળા. (=ઉત્તર વૈકિયમાં વર્તતા દેવ યતિ અને આહારકમાં વર્તતા યતિ) હોય છે. ॥૧૩॥

માવાર્થઃ—આતપ નામકર્મનો. ઉદય ઉદીરણુ સ્વર્થના વિમાનવતી દાબિ પર્થાસિ પુશ્પીક્રય હોયોને છે, અને તે પણ શરીરપર્થાસિ

કર્મપ્રકૃતિઃ

॥૧૦૬॥

માત્રાર્થઃ—ઉત્પત્તિ રથને ઉત્પન્ન થયા બાદ પ્રથમ સમયથી જ જેને જે સંઘયથુ વા સંસ્થાન હોય તેને તે સંઘયથુ વા સંસ્થાનની ઉદય ઉદ્ધરણા શરૂ થાય છે, લઘુનાતર જતાં માત્રામાં ન હોય, કારણ કે એ પુદ્ગલવિપાક્ષી પ્રકૃતિઓ છે તેથી દેહ પુરગદો. અહિંશ ક્રમવા માટે ત્યારથીજ શરીર સંઘયથુ આદિ પુરગલ વિપાક્ષીનો ઉદય ઉદ્ધરણા શરૂ થાય છે. [હિલક પુદ્ગલ વિપાક્ષી દેહ રચાયા બાદ પણ ઉદયમાં આવે છે.] ॥૧૦॥

ચતુરંસસ તણુત્યા ઉત્તતણુ સગલમેગમ્મિગયા । દેવા દ્યવે હુંહા તસતિરિયનરા ય સેવદા ॥૧૧॥

ચતુરસસ તતુસ્યા ઉત્તતનવાઃ સકલમેગમ્મિગતાઃ । દેવા દત્તે હુંહકસ ત્સતિયનરાસ્ય સેવાત્સ ॥૧૧॥

અન્યાર્થઃ—ચતુરંસસન્નિસમયતુરસ સંસ્થાનના ઉદ્ધરક તણુત્યા=દેહસ્થ ઉત્તતણુ=ઉત્તર શરીરવાળા [આહાં વૈં શરીર રથનારા] સગલ=સકલ ઈન્દ્રિયોવાળા (પૃથ્વીન્દ્રિય) મનુષ્ય અને તિથંચો. યથાસંભવ બાણુયા. તથા મેગમ્મિગયા=લોભાદ્યુપેષાં વર્તતા (હુબાલકિ તિં મં) અને દેવા=દેવો સર્વે હોય છે. દ્યવેન્નર્તર એટલે પૂર્વે કહેલા ભવોથી પાક્ષી સહિત એકેન્નિરિયેન્ન નારક અને લોભિય અપર્યાપ્ત પચ્છેન્નિરિયંથ લાંબાપાં મનુષ્ય એ સર્વે દેહસ્થ હુંહા=હું સંસ્થાનવાળા એટલે હુંકેન્નના ઉદ્ધરક હોય છે. તથા ધર્તર ત્સ તિરિયના= વિરહેન્ન અને અપર્યાપ્ત તિથંચ મનુષ્યો કેવળ સેવદા=સેવાર્થ સંઘયથુના ઉદ્ધરક હોય છે. [આહિ જે ભવેને કેવળ સમયતુરસ્કની જ અને કેવળ સેવાર્તની જ ઉદ્ધરણા હોય એવા ભવો-ઉદ્ધરણાના રચાતી કહ્યાં] ॥૧૧॥

માત્રાર્થઃ—અન્યાર્થવત્ શુભાય છે ॥૧૧॥

સંઘયણાણિ ન ઉત્તરતણુસુ તત્ત્રામગા મવંતગા । અણુપુન્વીણં પરવાયસસ ઉ દેહેણ પ્લજ્જા ॥૧૨॥

ગર્જ
મણ્વન્તર

હરીરણા
કણમ્ ।

॥૧૦૭॥

ઉદીરક વિગ્ધવત્તો વ્રમતો વિરજોઆહારકને વિધુર્વતા પ્રમત વિરત બાલુવા. ॥૮૧॥

મવાર્થો—અન્વયાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-એકેન્દ્ર્યને અંગોપાંગનો ઉદય ન હોય, માટે બાદરવાયુ વીક્રિયઉપાંગના ઉદીરક નથી. તથા લબિધ શૈરવતી તે ઉત્સુક ભાવપૂર્વક હોય છે, અને ઉત્સુકતા એ પ્રમાદ સેવાથી આહારકાદિ લબિધ શૈરવનારા યુનિ પ્રમાદ શુભુવાળાજ હોય છે, અપ્રમાદશુભુમાં તો શુદ્ધ આત્મધ્યાન હોવાથી લબિધ શૈરવવતે અવગ્રાશજ નથી કદાચિત્ આહારક શરીર રચાણાદ અપ્રમાતદશા આવી બધ તે અપ્રમત્તામાં પણ આહારકનો ઉદય ઉદીરણ સભવ એવો પણ અભિપ્રાય છે ॥૮૧॥

છપ્પં સંઠાણાણં સંઘયણાણં ચ સગલતિરિયનરા । દેહત્યા પજ્જતા ઉત્તમસંઘયણિણો સેઢી ॥૧૦॥

પણાં સંસ્થાનાનાં સંહનનાનાં ચ સકલતિર્યેનરાઃ । દેહત્યાઃ પર્યાપ્તા ઉત્તમસંહનનિન શ્રેણિં (વપન્ના) ॥૧૦॥

અન્વયાર્થ—છપ્પ સંઠાણાણ=છ સંસ્થાનની ચ=અને સઘયણાણ=છ સંઘયણુની ઉદીરણ કરનાર દેહત્યા=દેહકરક [ઉત્પત્તિરચાને ઉત્પન્ન થયેલા] અને ^૧પજ્જતા=લબિધપર્યાપ્તા (સઘળી પર્યાપ્તિવડે પર્યાપ્ત થનારા એવા) સગલતિરિયનરા=સકલ(=પંચેન્દ્ર્ય) તિર્યંચ મનુષ્યો છે, તથા સેઢી=સપ્તશ્રેણિવાળા છવો. ઉત્તમ સઘયણિણો=ઉત્તમ સંઘયણુવાળા(વળજેલ૦ સંઘયણુવાળા)જ હોય છે. એટલે તાત્પર્ય એ કે સપ્તશ્રેણિવત છવો. કેવળ પ્રથમ સંઘયણુતા જ ઉદીરક છે પરંતુ શેષ પાંચના નહિ અને સંસ્થાન છ એના ઉદીરક હોય છે, કારણ કે કેવલેને છએ સંસ્થાન હોય છે. ॥૧૦॥

^૧ વ્રતિયા લબિધ પર્યાપ્તા કહ્યા છે, તેનો અર્થ સઘળી પર્યાપ્તિએ કરવાવાળા છવો કરવો. કારણ કે લબિધ અપર્યાપ્તને કેવળ હુંડક સંસ્થાન અને સેવાર્તાનીજ ઉદીરણ હોય છે, તે ૧૧ માં ગાથાના અથ મા કહેવાશે.

સમયથી થઇ શક્ય છે, જેથી ભવાત્મક જતાં માર્ગમાં એ પ્રકૃતિઓનો ઉદય ઉદીરણ ન હોય ॥૭॥

વેત્તવિયાણ સુતનેરૂપ્યા આહારાગા નરો તિરિયો । સન્ની વાયપવળો ય લક્ષિપજ્જત્તો હોજ્જા ॥૮॥

વૈક્રિયસ્ય સુતનૈરિયા, આહારાગા નતિર્યક્ ॥ સંજ્ઞી વાદ્યપ્રગ્નય લવિષ્પર્માર્મકો મર્વેવ ॥૮॥

અર્થવાર્થ—વેત્તવિયાણ=વૈક્રિયતા (યશીર બાંધન સંધાતનતા) ઉદીરક આહારાગા=આહારી (=ઉત્પત્તિતા પ્રથમ સમયવર્તી) જુર નેર દ્યા=દેવ નારીકો છે, તથા સન્ની=સંજ્ઞી નરો તિરિયો=મનુષ્ય તિર્યચ (=સંજ્ઞિ મનુષ્ય સંજ્ઞિ તિર્યચ) યન્તથા લક્ષિપજ્જત્તો=દાબિધપર્માર્મ વાયર પવળો=ખાદર પર્વન (ખાદર વાયુ) પણ વૈક્રિય નામકર્મનો ઉદીરક છે. ॥૮॥

આવાર્થ—અન્વયાર્થવદ સુગમ છે. વિશેષ કે—વાયુધર્યને દાબિધપર્માર્મ કહ્યો તે વૈક્રિય યશીર રચવાની દાબિધ વડે પર્માર્મ-શક્તિ-માત્ર વાયુધર્ય વ્યણેલા. તેમજ સંજ્ઞિ મનુષ્ય તિર્યચ પણ વૈક્રિયદાબિધ પર્માર્મ હોય તે જ વૈક્રિયતા ઉદીરક હોય છે સર્વ નહિ. [યુતઃ દાબિધ પર્માર્મ એટલે વાયુધર્ય ૪ પર્માર્મિ વડે પર્માર્મ અને મનુષ્ય તિન્ ૬ પર્માર્મિ વડે પર્માર્મ એ અર્થ પણ અન્તર્ગત છે જ, કારણ કે દાબિધ અપર્માર્મને વૈક્રિયદાબિધ ન હોય] ॥૮॥

વેત્તવિવંગાણ તણુતુહા પવળાવાયરં હિચ્ચા । આહારાગાણ વિરયો વિત્તવ્વયંતો પમત્તો ય ॥૯॥

વૈક્રિયોપાંગસ્ય તણુતુહા વાદ્યરવતં તપસ્સા । આહારાગ્નય વિરતો વિકૃર્વન્ પમત્તચ ॥૯॥

અર્થવાર્થ—વેત્તવિવંગાણ=વૈક્રિય ઉપાંગના ઉદીરક પમાવ્રાય હિચ્ચા=ખાદર પર્વનને વણને શેષ તણુતુહા=વૈક્રિય યશીર જુદ્ધ ઉદીરક વ્યણેલા. [=દેવ-પારુક-સંજ્ઞી તિન્-સં-મનુષ્ય એ ચાર વૈન્ ઉપાંગના ઉદીરક છે] યન્તથા આહારાગા=આહારક નામકર્મનો

ઉત્પન્ન થયેલાં છવે) બાબુવા. ૥૬૥

માર્વાર્થ—ત્રસનામકર્મના ઉદયવાળા દ્વીતિયાદિ છવે ત્રસનામકર્મના ઉદ્ધરક છે અને તે માર્ગમાં વહેતા છવેને પણ પ્રથમ સમયથીજ ઉદય ઉદ્ધરણા બાને શરૂ થાય છે. એ રીતે ૨૫ પ્રકૃતિઓની ઉદય ઉદ્ધરણા પ્રથમ સમયથીજ સમક્રાંતિ હોય છે, અને પ્રત્યેક તથા સાધારણ નામકર્મની ઉદય ઉદ્ધરણા ઉત્પત્તિસ્થાને ઉત્પન્ન થયા બાદ (અર્થાત્ ગતિ આદિ ૨૫ના ઉદય બાદ) હોય છે ૥૬૥

આહારા નરાતિરિયા સરીરદુગવેય્ પમોત્તૂળં । ઓરાલાય્ એવં તદુવંગાય્ તસજિયાઓ ॥૭૥

આહારકનરાતિર્યવઃ શરીરદિક્કવેદકાન્ પ્રમુખ્ય । ઔદારિકસ્યેવં તદુગંગસ્ય ત્રસજીવાઃ ॥૭૥

અન્વયાર્થ—સરીરદુગવેય્=ત્ર૦ આહાર એ એ શરીરના વેદક પમોત્તૂળ=વહ્યુંને શેષ આહારા નર તિરિયા=ઓજ આહાર આદી ત્રણમાંનો હોઈ પણ આહાર કરતા મનુષ્ય તિર્યંચો ઓરાલાય્=ઓદારિક શરીર નામકર્મના (ઉપલક્ષણથી ઓદારીનાં ૪ બંધન તથા સંઘાતનના પણ) ઉદ્ધરક હોય છે. એવં=એ પ્રમાણે (ત્ર૦ આહારના વેદક વહ્યુંને શેષ) તસજિયાઓ=ત્રસછવે તદુવંગાય્=તેના ઉપાંગના-ઓદારિક ઉપાંગના ઉદ્ધરક હોય છે ॥૭૥

માર્વાર્થ—અન્વયાશ્ચિત્ સુગમ છે-વિશેષ કે એ પ્રકૃતિઓનો ઉદય ઉદ્ધરણા ભવતા પ્રથમ સમયથી નહિ પરન્તુ ઉત્પત્તિના પ્રથમ

૧ છપાયેલી વૃત્તિમાં શરીરવર્ણના પર્વાત્તા વાક્યમાં શરીરપર્વાત્ત અર્થ થાય, પરન્તુ એ અર્થ ધરતો નથી, જેમાં સ્થાનમાંથી જ લાઇને અપર્વાત્ત=શરીર અપર્વાત્ત અર્થ કરવો યોગ્ય છે.

વિન્નાવરણશુષ્કાણાં હઙ્ગસ્યા યોગિનસ્તુ શુવ્રકાળામ્ । વપ્રવાતસ્ય તત્તુસ્યાસ્તતુચિદ્દીનાં તત્તુત્રાણાઃ ॥૫॥

અન્યપાર્થ—વિષય આચરણ યુવાળનં=૫ અન્તરણ, ૫ સ્નાનાવરણ, ૪ દર્શનાવરણ એ ૧૪ મુખ્યદેહીના હઙ્ગસ્યા=હઙ્ગરથ એવો (અસ-
વંસો) હોય છે. ઉન્નતશા યુવાળાન્યામભી ૩૩ મુખ્યદેહીના જોશિણે=સ્યોગી-૧૩મા શુભ્રં સુધીના, વપ્રવાતસ્ય=ઉપવાત નામકર્મના
ઉદ્દીરક તણુત્યાન્નુરથ-દેહરથ (ઉત્પત્તિ સ્થાનને પ્રાપ્ત થયેલા) એવો અને તણુકિદ્દીણં=તત્તુકિદ્દીના-સૂક્ષ્મલોભના ઉદ્દીરક (કિદ્દિશ્વ
લોભના ઉદ્દીરક) તણુત્રાણા=સૂક્ષ્મભક્ષ પંચત્રી (૧૦મા શુભ્રંવર્તી) એવો પેદેલી આવાલિષ વર્ણને હોય છે ॥૫॥

આવાર્યઃ—અન્યપાર્થવત્ સુગમ છે ॥૫॥

તત્સવાયરપજ્જતગસેવરગઢજાઢિદિટ્ટિવેયાણં । આઝ્ઞા ય તન્નામા પત્તોગિયરસ્સ ૩ તણુત્યા ॥૬॥

તસવાદરપયસિસેતગાવિજાતિદદિવેદનામ્ । આલુષથ તન્નામાનઃ પ્રત્યેકેતરયોસ્તુ તત્તુસ્યાઃ ॥૬॥

અન્યપાર્થ—તત્સવાયર પજ્જત=રસ-આદર-પાર્થય સેવર=ધંતર સહિત એટલે સ્થાવર-સૂક્ષ્મ-અપર્યાપ્ત સહિત, ગઢ જાઢિદિટ્ટિ વેયાણં=
ચલિત ય-અલિત ૫-રૂઢિ ૩ (તથુ દર્શન એહનીય)-૩ વેદ ય=અને આઝ્ઞા=આલુષથ ૪ એ ૨૫ પ્રકૃતિઓના ઉદ્દીરક તન્નામા=તે તે
નામકર્મના ઉદ્દેશવાળા બાલુવા. તથા પત્તો ફપ્પસ=પ્રત્યેક અને સાધારણ એ બેના ઉદ્દીરક તણુત્યા=ચરીરરથ એવો (ઉત્પત્તિ સ્થાને
૧ જાગીએલી વૃત્તિમા શરીર પર્યાપ્ત અર્થ નિહલે છે, પરંતુ તે અર્થ ધરતો ન હોવાથી પ્રજાપાથી જ લ્હોને શરીર આપર્યાપ્ત અર્થ કરેલો થોઅ
છે. ૨ છેલ્લી એક આવાલિષ ૫મી રહે ત્યારે તે આવાલિષા ઉપર કર્મપ્રદેશોના અભાવે (ઉદ્દેશ્યવલિષામા આહર્ષદ્યા ૩૫) ઉદ્દીરણ હોય નહિ,
તેથી કેવળ ઉદ્દેશ જ હોય.

ગર્જર
માવાતર

હરીરણા
કરણમ્ ।

॥૧૦૫॥

॥૩૥ ॥ ફતિ ઉત્તર પ્રકૃતિ સાધાદિ ઉદારણા ॥

અવતરણ—ઓ પ્રમાણે સાદિ અનાદિ પ્રદેપણાદેપ ત્રીજે અધિશર ક્ષીને હવે ઉદીરણના સ્વામીદેપ ચોથો અધિશર કહેવાય છે, તેમાં પ્રથમ ચૂણપ્રકૃતિની ઉદારણાના સ્વામી કહેવાય છે—

વાર્હણં છુડમરથા ઉદીરણા રાગિણો ય મોહસસ । તદ્વયાઙ્ગ પમત્તા જોગંતા ડ ત્તિ દ્વોળદં ચ ॥૪॥

વાતીનાં છાગ્રાસા ઉદીરણા રાગિણશ્ચ મોહસય । વૃતીયાણુપોઃ પ્રમત્તા યોગ્યતાસ્તિત્વતિ દ્વયોચ્ચ ॥૪॥

અવતરણ—વાર્હણં=ધાતી કર્મના (સ્વાનાં કંઠ અન્તં ના) ઉદીરણા=ઉદીરક-ઉદીરણાના સ્વામી છુડમરથા=કર્મદરથો (૧૨મા શુણ્ઠ સુધીના-અસર્વસો) હોય છે. ય=અને મોહરસ=મોહનીયના ઉદીરક રાગિણો=સરાળી હોવો (૧૦મા શુણ્ઠ સુધીના) હોય છે, તદ્વય=ત્રીજા વેદનીયકર્મના અને કાઙ્ગ=આશુબધના ઉદીરક પમત્તા=પ્રમત્ત સુધીના (ક્ષુદ્રણં સુધીના) હોય છે, અને દ્વોચ્ચ દ્વોળદં=ચો કર્મના-નામ ચોખના ઉદીરક જોગતા ડ=સરથોળી સુધીના (૧૩મા શુણ્ઠ સુધીના) હોવો હોય છે ॥૪॥

આવાર્થ—અન્તયાર્થવત્ સુખમ છે. વિશેષ કે-આશુબધના ઉદીરક આશુબધની પર્થન્ત આધલિકામાં વર્તેતા હોવો વહીને પ્રમત્ત પર્થન્તના સર્વ હોવો જાણવા. ॥૪॥ ફતિ ॥ મૂઝાકુરુદીરણાસ્વામી ॥

અવતરણ—મૂળપ્રકૃતિની ઉદીંબા સ્વામી ક્ષીને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓની ઉદીંબા સ્વામી કહેવાય છે.

વિષાવરણધ્રુવણં છુડમરથા જોગિણો ડ દ્રુવગણં । ઉવધાયસસ તણુરથા તણુકિદ્વિણં તણુગરાગા ॥૫॥

અને ૫૨૧૪૫માં પ્રથમ સમયે ઉદીરણુ પ્રારંભાય માટે સાદિ. ॥ ફતિ મૂલ્યકૃતિતુ સાધાદિ પ્રજ્ઞાના ॥

૫. જ્ઞાના૦-૪ દર્શના૦-મિથ્યા૦-તૈ૦ ૭-વર્ણાદિ ૨૦-સ્થિર-અસ્થિર, શુભ-અશુભ-અશુ૦-નિર્માણુ-અતરાય ૫ એ ૪૮ સિવાયની ૧૧૦ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ અધ્યવેદથી હોવાથી૯ અને ઉદીરણુ. ૫ણુ સાદિ અધુવ છે, ॥૩૧॥

મિચ્છત્તસ ચત્તકા તિહા ય આવાણવિષયચત્તદસગે । ધિરાસુમ સેયર ત્તવાયવજ્ઞ ધુવંધિનામિ ય ॥૩૧॥

મિથ્યાત્વસ્ય ચતુર્ધા ત્રિધા વાવાણવિષયચતુર્દશકે । સ્થિરાસુમસેતરાણામુપવાતવજ્ઞનામન્થ ॥૩૧॥

અત્તવાર્થઃ—મિચ્છત્તસ=મિથ્યાત્વની ઉદીરણુ. ચત્તકા=ચાર પ્રકારની છે, વાવાણ વિષય=આવરણુ અને અતરાય એ ચત્તદસો=૧૪ પ્રકૃતિઓની (૫ જ્ઞા૦ ૪ દર્શના૦ ૫ અત્ત૦ની) તથા ધિરા સુમ સેયર (સ ફયર)=સ્થિર શુભ ધંતર સહિતની અર્થાત્ અસ્થિર અશુભની ૫ણુ યત્તથા ત્તવાય વજ્ઞ=ઉપધાત વળીને ધુવંધિનામિ=નામધર્મની ધુવય ધી ૨૯ પ્રકૃતિઓની ઉદીરણુ. અત્તદિ ધુવ અધુવ એમ તિહા=તથા પ્રકારે છે. ॥૩૧॥

માવાર્થઃ—મિથ્યાત્વની ઉદીરણુ. ૪ પ્રકારે છે, તે આ પ્રમાણે-સ્વચ્છદ્વસ્વપ્રાપ્તિના સમયે મિથ્યાઓની ઉદીરણુ. ધંધ પડે છે, પુતઃ મિથ્યાત્વ પ્રાપ્તતા પ્રવર્તે છે તેથી સાદિ, સ્વચ્છદ્વ નાદિ પ્રાપ્તિના લુપ્તને અત્તદિ, અલ્પત્વને ધુવ લગ્યને અધુવ, તથા જ્ઞાના૦ ૫ દર્શના૦ ૪ અત્ત૦ ૫ એ ૧૪ની ઉદીરણુ. ૩ પ્રકારની આ પ્રમાણે છે-એ ૧૪ પ્રકૃતિઓ ધુવેદથી હોવાથી અત્તદિ અલ્પત્વને ધુવ અને લગ્યને ૧૨મા શુણુઓ અત્તિત્તમ આવાદિક બાકી રહે તે વખતે ઉદીરણુ ધંધ પડવાથી અધુવ. તથા તે૦ ૭-અશુદ્ધ-વર્ણાદિ ૨૦-નિર્માણુ-સ્થિર-અસ્થિર-શુભ-અશુભ એ ૩૩ ધુવેદથી હોવાથી અત્તદિ, અલ્પત્વને ધુવ, અને સચોગીના અત્તિત્તમ સમયે ઉદોન્નિચ્છેદ થવાથી લગ્યને અધુવ એમ ૩૩ની ઉદીરણુ. ૩ પ્રકારની છે. શેષ ૧૧૦ પ્રકૃતિઓ અધ્યવેદથી હોવાથી તેની ઉદીરણુ ૫ણુ સાદિ અધુવ બાણુવી.

અધિષ્ઠર ક્ષેત્રવાય છે. ત્યાં સાધાદિ પ્રરૂપણા મૂળપ્રકૃતિની અને ઉત્તરપ્રકૃતિની એમ બે પ્રકારની છે, તેમાં ખજેલી મૂળપ્રકૃતિની સાદિ અનાદિ પ્રરૂપણા ક્ષેત્રવાય છે.

મૂળપગર્હસુ પંચપદ્ધતિહા દોષદં ચત્રવિહા હોદ્દા । આતસ્સ સાદ્ અધુવા દસુત્તરસત્તરસિંપિ ॥૨॥

મૂળપ્રકૃતિરુપ પંચાનાં, ત્રિપા દ્વયોચ્ચતુર્વિધા મવતિ । આશુઃ સાઘશુઃ દ્વયોચ્ચત્તરોત્તરસામપિ ॥૨॥

અન્યથાર્થ—મૂળપગર્હસુ=મૂળપ્રકૃતિઓમાં પંચપદ્ધતિ=પાંચ કર્મની (જ્ઞાનાં દર્શનાં નામ-ગોત્ર-અર્ત-તંત્રી) ઉદ્ધરણા તિહા=ત્રણ પ્રકારની (અનાદિ-ધ્રુવ-અધ્રુવ) હોય છે, તથા દોષદં=બે કર્મની (વેદનીય ચોક્ષનીયની) ચત્રવિહા=ચાર પ્રકારની (સાદિ અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) હોય છે, આતસ્સ=આશુઅનની ઉદ્ધરણા તથા દસુત્તર સઘ=એકસો દસ તત્તરસિંપિ=ઉત્તરપ્રકૃતિઓની પણ ઉદ્ધરણા સાદ્ અધુવા=સાદિ અને અધ્રુવ એમ બે પ્રકારની હોય છે. ॥૨॥

માત્રાર્થ—જ્ઞાનાંદર્શનાંઅન્યથાઅનની ઉદ્ધરણા ૧૨મા ગુણુની સમયાધિઃ આત્મલિષ્ઠ શેષ રહે ત્યાં સુધી સર્વ ઇવોને અવશ્ય હોય છે, અને નામગોત્રની ઉદ્ધરણા ૧૩મા ગુણુના છેલ્લા સમય સુધી સર્વને હોય છે માટે અનાદિ, લઘ્યને અનંત થવાથી અધ્રુવ અને અલઘ્યને અનંત ન હોવાથી ધ્રુવ, એ પ્રમાણે પાંચ કર્મની ઉદ્ધરણા ૩ પ્રકારની છે. તથા વેદનીય અને ચોક્ષનીયમાં વેદનીયની છઠ્ઠા ગુણુના ના અનંત સમય સુધી રાને ચોક્ષનીયની ૧૦માના અનંત સમય સુધી હોય છે, ત્યારબાદ હોતી નથી. ચોટલે અપ્રમત્તાદિ ગુણુ-રશ્યાનથી પડતાને વેદનીયની અને ઉપશાન્તચોક્ષથી પડતાને ચોક્ષનીયની ઉદ્ધરણા પુનઃ પ્રારંભાય છે માટે સાદિ, અને એ અભાવવાળાં ગુણુરશ્યાન નહિ પામેલા ઇવને અનાદિ, લઘ્યને અધ્રુવ અને અલઘ્યને ધ્રુવ, એ સીતે વેદનીય ચોક્ષનીયની ઉદ્ધરણા ચાર પ્રકારે છે. તથા આશુઅનની ઉદ્ધરણા આશુઅનની છેલ્લી એક આત્મલિષ્ઠા બાકી રહે ત્યાં સુધી અવશ્ય હોય અને છેલ્લી આત્મલિષ્ઠામાં ન હોય તેથી અધ્રુવ,

માવાર્થ:—ક્રમાય સહિત અને ક્રમાય સહિત એ બન્ને પ્રકારના યોગ-વીર્ય વડે ઉદયાવલિખથી ઉપરની સર્વ સ્થિતિઓને [ઉદ-
યાન્ધી ઉપરના સર્વ સ્થિતિચત ક્રમપ્રદેશોને] આકર્ષીને-એ ચીને ઉદયાવલિખમાં પ્રક્ષેપવા તે તરીકા. એમાં ક્રમાયસહિત વા સહિત યોગ
સામ્રજ્ય એક હેતુ છે, જેથી અયોગી સિવાયના શેષ સર્વ સચોગી જીવોને ઉદીરણા હોય છે, અયોગીને યોગના આભાવે ઉદીરણા હોય
નહિ. આ ઉદીરણાનું ક્ષણ એ છે કે-નિષેધ રચના પ્રમાણે અળાધા વીર્યા બાદ ઘણા કાળે ઉદય આવવા યોગ્ય હતા તે ક્રમપ્રદેશો.
ઉદોષ્ઠ સમયથી એકજ આવલિખ જેટલા કાળમાં ઉદય આવી નિર્જરી બય છે, એમાં ભેડે ઉદયકાળ એક સમયનો બાદલાઈને એક
આવલિખ જેટલો થયો-વધ્યો, પરંતુ હંબરો વર્ષોના આધાધાકાળ=ઉદય આવવાનો (વિદંબકાળ) સર્વ નાશ પામી તુરતજ ઉદય થાડ
થઈ ગયો. જેમ ૭૦ કોઠેકોં સ્થિતિબંધ સમયે જેક્રમપ્રદેશો જધ-મયી ૭૦૦૦ વર્ષે અને ઉત્કૃષ્ટથી સમયેન ૭૦ કોઠેકોં સાળારીપમ
વીર્યા બાદ ઉદય આવવાના હતા તે ક્રમપ્રદેશો બંધાવલિખ વીર્યા બાદ તુરતજ ઉદયાવલિખમાં આવીને ઉદયાવન્ના સર્વ સમયોમાં
વહેંચાઈને એક આવલિખ સુધી ઉદય આવી સત્તા સહિત થાય છે, એ ઉદીરણાનું ક્ષણ છે. મુનઃ ક્રમનો ઉદય હોય તોજ ઉદીરણા
હોય, ઉદયના આભાવે ઉદીરણા પશુ ન હોય. ॥ इति तद्वीरणा लक्षणम् ॥

તથા એ ઉદીરણા આઠ પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે-૧ મૂળપ્રકૃતિની પ્રકૃતિ ઉદીરણા, ૨ મૂળપ્રકૃતિની સ્થિતિ ઉદીરણા, ૩ મૂળ-
પ્રકૃતિની અનુભાણ ઉદીરણા, ૪ મૂળપ્રકૃતિની પ્રદેશોદીરણા. એ ચૈતે ઉત્તર પ્રકૃતિની પશુ ચાર ઉદીરણા બણવી. મુનઃ એમાં મૂળ-
પ્રકૃતિની પ્રકૃતિ ઉદીરણાદિ ચારે ઉદીરણા સારાવરણીય ઉદીરણા આદિ લેદે ૮-૮ પ્રકારની છે, અને ઉત્તરપ્રકૃતિની ચારે ઉદીરણા
મતિસાનાવરણીયઉદીરણા આદિ લેદે ૧૫૮-૧૫૮ પ્રકારની છે, એ ચૈતે ઉદીરણાના લેદે ૨ અથવા ૪ અથવા ૮ અથવા ૧૫૮ ઇત્યાદિ
બણવા. ॥ इति तद्वीरणाभेदः ॥

અવતરણ—પહેલી ગાથામાં ઉદીરણાનું લક્ષણ અને લેદે કહીને હવે આ ગાથામાં ઉદીરણાની સાદિ અનાદિ પ્રદેપણા રૂપ ચીનો

શ્રીજિનેન્દ્રાયનમઃ

॥ અથ ૫ સં. उदीरणाकरणम् ॥

અવતરણ—પૂર્વે ઉલ્લેખિતનાંકરણ અને યજુઃ અપવર્તનાંકરણ કહીને હવે ક્રમ પ્રમાણે ૫ યજુઃ ઉદીરણાંકરણ કહેવાય છે, ત્યાં
'લક્ષણ'—^૧લેદ-^૨આદ્યાદિ-સ્વામિત્વ-પ્રકૃતિસ્થાનો-અને ^૩પ્રકૃતિસ્થાનના સ્વામી એ ૬ અધિકાર કહેવાના છે. તેમાં ઉદીરણાંકરણ લક્ષણ
અને ઉદીરણના લેદ એ ૫ અધિકાર આ ગાથામાં કહેવાય છે—

जं करणेणोकाह्विय उदय दिज्जइ उदीरणा एसा । पगइतिइअणुभागपएससुल्लतरविभागा ॥१॥

યત્કરણેનાપકુલ્યોદયે દીપત, ઉદીરણેના । પ્રકૃતિસ્થિત્યનુમાપપ્રદેશમૂલેત્તરવિભાગા ॥ ૧ ॥

અન્યવાચ્ય—કરણેનાંકરણ વડે (યોગ વડે) ઓક્કાહ્વિય=આધારીને જં-એ કંઈપ્રદેશોને ઉદય=ઉદયમાં-ઉદયાવાલેશમાં દિજ્જ=દેવાથ-
પ્રદેશમાં એસાંતે ઉદીરણાંકરણ કહેવાય. ॥ इति लक्षणम् ॥ તે ઉદીરણાંકરણ=પ્રકૃતિ ઉદીરણાંકરણ ઠિજ્જ=સ્થિતિ ઉદીરણાંકરણ અણુમાગ=અનુભાવ
ઉદીરણાંકરણ-સ્વસ્થ ઉદીરણાંકરણ, અને વપ્પસ=પ્રદેશ ઉદીરણાંકરણ. એ ચાર પ્રકારે મૂલ=મૂળપ્રકૃતિ અને ઉત્તર=ઉત્તર પ્રકૃતિના વિભાગા=વિભાગથી-લેદથી
એ એ પ્રકારની છે (અર્થાત્ આઠ પ્રકારની છે). ॥ ૧ ॥

બાધાતી સ્થિતિથી નીચેની ન્યૂન સ્થિતિની તેમજ ઉપાન્તની અધિક સ્થિતિની (બાધથી અધિક પૂર્વબદ્ધસ્થિતિની) પણ પ્રવર્તે. તથા ક્ષપકશ્રેણિમાં સંક્રોધ માન આપ્યા લોભની ચાસ્તી કિંદુ થાય છે, અને ઉપબોણિમાં કેવળ સંલોભનીજ કિંદુ થાય છે, જ્યેશ્ઠ એ ચાર સંલક્ષણના કિંદુરૂપ થયેલા દલિલની ઉદ્ભવના થતી નથી પરન્તુ અપવર્તનાજ ચાત્ર થાય છે, અને એ ચાર સંલક્ષણને જ્યાં સુધી કિંદુરૂપ નથી થયા ત્યાં સુધી તે બાદર સંલક્ષણની ઉદ્ભવના અપવર્તના બન્ને પ્રવર્તે છે. શેષ ક્રમોમાં કિંદુસ્વરૂપનો આશાષ છે, એ રીતે અનુભાગમાં પણ બાધાતી અનુભાગથી અધિક અનુભાગની ઉદ્ભવના ન હોય, અને અપવર્તના તો અધિકની અને ન્યૂનની પણ હોય, તથા કિંદુસંબધિ નિયમમાં વસ્તુતઃ કિંદુ અનુભાગનીજ છે, જ્યેશ્ઠ કિંદુરૂપ અનુભાગમાં અપવર્તના ચાત્ર હોય, ઉદ્ભવના ન હોય, અને બાદર અનુભાગની ઉદ્ભવ અપો બન્ને હોય ॥ इति विषयनिगमः ॥ એ રીતે ઉદ્ભવ અપો ૧ કેટલી ૧ અને કોની હોય ન હોય તે સર્વથાત દર્શાવે. ॥ इति ३ उद्धर्तना ४ अपवर्तनाकरण ॥

॥ इति उद्धर्तनापवर्तनाकरणम् ॥

અન્યથાર્થ—આવાંવાંઅપ્રધક્ષણ સુધી અથવા બધા જેદલી કિરસાળાં=સ્થિતિઓને અને રસરખધંડીને ઉત્કાઢૂહ=ઉઠેલું છે, ઓફાઢૂહાળા= અપવર્તનાં તો સન્નહિસ=સર્વત્ર (બંધક્ષણે અને અપ્રધક્ષણે પણ) પ્રવર્તે છે ॥ ધીતિ કાળ નિયમ ॥ તથા કિદિગ્ગજો=કિદિશ્રુત કર્મ વળીને શેષ સર્વ કર્મની ઉત્તમ=ઉદ્ધૃત અપ્રાપ્ત થાય છે, પુસ્કા=ઓક કિદિસુ=કિદિશ્રુત કર્મની તો ક્ષત્રત ઓવઢૂહાળા=અપવર્તનાજ થાય છે ॥ ધીતિ વિષયનિયમ ॥૧૦॥

માત્રાર્થ—પ્રકૃતિનો બધા જગ્યાં સુધીજ પ્રવર્તે ત્યાં સુધીજ ઉદ્ધર્તના પ્રવર્તે, બધાલાવ થયે ઉદ્ધર્તના પણ બધા થાય, અને અપવર્તના તો બધક્ષણમાં અને અપ્રધક્ષણે પણ પ્રવર્તે ॥ ધીતિ કાલનિયમ (અથવા આજ્ઞા પદનો બીજો અર્થ “જેદલો. સ્થિતિબંધ” એવો પણ થાય, જેથી એ અર્થ પ્રમાણે જેદલો સ્થિતિબંધ કે રસબંધ થાય તેદલીજ ઉદ્ધર્તના થઈ શકે એથી અધિક ઉદ્ધર્તના ન હોય, જેમ મતિજાનાવગણીયનો સ્થિતિબંધ ૨૦ કોંકોં બંધાય છે તો નીચેનો કોંક પણ સમય ઉદ્ધર્તાય તો તે સમય વધીને ૨૦ કોંકોં સાં પ્રમાણનો થાય એથી અધિક ન થાય, અને અનુભાવ પણ વધીને ઉચ્ચતુ સ્થાન સ્પર્ધક જેદલો થાય, એથી અધિક ન થાય) અથવા આજ્ઞા પદનો ‘ત્રીજો અર્થ’ આ પ્રમાણે-જેદલો નવો સ્થિતિબંધ બધાય તેદલીજ સત્તાગત સ્થિતિ અને અનુભાવ (તેદલીજ પૂર્વબદ્ધ સ્થિતિલલત અને અનુભાવ) ઉદ્ધર્તાય પરતુ બન્ધ ઉપરાન્તની અધિક સ્થિતિસત્તા અને અનુભાવ તે વખતે વિદ્યમાન હોવા છતાં પણ ન ઉદ્ધર્તાય, કારણ તે ઉપરાન્તની સ્થિતિ ઉદ્ધર્તિને કયા પતદ્ધર્મમાં પડે ? પતદ્ધર્મ સ્થિતિઓ-સમયો તો બધધમાન લલતાનાજ હોય, માટે પતદ્ધર્મસ્થિતિ અનુભાવથી અધિક પૂર્વસ્થિતિ વા પૂર્વાનુભાવસ્પર્ધકોની ઉદ્ધર્તના ન હોય. અને અપવર્તના તો

૧ અતીથાપનાવલિકા અને આગલિકાનો અસંખ્યાતોભાવ વળીને ધત્યાદિ વિશેષ નિયમ સ્વતઃ સમજવો, ઘતિસા તો સામાન્યપ્રકારથી “સાગ્ન મગ્નસ્ત=તેદલી માત્રનીજ” એમ કહ્યું છે.

અલપ છે, તેથી ઉદ્ધર્તા અપવર્તનો ખન્નેનો જથ્થો નિશ્ચય-પતદ્વંશ સ્પર્ધકો અનન્તશુ છે, પરન્તુ ખન્નેનાં પરસ્પર તુલ્ય સંખ્યા-વાળા છે. (આહિં ઉદ્ધર્તો જ૦ પતદ્વંશ સર્વોપરિતન આપલિકનો અસંખ્યાતયોભાવ હોવાથી લઘુ છે અને આપ૦નો જ૦ પતદ્વંશ સર્વથી નીચે આપલિકનો સમસાધિક ત્રીજો લાગ જેટલો. હોવાથી ચોટો છે, અર્થાત્ એના જ૦ નિશ્ચયની [જ૦ પતદ્વંશની] સમસાંખ્યા તુલ્ય નથી તોપણ નીચેના સમયોમાં દરેકમાં અલપ અલપ સ્પર્ધકો અને ઉપરના સમયોમાં દરેકમાં અધિક અધિક સ્પર્ધકો. હોવાથી સ્પર્ધક સંખ્યા તુલ્ય છે.)

તેથી ખન્નેની નિર્વાધાત અતીશયપના સ્પર્ધકો અનન્તશુ છે, પરસ્પર તુલ્ય છે. (આપલિક પ્રમાણજ તુલ્ય અતીશયપના હોવાથી). તેથી વ્યાધાતી અપવર્તનોમાં ઉચ્છ્રિત અતીશયપના ગત સ્પર્ધકો અનન્તશુ છે. (સમયોન અર્તકોઠકોન ન્યૂન શ્રેષ્ઠ સર્વ-સ્થિતિગત હોવાથી).

તેથી ખન્નેના ઉચ્છ્રિત નિશ્ચયસ્પર્ધકો વિશેષાધિક છે, પરસ્પર તુલ્ય છે [અભાધાહીન સર્વંશ્વ સ્થિતિગત હોવાથી].

તેથી પૂર્વબદ્ધ સ્થિતિઓના અનુભાવ સ્પર્ધકો અને નવી પાયાતી ઉન્નિશ્ચિતના અનુભાવસ્પર્ધકોએ ખન્ને મળીને વિશેષાધિક છે ॥૮-૯॥ इति उद्धं अप० शतयदुत्तम् ॥

અવતરણ—હવે ઉદ્ધર્તાના અપવર્તનો ક્યારે થાય, અને કેટલા કાળ સુધી પ્રવર્તે? અને ઉદ્ધર્ત આપ૦કેની હોય અને કૈની ન હોય તે કાળનિયમ અને વિષયનિયમ ક્યાંવે છે—

આવન્ધા ઉચ્ચક્રહૃ સન્વાહિમોકદુળા ટિદ્રસાણં । કિદ્રિવજ્જે ઉમયં કિદ્રિસુ ઓવટુળા एका ॥૧૦॥

આવન્ધાદુત્કર્ણયતિ સર્વવાપકર્ણા સ્થિતિસાનામ્ । કિદ્રિચર્જં ચમયં, કિદ્રિષ્વપર્વના एका ॥૧૦॥

ગૂર્જ
માપાન્તર

ઉદ્ધર્તના
ડવર્વના
કારણમ્ ।

સ્તોત્રકં પ્રદેશગુહાન્યન્તરં દ્રયોર્જન્યનિષેપઃ । ક્રમયોઽનન્તગુણિતો દ્રયોરપ્યતીત્યાપના તુલ્યા ॥૮॥

વ્યાપાતેનાતુભાગકાઢકમેકયા વર્ગાયોત્તમ । જત્કુષ્ઠો નિષેપઃ, સસત્કર્મવંન્યશ્ચ સવિશેષઃ ॥૧॥

શત્ત્વયાર્થ—પ્રસુગુહાણિજન્તર=કર્મપ્રદેશોની ક્રિયુષ્ટદ્વિહાનિના આંતરાશાંના રસસ્પર્શક્રિયા યોજન=અલપ છે, તેથી ક્રમસો=અનુક્રમે દુસુ=ઉદ્ભવના અપવર્તના એમાં જાહનાનિકલ્લેવો=જ્યથાન્ય નિષેપ વિષયક સ્પર્શક્રિયા અણતગુણિકો=અનન્તગુણ છે, તેથી દુસુ વિન્ય=તેની અદ્વિત્યાવળા=અતીતશાપનાં સ્પર્શક્રિયા અનન્તગુણ છે પરન્તુ તુલ્યા=પરસ્પર તુલ્ય છે ॥૮॥

વાણાણ=શાધાતવકે એકાદ વમાણાણ=એક વર્ગાણાઓ કર્ણ=કિન=ન્યૂન અણુભાગકાઢા=અનુભાગકાઢકવર્તી સ્પર્શક્રિયા અનન્તગુણ છે, તેથી જત્કોસો નિકલ્લેવો=ઉચ્છેદ નિષ્ણેપવર્તી સ્પર્શક્રિયા અનન્તગુણ છે, વ્ય=અને તેથી સસત્કર્મવો=સત્તાગત અનુભાગ સહિત ઉચ્છેદનિયતિ-શ્પર્શકવર્તી અનુભાગશ્પર્શ સવિશેષો=વિશેષાધિક છે ॥૯॥

માત્વયાર્થ—કેળવણ એક નિયતિમાં જેટલાં અનન્ત રસસ્પર્શક્રિયા છે તેને જ્યથાન્ય સ્પર્શક્રિયા ઉચ્છેદ સ્પર્શક્રિયા સુધી અનુક્રમે રશાપીઓ તો પૂર્વપૂર્વ સ્પર્શક્રિયા ઉત્તરોત્તર સ્પર્શક્રિયા વિશેષાધિક વિશેષાધિક રસવાળું હોય, અર્થાત્ એ સ્પર્શક્રિયાક્રિયામાં રસ અધિક અધિક હોય (ક્રિયુષ્ટ ન હોય), અને કર્મપ્રદેશો અનુક્રમે વિશેષ હીન હીન હોય [ક્રિયુષ્ટાદિ હીન ન હોય], પુન જેટલા સ્પર્શક્રિયા વિચારીએ તો રસ વિશેષહીન વિશેષહીન હોય અને પ્રદેશો વિશેષાધિક વિશેષાધિક હોય [ક્રિયુષ્ટ ક્રિયુષ્ટથી ન્યૂન હોય], તેથી એ પંક્તિમાં અન્તરે અન્તરે ક્રિયુષ્ટદ્વિહાનિ પ્રાપ્ત થાય છે, જેથી એક ક્રિયુષ્ટહાનિ વા વૃદ્ધિના અન્તરમાં-આંતરે જેટલાં સ્પર્શક્રિયા છે તે સર્વ

૧ આદિ અન્તરકરુ પ્રમાણુ દશાવૃત્ત નથી, પરન્તુ સ્નેહસ્પર્શક્રિયા અન્તરની સાથે સંખ્યાગણી કરેલાં હોવાથી ઉચ્છેદ અન્તર અસંખ્યહોઈ જેટલું હોય તો સંભવિત છે.

સાથેજ ઉદ્ધર્તાધિને અતીશ્યાપનાવલિક્ષણી (ગત અનન્તરપ્રધૈકી આલિખીને) ઉપરના અસંખ્યાતમાભાગની રિશ્તિઓમાં રહેલા રસરમ-
ધૈકીમાં સંકેપ છે. પુનઃ ત્યાંથી નીચેનો યોગ્ય સમયગત પ્રદેશોના અનન્ત રપ્રધૈકી આવાલિક્ષણગત અનન્તરપ્રધૈકીને ઉદ્ધર્તાધિને ઉપર
સમપ્રાધિકઅસખ્યાતમાભાગની રિશ્તિઓમાં રહેલા અનન્તરપ્રધૈકીમાં ઉદ્ધર્તાય છે—સંકેપ છે. એ પ્રમાણે નીચે નીચેના રપ્રધૈકીના
સંકેપની અપેક્ષાએ ઉપરના નિશ્ચેપરપ્રધૈકી—પતદ્વૈચ્છિકરપ્રધૈકી વધતા વધતા હોય છે અને અતીશ્યાપનારપ્રધૈકી તે આવાલિક્ષણગતરપ્રધૈકી
બેટલાજ કાયમ રહે છે, જેથી ખંધાવલિક્ષિ તીત્યા બાદ ઉદ્ધર્ત્યમાનરપ્રધૈકી ઉદ્ધવાલિક્ષિ આપાધા અને અતીશ્યાપનાવલિક્ષિ એ રિશ્તિઓમાં
રહેલા રપ્રધૈકી વળીને શેષ સર્વારિશ્તિગત રપ્રધૈકી (ઉદ્ધર્તાનીય) છે, અને ઉદ્ધર્ત્યમાન સમય આપાધા અને અતીશ્યાપના આવાલિક્ષિ
એટલી રિશ્તિઓમાં રહેલા રપ્રધૈકી વળીને શેષ રિશ્તિગત રપ્રધૈકી તે નિશ્ચેપવિષય—પતદ્વૈચ્છિક રપ્રધૈકી છે. ॥ફ્રિત્તિ 'ક્ષત્રુમાગ સ્વર્ત્તના'॥

હવે રસની અપવર્તના કહે છે—રસની અપવર્તના પશુ રિશ્તિની અપવર્તના પ્રમાણેજ ભણુવી, જેથી પ્રારંભમાં ઉદ્ધવાલિક્ષિગત
અનન્તરપ્રધૈકી અતપવર્તનીય છે, અને તેથી ઉપરના પ્રથમસમયવર્તી અનન્ત રપ્રધૈકી અપવર્તાધિને નીચેની આવાલિક્ષિના નીચેના
સમપ્રાધિક ત્રિક્ષણવર્તી રપ્રધૈકીમાં સંકેપે ધંધ્યાદિ પ્રરૂપશુ રિશ્તિની અપવર્તાવત વ્યાધાત અને નિર્વાધાતથી બન્ને પ્રકારે ભણુવી ॥

અવતરણ—ઉદ્ધર્તાના અપવર્તનાનું પરસ્પર અદ્યપણકૃત્ત કહેવાય છે—

એવં પપ્પણ્ણહાણિ અંતરં દુસુ જહન્નનિવલ્લેવો । કમસો અપાંતણ્ણિઓ દુસુ વિ અદ્ધશ્ચવણા તુલ્લા ॥૮॥

વાવાણ્ણુભાગકંઢગમક્રાણ વમણાક્રણં । ઉક્કોસો નિવલ્લેવો સસંતવંધો ય સવિસેસો ॥૯॥

૧ રસની ઉદ્ધર્તાના અપવર્તનામા પશુ વ્યાધાત અને નિર્વાધાત બે રિશ્તિની ઉદ્ધર્તાના અપવર્તના પ્રમાણેજ સરખી રીતે ભણુવા.

છવ સ્થિતિવાત કરવાના અવસરે યોમાંના છેલ્લા સમયને નીચેની અંતઃક્રીંડાંમાં અપવર્તેછે-પ્રશ્નરૂપે છે માટે યો સર્વાન્તિમ સમયની અપેક્ષાએ ઉદ્ઘટ અતીત્યાપના ઉન્નિશ્ચિત સત્તાવાળાને હોય યોમાંથી સમયહીન થે સમયહીન યાવત્ પદ્યોપમાસંપ્રદેયભાગ પ્રમાણ ૪૦અતીં સુધી ગણતાં મધ્યમ અતીત્યાપનાઓ અસંખ્ય લેહે બાણુવી. ॥૬॥ ફળિ વ્યાપારે સિત્તપ્રવર્તના ॥

શ્વતરણઃ—યો પ્રમાણે સ્થિતિની ઉદ્ભવના અને અપવર્તના ક્રીંડીને હેરે રસની ઉદ્ભવના તથા અપવર્તના ક્રીંદાય છે, તેમાં પ્રથમ રસની ઉદ્ભવના ક્રીંદાય છે,

ચરમં નોવવદિજ્ઞદ્ જાવાણંતાણિ ફાહુગાણિ તતો । ઉસસક્રિય ઓકહ્નદ્ દ્વં ઉવવદ્ઘણાર્હંઓ ॥૭॥

ચરમં નોદ્રત્યતે યાવદનન્તાણિ સર્વકાણિ તેમ્યઃ । અવદ્વયોદ્રતંપત્યેવમપવર્તના આદિતઃ ॥૭॥

અન્વયાર્થ—ચરમ યરમરમધર્ક (છેલ્લી સ્થિતિતુ છેલ્લુ રમધર્ક) ન ઉવ્વદિજ્ઞદ્=ન ઉદ્ભવ, જાવ=યાવત્ અણતાણ=નીચેનાં અનન્ત રમધર્કો (અસંખ્યાધિક આવલિક્ષાગત રમધર્કો) પશુ ન ઉદ્ભવ, પરન્તુ તતોન્ન્યાંથી ઉસસક્રિય=નીચે ઉતરીને જે રમધર્કો આવે (અસંખ્યેય ભાગાધિક આવલિક્ષાથી નીચેની સ્થિતિનાં રમધર્કો) તે ઓકહ્નદ્=ઉદ્ભવ, દ્વં=યો પ્રમાણે ઉવ્વદ્ઘણાર્હંઓ=અપવર્તના પશુ બાણુવી.

માવાર્થ—ઘોરક સ્થિતિમાં અનન્ત અનન્ત રસરમધર્કો છે, અને રસની ઉદ્ભવના અપવર્તના સ્થિતિની ઉદ્ભવના અપવર્તના તુલ્ય છે, જેથી નિર્વાધાત સ્થિતિ ઉદ્ભવનામાં જેમ છેલ્લા સમયથી પ્રારભીને નીચે અસંખ્યભાગાધિક આવલિક્ષા જેટલી સ્થિતિઓ ઉદ્ભવતી નથી તેમ તેમાં ફરકમાં રહેલ અનન્ત અનન્ત રસરમધર્કો પશુ ઉદ્ભવતી નથી, પરન્તુ તેથી નીચેનો ઘોર સમય જેમ ઉદ્ભવતીને આવલિક્ષા હોડી ઉપરના અસંખ્યાતમાભાગમાં પડે છે, તે પ્રમાણે યો સમયમાં રહેલા ક્રમરેશોના અનન્ત રસરમધર્કો પશુ તે પ્રદેશો

વાવાણ સમઝળં કંઢગમુકસિસયા ઝાદત્યવળા । ઢાપટિર્દે કિંચૂળા ટિઢ કંઢુકસ્સગપમાણં ॥૬॥

ગયાધાતે સમયોતં કંઢકમુત્કટાટીન્થાપના । ઢાપસ્થિતિઃ કિંચિદુના સ્થિતિઃ કંઢકપયોત્કટપ્રમાણમ્ ॥૬॥

અન્યથર્થ—ગયાણ=ગયાધાત (નિસ્થિતિધાત) પ્રપત્તે ત્યારે તેા ઉક્કસિસયા ઝાદત્યવળા=ઉત્કૃષ્ટ અતીશયપના સર્માય) ઝળં=સમય ન્યૂન કંઢગ=કંડક [પદ્યસપ્તશ્લોકાગ્રથી દેશોન કર્મસ્થિતિ] પ્રમાણ હોય છે. અને કંઢુકસ્સગપમાણ=કંડકનું ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણ કિંચૂળા ઢાપટિર્દે=દિશિત ન્યૂન ડાયસ્થિતિ તુલ્ય (અંતઃ કોંકોંન્યૂન કર્મસ્થિતિ પ્રમાણ) છે. ॥૬॥

માવાર્થ—આહિં ગયાધાત ઓટલે સ્થિતિધાત. તે સ્થિતિધાતના પ્રસંગે અપવર્તીતો છેલ્લો સમય જયન્યથી પદ્યોપમાસંપદેય શાય પ્રમાણ સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને નીચેની સર્વ સ્થિતિઓમાં અપવર્તાય છે. અને ઉત્કૃષ્ટથી અંતઃ કોં કોં ન્યૂન સર્વાસ્થિતિ જેટલી સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને નીચે અપવર્તાય છે. જેથી એ પદ્યોંનેા અસંગ્યો શાય જવન્ય અતિચાપના કંઢક. ક્રોધાય અને અંતં કોંકોં ન્યૂન ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ એ જાજીટ અતિચાપના કંઢક. ક્રોધાય, પુનઃ એ બન્નેમાં અપવર્તીતો સમય અતીશયપનામાં ન ગણાય માટે તે ન્યૂન ક્રયાથી સમયોન કંડક પ્રમાણ અતીશયપના ગણાય. આહિં સમયોન ઉત્કૃષ્ટ કંડક દેશોન ડાયસ્થિતિ જેટલું કંડુ તે આ રીતે—પૂર્વ સમયે બંધાયલી સ્થિતિથી અનંતર સમયે (બીજે સમયે) જેટલો આધિક સ્થિતિબધ થાય તેટલી જાણસિતિ ક્રોધાય, ક્રારણ કે દેહકાળી માંક્ર ડાય ઓટલે ક્ષણ લંબને બાધેલી આધિક સ્થિતિ તે જાણસિતિ. તે ઉત્કૃષ્ટથી અંતઃ કોંકોં ન્યૂન ઉત્કૃષ્ટ કર્મ સ્થિતિ પ્રમાણ છે. ક્રારણ કે—સંજિ પંચોન્નય જીવ અનંતઃ કોંકોં જેટલો સ્થિતિબધ કરીને તુરત બીજે જ સમયે જ કોંકોંકોં ક્રયાહિ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબધ કરી થાડે છે. માટે અંતઃ કોંકોંકોં ઉંઢિસ્થિતિ સુધીની સ્થિતિ ડાયસ્થિતિ ક્રોધાય, ઉંઢિસ્થિતિ સત્તાવાળો

ગુર્જર
માગન્તર

હર્ષના
ડગવર્તના
કાણમ્ ।

ઉદ્યાવલિક્ષના ઉપરના સમય ન્યૂન થે વિભાગ છોડી નીચેના સમયાધિક ત્રીજા ભાગમાં સંક્રમે-અપવર્તય, જેથી એ પ્રથમ સમયની અપેક્ષાએ આવલિક્ષના સમયોન થે ત્રિભાગ જઘન્ય અતીશાપના અને સમયાધિક એક ત્રિભાગ જઘન્ય નિશ્લેષ વિષય અથવા જઘન્ય પતદ્વંશ છે. પુનઃ ઉદ્યાન ઉપરનો બીજો સમય અપવર્તય ત્યારે અતીશાપના એક સમય વધે, ત્રીજો સમય અપવર્તય ત્યારે થે સમય વધે એ રીતે અતીશાપના સપૂર્ણ આવલિક્ષ પ્રમાણ થાય ત્યાં સુધી અથવા (આવલિક્ષના સમયોન થે ત્રિભાગ જેટલા સમયો સંક્રમે ત્યાં સુધી) અતીશાપના જ વધતી રહે, અને આવલિક્ષ પૂર્ણ થયા બાદ કેવળ નિશ્લેષ જ વધતો જાય અને અતીશાપના તો સર્વત્ર આવલિક્ષ માત્ર જ કાયમ રહે, જેથી ઉન્નિશ્લેષલક્ષણમાંનો યદિમ સમય (સર્વાન્તિમ સમય) અનંતર સમયથી એક આવલિક્ષ ઉદ્યાને બાંધાવલિક્ષ રહિત સર્વ નિશ્લેષોમાં-સમયોમાં સંક્રમે-અપવર્તય, માટે એ સર્વાન્તિમ નિશ્લેષની અપેક્ષાએ હં નિશ્લેષ=હં પતદ્વંશ અપવર્તમાન સમય અતીશાપના આવલિક્ષ અને બાંધાવલિક્ષ વચ્ચેને શેષ ઉત્કૃષ્ટ નિશ્લેષ પ્રમાણ જાણવો. અને બાંધાવલિક્ષ ઉદ્યાવલિક્ષ રહિત શેષ ઉત્કૃષ્ટ કર્મનિશ્લેષ પ્રમાણ જઘન્ય અપવર્તનય નિશ્લેષ જાણવો. એ પ્રમાણે ઉદ્યાન ઉપરનો પ્રથમ સમય બાંધાવલિક્ષ ઉદ્યાવલિક્ષ રહિત શેષ ઉત્કૃષ્ટ કર્મનિશ્લેષ પ્રમાણ હાય છે. આ વિધિ નિશ્લેષલક્ષણ વિના ^૧ હાય છે, અર્થાત્ આ પ્રકારની અપવર્તનાથી નિશ્લેષ ન્યૂન થતી નથી માટે નિર્વાધાત અપવર્તના કહેવાય છે. ॥૪-૫॥ इति निर्वाधात् स्तिप्रवर्तना ॥

સ્વત્તરણ—પૂર્વે નિર્વાધાત નિશ્લેષ અપવર્તના કહીને હવે વ્યાધાત સ્તિપ્રવર્તના કહેવાય છે—

૧. આ અપવર્તના વડે જે જે સમયો અપવર્તય છે તેમાના પ્રદેશો માત્ર એ, છા થાય છે, પરન્તુ અસખ્ય વર્ષો સુધી અપવર્તના થવા છતાં પણ તે સ્થા સમય ત્રુટતો નથી, જેથી નિશ્લેષ એક સમય માત્ર પણ ન થતો તોની તે જ કાયમ રહે છે માટે એ અપવર્તના વડે નિશ્લેષ કર્મપણુ બાંધાત-ધાર્મિક ન થવાથી એ નિર્વાધાત સ્વત્તરણ જાણવી, પરન્તુ એમાં પ્રદેશોની નિશ્લેષ તો ત્રુટે છે જ માટે અપવર્તના થખદ સાધક છે

નૃજર
આવાન્તર

ઉદ્ધર્તના
અવર્તના
કારણમ્ ।

૧૧૮૧ ની બાધામાં કહ્યા પ્રમાણે ઉદ્ધર્તના થાય છે. ૧૧૮૧ ॥ ફરી ગાથાતે રિત્યુદ્ધર્તના, સમાપ્તા વ રિત્યુદ્ધર્તના ॥

અવર્તણ—એ પ્રમાણે રિથિતની ઉદ્ધર્તના થીને હવે રિથિતની અવર્તના થેવાય છે—તે પણ નિર્વાધાતી અને બધાવાતી હેવાથી ૧૧૮૧ ની બાધામાં કહ્યા પ્રમાણે ઉદ્ધર્તના થાય છે. ૧૧૮૧ ॥ ફરી ગાથાતે રિત્યુદ્ધર્તના, સમાપ્તા વ રિત્યુદ્ધર્તના ॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

ત્વદ્વદ્વતો ય ટિંદિં ઉદ્ધર્વાવલિવાહિર ટિંદિવિસેસા । નિકિલ્લવદ તદ્ધર્માગે સમયાહિય સેસમદ્વદ્યે ॥૪૧॥

અથમ નિર્વાધાતિ અવર્તના થેવાય છે—

આશય છે [ત્રિ] સમયને જ્ઞાન્યથી પણ આવળો. અસંખ્યાતયો ભાગ અતીશયપના અને એટલી નિશ્ચયસ્થિતિ-પતદ્વંશસ્થિતિ જોઈએ તે છે નહિ, એ સીતે ઉપાન્ય-દ્વિચરમસમયપણ ન ઉદ્ભવે, ત્રિચરમ આદિ સમયો પણ ન ઉદ્ભવે, પરંતુ આવલિક્ષના બે અસંખ્યાતયો ભાગ જોડેલા અધિક ત્રિયતિબંધ થાય ત્યારે પૂર્વલતાનો છેડેથી સમય ચોતાની પ્રાપ્તિના (પ્રેક્ષા) અસંખ્યાતયો ભાગને (અતીશયપનાને) ઉદ્ભંધીને ઉપરના (પીઠ) અસંખ્યાતયો ભાગમાં (નિશ્ચયવિષયમાં) સંક્રમે-ઉદ્ભવે, ત્યારે વ્યાધાતી ઉત્પત્તિનામાં એ જ્ઞાન્ય અતીશયપના અને જ્ઞાન્ય નિશ્ચયવિષય (પતદ્વંશ) ગણાય. પુનઃ સમયાધિક બે ભાગ નવો બધ થાય ત્યારે અતીશયપના સમયાધિક એક ભાગ છેલીને ઉપરના પીઠ ભાગમાં તે છેડેથી સમય ઉત્પત્તિ, એ સીતે નવો બંધ જેમ જેમ અધિક થતો જાય તેમ તેમ અતીશયપના વધતી જાય તે યાવત્ સ પૂર્ણ આવલિક્ષ થાય ત્યાં સુધી વધે નિશ્ચય-પતદ્વંશ તો જે છે તેજ કાયમ છે. પુનઃ એથી પણ અધિક નવો બધ થાય ત્યારે અતીશયપનાની આવલિક્ષ કાયમ રહીને કેવળ નિશ્ચય [પતદ્વંશ] જ વધે છે, અતીશયપના વધતી નથી. તથા નવો ત્રિયતિબંધ આવલિક્ષના બે ભાગ જોડેલા અધિક ન થાય-ન બંધાય ત્યાં સુધી પૂર્વબદ્ધલતાના છેદો સમયથી આવલિક્ષ અને આવળો અસંખ્યાતયો ઉદ્ભંધીને તેની નીચેનો ત્રિયતિ (નીચેનો સમય) જ ઉદ્ભવે છે, અને તે (ઉદ્ભવમાન સમય) અને અતીશયપના આવલિક્ષ છેડીને ઉપરના અસંખ્યાભાગમાં ઉદ્ભવે છે-સંક્રમે છે. અને તેથી નીચેનો ત્રિયતિ [નીચેનો સમય] ઉદ્ભવે છે તે આવલિક્ષ છેડીને સમયાધિક અસંખ્યભાગમાં ઉદ્ભવે છે, એ પદ્ધતિઓ નીચે નીચેના સમયો આવલિક્ષ વળેને ઉપર ઉપરના સમયોમાં સંક્રમે છે. (જ્યારે નવો ત્રિયતિબંધ સત્તાગત ત્રિયતિથી આવલિક્ષના બે અસંખ્યાતયો ભાગ જોડેલા અધિક બધાય ત્યારે એ બંને ભાગ ઉપર ફેલા પ્રમાણે સમક્રમે તત્કાલે જ ત્રિયતિઓના અતીશયપના અને નિશ્ચયવિષય-પતદ્વંશ થાય છે.) તાત્પર્ય એ કે જ્યાં સુધી આવલિક્ષના બે અસંખ્યાતયો ભાગ અધિક સત્તાગત ત્રિયતિથી નવો બધ ન થાય ત્યાં સુધી પીઠ ગાથામાં ફેલા પ્રમાણે ઉદ્ભવના થાય છે, અને સત્તાગત ત્રિયતિથી આવલિક્ષના બે અસંખ્યાતયો ભાગ અધિક નવો બધ થાય

અપાધાથી ઉપરનો, એક સમય પાસેની આવલિધિ (અતીત્યાપના આવલિધિ) છોડીને શેષ સર્વ સમયોમાં ઉદ્ધર્તૃ-સંકેપે અને તેથી ઉદ્ધર્તતા [અપાધા ઉપરનો] એક સમય અને અતીત્યાપનાની આવલિધિ અને નીચેની અપાધા જેટલી સ્થિતિઓ-સમયો વછીને શેષ સર્વ સમયો જેટલા ઉચ્છન્ન નિર્લેપવિષય છે. અર્થાત્ એ ત્રણુહીન ઉન્નિશ્ચિત્યાપના સમયો જેટલા પત્ત-પ્રહસમયો વા ઉન્નિશ્ચિતિ છે. એ રીતે ઉદ્ધર્તમાન છેલા સમયની અપેક્ષાએ બન્નિશ્ચિત્યાપવિષય હોય, અને અપાધાથી ઉપરના ઉદ્ધર્તતા પહેલા સમયની અપેક્ષાએ ઉન્નિશ્ચિત્યાપવિષય હોય, ॥ इति निर्वाणत रित्युद्धर्तना वा समस्मिन्नन्वे उद्धर्तनाविधिः ॥

નિવ્યાણ્ણેવં વાવાણ સંતતસ્મહિગવન્ધો । અવલિઅસંસ્થભાગાદિ હોઈ અહસ્થાવણા નવરં ॥૩॥

નિર્વાણાતેનૈવં વ્યાણતે સત્કર્મોધકવન્ધઃ । આવલ્યસંસ્થેયમાગાદિર્ભવત્યતીત્યાપના નવરમ્ ॥૩॥

વાચ્યાર્થઃ.—एवं=એ પ્રકાર ઉપર કહેલો. નિશ્ચિત્યાપવિષય નિવ્યાણ્ણ=નિર્વ્યાધાતથી (પૂર્વસ્થિતિસત્તાતુલ્ય સ્થિતિબન્ધ આશ્રયી) બ્રહ્મવે. નવરં=પરન્તુ સંતતસ્મહિગવે=સત્તાથી અધિક [પૂર્વની સ્થિતિ સત્તાથી અધિક] નવો કર્મબંધરૂપ વાવાણ=વ્યાધાત પ્રાપ્ત થતાં અહસ્થાવણા=અતીત્યાપના. આવલિઅસંસ્થમાગાદિ=આવલિધિના અસંખ્યાતમાવાગથી પ્રારંભીને આવલિધિપૂર્ણ સુધી હોઈ-હોય છે. ॥૩॥

માર્વાર્થ—નિર્વ્યાધાત ઉદ્ધર્તનામાં નિશ્ચિત્યાપવિષય વધતો હતો, અને અતીત્યાપના [આવલિધિપ્રમાણ] ધ્રુવ હતી, જ્યારે આ વ્યાધાતી ઉદ્ધર્તનામાં તો અતીત્યાપના વધે છે, અને (અતીત્યાપના વધતા સુધી) નિશ્ચિત્યાપ ક્ષયમ્ રહે છે. અતીત્યાપના વધી રહ્યા બાદ પુનઃ અતીત્યાપના ક્ષયમ્ રહીને કેવળ નિશ્ચિત્યાપવિષય વધે છે. તે આ પ્રમાણે—પૂર્વની સ્થિતિસત્તાની અપેક્ષાએ એક સમય અધિક નવો સ્થિતિયાપ થાય ત્યારે તે પૂર્વબદ્ધની સ્થિતિહતાઓમાંનો છેલ્લો સમય ન ઉદ્ધર્તાય, કારણ કે પત્ત-પ્રહસને અને અતીત્યાપનાનો પણ

જોમાં હોવાથી આવબઅસંયજાગ જેટલો છે, અને ઉંનિશ્લેષ સમયાધિક આવલિષ્ઠાહિત અપાધા વળીને ઉંન્નિશ્લેષ પ્રમાણ છે. ત્યાં જઘન્ય નિશ્લેષ આ પ્રમાણે—જ્યારે નવો સ્થિતિબંધ પૂર્વસ્થિતિ દુલ્લબ બંધાય ત્યારે નવી લતાના ચરમસમયથી આવલિષ્ઠા અને આવલિષ્ઠાનો અસંખ્યાતસો ભાગ નીચે ઉતરીએ ત્યાંથી નીચેની (પૂર્વલતાઓની) સ્થિતિ અર્થાત્ અસંયજાગાધિક આવલિષ્ઠાથી નીચેનો (પૂર્વલતાઓનો) સમય [જઘનમાન નવી લતાની] આવલિષ્ઠા છોડીને ઉપરના અસંખ્યાતમા ભાગમાં પ્રશ્લેષાય પરન્તુ આવલિષ્ઠામાં ન પ્રશ્લેષાય, જેથી તે સમયાન્તર્ગત કમંપ્રદેશોની સ્થિતિ ઓઠ આવલિષ્ઠા અધિક થાય, આવલિષ્ઠાથી પણ ઓઠ સમય-અધિક થે સમયઅધિક થાવત્ આગળ અસંખ્યાગ જેટલી અધિક પણ થાય. યો રીતે ઓઠજ સમય વા ઓઠજ સ્થિતિ ઉદ્ભવે તેને અસંયજપ્રકારની વૃદ્ધિવાળી થઈ, જોમાં ઉદ્ભવમાન ઓઠજ સ્થિતિ (ઓઠજ સમય) છે, તેની ઉપર આવલિષ્ઠા જેટલી અતીશ્યાપના છે, તે અતીશ્યાપનાની ઉપર આવલિષ્ઠાનો અસંખ્યાભાગ જે પત્ક્રમ્હ સ્થિતિઓ—પત્ક્રમ્હ સમયો છે તેજ જઘન્યનિશ્લેષ મૂલેવાય. ક્રમ્હુકે ઉદ્ભવનામાં પત્ક્રમ્હસમયો યોથી યોછા ન જ હોય. પુનઃ યો જંનિશ્લેષના સમયો પણ ક્રેવળ પત્ક્રમ્હ હોવાથી અને આવલિષ્ઠા અતીશ્યાપના હોવાથી તેની ઉદ્ભવના પણ થાય નહિં યો સિદ્ધ થયું, અને તેથી ઉત્ક્રમ્હસ્થિતિબંધસમયે અનુદ્ભવનીય સ્થિતિઓ બાન્ધાવલિષ્ઠા અપાધા અતીશ્યાપનાવલિષ્ઠા અને આવબનો અસંખ્યા ભાગ યોટલી સ્થિતિઓ છે, અને તેટલી વળીને રોપ સ્થિતિઓ ઉદ્ભવનીય છે.

હવે જઘ્ન નિશ્લેષવિષય આ પ્રમાણે—જંનિશ્લેષમાં જે ઓઠ સમય (અસંખ્યાભાગાધિકઆવલિષ્ઠાથી નીચેનો) ઉદ્ભવે છે, તેના નીચેનો બીજો સમય ઉદ્ભવે તે સમયાધિક જંનિશ્લેષમાં [સમયાધિકવલિષ્ઠાસંયોજાગમાં] પ્રશ્લેષાય, જેથી નિશ્લેષ ઓઠ સમય જેટલો વધે, પુનઃ નીચેનો ત્રીજો સમય ઉદ્ભવે ત્યારે થે સમયાધિક જંનિશ્લેષમાં ઉદ્ભવે, યો પ્રમાણે નીચે નીચેના સમયોના ઉદ્ભવના વડે નિશ્લેષ વધતો જાય, પરન્તુ અતીશ્યાપના તો સર્વત્ર ઓઠ આવલિષ્ઠા જેટલીજ કાયમ રહે, જેથી ઉંન્નિશ્લેષવંધસમયે

ગર્જ
સાપાન્તર

વર્ત્તના
ડગવર્તના
કાળા.

કર્મપદ્ધતિ:

॥૧૬॥

આશયો એ દિશતિઓ કર્તૃત્વાપના (=ઉદ્દેશનીય-ઉદ્દેશમાં નહિ ગણવા યોગ્ય-સ્વયં યોગ્ય) છે, જેથી ઉં અપાધા એ ઉં અતી-
અને સમય સમય હીન થાવડ જયં અપાધા તે જં અપાધાતીશાપના, એ રીતે અનંતરૂંની જયં અપાધા સુધીમાં
રશાપના અને સમય સમય હીન થાવડ જયં અપાધા તે જં અપાધાતીશાપના ઉદ્યાવદિશ છે, કારણ કે ઉદ્યાવદિશની દિશતિઓ પછ
અપાધા અતીશાપનાઓ અસંખ્ય જાણવી. એ અધિક અતીશાપના થયોના [અતીશાપનાના હોટો] જાણવા ॥૧૧॥

ઉદર્તાલી નથી, એ પ્રમાણે અપાધાના સમયોથી એક અધિક અતીશાપના થયોના [અતીશાપનાના હોટો] જાણવા ॥૧૧॥
ઉદર્તાલી નથી, એ પ્રમાણે અપાધાના સમયોથી એક અધિક અતીશાપના થયોના [અતીશાપનાના હોટો] જાણવા ॥૧૧॥

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં અદર્શનીય દિશતિઓ દર્શાવીને હવે આ ગાથામાં ઉદર્તાલી દિશતિઓના ક્યારેક દર્શાવે છે—

પડ તેડલી દિશતિ નિશ્ચયવિષય કહેવાય, [અર્થાત્ ઉદર્તાનારૂપે સક્રમતા દિશતિઓ વચ્ચે અતીશાપના ઓડીને ઉપર જેડલી દિશતિમાં-
સમયોમાં સક્રમે છે તેડલી પતદ્વંશક દિશતિ વા પતદ્વંશક સમયોનું પ્રમાણ તે નિશ્ચયવિષય કહેવાય] તેડ પ્રમાણ દર્શાવે છે—

આવલિયઅસંસ્વભાગાદ જાવ કર્મમટ્ટિદ નિ નિવેશ્વો. સમતત્તરાલિયાપ સાવાહાપ મવે જળે ॥૨॥

આવલિકાસંસ્વેયમાગારિયવત્ કર્મમિયતિતિ નિશ્ચેપ. સમયોત્તરાવલિકયા સાવાધયા મવેદૂત. ॥૨॥

અન્વયાર્થ—આવલિય=આવલિકાના અસંસ્વભાગાદ=અસંખ્યાતમા હાગથી પ્રારંભીને જાવ=થાવડ કર્મમટ્ટિદ=કર્મની ઉદ્દેશ દિશતિ
[કિલિત ન્યૂન ઉંદિશતિ] નિ=એ-એડેલા નિવેશ્વો=નિશ્ચેપ વિષય છે, અને તે સમય) વત્ત આલિયાપ=સમય અધિક આવલિકાપડ અને

સ અવાહાપ=અપાધા સહિત(=સમયાધિકાવલિકા અને અપાધા એ જ વડ) જળે=ન્યૂન મવે=હોય છે [અર્થાત્ સમયાધિકાવલિકાધિક
અપાધા સહિત ઉદ્દેશ દિશતિપ્રમાણ ઉંદિશતિવિષય-પતદ્વંશકદિશતિ] છે. ॥૨॥

માવાર્થ—આહિ નિશ્ચેપ જયં અને ઉદ્દેશ એમ જો પ્રકરનો છે, ત્યાં જંદિશ્ચેપ આવલિકાના અસંખ્યાતમા હાગ જેડલી દિશતિ-

॥૧૬॥

માર્વાર્ય—ઉદ્ભવનાં એટલે વૃદ્ધિ, અને સ્થિતિ ઉદ્ભવનાં એટલે સ્થિતિની વૃદ્ધિ. અર્થાત્ જે કર્મપ્રદેશો વિવક્ષિત સ્થિતિવાળા છે તે પ્રદેશોની તે સ્થિતિ બદલીને અધિક સ્થિતિ કરવી અથવા થવી તે સ્થિતિ ઉદ્ભવનાં, તેનો પ્રકાર આ કરણમાં દર્શાવાય છે. ત્યાં 'ઉદ્ધવાલિકા સર્વ કરણને અસાધ્ય છે માટે ઉદ્ધવાલિકા છોડીને તેથી ઉપરની સ્થિતિઓ (અર્થાત્ તે સ્થિતિઓમાં રહેલા પ્રદેશોની સ્થિતિ) ઉદ્ભવથી છે—વૃદ્ધિ પામે છે. પુન ઉદ્ભવનાં ન થઈ શકે એવી સ્થિતિઓ ઉદ્ધવાલિકા જેટલી જ છે કે તેથી અધિક છે ? તે સંબંધમાં કહેવાય છે કે—બંધસ્થાન પ્રકૃતિની—લતાની જેટલી અળાધા તેના ગુલ્ય અથવા તેથી હીન પૂર્વબદ્ધ પ્રકૃતિઓની—લતાઓની સ્થિતિઓ પણ ન ઉદ્ભવે, અર્થાત્ તે સ્થિતિઓને (સ્થિતિઓમાં રહેલા પ્રદેશોને) ત્યાંથી ઉપાડી બંધસ્થાનનાં અળાધાથી ઉપર ન સ્થપાય. એમાં હેતુ તોજ કે એટલી સ્થિતિઓ બંધસ્થાન લતાના અળાધાકાળની અદર અન્તર્ગત થયેલી છે, તે કારણથી અળાધા ^૩કાળની ઉપરની જ પૂર્વ સ્થિતિઓ ઉદ્ભવે છે, એ પ્રમાણે ઉદ્ભવનામાં અળાધાન્તર્ગત સર્વે સ્થિતિઓ ગણવાની નથી માટે ઉદ્ભવનાં

૧ આ ઉદ્ધવાલિકા બંધસ્થાન પ્રકૃતિમા બંધાવલિકાતીત સર્વ પૂર્વબદ્ધ લતાઓની જગ્યાથી, કારણ કે બંધસ્થાન લતામા તે તે સમયે ઉદ્ધવાવન નથી, તેમ બંધાવલિકા સુત્રી ઉદ્ભવનાં પણ થતી નથી.

૨ એક સમયમાં બંધાવલિકા સ્થિતિમા સમયોની પત્તિ, કે જેમાં અળાધા જેટલા સમયો કર્મપ્રદેશ રહિત છે, અને ઉપરના સર્વ સમયો પ્રદેશો રહિત છે તે સમયપત્તિનું નામ લતા, ૩ અળાધાન્તર્ગત સ્થિતિઓ ઉદ્ભવતી નથી એટલે અળાધાન્તર્ગત સ્થિતિઓને ઉપાડી અમળાધાથી ઉપર પ્રશેપવાના આવતી નથી. પરન્તુ અમળાધાની અદર (અમળાધાકાળમાં) તે સ્થિતિઓનો આગળ કહેવાતા કસ પ્રમાણે પ્રશેપ નિશેષ પ્રવર્તે એના વિરોધ નથી, એમાં પણ અળાધાન્તર્ગત ઉદ્ધવાલિકાનો તો અળાધાની અદર કે ઉપર પ્રશેપ નિશેષ પણ ન પ્રવર્તે, એ વિશેષ ૪ ઉદ્ભવનામાં અને અપવર્તનામાં પણ ઉદ્ભવનાન વા અપવર્તનાન સ્થિતિઓ—સમયો પૂર્વબંધ લતાઓના જ હોય, અને પનદ્વ્યક્ષ સ્થિતિઓ (પતલ સમયો) તો બંધાતી નથી લતાનાજ હોય.

॥ અથ ૩ ઉદ્ધર્તનાકરણ. ૪ અપવર્તનાકરણ ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સક્રમકરણ થઈને હવે આઠ કરણના કેમ પ્રમાણે ચીજ ઉદ્ધર્તના કરણ અને ૪થું અપવર્તના કરણ કહેવાય છે. ત્યાં ઉદ્ધર્તના અપવર્તના રિથિતિની અને રસની હોય છે, (પ્રકૃતિની અને પ્રદેશની નહિ), માટે પ્રથમ રિથિતિની ઉદ્ધર્તના કહેવાયો, તેમાં ૫થું કેમ પ્રમાણે પહેલી રિથિતિની ઉદ્ધર્તના કહેવાય છે, તે ૫થું નિર્બાધાતી અને વ્યાધાતી એમ બે પ્રકારની હોવાથી પ્રથમ નિર્બાધાતી ઉદ્ધર્તના કહેવાય છે—

ઉચ્ચટ્ટણા ઠિર્ઘ ઉદયાવલિયાણ વાહિરઠિર્ઘેણ । હોઈ અબાહા અદ્ધયાવણાડ જા વાલિયા હસ્સા ॥૧॥

ઉદ્ધર્તના રિથિતેષ્ઠયાવલિક્રાયા વાહિરિચીતિનામ્ । મવત્તયાયાડતીત્થાપના યાવદાવલિકા દ્વસા ॥૧॥

અન્વયાર્થ—ઠિર્ઘ=રિથિતિની ઉચ્ચટ્ટણા=ઉદ્ધર્તના, ઉદયાવલિયાણ=ઉદયાવલિશબ્દી વાહિરઠિર્ઘેણ=બહારની-હાથની રિથિતિઓની હોઈ=હોય છે. એમાં અબાહા=અબાધા ૩૫ ઉચ્ચટ્ટ અદ્ધયાવણાડ=અતીત્થાપનાથી પ્રારંભીને જાવ=આવડ વાલિયા=આવલિશ શુધીની હસ્સા=હસ્ત-જથ્થા અતીત્થાપના હોય છે. ॥૧॥

શનવાર્થ—ઓગણિયસ પાઝગા=ઔદારિકને પ્રાયોગ્ય (ઔદાંભ) પ્રકૃતિઓ। નતિરિયાળ=મનુષ્ય અને તિથંચોને તિમ્હસ ઁતે=અણુ પદ્યોપમને અને ૪૦મ્ સંક્રમ ચોગ્ય બાણુવી. વ=અને તિત્વપ્પસ=વીર્યક્ર નામકર્મનો। જહ્નથો=જ્ઞાન્ય વંચા=પ્રદેશીય ધથી જાણિંગ= એક આવલિય ગંતુ=જઈને-વ્યતીત થયા બાદ હોય છે. ॥૧૧૧॥

માવાર્થ—અન્ય સર્વ જીવની અપેક્ષાએ ઔદારિક સમકની અલ્પ પ્રદેશ સત્તાવાળો। જીવ ગણુ પદ્યોંના આશુધવાળા કુરુક્ષેત્રના શુગલિક્રમા ઉત્પન્ન થાય ત્યાં ૩ પદ્યોં સુધી ઔદાંભની પ્રદેશસત્તા જિથાદિ વડે હીન કરતો કરતો। આશુધના અત્ત્ય સમયે ઔદાંભા જે અતિ અલ્પ પ્રદેશે। રહ્યા છે તેને તે સમયે અન્ય પ્રકૃતિમાં વિધ્યાતસંક્રમવડે સંક્રમાવતાં ઔદાંભને ૪૦મ્ સંક્રમ કુરુક્ષેત્રના શુગલિક્રમે બાણુવો. તથા જિનામકર્મને અતિ અલ્પયોગે પ્રથમ સમયે બાંધીને તેની બધાવલિય વીત્યાબાદ પરપ્રકૃતિમાં યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે સંક્રમાવે તે સમયે જિનામનો ૪૦મ્દેશસંક્રમ બાણુવો [બીજા ત્રીજાદિ સમયે વિશેષ વિશેષ ગુરુપદો। ષ ધ ક્રાશ સમક્રીત થવાથી પ્રથમાવલિય વીત્યા બાદ બીજા ત્રીજાદિ સમયે ઘણો સંક્રમ થવાથી ૪૦મ્સંક્રમ થતો નથી ॥૧૧૧॥. ॥

इति ज० प्र० संक्रमणविवरणसमाप्ते समाप्त प्रदेजसक्रमः समाप्त संक्रमकरण च ॥

॥ इति संक्रमकरणस्य भाषार्थः समाप्तः ॥

गुर्जर
मगधनर

संक्रम
करणम्।

कर्मभङ्गात्।

॥१४॥

सम्माद्विद्विअजोगाण सोलसण्हं पि अमुमपगर्हणं। धीवेण सरिसां नवरं पढमं तिपल्लेसु ॥११०॥

सम्यगद्वेययोगानां षोडशानामप्यष्टयप्रकटीनाम् । धीवेन सदस्यं नवरं प्रथमं त्रिपल्लेषु ॥११०॥

सम्यगद्वेययोगानां षोडशानामप्यष्टयसोलसण्हं पि=१६ पल्ल अमुमपगर्हणं=अष्टयप्रभृतिभिः ७०० प्रसङ्गं धीवे

अन्वयार्थ—सम्माद्विद्वि=सम्यग्बुद्धिनेअजोगाणं=अष्टयस्य सोलसण्हं पि=१६ पल्ल अमुमपगर्हणं=अष्टयप्रभृतिभिः ७०० प्रसङ्गं धीवे

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

अन्वयार्थ—सम्माद्विद्वि=सम्यग्बुद्धिनेअजोगाणं=अष्टयस्य सोलसण्हं पि=१६ पल्ल अमुमपगर्हणं=अष्टयप्रभृतिभिः ७०० प्रसङ्गं धीवे

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

एण=धीवेना सरिसां=सरणी णल्लेषु, नवरं=नवरदु तक्षवत् को हे=महत्=प्रथम तिपल्लेसु=

॥१४॥

આવાર્યઃ—એ ૯ પ્રકૃતિઓનો તિર્યચગતિવત્ ૪૦ પ્રાં સંક્રમ ક્ષેત્રો, તે આ પ્રમાણે-ક્ષપિતકર્માશ્વ ભવ ચાર પ્રદેશોપમ
અધિક (૧૬૩ ને બદલે) * ૧૮૫ સાગરોં સુધી એ ૯ પ્રકૃતિ નહિ બાંધીને યશ્વા પ્રાં કરણના અન્ય સમયે ૪૦ પ્રાં સંક્રમ
કરે છે ॥૧૦૮॥

હતીસાપ્ સુમાળં સેલિમણાહિય સેસગવિહીર્દિ । કટ્ટુ જહન્નં સ્વવળં અપુન્નકરણાલિયા અતે ॥૧૦૯॥

પદ્મત્રિચણં શુમાનાં શ્રેણિમનાસ્થ શ્રેણિવિધિમિઃ । કૃત્વા જવન્યં ક્ષણં અપૂર્વકરણવલિક્રાન્તે ॥૧૦૯॥

અન્યવાર્ય—સેલિં=ઉપંશ્રેષ્ઠિ કણાતહિયન્=હિ આરેહીને (ઉપંશ્રેષ્ઠિ નહિ કરીને) ક્ષપિતકર્માશ્વ સંબંધિ સેસગવિહીર્દિ=શેષ વિધિઓ
વડે હતીસાપ્=હતીસ સુમાળ=શુભ પ્રકૃતિઓનો (જહન્ન=)૪૦અન્ય પ્રદેશ સમૂહ કટ્ટુ=કરીને સ્વવળ=ક્ષય કરવા માટે ઉદ્યમવત થયેલાને
અપુન્ન કરણ આલિયા અતે=અપૂર્વકરણની આવાલિકાના અન્તે ૪૦અન્ય પ્રદેશસંક્રમ થાય છે. ॥૧૦૯॥

આવાર્યઃ—પદ્યોં-સમયોં-વજ્યોં-તૈં૦૭-સુખગતિ-શુભવર્ણાદિ ૧૧-આશું-પરાં-ઉચ્છવાસ-ત્રસાદિ ૧૦-નિર્માણ એ ૩૬ શુભ
પ્રકૃતિઓનો ૪૦ પ્રાં સંક્રમ ઉપંશ્રેષ્ઠિ રહિત શેષ ક્ષપિત ક્રિયાઓ વડે થયેલ ક્ષપિતકર્માશ્વ ભવને અપૂર્વં શુભસ્થાનની પહેલી
સંક્રમાવાલિકાના અન્યસમયે હોય છે. સંક્રમાવાલિકા પૂર્ણ થયા બાદ અનન્તર સમયે તે એ ૩૬માં શુભસંક્રમ વડે સંક્રાન્ત થયેલા
પ્રદેશોની સંક્રમાવાલિકા પૂર્ણ થતાં (એ ૩૬નો) સંક્રમ અધિક પ્રદેશવાળો થાય છે ॥૧૦૯॥

* ઉપર કહેલા ૧૬૩ સાગરોંની પહેલા ક્ષપિતકર્માશ્વ ભવ બહી નરકમા ૨૨ સાગરોપમતા આશુભે ઉત્પન્ન થઇ અનન્તર્સું શેપ આશુપમ રહે
સમ્યં પામી ત્યાંથી નિકળી અનુભવ થઇ અપતિત સમ્યક્ત્વ પૂર્વક દેશવિરાતિ થઈ સૌધર્મમા ૪ પલ્લની રિચતિવાળો દેવ થાય, ત્યાર બાદ અનુભવ થઇ
વિરાતિવત્ થઈ નવમા શ્રેયેયકે ૪૫-શેપ વડવ્ય પૂર્વત્, આદિ પશુ ક્યાંક ભવ નિયતે ક્યાંક શુભનિયતે ઉપરોક્ત નવ પ્રકૃતિઓ બધાની નથી.

गौजर
भाषान्वर

संक्रम
करणम् ।

कर्मप्रकृतिः

119311

આવાર્ય—ક્ષીપતર્કમાંથી જીવે ક્ષીપતર્કમાંથીના દસરૂપમાં કહેલી ક્રિયાઓઃ વડે ઉલોત અને તિર્યગ્દ્વિકૃપકને અટપ પ્રહશ સત્તાવાળી નવી યંધાસ આળંબકભી સુધી નવી યંધાસ

[illegible]

इनावा। ॥ १०८॥

[illegible]

अन्वयार्थ—[आ] पूज्यतायां सह...
 अन्वयार्थ—[आ] पूज्यतायां सह...
 अन्वयार्थ—[आ] पूज्यतायां सह...

[illegible][illegible]

11/23/11

હસં કાલ વદ્ધવા વિત આહારસપ્તકં ગત્વા । અવિરતિ મહોદ્ધલયતો તસ્ય યા સ્તોકોદ્ધલના ॥૧૦૬॥

અન્યપાર્થ—વિરજો=વિરત-અપ્રમત આહારસત્તંગ=આહારક સમક્રમે હસં કાલ=હસવકાળ-અલ્પકાળ (અન્તર્મુઁ) વધિય=બાંધીને ત્યાર બાદ અવિરત=અવિરતિમાં ગુંઝ=જૂથ ને-અવિરતિ પામીને મહુચ્છલંકતસ=અકાલ ઉદ્ધલનાવડે-ચિરિદ્ધલનાવડે ઉવેલતાને તસસ્તને જાન્સે ધોવડવજળા=સ્તોક ઉદ્ધલના-જિયાન્ય બકાન્તિમ સમયવતી ઉદ્ધલના તે આહારકસામક્રમે ૪૦૫૦સંક્રમે જણાવે. ॥૧૦૬॥

માત્રપાર્થ—આહારક સમક્રમે બંધક અપ્રમત મુનિ ૪ હોય, અને આહારક સમક્રમે પાલક વિરતિવત હોય છે. તેથી આહારક સમક્રમે બાંધીને જો અવિરતિ પામે તો તે આહારક ૭ને ઉદ્ધલના સંક્રમે વડે નિઃસત્તાક કરવા માડે છે, અને પલ્લોપમના અસખ્યા-તમા લાગ જોડલા કાળે તે નિઃસત્તાક થાય છે. જોડલે અપ્રમત મુનિ અલ્પકાળ આહારક ૭ બાંધીને અવિરતિ પામી ઉવેલવા માડે તે વખતે ધણા સ્થિતિબંધો ઉવેલાઈ રહ્યા બાદ જિયાન્ય સ્થિતિબંધની ઉદ્ધલનાના અન્તર્મુદ્ધર્ત્તના અન્ય સમયે જ અલ્પ પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં સક્રમે છે તેજ આહારક ૭ નો ૪૦પ્રદેશસંક્રમે છે. આહારક ૭ ધણા કાળ સુધી બાંધે તો પ્રદેશશીઘ્ર ધણા લેગો થવાથી અન્તે ૪૦ પ્રેમ સંક્રમે પ્રાપ્ત ન થાય માટે “અલ્પકાળ બાંધીને” કહ્યું. ॥૧૦૬॥

તેવદ્ધિસયં ઉદ્ધીણ સ ચડવજ્ઞાહિયં અવનિષ્તા । એતે અહપ્પવત્તકરણસ ઉજ્જોવતિરિયદુગે ॥૧૦૭॥

ત્રિપથવધિકચત્તપ્પદધીનાં સ ચતુષ્પલયાધિકમવજ્ઞા । અને યથાપ્રવૃત્તકરણસ્યોતતિર્યગ્ગદ્ધિક્રયોઃ ॥૧૦૭॥

અન્યપાર્થ—સતે ધપિતકર્માથ છપ ક્ષણવજ્ઞાહિય=ત્યારપલ્લોપમ અધિક તેવદ્ધિસય=એકસો ત્રેસક ઉદ્ધીણ=સાગરોપમ સુધી અન્ત-વિષ્ણા=હિ બાંધીને [ઉદ્ધોત અને તિર્યગ્ દિક નાઈ બાંધીને] અહપ્પવત્તકરણસ=અશાખવૃત્તકરણના એતે=અન્યસમયે ઉજ્જોવ=ઉદ્ધોત અને તિરિયદુગે=તિર્યગ્ગદ્ધિક્રમે ૪૦ પ્રેમ સંક્રમે કહે છે ॥૧૦૭॥

ચિત્તચ્ચલન=દીર્ઘકાળ સુધી ઉદ્ધતના કાર્યે હતે વૃણસ=એ વૃંત જોશદશનો ૧૪૦૫૦ સંક્રમ ધાય. તથા સુદૃઢવદ્ધાન=સૂક્ષ્મ જોડે-
નિશ્ચયમાં બાધેલા ઉચ્ચાસ=ઉચ્ચ જોગનો વ=અને પ્રાણપ્રત્યાસાનુ ૦ દિનનો ૧૪૦૫૦ સંક્રમ તેવડુ=અભિનિશ્ચયમાં-તેજીશયને વા=અશ્વવા,
અને વાડડુ=વાયુશયને હોય છે ॥૧૦૪-૧૦૫॥

માવાર્થ=દેવદિક નિશ્ચયિત અને વૃંતિયદ્વયમાં જો ૧૧ પ્રકૃતિઓ રૂપ વંત જોશદશકને જોડેનિય લવમાં ઉચ્છેદીને પદોર્નિયમાં
આવી અરૂપશ્રાણ (અનર્તુર્વં) બાંધું હોય, અને ત્યાંથી સાતમી પૃથ્વીમાં જઈ ઉડ સામંદ્રાપમ સુધી ઉચ્છાદિત નિવડીને ત્યાંથી
પુનઃ સંનિર્મિત્યમાં આવીને વૃંત જોશદશક બાધવા વિના જોડેનિયમાં લય, ત્યાં પણ પડ્યોના અસંપ્રયાતમા લાગ. સુધીની
દીર્ઘ ઉદ્ધતના વડે ઉચ્છેદવા માટે ત્યાં યજ્ઞા દિયતિખડો ઉપેચાઈ રહ્યા બાદ વ્યારે ઉપાન્ય દિયતિખડેને અનર્તુર્વં શ્રાણ સુધી
ઉચ્છેદ તે અનર્તુર્વંના અન્ય સમયે જે અરૂપ પ્રદેશો અન્ય પ્રકૃતિમાં સંક્રમે તે વૃંત જોશદશનો ૧૪૦૫૦સંક્રમ નાણુયો. તથા
તેજીશ્વ અને વાયુશયમાં અનુપદિક અને ઉચ્ચજોગની જો ત્રણની પ્રથમ ઉદ્ધતના કસી (નિસતક કસી) સૂક્ષ્મ જોડેનિયમાં જઈ
અરૂપશ્રાણ (અનર્તુર્વંનાય) જો ત્રણ પ્રકૃતિ બાંધી પદોર્નિય લવમાં જાય પરતું બાધે નહિ, અને ત્યા નહિ બાધીને સાતમી
પૃથ્વીમાં જઈ ઉડ સામંદ્રાપમ સુધી સંક્રમથી અરૂપ કં જે થયું નહું બાધે નહિ, ત્યાંથી નિઃગી પુનઃ સંનિર્મિત્યમાં આવે ત્યાં પણ
ન બાધે, પરતું સંક્રમથી અરૂપ કં, જો રીતે જોડવાશ્રાણ સુધી નહિ બાંધીને અને સંક્રમથી આવે અરૂપ કસીને તેજીશ્વ વાયુ-
શયમાં આવી દીર્ઘકાળની [ઉદ્દેષ્ટ પદવાસંખ્યેયલાગ સુધીના] ઉદ્ધતના વડે હોયદવા માટે તે વખતે ઉપાન્યખડના અન્ય સમયે
જેટલા પ્રદેશ અન્યપ્રકૃતિમાં સંક્રમે તેટલા પ્રદેશ પ્રમાણનો જો જે પ્રકૃતિનો ૧૪૦૫૦સંક્રમ તેજ વાયુને હોય ॥૧૦૪-૧૦૫॥

હસં કાલં વાનિય વિચો આહારસત્તમં ગંતું । અવિરદ મહુચ્ચલંતસ તસ જા યોવ ડચ્ચલળા ॥૧૦૬॥

માર્ગથી—ક્ષપક ઇવને પુરવેક અને સંજ્ઞલન ૩ એ ૪નું ક્ષપણીને ૧જ્ઞન્ય ચોગે બાંધતાં બાંધતાં પોતપોતાના બાંધવિચ્છેદ સમયે સમયોગ એ આવાલિધ સુધીનું (જ્ઞન્યચોગે બાંધેલું) પૂર્વબલ્કલિક સત્તામાં છે, બીજું ક્ષય થઈ ગયેલું હોવાથી સત્તામાં હોતું નથી. તેને પ્રતિસમય ગુણ સંક્રમવડે સક્રમાવતાં સમયોન એ આવાલિધ જેટલા કાળે સર્વ સંક્રમી રહે છે, જેથી એ સંક્રમકાળના છેલ્લા સમયે [બાંધવિચ્છેદ સમયે બાધેલા] નવા પ્રદેશબાંધમાંના જ અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા જે બાકી રહ્યા હતા તે બાંધે અલ્પ પ્રદેશેા સર્વસંક્રમવડે સંક્રમી જાય છે એ જ તે ચાર પ્રકૃતિનો જ્ઞય પ્રદેશસંક્રમ ગણાય છે. અરહિ અશોકનો જગમસં ૧૦૨ મી ગાથામાં અથાતાનો સંક્રમ કહ્યો તે રીતે શીક્ષકપદને અપ્રમત્તાને યથાપ્રવૃત્તકરણના અન્ય સમયે હોય છે ॥૧૦૩॥

વેતરવેકારસગં તરવલિયં વંધિતળ અપદ્ધં । જિટુઠિર્દે નિરયાઓ તરવટિત્તા અવનિધત્તુ ॥૧૦૪॥

ચાવરગયસસ ચિરતરવલળે યયસસ યવમુચ્ચસસ । મણુપદુગસસ ય તરત્તુ વાત્તત્તુ વા સુહમવક્રાણં ॥૧૦૫॥

વૈક્રિયૈકાદયકમુદ્ધલિતં વદ્ધ્યાઽઽદ્યાદ્યામ્ । જોષસ્થિતૈરૈયિકાદુદ્ધત્યૈવદ્ધ્યા ॥૧૦૬॥

સ્થાવરાગતસ્ય ચિરોદ્ધલને દવસામેવૈષ્ણૌત્રસય । મનુજાદિકસ્ય ચ તેજસુ વાણુ વા ક્ષણમવદ્ધાનામ્ ॥૧૦૭॥

અન્યયર્થ—તરવલિય=ઉદ્ધલિત (નિઃસત્તાક કરેલ) વેતરવેકારસાગ=વૈક્રિય એકાદશને અપદ્ધ=અલ્પકાળ વલિકાગ=બાંધીને જિટુઠિન્ન=ઉત્કૃષ્ટ રિથિતિવાળા નિરયાઓ=નરકમાંથી તરવટિત્તા=ઉદ્ધલિતને-નિશ્ચીને અવાધિત્તુ=પુનઃ નહિ બાંધીને યાત્રાગયસસ=શાવરમાં ગયેલાને

પુનઃ સંજોગપાપ=સંયોજના કથયોને-અનંતાનુબંધીને અપદ્નં=અલપકાળ (લઘુ અનંતસું) સંજોગફલુ=સંયોજીને-બાંધીને ત્રણછાવઢિદુર્ગા=
 યે છાસક સાગશેપમ મુખી સમ્યકત્વ (અને અનંતાનુ) પાલિત્વ=પાલન કરીને-ગાખીને સક પોતાના (અનંતાનુ)ની વિસયોજનાના) વિસયોજનાના)
 અઘ્રાપવત્તૈ=યથાપ્રવૃત્ત કરણના અત્ય સમયે અનંતાં ૪ નો જગમ સંક્રમ હોય છે ॥૧૦૧॥

માતર્થઃ—અન્વયાર્થવત્ મુગમ છે. વિશેષ કે—આરવાર ઉપગ્રંથોષ્ટિનું કારણ ઉપગ્રંથોષ્ટિમાં આરિય સોહનીયની ઘણી નિર્જય
 રિધિતિધાત રસધાત શુભ્રોષ્ટિ અને શુભ્રસંક્રમ વડે થાય છે. જેથી આરવાર ઉપગ્રંથોષ્ટિ કરીને તેમાં અનંતાંને ચોથીવાર વિસયો
 છને મિથ્યાત્વે આવેલ છવને આરિયસોહની અતિ અલપ પ્રદેશ સત્તા હોય છે અને અનંતાંની અસત્તા હોય છે, જેથી ત્યાં
 અલપકાળ નવા બંધાયલા અનંતાનુબંધિમાં અલપ આરિયસોહના પ્રદેશો યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમ વડે સંક્રમતા છતાં પશુ અનંતાં અલપ
 સત્તાવાળા હોય છે, તે અલપસત્તાક અનંતાં સહિત પુનઃ સાધિક ૧૩૨ સાગશેપમવાળું ક્ષયોપગ સમ્યકત્વ પ્રાપ્ત થતાં સાધિક ૧૩૨
 સાગર મુખી અનંતાંની નિર્જય પ્રતિસમય ચાહુ રહે છે ત્યારબાદ દર્શન સોહની ક્ષપણ વખતે દર્શનક્ષપક છવ જ્યારે અનંતાંની વિઘ્ન-
 વિસયોજના-ક્ષપણ કરે તે પ્રસંગે એ વિસયોજના માટે જે યથાગ્રાંકરણ કરે, તે યથાગ્રાંકરણના અત્ય સમયે અનંતાંને વિઘ્ન-
 તસંક્રમવડે તે સમયે બંધાતી આરિયસોહનીયની પ્રકૃતિઓમાં સંક્રમાવે, ત્યારે અનંતાંને જધન્ય પ્રદેશ સંક્રમ થાય. યથાગ્રાં
 કરણ પૂર્ણ થયા બાદ વિસયોજનાના અર્પૂર્જશુભાં તો અનંતાંને શુભ્રસંક્રમ થકે થવાથી ઘણા પ્રદેશો સંક્રમે છે માટે યથાગ્રાંતના
 અત્ય સમયે જગમદેશ સંક્રમ કર્યો છે ॥૧૦૧॥

અટુકસાયાસાપ્ત ય અસુમધુવર્ગધિઅસ્થિરતિર્ગે ય । સત્ત્વલહું લ્હવળાપ્ અઘ્રાપવત્તસસ ચારિમન્નિ ॥૧૦૨॥

અટકપાયાસાતાનાં વાશુમઘ્નવર્ગધિન્યસ્થિરત્રિક્રસ્ય ચ સર્વલેલુક્ષપણાયં યથાપ્રવૃત્તસ્ય ચારયે ॥૧૦૨॥

115011

संक्रम
करणम्।

110611

भारवर्ष-अन्वयः। अथ वद सुभाषितः।
नन्वेतदस्य अपहङ्। अथारच्छ। व। इदु। न। न।
न्याशापवत्ताने ॥१०१॥

संयोजनाश्रुतुराधामपथ

૧. વિદ્યેશખાળ મુલ્યમં ૦ મવત તા ૧૦-૧૧-૧૯૩૯. બોમ્બે વિદ્યાલય સા. મા. નં. ૧૦૭૩/૩૯. આજીવન માટે આજીવન શામ છે.

સક્રમ યવાને ૧૩૨ માંજીરકા દાવબાજી સક્રમ પશુ નાં નિધાનના સક્રમ પશુ નાં વિશેષ મિલે છે તથા એ સક્રમ ને કાળે તેથી પત્તાસંભાળાને વિસંયોજના વિશેષ મિલે છે તથા એ સક્રમ ને કાળે તેથી પત્તાસંભાળાને વિસંયોજના મૂલ્યો યુક્ત છે.

[illegible]

શાતામાં અશાતા સંક્રમે છે.] અને ઉપશમશેષિ નહિં કરનારનેજ સ્થાનાપ્ત=શોભનો ક્ષય કરતી વખતે ક્ષપકને અનુવ્યક્તગાઠિના અને અપૂર્વ કરણ (૮મા ગુણ)ની પ્રથમ આવાલિખાના અન્ય સમયે લોમસસ વિસંઘોભનો પણ ૪૦૫૦સં હેય છે. આવાલિક્ષા થાદ તો ગુણસંક્રમવડે પ્રાપ્ત થયેલા ધણા દલિક્ષની સંક્રમવાલિક્ષા વ્યતીત થઈ ગઈ હોવાથી તેના પણ સંક્રમનો સંલપ હોવાથી જ્યન્ય પ્રદેશસંક્રમ થતો નથી. ॥૮૮॥

માવાર્થ:—અન્યવાર્થવત્ સુગમ છે ॥૮૮॥

અચરહાવાટ્ટિદુગં ગાલિય થીવેયથીગાગિદ્ધિતિગે । સગલ્લવણહાપવત્તસંતે એમેવ મિચ્છતે ॥૧૧॥

અતસપટપાટ્ટિકં ગાલયિત્વા ક્ષીવેદસ્થાનગુદ્ધિકાન્ । સ્વક્ષણયથાપ્રવૃત્તસ્યાન્તે एवमेव मिथ्यात्वस्य ॥૧૧॥

અત્તવાર્થ:—થીવેયથીગાગિદ્ધિતિગે=શીવેદ અને સ્થાનલિક્ષિકાં થી ચારનેા ૪૦૫૦ સંક્રમ છાવટ્ટિદુગ=ભેવાર છાસઠ અચર=સાગરોપમ સુધી એ ચારને ગાલિય=ગાળીને-ધણા પ્રદેશેા અપાવીને સ્થાપોતપોતાના સ્થાન=ક્ષેપણ વખતે અહાપવત્તસ=યથાપ્રવૃત્ત કરણના કંત=અન્ય સમયે (અપ્રમત્તાન્તે) વિદ્યાત સંક્રમ વડે હેય છે. [ત્યારબાદ તો અપૂર્વકરણ ગુણરશને ગુણસંક્રમ વડે ધણી સંક્રમ પ્રવર્તે છે.] એમેવ એ પ્રમાણે જ મિચ્છતે=મિથ્યાત્વનો પણ ૪૦૫૦ સં (૧૩૨ સાગરોગુધી સમ્યક્ષ વડે મિથ્યાત્વ ધણી નિર્દોષીને ક્ષાધિક સ્થાન પામવાના પ્રસંગે યથા પ્રકરણના અન્ય સમયે વિદ્યાત સંક્રમ) નાણેા ત્યારબાદ તો મિથ્યાનો ગુણસંક્રમ શરૂ થવાથી ધણી સંક્રમ થાય છે. ॥૮૯॥

માવાર્થ:—અન્યવાર્થવત્ સુગમ છે ॥૮૯॥

હસસગુણસંક્રમદ્વાપ્ દૂરયિત્તા સમીસસકમત્તં । ચિરસમત્તા મિચ્છત્તગયસ્સુવ્વલ્લણયોગે સિં ॥૧૦૦॥

એ રીતે દેવના અને મનુષ્યના અનેક ભવોમાં વારવાર સમ્યક્ચાત્રિ પામે, પામીને યુન છોડે, એ રીતે વારવાર અકેષુ ચોચન પદ્યોન્ના અસંખ્યા ભાગ સુધીમાં અસંખ્યવાર કરે, તેમાં થણી કાળ સમ્યક્ષવ અને અદ્યપ્રકાળ દેશવિરતિ પામે, અને સર્વ વિરતિ તેા આઠ વાર જ પામે, અને એ આઠવારની સર્વવિરતિમાં અનંતાંની વિદ્યોથોજના પશ્ચ આઠ વાર કરે, તથા એ આઠ વારની સર્વ વિરતિમાં ચારવાર મોહનીયનો સર્વોપશય કરીને ત્યાર પછીના (વિસ્રોથોજના પૂર્વક ચોથી વાર ઉપશય પછીના) ભવમાં શોધ ક્ષપક થાય તે વખતે એ જીવ ક્ષયિત કર્મોદ્ધા કહેવાય, ॥૯૪-૯૫-૯૬॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ૪૦ પ્રાં સંકેમમાં અવશ્ય ઉપયોગી ક્ષયિતકર્મોદ્ધાનું સ્વરૂપ કહીને હવે જયન્ત પ્રવેશ સંક્રમ જ્ઞાની કહેવાય છે—

આવરણસત્તાગમિ ઉ સહોદિણા તં વિણોહિજુપલમિ । નિદ્દાદુંગતરાદ્યહાસચ્ચક્રે ય વંધંતે ॥૯૭॥

આવરણસત્તાગમિ તુ સહાવધિના તદ્વિનાડવધિયુગલસ્ય । નિદ્દાદિક્રાનતરાયહાસ્યચતુષ્કાનાં ચ વન્ધાન્તે ॥૯૭॥

અન્વચાર્ય—આવરણસત્તાગમિ ઉન્સાત આવરણીનો (મંશુમંકેચમંચમંકે)નો ૪૦પ્રાં સંકેમ ઓદિણા સહઅવધિજ્ઞાન સહિત જીવ, તથા તેઅવધિજ્ઞાન વિણાવિધાનો જીવ ઓહિજુપલમિઅવધિ યુગલનો (અવધિ જ્ઞાન અવધિ ક્રાંતો), યઅને નિદ્દાદુંગ કંતરાદ્યહાસચ્ચક્રકેનિદ્દાદિકે અન્તરાય પ અને હાસ્યચતુષક એ ૧૧ સહિત ૨૦ પ્રકૃતિઓનો ૪૦પ્રાં સંકેમ વંધતેપોતપોતાના પત્થોપમાયુષે ઉત્પન્ન થવાનું હોય છે. ૧ સર્વવિરતિની ૮ વાર પ્રાપ્તિ ૮ ભવોની અપેક્ષાએ છે, સ સારચ્ચક્રમા સપ્રમાપ્તિના ૮ ભવજ હોય, આઠપર્યે તેા સર્વવિરતિ સે કંઠવાર પ્રાપ્તિ થકાય છે.

भाषान्तर

करणम् ।

112611

પ્રો. દી. લલિત-૨
અર્થશાસ્ત્ર

[illegible]

मिथ्याचे आशय

112211

અવતરણ—ઉંખાં સંક્રમ સ્થામી ક્ષીને હવે જ્યન્ય પ્રદેશ સંક્રમ સ્થામી ક્ષેવાનો પ્રસંગ છે, ત્યાં ઉંખાંસંક્રમ જેમ શુષિત ડર્માશ છવને ક્ષેલો હતો તેમ જ્યંખાં સંક્રમ ક્ષપિતકર્માશ છવને પ્રકૃતિઓના ધણ પ્રદેશે નિર્જરી જન્ય એવા સયોગીઆ વલીને આવેલા છવને હોય છે, આટે પ્રથમ આદિ ક્ષપિત કર્માવા જીવનું સ્વરૂપ દર્શાવે છે—

પણાસંત્રિયમાણ કમ્મતિદ્મચ્છિઓ નિર્ગોણુસુ । સુહુમેસુખવિયજોગં જહન્નયં કટ્ટુ નિગમ્મ ॥૧૪॥
જોગેસુડસંત્રવારે સમ્મતં લભિય દેસવિરદં ચ । અટુખલુતો વિરદં સંજોયણહા તદ્વયવારે ॥૧૫॥

ચડત્રવસમિતુ મોહં લહું લવેતો ભવે લવિયકમ્મો । પાણ તારિ પગયં પહુચ્ચ કાઓ વિસવિસેસં ॥૧૬॥

પત્યાડસંત્રેયમાગોનકર્મસ્થિતિં સ્થિત્વા નિર્ગોદુ । સુક્ખેજ્જમ્બયયોગ્યં જવન્યં કૃત્વા નિર્ગમ્મ ॥૧૪॥
યોગેજ્જસંત્રેયવાતાન્ સમ્યક્ત્વં લઙ્કા દેશવિરિતિં ચ । અટુકત્વો વિરિતિં સંયોજનહા તાવતો વાતાન્ ॥૧૫॥
ચતુરુપશમય મોહં ક્ષપ્પમ્મવેવ ક્ષપિતકર્મા । પ્રાયેણ તેન પ્રકૃતં પ્રતીત્ય કાશ્ચિદપિ સવિશેષમ્ ॥૧૬॥

અન્યપાર્ય—પણાસંત્રિયમાગં=પદ્યોપમમ્મા અસંગ્યાતમ્મા ભાવો જગ=હિન-ન્યૂન એટલી કમ્મહિદ્=કર્મસ્થિતિ સુધી સુહુમેસુ નિર્ગોણુસુ=સૂક્ષ્મ નિર્ગોદોમ્મા સ્થિત્તો=રહીને-ભમીને કામત્રિયજોગ=અભાન્ય પ્રાયોગ્ય જહન્નયં=જ્યન્ય પ્રદેશકર્મ કટ્ટુ=કરીને ત્યાંથી નિગમ્મ=નિર્ગમીને, જોગેસુ=(સમ્યકવાદિને) યોગ્ય ભવોમાં અસત્રવારે=અસંગ્ય વાર સમ્મત ચ દેસત્રિય=સમ્યક્ત્વ અનદેશવિરિતિ લભિય=પામીને અટુખલુતો=આઠવાર વિરદં=સર્વ વિરિતિ પામીને ય=અને તદ્વયારે=તેટલી વાર સંજોયણહા=સંગેજના (અન.તાં)નો ધાતક ધર્મને (વિસં-

અધિક ૩૩ સાબરોપમ, સોડેલી કાળ સતત બંધ કરીને ક્ષપક થઇને બંધ વિચ્છેદ કરી બંધાવલિશ વીત્યાગાદ ધશઃકીર્તિમાં સંક્રમાવે તે પ્રથમ સમયે સ્વે દ્વેષો ઉંપ્રાં સંક્રમે બાણુવો. ॥૮૨॥

ચતુરવસમિતુ મોહં મિચ્છતગવસ્સ નીયવંધતો । ઉચ્ચાગોત્તકોસો તત્તો લઠુસિચ્છથો હોઙ્ ॥૧૩॥

ચતુરણસમય મોહં મિથ્યાત્વગતસ નીર્વૈવધાન્તે । ઉચ્ચૌગોત્તકપ્લસતો લઠુ સિધતો મવતિ ॥૧૩॥

અન્યાર્થ —ચતુરઆરધર મોહ=મોહનીયને ઉત્તસમિતુ=ઉપશમાવીને મિચ્છતાગવસ્સ=મિથ્યાત્વે ગયેલાને તત્તો=આરબાદ લઠુ=દંધુ-શીઘ્ર સિચ્છાગો=સિદ્ધિ પ્રાપ્તનારને નીયવંધતે=નીચ ચોત્રના બંધવા અન્ય સમયે-બાધ વિચ્છેદ સમયે ઉચ્ચાગો(અ)=ઉચ્ચ ચોત્રનો ઉત્તકોસો=ઉંપ્રાં સંપ્રાં હોઙ્=હોય છે ॥૮૩॥

માવાર્થ—મોહનીયનો ઉપશમ કરવી વખતે ઉચ્ચ ચોત્ર જ બંધાય છે, તે બંધાતા ઉચ્ચચોત્રમાં નીચચોત્ર શુષ્કસંક્રમવડે ધાણું સંક્રમે છે, પુતઃ સ્વેક ભવમાં બે વાર મોહોપશમ થાય છે, જેથી બે ભવમાં જ આરધર મોહોપશમ કરીને ત્રીજે ભવે મિથ્યાત્વ પામી નીચચોત્ર બાધે, અને તેમાં ઉચ્ચચોત્ર સંક્રમાવે, પુતઃ સપ્રશ્નત્વ પામી ઉચ્ચ બાધે અને તેમાં નીચ સંક્રમાવે. સ્વે રીતે સ્વે ત્રીજા ભવમાં વારધાર ઉચ્ચઅને નીચ બાંધી શીઘ્ર ક્ષપક થાય, તેને નીચચોત્રના બંધ વિચ્છેદ સમયે ઉચ્ચચોત્રનો ઉરુદ્ધ પ્રદેશસ-ક્રમે થાય. (નીચચોત્રના બંધવિચ્છેદ સુધીમાં ઉચ્ચ ચોત્રને વારધાર વાંધી તથા નીચને ઉચ્ચમાં વારધાર સંક્રમાવી ઉચ્ચ ચોત્રને ક્રમે થાય.) પ્રદેશવાણું સંધુ છે તેને નીચના બંધવિચ્છેદ સમયે નીચમાં સંક્રમાવે તે વખતે ઉચ્ચ ચોત્રનો ઉંપ્રાં સંક્રમે સ્વે પ્રકારના ભાવી શીઘ્ર ક્ષપક શ્રેષ્ઠિ પ્રાપ્ત કરનાર મિથ્યાક્રાંતિને [મિથ્યાબળા અન્ય સમયે] હોય. ॥૮૩॥ ફીતે જટ્ટ પ્રદેશ સક્રમ ત્વામિ પ્રરુપણા ॥

॥ ત્રાય જપન્ય પ્રદેશસંક્રમ સ્વામિત્વ પ્રરુપણા ॥

બાંધીને સત્તામહિ=સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિગદ્ય=નિકળેલાને પદમસમયે=પહેલે સમયે નટુગાસ=મનું દિક્ષિનો ઉંખદેશ સંક્રમ હોય છે. ॥૯૧॥

માવાય—સાતમી પૃથ્વીનો નારક અન્તર્સું ન્યૂન ૩૩ સાગરોનું સુધી ક્ષયોપન સમ્યક્ષ ધારણ કરી ત્યાં સુધી સમ્યગ હેતુથી મનુંદ સતત બાંધી મનુંદનો શુભિત કર્માશ ધર્મ અન્ય અન્તર્સુંમાં મિથ્યાત્વ પામી મિથ્યાનહેતુક તિર્થયાદિક બાંધી સાતમી પૃથ્વીમાંથી નિકળી યાંતિયેયમાં(મન્થાદિકમાં)જઈ પહોંચે સમયે તે મનુંદિક્ષિને તિર્થયાદિકમાં યથાગ્રાં સંક્રમવદ સંક્રમણતાં એ પ્રકારના શુભિત સંજિતિયેયને મનુંદનો ઉંખદેશસંક્રમ પ્રાપ્ત થાય. ॥૯૧॥

થાવરતજાઝાયાલુજોયાઓ નપુંસગસમાઓ । આહારગતિયયરં થિરસમસુક્કસ સગકાલં ॥૯૨॥

સ્થાવરતજાત્યાતપોઘોગ નપુંસકસમાઃ । આહારકતીર્થકરૌ સિથસમાલુત્કુટસકાલમ્ ॥૯૨॥

અન્ત્યાર્થ—થાવર=સ્થાવર તજા(હ)=તેની બાંતિ-એકેં બાંતિ આતપ=આતપ અને તજોયાઓ=હોયોત એ ૪ પ્રકૃતિઓ. નપુંસગસમાઓ= નપુંસકવેદ સરખી ઉંખાં સંક્રમ આશ્રયી બાંધુવી. તથા આહારગ=આહારક ૭ અને તિત્યર=તીર્થકર એ ૮ નો ઉંખાં સંક્રમ થિર-સમંન્વિથર સરખો કહેવો, પરન્તુ ઉક્કાસ સગકાલ=હિરુદ્ધ સર્વખંધકાળ સુધી [અથવા ઉક્કાસ સગકાલ=પોતાના ઉદ્દેશ બંધકાળ સુધી] બાંધીને-પૂરીને એમ કહેવું. ॥૯૨॥

માવાય—૮૪મી ગાથામાં કહેલા નપુંં વેદના ઉંખાં સંક્રમવત્ સ્થાવરાદિ ૪ પ્રકૃતિનો ઉંખાં સંક્રમ કહેવો. તથા ૮૯ મી ગાથામાં કહેલા વિથર નામના ઉંખાં સંક્રમવત્ [અથવા ૮૮ મી ગાથામાં કહેલી ૨૦ શુભધવળધીવત્] આહારક સપક અને જિન નામનો ઉંખાં સંક્રમ કહેવો. પરન્તુ “પોતાના ઉંખાંધકાળ સુધી બાંધીને” એટલું વિશેષ કહેવું. તે આ પ્રમાણે—આહારકનો ઉંખાંધકાળ દેશોન પૂર્વકેર વર્ષના સંવયમાં જોડેલો. અપ્રમત્તકાળ હોય તેટલો, અને જિન નામનો દેશોન બે પૂર્વ કોરવર્ષ

પ્રાયત્વા પૂર્વકોતિપ્રથક્ત્વં સંછોગક્રમ્ય નરકદિકમ્ । દેવગતિવત્ક્રમ્ય ચ સ્થાનવાન્તાદ્વાલિકાં ગત્વા ॥૧૦॥

આત્મયર્થ—નિરાતુગ્ના=નરકદિકને દૂજ્વકોડીપુહુત=પ્રથક્ત્વ પૂર્વ ક્ષેત્ર વર્ષ મુધા પ્રતિનુ=પ્રશીને (અતિમથુર પ્રદેશપ્રજ્ઞ કથીને) સંછોમગસ= અરસ સ્થિતિપડનો પ્રક્ષેપ કરનારને ઉંપ્રદેશસંક્રમ હેય. વચ્ચેને દેવગૈત્રગસ=દેવગતિ નવકનો (દેવ ૨, વૈ૦૭ને) ઉંપ્રાંસંક્રમ સગ વંધતા=પોતાના પંથ વિચિત્રેદશી આજિત્ત્વેએક આવાલિકા ગંતુ=ગઈને ન્થતિકથીને હેય છે. ॥૮૦॥

આવાર્થ—^૧પૂર્વકોતિ વર્ષ આશુષ્યવાળા તિર્થેથના સાતભવોમાં ધારધાર નરકદિક ધાંધીને આઠમે ભવે મનુષ્ય થઈ શીક્ષ ક્ષપક થઈ નરકદિકનેા અરસ સ્થિતિપડ સર્વસંક્રમવડે અન્ય પ્રકૃતિઓમાં સંક્રમાવે તે સમયે તે ક્ષપકને નરકદિકનેા ઉંપ્રાંસંક્રમ હેય છે. તથા દેવદિક અંને વૈં ૭ એ નવને પશુ સાત પૂર્વ કોતિ વર્ષ મુધા ધાંધીને આઠમે ભવે શીક્ષ ક્ષપક થઈ પાંધ વિચિત્રેદશી એક આવાલિકા (પાંધાવાલિકા) ગયા પાંધ યથા ક્રીતિમાં સંક્રમાવે તે સમયે દેવનવકનેા ઉં પ્રાં સંક્રમ એ પ્રકારના શીક્ષ ક્ષપકને હેય છે. ॥૮૦॥

સત્ત્વચિર સમમત્તં ઝળપાલિય દૂરકૃત્ત મણુપદુગં । સત્તમચિદ્દનિગદ્દ પઢમે સમણ નરદુગસ ॥૧૧॥

સર્વચિરં સમ્યક્ત્વમનુપાલય પ્રાયત્વા મનુષ્યદિકમ્ । સપ્તમચિત્તે નિર્ગતસ્ય પ્રથમસમયે નરદિક્રમ્ય ॥૧૧॥

અત્તવપર્થ—સત્ત્વચિરં=અતિ દીર્ઘકીળ સમત=સમયકર અગુપાલિય=પાલન કરીને મણુપદુગં=મનુષ્યદિક ત્યાં મુધા પ્રવ્રત્તુ=પ્રશીને—

^૧ તિર્થેથના સાતભવ પૂર્વકોતિ આશુષી અધિક આશુષ્યાળા દેવ નહિ, તેખર મહર્ભગિંના એ આશુષ્યાળા સાત જ ભવ હેય, અને આઠમે ભવ ક્રીં તેા અસ અપર્પાદ્ય મુગદિકનેાજ દેવ થાદે પૂંકોંતર્પ્યાળા સાતથવ કર્ણા છે.

અન્યથાર્થ—ય=યુનઃ પ્રિયસમાન્વિશ્વર અને શુભ એ યેના ઉં પ્રં સંન્વ્યામી નિદ્રસમાન્વિન્વયપર્યાવત્ [પૂર્વોક્ત ૨૦ પ્રકૃતિ-વત્] જાણુવા તથા સમાદિદિસસન્વયદષ્ટિને બાંધવા યોગ્ય સુગણગ્નો વિન્શુભાધુવાધી પ્રકૃતિઓ પણ સુમતંત્રવણજ્ઞાગ્નો=શુભ સંઘવણુ (વજ્રર્થશબ્દ) સહિત કે જે વતીસસય તત્ત્વ=ચોક્કસો બનીસ સાગરોપમ સુધી વિચારો=બાધી હોય તે સર્વની પણ ઉંપ્રંસંક્રમ બાંધવિચ્છેદથી આવાલક્ષ બાદ પૂર્વોક્ત ૨૦ પ્રકૃતિ તુલ્ય જાણુવો. ॥૮૯॥

માત્રાર્થ—સ્વિશ્વર અને શુભના ઉં પ્રં સંક્રમણની પૂર્વોક્ત ૨૦ ક્રુવાબંધી સરખા છે, પરંતુ એ બે અધુવાધિ હોવાથી અહિં જાણી છે. તથા પચોન્-સમયન્-પરાધાતન્-ઉચ્છવાસન્-સુબાગતિન્-મસાદિ ૪-સુભાગાદિ ૩ એ ૧૨ પ્રકૃતિઓ દરેક સમ્યગ્દષ્ટિ ભવને બાંધાય માટે એ ૧૨ સમ્યન્ શુભ ક્રુવાબંધી પ્રકૃતિઓ છે. તેના તથા વજ્રર્થશબ્દનાં સંઘવણુનો ઉંપ્રદેશ સંક્રમ પણ પૂર્વોક્ત ૨૦વત્ આડેને બંધ વિચ્છેદ થયા બાદ આવાલક્ષ વીન્યા પછી છે. તે પણ જે વિશેષ છે તે આ પ્રમાણુ—ક્ષયોપન્ સમ્યન્નો જે દર્ સ્વાગરોન્ સાધિક ઉન્કળ છે તે પૂર્ણ થયા બાદ અન્તર્મુન્ ત્રિશસમ્યક્ષવ પામીને યુનઃ ક્ષયોપન્ સમ્યન્ સાધિક દર્ સાગરોપમ રહે છે, એ રીતે અધિક (વચ્ચોના મનુષ્ય જાવો અધિક) ૧૩૨ સાગરોન્ કળ સુધી એ ૧૨ પ્રકૃતિઓને અને મનુષ્યજાવો રહિત ૧૩૨ સાગરોન્ સુધી વજ્રર્થશબ્દનાચને સતત બાંધીને તથા અન્ય પ્રકૃતિઓના સંક્રમવડે પૂરીને ટસા ગુણુસ્થાને બંધવિચ્છેદ સમય સુધી આતિ પ્રચુર પ્રદેશવાળી કરીને બંધવિચ્છેદ પછી બંધાવલક્ષ વીન્યાબાદ ચશ્વઃક્રીતૈમાં સંક્રમવાતાં સંક્રમના પ્રથમ સમયે એ ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉં પ્રદેશસક્રમ હોય છે, અને વજ્રર્થશબ્દનાચનો ઉંસંક્રમ દેવલક્ષમાંથી વ્યવીને સમ્યગ્દષ્ટિપણુ દેવગતિ પ્રાપ્તોગ્ય પ્રકૃતિઓ બધાતાં બંધાવલક્ષ બાદ હોય છે. અહિં વજ્રર્થશબ્દ સર્વ સમ્યગ્દષ્ટિને બંધ યોગ્ય નથી, પરંતુ સમ્યન્ દેવનારંજને જ બંધ યોગ્ય હોવાથી સમ્યગ્દષ્ટિની ક્રુવાબંધીમાં ગણાય નહિં, માટે ૧૨થી બિન્ન ગણી છે. ॥૮૯॥

પ્રાર્તુ પુન્વકાહીપુહુત્ત સંજોભગસ્ત નિરયદુગં । દેવગર્હનવગસ્ત ય સજાવંતતાલિં ગંતુ ॥૯૦॥

કર્મનક્રાંતિઃ

॥૮૫॥

ઉંપ્રસંક્રમ ચારવાર ચોહનીયનો સર્વોપશમ ચારવાર જ થઈ શકે છે, માટે એ સીતે ચારવાર ચોહનીયનો સર્વોપશમ કરીને હોય છે. ॥૮૮॥

માવાચી—સંસાર ચક્રમાં ચોહનીયનો સર્વોપશમ ચારવાર જ થઈ શકે છે, માટે એ સીતે ચારવાર ચોહનીયનો સર્વોપશમ કરીને (ઉપશમ શેણી પામીને) ચોથીવારની ઉપશમના બાદ બીજા ક્ષપક થઈને શુષ્કિતકર્માશુ છપ્પ ચરમનિશ્ચિતિપડના પ્રશ્નપવપતે સાંદોભા અને યશઃશ્રીતિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સંક્રમે કરે છે. જ્યારે જ્યારે ઉપશ્રેણી થાય ત્યારે ત્યારે બીજા પ્રકૃતિભોગા શુષ્કસંક્રમે વડે વણા પ્રદેશો. એ છેમાં સંક્રમે છે, માટે (ચારવાર) ઉપશ્રેણી પ્રાપ્તિ થઈ છે. આહિં સાંદોભા ચરમનિશ્ચિતિપડનો સંક્રમ નવમા શુણ્ડશ્રેણીને અન્તરકરણના અન્ત્ય સમયે જાણવો, કારણ કે અન્તરકરણ થયા પછી તો પુનઃ જાગી જાય નો અવકાશ સંક્રમે થવાથી હોતો. સંક્રમે થતો નથી. તથા યશઃશ્રીતિનો ચરમનિશ્ચિતિપડ આઠમા શુણ્ડશ્રેણીના છઠ્ઠા ભાગે સંક્રમે છે, ત્યાર પછી તો ૩૦ પ્રકૃતિભોગો યથા વિવિધ થયેલો હોવાથી પત્તરકલાલાવે કયાં સંક્રમે ? તથા તે ૭-શુભવર્ણાદિ ૧૬-અણુ-નિર્માણુ એ ૨૦ મુલકાંથી નામ કર્મની શુભ પ્રકૃતિભોગો ચોથીવાર ચોહનીયનો ઉપશમ થયા બાદ બંધાવિવિધ સમયે ઉપદેશવાળી થઈ બંધાવલિખ વીત્યાબાદ યશઃશ્રીતિમાં સંક્રમે તે સમયે ઉપશ્રેણીયનો ઉપશમ થયા બાદ બંધાવિવિધ સમયે પ્રકૃતિભોગો દલિખી સંક્રમાવલિખ પૂર્ણ થયે અન્ત્ય સંક્રમે ચોખ્ય થાય પ્રસંક્રમે પ્રાપ્ત થાય, શુનસંક્રમે વડે આવેલા અન્ત્ય પ્રકૃતિભોગો દલિખી સંક્રમાવલિખ વીત્યા બાદ ઉપશ્રેણીયનો ઉપશમ થાય એમ કહ્યું છે, કેમકે બંધાવલિખ અને સંક્રમે પ્રાપ્ત થયેલા બંને પ્રકારના છે માટે આવલિખ વીત્યા બાદ ઉપશ્રેણીયનો ઉપશમ થાય એમ કહ્યું છે, કેમકે બંધાવલિખ અને સંક્રમે પ્રાપ્ત થયેલા બંને પ્રકારના દલિખ સંક્રમે થકે છે. ॥૮૮॥

નિદ્રસમાયથિરસુખાસમ્પાદિત્વસુખવુવાઓ વિ । સુખસવવળાજુયાઓ, વતીસસયોદહિચિવાઓ ॥૮૯॥

નિત્યવસમે વથિરસુખે સમ્પાદ્યેઃ શુખેષ્વા અપિ । શુખસંહનવલુગા દ્વાત્રિજાદધિકં ચત્તુરધીનાં ચિત્તાઃ ॥૮૯॥

॥૮૫॥

આગત્ય લઘુ પુરુષ સંહોપમાનસ્ય પુરુષવેદસ્ય । તસ્યૈવ સ્વકે ક્રોધસ્ય માનમાયયોરપિ કુત્સનઃ ॥૮૭॥

અન્યથાર્થ—ચાંથી આગતુ=મનુષ્યમાં આવીને લઘુ=શીઘ્ર ક્ષપક થઇને પુરિસિ=પુરૂષવેદને સહુમમાણસ=ચરમ સંછિલપદ સંછોષાતા-
ચરમ પ્રશ્નેપવડે (સં૦ ક્રોધમાં) પ્રશ્નેષાતા પુરિસિવંચસ-પુરૂષવેદનો. ઉં પ્રદેશ ન ક્રમ એ પ્રકારના શીઘ્ર ક્ષપકને હોય છે. તથા
તસ્યૈવ=એનેજ-પુંવેદના ઉંખં સંક્રમકને જ સમે=પોતાના ચરમપ્રશ્નેપ સમયે કોહસ=સં ક્રોધનો. ઉં ખં સક્રમ હોય છે તથા
માળમાયાળમત્તિ=સંમાન માયાનો. ઉંખંસંક્રમ પશુ તેને જ કાસિળો=સર્વસંક્રમ રૂપે બાણુવો. ॥૮૭॥

માથાર્થ—દેવલક્ષ્યમાંથી ચ્યવી મનુષ્યમાં આવી સાત માસ અધિક આઠ વર્ષ વીર્યા બાદ શીઘ્ર ક્ષપક થઈ ચરમ નિશ્ચિતપડને
[સં ક્રોધમાં] પ્રશ્નેપતી વખતે પુરૂષવેદનો. ઉંખંપ્રદેશ સંક્રમ એ પ્રકારના ક્ષપકને હોય છે. તથા સંસારમાં પરિણમણુ કરતા ઘણુ
કાળ સુધી બાંધેલા અને પ્રકૃત્યન્તર સંક્રમવડે અતિ પ્રચુર થયેલા અને તે ઉપરાન્ત ક્ષપણુખાળે [પ્રકૃત્યન્તરના] શુણ્ઘસક્રમવડે અતિ
પ્રચુર થયેલા સંક્રોધના ઉંખંસંક્રમસ્વામી પશુ પુરૂષવેદના ઉંખંસંક્રમસ્વામી ક્રોધના ચરમપ્રશ્નેપ વખતે બાણુવા, એ રીતે સંમાન
ચાંધાના રવામી પશુ એ પ્રકારેજ બાણુવા ॥૮૭॥

વડસ્ત્રસમિતુ સિષ્પં લોભજસાળં સસંક્રમસ્સતે । સુમધુવવંધિગનામાળાવલિગં વંતુ વંધંતા ॥૮૮॥

વડસ્ત્રપદ્યમવ્ય ક્ષિપ્રં લોભયજ્ઞસોઃ સ્વસંક્રમાન્તે । શુમધુવવંધિનામામાવલિગં વત્તા વન્ધાન્તાત્ ॥૮૮॥

અન્યથાર્થ—વડર=ચારવાર ઉત્તસમિતુ=ચોક્કીય ઉપશમાવીને ક્ષિપ=ક્ષિપ્ત-શીઘ્ર ક્ષપક છવ સત્ક્રમસ્સતે=પોતાના સંક્રમને ચુન્તે
લોભજસાળ=સંવધ લોભ અને યજ્ઞશ્રીતિની. ઉંખંપ્રદેશસંક્રમ રૂપે છે, તથા સુમધુવવંધિનામાળા શુભ દ્રુવપધી નામકમંની પ્રકૃતિઓના.

शक्तत्वात्—आ. ८६-८७ आशान्तां भुङ्गवेदो. ७ भद्रशङ्कभ द्वेषी शते शय १ ते द्वावे छे—

वरिसवरिथिं पुरिय सम्मत्तमसंखवासिषं ल्हिय । गंता मिच्छत्तमओ जहन्मदेवाहुं भोच्चा ॥८६॥

वर्षवरं स्त्रीमापूर्य सम्पत्तमसंखेवापिं लब्ध्वा । गत्वा मिथ्यात्तमतो जघन्यदेवस्थितिं सुक्कत्ता ॥८६॥

अन्त्यपार्थः—रिषवरं=वर्षवरं=पुंसकवेदने અને રિષ=સ્ત્રી વેદને પૂરિય=પૂરીને(વારંવાર બાંધીને) જસંજ્ઞાસિયં=અસંખ્ય વર્ષનું સમન્તં=સારથ્યસ્વ લઠિયં=પારાંને બાંધતા ભુજવેદયાં નપું. સ્ત્રી વેદનો ७. ३૦ સંક્રમ કરે છે હવે ભુજવેદનો ७. ૩૦ સં. કહે છે—યાં પદ્મોપગાસંખયલાભ આશુભ્ય ભવાંને કઞ્જો=ત્યાર પછી ૫૪ ને મિચ્છત્ત=મિથ્યારવે ગત્તા=જઈને ત્યાંથી અધર્મી જહન્નદેવાહુઈ=અધમ્યદેવ રિથતિ મોચ્યા=જોબધીને (દિવપણીયાં ૧૦૬૯૨ વર્ષ ભવાંને)-સંખંધ ૮૭ આશામાં, ॥૮૬॥

સાત્તર્થઃ—ઈદાન દેવલોકમાં ઘણા કાળ સુધી નપુંસકવેદ વારંવાર બાંધીને અને પીછા મક્રુતિઓના પ્રદેશોને નપુંવેદમાં સંકે-
ભાવીને સંખ્યાત વર્ષાશ્રુમાં (આશુભલિક્રમાં) ઉત્પન્ન થઈ પુનઃ શુગલિક્રમાં ઉત્પન્ન થઈ અસંખ્ય વર્ષ સુધી વારંવાર સ્ત્રીવેદ
બાંધીને અને અન્ન મક્રુતિઓ સ્ત્રીમાં સંક્રમણીને ત્યાર બાદ અસંખ્ય વર્ષ સુધીનું [પદ્માસંખયલાભ કાળ સુધીનું] સમ્યક્ત્વ
(ધારોપમ સારથં) પારાંને સમ્યક્ત્વના હેતુથી ભુજવેદને પણ ત્યાં સુધી બાંધીને તેમાં પૂર્વ પૂરિત સ્ત્રી નપુંસકને અસંખ્ય વર્ષ સુધી
સંક્રમણી પદ્મોપગાસંખયલાભનું સર્વ આશુ પૂર્ણ કરી પર્યંત સમયે ત્રિશ્યાત્વ પામી પુનઃ ૧૦૬૯૨ વર્ષ પ્રમાણના જઘન્ય
રિથતિવાળા દેવમાં ઉત્પન્ન થઈ અનર્હુંબાદ સમ્યક્ત્વ પારાંને [સંખંધ ૮૭મી આશામાં], ॥૮૬॥

આગંતું લહુ પુરિસં સંહુમમાણસ્સ પુરિસવેયસ્સ । તસસેવ સળે કોહસ્સ માણનાયાળમવિ કસિણો ॥૮૭॥

નૂત્રેર

માણત્વર

સંક્રમ

કણમ્ ।

વેદના ક્ષય કાળે ચરમસ્થિતિમાં હને સર્વસંક્રમ વડે (તત્કાળે બાંધમાત્ર મોહનીય પ્રકૃતિઓમાં) સંક્રમાવે તે સમયે નપુંવેદનો ઉપદેશ સંક્રમ હોય છે ॥૮૪॥

કૃત્યીય મોગમૃમિસુ જીવિય વાસાણડસંસ્થિયાણિ તથો । હ્રસ્પતિર્દેવતા સઙ્ગલહું સઙ્ગસંજોમે ॥૮૫॥

જીવેદસ્ય મોગમૃમિસુ જીવિત્વા વર્ણપયસંસ્થેયાતિ તતઃ । દ્વસ્રિયર્થિ દેવત્વેન સર્વલઘુઃ સર્વસંજોમે ॥૮૫॥

અન્યથાવ—મોગમૃમિસુ=શ્વાગભૂમીમાં=ચુપક રોગોમાં, અર્થસ્થિયાણિ=અસંપ્રધાત વાસાણ=વર્ધો જીવિય=ભૂવીને તત્તો=ત્યાર પછી હ્રસ્પતિર્દેવત્વ નિશ્ચિતિ-જયન્ત્ય આચુવાળા દેવતા=દેવપણે ઉપભવ્યાંથી વ્યવીને સઙ્ગલહું=શીઘ્ર ક્ષપક થયેલ મનુષ્ય સઙ્ગસંજોમે=સ્ત્રીવેદના સર્વસંક્રમ વખતે-ચરમપ્રરોપ સમયે કૃત્યીય=સ્ત્રીવેદનો ઉપદેશ સંક્રમ કરે છે ॥૮૫॥

માવાર્થ—આકર્મભૂમિમાં અસંપ્રધાવર્ધના આચુભે વધારોબા ઉત્પન્ન થઈ સ્ત્રીવેદને વારંવાર બાંધી પદ્ધતીપ્રમના અસંપ્રધાતમાં કાળ જેટલો કાળ બરો અકાળ અહુવડે મરણ પામી દશહજાર વર્ષના જયન્ત્ય આચુવાળા દેવમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં પશુ વારંવાર સ્ત્રીવેદ બાંધીને ત્યાંથી વ્યવી સ્ત્રી પુરુષ વા નપુંસક મનુષ્ય થઈ શીઘ્ર ક્ષપક થઈ બહુ પ્રદેશવાળા કરેલા સ્ત્રીવેદનો ચરમસ્થિતિમાં સર્વસંક્રમ વડે સંક્રમાવે તે સમયે સ્ત્રીવેદનો ઉપદેશસંક્રમ એ પ્રકારના શીઘ્ર ક્ષપકને હોય છે ॥૮૫॥

પુરત મોહનીયનો ક્ષય ક્રમ્ય પ્રવૃત્ત થાય તે ક્ષીણ ક્ષણક કહેવાય. સર્વલહુ શબ્દ વીધ ક્ષપકનો પર્ણપ છે ૧ સર્વસંક્રમ વા ચરમ સંજોલ વખતે પ્રકૃતિનો સર્વથા ક્ષય જ થઈ જાય છે એવ નથી, કારણ કે તે વખતે વેદાદી કેટલીક પ્રકૃતિઓની ઉદયાવદિશા બાકી હોય છે. તેમજ કેટલીક પ્રકૃતિઓમાં સમયોત બેચાનાદિકાળપદ્ધતિઓનો સંક્રમ ચરમ સ્થિતિપ્રકાર પ્રણેપ પછી પશુ સમયોત બે આવાદિશ સુધી હોય છે, પરંતુ એ સંક્રમ અદ્યપદેશોનાળો હોય છે માટે ઉપસંક્રમ ચરમ સ્થિતિપ્રકાર પ્રણેપ સમયે જ કહી છે.

શબ્દયાર્થ—તે સાતમી પૃથ્વીનો નારક મિત્તમુદ્દને=અનુપુંઠ આપુષ્ય જોપે=ભાડી રહે. તત્કાલસાવસ્થાળિ=તે નારક ભવમાં શુભ્રિત-
કર્માંશને યોગ્ય ચરમાર્ગવશ્યક ઉચિત્યો કિત્તવા=કર્મીને ફલ=આર્હિથી (ત્યાંથી) નિહળીને ક્ષયોપગ્નસપ્ત્યર્થદિ થઈ સંજોયણા=સંયોજના
કષાયોનો (અનંતાં ૪ નો) ત્રિસજોયણસ=વિસંયોજતા=વિસંયોજના=કષપણા. કચનાર (ગંતિર્થ) ને સજોમણા=સર્વ સંક્રમ વડે ચરમ
પ્રશ્લેષ કષપથી વર્તિ=ચો ચારીને ઉંમદેશ સંક્રમ [અનંતાંવિસંયોજક ક્ષયોપગ્ન સમ્યગ્દિનો] હેય છે ॥૮૩॥

માવાચ્ય—અન્યથાથની જેમ સુગમ છે.

ईसाणागयपुरिसस इति या ए व अटुवासा ए । मासपुहुत्तबमहिए नपुंसगे सव्वसंकमणे ॥૮૪॥

ईशानागतपुरुषस्य स्त्रिया वाऽष्टवर्षेषु । मासपृथक्त्वाभ्याधिषेण नपुंसकस्य सर्वसंकमे ॥८४॥

અન્યયાર્ય—ઈસાણાગય=ઇશાન દેવદોહમાંથી આવેલા પુરિસસ=પુરુષને વ=અથવા. ઇતિયા=અીને માસપુહ્તા(જ)અહિય=માસ પુશ્ક્રવ
આધિક અટુ=આઠ વાસાપુ=વર્ષ થયા બાદ શીઘ્ર ક્ષપક થતાં સવ્વ સંક્રમણે=અર્થસંક્રમ સમયે નપુસગે=નપુંસક વેદનેા ઉંમદેશ સંક્રમ
(ક્ષપક સ્ત્રીને વા પુરુષને) હેય છે. ॥૮૪॥

માવાચ્ય—શુભ્રિત કર્માંશ ઇશાનદેવ સંકલેશથી યોજેન્દિયપણું બાંધતી વખતે નપુંસક વેદને વારવાર બાંધીને તે વેદને ઘણા
ખેદેશવાળો. કચી ત્યાંથી ચ્યવી પુરુષ વા સ્ત્રી થઈ ને શીઘ્ર ક્ષપક થઇને (પુશ્ક્રવ માસ આપક ૮ વર્ષની વયે ક્ષપક થઇને) નપુંસક

૧ પૂર્વે કહેલી “જીવિતાવસાને યવમધ્યથી ઉપરના યોગાં અનપુંઠ સુધી રહીને અતિ ત્રિચરિમ દ્વિચરિમ સમયે ઉંઝાપવંત થઇને અને
દ્વિચરમ ચરિમ સમયે ઉંઝોગ વાળો થઇને” ચો ચરમાવશ્યક પ્રિયાગો.

૨ ૭ માસ ગર્ભગાં રહી શીઘ્ર જન્મ પાયા ૮ વર્ષની વય વયે (એટલે ગર્ભથી ૮ વર્ષ ૭ માસની વય થતાં) જે મનુષ્ય સર્વવિરત પામી

संछोभणाए दोण्हं मोहाणं वेयगस्स खणसेसे । उपाइय सस्सत्तं मिच्छत्तगए तस्समाए ॥८२॥

संछोभनायां द्वयोर्मोहनीययोर्वैद्वक्तस्य क्षणशेषे । उपाद्य सप्यकत्वं मिथ्यात्वं गते तस्मत्तमायाम् ॥८२॥

अन्वयार्थ—दोण्हं=शे मोहाण=मोहनीयनो । (मिथ्या० मिश्रनो) सछोभणाए=अरम संछोभ-अक्षेप समये क्षपकने ७० भ०सं०कम होय, अने खणसेसे=क्षेप होय रडये-अन्तर्यु० आयुष्य भाडी रहै ते वयते सस्सत्तं उपाइय=उपशमसम्यक्त्वं ७१-न करीने मिथ्यात्व मिश्रने शुद्धसं०कमशी सम्म्यक्त्वाभां सङ्गभावीने मिच्छत्तगए=मिथ्यात्वभां गये छते प्रथम समये तस्मत्तमाया=तस्मत्तभा पृथ्वीभां (सातमीना) गारकने वेयगस्स=वेदकनो-सम्य०मोहनीयनो ७०प्रदेश सं०कम होय, ॥८२॥

भावार्थ—क्षोभिषि सम्म्यक्त्वं प्राप्तवान् । प्रसंगे मिथ्या० मोहनीयनो अरम दिशतिभ० संर्व सं०कम वडे सम्म्यक्त्वंभां प्रक्षेपती वयते मिथ्यात्वनो, अने ओ७ रीते मिश्रनो अरमदिशतिभ० संर्व सं०कम वडे सम्म्य०भां प्रक्षेपती वयते मिश्रनो ७० प्रदेशसं०कम दर्शन-मोहनीयना क्षपकने होय छे, तथा सातमी पृथ्वीभां अन्तर्यु० आयुष्य भाडी रहै ते वयते ७१सम्म्यक्त्वं प्राप्तानी शुद्धसं०कमना उत्प्लुष्ट क्षण सुधी सम्म्यक्त्वमोहनीयभां मिथ्यात्वने अने मिश्रने सं०कमावे, जेथी सम्म्यक्त्व मोहनीयभा उत्प्लुष्ट प्रदेशसंग्रह धाय, त्यारभाह ७२पृथ्वी सम्म्यक्त्वपृथ्वी पृथी मिथ्यात्वे आवे त्यां प्रथम समयपृथ्वी ७२ सम्म्यक्त्वमोहनीयनो सं०कम मिथ्यात्वभां धाय ओ वयते प्रथम समये ७२ सम्म्य०मोहनीयनो ७० भ०सं०कम [सातमी पृथ्वीना-गारकने आयुष्यना] अन्ते मिथ्यात्वना प्रथम समये] होय छे, ॥

मिन्नमुहुत्ते सेसे तच्चरमावस्सगाणि किञ्चेत्थ । संजोयणा विसंजोयगस्स संछोभणा एत्ति ॥८३॥

मिन्नमुहुत्ते शेषे तच्चरमावस्थकानि कृत्वाऽत्र । संयोजनान् विसंयोजकस्य संछोभनादेषाम् ॥८३॥

સંકેમ નિયતેન્ધેત પેતાના સંજોયળિન્ધરમપ્રદેષ વખતે અનિવાદિસ્સન્ધિવૃત્તિ બાદે ક્રમથીને (નવમ ગુણુવર્તીને) હેય છે. ॥૮૦॥
 મત્તવર્થ—અન્યથર્થત્વ સુગમ છે. વિશેષ એ કે—નિદ્રા ૨-અશ્વાતા-૧૦ અશુભ સંસ્થાન સંઘયણુ-૯ અશુભવર્ણાદિ-ઉપ-
 કુખગતિ-અપૃગ-અરિશ્વશદિ ૬-નીચગોત્ર એ ૩૨ પ્રકૃતિ, અને ૮ મધ્યમપાત્ર-સ્થાન ૩-તિર્થ ૦ ૨-વિકેદે ૩-સૂદમ સાધારણુ-૬
 નોક ૦ એ ૨૪ પ્રકૃતિ, (એ સર્વનો ઉ ૫૦સંકેમ સાતલીઆંથી નિર્કળી ૫૦સંપચ્છિતિંઆં અલ્પ કાળ રહી શીઘ્ર મનુષ્ય થઇ શીઘ્ર
 ક્ષપક થયેલા ગુણિતક્રમીયને હેય છે) ॥૮૦॥

તત્તો અણંતરાગયસમયાદુક્લસ સાયવંધદ્વં । વંધિય અનાયવંધાલિંતસમયમિ સાયસ ॥૮૧॥

તતોડનન્તરાગતઃ સમયાદુક્લદ્વં ગ્રાતાવન્ધાદ્વમ્ । વદ્વાડગ્રાતાવન્ધાલિકાન્તયસમયે સાતસ્ય ॥૮૧॥

અન્વયર્થ—તતો=ત્યાંથી પૃથ્વીઆંથી નીકળી અતંતરાગય=અન્તરકથમં (પ્રધાં સંતિંમં) આવેલો જીવ સમ્પાત્ર=પ્રથમ
 સમયથીજ રક્ષાસ્-ઉચ્છેદ સાયવધ=શાતાના બંધના કાદ્વન્ધાળ સુધી (શાતાના ઉબંધકાળ સુધી) વંધિય=શાતાવેદનીય બાંધીને કસાય-
 વવાલિંતસમયમિ=અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે (અશાતામાં) સાયસ=શાતાનો ઉપ્રાંસંકેમ કહે ॥૮૧॥

મત્તવર્થ—સાતમી પૃથ્વીમાં અન્ત્યસમયે ગુણિતક્રમીયા થઇને તુરતજ પર્વાત ગર્ભજ તિર્થગ્રામાં આવી શાતાને બાંધવા દ્વાયક
 ઉચ્છેદ બંધકાળ સુધી શાતા બાંધીને શાતાવેદનીયનો ઉપ્રાંસંકેમ કહે કરી શાતાનો બંધકાલ પૂર્ણ થતાં અશાતા બાંધવા માટે, ત્યાં
 અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે પૂર્વે અન્ત્યસમયે બાંધેલી અને અન્ત્ય સમયે જ ઉપ્રાંસંકેમવાળી કરેલી શાતાની બંધાવલિકા
 પશુ પૂર્ણ થાય, તેથી અશાતામાં શાતાનો વધાપ્રાં સંકેમ શરૂ થાય છે માટે શાતાનો ઉપ્રાં સંકેમ બંધાતી અશાતામાં
 અશાતાની બંધાવલિકાના અન્ત્ય સમયે વધાપ્રાવૃત્ત સંકેમ વડે થાય છે ॥૮૧॥

તત્તો ઉઠ્ઠદિતા ડાવલિગાસમય તલમવત્તસ । ડાવરણવિવધચોદ્દસગોરાલિવસત્ત ડકકોસો ॥૭૯॥

તત ઉઠ્ઠત્વાર્થલિકાસમયે તદ્ભવત્તસ્ય । ડાવરણવિવધચતુર્દશોદારિકાસત્કાનામુત્કટ્ટપ્તઃ ॥૭૯॥

અન્યવાર્થ—તત્તો=ત્યાંથી (સાતમી પૃથ્વીમાંથી) ઉઠ્ઠદિતા=નિકળીને ડાવલિકાસમય=પહેલી ડાપલિક્ષના છેલ્લા સમયે તત્તમવત્તસ= તદ્દલવરૂદને—તે લયમાં વર્તતાને (પર્યાસ પંચોતિર્થ અને) ડાવરણવિવધચોદ્દસાનન્તવ ડાવરણ (૫ સ્ત્રાં ૪ દર્શનાં) અને પાપ અન્તરાય એ ૧૪ પ્રકૃતિ તથા ડોરાલિયસત્ત=ઓદારિક સમય એ ૨૧ પ્રકૃતિને। ડકકોસો=ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશસંક્રમ હોય. ॥૭૯॥

માવાર્થ—શુષ્ણિતકમાંશમાં ક્ષેલેલી રીતિ પ્રમાણે સાતમી પૃથ્વીના શુષ્ણિતન્તરાદે અન્ત્ય સમયે એ ૨૧ પ્રકૃતિઓના પ્રદેશોને। અતિ ઉત્કૃષ્ટ સમ્રાજ્ય ક્ષેત્રો છે, અને ત્યાંથી મરણ પામીને સંતો પર્વાન્તિર્થયમા જ ઉત્પન્ન થાય છે, કારણ કે સાતમી પૃથ્વીના તારકની એ સિવાય બીજી અતિજ નથી, માટે ત્યાંથી નિકળી પર્વાસ સસિપંચોદ્રિય તિર્થય ધર્મ (તારકપણમાં અન્ત્ય સમયે બાધેલ એ ૨૧ની) પાંધાવલિકા પૂર્ણ થતાં પાંધાવલિકાના પર્વાન્ત સમયે એ ૨૧ નો ઉત્ત પ્રદેશસંક્રમ હોજ (સાતમી પૃથ્વીથી નિકળેલો) સ સિ પર્વાસ તિર્થય કરે છે.

કરમચ્છકે અસુમાણવજ્ઞમાણિણ સુહુમાગંતે । સંહોમણમિ નિયમે ચડવીસાપ્ત નિયદિસસ ॥૮૦॥

કર્મચતુર્ષ્કેશુમાનામવધ્યમાનાનાં સ્ફરમાગાન્તે । કરમાસંહોમે નિવર્તે ચતુર્વિંશતીનામનિદ્વિતિવાદસ્ય ॥૮૦॥

અન્યવાર્થ—અસુમાણ=અશુભ અને અવજ્ઞમાણિણ=સ્વંતંત્રપરાધમાં નહિ પાંધાવી કરમચ્છકે=ચાર ક્રમની (દંતવેન્તોતોતોની) ૩૨ પ્રકૃતિઓનો ઉત્તમ સંક્રમ સુહુમાગાન્તે=સ્ફરમાસંત્રપરાધના અન્ત્ય સમયે ક્રમક્રમે હોય છે. તથા ચડવીસાપ્ત=ચોવીસ પ્રકૃતિઓનો ઉત્તમ

શુષિત ક્રમાંશ ધાપ છે. ફલ=અહિં' ઉપદેશ સંક્રમના લાભિને=સ્વામિધર્મમાં તેજ=એજ શુષિતક્રમાંશ વહે(શુષિત ક્રમાંશનો) પાનં= પ્રકૃત-પ્રકૃત અધિભર છે ॥૭૮॥

માવાર્થ—એ સાતમી પૃથ્વીનો નારક ભવ (ધણીવાર ઉત્કૃષ્ટ યોગ અને ઉગ્રધાપવાળો ધર્મ ને) પુનઃ આયુષ્યને અને આઠ સમયની સ્થિતિવાળાં (અટ સામયિક) યોગસ્થાનોથી ઉપરનાં (+ ૭-૬-૫-૪-૩-૨ સમય સ્થિતિવાળાં) યોગસ્થાનોમાં અનુસ્ટું સુધી રહીને જ્યારે આયુષ્યના ૩ સમય બાકી રહે તે વખતે અન્યથા પૂર્વેલા ત્રીબ સમયે અને પીબ [ઉપાન્ય] સમયે એમ બે સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ કથાઓ વર્તે અને ઉપાન્ય તથા અન્ય સમયમાં ઉત્કૃષ્ટ યોગમાં વર્તે જેથી 'ઉપાન્ય સમયે ઉં કથાય અને ઉં યોગ એ બેમાં વર્તી' તે સાતમી પૃથ્વીનો નારક અન્ય સમયે ગુણિકર્મોજા ધાપ છે, અર્થાત્ એ દશાવેલી રીતે પ્રમાણે પૃથ્વીકથામાંથી તસમાયમાં પરિશ્રમણ કરી આવેલા સાતમી પૃથ્વીના નારકને કમ્પુરગદો ઘણાં સંગૃહિત થયેલાં હોય છે. ॥૭૭-૭૮॥

ઘઘત્તરણ—એ પ્રમાણે ઉપદેશકંક્રમસ્વામીપણને પ્રાપ્ત થનારા શુષિતક્રમાંશ ભવનું સ્વરૂપ કહીને હવે એ શુષિતક્રમાંશ ભવ કયે સ્થાને કંઈ વખતે કંઈ પ્રકૃતિના અસ્તંત ઘણા પ્રદેશો સક્રમાંવે છે તે રૂપ હવે પ્રદેશક્રમસ્વામી પ્રવરણા કરાય છે—

+ ધવમધ્યથી ઉપરના એ યોગસ્થાનો છે, ૫-૧૮૫ મરુત નિયમ પ્રમાણે મોળાથી ૨ સમયરાળા યોગસ્થાનોમા અનુસ્ટું સ્થિતિ હોવા વિશેષ હજી છે, ઉપરના કહેવાથી બધાં જ અઢણ કરવા એવો નિયમ નથી, માટે સમય નિર્ણય શી બહુશ્રુતગમ્ય.

૧ ઉત્કૃષ્ટ કથાય બે સમય સુધી રહે ઉત્કૃષ્ટ યોગપણ બે સમય સુધી રહે ૫-૧૮૫ ઉત્કૃષ્ટ યોગ ને ઉં કથાય એ બે સાથે તો એકજ સમય રહે જેથી ઉપર કહેલી રીતે પ્રમાણે ઉં-યોગ ઉં-કથાય એ બેનું મિલન ઉપાન્ય સંખેજ કહ્યું છે.

માર્ગ—અન્યાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે-ત્વસ યોગ્ય દીર્ઘ આયુષ્ય અને યોગ ક્ષાયની ઉદ્દૃષ્ટતા માટે સાતમી પૃથ્વીનું અહંભુ ધર્મું છે, અપર્યાપ્તની અપેક્ષાએ પર્યાપ્તિના યોગ અસંખ્યયુષ્ણ હિવાથી પર્યાપ્ત વિશેષભુ ધર્મું છે, અને દીર્ઘકાળ સુધી પર્યાપ્તમણુ અહંભુ ધરવા માટે શીઘ્રપર્યાપ્ત વિશેષભુ છે. ધર્મ્યાદિ સર્વ વિશેષણો ધણા ધર્મપુરગદોના અહંભુ અર્થે જોમ અને તેમ નિર્જરેશ અદત્ત શાય તેવા સંયોગોને માટે છે ॥૭૬॥

જોગજવમજ્ઞઙવરિ મુહુત્તમચિહ્નુ જીવિવસાળે । તિચરિમદુચરિસમણ દૂરિતુ કસાયઙક્લસં ॥૭૭॥
જોગુક્લોસ ચરિમદુચરિમે સમણ ય ચરિમસમયમિમ । સંપુણગુણિયકન્મો પગયં તેપોહ સામિત્તે ॥૭૮॥

યોગયવમધ્યસ્યોપરિ મુહુત્તં સ્થિત્વા જીવિતાવસાને । ત્રિચરિમદિચરિમસમયે પૂરયિત્વા ઙ્કલક્રપાયમ્ ॥૭૭॥

ઙ્કલક્રપયોગં ચરિમદિચરિમે સમયે ચ ચરિમસમયે । સંપૂર્ણગુણિતકર્માણઃ પ્રકૃતં તેનેહ સામિત્તે ॥૭૮॥

અન્યાર્થ—જીવિવસાળે=જીવિતાવસાને-આયુષ્યને અને જોગજવમજ્ઞ ઙ્ગારિ=યોગના યવમધ્યથી ઉપર *મુહુત્તં=અન્તર્મુહુત્તં સુધી અચિહ્નુ=રહીને તિચરિમદુચરિમસમણ=ત્રિચરિમ સમયે અને દ્વિચરિમ સમયે [અન્ય સમયથી ત્રીજે અને બીજે સમયે અર્થાત્ પૃતી-યાન્ત અને દ્વિતીયાન્ત (ઉપાન્ય) સમયે] કસાયઙક્લસં=ઉદ્દૃષ્ટ ક્ષાય દૂરિતુ=પૂરીને ॥૭૭॥ ચરિમદુચરિમે સમણ=અન્યસમયે અને ઉપાન્ય સમયે જોગુક્લોસ=ઉદ્દૃષ્ટ યોગને પણ પૂરીને ચરિમસમયમિમ=અન્ય સમયે તે સાતમી પૃથ્વીનો નારક સંપુણગુણિયકન્મો=સંપૂર્ણ

* ધણે સ્થાને મુહુત્ત પદમા અન્ત પદ ન હોય તોપણ આધિપારને અનુસરીને અન્તર્મુહુત્ત અર્થ કરવો.

આદિ બાદરપૃથ્વી શ્વેષ મોકેન્દ્રયોથી અધિક આયુષ્યવાળી હોય છે તેથી ઘણું પ્રદેશો પ્રહણ કરે છે, તથા બાહ્યવત્તર હોવાથી વેદના સહન કરવા સમર્થ હોય છે તેથી ઘણા કર્મ પુરવારો નિર્ભરતા નથી, માટે આહિ બાદર પૃથ્વીકાય છાવડું પ્રહણ કર્યું છે. વયમાં અલ્પ પણ અપર્યાપ્ત ભવો ભેડે ગુણિત કર્મમાં ઇદ નથી તો પણ સંપૂર્ણ કાયસ્થિતિ પૂર્ણ કરવા માટે અલ્પ અપર્યાપ્તભવો પ્રહણ કર્યા છે, ઘણા પચાસેભવો પ્રહણ કરવાનું કરણ કે, જન્મ મરણ અલ્પ સંખ્યાએ થાય, ઘણીવાર જન્મ મરણ કરવાથી ઘણા કર્મ પ્રદેશો નિર્ભરી ભય તે આહિ ઇદ નથી, પુનઃ ઉત્પદ યોગવર્તી છાવ ઘણા કર્મપુદ્ગલો પ્રહણ કરે છે, અને ઉંસકદેશવર્તી છાવ ઉત્પદ સ્થિતિ બાંધીને ઉત્પદ ઉદ્વર્તના કરે છે અને અપવર્તના અલ્પ કરે છે જેથી ઘણી સ્થિતિવડ અને ઘણી ઉદ્વર્તના વડે ઘણા કર્મ પ્રદેશો (ઉપરની સ્થિતિઓમાં) સંગ્રહીત થાય છે. માટે ઉત્પદ યોગ અને ઉંસકાયનું પ્રહણ કર્યું છે, તથા આયુષ્યને લાયક ઉત્પદ યોગમાં વર્તેલા આયુષ્યના ભેડે ઘણા પુદ્ગલો પ્રહણ કરે છે, પરંતુ તથાસ્વભાવે માનાવરણીયાદિકના ઘણા પુરવારો નિર્ભર છે, અને અતિ નિર્ભરો આહિ ઇદ નથી માટે જયન્ય યોગો આણ બાધ કર્યો છે. ॥૭૪-૭૫॥

વાયતત્તેસુ તત્કાલમેવમંતે ય સત્તમચિદૈય । સત્ત્વલુપ્ત પજ્જતો જોગકસાયાહિઓ વહુસો ॥૭૬॥

વાદરગ્રસેસુ તત્કાલમેવમંતે ચ સત્તમચિતૌ । સર્વલયુધ્યાસિ યોગકાયાધિકો વહુસઃ ॥૭૬॥

અન્યવાર્થ—एवं=એ પ્રમાણે વાયતત્તેસુ=આદર અસકાયમાં (લીન્દ્રઆદિકમાં) તત્કાલ=તેના કાયસ્થિતિકાળ સુધી [પૂર્વ ક્રોડ પૃથક્કસા-ધિક ૨૦૦૦ સાગરોં સુધી] જમીને ગત્તે=પર્યન્તે સત્તમચિદૈય=સતતથી પૃથ્વીમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થઈ સત્ત્વલુપ્ત=સંવર્ધી શીધ્, અતિ શીધ્) પજ્જતો=પર્યાપ્ત થઈ ને તથા વહુસો=ઘણીવાર જોગકસાયાહિઓ=યોગ અને કાયમાં અધિક થઈને [ઉત્પદ યોગવાળો. અને ઉત્પદ કાયવાળો. થઈ ને] ॥૭૬॥

યો વાદરસક્તેનોનાં કર્મસ્થિતિં તુ પ્રુથિવ્યામ્ । વાદરાયાં પર્યાપ્તાપર્યાપ્તકરીવેતારાદ્વાર્યામ્ ॥૭૪॥

યોગકર્મયોત્કૃષ્ટો વહુશો નિત્યમપ્યાયુર્વચં વ । જવન્યયોગેનોપરિતનસ્થિતૌ નિપેકં વહુ કૃત્વા ॥૭૫॥

અન્યાર્ય—જો=જે છવ વાયર=ખાદર તત્કાલેપૂર્ણ(કાલેળે ઝળાં=અસકથયા કાળવડે-કથાસ્થિતવડે ન્યૂન કર્મહિં તુ=કર્મસ્થિતિ સુધી દીઠ્ઠવચ્છાસુ=દીધકેળ અને અલ્પકેળ અનુક્રમે પક્ષત=પર્યાપ્ત અપક્ષતગ=અપર્યાપ્ત વાયર (રિ) પુઢ્ઠવીર=ખાદર પૃથ્વીકથયામાં રહીને ત્યાં જોગકાસ(ય)ઝવ્નોસો=ઉઠ્ઠેલ યોગમાં અને ઉઠ્ઠેલ કથાધમા વહુલો=ધણી વાર વર્તીતા ચ=અને નિશ્ચામિ=નિત્ય પણ (દરેકે પૃથ્વી-લવમાં)જોગજાણેળ=૫૪૫ ન્યૂ યોગે કાઝવં=આયુઃ બંધ કરતાં ઝવારિછોઢિનિસેગ=કર્મની ઉપરની નિશ્ચિત્યોમાં નિષેક વહુ=ધણી નિશ્ચા= કરીને [ત્યારખાદ શું કરે તે સંબંધ આગળ રહેવાય છે] ॥૭૪-૭૫॥

માર્વાર્ય—ગુણિત=ધણ સંબંધીત કર્યા છે કર્મકાંઠા=કર્મપ્રદેશો જેણે તે ગુણિતકર્મોરા છવ કહેવાય. અર્થાત્ જે રીતે છવ ધણી કર્મપ્રદેશો ક્રમક્રમ કરે છે તે રીતિ આઢિ દર્શાવાય છે, તે આ પ્રમાણે—કર્મની ઉઠ્ઠેલ સ્થિતિ ૭૦ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સાગરોપમ છે, તેમાંથી પૂર્વ કો. ૧૦ પૃથ્વિન્યૂ અધિક ૨૦૦૦(બે હજાર) સાગરોં જેટલી ત્રસકથની કથાસ્થિતિ ખાદ કરતાં જે પૂર્વ પૃથ્વિ ન્યૂન ૨૬૬૬૬૬-૬૬૬૬,૬૬૬૬૬૬૦૦ સાગરોં જેટલી કાળ કો. ૧૦ છવ ખાદર પૃથ્વીકથયામાં ધરિજ્ઞમાણ કરે, તે પણ ઝોલી રીતે કે-ધણી કાળ પર્યાપ્ત-પણ ઉપજે અને અલ્પકેળ અપર્યાપ્ત થાય, ત્યાં પણ અનેકવાર ઉઠ્ઠેલ યોગવાળો અને ઉઠ્ઠેલ કથાધવાળો થાય, તથા વારંવાર આયુષ્યનો બંધ પણ જઘન્ય યોગવડે જ કરે, તથા બંધતાં કર્યોનો ધણી નિષેક(ધણી) પ્રદેશનિશ્ચેપ(ઉપરની નિશ્ચિત્યોમાં) યોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે કરે અને એ પ્રમાણે ખાદર પૃથ્વીમાં પૂર્વોક્તકાળ લગીને ત્યાંથી નિઢળી કીન્દ્રિયાહિમાં ઉપન્ય થાય [ખીલે વિશિષ્ટ આગળ કહેવાશે].

દુષાણાં સંક્રમોઽજવન્યોઽનુલ્લસાસાં વા વિવર્તયિતા । આવણનવકવિન્નાન્યૌદાકિસસાકં ચૈવ ॥૭૨॥

સાઘાદિ ચતુર્દ્વાં ચોપવિકલ્યાશ્ચ ચોષાણાં ચ । સર્વવિકલ્યા જ્ઞેયાઃ સાઘ્યદુષ્વાઃ પ્રદેશસંક્રમે ॥૭૩॥

અન્વચાર્ય—દુષ=ધુવસત્તાંક ૧૨૬ પ્રકૃતિઓનો અજલ્લો=અબધન્ય સંક્રમો=પ્રત્યેક વાન્તથા આવણનવા=આવશ્ય નથ વિષય= અન્તરાથ ચ દ્વન્=અને જ્ઞાતિયસત્તા=અપ્રૌઢાદિ સંક્રમ યો ૨૧ પ્રકૃતિઓ જ વિવિજિતુ=વિવર્ણનો-છોડીને શેષ તાસિ=તેજ ધુવસત્તાંક ૧૦૫ પ્રકૃતિઓનો અણુક્કોસો=અનુકૂલ પ્રત્યેક ॥૭૨॥ સાઘ્યસાદ્=સાદિ આદિ ચક્રદ્વાનં પ્રસારે છે. યન્=યુગઃ યો ૧૨૬ના સેત્તવિગણા= શેષ (૧૦૫ના જૅ૦ ઉં, ૨૧ના જૅ૦ ઉં અનું યો) વિષદ્યો વન્=અને સેત્તગણ=શેષ (૩૨) પ્રકૃતિઓના સન્નવિગણા=સેવે° વિષદ્ય (જૅ૦ અજૅ૦ ઉં અનું યો ચારે વિષદ્ય) પુણ્યમિન્=પ્રદેશસંક્રમના સંબંધમાં સાર્થે અણુવા=સાદિ અધુવ નેવાન્ગણુવા ॥૭૩॥ ॥

માવાર્ય—અન્વચાર્યની જેમ મુગમ છે. इति પ્રદેશસંક્રમસત્કસાધનાદિકરુપણા ॥

॥ અથ લક્ષ્ય પ્રદેશસંક્રમ સ્વામિ મરુપણા ॥

અવતરણ—પ્રદેશ સંક્રમની સાઘાદિ પ્રકૃતિઓ ક્ષીને હેવ ઉલ્લુપ પ્રદેશ સંક્રમના દ્વાયામી ક્રિયાનો પ્રસંગ છે, અને સ્વામિદત્ત શુભિલકર્મીશ્ચ લુપ્તમાં પ્રાપ્ત થાય છે, માટે પ્રથમ ગુણિકર્મીશ્ચા જોવનું સ્વરૂપ ક્રિયાય છે—

જો વાયરતસકાલેણાં કર્મમટિરૂં તુ પુલવીય । વાયરપજ્જતાપજ્જત્તગદીહેયરક્કાસુ ॥૭૪॥

જોગકસાડકોસો વહુસો નિચ્ચમવિ આડવંધવ । જોગજહણેણુવરિલ્લ ટિરૂનિસેગં વહું કિચ્ચા ॥૭૫॥

સિવાય કાંઈ જીવ જીવિયપ્રાણ અનુદયવતીના દલિહ સજ્જતીય સમાન સ્થિતિશાળ વાળી ઉદયવતી પ્રકૃતિમાં વીર્યવ્યાપાર વિના સ્વભાવથીજ સંક્રમે તે સ્તિભુક્સંક્રમ કહેવાય છે. યુનઃ સ્થિતિઓના પ્રદેશો ઓક વા અનૈક સ્થિતિઓમાં સંક્રમે છે, અને આ સ્તિભુક્માં તેા પ્રતિસમય કેવળ ઓકજ સ્થિતિ (સમય) સ્વતુલ્ય ઓકેક સમય દપડતો જાય (ઉદયવતીમાં પડતો જાય) તે સ્તિભુક્સંક્રમ પ્રવર્તે છે. તેથીજ અનુદયવતી પ્રકૃતિના ધનતું નથી માટે સંક્રમ શબ્દનો વ્યપદેશ સપૂર્ણપણે જો કે ઘટતો નથી તેા પણ એ ઓક પ્રકારનો સંક્રમ જ છે, માટે સંક્રમના અધિકારમાં ઓની ગણના કરી છે. સ્તિભુક્સંક્રમવડે સંક્રમેલા દલિહમાં કંઈક પોતાનો મૂળ સ્વભાવ પણ રહે છે એટલે કંઈક તે અનુસરતુંજ કાય કહે છે, એ વિશેષ છે. પ્રદેશોદય પણ આ જ છે. અર્થાત્ સ્તિભુક્સંક્રમ કહે કે પ્રદેશોદય કહે તે ઓકજ છે ॥૭૧॥

કવનરણ—એ પ્રમાણે પ્રદેશ સંક્રમનું લક્ષણ અને પાંચ લેહ એ ધી અધિકાર કરીને હવે વીળે અધિકાર સાધાદિ પ્રજ્ઞાના કહેવાય છે—

ધ્રુવ સંક્રમ અજહતો ણુવકોસો તાસિ વા વિવક્ષિતુ । આવરણનવગવિનવં ઓરાલિયસત્તણં ચેવ ॥૭૨॥
 સાહ્યમાદ ચડકા સેસવિગપ્પા ય સેસગણં ચ । સવવિગપ્પા નેયા સાઈ અણુવા પણ્સન્નિમ ॥૭૩॥

પ્રદેશશિક્ષિની અપેક્ષાએ પણ શેષ ખડેના ઉદ્ધલના વડે અપહાર કાળ કેટલો છે તે કહે છે—

પલ્લાસંચિયમાગેળાપ્રવત્તેણ સેસાવહારે । ઉત્ત્વલેળેણ વિ પિલુગેઅણુજ્ઞાણં ત્ત્વં ત્વદ્ ॥૭૯॥

પલ્લાડસંત્તેન માગેન યથાપદ્ધતેન ચૌપ્રકાપહારઃ । ઉત્ત્વલેનાજપિ સિલ્લુકોડ્વુદીર્ણાયાસ્તુ યદુદરે ॥૭૯॥

અન્યથાર્થ—અહાપ્રવત્તેણ=યથાપદ્ધત સંક્રમવડે સેસા=શેષ સ્થિતિખડેની (ઉદ્ધલનામાં કહેલ અન્ય સ્થિતિખડેની) અવહારો=અપહાર પછાસંચિયમાગેળા=પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા કાળ જેટલો કાળે થાય છે. ઉત્ત્વલેળેણ ત્રિ=ઉદ્ધલનાવડે (સ્વસ્થાનીય ઉદ્ધલનાવડે) પણ ચોટલોજ કાળ થાય છે. તથા ત્વદ્=ઉદ્ધેશમાં-ઉદ્ધેયવતી પ્રકૃતિઓમાં અણુજ્ઞાણં ત્વ=અનુદીર્ઘ પ્રકૃતિઓનો જ-અનુદયવતી પ્રકૃતિઓનો। ત્ત્વં=તે સંક્રમ તે પિલુગો=રિત્તપ્પક સંક્રમ નામનો છટ્ટો પણ પ્રદેશ સંક્રમ છે. ॥૭૯॥

માર્ગાર્થ—ઉદ્ધલના સંક્રમ પ્રસંગે કહેલો ઉપાન્ય સ્થિતિખડેથી અસંખ્યશુણ્ણ અન્ય સ્થિતિખડે જે ઉદ્ધેલવો યાકી કહ્યો હતો તે ચૌપ જાડ ને જો યથાપદ્ધત સંક્રમ વડે સંક્રમતા પ્રદેશ પ્રમાણ વડે અપહરે તો તે શેષખંડ ખાલી થતાં પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા કાળ જેટલો કાળ લાગે. તથા ઉદ્ધલના સંક્રમ વડે સ્વસ્થાનમાં સંક્રમતા પ્રદેશપ્રમાણ વડે એજ શેષખંડને અપહરતાં (ખાલી કરતાં) પણ ચોટલોજ કાળ લાગે જેથી એ જો કાળ તુલ્ય છે. તથા પૂર્વોક્ત પાંચ પ્રકારના પ્રદેશસંક્રમ ઉપસાત્ત છટ્ટો સિત્તુક સંક્ષાપ નામનો પણ સંક્રમ છે. પરન્તુ હાવના વીર્યવિશેષથી પ્રપત્તો નથી માટે સંક્રમ કરણમાં અન્તર્ભૂત યદ્યેશ નથી. કરણ કે કરણ જો હાવનું વીર્ય વિશેષ છે, અને આ રિત્તપ્પક સંક્રમ ઉદ્ધાના વિષયવાળોછે માટે જેમ ઉદ્ધે (અને સત્તા) કરણ નથી તેમ રિત્તપ્પક સંક્રમ જો સંક્રમ છે પણ સંક્રમકરણ નથી. જે દલિબના સંક્રમમાં વીર્યવ્યાપાર કરણ છે ત્યાં સંક્રમકરણ પ્રવર્તે છે, વીર્યવ્યાપાર

સ્તોત્રકોડગ્રહારકાલો ગુણસંક્રમેણાસંયમગુણત્વ । શ્રેષ્ઠ યથાપ્રવૃત્તેન વિહયતેન તદ્વલનાનામ્ના ચ ॥૭૦॥

અન્યવાર્થ—શ્રેષ્ઠસ્ત્ર=શ્રેષ્ઠો [ઉદ્ધલનામાં કહેલા છેલ્લા સ્થિતિખંડનો] ગુણસંક્રમેણ=ગુણસંક્રમવડે અગ્રહારકાલો=અપહારકાળ યોગો=શેડો-અદ્ય (અન્તર્ધું પ્રમાણ) છે, ત્યારબાદ અઘ્રાણવત્તે=યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે વિજ્ઞાપ=વિદ્યાતસંક્રમ વડે ય=અને તન્વલ્લળનામે=ઉદ્ધલના નામના સંક્રમવડે અપહારકાળ અનુક્રમે અસંભ્રમગુણાનુસાર અસંયમગુણ અસંયમગુણ છે ॥૭૦॥

માત્રાર્થ—ઉદ્ધલના સંક્રમનું સ્વરૂપ કહેવાના આવસરે ઉપાન્યસ્થિતિખંડ ઉવેદ્યા પછી જો છેલ્લો સ્થિતિખંડ ઉવેળવો થાકી રહ્યો હોતો તે સ્થિતિખંડની આહિ શેષ સ્થિતિખંડ સંસાર છે. પાંચે સંક્રમનું અદ્યપ્રકૃત્ત્વ એ શેષસ્થિતિખંડની અપેક્ષાએ સમભય છે તે આ પ્રમાણે—એ શેષખંડને ગુણસંક્રમ વડે અપહરીયે—સંક્રમાવીએ તો અન્તર્ધું કાળ લાગે, યથાપ્રવૃત્ત વડે અપહરીયે તો તેથી અસંયમગુણ કાળ થોડલે પદ્યોપનના અસંયમતામા લાગ જોડલો. કાળ લાગે, વિદ્યાત સંક્રમવડે અપહરીયે તો તેથી પશુ અસંયમગુણ થોડલે અસંયમ કાળચક્ર જોડલો. કાળ લાગે, અને ઉદ્ધલનાસંક્રમવડે (ઉપાન્યખંડના અન્ય સમયે પરમકૃતિ સંક્રાન્ત પ્રદેશ સમૂહ પ્રમાણે) અપહરતાં તેથી પશુ અસંયમગુણ કાળચક્રો જોડલો. કાળ લાગે, એ રીતે ગુણસંક્રમ સર્વથી મહાન્ સંક્રમ છે, અને ઉદ્ધલનાસંક્રમ સર્વથી અદ્ય સંક્રમ છે. ॥૭૦॥

અવતરણ—પૂર્વે યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમવડે શેષખંડનેા અપહારકાળ ગુણસંક્રમકાળથી અસંયમગુણ સામાન્યથી કહ્યો છે પરન્તુ કોડલો ? તે કહ્યું નથી, જેથી યથા પ્રાનો નિષ્પત્ત અપહારકાળ કહેવાય છે, તથા પૂર્વે ઉદ્ધલના સંક્રમમાં પશુ ઉપાન્ય સ્થિતિખંડના અન્ય સમયે પરમકૃતિમાં પ્રણેયાતા પ્રદેશ પ્રમાણની અપેક્ષાએ અપહારકાળ ઉદ્ધલનાનો (વડે) કહ્યો છે પરન્તુ અન્ય સમયે સ્વપ્રકૃતિમાં પ્રણેયાતા ધણ પ્રદેશ પ્રમાણની અપેક્ષાએ ઉદ્ધલના વડે અપહારકાળ કોડલો ? તે કહ્યું નથી જેથી તે સ્વપ્રકૃતિમાં સંક્રમતા

કહેવાય. ॥ इति गुणसंक्रमः ॥

તથા સર્વ સંસારી હોવેને ધ્રુવપથી પ્રકૃતિઓનો બાંધકાળે ને ચોગને અનુસારે સદાકાળ સંક્રમ પ્રવર્તે છે તે, તથા દમ્ભસ્વભવ બંધચેડાય અશ્રુવળપથી પ્રકૃતિઓનો બંધકાળે વા અબાંધકાળે પણ વયા=ચક્રુતિગત પ્રદેશ સમૂહના પ્રમાણમાં ચોગાનુસારે અલ્પ વા અધિક પ્રદેશે. ૫૨પ્રકૃતિમાં સંક્રમ=સંક્રમે તે વયાપ્રવૃત્તસંક્રમ કહેવાય. સંસારી હોવેને ઘણી કાળ આ યથાપદ્યત્ સંક્રમ હોય છે અને જોના બાધક વિધ્યાતસંક્રમ અને ગુણસંક્રમ વર્તતા હોય તેટલી વખત યથાપદ્યત્ સંક્રમ ન હોય. ॥ इति वयाप्रवृत्तसंक्रमः ॥

વાક્ય—યથાપદ્યત્ સંક્રમ પ્રવર્તેો હોય તેને બાધક રીતે (અટકાવીને) ગુણસંક્રમ અથવા વિધ્યાતસંક્રમ પ્રવર્તે છે. ઉદ્ધલના સંક્રમને બાધ કરી સર્વસંક્રમ પ્રવર્તે છે.

સ્વતત્ત્વ—પૂર્વાક્રિત નસર્વસંક્રમ રહિત ઉદ્ધલના આદિ ચાર પ્રકારના પ્રદેશસંક્રમોમાં કયો સંક્રમ અધિક પ્રદેશવાળો છે ? અને કયો સંક્રમ હીન પ્રદેશવાળો છે ? અર્થાત્ કયા સંક્રમ વડે ઘણી પ્રદેશસંક્રમ થાય છે અને કયા સંક્રમ વડે અલ્પ પ્રદેશસંક્રમ થાય છે તે જાણવાને માટે જો પાંચેના અપહારકાળનું અલ્પબુદ્ધિન દર્શાવે છે તે આ પ્રમાણે—

યોનોઽવહારકાલો ગુણસંક્રમેણ અસંલ્પગુણાપ્ । સેતરસહાપવતે વિજ્ઞાતઽવલ્પગુણાને વ ॥૭૦॥

૧ જો બાધકતા પ્રાપ્ત જાણુવી, અન્યથા વિખ્યાત સંને ગુણ સં અને ઉદ્ધલના પણ બાધક થાય છે. જેમ કે અવિરતાદિમાં અનત્તાનુપધિતો વિધ્યાતસંક્રમ આણુ હોય છે તે વખતે વિસંચોજના પ્રસંગે અપૂર્વકાળમાં અનંતાનો વિધ્યાતસંક્રમ બંધ થઈ ગુણસંક્રમ અને ઉદ્ધલના સંક્રમ બંને સાથે ચાલે છે. ધર્માદિ રીતે યથાસંલ્પ અનોનીઅબાધકતા વિચારવી.

+ સર્વસંક્રમ અનિયત પ્રદેશ પ્રમાણવાળો હોવાથી આ અલ્પબુદ્ધિનશા ક્ષણી નથી એમ સંલ્પવે છે.

મકૂતિઓનો) ઝવંચે વિનંધ ન હોય તો પણ યથામદ્ય ત સંક્રમ થાય છે ॥૬૯॥

માત્રાર્થ:-ગુણ=અપૂર્વકરણુ આદિ વિશિષ્ટ આત્મણુ પ્રાપ્ત થતાં જે વિશિષ્ટ પ્રકારનો (પ્રતિસમય અસંખ્યજીવદ્વિષ્ટો પરમકૂતિમાં) સંક્રમ થાય તે ગુણસંક્રમ. અથવા ગુણ=પ્રતિસમય અસંખ્યજીવ અસંખ્યજીવરૂપ ગુણાકાર પ્રમાણુ વધતો વધતો પરમકૂતિમાં સંક્રમ થો ત્રણ મહિત નિશ્ચયે બંધવિચ્છેદ પામતી ૧૩, ‘અનંદ તિયંગાણુ ઉઘોત કો ૬ વળીને સાચાદને જતી ૧૯, મધ્યમ ૮ ક્રમાય; આદિશર, અશુભ, અયશ, શોક, અસતિ, અસાતા કો ૧૪ કો સર્વ મળી ૪૬ મકૂતિઓ. અપૂર્વકરણુ અબાધમાન અને અશુભ હોવાથી તે સર્વનો અપૂર્વકરણુતા આરભથી જ ગુણસંક્રમ પણ આરભાય છે. તથા નિર્દા ૨-ઉપધાત-અશુભવણુદિ ૯-ક્રીડય-સતિ ભય-જીવગુણા કો ૧૬ મકૂતિઓ. અશુભ છે, તેથી અપૂર્વકરણુમાં જ્યાં જ્યાં બંધવિચ્છેદ પામે છે ત્યાંથી પ્રારંભીને કો ૧૬ નો ગુણ-સંક્રમ થશે થાય છે. અથવા અપૂર્વકરણુનો બીજો અર્થ કો છે કે-“અપુન્યકર્મણાદ્-અપૂર્વકરણુદિ” કો શબ્દ આરંભા ગુણસ્થાન વાચક ન ગણતાં ૪-૫-૬-૭ ગુણસ્થાનમાં સમ્યક્સાદિ વિશિષ્ટ ગુણ પ્રાપ્તિ વખતે યથામદ્ય ત બાદ જે અપૂર્વકરણુ થાય છે તે વખતે પણ તત્કાળે અબાધમાન અશુભ મકૂતિઓનો ગુણસંક્રમ થાય છે, તે કારણથી ઉપરના અર્થમાં વળીત કરેલી નિશ્ચાત્ર અને અનંતાં ૦૪ નો ગુણસંક્રમ પણ અપૂર્વકરણુ ગુણસ્થાનક પહેલાં ૪-૫-૬-૭ મા ગુણસ્થાને અપૂર્વકરણુદિ કરણુમાં થાય છે. તેમજ (ઉપર અવર્તિત) નિશ્ચિસોહનિયનો પણ ગુણસંક્રમ કો આર સ્થાને થાય છે. કો પ્રમાણુ અપૂર્વકરણુદિ કરણુવાળા ભવો. પર (પાવન) અબાધમાન અશુભ મકૂતિના મદેશોને પ્રતિસમય અસંખ્યજીવ અસંખ્યજીવરૂપણુ પરમકૂતિમાં સંક્રમાવે તે ગુણસંક્રમ

× નિશ્ચાંનો ગુણસંક્રમ અપૂર્વકં ગુણુ પહેલા થાય છે માટે અદિ વર્તિત કરી. + આતપ શુભ મકૂતિ છે, અને શુભનો ગુણ સંન હોય. ૧ અગુણનો પરપર સંક્રમ નથી. ૨ અનંતાંનો ગુણુ અપૂર્વકરણુગુણુ પહેલા હોય છે માટે વળી. ૩ ઉઘોત શુભ હોવાથી કોનો ગુણ સંન નથી.

અહિં શુભુપ્રત્યયથી નહિ બંધાતી મુકુતિઓ. આ પ્રમાણે—પ્રથમ શુભસ્થાને બંધવિચ્છેદ પામતી ૧૬ મુકુતિઓનો સારવાદના-
દિક્ષમાં બાન્ધ નથી તે શુભુપ્રત્યયથી બંધ નથી, એ પ્રમાણે સત્સાદનમાં બંધવિચ્છેદ થતી ૨૫ નો મિશ્રાદિક્ષમાં, અવિરતે બંધ-
વિચ્છેદ પામતી ૧૦નો દેશવિરતાદિક્ષમાં, દેશવિરતમાં જતી ૪નો પ્રમત્તાદિક્ષમાં અને પ્રમત્તમાં જતી ૬નો અપ્રમત્તાદિક્ષમાં શુભ
પ્રત્યયથી જ બંધ નથી, તેથી ત્યાં ત્યાં તેઓનો વિધાતસંક્રમ પ્રવર્તે છે. તથા વૈકિંચ ૧૧-કુબ્જિ ૪-સ્થાંઠ-આતપ એ ૨૦
મુકુતિઓ નરંજાતિમાં મિથ્યાત્વાદિ હેતુ હોવા છતાં પણ ભવપ્રત્યયથી બંધાતી નથી, તથા વૈ૦૧૬-સૂક્ષ્મ ૩-વિકલ ૩ એ ૧૭
મુકુતિઓ દેવજાતિમાં ભવપ્રત્યયથી જ બંધાતી નથી, એકે-૦-આતપ-સ્થાવર સહિત-૨૦ મુકુતિઓ સનકુમારાદિ દેવોને ભવપ્રત્યયથી
બંધાતી નથી, તથા ૬ સંધ-૦-૫ અશુભ સ્થાન, નપું-૦-આદાં-૦૭-મનુ-૦-૨-એકાન્ત તિથિય પ્રાપ્ત્ય ૧૦, નરકદિક્ષ-આતપ-ઉદ્યોત-
આપર્ણા-કુર્ભાં ૩-નીચ-કુબ્જિતિ એ મુકુતિઓને યુગલિક્ષિ ભવપ્રત્યયથી જ બંધતા નથી. એ પ્રમાણે જેને જે કર્મ શુભપ્રત્યયથી
વા ભવપ્રત્યયથી બંધાતું નથી તેને તે કર્મ વિધાતસંક્રમ યોગ્ય બાણુવું. ॥૬૮॥

અવતરણ—હવે ગુણસંક્રમનું તથા યથાપ્રવૃત્તસંક્રમનું સ્વરૂપ કહેવાય છે—

ગુણસંક્રમો અવજ્ઞાંતિગણ અસુભાગપુન્નવકરણાદૌ । વંધે અહાપવત્તો પરિત્તિઓ વા અવંધે વિ ॥૬૯॥

ગુણસંક્રમોઽધ્યમાનાનામશુમાનામપૂર્વકરણાદયઃ । વન્ધે યથાપ્રવૃત્તઃ પર્યવર્તમાનાનામવન્ધેડપિ ॥૬૯॥

અન્વચાર્ય—ગુણવકરણાદૌ=અપૂર્વકરણાદિ શુભસ્થાનવર્તીં બ્રુવો અવજ્ઞાંતિગણ=અગ્રાધ્યમાન અસુભાગ=અશુભ મુકુતિઓનો. ગુણસં-
ક્રમો=શુભસંક્રમ કહે છે. વંધે=બંધ વખતે અહાપવત્તો=અધાપ્રવૃત્ત સંક્રમ હોય છે, અને પરિત્તિઓ=પર્યવર્તમાન મુકુતિઓનો(=અધુવ્યપંધી

અન્યાર્થ—જાસિ=જે પ્રકૃતિઓનો ગુણમત્તવચ્ચરો=શુભ્રપ્રત્યયથી અથવા ભવપ્રત્યયથી વંધો ન=બંધ ન હોય તાસિ=તે પ્રકૃતિઓનો વિજ્ઞાઓ=વિદ્યાતસંક્રમ હોફ=હોય છે. તથા તેજ=તે પ્રથમ સમયે સંક્રમતા દલિઠ સમૂહ પ્રમાણે સેતસસ=તે પ્રકૃતિગત સર્વ દલિઠનો. શ્વહારો=અપહાર ંગુલકાસલમાગેળ=અશુદ્ધતા અસંયતામા ભાગ જેટલા ક્રાળે થાય છે ॥૬૮॥

માત્રાર્થ—જે પ્રકૃતિઓ શુભ્રપ્રત્યયથી એટલે ત્રિણિદ શુભ્રસ્થાન પ્રાપ્તિના હિતુથી ન બંધાતી હોય, અથવા જે પ્રકૃતિઓ ભવપ્રત્યયથી ન બંધાતી હોય એટલે કે જે પ્રકૃતિના બંધમાં દેવાદિઠ ભવ નહતરરૂપ થતો હોય તો તેવી શુભ્રહિતુથી વા ભવહિતુથી બંધાતાં અટકી ગયેલી પ્રકૃતિઓનો જે વિવક્ષિત પ્રદેશ પ્રમાણથી પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમ થાય છે તે વિવક્ષિત પ્રદેશ પ્રમાણરૂપ સંક્રમ વિવ્યાતસંક્રમ છે. એ પ્રમાણે વિદ્યાતસંક્રમની સંજ્ઞામાં ભવ-શુભ્ર પ્રત્યયનો અર્થ અને વિવક્ષિત પ્રદેશપ્રમાણ એ બન્ને હિતુભૂત છે. હવે પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમતું પ્રદેશપ્રમાણ કેટલું છે ? તે કહે છે—પ્રથમ સમયે જેટલા પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં સંક્રમે છે, તેટલા પ્રદેશપ્રમાણના એકેક બંડને તે પ્રકૃતિગત પ્રદેશ ત્રણિભાંથી કાઢી એક બાબુ અપહરીયે અને બીજી બાબુ આક્રાશપ્રદેશ એકેક આક્રાશપ્રદેશ અપહરીયે અને અપહરીને તે આક્રાશપ્રદેશને અટકમે પંક્તિબદ્ધ ગોઠવીએ તો એ એક આક્રાશપ્રદેશ પાતળી વા ભરી પંક્તિ અંશુદતા અસંયતામા ભાગ જેટલી લાંબી થાય, જેથી તપ્ત થયું કે અંશુદાસંયેય ભાગ લાંબી અને એક આક્રાશપ્રદેશ ભરી પંક્તિ-શ્રેણિમાં જેટલા આક્રાશપ્રદેશ તેટલા પ્રદેશબંડો વિદ્યાત સંક્રમવાળી પ્રકૃતિના હોય. એ સેતમાગંણી ભણ્ણવી. કાળમાગંણીથી તો એ અશુદાસંયેયભાગ ગત આક્રાશપ્રદેશો ઉપર એકેક સમય ગોઠવતાં અસંય ઉત્સર્પિણી આવસર્પિણી જેટલા સમયો ગોઠવાય. જેથી તપ્ત થયું કે વિદ્યાત સંક્રમવાળી પ્રકૃતિના પ્રદેશબંડો કાળથી આસંય કાળચક્ર જેટલા છે. આ વિદ્યાતસંક્રમ પ્રાયઃ આગળ કહેવાતા યથાપ્રવૃત્ત સંક્રમને અન્તે હોય છે. ॥૬૮॥

દિક્ષને ઉવેદે છે. અદ્વૈતે અનિવર્તિમ્=તથા અનિવર્તિ ગુણસ્થાને કર્તૃસાત્=ભગીસ પ્રકૃતિઓની ઉદ્ધલના થાય છે. વ-અને સંજોગા= સંયોજના-અનંતાનુભવિ તથા દિદ્વિજુલ્લે-દ્વિયુગલની-મિથ્યાત્વ મિશ્રની ઉદ્ધલના નિયો-નોત પેતાના ક્ષપકને (૪ થી ૭ ગુણવતીને) હેય છે ॥૬૭॥

માવાર્થ—અન્યાર્થવ્ સુગમ છે. વિશેષ કે—પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિઓની ઉદ્ધલના પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા કાળે થવા યોગ્ય પ્રકૃતિઓની ક્ષી. અને અનિવૃત્તિ ગુણસ્થાનમાં ક્ષપક ભવ સ્થાન ૦ ૩-નામની ૧૩-મધ્ય ૮ ક્ષણ-૯ નોકધાય-સંજવલન ૩ એ ૩૬ પ્રકૃતિઓની ઉદ્ધલના અન્તર્મુ ૦ કાળમાં કરે છે. યુગ: દર્શન્યોહીયના ક્ષપકને ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ પામતાં અથવા વિકલ્પે ઉપશમશેષિ પામનારને પણ અનંતા ૪ ની વિસયોજના જે ૪-૫-૬-૭ મા ગુણસ્થાને થાય છે તે પણ ઉદ્ધલનાથી જ અન્તર્મુ ૦ કાળમાં થાય છે. તથા એજ દર્શનક્ષપકને અનંતાનુભવિ વિસયોજન્યા પાદ પ્રથમ મિથ્યાત્વ ત્યારપાદ મિશ્રની ઉદ્ધલના પણ અન્તર્મુ ૦ આવમાં થાય છે. (મિથ્યાદિને તો એ બેની ઉદ્ધલના પદ્યાસંખ્યભાગ કાળે થાય છે તે પ્રથમ કહેવાઇ ગયું છે), જેથી અન્તર્મુ ૦ ઉવેદવાયોગ્ય ૪૨ પ્રકૃતિઓ છે. આર એ છે કે-૩૬+૨૮=૬૪ પ્રકૃતિઓમાં ૨૧ પ્રકૃતિઓ પદ્યાસંખ્યભાગે ઉવેળાય છે, ૪૦ પ્રકૃતિઓ આન્તર્મુહૃતે ઉવેળાય છે, અને ૨ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વમાં પદ્યાસંખ્યભાગ કાળે અને ૩ દર્શનક્ષપકને અન્તર્મુહૃતે ઉવેળાય છે. ॥૬૭॥

હર્યક્તનાસંક્રમ: ॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉદ્ધલના નામનો પ્રદેશસંક્રમ કરીને હવે બીજો વિજ્ઞાતસંક્રમ નામનો પ્રદેશસંક્રમ કહેવાય છે—

જાસિ ૧ વંધો ગુણમવપ્ચયથો તાસિ હોદ વિજ્ઞાઓ । ંગુલઅસંસ્વભાગોગવહારો તેણ સેસસ્સ ॥૬૮॥

યાસાં ન વંધો ગુણમવપ્ચયત્તસાસાં મવતિ વિચ્ચાતઃ । ંગુલસંસ્વેયમાનોનાપદાત્સતેન ચેપસ્ય ॥૬૮॥

અન્યાર્થઃ—एव=એ ॥ ૫૧ ॥ શ્ચિત્કથિद्विस्स=મિથ્યાદિ છવને પ્રથમ કેળા=વેદક સમ્યક્ષવ (સમ્યક્ષવચોહનીય), તઓ=ત્યા=ત્યાર પછી
 માસાંગ=મિથ્યોહનીય ઉવેળાય છે. તથા एणंदियस्स=એકેન્દ્રિયછવને પ્રથમ સુરુદા=વેવદક અઓ=ત્યારણાદ સત્ત્વચ્ચિનિરયદુગ=વીક્રિયાદિક
 સહિત નરકદિક (એ ૬ પ્રકૃતિઓ) ઉવેળાય છે. ॥ ૬૬ ॥

આવાર્થઃ—सम्यक्षवचोहनीय અને મીથ્યોહનીયની સત્તા ૧૫૧૧ શુભુસ્થાન સુધી છે. ત્યાં પહેલું શુભુસ્થાન એ યેનુ વિરોધી
 છે, અને રોધ ૧૦ શુભુસ્થાનો રક્ષક છે, જેથી એ યેની સત્તા સહિત મિથ્યાત્વે આવેલો ૨૮ની સત્તાવાળો. મિથ્યાદિદિ છવ એ યેનો
 ઉદ્ધલનાથી નાશ કરવા માંડે છે. તેમાં પશુ હજારન મનુષ્ય આતિ સઘળને જેમ પહેલો ખસેડે તેમ મિથ્યાદિદિ છવ સમ્યવચોહનીયને
 સોધી પહેલી પદ્યોપમાસાંખ્યસાગ્ર કાળે ઉવેલે અને ત્યારણાદ તેટલાજ કાળે મિથ્યોહનીયની ઉદ્ધલના કરી ૨૬ની સત્તાવાળો સ્વ-
 લાવસ્થ થાય. [એ યેની ઉદ્ધલના સમ્યક્ષત્વાદિ આર શુભુસ્થાને પણ થાય છે, પરન્તુ તે વિશિષ્ટ શુભુરૂપ ક્ષાણિક સમ્યક્ષત્વ પામતી
 વખતે જ, અને એ શુભુસ્થાનો સઘળન હોવાથી આતિહજારન મિથ્યાત્વનો ઉદ્ધલનાથી પહેલો નાશ કરે છે, ત્યારણાદ મધ્યમ હજારન
 મિથ્યોહનીયની ઉદ્ધલના કરી આને આતિ અલ્પ અપરાધી સમ્યક્ષવચોહનીયનો ઉદ્ધલનાથી ક્ષય કરે છે-એ પ્રાસંગિક કહ્યું. તથા
 એકેન્દ્રિય છવ પૂર્વોક્ત ઉદ્ધલના વિશિષ્ટો પ્રથમ કેવલદિકની ઉદ્ધલના કરી રહ્યા બાદ વીક્રિયસાતકસહિત નરકદિકની-૯ ની સમકાળે
 ઉદ્ધલના કરે છે (સમ્યક્ષત્વમિથ્ય ઉવેલાયા બાદ જ દેવદિકાદિ ઉવેલાય છે) ॥ ૫૬ ॥

सुहसतसे गोचुत्तममओ य णरुदुगमहानियद्विस्मि । छत्तीसाए णियगे संजोपणादिद्विजुअले य ॥ ६७ ॥

શ્લોકમત્રસ ઉત્તયગોત્રમત્રસ નરદિકમથાનિવૃત્તૌ । પદ્વિંશતો નિજકે સંયોજનાદ્રધિગલયોથ ॥ ૬૭ ॥

અન્યાર્થઃ—सुहसतस=સૂક્ષ્મગ્રસ-આનિશ્ચય વાચ્યપ્રાય ગોત્તુત્તમ=ઉત્તમગોત્રને પ્રથમ ઉવેલે છે, અઓ=ત્યારણાદ નરુદાગ=મનુષ્ય-

ચરમમસંચિજ્ઞાણં અણુસમયમસંચયુણિયસેઢીય । દેહ પટ્ટાણેવં સંજુમંતીણમવિ કસિણો ॥૬૫॥

ચરમમસંચયેયુણમાનુસમયમસંચયેયુણિતથેષ્યા । યચ્છતિ પરશ્ચાનં એવં પ્રશ્નિવ્યમાણાનામપિ કુત્તનઃ ॥૬૫॥

અત્યાર્ય—ચરમ=અસ્થિખંડ-અન્યખંડ અસંચિજ્ઞાણં=ઉપાન્યથી અસંખ્યાતશુભોટો છે, તથા તેવું દલિત અણુસમય=અનુસમય-મતિસમય અતલ્લુણિયસેઢીય=અસંખ્યશુભ શ્રેણિએ—કેમ પટ્ટાણે=પરસ્થાનમાં-પર પ્રકૃતિમાં દેહ=દેવાય છે-પ્રશ્નિયાય છે, અને પૂર્વ=એ પ્રમાણે સજ્જનોણમવિ=પ્રશ્નિયાતી-ઉવેલાતી પ્રકૃતિઓને। જ છેલ્લે સમયે કાસિણે=કુત્તનસંક્રમ-સ્વર્ગસંક્રમ થાય છે ॥૬૫॥

માતાર્ય—ઉપાન્ય રિશ્તિખંડ સુધીના ખંડ સ્વમાં અને પરમાં સંક્રમતા હતા, અને આ છેલ્લો રિશ્તિખંડ ઉદયાવલિધા છોડીને બાકાતી પરમકૃતિમાં મતિસમય અસંખ્યશુભ અસંખ્યશુભ ક્રમે સંક્રમે છે. અને ઉદયાવલિધા રિત્તયુક્ત સંક્રમવડે ઉદયવતી નામપ્રકૃતિઓમાં સંક્રમે છે. એ પ્રમાણે ઉદયથી પૂર્વોપમના અસંખ્યાતમાં લાગ જોડલા કાળમાં આહારક સંક્રમ સ પૂર્ણ ઉવેલાઇ ગઇ છે, જેથી હવે આહારકની સત્તા હિય નહિ, યુગ આહિં છેલ્લો સમયે આહારકવં જોડવું દલિત હિય તેડવું સર્વસામટું સંક્રમવાથી સર્વસંક્રમ ધરવાય છે, કે જે ઉદલના સંક્રમને પર્યાન્તે હોય છે ॥૬૫॥

અવતરણ—પૂર્વે આહારક સંક્રમની ઉદલતા કરીને હવે સમ્યક્સ્વયોહનીય આહિંની ઉદલના કહે છે—

એવં મિચ્છદિટ્ઠિસ્સ વેયયં મીસિયં તથો પચ્છા । યાનિંદિયસ્સ સુરુણમઓ સવેડાવિણિયરુદ્ધનં ॥૬૬॥

એવં મિથ્યાદ્યવેદકં મિશ્રકં તતઃ પચ્ચાત્ । એકોન્દ્રિયસ્ય સુરદ્ધિનં તતઃ સર્વૈકિયનરકાદિકમ્ ॥૬૬॥

અન્યાર્થઃ—एय=એ પ્રાણે નિષ્કલેદિદિસ=મિથ્યાદિ ઉપને પ્રથમ કેળા=વેદક સમ્યક્ત્વ (સમ્યક્ત્વમોહનીય), તત્રો પચ્છા=ચાર પછી મીસાં=મિથ્યમોહનીય ઉવેળાય છે. તથા एतिदिक्त्वं=એકેન્દ્રિયભવને પ્રથમ સુરતુગ=દેવદ્રિઃ વત્રો=ત્યારણાદિ સંવર્તિન્વિતિયતુગં=વીક્રિયાદિ સહિત નરકદ્રિઃ (એ ૬ પ્રકૃતિઓ) ઉવેળાય છે. ॥૬૬॥

માવાર્થઃ—सम्यक्त्वमोहनीय અને મીશ્રમોહનીયની સત્તા ૧થી૧૫ ગુણસ્થાન સુધી છે. ત્યાં પહેલું ગુણસ્થાન એ ધેતુ વિદ્યાથી છે, અને રોધ ૧૦ ગુણસ્થાનો રક્ષક છે, જેથી એ ધેની સત્તા સહિત મિથ્યારત્વે આવેલો ૨૮ની સત્તાવાળો મિથ્યાદિ ઉપ એ ધેનો ઉદ્ધલનાથી નાશ કરવા માંડે છે. તેમાં પશુ હજેન મનુષ્ય આતિ સંભળને જેમ પહેલો ખસેડે તેમ મિથ્યાદિ ઉપ સમ્યંમોહનીયને સૌથી પહેલો પદ્યોપમાસ=પચ્ચાણ કાળે ઉવેલે અને ત્યારણાદિ તોટલાજ કાળે મિશ્રમોહનીયની ઉદ્ધલના કરી ૨૬ની સત્તાવાળો સ્વભાવસ્થ ધાય. [એ ધેની ઉદ્ધલના સમ્યક્ત્વાદિ ચાર ગુણસ્થાને પણ ધાય છે, પરન્તુ તે વિશિષ્ટ ગુણરૂપ ક્ષાધિ સમ્યક્ત્વ પામતી વખતે જ, અને એ ગુણસ્થાનો સંભળને હોવાથી અતિહજેન મિથ્યારત્વનો ઉદ્ધલનાથી પહેલો નાશ કરે છે, ત્યારણાદિ મધ્યમ હજેન મિશ્રમોહનીયની ઉદ્ધલના કરી અન્તે આતિ અલપ અપ્રમાથી સમ્યક્ત્વમોહનીયનો ઉદ્ધલનાથી ક્ષય કરે છે-એ પ્રાસંગિક ક્ષણ] તથા એકેન્દ્રિય ઉપ પૂર્વાક્રિત ઉદ્ધલના વિધિએ પ્રથમ દેવદ્રિઃની ઉદ્ધલના કરી સ્થા બાદ વૈક્રિયસસેકસહિત નરકદ્રિઃની-૯ ની સમકાળે ઉદ્ધલના કરે છે. (સમ્યકત્વમિથ્ય ઉવેલાયા બાદ જ દેવદ્રિઃકાદિ ઉવેલાય છે) ॥૫૬॥

सुहृत्तत्सं गौतुत्तममओ य णरदुग्गमहानियद्विप्पिम । हत्तीसाए णियगे संजोपणादिट्टिजुअले य ॥६७॥

સહસ્ત્રત્વ ઉત્તમગોત્રમતથ નરદિકમથયાનિવૃત્તૌ । પદ્મિત્રયતો નિજકે સંયોજનાદ્રિયુગલયોથ ॥૬૭॥

અન્યાર્થઃ—सुहृत्तत्सं=સૂક્ષ્મમત્રસ-અગ્નિક્રિય વા.યુક્રિય ગોતુત્તમં=ઉત્તમગોત્રને પ્રથમ ઉવેલે છે, अओ य=અને ત્યારણાદિ નરતુગ=મનુષ્ય-

વ્રામમસંચિજ્ઞુણં ઋણમવમસંચુળિયસેદીય । દેહ પરદાળેવં સંલુભંતીળામિ કરિણો ॥૬૫॥

વ્રામમસંચેયણાત્તુસમયમસંચેયણિતથેપા । યચ્છતિ પ્રસન્નં એવં પ્રશિષ્યમાણાનામપિ કુત્તનઃ ॥૬૫॥

અન્યથાર્થ—વ્રાત=અર્પિત ૫૦:૩-આન્ય ૫૦:૩ ગાંધર્જિજ્ઞાણં=ઉપાન્યસી આસંધયાતલુષ્ યોદા છે, તથા તેલું કલિક ઋણસાથ=અતુસગધ-
પ્રતિસગધ વ્રાણ્યુળિયસેદીય=આસંધયલુષ્ શ્રેષ્ઠિઓ—કેવે પરદાળે=પરસ્થાનામાં-પર પ્રકૃતિમાં દેહ=દેવાધ છે-પ્રશેયાધ છે, આને વૃત્ત=ઓ
મથાણે સત્તુગતીળાનિ=પ્રક્રિયાતી-ઉવેલાતી પ્રકૃતિઓનો જે છેલ્લે સગાયે કાલિણો=કુત્તનસંકેત-સર્વસંકેત થાય છે ॥૬૫॥

માથાર્થ—ઉપાન્ય રિથિતિ ૫૦:૩ સુધીના ૫૦:૩ સ્વચાં અને પચમાં સંકેમતા હતા, અને આ છેલ્લા રિથિતિ ૫૦:૩ ઉદયાવલિકા છેડીને
બાધાતી પરપ્રકૃતિમાં પ્રતિસગધ આસંધયલુષ્ આસંધયલુષ્ કયે સંકેત છે, અને ઉદયાવલિકા રિત્યુકસંકેતપર ઉદયવતી નાગપ્રકૃતિઓમાં
સંકેત છે. ઓ મથાણે ઉત્કૃષ્ટથી પ્રક્રિયાવાના આસંધયતથા લાગ જેટલા કાળમાં આહારક સમક સાંપૂર્ણ ઉવેલાઇ રહે છે, જેથી હવે
આહારકની સત્તા હાય નહિ, પુનાં આહિં છેડા સગાયે આહારકનું જેટલું કલિક હાય તેટલું સર્વસામદું સંકેમયાથી સર્વસંકેમ
પડેલાય છે, કે જે ઉદલના સંકેમને પદ્યને હાય છે. ॥૬૫॥

અવતરણ—પૂર્વે આહારક સમકની ઉદલના કહીને હવે સમ્યક્તથોહનીય આહિકની ઉદલના કહે છે—

એવં મિચ્છદિદિસસ વેયગં મીસગં તથો પચ્છા । ણગિદિયસસ સુરદુગસથો સવેડવિગિણિયદુગં ॥૬૬॥

એવં મિચ્છાદિદેવકં તિયકં તતઃ પચાત્ । એકોદિયસ્ય સુરદિકં તતઃ સવૈકિયનાકાદિકમ્ ॥૬૬॥

તેજ=તેડલા દલિકવડે સત્ત્વં પિન્નસર્વ દલિકને અપહરતાં ળંગુત્રસંસ્ક્રમાગેજ=અશુભના અસંજયાતમા જાળવડે હૈરણ=અપહરાય. एसा=એ ઉપાન્યખંડ સુધીની ઉચ્ચાળા=ઉદ્ધલના ઝડી.

માવાર્થ—આન્યધાર્થવત્ સુગમ છે. વિશેષ કે—ઉપાન્ય સ્થિતિખંડના અન્ય સમયે અન્ય પ્રકૃતિમાં પ્રજેપેસ દલિકના સમૂહ જેટલું દલિક અન્યખંડમાંથી ધલીને એક બાળુ સ્થાપીએ અને બીજી બાળુ એક આકાશ પ્રદેશ ગોઠવીએ, એ પ્રમાણે વારંવાર એવા દલિક સમૂહ કાઢતાં ધલતાં આકાશ પ્રદેશે. અંશુલના અસંજયાતમા જાળ જેટલા અપહરાય. અર્થાત્ આકાશના એક પ્રદેશની સાથે બીજી ત્રીજી એમ પંક્તિખંધ ગોઠવતાં આકાશ પ્રદેશની પંક્તિ અશુભતા અસંજયાતમા જાળ જેટલી લાંબી થાય. એ ક્ષેત્રમાગેણુ જાણવી. પુનઃ કાળમાગેણુ એ ઉપરથીજ પ્રાપ્ત થાય છે તે એ કે—એ અંશુલના અસંજયાતમાજાળ જેવડી નાની પંક્તિમાના એકેક આકાશપ્રદેશ ઉપર એકેક સમય ગોઠવીએ તે। અસંજયાત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી જેટલા સમયો ગોઠવાય, માટે કાળથી તે છેલ્લા ખડના દલિક સમૂહો અસંજય કાળચક્ર જેટલા છે એ સ્પષ્ટ થયું. ॥૬૪॥

કવતત્તણ—ઉદ્ધલનામાં ઉપાન્ય ખડ સુધીના અસંજય સ્થિતિખંડથી છેલ્લા સ્થિતિખંડને જૂદો પાડ્યો તેવું એક કારણ તે। ચાણુ કેમ પ્રમાણે ઉપાન્યથી ઘણું નાનો હોવો જોઇએ તેને બાદશે ઘણું મોટો છે, તેમજ ઉવેલવા ચોગ્ય પ્રદેશખંડે। પણ ચાણુકેમ પ્રમાણે અનર્તમુદ્ધત્તમાં પૂર્ણપણે ઉવેલાઇ ન જતાં અન્તિમ સમયે ઉદ્ધલિત પરપ્રકૃતિમાં પ્રજેપાતા પ્રદેશખંડ જેવડા પ્રમાણથી ઉવેલતા અસંજય કાળચક્ર વડી જાય એટલા છે. તે। હવે એવા વિલક્ષણ ચરમખંડની ઉદ્ધલના પણ વિલક્ષણ ત્રીતેજ થવા ચોગ્ય છે, માટે ચાણુકમથી વિલક્ષણ ત્રીતે તે છેલ્લો સ્થિતિખંડ કેટલો મોટો છે ? અને તેની ઉદ્ધલના ધર્મ ત્રીતે થાય છે ? અર્થાત્ તેના પ્રદેશખંડ ધર્મ પદ્ધતિએ ક્યાં પ્રજેપાય છે ? તે આ ગાથામાં મૂકે છે—

તં દલિયં સદુપો સમપ્ સમપ્ અસંલગુણિયાપ્ । સેઠીપ્ પરઠાપો વિસેસહાળીપ્ સંહુમ્મ ॥૬૩॥

તદલિકં સ્થાને સમયે સમયેસંલગુણિતયા । શ્રેણા પ્રાસ્યાને વિશેષહાન્યા પ્રશ્નિયતિ ॥૬૩॥

અન્યાર્થ—તં દલિયં=તે દલિધને સમપ્ સમપ્=સમયે સમયે અસંલગુણિયાપ્=અસંબંધગુણ સેઠીપ્=શ્રેણિએ-કેને સદુપો=સ્વસ્થાને-સ્વ પ્રકૃતિમાં નીચે અને પદુપો=પરપ્રકૃતિમાં વિસેસહાળીપ્=વિશેષહાનીના કેમે સંહુમ્મ=પ્રશ્નિ-નાપો. ॥૬૩॥

આવાર્થ—પહેલે સમયે પરપ્રકૃતિમાં પ્રશ્નિયેલું દલિધ અદ્ય, અને સ્વસ્થાને નીચે પ્રશ્નિયેલું તેથી અસંબંધગુણ થીજે સમયે સ્વ પ્રકૃતિમાં પ્રશ્નિયેલું (પ્રથમ સમય સ્વસ્થાન પ્રશ્નિમયી) અસંબંધગુણ, અને પરપ્રકૃતિમાં પ્રશ્નિયેલું (પ્રથમ સમય પરપ્રકૃતિ પ્રશ્નિમયી) વિશેષહાન, એ પ્રમાણે સ્વપ્રકૃતિમાં પ્રતિસમય અસંબંધગુણ અસંબંધગુણ દલિધ પ્રશ્નપાથ છે, અને પરપ્રકૃતિમાં પ્રતિસમય વિશેષહાન હીન દલિધ પ્રશ્નપાથ છે ॥૬૩॥

અવતરણ—ઉદ્ઘાતામાં જે છેલ્લા સ્થિતિખંડ બાધી રહ્યો છે તે ઉપાન્ય સ્થિતિખંડથી જો કે અસંબંધગુણ મોટો છે, અને તેમાં દલિધ પણ થયું છે, તે કેટલું છે ? તે ક્ષાવિ છે—

જં દુચરમસસ ચારિસે અન્નં સંકમ્મદ્ તેણ સવ્વં પિ । અંગુલઅસંલગુણે હૈરપ્ એસ ઉવ્વલણા ॥૬૪॥

ચદ્વિચરિમસ્ય ચારિસેન્ન્યાં સંક્રમયતિ તેન સર્વમાપિ । અંગુલાસંલગુણેયમોન દ્વિયત્ત્વ ણોદ્ધલના ॥૬૪॥

અન્યાર્થ—દુચરમસ=દ્વિચરિમ ખંડના-ઉપાન્યખંડના ચારિસે=કેલ્લા સમયે જં=કેટલું દલિધ ગર્ભનં=અન્ય પ્રકૃતિમાં સંકમ્મ=સંકેમે છે

અવતરણ—૬૧ મી ગાથામાં આહારક્રમકેને પડ્યોપમાસંખ્યભાગ કાળે ઉવેલધનું કહું તે ક્ષ્મ પદ્ધતિયે ઉવેલે છે તે પદ્ધતિ દર્શાવાય છે—

અંતેસુહુત્તમકં પહ્લાસંખિજ્ઞમિત્ત ટિફંડં । ડકિરદ્ધ પુળો વિ તહા ડગ્ગમસંસંઘગુહં જા ॥૬૨॥

અન્તસુહૃત્તાં અદ્ધાં પલ્લાસંસંઘયમાગમત્રં સ્થિતિભાડમ્ । ડત્તિરદ્ધિ પુનાપિ તથા ડનોનમસંસંઘેપગુણદ્દીનં યાવત્ ॥૬૨॥

અન્તયાર્થ—અંતેસુહુત્ત=અન્તસુહૃત્ત અર્થ=કાળે પહ્લાસંખિજ્ઞમિત્ત=પડ્યાસંખ્યભાગ પ્રમાણના દ્વિજગટ=સ્થિતિખડને ડકિરદ્ધ=ઉકેરે-

ઉવેલે, પુળો ક્ષિન્ન પશુ પારંપર તહા=તેથીજ રીતે ડગ્ગમસંસંઘ ન્યૂન ન્યૂન પડ્યોનના અસંખ્યા ભાગ પ્રમાણ સ્થિતિખડોને ઉકેરે જા=યાવત્ ઉપાન્ત્ય અમલગુણહં=અસંખ્યગુણ હીન સ્થિતિખડ ઉકેરે ॥૬૨॥

આવાર્થ—સ્થિતિનો પડ્યોન અસંખ્યા ભાગ જેટલો પ્રથમ ગોટો સ્થિતિખડ અન્તસુહૃં ગાગ્રમાં ઉવેલી નાળે, ત્યારપાદ બીજે અન્તસુહૃત્તે એથી નાનો સ્થિતિખડ ઉવેળે, એ પ્રમાણે અન્તસુહૃત્તે અન્તસુહૃત્તે પડ્યાસંખ્ય પડ્યાસંખ્ય ભાગ પ્રમાણના તોપડ પૂર્વ પૂર્વથી ન્હાના ન્હાના સ્થિતિખડોને ત્યાં મુધી ઉકેરે યાવત્ છેડેલો એક સ્થિતિખડ બાકી રહ્યો ઉવેલાપદા એ સ્થિતિખડમાં છેડેલો સ્થિતિખડ પડેલા સ્થિતિખડની અવેશાઓ આસંખ્યગુણ ન્હાનો છે, અને ઉપાન્ત્યથી અસંખ્યગુણ ગોટો છે, તે જ એક ઉવેલયો બાકી રહ્યો છે ॥૬૨॥

અવતરણ—ઉવેલાતા સ્થિતિખડના દલિદેને (કર્મપ્રદેશને) કયા નાળે છે ? અને પ્રતિસમય કેટલા નાળે છે ? તે આ ગાથામાં કહે છે—

દે છે જેથી આ છેલ્લા સમયનો જો પ્રકારનો સર્વદલિધ સંક્રમ તેજ સર્વસત્ત્વ છે, કે જે ઉદ્ધલના સંક્રમને અત્તે હોય છે. જો છેલ્લા વિશતિખંડને બે અસંખ્યભુષ પદ્ધતિઓ ન સંક્રમાવે તો જો ખંડમાં જોડેલું ઘણું દલિધ છે કે ઉપાન્ય ખંડનું છેલ્લા સમયે જેડું દલિધ પરમધૂતિમાં સંક્રમ્યું છે, તેટલા પ્રમાણથી છેલ્લા ખંડના દલિધને પ્રતિસત્ત્વ સંક્રમાવતાં અસંખ્ય કાળયુક્ત વહીભય, અને સ્વપ્રધૂતિમાં જેડું સંક્રમ્યું છે તે પ્રમાણથી સંક્રમાવતાં પદ્યોપમાના અસંખ્યાતમા કાળ જેટલો કાળ વહી ભય. ॥૬૦॥ ॥ ફિતિ ઉદ્ધલના સત્કામલસાગમ્ ॥

અવતરણ—ઉદ્ધલના સંક્રમનું લક્ષણ કહીને હવે જોઈ લક્ષણને અનુસરી આકારક સંક્રમની ઉદ્ધલના આ પ્રાધાન્યોમાં કહેવાય છે—

આહારતપૂ મિન્નમુહુતા અવિરજગમો પડવ્વલણ । જા અવિરતો તિ ઉવ્વલ્લ પલ્લમાગે અસંલ્લતમે ॥૬૧॥

આહારકતર્મિન્નમુહૂર્તવિગિતગઃ પ્રોદ્ધલયતિ । યાવદ્વિરત રૂતિ ઉદ્ધલયતિ પલ્લમાગેનાડસંલ્લયતમેન ॥૬૧॥

અન્યવાર્થ—અવિરજાઓ અવિરતભાવને પ્રાપ્ત થયેલો જીવ આહારતપૂ=આકારક શરીર નામકસોને મિન્નમુહુતા=અત્તર્મુઠ બાહ પડવ્વલણ=ઉવેલે છે, તે જાતનાં સુધી કવિતો તિ=અવિરતિ હોય ત્યાં સુધી પલ્લમાગે અસંલ્લતમે=પદ્યોપમાના અસંખ્યાતમા કાળ જેટલા કાળે ઉવ્વલ્લ=ઉવેલી રહે છે. ॥૬૧॥

માર્વાર્થ—આકારક સંક્રમ સાતમે ગુણસ્થાને આંધીને તે મુનિ બે અવિરતભાવમાં ભય તો અવિરતિપણમાં તુરત અત્તર્મુઠ સુધી ન ઉવેલે, અને અત્તર્મુઠ વ્યતીત થયા પછી આકારકની ઉદ્ધલના શરૂ કરી પદ્યોપમાના અસંખ્યાતમા કાળ જેટલા કાળે ઉવેલી રહે ॥૬૧॥

સ્થિતિખંડોને ત્યાં સુધી ઉઠેરે છે, યાવત છેલ્લો ચોક સ્થિતિખંડ ઉઠેરવાનો બાવી રહે. એ સર્વે સ્થિતિખંડોને ઉઠેરવાનો દરેકનો અન્તર્સુઠં અન્તર્સુઠં પ્રમાણ જુદો જુદો કાળ છે, અને સર્વની ઉદ્ધવાનો સામુદાયિક કાળ પણ અન્તર્સુઠં તથા હેટલીક પ્રકૃતિઓનો ક્ષયિત પદ્ધતિસંખ્યાય પણ છે. તથા એ સ્થિતિખંડો ઉપરથી નીચે ઉતરતાં સ્થિતિઅપેક્ષાઓ ક્રમશઃ ક્ષયિત હીન હીન છે, પરન્તુ પ્રદેશસમૂહની અપેક્ષાઓ ક્રમશઃ અધિકાધિક છે.

હવે એ સ્થિતિખંડોની ઉત્કૃષ્ટા કરવી વખતે ઓળખ પ્રદેશો-આણુઓ કયાં જાય છીં તે કહેવાય છે-હેટલાક પ્રદેશો-સ્વપ્રકૃતિમાં નીચે, અને હેટલાક પ્રદેશો પરપ્રકૃતિમાં પ્રજેવાય છે. અને બાકી રહેલો છેલ્લો સ્થિતિખંડ દ્વિચરમ-ઉપાન્ત્ય સ્થિતિખંડથી સ્થિતિઅપેક્ષાઓ અસંખ્યગુણુ ચોટી હોય છે, અને પ્રથમસ્થિતિખંડથી અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલો નહીંનો હોય છે, અને પ્રદેશ અપેક્ષાઓ પ્રથમ સ્થિતિખંડથી અસંખ્યગુણુ પ્રદેશવાળો છે. એ છેલ્લો સ્થિતિખંડોના પણ અન્તર્સુઠંભાગમાં ઉદ્ધવાલક્ષ્ય રહિત સર્વ દલિત કેવળ પરપ્રકૃતિમાં સંકેતમાવી નાશ કરવામાં આવે છે. ત્યાં પ્રથમ સમયે અલ્પ બીજે સમયે અસંખ્યગુણુ ત્રીજે સમયે અસંખ્યગુણુ ચોથે પદ્ધતિઓ કર્મદલિતને પરપ્રકૃતિમાં નાબતાં નાબતાં અન્ત્ય સમયે જેટલું વધુ હોય તેટલું સર્વ સામર્થ્ય પરપ્રકૃતિમાં સંકેતમાવી

૧. જે પ્રકૃતિઓને અનુદાતિતરણુ ઉવેલે છે-પછી બલે ક્ષાપિકસમ્યક્ત્ર પ્રાપ્ત થતા તણ કરણમાનુ અનિવતિતરણુ હોય કે નાશુ ગુણુચાતનક હોય-તેની ઉદ્ધવાનો કાળ અન્તર્સુદ્ધર્ત છે, અને જે પ્રકૃતિઓને પહેલે ગુણુકણુ ઉવેલે છે, તેને ઉવેલતા પલ્લોપમનો અસંખ્યાતનો ભાગ જેટલો કાળ જાય છે.

૨. આ ગાથાઓ પ્રદેશોને પરપ્રકૃતિમાં લઈ જવા તે પ્રદેશક્રમ એમ કહીને પુનઃ ઉદ્ધવાના પ્રદેશ સંક્રમણા સ્વપ્રકૃતિખા પ્રદેશ લઈ જવાનું કેમ કહ્યું ? ઉત્તર-—એ વક્ષણ સામાન્યથી છે, વિશેષથી તો સ્વ પરમા (ઉલ્લવાઓ) વા કેવળ પરમા સંક્રમ તે પ્રદેશ સંક્રમ જાણુવે, કેવળ સ્વમા જ સંક્રમ તે પ્રાપ્ત પ્રદેશસંક્રમ નહિ.

અન્યથાર્થે—જંએ દલિકં=કર્મદલિકે ગતપાદં=અન્યપ્રકૃતિમાં નિજા=લઈ જવાય સોને પાણસ=પ્રદેશનો સંક્રમો=સંક્રમ કહેવાય. પુનઃ તે પ્રદેશ સંક્રમ ઉચ્ચલ્લો=ઉદ્ભવો સંક્રમ, વિજ્ઞાનો=વિદ્યાત સંક્રમ, અહાપત્તો=અશાપ્રવૃત્ત સંક્રમ, ગુણો=શુણ્ણસંક્રમ, અને જગ્ગો= સર્વસંક્રમ એમ પાંચ પ્રકારનો છે. ॥૬૦॥

માર્ગર્થે—કર્મના પ્રદેશોનો-અણુઓનો સંક્રમ તે પ્રદેશ સંક્રમ, અર્થાત્ વિવક્ષિત કર્મના સુખ્યત્વે સ્વભાવને અને તે સાથે તત્સ- હયાસી સ્થિતિ અને રસને પણ પરપ્રકૃતિના સ્વભાવે અને તત્સહચારો સ્થિતિ રસપણે પરિણુભાવના-ખાનાવવા તે પ્રદેશ સંક્રમ છે. પુનઃ તે ઉદ્ભવનાદિ પાંચ પ્રકારનો છે. તેમાં પ્રથમ ઉદ્ભવો સંક્રમનું સાક્ષાત્ લક્ષણ બે કે ત્રણમાં કહ્યું નથી, પરન્તુ વ્યાખ્યામાં કહ્યું છે, અને તેને ઉદ્ભવનીય પ્રકૃતિઓની ઉદ્ભવ પદ્ધતિ દર્શાવવાના પ્રસંગથી અર્થાપત્તિ વડે કહેવાયું છે, તે લક્ષણ આ પ્રમાણે.

॥ ૧ ઉદ્ભવના પ્રદેશ સંક્રમનું લક્ષણ વા પદ્ધતિ ॥

અર્નાતાવુઠ ય-સમ્યઠ-મિશ્ર-દેવ ૨-નરકઠ ૨-વૈઠ-આહાઠ ૭-મનુઠ-૨-ઉચ્ચગોત્ર એ ૨૭ પ્રકૃતિઓ અશ્રેણિમાં તથા સ્ત્રીય- ઉ-નામ ૧૩-૮ ક્ષાય-૮ નોકઠ-૩ સઽવઠ એ ૩૬ પ્રકૃતિઓ શ્રેણિમાં દરે ઉદ્ભવના ચોક્ષ્ય છે, અર્થાત્ એ ૨૭ અને ૩૬ની જ ઉદ્ભવના-ક્ષય વિશેષ થાય છે. તેની પદ્ધતિ આ પ્રમાણે—એ ૨૮ પ્રકૃતિઓની પ્રથમ પદ્ધતોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી ઉપરની સ્થિતિને અનન્યસુંઠમાં ઉઠેરે છે-હવેલે છે અર્થાત્ વિનાશ પમાડે છે. ત્યારબાદ તેની નીચેની બીજી એથી કંઈક ઓછી પદ્ધતોસંખ્ય- ભાગ સ્થિતિને અનન્યસુંઠમાં ઉઠેરે છે, એ પ્રમાણે પૂર્વ પૂર્વ સ્થિતિપરોક્ષથી વિશેષહીન હીન પદ્ધતોસંખ્યભાગ પ્રમાણના અનેક

+ પ્રકરણ તંત્રાકર ૪૫ ભાગમાં યત્રાત્રા જિનનામની પણ ઉદ્ભવના કહી છે, પરન્તુ તે શુભ નથી. જિનનામની ઉદ્ભવના થતી નથી, અપ્રવર્ત- નાદિ થતુ શકે છે.

એકેન્દ્રિય વ=અથવા અન્યભવગત એકેન્દ્રિય વા=અથવા ગેગિદિગ્ગોઙ્ગિ=અનેકેન્દ્રિય પણ અર્થાત્ ક્ષીન્દ્રિયાદિ પણ (જેનું અનુનું સંકેત) કહે ॥૫૮॥

માર્વાયઃ—પૂર્વોક્તિ પણ્મી ગાથામાં કહેલી ૩૧, અને ૫૮મી ગાથામાં ૩૦ મળી ૬૧ પ્રકૃતિઓ। સિવાયની શેષ ૮૭ પ્રકૃતિઓની જેનું અનુનું સત્તા સૂનું એકેન્દ્રિયને પ્રથમ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે પણ ગોતાને ચોગ્ય સંભવિત બધાદિ દ્રાશ પ્રાપ્ત થયેલી અનુભાગ સત્તામાંથી ઘણા કાળ સુધી સૂક્ષ્મમાં રહીને શુભ પ્રકૃતિઓના રસ્તે સંકેદેશ વડે અને અશુભના રસને વિશુદ્ધિ વડે ઘણી અનુભાગ સત્તા હેણી નાખી જે અતિ અદ્ય અનુભાગ સત્તા રાખી હોય તેવા સૂનું એકેનને અનુનું તેજ હેતુસત્તા ધાળા ભવમાં હોય છે, અથવા ત્યાંથી નિકળીને થીએ સૂનું વા બાહર એકેનું ભવ પાચે હોય અથવા ક્ષીન્દ્રિયાદિ ભવમાં સીધો ગયો હોય તે। ત્યાં પણ ક્રેટલાક વખત સુધી હોય છે, ત્યારબાદ તે। પુનઃ અનુનું સત્તા વધવાનો સભવ છે ॥૬૦॥ ફળનુમાગસંક્રમઃ ॥

॥ અથ પ્રદેશ સંક્રમાધિકારઃ ॥

અવતરણ—હવે પ્રદેશ સંકેત કહેવાના પ્રસંગમાં ૧ પ્રદેશ સક્રમનું સામાન્ય લક્ષણ, ૨ પ્રદેશ સક્રમના ભેદ, ૩ સાધાદિ પ્રદેશ, ૪ ઉકુંદ પ્રદેશ સક્રમસ્વામી અને ૫ જ્યન્ય પ્રદેશ સંક્રમસ્વામી એ ૫ અર્થાધિકાર છે. તેમાં પ્રથમ પ્રદેશ સંક્રમનું સામાન્ય લક્ષણ કહેવાય છે.

જં દલિયમન્નપગદં નિજાદ સો સંક્રમો પણસસ્સ । ઉવ્વલ્લણો વિજ્ઞાઓ અહાપવત્તો ગુણો સવ્વો ॥૬૦॥

યદલિકમન્યપ્રકૃતિં નીયતે સ સંક્રમઃ પ્રવેશસ્ય । ઉદ્વલ્લના વિખ્યાતો યથાપ્રવત્તો ગુણઃ સર્વઃ ॥૬૦॥

પ્રકૃતિને ૪૦ અણુ સંક્રમ છે, અને શેષ ૧૮ નો અનરકશણ પહેલાં યથા સંભવ બધન્ય અનુભાગ સંક્રમ હોય છે. ॥૫૭॥

આઠાળ જહન્નતિર્દે વંધિય જાવરિય સંક્રમો તાવ । ઉન્વલળતિયસંજોવણા પ પઢમાલિયં મંતુ ॥૫૮॥

આયુષાં જઘન્યરિયતિં વદ્ધા, યાવદ્સિત સંક્રમાતાત્ । ઉદ્દલનતીર્થસંજોગનાનાં ચ પ્રથમાવલિકાં ગત્તા ॥૫૮॥

અન્યાર્થ—આઠાળ=આશુભોની જહન્નતિર્દે=બધન્ય રિથતિ વંધિય=આંધીને (બાધાવલિકા વિ.સા બાહ) જાવ બધાં સુધી સંક્રમો=૪૦ રિથતિ સંક્રમ અર્થિયે તાઠનિયાં સુધી ૪૦ અણુ સંક્રમ છે. તથા ઉન્વલળ=ઉદ્ભવતા યોગ્ય નરક ૨-મંતુ ૦-૨-૬૫-૨-૬૦-૭-આહો ૭-ઉન્વલળોત્ર એ ૨૧) પ્રકૃતિઓના તથા કિતવતીર્થકર નામ અને સંજોગના=સંયોગના કથાય (૪ અનંતાણુ) એ ૨૬ પ્રકૃતિઓના ૪૦ અણુ સંક્રમ બધન્ય અણુ આંધીને પઢમાલિય=પહેલી આવાલિકા (બાધાવલિકા) ગત્તુ=બધને-વ્યતીત થયા બાદ હોય છે. ॥૫૮॥

માતાર્થ—અન્યાર્થપદ સુભામ છે, વિશેષ કે-વૈકિય યોગદશકનો ૪૦ સંક્રમ અસંત્રિપચોન્દ્રયને હોય છે, યોથી નીચેના જીવલોહો વૈકિય યોગદશક બાંધતા ૪ નથી, મંતુ ૨ ઉન્વલળોત્ર એ ગણુને ૪૦ સંક્રમક સૂંતિગોદ છે, આહો ૭ ના અપ્રમત્ત, જિનનામના અવિરત સમય ૦ અને અનંતાં ૪ ના ૪૦ અણુ સંક્રમક સમ્યક્સથી પતિત થયેલા મિથ્યાદૃષ્ટિઓ છે. ॥૫૮॥

સેસાળ સુહુમ હયસંતકમિમગો તસ્સ હેઠઓ જાવ । વંધઈ તાવં ઇગિંદિઓ વ ણેગિંદિઓ વાવિ ॥૫૯॥

શેષાનાં ક્ષેપો હતસસ્કર્મા તસ્યાધસાવાપત્ । વજ્ઞાતિ તાવદેનેન્દ્રિયો વા નૈકેન્દ્રિયો વાપિ ॥૫૯॥

અન્યાર્થ—સેસાળ=શેષ ૬૭ પ્રકૃતિઓનો ૪૦ અણુ સંક્રમ હયસતકમિમગો=હૃતકર્કર્મા સુહુમ=સૂક્ષ્મ ઓર્કેન્દ્રિય તસસ=યોતાની સંભવિત અનુભાગ સનાથી હેટુઓ-હેઈ-નીચે અદ્ય અનુભાગ જાત=બધાં સુધી વંધઈ=આંધે તાવનિયાં સુધી ઇગિંદિઓ=તેજ ભવવતી સૂં

એ પે મોહનીયને ક્ષય કરવાનો પ્રયત્ન આવે છે ત્યારે તે સમ્યગ્દષ્ટિ પણ અવશ્ય એ પેતા ઉંમરુભાગનો ક્ષય (રસધાતુથી) કરે છે. એ પ્રમાણે જન્મવૃત્ત સંક્રમણ રવાની કહેવાને જે વિશેષતા હતી તે ક્રીડને હવે જવન્યાનુભાગસાક્ષ્યત્વામી કહેવાય છે [અતઃપરશુનો સંબંધ પ્રવૃત્ત વિષયવાળી પાપમી ગાથા સાથે છે].

અંતરકરણા ઉર્ગરિં જહન્નતિઠ્ઠિસંકમો ઉ જસસ જહિં । ઘાર્ણં નિયગચરમસસખંદે દિટ્ઠિમોહદુગે ॥૫૭॥

અનતરકરણાદુર્ગરિ જવન્યાસ્થિતિસંક્રમસ્તુ યસા યત્ર । ઘાતીનાં નિજકચરમસખંદે દ્રષ્ટિમોહદિક્રમ્ય ॥૫૭॥

અન્યવાચ્ય—ઘાર્ણં=ધાતી પ્રકૃતિઓનો અંતરકરણા=અન્તરકરણથી ઉર્ગરિ=ઉપર જસસ=એ પ્રકૃતિનો જહિં=જ્યાં જહન્નતિઠ્ઠિસંકમો ઉ=જન્મ રિથતિ સંક્રમ કહ્યો છે તે પ્રકૃતિનો ત્યાં જન્મ્ય આવું સંક્રમ પણ કહેવો. તથા દિટ્ઠિમોહદુગે=એ દ્રષ્ટિપેહનો [સમ્યગ્ અને અિથ એ પે દર્શન મોહનીયને] ક્ષયક્રમે નિયાગચરમસસખંદે=પોતપોતાનો છેલ્લો રસખંડ સંક્રમણથી વખતે જન્મ્યાનુભાગસંક્રમ ભણવો. ॥૫૭॥

અર્થાથ—ધાતી પ્રકૃતિઓમાં ૯ નો કથાય-૪ સંબંધન એ ૧૩ પ્રકૃતિઓનો જન્મ અનુભાગ સંક્રમ નવમા શુભ્રસ્થાનકે ક્ષપકને જન્મ્ય રિથતિ સંક્રમણથી વખતે હોય છે. અને સોનાં ૫-દર્શનાં ૬-અન્તરાય ૫ એ ૧૬ પ્રકૃતિઓનો જન્મ આવું સંક્રમ કીણુક્રમય (૧૨ મા) શુભ્રસ્થાનકે સમયાધિક આવાલિશ શેષ રહ્યો જન્મ રિથતિ સંક્રમ વખતે હોય છે. તથા ૨ દર્શન મોહનો જન્મ અનુભાગ સંક્રમ ક્ષાર્ણક સમ્યગ્ પાપમી વખતે અરમ પ્રશેષક્રમે હોય છે. [૨ દર્શનમોનો આર્હ કહ્યો, અનંતાં ૪નો પૃત્તમી ગાથામાં કહેશે. મધ્ય ૮ કથયોનો અને મિથ્યાંત્યાંત્રિક હંતસવાક મોહનિયને કહેશે, એ રીતે ૪૫ ધાતી માથી અંતરકરણ પાઠ ૨૯

કામ-સૂક્ષ્મ યોગેન્દ્રિયના કર્મના અનુભાગથી તત્ત્વિ-ટીપ-આધિક અનન્તરૂણ હોય છે [અર્થાત્ ક્ષપકને અન્તરકરણ ક્યાં બાદ (અનન્તરૂણ) હીન-બદ્ધ હોય છે, તથા સેત સસુમાળ શેષ અથાવી અશુભ રૂં પ્રકૃતિઓનાં અનુભાગ કેવલિયો-કેવલીને વસન્તિઓ= પૃથ્વીનાં અનુભાગથી (અગતિગુણ=અનન્તરૂણ હોય છે (અર્થાત્ હણપલી સત્તાવાળા સૂક્ષ્મ યોગેન્દ્રિયાક્રિયાને જાન્યુન સત્તા હોય છે), અસન્તિ શેથી થાતી પ્રકૃતિઓનાં જાન્યુન સંક્રમ અન્તરકરણ કરેલા ક્ષપકને હોય છે, અને અથાવી અશુભ રૂંની જાન્યુનસંક્રમ હવે સત્તાવાળા સૂક્ષ્મ યોગેન્દ્રિયાક્રિયાને હોય છે ॥૧૫॥

અવતરણ—પરમી ગાથામાં મિથ્યારૂપિ શુભઅશુભ પ્રકૃતિના ઉંચાનુભાગને અન્તરૂંબાદ વિનાશ પમાડે એમ કહ્યું છે તે સંખ-ધર્માં જે અપવાદ છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

સમસદિટ્ટી ન હણદ સુમાણમાગે અસમદિટ્ટી વિ । સમસત્તમીસગાળં રૂકોસં વલ્લિયા સવણં ॥૧૬॥

સમપદ્રાષ્ટિને ધાતવતિ શુભાનુભાગસમપદ્રાષ્ટિગિ । સમયસ્વપિયગોત્કટં વર્જાયેત્વા ક્ષણમ્ ॥૧૬॥

અવ્યયર્થ—સમદિટ્ટિ=સમ્યક્ષરૂપિ રૂકોત્ક=કિરૂપિ સુમાણમાગં=શુભ પ્રકૃતિઓના અનુભાગને ન હણદ=હણ નહિ, અને સવણં=ક્ષપણ ક્ષણ-ક્ષયક્ષણ વલ્લિય=અર્થને અસમદિટ્ટિ વિ=અસમ્યક્ષરૂપિ-મિથ્યાદરૂપિ (અને સમ્યક્ષરૂપિ) પણ સમસત્તમીસગાળં=સમ્યક્ષરૂપ સોહનીય અને મિશ્રસોહનીયનો ઉંચાનુભાગ ન હણે ॥૧૬॥

માત્વર્થ—શાતા વેદનીય આદિ ૬૬ શુભ પ્રકૃતિઓના ઉંચાનુભાગને સમ્યક્ષરૂપિ હણતો નથી, મિથ્યાદરૂપિ અન્તરૂંબાદ અવશ્ય હણે છે. પરન્તુ અપવાદ એ છે કે-સમ્યક્સોહનીય અને મિશ્રસોહનીયના ઉંચાનુભાગને તો સમ્યક્ષરૂપિયો નથી હણતા એટલું જ નહિ પરન્તુ મિથ્યાદરૂપિયો પણ અન્તરૂંબાદ હણતા નથી. વિશેષ એ છે કે—ક્ષાયિક સમ્યક્ષરૂપ ધારતા વખતે જ્યારે

સાગરોપમ સુધી કાયમ રીપે છે, ત્યારપાઠ સોક્ષ પામવાથી અથવા તે। મિથ્યાદિપિ થતાં અન્તર્મુંળાદ અવશ્ય તે રસને। વિનાશ કરે છે, માટે મિથ્યાદ્રદિનેજ ધંધ પ્રાપ્તિય આતપ ઉદ્યોત વ્યે ખે શુભનો ઉંચાનુભ ય મિથ્યાદિપણ્યામાં ધાંધીને (ખંધાવલિશબ્દ)અન્ત-મુંસુધી ત્યાંજ સંક્રમાવીને પુતઃ સમ્યગ્દિ થઈ ખે છાસઠ સાગરોંસુધી સમ્યગ્દિપણ્યામાં સંક્રમાવીને ત્યારપાઠ સોક્ષે જવાથી મૃદુતિ અથાવ થાય, અથવા મિથ્યાવે આવે તે। અન્તર્મું સુધી ઉંચાનું સંક્રમાવીને ત્યાર પાઠ અવશ્ય તેનો વિનાશ કરે માટે આતપ ઉદ્યોતનો ઉંચાનું વચ્ચેના મનુષ્યલવો સહિત સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમ સુધો ખવતે છે. તથા મનુંગતિ પંચક રૂપ ૧૦ મૃદુતિઓનો ઉંચાનુભાગ મિથ્યાદ્રદિ અને સમ્યગ્દ્રદિ પશુ વધારોગ્ય ધાંધીને ઉકત મશરે મનુષ્યલવો સહિત સાધિક ૧૩૨ સાગરોપમ સુધી સંક્રમાવે છે. તથા ૪ આશુભ્યનો ઉંચાનુભાગ ધાંધીને ખધાવલિશ વિત્યાપાઠ યાવત તેની સમયાધિક આવલિશ શેષ રહે ત્યાં સુધી સંક્રમાવે, [જેથી દેવ નરકના આશુનો યે આવલિશ હીન ૩૩ સાગરોપમ અને નરતર્યંગાશુનો યે આવલિશ હીન ૩ ખરોપમ સુધી સંક્રમાવે]. શેષ ૫૪ શુભ મૃદુતિઓનો ઉંચાનુભાગ પોતપોતાના ખધવિચ્છેદ સમયે ક્ષપક ઉંચાનુભાગ ધાંધીને સથોળિ કેવલીના અન્ય સમય સુધી સંક્રમાવે[જેથી એ મૃદુતિઓનો ઉંચાનું સંક્રમ દેશેન પૂર્વદેશ વર્ષ સુ ની ખવતે]. ॥૫૪॥

ઇતિ હતઃપાત્રમાગતંક્રમત્યામિપ્રકરણા ॥

કવચતરણ—હવે જઘન્યાત્રુમાગતક્રમત્યામી મહેવાય છે—

સ્વવાગસન્તરકરણે અકપ્ વાર્દેણ સુહુમકમ્નુવરિં । કેવલિણો પંત્રણું અસન્નિઓ સેસઅસુમાણં ॥૫૫॥

ક્ષપકસાન્તરકરણેડક્રતે ઘાતીનાં સ્વૃમકર્મોવરિ । કેવલિનોજનત્તણું અસન્નિતઃ સેપાશુમાનામ્ ॥૫૫॥

અન્વયાર્થ—જ્ઞાનાસ=ક્ષપકને વંતરકરણે અકપ્=જ્યાં સુધી અન્તરકરણ ન કરે ત્યાં સુધી વાર્દેણ=ઘાતી મૃદુતિઓનો અનુભાગ સુહુમ

સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્ત। આદિ દન્યને એ સૂક્ષ્માદિકમંત્રો જ કે।ઈ પણ મિચ્છો=મિચ્છાદ્રુષ્ટિ ઇવ કહે. ॥

માધાર્થ—અન્યાર્થવત્ સુખમ છે, વિશેષ કે-આનતાદિ દેવો અને શુભદેહો મિચ્છાદ્રુષ્ટિ હોય તો પણ અશુભ પ્રકૃતિઓને। ઉક્રુદ રસ ધાંધતા નથી, કારણ કે આતિ લીલ સંકેશે અશુભનો ઉચ્ચાનુભાવ બાધાય છે, અને તેવા ઉચ્ચકેશો તેઓને હેતો। નથી, માટે આનતાદિકને ઉચ્ચાનુસંકેમનો પણ અભાવ છે. ॥૫૩॥

સ્વત્વરથાયાતુલ્લોચસળયગદ્ પંચગણ આઝળં । સ્મયગાહિગાલિગા સેસગતિ સેસળ જોવંતા ॥૫૪॥

સર્વત્રાત્રપોથોતમત્તજગતિપદ્ધકાનામાયુષામ્ । સમયાધિકાવાલિકાશેષયામિતિ શેષણાં યોગ્યતં ॥૫૪॥

અન્યવાર્થ—જાવવ આતપ ઉચ્ચોચ=ઉચોત મળુપગદ્ પંચગણ=મંથુભ્યગતિ પંચક [મનુદ્રિક, ઓદાં ૨, (૭), વચ્ચર્પણં એ પંચ] એ સાત ઓટલે ૧૨ પ્રકૃતિઓનો ઉચ્ચાનુસંકેમ સત્કલ્પ=સર્વત્ર-સર્વ ઇવલેદેહમાં (પૂર્વ ગાથામાં નિરૂપેલા શુભદેહ આનતાદિ અત્રે સમ્યગ્દ્રુષ્ટિઓમાં પણ) હોય છે. તથા આઝળં=આશુભ્યને। ઉચ્ચાનુસંકેમ સમયાહિગાલિગા=સ્વમથાધિક આવાલિધા સેસગ તિ=શીઘ્ર રહે ત્યાં સુધી હોય, અને સેસળ=શીઘ્ર ૫૪ શુભ પ્રકૃતિઓનો। ઉચ્ચાનુસંકેમ જોગતા=સ્વયેભાગિવલિતા અંત સમય સુધી હોય. ॥૫૪॥

માધાર્થ—સમ્યગ્દ્રુષ્ટિ ઇવ શુભ પ્રકૃતિઓનો। ઉક્રુદ રસ ધાંધીને મિચ્છાદ્રુષ્ટિવત્ અનત્સુંમાં વનાશ પમાડતો નથી, પરંતુ જ્યાં સુધી સમ્યગ્દ્રુષ્ટિપણે વર્તે છે ત્યાં સુધી તે ઉચ્ચાનુભાવ કાયમ ચાલે છે, જેથી ક્ષયોપ. સમ્યગ્દ્રુષ્ટિ ઉક્રુદશી થી ઇસકંઆધિક૫૩૨) સુધી સમ્યગ્દ્રુષ્ટિપણે વર્તે છે ત્યાં સુધી તે ઉચ્ચાનુભાવ કાયમ ચાલે છે, જેથી ક્ષયોપ. સમ્યગ્દ્રુષ્ટિ ઉક્રુદશી થી ઇસકંઆધિક૫૩૨)

× એક ઇસકં પછી અનરૂપ પ્રાપ્ત થતા મિશ્ર સ્વચંભા પણ ઉચ્ચાનુસંકેમ ચાલુ રહે છે, કારણ કે ૫૨ મી ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે મિચ્છાંભા પણ બે અનત્સું સુધી ઉચ્ચાનુસંકેમ ચાલુ રહી શકે છે તો મિશ્રમાં સહજે આવુ હોયજ, એ કારણથી સળગ ૧૩૨ સાં કહેવામાં વિશેષ નથી, કથેમા એ ઇસકં કહ્યા છે તે સમ્યક્તરી રિચતિનું સ્વરૂપદર્શક છે, પરંતુ ઉચ્ચાનુસંકેમના નિષેધ માટે નહિ.

અન્યથાર્થ—મિથ્યાદ્રષ્ટિ એવ તરતોત્તગ=ઉકેલ અનુભાગ પશ્ચિમ=ખાંધીને ત્યારબાદ આગલિનં=એક આવાલિશ જેડશે કાળ એકચિહ્ન-
 રણ=અતિક્રમીને જાત્ર=જ્યાં સુધી તગ=તે ઉંચાનુભાગનો ન ઘાણૂ=ધાત ન કરે (વિનાશ ન કરે) ત્યાં સુધી એડશે આ મુદ્ધ
 તત્તો=અનતચૂંદ્ધતી સુધી તે ઉકેલ રસને સફ્ફમદ્દ ય=સ કમાવે છે. ॥૫૨॥

માત્રાર્થ—ખંધાવલિશ સર્વ કરણને આગેઅ છે તેથી ઉંચસ ખાંધીને એક બધાવલિશ સુધી સક્રમે નહિ. ખંધાવલિશ વિત્યા
 બાદ અનતચૂંં સુધી ઉંચસનો સક્રમ મિથ્યાદ્રષ્ટિને આલુ રહે છે અનતચૂંં બાદ તો શુભ રસનો સક્રમેશ વડે અને અશુભ રસનો
 વિશુદ્ધિ વડે મિથ્યાદ્રષ્ટિ એવ અલસ્ય 'વિનાશ કરે છે મિથ્યાદ્રષ્ટિ સિવાયના છોડેને જે ઉંચુલ રસ બધાય છે તે તો અનતચૂંંથી
 અધિક ધણુ કાળ સુધી પણુ રહે છે તે તે ઉંચાનુંચામીના પ્રસંગમાં જ વા પરત્વી ગાથામાં કહેવાશે. ॥૫૩॥

અવતરણ—મિથ્યાદ્રષ્ટિમાં ઉં અનુંસક્રમનો અનતચૂંં કાળથી અધિક કાળ નથી એમ દર્શાવીને હેરે હં અનુભાગસક્રમના રજાની
 આ ગાથામાં કહેવાય છે—

અસુમાળં અનયરો સુદ્ધમઅપજાતગાદ્રમિચ્છો ય । વહિજય અસંભવાસાહવ ય મણુઓવવાણ્ ય ॥૫૩॥

અશુમાનામન્યતઃ સ્વક્ષમાપર્યાસકાદિર્મિથ્યાદ્રષ્ટિશ્ચ । વર્તેપિત્ત્વાડસંભયવર્ષાપુષ્કાંશ્ચ મનુષ્યોપપાતાંશ્ચ ॥૫૩॥

અન્યથાર્થ—અસુમાળં=૮૮ અશુભ પ્રકૃતિઓનો. ઉં અનુંસક્રમ અસહજાસાહવ ય=અસંગય વર્ષના અશુભવાળા (શુભલિધ નર
 તિરેચ્છો) ય=અને મણુઓવવાણ્=મનુષ્યમાંજ ઉપજનારા (આનતાદિ) દેવો વહિજય=વહ્યોને અજયરો=અન્યતર (કિર્તિપણુ) સુદ્ધમ અગડત્તાગાદ્ર=

૧ મિથ્યાં હોવા છતાં સમ્યંમિશ્રના ઉંચાનુંચે બાદ વિનાશો નહિ એ અપ્રગાદ પદની ગાથામાં કહેવાશે.

તિવિહો હતીસાણુ ઉક્કોસોહ પવગસસ ય ચડદ્ધા । ણ્યાસિં સેસગા સેસગાણ સત્તેવ ય દુવિગપ્પા ॥૫૧॥

વિવિધઃ પદ્ધિશતોસ્તુત્કટ્ટોડય નવકસ્ય ચ ચતુદ્ધા । एतासां शेषाः शेषणां च सर्वे च द्विविकल्पाः ॥५१॥

અન્યાર્થ—હતીસાણુ ૩૬ પ્રકૃતિઓનો અણુક્કોસો=અનુરૂપ અનુસંઠં તિવિહો=ત્રણ પ્રકારે (સાદિ રહિત) છે, અહ ૧ તથા નવગાસ= નવ પ્રકૃતિઓના અનુરૂપ ચરદ્ધા=ચાર પ્રકારે છે, અને ણ્યાસિ=એ પ્રકૃતિઓના (૧૭-૧૬-૩૬-૮ પ્રકૃતિઓ મળી ૭૮ના સેસા=શેષ વિદ્યેયો [૧૭-૧૬ ના જ૦હિં અનુઠં અને ૩૬-૮ ના જ૦ અજ૦હિં એ ત્રણ વિદ્યેયો] ય=અને સેસગાણ=શેષ પ્રકૃતિઓના (૮૦ પ્રકૃતિઓના) સત્તે=સર્વે (હિં અનુઠં જ૦ અજ૦ એ ચારે) અણુભાગ સંક્રમે દુવિગપ્પા=બે વિદ્યેયવાળા (સાદિ અપ્રુપ) છે. ॥

भावार्थः—अन्यार्थधत् सुप्रभ छे, विशेष के शाता-पये-तौ ७-समय-शुलवर्णादि ११-अशु-पक्ष-उच्छवास-सुप्रगति-वशादि १०-निर्भाष्य ये ३६ प्रकृति, अने उद्योत-१०४१६०-व्यौहो ७ ये ८ प्रकृति ज्ञाप्यी. ॥५१॥ ॥ इति वज्रुमानवने साद्यादि प्रकरणे ॥

ઘવતરણ—એ પ્રમાણુ સાદિ વિશેરે પ્રરૂપણુ કરીને હવે અનુભાગસંક્રમના દવાતી ક્ષેત્રના છે, તે હિંઅનુઠંના અને જ૦અજ૦ ના એમ બે પ્રકારે છે, ત્યાં હિંઅનુઠંસંક્રમના દવાતી ક્ષેત્રને પ્રથમ હિંઅનુઠંસંક્રમ ક્યાં સુધી આણુ રડે તે સંખધી સામાન્યથી ક્ષણ નિયમ સિધ્ધાદ્રદિ આશ્રયી દર્શાવાય છે તે આ પ્રમાણુ—

उक्कोसणं पवाधिय आवलियमइच्छिउण उक्कोसं । जाव न याएइ तयं संकमइ य आसुहुत्तं ॥५२॥

उक्तं प्रवक्ष्याऽऽवलिकामतिक्रम्य उत्कृष्टम् । यावन्न घातयति तर्कं, संक्रमयति च आ अन्तर्गुह्यैर्चम् ॥५२॥

અજહણો તિપ્પ તિહા મોહસસ ચડવિવહો અહાડસસ । एवमणुक्कोसो सेसिगण तिविहो अणुक्कोसो ॥४९॥
 સેસા મૂલપગદસુ દુવિહા અહ ઉત્તરાસુ અજહજો । सत्तरपह चडका तिविकपपो सोलसपहं तु ॥५०॥

અજન્યપ્પણાં ત્રિયા, મોહસ ચતુર્વિધેયધાપુ; । एवमणुक्कपः शेषाणां त्रिविधेऽनुक्कपः ॥४९॥

શેષા મૂલપ્પકૃતીનાં દિવિધા અથોત્તરાસ્રજપન્ય; । सत्तरशानां चतुर्धा, त्रिविकल्पः पौडशानां तु ॥५०॥

શાવચાર્ય—તિપ્પ=ત્રણ કંમની (જાં દર્શં આતંનો) અહજન્નો=અજધન્ય અનુંસંકંમ તિહા= (અનાદિ પ્રુવ અપ્રુવ) ચોમ ૩ પ્રકારનો છે, મોહસસ=મોહનીયનો અજધં અનુંસં વડવિવહો=આર પ્રકારનો છે (આદિ અનાદિ પ્રુવ અપ્રુવ). અહ=હવે આડસસ=આશુ-કંમની અણુક્કોસો=અનુકૃષ્ટ સંકંમ એવ=ચો પ્રમાણે (આર પ્રકારનો) છે. સેસિગણ=ચો પાંચ સિવાય ચોષ ૩ કંમની અણુક્કોસો=અનુકૃષ્ટ અનુભાગસંકંમ તિવિહો=ત્રણ પ્રકારનો (અનાદિ-પ્રુવ-અપ્રુવ) છે. ॥૪૯॥

મૂલપગદસુ=મૂળ પ્રકૃતિઓમાં ઉપર કદા સિવાયના સેસા=શેષ અનુભાગ સંકંમો (જાનાવંઆદિ ચારના જૅં ઉં અનું આશુ આદિ ચારના જૅં અજં ઉં અનુંસંકંમો) દુવિહા=યો પ્રકારના (આદિ અપ્રુવ) છે. ફિતિ મૂલપ્પગ્ગયનુમાગગ્ગયે સાઘાદિ પ્રતપણા । અહિ=હવે ઉત્તરાસુ=ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં સત્તરાપ્પહ=સત્તર પ્રકૃતિઓનો (૪ અનાંતાં-૪ સંજ્ઞાં-૯ નોકાં-નો) અજહજો=અજધ-અનુભાગ-સંકંમ વડવહો=આર પ્રકાર છે, અને સોલસપ્પહ તુ=૧૬ પ્રકૃતિઓનો (૫ જાનાં-૬ દર્શનાં-૫ અત્તરાયનો) અજંઅનુંસંકંમનો તિવિકપ્પો=ત્રણ પ્રકારનો (અનાદિ પ્રુવ અપ્રુવ) છે. ॥૫૦॥

માવાર્થ.—અન્યવાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૪૯-૫૦॥

સેસાસુ ચડટ્ટાણે મંદો સમ્મત્તપુરિસસંજલણે ।
 ણાટ્ટાણે સેસાસુ સવ્વવાહિન્નિ દુટ્ટાણે ॥૪૮॥

ચોણાં ચતુઃશાનકો મન્દઃ સમ્યક્ત્વજુષાસંજલનાનામ્ ।
 એકશાનકઃ ચોણાસુ સર્વવાતિનિ દિશ્યાને ॥૪૮॥

શત્રવણર્થ—સેસાસુ=શેષ પ્રકૃતિઓનો ઉત્તરુણાગ સંકેત ધાતી આશ્રયી સર્વધાતી અને રથાન આશ્રયી ચડટ્ટાણે=ચડુરથાનક રસનો છે. ॥ ધીતિ ઉત્તરુણાગ સંકેત ॥ તથા સમ્મત્ત=સમ્યક્ત્વ ચોહનીય, પુરિસ=પુરુષવેદ અને સંજલણે=સંજલન ય કથાયોનો મરો= મન્દ-જ્વલન્ય અતુલ સંકેત ણાટ્ટાણે=ચોડ રથાની રસનો છે, (ધાતી આશ્રયી દેશધાતી છે), સેસાસુ=શેષ સર્વ પ્રકૃતિઓનો જો અતુલ સંકેત સવ્વવાહિન્નિ દુટ્ટાણે=સર્વધાતી દિશ્યાને રસસંકેતે ત્યારે હોય છે ॥૪૮॥

મ્મણર્થ—સમ્યક્ત્વનો ૧-૨ રથાની રસ પૂર્વે કહ્યો છે, અને તે દેશધાતી જ છે, ખાટે તેનો જ્યારે સર્વવિદ્યુદ્ધ ૧ રથાની રસ સંકેતે ત્યારે જો સંકેત હોય છે. તથા પુરુષવેદ અને સંજલન કથાયોનો જો સંકેત સ્વયંશોણે ચોડરથાની રસધાણાં સમયોનાવલિશ- દિશ્યાં યાધિલાં રપયંશો જ્યારે (યધાદિ વિચ્છેદ થયા બાદ) સંકેતે તે વખતે હોય છે. પુનઃ અર્હિ (શંખિમં) ય જ્ઞાનાયો-ક દેશાનાં-૧ અન્તરાય ચો ૧૨ પ્રકૃતિઓનો યથા ૧ રથાની રસ યાધાય છે, તે યથા સ્વયંશોણે ચોડરથાની અને યો રથાની યાને રસ સંકેતે છે ખાટે જો સંકેત દિશ્યાની કહ્યો છે તે શુદ્ધ છે ॥૪૮॥ ॥ इति जन्मजन्मना संक्रमः ॥

જવત્તણ—ઓ પ્રમાણ સંકેતનું ઉદ્દેશ તથા જ્વલન્ય પ્રમાણ કહીને હવે સાધાદિ પ્રત્યક્ષ કથાય છે, ત્યાં સાધાદિ પ્રત્યક્ષ મૂળ પ્રકૃતિ સંધિ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ સંધિ યોમ યો પ્રકારની છે, તેમાં પ્રથમ મૂળ પ્રકૃતિ આઠની સાધાદિ પ્રત્યક્ષ કથાય છે—

તે પ્રકૃત્યન્તર સ્થિતિસંક્રમ છે, તેમ અનુભાગ સ્પર્શકોને પર પ્રકૃતિરૂપે પરિણામવા તો પ્રકૃત્યન્તર અનુભાગ સંક્રમ છે. એ રીતે સ્થિતિસંક્રમવત્ અનુભાગ સંક્રમ પણ ત્રણ રીતે થાય છે-એ ત્રણર્થ છે. ॥૪૬॥ इति त्रिवेबलक्षण प्ररुणणा ॥

અવતરણ—હૈવ, જલ્દત્ત અનુભાગ સંક્રમ પ્રમાણ (૧-૨-૩-૪ સ્થાની રસમાંથી) તથા ધાતીમાંથી કંઈ પ્રકૃતિનો કૈટલ સ્થાનવાળો અને કયો ધાતીરસ ઉત્કૃષ્ટપણે સંક્રમે છે તે આ ગાથાથી કહેવાય છે—

दुविह्वमगणे जेट्टो समसत्तेदसपाइ दुट्टणे । नरतिरियाउआयवमिससे वि य सववपाइमि ॥४७॥

દ્વિવિષમગણે જ્યેષ્ઠઃ સમસત્ત્વસ્ય દેવગાતિનિ દ્વિસ્થાને । નરતિરિયાઝાયાવમિસસે વિ ય સવવપાઈમિ ॥૪૭॥

અન્યથાર્થ—દુવિહ્વમગણે અને પ્રસારના પ્રમાણુમાં (સ્થાન પ્રમાણુમાં અને ધાતિ પ્રમાણુમાં) સમત્ત=સમ્યક્ત્વ યોજીધનો। જેટ્ટો=ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ દેવગાઈ=દેશધાતી અને દુટ્ટગ=દ્વિસ્થાની સંક્રમે છે. નાંમિસસે ત્રિન્નસયુ તિર્ધંગાણુ આતપ અને મિશ્ર યોજીધનો। ધણુ રથાન આશયી દ્વિસ્થાની અને ધાતી આશયી સત્ત્વગાઈમિ=સર્વધાતી સંક્રમે ત્યારે ઉં અનુભાગસંક્રમ હોય છે. ॥૪૮॥

માર્વાર્થ—સમ્યક્સ્વતો જ્યન્ય ધા ઉત્કૃષ્ટ રસ દેશધાતી તથા ૧-૨ સ્થાની છે, તેથી ઉંસંક્રમ દેશધાતી અને દ્વિસ્થાનીજ હોય. તથા નરયુ તિર્ધંગાણુ અને આતપ એ નણુનો રસ અધાતી છે, અને એ ત્રણુ પ્રકૃતિના ઉત્કૃષ્ટ રસનો સંક્રમ દ્વિસ્થાની જ થાય છે એ ત્રણુનો રસ અધાતિ છે ઇતં સર્વધાતીના સપધ આતયી સર્વધાતી પ્રતિભાગ કહેવાય છે. એ ત્રણુ પ્રકૃતિઓનો રસ ૨-૩-૪ સ્થ ની હોવા ઇતં પણ ઉં સંક્રમ દ્વિસ્થાની સર્વધાતી સંક્રમવાતુ કરણુ એ કે એ ત્રણુ કર્મનો તથાસ્વભાવથીજ ૩ ૪ સ્થાની રસનો ઉદ્ભવોત્કૃષ્ટ ઇં પણ પ્રસારનો સંક્રમજ થતો નથી, જેથી ઉંસંક્રમ સર્વધાતી દ્વિસ્થાનીનોજ કહેા છે ॥૪૯॥

સમ્યક્ ચેદનીય		નિચયોદનીય		નિશ્ચય ચેદનીય		
દેશવાતી	દેશવાતી	સર્વવાતી	સર્વવાતી	સર્વવાતી	સર્વવાતી	સર્વવાતી
૧ સ્થાતી	૨ દ્વિ	૨સ્થા ૨	ત્રી ૨	૩ સ્થાતી	૪ સ્થાતી	

સત્તરણ—એ પ્રમાણે સ્વર્ધકે પ્રરૂપણ કરીને હવે અનુભાગ સંકેતનું વિશેષ લક્ષણ આ ગાથામાં કહે છે—

તત્થટ્ટુપયં ડવ્વહિયા વ ઓવહિયા વ અવિમાગા । અણુમાગસંકમો એસ અત્તપગહં ણિયા વાવિ ॥૪૬॥

તત્થારૂપદમુદ્ધતિતાઃ અર્ણવિતા વાડવિમાગાઃ । અનુમાગસંકમો એપ અન્યાં પ્રકૃતિં નીતા વાડપિ ॥૪૬॥

અન્વચાર્યઃ—તત્થન્યાં (અનુભાગ સંકેતના સંબંધમાં) ઘટ્ટુપયં=અર્થ પદ-તાત્પર્ય (અનુભાગ સંકેતનો અર્થ) એ છે કે-અવિમાગા= અવિભાગો (અનુભાગ વર્ગીયો) ૩૫ અવિભાગોને ડવ્વહિયા=ઉદ્ધર્થા હોય (અરૂપ હોઈને આધિકે કયાં હોય) વ=અથવા ઓવહિયા વ= અપવર્ત્યાં હોય (ઘણુ હોય તેને અલપ મર્યા હોય) વા વિ=અથવા પુનઃ અત્તપગહં નીવા=અન્ય પ્રકૃતિમાં લઈ ગયા હોય એસ=એ તણુ પ્રકરનો અણુમાગસંકમો=અનુભાગ સંકેત છે ॥૪૬॥

માર્વાય—એમ રિશ્તિસંકેત પૂર્વે તણુ પ્રકરનો કહ્યો તે રીતેજ અનુભાગસંકેત પણ ઉદ્ધર્ત્તાદિ તણુ રીતે થાય છે. ત્યાં રિશ્તિ એમ દુટ્ટી હોય તેને દીર્ઘ કરાય છે, તેમ અનુભાગ સ્વર્ધકે અલપ અવિભાગોવાળા હોય તેને ઘણુ અવિભાગવાળા કરવા તે ઉદ્ધર્ત્તારૂપ અનુભાગસંકેત છે. તથા દીર્ઘ રિશ્તિને એમ દુટ્ટી કરવી તે અપવર્તના રિશ્તિસંકેત છે, તેમ ઘણુ અવિભાગવાળાં રસસ્વર્ધકેને અલપ અવિભાગવાળા કરવા તે અપવર્તના ૩૫ અનુભાગ સંકેત છે. તથા એમ રિશ્તિને અન્ય પ્રકૃતિપણે પરિણમવવી

યાત ક્ષે છે. વિશેષમાં સમ્યક્સોહનીય દેશધાતી છે, જે દેશધાતી ૨૬ પ્રકૃતિ પશુ ગણાય. એ સિવાયની સર્વ ૧૧૧ પ્રકૃતિઓ ગણાતી છે. કારણ કે એનો ઉદય આવતાં અધાતી રસરપધ્વીએ આત્માના ક્રોધ પશુ ગુણને નિબિડ પશુ હણતાં નથી, તોપણ સર્વ ધાતીના સળંધથી અધાતીનાં રસરપધ્વીએ પણ સર્વધાતી પ્રતિભાગ(સર્વધાતી તુલ્ય) ગણાય છે. ॥૪૪॥

અગતરણ—પૂર્વગાથામાં ધંધ યોગ્ય ૨૦-૨૫-૧૧ પ્રકૃતિઓને અંગે સર્વધાતી આદિ રપધ્વીએ કદાચ પરન્તુ નહિય ધાતી સમ્યક્ષ અને મિશ્ર સોહનીયના રપધ્વીએ કદા છે ? તે કહે છે.

સત્ત્વેસુ દેસવાદસુ સરુમતં તદુવરિં તુ વા મિશ્રમ્ । દારુસમાણરસાણંતમો સિ મિચ્છત્તુપિમઝો ॥૪૫॥

સર્વેષુ દેશધાતીષુ સમ્યક્ત્વં, તદુવરિં તુ વા મિશ્રમ્ । દારુસમાનસ્યાનન્તતમ્ इति મિથ્યાત્વમુપર્યતઃ ॥૪૫॥

અન્યાર્થ—સત્ત્વેસુ દેસવાદસુ=સર્વ દેશધાતી રપધ્વીઓમાં સમાત્ત=સમ્યક્ષ સોહનીય છે, તદુવરિં તુ વા=અને તેના ઉપર તે દારુસ માણસ=કા સમાન કથાય(પ્રત્યગપ્થાન)થી ધંધાવા યોગ્ય દિશ્વાન રસનો. કણંતમો=અનતમો. ભાગ વ્યતીત થાય ત્યાં સુધી મિસં=મિશ્ર સોહનીય છે, અઝો=અહિંથી-ત્યાંથી ર્ગર્ગ=ઉપરના સર્વ રપધ્વીઓમાં મિનુજ્જત=મિથ્યાત્વ ॥૪૫॥

મિશ્ર સોહનીય છે, અઝો=અહિંથી-ત્યાંથી ર્ગર્ગ=ઉપરના સર્વ રપધ્વીઓમાં મિનુજ્જત=મિથ્યાત્વ ॥૪૫॥
માત્રાર્થ—દર્શન સોહનીયનાં સર્વ અનન્ત રસ રપધ્વીઓને અનુક્રમે રથાપીએ તો સર્વ જઘન્યથી પ્રારંભીને અનન્ત રપધ્વીએ એકરશ્યાની છે તે સર્વ સમ્યક્ષત્વનાં છે. તે ઉપર દિશ્વાની રસનાં અનન્ત રપધ્વીઓમાં અનન્ત દેશધાતી અને ઉપર અનન્ત સર્વધાતી છે, તેમાં જેટલાં દેશધાતી દિશ્વાન અનન્ત રપધ્વીએ તે સર્વ સમ્યક્ષત્વનાં છે, અને ઉપરનાં સર્વધાતી દિશ્વાની રપધ્વીઓમાં પુનઃ નીચીનાં અનન્ત સર્વધાતી રપધ્વીએ મિશ્રનાં છે, અને ઉપરનાં અનન્ત સર્વધાતી રપધ્વીએ મિથ્યાત્વનાં છે. તે ઉપરાન્ત ત્રિશ્વાની અને ચતુશ્વાની અનન્ત રસરપધ્વીએ તો સર્વ મિથ્યાત્વનાંજ છે. ॥૪૫॥ इति ચતુમાત્ર સર્વેક પ્રવરણા ॥

મૂલ્કતરણાદગતો ણુભાગે સંકમો જહા વંધે । પહ્લુગાનિદેસો સિં સવેયરવાયડઘાર્ફિણં ॥૪૪॥

મૂલોત્પાદકવિગતોડુભાગે સંકમો યથા વન્ધે । સ્પર્ધકનિર્દેશ આસાં સર્વેતરવાયવાતીનામ્ ॥૪૪॥

ધન્યવાર્થ—જહાન્વેચ વન્ધેઆન્ધમાં-આન્ધશતક પ્રકરણમાં અનુભાગ બાધ મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિના લેહથી બે પ્રકરનો કહ્યો છે તેવી રીતે અનુભાગેઆનુભાગનો સંકમોસ્પર્ધકમ પશુ મૂલ્કતરણાદગતોમૂળ પ્રકૃતિબલ અને ઉત્તર પ્રકૃતિબલ એમ બે પ્રકરનો છે. તથા વિ(જાતિ) એ સર્વંયવાયડઘાર્ફિણં=સર્વંધાતી(ઉત્તર=દેશધાતી અને અધાતી પ્રકૃતિઓનો) પહ્લુગાનિદેસો=સ્પર્ધક નિર્દેશ પશુ [વંધે=બાધશતક પ્રકરણમાં કંઠા પ્રમાણે] તે રીતેજ કહેલો ॥૪૪॥

માત્રાર્થ—આન્ધશતક નામનું પ્રકરણ આ કમપ્રકૃતિના કર્તાઓ પોતે જ રચેલ છે તેમાં અનુભાગબાધની જે રીતે લેહ તથા સ્પર્ધક પ્રકરણ કયો છે તે રીતે આહિ સંક્રમમાં પશુ કરવાની લક્ષામણ કયી છે. પરંતુ આહિ સશ્લેષમાં આ પ્રમાણે—૧ મૂળ પ્રકૃતિ અનુભાગસંક્રમ, ૨ ઉત્તરપ્રકૃતિ અનુભાગસંક્રમ, પુનઃ મૂળ અનુભાગસંક્રમ જ્ઞાનાવરણીય આહિ આઈ પ્રકરનો, અને ઉત્તર અનુભાગસંક્રમ મતિજ્ઞાનાવરણીય આહિ લેહ ૧૫૮ પ્રકરનો ॥ ફતિ મેત્રકસપ્તા ॥ તથા કેવળજ્ઞાનાં-કેવળકર્ષાનાં-પહેલાં ૧૨ કથાય—૫ નિદા—મિથ્યાત્વ એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ સર્વાતી છે. કારણ કે એના સર્વધાતી રસસ્પર્ધક બાધા સર્વધાતીપણે જ ઉદયમાં આવે છે, અને તે સર્વધાતી રસસ્પર્ધક રીતે તે ધાત્ય શુષ્કનો પ્રાયઃ સર્વાશે ધાત કદ છે, જેથી તે શુષ્ક સાક્ષાત્પણે અંશ માત્ર પશુ પ્રવર્તેલા નથી, [મિથ્યમોહનીય પશુ સર્વધાતી હોવાથી ૨૧ સર્વધાતી પશુ ગણાય]. તથા ૪ જ્ઞાનાવ૦-૩ કર્ષાનાવ૦-૪ સંબંધલન-૮ નોકાયા ૫ અન્તરાય એ ૨૫ પ્રકૃતિઓ દેશવાતી છે. કારણ કે અશોભિગતને બાધમાં તો એ પચીસના સર્વધાતી રસસ્પર્ધકજેજ બાધાય છે, પરંતુ ઉદયમાં તો હીન યજ્ઞને દેશધાતીપણે જ ઉદયમાં આવે છે, અને તેથી સ્વધાત્ય શુષ્કને સર્વાશે નહિ પરંતુ દેશથી-અદ્વારે

ગૂર્જર
માયાન્તર

સંક્રમ
કરણમ્ ।

चरिम सजोगे जा अरिह तासि सा चेव सेसगाणं तु । खवगक्रमेण अनियट्ठिवायरो वेवगो वेए ॥४३॥
 चरिमे सयोगिनि याः सन्नि, तासां स चैव श्रेयाणां तु । क्षणक्रमेणानिवृत्तिवादरो वेदको वेदस ॥४३॥

अन्वयार्थः—सजोगे=स्वश्रेणी इवलीने पूवे' कडेई या=ये ६४ भट्टतिथो। सत्ताभां अरिह=छे, तासि=ते भट्टतिथो। ७०=रिथं सं'कंभ

स्वाभी चरिमे=छे=स्त्री अथवर्त्ता कर्तो सो चेव=ते ७२ सश्रेणी इवलि छे. तु=अने सेसगाण' शेष (६२=ना०३-ना०भी १३-८ क्षाय-
 ६ नो'क्षाय-सं'भवदन उ यो उ' ३६) भट्टतिथो। ७०=रिथं सं'कंभ=स्वाभी खगक्रमेण=क्षप'कंभ कंभ भभाषु क्षय कर्तो [छे=क्ष सं'कंभ
 वभाते पदशे'पभास'अय'सा'ग' आदि स्थितिओने सं'कंभावते।] अनियट्ठिवायरो=अनि'वृत्ति'आदर शुशुस्थान वली' (६ भा शुशुस्थानवायो।
 ७४) णसुवे, अने केव=अणु वेदने ७०=सं'स्वाभी यो'ग' शुशुवली' परन्तु वेयगे=ते ते वेदना छेयवायो क्षप'कं णसुवे। परन्तु
 अन्तु'क्षवायो नडि ॥४३॥

भावार्थ—अन्वयार्थवत् णसुवे। इति स्थितिक्रमस्याभिप्रायरूपेण, तत्समाप्ति समाप्तः स्थितिक्रमः

॥ अथ अनुमागसंक्रमाधिकारः ॥

अवनरण—पूवे' स्थितिसं'कंभ कडीने छेवे अनुसा'ग' सं'कंभ (२स सं'कंभ) कडेवना भसं'ग' छे. त्यां १ लेह भइ'पणु, २ २५
 ध'कं भइ'पणु, ३ विशेवदक्षण भइ'पणु, ४ छि'रु'अनुसा'ग' सं'कंभभइ'पणु, ५ ७४=अनुसा'ग' सं'कंभभइ'पणु, ६ सादि अनादि भइ'पणु,
 अने स्वाभिन्'भइ'पणु। यो ७ अधिभर कडेवना छे, त्यां आ'गाथा'भा' प्रथम मे'द'प्रस'गा'ग' (अनुसा'ग' सं'कंभना ८-१५८ लेह) कडा' भा'ह
 धी'छ' स्वर्षक प्रस'गा'ग' पणु कडेव'य' छे—

મળે=અન્ય મહેપતા હોય ત્યારે બાણવા. અર્થાત્ અતિમથિતિખંડસંક્રમણ વખતે ૧૦ સંક્રમક બાણવા. ॥૭૧॥

માવાર્થ—જ્ય.યથી ૮ વર્ષથી ઉપરની વયનો મનુષ્ય મિથ્યાત્વ અને મિશ્રને ક્રમશઃ ખખાબ્યા બાદ સન્ધ્યં ચોક્કનીયને ખપાવતાં ખપાવતાં જ્યારે સર્વાપવર્તનનો અપવર્તીને અન્તર્યુગ પ્રમાણ છેલ્લા સ્થિતિખંડને અપવર્તી. હોય અને સમ્યક્બવા ઉદયમાં પછુ વર્તી. હોય તે વખતે એ ક્ષપક કુતકરણ મહેવાય છે. એ વખતે ક્રોધક આર ગતિમાથી ક્રોધ પછુ ગતિમા ઉત્પન્ન થઈ ત્યાં સન્ધ્યં ચોક્કનીયની સમયધિક આવલિધ જેટલી શેષ સ્થિતિમાં વર્તી. હોય તે વખતે સમયમાત્ર સ્થિતિને સંક્રમાવતા એ કુતકરણ (કેશન ક્ષપક)જન્દિશનનો સંક્રમત્વામી છે. અને મિથ્યાત્વ તથા મિશ્રની સર્વાપવર્તનાવડે અપવર્તવાથી રહેલી પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા લાગ જેટલી શેષ સ્થિતિમાં વર્તી. એ સ્થિતિને જ્યારે અન્ય મકુતિમાં (મિથ્યાત્વને સિશ્રમા ને સન્ધ્યંમાં, તથા મિશ્રને સન્ધ્યંમાં) સંક્રમાવે તે વખતે એ સંક્રમત્વામી બાણવા. ॥૭૧॥

સમત્તરાલિગાણ લોમે સંસાદ સુદ્ધમાગસસ । પદમકસાયાણ વિસંજોપણસંહોમણાણ ડ ॥૪૨॥

સમયોત્તરાલિકાયાં લોમસ્ય રોપયાં ક્ષુદ્રમાગસ્ય । પ્રથમક્રમયાણાં વિસંયોજને સંહોમણયામ્ તુ ॥૪૨॥

અન્યવાય—સર્મ(ય)જત્તા ઝાલિગાણ=સમયધિક આવલિધ સેતાર=શેષ રહે છેને સુદ્ધમાગસસ=સદ્મશયણાણને-ક્ષપક સદ્મસંપ્રયયશુ રક્ષાનીને લોમે=લીલનો. જ્યંન્દિશન સંક્રમ હોય છે, અને પદમકસાયાણ=પહેલા અનંતાનુયાધિ આર ક્રમયનો વિસંયોજન=વિસંયોજના કરતાં અન્તે જ્યારે પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા લાગ જેટલી સ્થિતિનો સામદો સંહોમણાણ તન્મયેષ ક્રેર ત્યારે જ હોય છે. ॥૪૨॥

માવાર્થ—અન્યવાયં વત્ સુખમ છે ॥૪૨॥

દસળચતુકકવિવાવરણં સમયાહિગાલિગા છુડમો । નિદાળાવાલિગાદુગે આવલિયઅસંલતમસસે ॥૪૦॥

દર્શનચતુકકવિદનાવરણાનાં સમયાધિકાચલિકથાભારણઃ । નિદ્રયોગાવલિકાદ્રિકે [શેષે] આવલિકાસંલયેયતમશેષે ॥૪૦॥

અન્યથાર્થ—દસળચતુકક=૪ દર્શનાવરણુ, ત્રિય=૫ અન્તરાય અને જાત્રણ=૫ ગાનાવરણુ એ ૧૪ પ્રકૃતિઓનો. જ૦રિથતિસંક્રમ
સ્વામી સમયાહિગાલિગા=સમયાધિક આવલિકા જેટલી રિથતિમાં વર્તેતો. છુડમો=છદારથ (૧૨ મા ગુણુરથાનવાળો) બાણુવે. તથા નિદાળા=
નિદ્રા અને પ્રથલ્લા એ બેનો જાત્રણિગુનેયે આવલિકા જેટલી અને તે ઉપરાન્ત જાત્રણિગસલતમસસે=ત્રીજી આવલિકાના અસંયથા-
તમા જાણ જેટલી શ્રેષ્ઠ રિથતિમાં (આવલિકાના અસંયથાતમા જાણ અધિક એ આવલિકા જેટલી રિથતિમાં) વર્તેતો એજ છદારથ
(૧૨માં ગુણુરથાનવાળો) બાણુવે. ॥૪૦॥

સાવાર્યઃ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૪૦॥

જાવતરણ—આ ગાથામાં સમ્યક્ત્વમોહનીયનો જ૦રિથ૦સંક્રમસ્વામી ક્ષેપાય છે—

સમયાધિગાલિગાદુ સેસાદુ વેઅગરસ કવ્યકરણે । સત્ત્વવગચરમસંલગસંલુભણે દિદુમોહાણં ॥૪૧॥

સમયાધિકાવાલિકાયાં શેષાયાં વેદકસ્ય કૃતકરણઃ । સ્વક્ષપકચરમસંલગપ્રણેણે દાદિમોહયોઃ ॥૪૧॥

અન્યથાર્થ—વેવગરસ=અરથ૦મોહનીયનો. જ૦રિથ૦ સંક્રમ સ્વામી સમ્યક્ત્વમોહનીયનો. જ૦રિથ૦ સંક્રમ સ્વામી સમયાહિગાલિગાદુ (સમય અહિંગ આલિગાદુ)=
સમયાધિક આવલિકા જેટલી સેસાદુ=શેષ રિથતિમાં વર્તેતો. કવ્યકરણે=કૃતકરણુ (દર્શનમોહનીયનો ક્ષપક) બાણુવે. દિદુમોહાણ=મિથ્યાત્વ
અન્યથાધિક એ બે દર્શનમોહનીયના જ૦રિથ૦ સંક્રમ સ્વામી સમયજ્ઞા=ત્રીગોવાના ક્ષપક અથારે વ્યસલજ્ઞા=હેદ્દા. રિથતિયકને સહુ-

તત્સત્કર્મા વદ્વોત્કૃષ્ટામત્તમુદૂતાર્તિ । સમ્યક્ત્રામિથયોરાવલિકાં(મપિ ગત્વા) સમ્યગ્વટિષ્ઠ ॥૩૧॥

અર્થવાર્થ—તત્સત્કર્માભિગેતેની (સમ્યંભિશ્રમી) સત્તાવાળો. મિથ્યારૂઢિ ઉત્ક્રોષાંગંઉન્દિશતિ ૭૦ ક્રોડી૦ બનિવજા=આવીને મુહુતત્તો=અન્તર્યું ૭૫૬ સમ્પાદિટી રત્તસમ્યર્થરૂઢિ ધરૂને જ ગાવાલિખ=ગુભઃ એક આવાલિખ વીત્યા ૭૫૬ તે (ક્ષયોપસમ્યર્થરૂઢિ જ) સમ્પત્તસમ્યક્વસોહનીયનો અને મૌસાળા=મિશ્રસોહનીયનો ઉન્દિશતિસંક્રમસ્વામી છે. ॥૩૨॥

માવાયઃ—સમ્યં અને મિશ્રની સત્તાવાળો. મિથ્યારૂઢિ ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ ક્રોડી૦ સાં મિથ્યાત્વરિશતિ ધાંધીને અન્તર્યું મિથ્યારૂ રહીને જ સમ્યક્ત્ર પામે. તે વખતે એ ક્ષયોપસમ્યર્થરૂઢિ અન્તર્યું ન્યૂન ૭૦ ક્રોડી૦ને સમ્યક્ત્ર અને મિશ્ર એ ધેમાં સંક્રમાવે, ત્યાર ૭૫૬ સંક્રમાવલિખ વીત્યા પછી ઉદ્યાપં ઉપરની સમ્યંની ધે આવાલિખવિશ્રન્તર્યું ન્યૂન ૭૦ ક્રોડી૦ સમ્યક્વરિશતિને અપવર્તના કચણ વડે સમ્યક્વસાંગ નીચે સંક્રમાવે, અને મિશ્રની તેટલીજ રિશતિને સમ્યક્ત્રસાં (પરસાં) સંક્રમાવે, અને અપવર્તના વડે સ્વસ્થાને (મિશ્રસાં) પણ નીચે સંક્રમાવે, જેથી એ રીતે ત્રણેના ઉન્દિશંસંક્રમ સ્વામી અન્તર્યું વા સાધિક અન્તર્યું વીત્યા પછીના સમ્યર્થરૂઢિ જ બાણવા. ॥૩૩॥

ઘવત્તત્તણ—ઉંસંક્રમસ્વામી કહીને હવે જઘંરિશતિસંક્રમના સ્વામી કહેવાય છે—

૧ મિથ્યારૂઢિને ધેની સત્તાવાળો કહેવાયું કારણ કે ઉન્દિશતિસંક્રમ એ ધેની સત્તા સાથે મિથ્યાંગો ઉન્દિશતિપ્રધ ધવાધોજ ધાય છે. અસત્તાએ જે કે નવું ક્ષયોપસમ્યં ગ્રાપ થતા નવુ સમ્યંને મિશ્ર ગ્રાપ થાય છે, પરંતુ ઉન્દિશતિ આધીને નવુ ક્ષયોપસમ્યક્ત્ર પામવાનો અસંભવ છે નવું ક્ષયોપસમ્યં પામવાને તો મિથ્યાંગી પોતાની રિશતિ પણ અર્ધતઃ ક્રોં ક્રોં થવી જોઇએ, અને તે પ્રમાણે અર્ધતઃ ક્રોંક્રોડી જેટલું અર્ધતું કૃષ્ટ મિથ્યાત્ર સમ્યંનિશ્રમી સંક્રમાવાથી સમ્યંનિશ્રમી સંક્રમ અર્ધકૃષ્ટ અર્ધ બધ છે.

અવતરણ—પૂર્વે ૪૫૦ ઉન્દિશતિસંક્રમ કહ્યો તે ક્યા છયેને હેય ? તે કહેવા રૂપ સ્થાપિત પ્રલપ્ત કથાના પ્રસંગમાં પ્રથમ આ ગાથામાં ઉન્દિશતિસં ૦ રવામિત્ર કહેવાય છે—

વન્ધાઓ ઉક્કોસો જાસિં ગતૂળ આલિંગં પરઓ । ઉક્કોસસામિઓ સંકમેળ જાસિં દુગં તાસિં ॥૩૮॥

વન્ધાદુત્કણે યાસાં, ગત્યાવલિકાં પરતઃ । ઉત્કણસામિનાં, સંક્રમાઘાસાં દિકં તાસામ્ ॥૩૮॥

અન્યથાર્થ—જાર્જિન્યે પ્રકૃતિઓનો ઉક્કોસો=ઉન્દિશતિખંધ વઘાઓ=ખંધથી છે, તે પ્રકૃતિઓના (ખંધોટુંડ પ્રકૃતિઓના) ઉક્કોસસામિઓ=ઉન્દિશ૦સંક્રમતા રવામી આલિંગં પરઓ=આવલિધ (યાધાવલિધ) વીત્યા પછીના છે, અને જાર્જિન્યે પ્રકૃતિઓની ઉન્દિશતિસત્તા સંકમેળ=સંક્રમથી છે, તાર્જિન્તે (સંક્રોટુંડ) પ્રકૃતિઓના ઉન્દિશ૦સં ૦ રવામી દુગં=થે આવલિધ વ્યતીત થયા પછીના (યે આવલિ વીત્યા પછીના) છે. ॥૩૮॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થવત્ સુગમ છે. ॥૩૮॥

અવતરણ—પૂર્વે ગાથામાં સંક્રોટુંડ પ્રકૃતિઓના ઉન્સં ૦ રવામી યે આવલિધ વીત્યા પછીના કહ્યા તે બાળતમાં સમ્યક્ત્વ અને ત્રિશ્ચ ઓ સંક્રોટુંડ પ્રકૃતિઓ માટે જે વિશેષ (અપવાદ) છે તે આ ગાથામાં દર્શાવે છે—

તસસંતકમિમગો વંધિરુળ ઉક્કોસગં મુહુચંતો । સમસત્તમીસગાળં આવલિયા મુદ્ધદિટ્ટી ડ ॥૩૯॥

૧. નિમિષાત્ત બંધોટુંડ છે તેા પણ પૂર્વોક્ત રીતિ પ્રમાણે વા રૂઢમી ગાથાની દ્રુતિયા કહ્યા પ્રમાણે આવલિધ પછીના નહિ પણ અન્તર્મું ૦ પછીના ઉન્સં ૦ રવામી છે.

અન્યયાર્થ—સંક્રમે=સંક્રમમાં (મોહનીય વિના) સત્પણ=સાત મૂલ લિફ્ટ=મૂળક્રમની નિશ્ચિતિઓનો યજ્ઞહનનો=અજ્ઞાન સંક્રમ તિહા= ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) છે, મોહે=મોહનીય ક્રમનો અજ્ઞાન સંક્રમ ચતુર્વિહો=ચાર પ્રકારનો (સાં અંધુંધ્રુવ અધ્રુવ) છે, તેનિ= એ આદિ ક્રમના સેવનિષ્ણા=શેવે વિદ્યો (ઉંઅનું૦૪૦. એ ત્રણ વિદ્યો) દુષિષ્ણા=એ લેદલાળા (સાદિ અધ્રુવ) હોતિ=છે. ॥૩૬॥

સાવાર્થ—અન્યયાર્થવત મુખમ છે. વિશેષ કે-ઉંનિશ્ચિતિ તે જગ્ગ અને તે સિવાયની જઘન્ય સહિત સર્વ નિશ્ચિતિઓ ઉંની અપક્ષોએ અનુકુલ, તથા જઘન્ય નિશ્ચિતિ તે જગ્ગ અને તે સિવાયની ઉંસહિત સર્વ નિશ્ચિતિઓ યજ્ઞન્ય બાધુવી. ॥૩૬॥

અવતરણ—આ ગાથામાં ઉત્તર પ્રકૃતિઓના નિશ્ચિતિસંક્રમની સાધાદિ પ્રકૃષ્ણા કરાય છે—

‘યુવસતંકમિમાણં તિહા ચડદ્રા ચરિતમોહાણં । અજહન્નો સેસેસુ ય દુહેતરાસિં ચ સવરથ ॥૩૭॥

યુવસતંકમિકાનાં ત્રિયા, ચતુદ્રી ચારિતમોહાનામ્ । અજવન્યઃ તોષેષુ ચ દિવેતરાસાં ચ સર્વથ ॥૩૭॥

અન્યયાર્થ—યુવસતંકમિમાણ=ધ્રુવ સંક્રમ પ્રકૃતિઓનો (૧૦૫ ધ્રુવસત્તાવાળી પ્રકૃતિઓનો) અજહન્નો=અજઘન્ય નિશ્ચિતિ સંક્રમ તિહા=ત્રણ પ્રકારે (અનાદિ ધ્રુવ અધ્રુવ) છે, ચારિતમોહાણ=ચારિતમોહનીયની ૨૫ ધ્રુવ સત્તા પ્રકૃતિઓનો અજઘન્ય સંક્રમ ચડદ્રા= ચાર પ્રકારે છે, ય=અને એ ૧૩૦ ધ્રુવસનાકના સેસેસુ=શેષ વિદ્યોમાં (ઉં૦૪૦અનું એ ત્રણ વિદ્યોમાં) દુહા=એ પ્રકાર (સાદિ અધ્રુવ) છે, વ=અને ફતારાસિંહતર=અધ્રુવસત્તાક ૨૮ પ્રકૃતિઓનો સવ્ય=સર્વથ (ઉંઅનું૦૪૦અજ્ઞાન એ ચારે વિદ્યોમાં) ધણુ [દુહા=એ પ્રકાર (સાદિ અધ્રુવ)] છે. ॥૩૭॥

સાવાર્થ—અન્યયાર્થવત મુખમ છે. ॥૩૭॥ ॥ ફતિ નિશ્ચિતિસંક્રમે સાવાદિપ્રણા ॥

સંસિવાળ=શેષ ૩૨ પ્રકૃતિઓનો ફલ્લસ્ત=પદ્યોપમનો જાતીકલ્પનો માગો=આસંખ્યાતરો ભાગ ૪૦૦દિશઠસંક્રમ છે, અને સર્વથ જટિલગો= યત્સ્થિતસક્રમ-યત્સ્થિતિ આવલિધ આદિ સહિત છે ॥૩૫॥

માવાર્થ—નામવશેદશક વર્ણને નામની ૯૦ અને ૨ વેદનીય ૨ ગોત્ર મળી ૯૪ પ્રકૃતિઓનો છેલ્લો સંક્રમ સર્વોચ્ચિદેવળી ગુણ-સ્થાનકના છેલ્લે સમયે થાય છે, અને તે ચરમ સમયે જો ૯૪ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિ સત્તા અત્યુદ્ધૃત પ્રમાણુ દ્વાય છે, ઉદ્યાવાલિધ રહિત તે અત્યુદ્ધૃત પ્રમાણુસ્થિતિને તે સર્વોચ્ચિત ચરમ સમયે સર્વાપવર્તના વડ અપવર્તી ઉદ્યવર્તી ૧૨ પ્રકૃતિઓની સ્થિતિસત્તા અર્થોચ્ચિતના કાળ પ્રમાણુ અને શેષ પ્રકૃતિઓનો સ્થિતિ સત્તા સમયન્યુત અર્થોચ્ચિતના કાળ પ્રમાણુ કદ છે માટે ૪૦૦દિશ્વિતઠસંક્રમ ઉદ્યાવઠસહિત અન્તર્ગુઠ પ્રમાણુ છે, અને યત્સ્થિતિ ઉદ્યાવઠસહિત અન્તર્ગુઠ પ્રમાણુ છે. શેષ સ્થાનાદિ ૩-મિયથાસ્-મિશ્ર-પદેલા ૧૨ કયાય-નપુઠ-સ્ત્રી-નરક ૨-તિરંધ ૨-કુળતિ ૪-સ્થાન-સૂક્ષ્મ-આતપ-ઉદ્યોત-સાધારણુ-જો ૩૨ પ્રકૃતિઓનો પોતપોતાના ક્ષય વખતે જો છેલ્લો પ્રક્ષેપ પદ્યોપમાસંખ્યેયકાળ પ્રમાણુ થાય છે, તે ૪૦૦દિશ્વિતસંક્રમ છે, અને યત્સ્થિતિ ઉદ્યાવાલિધ સહિત પદ્યાસંખ્યકાળ પ્રમાણુ બાણુવી. અહિં અપવાદ જો છે કે—સ્ત્રીવેદ અને નપુઠવેદનો ૪૦ સંક્રમ અતરકરણુમાં થતો દ્વાવાથી અંતરકરણુનાં અન્તર્ગુઠ સહિત પદ્યાસંખ્યેયકાળ ૪૦૦દિશ્વિતિ બાણુવી. ॥૩૫॥ ॥ ફતિ કવન્ય સ્થિતિત્તત્રમ પ્રમાણુ ॥

કવતરણ—ઉઠ ૪૦૦દિશ્વિતસંક્રમ કહીને હવે સાદ્યાદિ પ્રકેપણ કયાય છે, ત્યાં આ ગાથામાં પ્રથમ મૂળપ્રકૃતિઓના સ્થિતસંક્રમની સાદ્યાદિ પ્રકેપણ કયાય છે—

મૂલતિર્દે અજહન્નો સત્તપહ તિહા ચત્તિવ્રહો મોહે । સેસ વિગપ્પા તેસિં દુવિગપ્પા સંકમે હોતિ ॥૩૬॥

મૂલસ્થિતીનાસત્તવન્યા સપ્તાનાં ત્રિધા, ચતુર્વિધો મોહે । શેષત્રિકલ્પાત્તેષાં, દ્વિત્રિકલ્પાઃ સંક્રમે મવાનિ ॥૩૬॥

અવતરણ—પૂર્વે જ્ઞાનાવસ્થાથી ૩૨ મુક્તિઓનો જન્ધિવિસંક્રમ તથા જન્ધિવિસંક્રમ થીને હવે હવેથી સંસારાત ૧૪ તથા શેષ ૩૨ મુક્તિઓનો જન્ધિવિસંક્રમ અને જન્ધિવિસંક્રમ થી ગાથામાં કહે છે.

[illegible]

115011

गुर्जर
भाषान्तर
संक्रम
करणम् ।

સ્વભાષજ એવો છે કે નિશ્ચલિકનના જન્મસક્રમ વખતે ઓક આવાલિકાને બદલે અસંખ્યભાગાધિક પે આવાલિકા જેટલી સ્થિત બાકી રહે ત્યારે જ જલ્પન્ય સ્થિતિ સંક્રમ થાય છે, પરન્તુ સ્નાવરણીયાદિ પ્રકૃતિઓની માફક ઉપરના ઓક સમયનો સક્રમ સમયાધિક આવાલિકા રોધ રહે છે અને થાય છે તેમ થતો નથી. Xનથા હાસ્ય ક્રના ક્ષયકળે અપવર્તના સંક્રમથી હાસ્યષટ્કની સ્થિતિ જ્યારે સંખ્યાતવર્ધ પ્રમાણ બાકી રહે છે તે વખતે વ્યાધાતી અપવર્તના બધ થતાં ઓ સંખ્યાતવર્ધનો સંક્રમ સંક્રંધમાં (પરપ્રકૃતિમાં) થાય છે, ખાટે હાસ્યષટ્કનો જન્મસ્થિન્નસક્રમ સંખ્યાતવર્ધ છે અને અસ્થિતિ કેટલી છે ? તે ૩૪માં ગાથામાં કહેશે ॥૩૩॥

સોણસુહતા જાટુદિ જહનવંધો ડ પુરિસસંજલણે । જાટુદિ સગઝળજુતો ઝાવાલિગદુગણઓ તત્તો ॥૩૪॥
સોનસુહતીં યતિસ્થતિર્જવન્યવન્યસ્તુ પુત્રપસંજલનાનામ્ । યતિસ્થતિઃ સ્વક્રીયોનયુક આવાલિકાદિકોનલતઃ ॥૩૪॥

અન્યવાર્થ—સોણસુહતા-અન્તર્મુહૂર્ત અધિક તેજ સંખ્યાતવર્ધ પ્રમાણ સ્થિતિ હાસ્યલક્ષની અસ્થિતિ છે. ઉ=પુનઃ પુરિસ=પુરૂષવેદ અને સજલણે=રણ સજ્વલન કથાઓનો જે જાહનવંધો=જન્મસ્થિતિબધ છે તેજ અન્તર્મુહૂર્તઅગાધા ન્યૂન જન્મસ્થિતિસક્રમ છે, અને સગઝળજુતો=પોતાની અગાધા જે ન્યૂન કરી છે તે પુનઃ શુભ્ર કરતા જેટલી થાય તત્તો=તે મઃથી પણ ઝાવાલિગદુગણઓ=પે આવાલિકા ન્યૂન જાટુદિ=અસ્થિતિ છે ॥૩૪॥

માવાથ—હાસ્યલક્ષનો જલ્પન્યસ્થિતિન્નસંક્રમ હાસ્યલક્ષના અન્તરકરણમાં હોય છે, અને અન્તરકરણ જેટલી (અન્તર્મુહૂર્ત)ની સ્થિતિ કર્માણુ રહિત હોય છે, અર્થાત્ અન્તર્મુહૂર્ત પ્રમાણ અન્તરકરણ સ્થિતિમાં કર્માણુઓ નથી, અને અન્તરકરણથી ઉપર સંખ્યાતવર્ધની

X એ ૨૨ પ્રકૃતિઓનો જન્મસ્થિતિસંક્રમ અપવર્તનાથી સ્વભા છે, અને હાસ્યાદિકનો જન્મસ્થિતિસક્રમ પરપ્રકૃતિયા છે તે કહે છે.

આવશ્યવિવર્ધનચતુષ્કાન્તિમતોમવેદ પ્રાચીનમ્ । एकास्त्रिजिघनयो यस्तिथिः समयधिकवलिक्ता ॥૩૨॥

અવશ્યાર્થ—આવશ્ય=ય જ્ઞાનાવં, વિષય=અનંતશય, દશાષ્ટકચક્ર=૪ દર્શનાવં, લેખનં=અતિમ લેખ (સંવેદીય), વેળા=વેદક—
કેયોપવં સમ્યક્ષર (સમ્યક્ષરસોહનીય), આજ્ઞાનં= આજ્ઞાવં એ ૨૦ પ્રકૃતિઓનો જઠરો=અધવંરિથિતિ સંકેત પ્રણા=એક ટિકુંરિથિતિ
(૧ સમય) છે, અને તે વખતે જઠરુંરિથિતિ સમય જઠિગાવલિગા=સમય અધિક એક આવલિધા છે. ॥૩૨॥

માવાર્થ—એ ૨૦ પ્રકૃતિઓ પોત પોતાના ક્ષય ક્ષણે અથવા સમયાધિક આવલિધા બેટલી બાધી રહે છે, ત્યારે પ્રારંભની એક
આવલિધા ઉદયવલિધા છે, અને તે સર્વ કરણ અયોગ્ય છે, જેથી અન્યત્ર સંકેતમાં નથી, કેવળ ઉપરની એક સમયમાત્ર રિથિતિ
અપવર્તની સંકેતવડે પોતાની ઉદયાવંમાં દેશભાગમાં સંકેત છે, માટે ૪૦સંકેત ૧ સમય અને ૪૦વરિથિતિ સમયાધિકઆવલિધા છે. ॥

निद्रादुगास्त एका अवलिगदुगं असंखभागे य । जटिइ हासच्छक्के संखिजाओ समाओ य ॥૩૩॥

નિદ્રાદિકસ્યૈકાવલિકાદિકમસંલખમાનશ્ચ । यस्तिथिः हास्यपट्के संख्येयाः समाश्च ॥૩૩॥

ઘન્યવાર્થ—નિદ્રાદુગાસ=નિદ્રાદિકેતો ૪૦રિથિતિસંકેત પ્રકા=એક રિથિતિ (એક સમય) પ્રમાણુ ય=અને જટિરૂ=અરિથિતિ આવાજિગ-
દુગાંએ આવલિધા ય=અને તે ઉપરાન્ત અસંલખમાનો= આવલિધાનો અસંખ્યાતઓ ભાગ છે, તથા હાસચ્છકે=હાસ્ય છટકેતો ૪૦રિથિ-
તિસંકેત સંલિજાઓ=સંખ્યાત સમાઓ=વધ પ્રમાણુ છે.

માવાર્થ—નિદ્રાદિકેતી ક્ષયક્રાણે અથવા સમયાધિક આવવંઅસં ભાગાધિક એ આવલિધા બેટલી રિથિતિ બાધી રહે ત્યારે
અપવર્તની સંકેત વડે સર્વોપરિ એક સમયમાત્ર રિથિતિ સર્વથી નીચેની આવવંત નીચેના ૧૩ ભાગમાં સંકેત છે. આહિ વરુ

કહ્યો છે તેમાં વર્જી દી ઉદ્યવલિક્ષ ઉમેરતાં ૨ આવલિક્ષહીન ઉવ્યસ્થિત થાય છે. તથા ૪ આયુષધોદ્કૃષ્ટ છે તેથી આયુનો જે સંક્રમ પૂર્વે કહ્યો છે તેમાં યથોદ્કૃષ્ટમાં કહ્યા પ્રમાણે એક આવલિક્ષહીન કરી અખાધાક્ષણ ઉમેરતાં જે સ્થિતિ થાય તેટલી આયુષ્યની યસ્થિતિ જાણવી. કારણકે આયુષ્યનો બાંધ પ્રવર્તતાં પ્રથમ સમયે જે સ્થિતિ બાંધી તે એક ધંધાવલિક્ષ સુધી સક્રમે નહિ, બાંધા- વલિક્ષ વીત્યા બાદ ઉદ્વર્તનીા અને નિર્વાધાત ભાવી અપવર્તનીા પ્રવર્તે છે. માટે એક આવલિક્ષહીન અખાધાક્ષરિત સર્વ સ્થિતિ (એક આવલિક્ષહીન પૂર્વોદ્કૃષ્ટ વર્ષનો ૧/૩ ભાગ અને ૩૩ સાગરોપમ ઇત્યાદિ જેટલી) આયુષ્યની યસ્થિતિ છે. એ પ્રમાણે બાધા- વલિક્ષ વીત્યા બાદ અપવર્તનીા સંક્રમે વડે પણ ઉપરની સ્થિતિઓને નીચેની પોતાની સ્થિતિઓમાં જ સક્રમણે તે વખતે યસ્થિતિ પણ એક આવલિક્ષ હીન અખાધાક્ષરિત ૩૩ સાગરોં ઇત્યાદિ હોય. આહિં અખાધા તો સ્નાયવં આદિની પણ છે, તો પણ આયુષ્યની યસ્થિતિમાં અખાધાને વિશેષિત કરવાનું કારણ એ કે-આયુષ્યની સ્થિતિનો વ્યપદેશ વિશેષતઃ ઉદ્યસ્થિતિ જેટલો (૩૩ સાગરોં-૩ પલ્લ) અખાધા રહિત કહેવામાં આવ્યો છે, માટે સ્થિતિસક્રમમાં વા યસ્થિતિમાં ઉદ્યસ્થિતિ માત્ર ન ગણતાં સત્તાસ્થિતિ જ ગણવી એમ જણાવવા માટે છે. સત્તા સ્થિતિ ગણવાનું કારણ જે સમયે ભવિષ્યના આયુનો બાંધ શરૂ થાય છે તે સમયથી એક આવલિક્ષ ગયા બાદ કરણ લાગુ પડે છે. ઉદ્વર્તનાવડે વધે છે તેમ નિર્વાધાત અપવર્તનીા વડે ઘટે પણ છે. ॥૩૧॥

॥ ઇતિ ઉદ્કૃષ્ટસ્થિતિસંક્રમપ્રમાણમ્ ॥

શ્વતરણ—એ પ્રમાણે ઉવ્યસ્થિતિસંક્રમ કહીને હવે જાન્યસ્થિતિ સંક્રમ પ્રમાણ કહેવાય છે. ત્યાં જઘંસ્થિતિસંક્રમ સ્વમાં અને પરમાં એમ બે પ્રકારે છે, ત્યા પ્રથમ સ્વપ્રકૃતિમાં જઘંસ્થિતિસંક્રમ કેટલો થાય તે કહેવાય છે.

ધાત્રણાવિચરંસપાચત્રકલોમંતવેયગાઝણં । ણગા ટિર્દે જહન્નો જટિરૂ સમયાહિગાવલિગા ॥૩૨॥

સત્વાસિં જાદુફગો સાવલિગો સો અહાડગાળં તુ । વંધુક્સસુક્ષોસો સાવાહતિર્દેં ય જાદુફગો ॥૩૧॥

સર્વાસિં યત્તિથતિકઃ સાવલિકઃ સ અથાયુષ્કાનાં તુ । વન્ધોત્ક્રુપ તન્ત્રક્રુપઃ સાવાયાસ્થિતિર્યસ્થિતિકઃ ॥૩૧॥

અન્નવાયર્થે—સત્વાસિન્નર્થે પ્રકૃતિઓનો, સાવલિગો=આવલિશ સહિત સો=તે સંકેત જાદુફગો=અસ્થિતિ સંકેત બળુવો, અહ્ન હવે આજાણં તુ=શર આયુષ્યનો વંધુક્ષોસ=ય ધોષ્ટક પ્રકૃતિઓને અનુસારે જન્મકોસ=ક્રિષ્ટ જાદુફગો=અસ્થિતિ સંકેત સાત્રાહ=અભ. ધા સહિત ઠિર્દેં વન્થિતિ જેટલો બળુવો ॥૩૧॥

આવાયર્થે—સંકેતની વખતે જેટલી સ્થિતિ વિદ્યમાન હોય તેટલી સ્થિતિ યત્તિયતિ ક્રિયાય, અને તેટલી સ્થિતિશક્તિવાળી પ્રકૃતિનો જે સંકેત તે યત્તિયતિસક્તિ ક્રિયાય, તાત્પર્ય એ છે કે-સંકેતની વખતે વિદ્યમાન સર્વ સ્થિતિ તે યત્તિયતિ ક્રિયાય, અને તે સ્થિતિ સંપૂર્ણ સંકેતની નથી, પરંતુ તે માંથી અસુક બાળ (ઉદ્યાવલિશ આદિ) છોડીને સકેય છે, જેથી અસ્થિતિ અને સંકેતસ્થિતિ બંને સરખી નથી. તેમાં સંકેતસ્થિતિનું પ્રમાણ તે પૂર્વે કહેવાઈ ગયું છે, હવે અસ્થિતિનું પ્રમાણ કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે— આયુષ્ય વિના કોઈપણ પ્રકૃતિઓની જેટલી સ્થિતિ સંકેતશ્રી અન્યથા બધ છે તેનાથી એક આવલિશ અધિક સ્થિતિ તે પ્રકૃતિમાં તે સમયે વિદ્યમાન હોય છે. કારણ કે કોઈપણ સમયે ઉદ્યાવલિશ રૂપ એક આવલિશ જેટલી સ્થિતિ વળીને જ રોષાસ્થિતિ અન્યથ સંકેત છે, માટે સંકેતસ્થિતિથી અસ્થિતિ સર્વદા એક આવલિશ જેટલી અધિકજ હોય છે. જેથી પાંધોત્ક્રુપ પ્રકૃતિઓની ક્રિષ્ટ અસ્થિતિ એક આવલિશહીન ૨૦ કોઈએ ઇત્યાદિ ઉન્થિતિપ્રમાણ છે, અને સંકેતોત્ક્રુપ પ્રકૃતિઓની ઉન્થિતિ બે આવલિશહીન ૨૦ કોઈએ ઇત્યાદિ ઉન્થિતિપ્રમાણ છે, કારણ કે પાંધોત્ક્રુપ પ્રકૃતિઓનો ઉન્થેત્તેમ ૨ આવલિશહીન હોવાથી તે ઉન્થેત્તેમમાં છેડેલી ઉદ્યાન સહિત કરતાં ૧ આવલિશહીન (પાંધોત્ક્રુપ) ઉન્થાસ્થિતિ થાય છે, અને સંકેતોત્ક્રુપનો સંકેત ૩ આવલિશહીન

ગૂર્જ
માયાન્તર
સંકેત
કર્ણસ્ ।

ઉંદિશ્વતિસંક્રમ ચત્તોક્ષોક્ષોક્ષી=અન્તઃ ક્રોડક્રોડી સાગરોપમ પ્રમાણુ છે. ॥૩૦॥

માર્ગર્થ—ચણે દર્શનચોડનીયનો સત્તાવાળો છુવ ચિચ્યાત્મની ૭૦ ક્રોડક્રોડ ઉંદિશ્વતિ ધાંધીને અન્તર્મું સુધી અવશ્ય મિથ્યાત્મમાં જ રહીને અને ત્યારબાદ સમ્યક્ત્વ પામી મિથ્યાત્મની અન્તર્મું હીન ૭૦ ક્રોડક્રોડ રિશ્વતિને સમ્યક્ત્વમાં અને મિશ્રમાં સંક્રમાવે. ત્યાં સંક્રમાવદિક્ષ વીર્યા બાદ ઉદયાવદિક્ષથી ઉપરની (અન્તર્મું અને ૨ આવદિક્ષહીન ૭૦ ક્રોડક્રોડ) સમ્યક્ત્વની રિશ્વતિને અપવર્તના કરણવડે સમ્યક્ત્વમાં જ નીચે સંક્રમાવે, અને મિશ્રનો રિશ્વતિને પણ સંક્રમાવદિક્ષ વીર્યા બાદ ઉદયાવદિક્ષથી ઉપરની તેડલી જ રિશ્વતિને સમ્યક્ત્વમાં (પર પ્રકૃતિમાં) સંક્રમાવે, તેમજ અપવર્તનાકરણ વડે પોતાની પ્રકૃતિમાં (મિશ્રમાં) નીચે સંક્રમાવે, જેથી મિથ્યાનો ઉંદિશ્વતિસંક્રમ અન્તર્મું હીન, અને સમ્યનો તથા મિશ્રનો બે આવદિક્ષ અધિક અન્તર્મું હીન ઉત્કૃષ્ટ રિશ્વતિસંક્રમ થાય છે.

તથા આહારક અને તીર્થકર નામનો રિશ્વતિબંધ અન્તઃ ક્રોડક્રોડ સાગરોપમ છે. તેમજ સંક્રમથી પણ અન્તઃ ક્રોડક્રોડ સાગરોપમ રિશ્વતિસત્તા થાય છે, પરન્તુ ચૂળપ્રકૃતિ દુષ્ટ ૨૦ ક્રોડક્રોડસાં રિશ્વતિસત્તા થતી નથી. તો પણ તે સંક્રોડકૃષ્ટ જ ગણાય. કરણકે સારવાદમથી પ્રારંભીને અતિવૃત્તિ સુધી ઉંદિશ્વતિબંધ પણ અન્તઃ ક્રોડક્રોડ નો જ થાય છે અને આ પ્રકૃતિઓમાં જિનનામ ચોથેથી અને આહારક સાતમેથી બંધાય છે. તક્ષવત એ છે કે-ઉંદિશ્વતિ બંધની અન્તઃક્રોડક્રોડક્રોડક્રોડ ઉંદિશ્વતિ સંક્રમથી થયેલી અન્ત-ક્રોડક્રોડ સત્તા સંખ્યાતણી ગુણી અધિક જાણુવી. ॥૩૦॥

અવતરણ—કેવે બંધોત્કૃષ્ટ અથવા સંક્રોડકૃષ્ટ પ્રકૃતિઓની રિશ્વતિ જે સમયે અન્તર સંક્રમે તે સમયે પોતાની રિશ્વતિસત્તા કેટલી હોય છે । તે આ ગાથામાં દર્શાવાય છે.

એ પ્રમાણે દેશદિક્ષમાં ૫૦ ખંડે ૮૦ સ્થિતિઓ થય તેમાં ૧૦ ઉદ્યાપન શુદ્ધ છે. ૪૦ દેવનરક મનુષ્ય ત્રિભિશ્વન, ૧૫ મનું દેવિ મિશ્રત છે, અને ૧૫ શુદ્ધ નરકભાત છે એટલે શુદ્ધ વા નરકભાત કહી તે રમણ સંગળવા માટે છે, અન્યથા ઉદ્ધર્તના અપવર્તના વડે એ સ્થિતિઓ શુદ્ધ રહેલી નથી, તથા મનુષ્યની સ્થિતિઓ દેવમાં ૭૦ સંક્રમી તે મૂળ નામકર્મના ૧૦૦ ની અપેક્ષાએ ત્રણ આત્મિકા હીન સંક્રમવાથી ત્રિઆવલીકા હીન સ્થિતિ સંક્રમ સંક્રેમણુદ્ધતો એ રીતે જાણવે.

અવતાર—ગાથામાં કહેલા સત્તરિ પદથી મિથ્યાત્વનો પણ (ખધોદુષ્ટનો) બે આવાલિકાહીન સંક્રમ કહેા, પરન્તુ મિથ્યાત્વનો ઉં સ્થિતિસંક્રમ અત્તર્યુંં ન્યૂન જાણવેા. કારણ કે—મિથ્યાત્વની ૭૦ કોંડોંસાં ઉં સ્થિતિ ખધાયા બાદ જીવ જથન્યથી પણ અત્તર્યુંં સુધી અવશ્ય મિથ્યાત્વેજ રહે, ત્યાર બાદ સમ્યક્ત્વ પામીને તે અત્તર્યુંં ન્યૂન ૭૦ કોંડોં સ્થિતિસત્તાને સમ્યક્ત્વ ચોહનીયમાં અને મિશ્ર ચોહનીયમાં સંક્રમાવે છે, તે કારણથી મિથ્યાત્વ ખધોદુષ્ટ હોવા છતાં પણ એનો ઉં સંક્રમ અત્તર્યુંં હીન હોય છે.

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં બધેયોગ્ય પ્રકૃતિઓના ઉંસ્થિતિસંક્રમનું પ્રમાણ કહીને હવે આ ગાથામાં નહિં બધાલી પ્રકૃતિઓ (મિશ્ર-સમ્યં) ના ઉંસ્થિતિ સંક્રમનું પ્રમાણ કહે છે.

મિચ્છત્સુવકાસો મિન્નસુહુત્તણ્ણો ડ સમમત્તે । મિરુસેવંતોકોઢાકોહી આહારાતિયપરે ॥૩૦॥

મિથ્યાત્વસ્યોત્કટો મિન્નદુર્ત્તનસુ સમ્યક્ત્વસ્ય । મિશ્રસ્યૈવં અન્તઃકોટીકોટય આહારકતીર્થકાયોઃ ॥૩૦॥

અન્યથાર્થ—મિચ્છત્સ=મિથ્યાત્વનો વક્ત્રોસો=ઉંસ્થિતિસંક્રમ મિન્નસુહુત્તણ્ણો ડ=અન્તર્યુંં ન્યૂન જ હોય છે, સમમત્તે=સમ્યંચોહની, અને મિરુસે=મિશ્રચોહનો પણ દર્શાવે પ્રમાણે અન્તર્યુંંહીન છે. તથા આહાર=આહારશ્રદ્ધિક (સમક્ર) અને તિયપરે=તીથકેર નામકર્મનો.

બધોદેખાની બે આવાલિહાંની રિથતિસંક્રમની રચાપના.

બધોદેખાનરક્રિક (૨૦
ક્રોડી૦=૧૦૦

અ	બ	ક	ડ
બધાવલિ ૫૦	ઉદયા ૧૦	૬૦ (સંક્રમવાયોગ્ય રિથતિઓ ૨ આવંન્યૂન ૨૦ ક્રોડી૦)	૫
મનુદિક્રી સ્વરૂપ રિથ- બધ (૧૫ ક્રોડી૦)૭૫	અ	બ	ક
ઉદયા ૦ અપતદેશ ૧૦ ૧ આવંન્યૂન ૧૫ ક્રોડી૦ પતદેશ રિથતિ (આ ૨ આવંન્યૂન નરક્રિક સંક્રમતા) ૬૫ આ સંક્રમતા			

સંક્રમણી ક્રોડેય થયેલ
મનુ ૨ ૯૦

અ	બ	ક	ડ
ઉદયા ૧૦ મનુની	૬૦ (નરક્રિકામિશ્રિત મનુ રિથતિઓ ૨ આંહીન ૨૦ ક્રોડી૦ સાં) માથો ૭૦ રિથતિઓ પુન શુદ્ધરિથઓ.	દેવક્રિકમા સંક્રમવા થોડા છે	૫

ઉપરના આજોખમા નરક્રિકની ૨૦ ક્રોડી૦ પ્રમાણુ “જ ૬” રિથતિમાથો બધાવલિકા ૧૦ સમયબાદ જતા ૯૦ સમયની રિથતિમાથો ૧૦ સમયની ઉદયા ૦ ઉપરાન્તની ક ૫ [૬૦ રિથતિઓ] મનુબધિક્રીની “જ વ” ઉદયાવંન્યૂન રહિત “વ ૬” ૬૫ રિથતિમા સંક્રમતા મનુબધિક્રીની ૬૦ સમયમાણુ રિથતિ થઇ, જ્યાં ૧૦ સમયમાણુ અ બ ઉદયાવલિકા શુદ્ધ મનુબધિરિથતિ છે, અને તે ઉપરનો “બ ૬” ૬૫ રિથતિઓ મનુબધ અને નરક્રિકામિશ્રિત છે, અને તે ઉપરાન્ત “ક ૫” ૧૫ રિથતિઓ શુદ્ધ નરક્રિકાત છે.
દેવક્રિકની સ્વરૂપ બધ ૫૦

સંક્રમણી દેવક્રિકની ઉંરિથતિ ૬૦

ઉદયા ૧૦	૪૦ પતદેશ રિથતિઓમા ૭૦ સંક્રમતા
ઉદયા ૧૦	૪૦
	૩૦

આદિ સ્થિતિઓ પોતપોતાના સંક્રમ વખતે એક આવાલિક્ષણીન સત્તાવાળી હોય છે, વળી એ બાંધાવલિક્ષણ વીર્યા બાદ અન્યમાં સંક્રમતી વખતે સત્તાગત (આવાલિક્ષણ હીન) સર્વસ્થિતિ સંક્રમતી નથી, પરંતુ એમાંથી ઉદયાવલિક્ષણ પણ સર્વધન્યને અચોગ્ય હોવાથી તે આવાલિક્ષણ પણ સંક્રમતી નથી, માટે એ ઉદયાવલિક્ષણ ઉપરની કુલ બે આવાલિક્ષણ ન્યૂન જેટલી ઉન્નિશ્ચિતિ સ્વમાં કે પરમાં સંક્રમે છે, જેથી એ બાંધાકૃત પ્રકૃતિઓનો ઉન્નિશ્ચિતિસંક્રમ બે આવાલિક્ષણ હીન ક્ષણે છે. ઉદાહરણ તરીકે-નરકદિક્ષણી ૨૦ ક્રોડેશં સાગ-રોપમ સ્થિતિ (બાંધાકૃત હોવાથી સ્વપ્રદાસ્થિતિ ગુલ્ય સ્થિતિ) બાંધાયા બાદ બાંધાવલિક્ષણ વીર્યા પછી ઉદયાવલિક્ષણ ઉપરની કુલ બે આવાલિક્ષણ ૨૦ ક્રોડેશં સ્થિતિને ૧૫ ક્રોડેશં સાં પ્રમાણુ બાંધાતા મનુષ્યદિક્ષણમાં મનુદ્ધીક્રમી ઉદયાવલિક્ષણ ઉપર સંક્રમે આવે છે, જેથી નરકદિક્ષણે ઉન્નિશ્ચિતિ સંક્રમ બે આવાલિક્ષણ હીન ૨૦ ક્રોડેશં સાગરોજેટલી ગણાય, અને સંક્રમતી પ્રથમ સમયે મનુષ્યદિક્ષણી સ્થિતિસત્તા (સ્વબાંધથી) જે ૧૫ ક્રોડેશં હતી તે નરકદિક્ષણ સંક્રમથી પોતાની ગારણની ઉદયાવલિક્ષણ સહિત ગણતાં એક આવાલિક્ષણીન ૨૦ ક્રોડેશંસાગરો જેટલી થઈ, અને એજ કારણથી મનુષ્યદિક્ષણ સંક્રમેાકૃત (અર્થાત્ સંક્રમથી જ ઉન્નિશ્ચિતિસત્તાવાળું) ગણાય, પણ બાંધાકૃત નહિ.

તથા સંક્રમેાકૃત પ્રકૃતિઓનો, ઉન્નિશ્ચિતિસંક્રમ ત્રણ આવાલિક્ષણીન હોય છે, તે આ પ્રમાણુ—ઉપર ક્ષણા સુજળ મનુષ્યદિક્ષણ સંક્રમેાકૃત છે, એટલે નરકદિક્ષણ સંક્રમવાથી એમાં જે એક આવાલિક્ષણ હીન ૨૦ ક્રોડેશં સ્થિતિસત્તા થઈ છે તે પુનઃ દેવદિક્ષણમાં સંક્રમે તે। સંક્રમત નરકદિક્ષણી સંક્રમવાલિક્ષણ વીર્યા બાદ અનન્તર સમયે બાંધાતા ૧૦ ક્રોડેશં પ્રમાણુવાળા દેવદિક્ષણમાં સંક્રમે, અને તે પણ મનુદ્ધીક્રમી ઉદયાવલિક્ષણ છોડીને ઉપરની સ્થિતિ જ સંક્રમે, જેથી ત્રણ આવાલિક્ષણીન ૨૦ ક્રોડેશં જેટલો મનુષ્ય દિક્ષણે સંક્રમ દેવદિક્ષણમાં થયો, તેથી સંક્રમેાકૃત પ્રકૃતિઓનો ઉન્નિશ્ચિતિસંક્રમ ત્રણ આવાલિક્ષણીન ક્ષણે તે યુગ્મ છે.

સંક્રમ અભિગુણાદ્યે આવાલિખાહીન થાય છે વિન્ધને સેવાળ=શેષ (સંક્રમોદૃષ્ટ) કમોની આભિગિર્ણો=ત્રણ આવાલિખાહીન ઉન્
રિશ્વતિખંધ જેટલો થાય છે. ॥૨૮॥

આવાશ્ય:—સાનાં ૫-રશ્નીનાં ૬-અનત ૦ ૫-આયુ ૪-અશાતા-નરક ૨-તિર્થ ૦ ૨-એકે ૦-૫એ ૦-તૈ ૦ ૭-આદાં ૦ ૭-દૈ ૦ ૭-નીલ
તિકત રહિત અશુભવર્ણાદિ ૭-અયુ ૦-પરાં ૦-ઉપ ૦-ઉચ્છ્વાસ-આત ૫-ઉર્ધ્વાત-નિર્માણ-હુ ૩૬-સેવાર્ત-કુખગતિ-રશ્નાં ૦-ત્રસ ૪-અરિધર
૬-નીચ-ક્રધાય ૧૬-મિશ્રધાં એ ૯૭ મકૃતિ વતોક્ષ્ટ છે, અર્થાત્ પોતાની મૂળમકૃતિના ઉન્રિશ્વતિખંધ જેટલીજ એ ઉત્તરમકૃતિ-
ઓની પણ ઉન્રિશ્વતિ ખંધાય છે, અને શેષ ૬૧ મકૃતિઓની ઉન્રિશ્વતિ પોતાની મૂળમકૃતિના ઉન્રિશ્વતિખંધ જેટલી બધાલી
નથી, હીન રિશ્વતિ ખંધાય છે, છતાં એમાં મૂળમકૃતિ જેટલા બધવાળી ખીલ (બંધોદૃષ્ટ) મકૃતિઓના સંક્રમથી એ ન્યૂનરિશ્વતિ-
બધવાળી મકૃતિની રિશ્વતિ સત્તા સંક્રમલી મકૃતિના જેટલીજ સર્વોદૃષ્ટ (બંધોદૃષ્ટ જેટલી અથવા સ્વમૂલમકૃતિની રિશ્વતિ જેટલી)
થઈ જવાથી એ મકૃતિઓ સક્તમોક્ષ્ટ કહેવાય છે, અર્થાત્ ખીલ મકૃતિના સંક્રમ વડે એની ઉન્રિશ્વતિ થાય છે, પરન્તુ બંધાલી
વખતે ઉન્રિશ્વતિ ખંધાલી નથી. એ પ્રમાણે આદિ બંધોદૃષ્ટ અને સંક્રમોદૃષ્ટ એ બે પ્રકારની મકૃતિઓ કહી. એમાં આશુબની બે
મકૃતિઓ જો કે સ્વમૂળમકૃતિ જેટલા રિશ્વતિબધવાળી નથી તો પણ સંક્રમ વડે ઉન્રિશ્વતિ સત્તા ન થવાથી તિર્થગાથુ નરાયુને
પણ બંધોદૃષ્ટ તરીકે ગણાવ્યાં છે, અને દેવાયુ નરકાયુ તો બંધોદૃષ્ટ છે જ,

પૂર્વોક્ત બંધોદૃષ્ટ મકૃતિઓના ઉન્રિશ્વતિસંક્રમ પોતાના ઉન્રિશ્વતિબધથી બે આવાલિખ જેટલી ન્યૂન કહ્યો છે, તે આ પ્રમાણે—
કેહપણુ રિશ્વતિ બંધોધા બાદ એક આવાલિખ (બંધોધાલિખ) જેટલો કાળ વીત્યા પછી જ સ્વમકૃતિમાં કે પરમકૃતિમાં સંક્રમવા
ગોચ થાય છે, એટલે એક આવાલિખ ગયા બાદ જ સંક્રમ શરૂ થઈ શકે છે, જેથી વિવક્ષિત સમયે બંધ થલી ૨૦-૩૦ કોંટીંગ

કરવા તે હઠતેના, તથા તેજ પ્રકૃતિરૂપે ક્ષયમ રાખી અલ્પ સ્થિતિવાળા કરવા તે અવર્તન, અને વિવશિત પ્રકૃતિના કર્માણુઓને તે પ્રકૃતિરૂપે ક્ષયમ ન રાખતાં અન્યપ્રકૃતિરૂપે બનાવતાં સ્થિતિ પણ અન્યપ્રકૃતિરૂપેજ ધાર-ગણાય. આટે એ રીતે સ્થિતિને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવી તે પ્રજ્ઞાત્મકતત્વન સ્થિતિસંક્રમ કહેવાય. આર્હિ કર્માણુઓથી કર્માણુઓનો કાગ જૂની વસ્તુ નથી, તેથી તે પ્રકૃતિને પ્રકૃતિરૂપે ક્ષયમ રાખી કેવળ સ્થિતિનેજ ખીછ પ્રકૃતિમાં લઈ જવાય નહિ, આટે ત્રીજા પ્રકારના સ્થિતિસંક્રમમાં સ્થિતિ લઈ જવી એટલે તે સ્થિતિવાળા કર્માણુઓને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવા એવો અર્થ જાણવો. અર્થાત્ કાગ અરૂપી છે તેનો સંક્રમ હોય નહિ, તેથી સ્થિતિનો સંક્રમ એટલે તે સ્થિતિવાળા કર્મપરમાણુઓને પોતાનીજ પ્રકૃતિમાં નીચેથી ઉપાડી આધિ સ્થિતિવાળા પરમાણુઓ સાથે લેખવી દેવા તે હઠતેના સ્થિતિસ્થાવર, અને પોતાનીજ પ્રકૃતિમાં ઉપરથી ઉતારી નીચે અલ્પસ્થિતિવાળા પરમાણુઓ સાથે લેખવી દેવા તે અવર્તન સ્થિતિસ્થાવર, અને અન્યપ્રકૃતિમાં લઈ જવા તે પ્રજ્ઞાત્મક સ્થિતિસ્થાવર જાણવો, એમાં ખુદલા પો પ્રકારનો સ્વક્રમ અને ત્રીજો સંક્રમ પાસંક્રમ કહેવાય છે. ॥૨૮॥

અવત્તણ—એ પ્રમાણે સ્થિતિસંક્રમના લેહ અને વિરોધ લક્ષણ એ પે અર્થાધિકાર કહીને હવે હઠાટિસ્થિતિસ્થાવર નામનો ત્રીજો અર્થાધિકાર કહેવાય છે—

ત્રીસાસત્તરિચત્તારીસા વીસુદ્ધિકોદિકોડીળં । જેટુ આલિગુગહા સેસાળ વિ આલિગતિજૂળો ॥૨૯॥

ત્રિસાસસત્તરિચત્તારીસા દ્વિગચ્ચુદ્ધિકોડીકોટીનામ્ । જ્યેષ્ઠ આવલિકાદિક્કલીના, ચેષાળામખાવલિકાત્રિ મોતઃ ॥૨૯॥

અન્યાર્થ:—ત્રીસાંવકોડીળં=૩૦-૭૦-૪૦-૨૦ કૈાંકૈાંસાગરેાં સ્થિતિગધવાળાં (ખધોદૃષ્ટ) કર્મોતો જેટુ=જ્યેષ્ઠ-ઉદ્ધૃષ્ટ સ્થિતિ-

માત્રાર્થઃ—આન્યાર્થપત્ સુખમ છે. ॥૨૭॥ इति प्रकृतिसंक्रमः ॥

॥ अथ स्थितिसंक्रमः ॥

અવતરણ—પ્રકૃતિસંક્રમનું સ્વરૂપ કહીને હવે સ્થિતિસંક્રમ કહેવાનો આવસર છે, તેમા લેઈ, વિશેષ લક્ષણ-ઉકેલ સ્થિતિસંક્રમ પ્રમાણ, ૪૯મ ન્થિતિસંક્રમ પ્રમાણ, સાદાદિ પ્રરૂપણ, અને સ્વામિન્વ પ્રરૂપણ એ ૬ અધિકાર કહેવાના છે, તેમાં આ, ગાથામાં સ્થિતિસંક્રમના મેદઃ અને વિશેષલક્ષણ એ યે કહેવાય છે.

तिइसंक्रमो सि बुद्धि मूलत्तरपाइओ य जा हि तिई । उव्हिया व ओव्हिया व पाइं निया व ऽण्णा ॥ २८ ॥

સ્થિતિસંક્રમ ફરુવ્યતે મૂલોત્તરપ્રકૃતીનાં વ યા હિ સ્થિતિઃ । ઉવ્હત્તિવા વાડવત્તિવા વા મક્રુતિ નીંતા વાડન્યામ્ ॥૨૮॥

અન્યવાર્થ—મૂલુત્તરપાઈઓ ય=પુનઃ મૂલપ્રકૃતિઓની અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓની જા હિ તિઈ=જે સ્થિતિ, તેની ઉવ્હાડિયા=ઉદ્ભવના કરવી, વ=અથવા. ઓવ્હિયા=અપવર્તના કરવી, વ=અથવા. અણ્ણ પાઈ=અન્યપ્રકૃતિ રૂપે નીયા=પ્રમાડની (અન્યપ્રકૃતિમાં પ્રાક્ષિપ કરવી) તે તિઈ-સક્રમો=સ્થિતિસંક્રમ સિ=ઓમ બુદ્ધિ=કહેવાય ॥૨૮॥

માત્રાર્થ—સ્થિતિસંક્રમ ૨ પ્રકારનો છે-૧ મૂળપ્રકૃતિ સ્થિતિસંક્રમ, ૨ ઉત્તરપ્રકૃતિ સ્થિતિસંક્રમ. પુનઃ મૂળપ્રકૃતિ સંબંધિ સ્થિતિસંક્રમ સોનાવરણીયાદિ લેઈ ૮ પ્રકારનો, અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓ સંબંધિ સ્થિતિસંક્રમ મતિસોનાવરણીય આદિ લેઈ ૧૫૮ પ્રકારનો છે. એમાં મૂળ વા ઉત્તર જે પ્રકૃતિના કમણીઓ જે સ્થિતિવાળા છે, તેને તેજ પ્રકૃતિરૂપે કાયમ રાખીને તેથી અધિક સ્થિતિવાળા

છે તે આ ગાથામાં કહે છે—

તિગદુગસયં છપંચગનત્તદ્ ય જડસ્સ દ્વકલીસાણં । દ્વાંતસેહિજોગે વજિય તીસિયુળતીસાસુ ॥૨૬॥

ત્રિક્ષયધિક્ષતં પદ્મંચનવતિચ્ચ યતેરેકત્રિચિતિ । એકાન્તશ્રેણિયોપયાન્ વર્જયિત્વા ત્રિચદેકોત્રિચિતિ ॥૨૬॥

અન્યાર્થ—જડસ્સ=બ-૮માં શુભ૦વર્તી થતોને દેવ પ્રાપ્તોચ્ચ તિય(સય) ૧૦૩, દુગ(સય) ૧૦૨, ચ=અને છ(તજ્ઞ) ૬૬, પંચગનત્ત=૬૫ એ ૪ સ્થાનો। દ્વકલીસાણ=૩૧ ના પદ્મ૦માં સંકેતો, અને દ્વાંતસેહિજોગે=ઓશ્રાંત શ્રેણિપ્રાપ્ત સ્થાનો (૧૦૧-૬૪-૮૬-૮૮-૮૯) વજિય=ચળીને શેષ (૧૦૩-૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨) સંકેતસ્થાનો તિસ=૩૦ ના પદ્મશ્રદ્ધમાં તથા દ્યુળતીસાસુ=૨૬ ના પદ્મશ્રદ્ધમાં સંકેતો ॥૨૬॥

આવાર્થ—આન્યાર્થવત્ સુગમ છે, વિશેષ કે—ઓશ્રાંત શ્રેણિ પ્રાપ્ત સંકેતસ્થાનો કેવળ ૧ યથા ક્ષીતિરૂપ પદ્મશ્રદ્ધમાંજ સંકેતો છે, બીજો નહિ ॥૨૬॥

અટુવીસાણ વિ તે વાસીહૃતિસયવજિયા પંચ । તે ચ્ચિય વાસીહૃજુયા સેસેસું છત્તત્તદ્દેવ વજ્ઞા ॥૨૭॥

અઘાવિશ્વતવપિ તાનિ દ્રવચીતિર્જિજ્ઞતવજિતાનિ પંચ । તાન્યેવ દ્રવચીતિયુતાનિ શેષેષુ પાળવતિવજિતાનિ ચ ॥૨૭॥

અન્યાર્થ—અટુવીસાણ વિ=૨૮ ના પદ્મશ્રદ્ધમાં પશુ વાસીહૃતિસયવજિયા=અચારી અને ઓશ્રેણી તથા ચળીને તે=તેજ પદ્મ=પ્રાપ્તસ્થાનો (૧૦૨-૬૬-૬૫-૬૩-૮૪) સંકેતો છે. સેસેસું=ઓ હિવાધના શેષ પદ્મશ્રદ્ધમાં (૨૬-૨૫-૨૩ માં વાસીહૃજુયા=૮૨ શુદ્ધ વ=અને છત્તત્ત=૭ નું વળીને તે ચ્ચિય=તેજ પ્રાપ્ત સ્થાનો (૧૦૨-૬૫-૬૩-૮૪-૮૨) સંકેતો છે ॥૨૭॥

ત્રયોવિંશતિઃ પંચવિંશતિ, પઠ્ઠિશતિષ્ટાવિંશતિરેકોનવિંશત્ । ત્રિંશદેકત્રિંશદેકઃ પતદ્ગ્રહા અષ્ટૌ નાસઃ ॥૨૪॥
 અન્યથાર્થ—નાતસ=નામકર્મના તેવીસ ૨૩-૨૫-૨૬-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૧ એ અટ્ટ=૮ પઠિગ્રહા=પતદ્ગ્રહો છે ॥૨૪॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થવા સુગમ છે ॥૨૪॥

શ્વતરણ—ક્યા સંકેમસ્થાનો ક્યા પતદ્ગ્રહમાં સંકેમે ? તે કહે છે—

एकगदुगसय पणचउनउई ता तेरसूणिया वावि । परमवियबंवोच्छेय उपरि सेढीइ एविकरसे ॥२५॥

एकद्विशतं पंचचतुर्नवतिसास्त्रयोदशोना वाऽपि । परमविक्रीवन्धव्युच्छेद उपरि श्रण्योरेकस्याम् ॥२५॥

અન્યથાર્થ—સેઢી=અન્ને શ્રુતિમાં પરમવિય=પરલવે વેદવા યોગ્ય પ્રકૃતિઓનો વવશોચ્છેય=અન્યવિચ્છેદ થયા બાદ એકિતસે=એક યશઃ

કીર્તિ બંધમાં રહે ત્યારે તેમાં એકગા(સય) દુગાસ=૧૦૧, ૧૦૨, પગ(તવડ), ચત્તનડ=૯૫, ૯૪ એ ચાર સ્થાનો, તથા તા=એજ ચાર સ્થાનવાળી પ્રકૃતિઓમાંથી તેસ જાળિયા વા વિ=સૂક્ષ્મ ત્રિક આદિ તેર પ્રકૃતિઓનો ક્ષય થયા બાદ તેને ન્યુન કરવાથી ઉપજતા ૮૮, ૮૯, ૮૨, ૮૧ એ ચાર સંકેમસ્થાનો પણ સંકેમે ॥૨૫॥

માવાર્થ—ઉપશમશ્રુતિમાં તથા ક્ષપકશ્રુતિમાં પરલવમાં વેદવા યોગ્ય નામની ૩૦ પ્રકૃતિઓનો જ્યારે બંધવિચ્છેદ થાય ત્યારે દેવળ એક યશઃકીર્તિ પ્રકૃતિ બધાય છે, જેથી યશઃકીર્તિ(પતદ્ગ્રહ)માં ૧૦૧-૧૦૨-૯૫-૯૪ (અને એ દરેકમાંથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્ત સાધારણ આદિ નામની ૧૩ પ્રકૃતિનો ક્ષય થતાં) ૮૯-૮૮-૮૨-૮૧ એ આઠ સત્તાસ્થાનો સંકેમે છે ॥૨૫॥

શ્વતરણ—પૂર્વ ગાથામાં ૧ના બંધરૂપ પતદ્ગ્રહમાં ૮ સંકેમસ્થાનો કહીને હવે ૩૧ ના બંધરૂપ પતદ્ગ્રહમાં ૪ સંકેમસ્થાનો

અન્યથાર્થ—આ સંક્રમસ્થાન અણુપુત્રિ=આનુપૂર્વીએ-આનુક્રમે પ્રાપ્ત થાય છે કે અણુપુત્રનો=આનાનુપૂર્વીએ પ્રાપ્ત થાય છે ? કે બાન્ને રીતે પ્રાપ્ત થાય છે ? તે બેનું તથા દિહિગોહાનિ=દંડ્યનસોહનીય ક્ષીણ=ક્ષીણ થયે પ્રાપ્ત થાય છે ? કે અક્ષીણ=ક્ષીણ થયા વિના ? કે બાન્ને રીતે ? તથા હજાસામેય=હિપથામકને પ્રાપ્ત થાય છે કે ક્ષત્રોય=ક્ષપકને પ્રાપ્ત થાય છે ? કે બાન્નેને ? એ ત્રણ રીતે સંક્રમસ્થાનોની સંકલના પતદ્વ્યંજિમાં વિચારથી, વિચારીને કયા પતદ્વ્યંજમાં કયું સંક્રમસ્થાન હોય તેનો નિર્ણય કરી લેવો. ॥૨૨॥

માવાર્થ—અન્યથાર્થમાં કથા પ્રમાણે. ॥૨૨॥

અવતરણ—હવે નામકર્મનાં ૧૨ સંક્રમસ્થાન છે તે કહેવાય છે—

તિટ્થોગસયં છપ્પણચડતિગનડઈં ય ઇગ્ગનડઈયા । અટ્ઠચડ્ઠગેક્કસીદ્ધય સંકમા વારસ ય છટ્ઠે ॥૨૩॥

ત્રિદ્વયેકચત્તં પદ્યંચચતુચ્ચિનવત્તિથૈકોનનવતિઃ । અટ્ઠચટ્ઠયૈકાશીતિઃ સંક્રમા દ્વાદશ ચ ષટ્ઠે ॥૨૩॥

અન્યથાર્થ—તિ.સયં, દુગા.સયં, ફાગસયં=૧૦૩, ૧૦૨, ૧૦૧ (જાનકા)=૯૬, પ્પણ(નકા)=૯૫, ચ્ચડ(નકા)=૯૪, તિગનકા=૯૩, ય=અને ઇગ્ગનકા=૯૨ અટ્ઠ(અસીદ્ધ) ૯૮, ક્કડ(અસીદ્ધ) ૯૪, દુગા(અસીદ્ધ)=૯૨, અને પ્પક્કસીદ્ધ=૯૧ એ વારસ ય=૧૨ સંક્રમસ્થાનો. છટ્ઠે=૭૪ કર્મનાં એટલે નામકર્મનાં છે ॥૨૩॥

માવાર્થ—નામકર્મનાં ૧૦૩-૧૦૨-૧૦૧-૯૬-૯૫-૯૪-૯૩-૯૨-૯૧ એ ૧૨ સંક્રમસ્થાનો છે.

અવતરણ—હવે આ ગ્રાંથમાં નામકર્મનાં ૮ પતદ્વ્યંજસ્થાનો કહે છે—

તેવીસપંચવીસા છન્વીસા અટ્ઠવીસગ્ગતીસા । તીસેક્કતીસણં પાહિગાહા અટ્ઠ નામસ્સ ॥૨૪॥

માં વોધવ્જા=સંકેતમતી જાણવો. લક્ષ્ય=૬ પ્રકૃતિઓ. નિયમાન્નિશ્ચય દુર્ગમિ=૨ માં સંકેતો, અને પંક્ત=૫ પ્રકૃતિઓ. તિગે ય એકાદુગે=૩ માં ૧ માં અને ૨ માં સંકેતો. ॥૨૦॥

ભાવાર્થ:—૨-૩ માં ૮નો સંકેત ક્ષાધિશિખમયમકને, ૪ માં ૮ નો સંકેત ઉપશ્ચોખંને, ૩-૪ માં ૭ નો સંકેત ઉપશ્ચોખંને, ૨ માં ૬ ક્ષાધિશિખંને, ૩ માં ૫ ઉપશ્ચોખંને, અને ૧-૨ માં ૫ ક્ષાધિશિખંને હોય છે. ॥૨૦॥

ચત્તારિતિગચઝકર્કે તિન્નિ તિગે એકકગે ય વોધવ્જા । દો દુસુ એકકાણ વિય એકકા એકકાણ વોધવ્જા ॥૨૧॥
ચતસ્રલિંગે ચતુર્કે, તિસ્રલિંગે એકકે ચ વોદ્ધવ્યા: । દ્વે દ્વયોરેકસ્યામાપિ ચૈકૈશ્વસ્યાં વોદ્ધવ્યા ॥૨૧॥

અન્યવાર્થ:—ચત્તારિ=૪નો. સંકેત તિગચઝકર્કે=૩ માં અને ૪ માં થાય છે. તિન્નિ=૩નો સંકેત તિગે એકકો ય=૩ માં અને ૧ માં વોધવ્જા=જાણવો, દો=૨ પ્રકૃતિનો સંકેત દુસુ એકકાણ વિન્નિ=૨ માં અને ૧ માં ૫જી જાણવો. તથા એકકા=૧ નો સંકેત એકકાણ=૧ માં વોધવ્જા=જાણવો. ॥૨૧॥

મોવાર્થ:—૩ મા. ૪ ઉપશ્ચોખંને, ૪ માં ૪ ક્ષપકને, ૩ માં ૩ ક્ષપકને, ૧ માં ૩ ક્ષાધિશિખંને ૨ માં ૨ ક્ષપકને અને ઉપશ્ચોખંને, ૧ માં ૨ ક્ષાધિશિખંને, અને ૧ માં ૧ ક્ષપકને સંકેત જાણવો. ॥૨૧॥

અવતરણ—પદ્મશ્રદ્ધમા સંકેતમથાનોની સંકલ્પા કરવી હોય તો તે સંકલ્પા શોધવાનો-ગોઠવવાનો ઉપાય આ ગાથામાં દર્શાવે છે—
અણપુઠિવજાણપુવ્વો ક્ષીણમક્ષીણે ય દિટ્ઠિમોહસ્મિ । ડવસામગેય સ્વવગે ય સંકમે મમગણોવાયા ॥૨૨॥

અણપુવ્વનાણુપુવ્વો, ક્ષીણેક્ષીણે ચ દિટ્ઠિમોહે । ડવસામકે ચ ક્ષપકે ચ સંકમે માર્ગગોપાયા: ॥૨૨॥

૪ માં ચટ્ઠાસ=૧૮ નો સંક્રમ ૫ણ ક્ષાધિપ્રથમધને ૭ છે, તથા છસુ પાઠસુ=૬ મધુતિઓમાં ચત્ઠાસ=૧૪ નો સંક્રમ ઉપશ્ચોપ-
શમધને છે, તથા છપ્પ=૬ માં અને પળાપ્તિ=૫ માં 'તેસાં=૧૩ નો સંક્રમ છે, ત્યાં ૬ માં ઉપશ્ચોપશમધને, અને ૫ માં ક્ષપધને
હોય છે. ॥૧૮॥

મતાર્થ—અન્નપાશ્વર્થમાં ક્રલા પ્રમાણે. ॥૧૮॥

પંચ ચતુર્થકે વારસ પક્કારસ પંચમે તિગચતુર્થકે । દસગં ચતુર્થકપણમે નવગં ચ તિગપ્તિમિ બોધવં ॥૧૯॥

પક્કારકે ચતુર્થકે દ્વાદશૈકાદશપક્કારકે ત્રિકે ચતુર્થકે । દસગં ચતુર્થકે પક્કારકે, નવગં ચ ત્રિકે વોદ્ધવ્યમ્ ॥૧૯॥

અન્નપાર્થ—પંચ=૫ માં (ક્ષપધને) અને ચતુર્થક=૪ માં (ક્ષાધિપ્રથમધને) વારસ=૧૨ સંક્રમે છે. તથા પંચમે=પાંચમાં (ઉપ-
ઉપ અને ક્ષપધને), તિગ=૩ માં અને ચતુર્થક=૪ માં (ક્ષાધિપ્રથમધને) પક્કારાસ=૧૧ મધુતિઓ સંક્રમે છે. તથા ચતુર્થક=૪ માં
અને પળમે=૫ માં (ઉપઉપ અને ક્ષપધને) દસાં=૧૦ નો સંક્રમ હોય છે. ચ=અને તિગપ્તિ=૩ ના પતદશમાં (ક્ષાધિપ્રથમે) નવગં
૯ નો સંક્રમ હોય છે. ॥૧૯॥

મતાર્થ—અન્નપાશ્વર્થત્તુ પ્રમાણે. ॥૧૯॥

અટ્ટ દુગતિગચતુર્થકે સત્ત ચતુર્થકે તિગે ય બોધવ્યા । છપ્પકં દુગપ્તિમિ નિયમા પંચ તિગે એકપગદુગે ય ॥૨૦॥

અર્થૌ દ્વિકાત્રિકચતુર્થકેષુ સત્ત ચતુર્થકે ત્રિકે ચ વોદ્ધવ્યાઃ । પટ્ટકં દ્વિકે નિયમાત્, પક્કાર ત્રિકે એકારકે દ્વિકે ચ ॥૨૦॥

અન્નપાર્થ—અટ્ટ=૮ મધુતિઓ. દુગતિગચતુર્થક=૨-૩-૪ એ ત્રણમાં સંક્રમે સત્ત=૭ મધુતિઓ. ચતુર્થકે ય તિગે=૪ માં અને ૩

૨૧માં પચીસનો જ સંક્રમ હોય. [સાત્વાદનમાં ૨૮ની સત્તા અવશ્ય હોય જ એ બહુ સંભવ છે, જોથી ૨૧ માં પચીસનો સંક્રમ બહુ સંભવ ગણાય] ॥૧૬॥

एतो अवितेसा संकमंति उवसागमे व खवगे वा । उवसामगेसु वीसा य सत्तगे छक्कं पणगे य ॥૧૭॥
 इतोऽविशेषाः संक्रामन्ति उपशामके वा क्षणके वा । उपशामकेषु विप्रतिश्र, सप्तके पट्के पंचके च ॥१७॥
 અન્યથા—एतो=અહિંથી આગળ અવિસેષ=અવિશેષ [સામાન્યથી] ૧૭ સંક્રમસ્થાનો ઉત્ત્રાસાગે=ઉપશામક અને વા=અથવા-અને

खवगे वा=क्षપકને સંક્રમતિ=સક્રમે છે. ત્યાં ઉત્ત્રાસાગેસુ=ઉપશામકોમાં વીસાગ=૨૦ અશ્રુતિઓ સત્તગે=૭ ના પતદ્વયમાં, છત્ક=૬ ના પતદ્વયમાં વચ=અને પણગે=૫ ના પતદ્વયમાં સક્રમે છે ॥૧૭॥

भावार्थ —૧૬મી ગાથા સુધીમાં ૨૧-૨૨-૨૩-૨૪-૨૬-૨૭ એ ૬ સક્રમસ્થાનો કે જે અશ્રેણિગતને હોય છે તેનો વિધિ દર્શાવ્યો; હવે અહિંથી આગળનાં ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦ એ ૧૭ સંક્રમસ્થાનો શ્રેણિગતને જ હોય છે [શ્રેણિમાંજ-આમ થાય છે], આટલે ૧૭ સંક્રમસ્થાનો. ઉપશામક અને ક્ષપકને યથાસંભવ આમ થાય છે તે દર્શાવાય છે. ત્યાં ઉપશામકને ૭ ના અને ૬ ના પતદ્વયમાં ૨૦ અને ક્ષાવિશિષ્ટામને ૫ માં ૨૦ નો સંક્રમ હોય છે ॥૧૭॥

पंचसु एगुणवसिा अट्टारस पंचगे चउक्के य । चउदस छसु पणईसु तेरसगं छक्कपणगामि ॥૧८॥

પચ્ચરવેકોનાવિંશતિરણદશ પ્રચ્ચકે ત્રગુકે ચ । પદસુ પ્રકરણિ ત્રગુદશ, ત્રયોદશકં પટ્કપંચકગોઃ ॥૧૮॥
 અન્યથા—પંચકે=૫ ના પતદ્વયમાં ઇગુણવાસા=૧૯, અશ્રુતિઓ, ક્ષાવિશિષ્ટામકને સંક્રમે છે, તેમજ પચ્ચગે ય ચતુકે=૫ માં અને

ચતુર્દશકદશકસપ્તાદશકે ચ મથતિ દ્વિવિજાતિઃ । નિયમાનગુજગતૌ નિયમાદ્દષ્ટૌ કૃતાપ્યાં દ્વિવિધાયામ્ ॥૧૫॥

અન્યથર્થ—નિયમા=નિશ્ચય મનુષ્યાર્હૈ=મનુષ્ય ગતિમાં અને નિયમા=નિશ્ચય દિર્ઘિ=દર્શનગોહનીય દુર્નિહિ કા=એ પ્રકારની હેય ત્યારે જ વારીસા=આવેશ પ્રકૃતિ જોડસ=૧૪ માં દસા=૧૦ માં સત્તા=૭માં ય=અને અદુરાસો=૧૮ માં હોદ્દા=સંક્રમણ હેય છે ॥૧૫॥

માતર્થ—દેશવિરતને ૧૪માં, પ્રમત્તાપ્રમત્તને ૧૦ માં, ઉપશયોપશમકને ૭ માં, અને અપિરતસમ્યગને ૧૮ માં ૨૨ નો સંક્રમ બધીયો, તથા જો ૧૮-૧૪ અને ૧૦ માં ૩૨ નો સંક્રમ ક્ષાયિક સમ્યક્ષ્મ ઉપાજન કરતા મિથ્યાત્વગોહનીયનો ક્ષય થયા પાદ સમ્યક્ષ્મગોહનીય અને મિથ્ય ગોહનીય જો પો દંષ્ટિની સત્તાપાળા મનુષ્યને જ હેય.

તેરસગનવગસત્તરસગપગાષ્ઠકવીસાસુ । પૃષ્ઠકાવીસા સંકમદ્ સુદ્રસાનાણમીસેસુ ॥૧૬॥

ત્રયોદશકનવકસપ્તસપ્તદશકપંચકૈકાવિજાતિષુ । દ્વૈકાવિજાતિઃ સંક્રમાતિ શુદ્ધસાસ્ત્રાદનામશ્વેષુ ॥૧૬॥

અન્યથર્થ—સુદ્ધ=શુદ્ધ સમ્યક્દંષ્ટિ (ક્ષાયિક સમ્યક્ષ્મ) સાત્તાળ=સાત્તાહની અને મીસેસુ=મિથ્યદંષ્ટિ જો ત્રેષુ જીવોને દેવકાવીસા=૨૧ પ્રકૃતિઓ તેરસા=૧૩-૮-૭-૧૭-૫ અને ૨૧ જો ૬ પદાંબ્દોમાં સંક્રમે છે ॥૧૬॥

માતર્થ—૧૩માં દેશવિગને, ૮માં પ્રમત્તાપ્રમત્તને, ૭ માં ઉપશયોપશમકને, ૧૭ માં ૩-૪ ગુણુદશાનકવંતને, ૫ માં ક્ષાયિકોપશમકને અથવા ક્ષપકંશ્વિમાં અને ૨૧ માં સારવાહનીને ૨૧ નો સંક્રમ હેય. છે. આહિ સાત્તાહને ૨૧ માં ૨૧ નો સંક્રમ અન્ય આચાર્યોનાં મતે ૨૪ની સત્તાપાળાં જીવ ઉપગોશ્વિથી પદીને મિથ્યાત્વાભિશુભ થયો છતાં સાત્તાહનાં આદે તેજોને મતે છે અન્યથા.

૨ ક્ષાયિક સમ્યક્ષ્મ યુક્ત ઉપશયોશ્વિતંત્રી આદિ ક્ષાયિકોપશ્મક સંયો બધીની.

થાય છે ॥૧૩॥

મત્રાર્થ—૧૭ અને ૨૧ માં ૨૫ નો સંક્રમ હોય છે, તે આ પ્રમાણે—૧૭માં ૨૫ નો મિશ્રદંદિને, અને ૨૧ માં ૨૫ નો સંક્રમ મિથ્યાદંદિને અને સાર્વાદનીને બોને હોય. આ પ્રકારનો સંક્રમ અવશ્ય આરે ગતિમાં હોય છે, અને તે દર્શનમોહનીયના ત્રણ પુંજ થયા પાદ જ હોય છે. તથા મિથ્યાદંદિ ૨૧ માં ૨૫ નો સંક્રમ કરે છે તે જોણે સમ્યક્ત્વ મિશ્ર પુંજ ઉવેલ્યા છે તેવા મિથ્યાદંદિ તેમજ અનાદિ મિથ્યાદંદિ પણ કરે છે. ॥૧૩॥

વાવીસપન્નરસમે સત્તગણ્વકારસિગુણવીસાસુ । તેવીસાણ નિયમા પંચ વિ પંચિદિણસુ મત્તે ॥૧૪॥

દ્વાવિંશતિપંચદશસત્તક્રદયૈકોત્તવિંશતિણ । ત્રયોવિંશતેનિયમાત્ પંચાપિ પંચેન્દ્રિયેણ મત્તનિ ॥૧૪॥

અન્યાર્થ—ત્રાવીસ=૨૨ માં, પન્નરસો=૧૫માં સત્તગ=૭ માં એકારસ=૧૧ માં અને સિગુણવીસાસુ=૧૬ માં એ પાંચ પદદંધોમાં

તેવીસાણ=૨૩નો સંક્રમ થાય છે, અને એ પંચવિંશતિ પદદંધો નિયમા=અવશ્ય પંચિદિણસુ=૫ ચોન્દ્રિયને જ મત્તે=હોય છે ॥૧૪॥

મત્રાર્થ—૨૨-૧૫-૭-૧૧-૧૬ એ પાંચ પદદંધોમાં ૨૩ નો સંક્રમ હોય, અને તે અવશ્ય પંચોન્દ્રિયને જ હોય. વિશેષ રૂ-૨૨ માં મિથ્યાદંદિને, ૧૫ માં દેશવિરતને, ૭ માં ઉપશ્ચોપશ્ચમકને, ૧૧ માં પ્રમત્તાપ્રમત્તને, અને ૧૬ માં અવિરત સમ્યક્દંદિને હોય છે ॥૧૪॥

ચોદસનાદસગસત્તગઘટ્ટારસમે ય હોદ્ વાવીસા । નિયમા મણુયર્ગણ નિયમા દિટ્ટી કણ દુવિહે ॥૧૫॥

૧ અહિ સર્વત્ર રૂપસામોપમાનક સંતા ઉપશ્ચમ સમ્યક્ત્વ સંદિત ઉપશ્ચમજ્ઞેષ્ટિમા વર્તતાં જાણી જાણી.

પથતે ૧ યાવત્ ૨૨ સું પતદ્બ્રહ્મ થાય તે વિશેષ વિધિ દુન્નિધી સંવિત્તર જાણુવો. અતિ પિતૃત્વ હોવાથી આહિં કરવો નથી. ॥૧૧॥
 શ્રવન્નરણ—ગોહનીધનાં સંક્રમરશાનો અને પતદ્બ્રહ્મસ્થાનો કહીને હવે એ પતદ્બ્રહ્મધાનોમાં દરેકમાં સંક્રમરશાનો કયાં કયાં આપ
 થાય ? તે કહુ છે—

હૃન્વાસસત્ત્વીસાણ સંક્રમા હોદ્દ ચત્તુઃ ટાળેસુ । વાવીસપન્નરસમે એકાસદ્ગુણવીસાણ ॥૧૨॥

પદ્વિંશતિસત્ત્વીશત્યોઃ સંક્રમા ભવતિ ચતુર્થુ સ્થાનેષુ । દ્રાવિંશતિપચ્ચદશમયોરેકાદયં મોતવિશત્યોઃ ॥૧૨॥

અન્યાર્થ—વાવીસ=ગાવીસના પતદ્બ્રહ્માં પન્નરસો=૫૬૨ના પતદ્બ્રહ્માં એકાસ=અગિઆરના પતદ્બ્રહ્માં, અને ગુણવીસાણ=ગોશ-
 ણીક્ષના પતદ્બ્રહ્માં એ ચત્તુ ટાળેસુ=ચાર પતદ્બ્રહ્મરશાનોમાં દરેકમાં હૃન્વાસ=છવીસનો અને સત્ત્વીસાણ=સત્તાવીસનો સંક્રમો=સંક્રમ
 હોદ્દ=હોય છે. ॥૧૨॥

આવાર્થ—ગોહનીધના ૨૨-૧૫-૧૧-૧૮ એ ચાર પતદ્બ્રહ્માં દરેકમાં ૨૬ અને ૨૭ નો સંક્રમ થાય છે, ત્યાં ૨૨ માં નિશ્ચ-
 દ્રાદિને, ૧૫ માં દેશવિશતને, ૧૧ માં પ્રમત્તાપ્રમતને અને ૧૮ માં અવિશતસમપ્રદ્રાદિને હોય છે. ॥૧૨॥

સત્તરસ દ્વાકવીસાસુ સંક્રમો હોદ્દ પન્નવીસાણ । નિયમા ચત્તુઃ ગર્હસુ નિયમા દિદ્ધુ કણ સિવિદે ॥૧૩॥

સપ્તદશૈકવિંશત્યોઃ સંક્રમો ભવતિ પંચવિંશતેઃ । નિયમાચ્ચતુસ્રુ ગતિષુ નિયમાદ્ દટ્ટાં ક્રાંતાયાં ત્રિવિંશતિયામ્ ॥૧૩॥

અન્યાર્થ—નિયમા=નિશ્ચય-અવશ્ય દિદ્ધુ=દ્રાદિ (કંઈ નોહનીધ) સિવિદે=ત્રણ પ્રકારની કણ=કર્ણ છે તે નિયમા=અવશ્ય ચત્તુઃ ગર્હસુ=
 ચારે ગતિમાં (ચારે ગતિના છવને) સત્તરદ્વાકવીસાસુ=સત્તર અને એકવીસના પતદ્બ્રહ્માં પન્નવીસાણ=૫૫વીસનો સંક્રમો=સંક્રમ હોદ્દ=

અન્યથાર્થ—ઝટ્ટ(અહિય)=આડ અધિક અને ચત્ર (અ)હિયં=ચાર અધિક વીસં=વીશ [અર્થાત્ ૨૮-૨૪], તથા સત્તસં=૧૭ સોલસં= ૧૬ વં=અને પત્તસં=૧૫ એ પાંચ સ્થાનો વજિય=વળીને મોહે=મોહનીયકર્મમાં શેષ તેવીસફં=૧૩ સંજસગણાફં=સંકેમસ્થાનો હોંતિ=છે

માવાર્થ:—૧ થી ૨૮ સુધીની સંખ્યામાં ૨૮ સ્થાનો થાય, તેમાંથી ૨૮-૨૪-૧૭-૧૬-૧૫ એ પાંચ વળીને શેષ ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦-૨૧-૨૨-૨૩-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭ એ ૨૩ સંકેમસ્થાનો છે. અર્થાત્ ક્ષવ્યિત્ મોહનીયની ૧ પ્રકૃતિ પણ સંકેમે છે અને વધારેમાં વધારે (૨-૩ યાવત) ૨૭ પ્રકૃતિઓ પણ એક સામગ્રી સંકેમે છે. ॥૧૦॥

ઘત્તત્તણ—મોહનીયનાં ૨૩ સંકેમસ્થાનો દર્શાવીને હવે મોહનીયનાં પત્તફલસ્થાનો કેટલાં છે ? તે આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—
સોલસ વારસગટુગ વીસગ તેવીસગાફગે છસ્ર । વજિય મોહસ પડિગહા ડ અટુરસ હવંતિ ॥૧૧॥

પોહસ દ્વાદશાઘૈ વિંશતિ ત્રયોવિંશત્યાર્ધીશ્વ પદ્ । વર્જયિત્વા મોહસ પત્તદ્વહાસ્ત્યઘાદસ્ય સર્વંતિ ॥૧૧॥

અન્યથાર્થ:—સુગમ છે.

માવાર્થ:—જે બાધસ્થાનો તે પત્તફલસ્થાનો, એ સામાન્ય ન્યાય પ્રમાણે મોહનીયનાં બાધસ્થાનને અનુસારે ૧૬-૧૨-૮-૨૦ અને ૨૩ આદિ છે, અર્થાત્ ૨૩-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮ એ ૧૦ સ્થાનો વળીને મોહનીયનાં પત્તફલસ્થાનો ૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૪-૧૫-૧૭-૧૮-૧૯-૨૧-૨૨ એ ૧૮ છે. તારખર્થ એ કે—કેહ સમયે મોહનીયની મોહજ પ્રકૃતિ બાધાય છે મારે ૧૬ પત્તફલ છેય છે, અને તે ઉપસંત કેહ સમયે ૨-૩ યાવત્ વધારેમાં વધારે ૨૨ પ્રકૃતિઓ એક સામગ્રી સમકળે બાધાય છે, મારે પત્તફલ ૫૭ ૨૨ પ્રકૃતિયું થાય છે. જેથી એ ૧૮ પત્તફલો કહેલા. [અહિં કર્ત વખતે મોહ યાવત્ ૨૭ સંકેમે અને કર્ત

છે. અને વચ્ચુ=૪ ના પત્તદં ૦ સ્થાનમાં છક્કં ચ=૬ મધુતિતું એક સ્થાન સંકેતે છે, યત્તશ કેયળિયગોણુ=વેદનીય અને ગોત્ર એ બે કર્મમાં ગ્વત્તયત્તસે=અન્યતરમાં (કેઈ પણ એકમાં) ગ્વત્તયત્ત=અન્યતર (કેઈપણ એક) મધુતિ સંકેતે છે. ॥૮॥

માત્રાર્થઃ—પીળા દર્શનીય ૭ કર્મનાં ૮-૬-૪ એમ ત્રણ બંધસ્થાન છે, એ ત્રણે બંધસ્થાનમાં (પત્તદંબ્ધમાં) નવે મધુતિ સંકેતે છે, અને ૪ ના બંધસ્થાનમાં-કેવળ ૬ તું એકજ સ્થાન સંકેતે છે, જેથી આ કર્મમાં પત્તદંબ્ધસ્થાન ૩ અને સંકેતસ્થાન ૨ છે, એમાં ૮ નો પત્તદંબ્ધ સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, અને શેષ ૬ નો અને ૪ નો પત્તદંબ્ધ સાદિ અધુષ બે પ્રકારે છે. તથા બે સંકેત સ્થાનમાં ૮ તું એક સંકેતસ્થાન-સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, અને ચારમાં સંકેતત્ત ૬ તું સંકેતસ્થાન સાદિ અધુષ એમ બે પ્રકારે છે, તથા વેદનીય અને ગોત્રમાં કૌલપણ બંધાતી એકમાં નાંકે બંધાતી પીછા મધુતિ સંકેતે છે, જેથી શાતા બંધાય ત્યારે શાતા પત્તદંબ્ધમાં અશાતા સંકેતે, અશાતા બંધાય ત્યારે અશાતા (પત્તદંબ્ધ)માં શાતા સંકેતે. ઉચ્ચગોત્ર બંધાય ત્યારે ઉચ્ચગોત્ર રૂપ પત્તદંબ્ધમાં નીચગોત્ર સંકેતે અને નીચગોત્ર બંધાય ત્યારે નીચગોત્ર રૂપ પત્તદંબ્ધમાં ઉચ્ચગોત્ર સંકેતે, જેથી આ બન્ને કર્મમાં ૧ મધુતિના પત્તદંબ્ધાનમાં ૧ મધુતિતું સંકેતસ્થાન છે, અને પરાવર્ત પામવાથી સંકેત અને પત્તદંબ્ધ બન્ને સાદિ અધુષ છે ॥૯॥

અવતરણમ્—હવે આ બાધમાં ચોક્કનીયનાં સંકેતસ્થાન તથા પત્તદંબ્ધસ્થાનો કહેવાનો પ્રસંગ હોવાથી અને ચોક્કનીયની ૨૮ મધુતિઓ હોવાથી ૨૮ સ્થાનોમાં કયા કયા સંકેતસ્થાનો છે, અને કયા કયા સંકેતસ્થાન નથી તે દર્શાવાય છે—

અટુચરહિયવીસં સત્તસં સોલસં ચ પન્નરસં । વલિય સંકમઠાણાં હોતિ તેવીસડં મોદે ॥૧૦॥

અટવતુરધિકવિશતિં સત્તદશ પોહણ ચ પચ્ચત્ત । વર્ણપિત્તા સંકમસ્થાનાનિ મવનિત ત્રયોવિશતિમોદે ॥૧૦॥

ગુર્જર
માપાન્તર

સંક્રમ
કરણમ્ ।

પ્રકૃતિશ્ચાનેડપિ તથા પત્નઃ સંક્રમય વોદ્યવ્યં । પ્રયમાનિમપ્રકૃતીનાં પશ્ચુ પજ્ઞાનાં દ્વાવપિ મવતઃ ॥૮॥

અન્યવાર્થ—પાઠેઠાળે વિ=મૃતિસ્થાનોમાં પણ તહા=તેવાજ સાધાદિ પ્રકારે પડિગાહો=પત્નિશ્વરે ચ=અને સંક્રમો=સંક્રમ વોવંજો=બાણિયો. પદમ=પહેલા સ્થાનાવશીયની અને અતિમ=છેલ્લા અતરાયક્રમની પાઠણ=મૃતિઓમાં તેની પંચસુ=પાંચ મૃતિઓમાં પંચાહ=પાંચ મૃતિ યોનો. દો વિ=સંક્રમ અને પત્નિશ્વરે બાને પણ મવે=(સાધાદિ ચાર પ્રકારે) થાય. ॥૮॥

માવાર્થ—જેમ જોકેક મૃતિના સંક્રમ પત્નિશ્વરે આશયી સાધાદિ મરૂપણા કરી તેવીજ રીતે મૃતિસ્થાનોમાં પણ [એક સમયમાં સમઝણે સંક્રમલી અથવા પત્નિશ્વરતા પ્રાપ્તી જોકે જે તથા આદિ સચ્ચુદિત મૃતિઓમાં પણ] સાધાદિ મરૂપણા બાણી. ત્યાં પહેલા સ્થાનાવંની બંધાલી ૫ મૃતિ રૂપ જોકે પત્નિશ્વરે સ્થાનમાં જોજ પ્રાય મૃતિરૂપ ૧ સંક્રમસ્થાન સંક્રમે છે, એમાં પાંચનો પત્નિશ્વર અને પાંચનો સંક્રમ એ બાને સાધાદિ ૪ પ્રકારે છે, જો પ્રમાણુ છેલ્લા આંતરાય કર્મમાં પણ ૫ નો પત્નિશ્વર અને ૫ નો સંક્રમ સાધાદિ ચાર પ્રકારે છે. ॥૮॥

અવતરણ—પૂર્વ આધામાં સ્થાનાવં અને અંતરાયના સંક્રમસ્થાન તથા પત્નિશ્વરસ્થાનની સાધાદિ મરૂપણા કરીને હવે દર્શનાવરણીય આદિ કર્મમાં સાધાદિ મરૂપણા કરે છે—

નવગણ્ઠકચતુર્કે નવગં છકં ચ ચતુસુ વિદ્યમિ । અન્નયારસે અન્નયરા વિ ય વેયણીયગોણસુ ॥૯॥

નવકપદ્મચતુર્કેષુ નવકં, પદ્મકં ચ ચતુર્કે દ્વિતીયે । અન્નયારસિન્નવતરાડપિ ચ, વેદનીયગોત્રયોઃ ॥૯॥

અન્યવાર્થ—વિદ્યમિમ=બીજ દર્શનાવંમાં નવગણ્ઠકચતુર્કે=૯-૯-૪ જો તથા પત્નિશ્વરે સ્થાનમાં નવગં=૯ મૃતિવું જોકે સ્થાનસંક્રમે

તથા ૨૮ અધુષ-સત્તાવાળી પ્રકૃતિઓ તો સ્વભાવેજ અધુષ હોવાથી તેનો સંક્રમ થાય સાદિ અધુષ હોય છે ॥ આ પ્રાપ્તસાં વિશેષ સ્પષ્ટતા તો વ્યાખ્યાથીજ સમજવા યોગ્ય છે ॥૬॥

અવતરણ—સંક્રમ સંખ્યાંધિ સાદિ અત્યાદિ પ્રરૂપણા કરીને હવે પતદ્વંશ સંખ્યાંધિ સાદિ અત્યાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

મિચ્છત્તજાતાય પડિગહસ્મિ સવ્વપુવ્વકંપપગ્ગઈઓ । નેયા વડવિગપ્પા સાર્દ અણુવા વ સેસાઓ ॥૭॥

મિચ્છાત્તરહિતાશ્ચ પતદ્વંશે સર્વશુભવનિષપક્કતયઃ । જ્યેષ્ઠચતુર્વિક્રમ્યાઃ સાદ્યણુવૌ વ જ્યેષ્ઠાઃ ॥૭॥

અત્યયાર્ય—મિચ્છત્ત=મિથ્યા-તપોહનીય જાત=ચકિત સત્યશુભવપગગ્ગઓ=સર્વધુષણધિ પ્રકૃતિઓ પડિગહસ્મિ=પતદ્વંશને વિષે (પતદ્વંશક અશ્રયી) વડવિગપ્પા=ચાર વિઠ્ઠલવાળી (સાદિ અત્યાદિ ધુષ અને અધુષ) નેયા=અણુવી. વ=અને સેસાઓ=જ્યેષ્ઠ પ્રકૃતિઓ સાર્દ=સાદિ અણુવા=અધુષ એ યે વિઠ્ઠલે જાણુવી. ॥૭॥

માવાર્ય—૫ સાર્દાં-૯-૬૨નીં-૦-૧૬ ક્રમીય-શ્ચ-કુત્સા-તૈજસ ૭-વર્ણાદિ ૨૦-અણુ-૦-ઉપ-૦-નિર્માણુ-વિન ૫ અને મિથ્યાં એ ૬૮ ધુષણધિ પ્રકૃતિઓમાંથી મિથ્યાત્ત વિના જ્યેષ્ઠ ૬૭નો પતદ્વંશલાપ સાદિ આદિ ૪ પ્રકારે છે, અને મિથ્યાત્તની તથા જ્યેષ્ઠ ૮૬ અધુષણધિ પ્રકૃતીની પતદ્વંશતા સાદિ અધુષ છે. ॥૭॥

અવતરણ—દેશે પ્રકૃતિના સંક્રમની અને પતદ્વંશની સાધાદિ પ્રરૂપણા કરીને હવે સંક્રમતાં પ્રકૃતિસ્થિતિઓમાં અને પતદ્વંશક પ્રકૃતિસ્થિતિઓમાં સાધાદિ પ્રરૂપણા કરાય છે—

પગ્ગઈઠાળે વિ તહા પડિગહો સંકમો વ વોષવ્વો । પઢમંતિમપગ્ગઈણં પંચસુ પંચપહ દો વિ મ્મેવે ॥૮॥

રહે ત્યારે સંજલ્પા=સંઘનલના ૪ ધાર્યો કર્તાદ્યાદ્વા=અપતદ્વંશ ધાય છે, અને દુરુ આગ્નિગાસુ સેસાસુ ત્રિય=સમય ન્યૂન થી આપ-
લિયા બાકી રહે ત્યારે વેદો=પુરૂષવેદ અપતદ્વંશ ધાય છે. જિ ય=યુનઃ પશુ [મિથ્યાત્વના ક્ષયે મિથ્ય અપતદ્વંશ, મિથ્યાત્વ અને
મિથ્ય જો બેના ક્ષયે સમ્યક્ત્વ અપતદ્વંશ, અને સમ્યક્ત્વ તથા મિથ્ય જો બેની ઉદ્ભવના ધાય ત્યારે મિથ્યાત્વ અપતદ્વંશ ધાય છે. ॥

માત્રાર્થઃ—શબ્દાર્થવત્ સુષમ છે. વિશેષ જો કે પ્રકૃતિઓ તે વખતે બંધાય છે, છતાં પશુ કોઈ પ્રકૃતિ એમાં સંકેમતી નથી
માટે અપતદ્વંશ ધાય છે—इति फलदृष्टताविषयेऽपवादः ॥ ૫॥

અવતરણ—સંકેમ સંબંધિ સાદિ જનાદિ પ્રકૃપશુ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

સાદ્અણાદૈવુવઅધુવા ય સવ્વધુવસંતકમ્માણં । સાદ્અધુવા ય સેસા મિચ્છાવેયણિયનીયદિં ॥૬॥

સાધનાદિદેવગાદેવશ્ચ સર્વદેવસત્કર્મણામ્ । સાધદેવૌ ચ ચોણાં મિથ્યાત્તવેદનીયનીચૈર્ગોત્રેઃ ॥૬॥

અન્તર્યાર્થઃ—સત્ત્વ=સર્વ ધુવસંતકમ્માણં=ધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓનો સંકેમસાદ્=સાદિ અણાદિ દુરુ=ધ્રુવ અને અધુવા ય=અધ્રુવ એમ
૪ પ્રકારે છે, ય સેસા=અને શેષ અધ્રુવસત્તાક પ્રકૃતિઓ. મિચ્છા=મિથ્યાત્વ વેળણીય=વેદનીય અને નીર્ણહિ=નીચ્ચોત્ર સહિતનો સંકેમ સાદ્
અધુવા ય=સાદિ અને અધ્રુવ હોય છે. ॥૬॥

માત્રાર્થઃ—અધ્રુવ=સત્તા પ્રકૃતિઓ ૨૮ છે, શેષ ૧૩૦ ધ્રુવ=સત્તા પ્રકૃતિઓ છે. ત્યાં ધ્રુવ સત્તાવાળી ૧૩૦ પ્રકૃતિઓનો સંકેમ
પતદ્વંશપ્રકૃતિ બંધાતી વખતે હોય ત્યારે સાદિ, પતદ્વંશપ્રકૃતિ અનાદિકાળથી બંધાતી હોય માટે અનાદિ, અલબ્ધ હોવને સંકેમ
અનાદિથી અનંતકાળ સુધી આલેખનો છે માટે ધ્રુવ, અને લબ્ધ હોવને કાલિચ્ચમાં ક્ષપકેચ્છિચ્ચમાં સંકેમ થવાનો નથી માટે અધ્રુવ.

પ્રાપ્ત્યનુવધાઃ અનિવૃત્તિરણુ શુશ્રુસ્થાનતા સંખ્યાત ભાગ પ્રયા બાદ એક સંખ્યાતરો ભાગ બાકી રહે ત્યારે ચા.રિત્રેમોહનીયની રૂપ પ્રકૃતિઓ ઉપશમાવધાને છાપ અન્તરકરણ કહે છે, અને સુપરબોધિમાં ૧૩ પ્રકૃતિઓ પાપાવધાને ૧૩નું અન્તરકરણ કહે છે, કે જે વખતે પુરુષવેદ અને ૪ સંઘવલન એ પાંચજ પ્રકૃતિઓ બંધાય છે, તે વખતે પુરુષવેદ ૪ સંઘવલનમાં સંક્રમે છે, સંઘ્રાપ સંખ્યાનાદિ ત્રણમાં, સંખ્યાન સંખ્યાયા અને લોભમાં, તથા સંખ્યાયા લોભમાં સં છે, અને સંઘ્રોભ ક્રોધમાં પણ સંક્રમતો નથી. એ રીતે અનુક્રમે સંક્રમ થાય છે. અને અન્તરકરણથી પહેલાં તેા એ પાંચ પ્રકૃતિઓ ઉલટા ક્રમે પણ સંક્રમી થકે છે. જેમ સંઘ્રોભ પુરુષવેદાદિ સર્વમાં સંક્રમતોા હોતો. તથા એ પાંચ સિદ્ધાંતની શ્રેય સઘળી. કર્મપ્રકૃતિઓનો સઘળી આવસ્થામાં—અન્તરકરણ કંઈ હોય કે ન કંઈ હોય—સર્વ પ્રકારે—ક્રમે અને ઉત્ક્રમે—પણ સંક્રમ થાય છે, અને તે પણ બંધાળે જ થાય છે. ॥૪॥

। અવતરણમ્—એ પ્રમાણે સંક્રમનું સામાન્ય લક્ષણ, લક્ષણમાં અપવાદ, અને ક્રમ ઉત્ક્રમનો નિયમ દર્શાવીને હવે બધાવી પ્રકૃતિ બીજી પ્રકૃતિનું (સંક્રમતીનું) પતદ્વંદ્વ થાય છે એમ પ્રથમ કહ્યું તેા બંધાવી પ્રકૃતિ પતદ્વંદ્વ થાયજ એ નિયમ છે કે બંધાવાં છતાં પતદ્વંદ્વ ન પણ થાય, એ સંબંધિ અપવાદ દર્શાવે છે—

તિસુ આવલિયાસુ સળઝાળિયાસુ અપહિચાદા ડ સંજલળા ।

દુસુ આવલિયાસુ પદમઠિરૂપ સેસાસુ વિ ય વેદો ॥૫॥

તિસુઆવલિયાસુ સમયોનાસુ અપહિચાદાસુ સંજલળાઃ । દ્વયોત્થાલિક્રયોઃ પ્રથમસ્થિતૌ શ્રેયયોરપિ ચ વેદઃ ॥૫॥

અવધાર્યઃ—પદમઠિરૂપ=અન્તરકરણ ક્રમબાદ સમઝાળિયાસુ તિસુ આવલિયાસુ=પ્રથમા સ્થિતિ એક સમયનુસાર ત્રણ આવલિયા બાકી

૧ જે-જે દર્શનસોહનીયમાં ભ્રમ વર્તેલા હોય અર્થાત્ જે જે દર્શનસોહનીયનો ઉદય હોય તે દર્શનસોહનીયને અન્યત્ર ન સંકે-
માવે, જેમ મિથ્યાદિ મિથ્યાત્વને, મિશ્રદિ મિશ્રને, અને સમ્યગ્દિ સમ્યગ્સોહનીયને અન્યત્ર ન સંકેમાવે.

૨ સારથ્યદની અને મિશ્રદિ ભ્રમ ફોલ પણ દર્શનસોહનીયને ક્યાંય પણ ન સંકેમાવે બાકામાં વાદ્-આદિ શબ્દથી ઉપશાન્ત
દલિત પણ સર્વેકરણને અયોગ્ય બાણુડું. પરન્તુ દર્શનસોહનીયનો તો ઉપશાન્ત થયા છતાં પણ સંકેમ થાય ॥ ફતિ સંક્રમજ્જણે
ડખાતારા: ॥૩॥

અવતરણ—એ પ્રમાણુ સંકેમના સામાન્ય લક્ષણમાં જે રીતે અપવાદો દર્શાવીને હવે પ્રકૃતીઓનો સંકેમ વિશેષતઃ ઉદ્ભવ મુદ્ભવ
ગણે તે કેમકે કેમ વિનાનો જ છે તોપણ ફોલ વખતે અવુકેમ પૂર્વકે પણ સંકેમ હોય છે, તેથી તેવો-કેમકે: સંકેમ કંઈ પ્રકૃતિ-
ઓનો ક્યાંકે થાય છે ? તે સિવાય શેષ પ્રકૃતિઓનો અને તે પ્રકૃતિઓનો અન્ય વખતે સંકેમ કેવી રીતે હોય છે ? તે કેમ ઉદ્ભવ
સંબંધિ નિયમ દર્શાવાય છે—

અંતરકરણમિ ક્ષણ-ચરિત્તમોદે-ગુણુવિવંસંક્રમણં । અન્નતથ સેસિગાણં ચ સત્ત્વાદિં સત્ત્વહા વંચે ॥૪॥

અન્તરકરણે કૃતે ચરિત્તમોદેડ્ડુપુર્વા સંક્રમણં । અન્યત્ર ચોગાણં ચ સર્વસિન્ન સર્વથા વન્ચે ॥૪॥

અન્વયાર્થઃ—અંતરકરણમિ=અન્તરકેમણુ ક્ષણ=કેમો અતે ચરિત્તમોદે=ચારિત્તમોહનીયનો અગુણુવિવ સંક્રમણ=અગુ પૂર્વાબ્દો સંકેમ (અગુકેમે
સંકેમ.) હોય છે. અન્નત્ત=અન્યત્ર તે સિવાયના કાળમાં આરિત્તમોહનીયનો ચ અને સેસિગાણ=શેષ પ્રકૃતિઓનો સત્ત્વહા=સર્વકેમણે
સત્ત્વહા=સર્વ-અકારે. (કેમે અને ઉત્તરે પણ.) વચે=અર્થ વખતે સંકેમ અવર્તે છે. ॥૪॥

અન્વયર્થ—મોહદુઃખે ચોડેનીય (દર્શનમોહ, આદિનમોહ) જાગત=ચાર આશુ અને મૂળગાદીળ=આઠ મૂળ પ્રકૃતિઓનો. પુરો-
પર્ણિન પરસ્પરમાં સંક્રમણ=સંક્રમે નન થાય. તથા સંક્રમણાર્ણે=સંક્રમેભાવલિપ્ત ભંધાવલિપ્ત ઉદયાવલિપ્ત અને ઉદતીનાં આવલિપ્ત, ધત્યાદિ
આવલિપ્તો અકર્ણાઈ=અકરણ છે (કરણને અચોગ્ય છે) ॥૩૮॥

અન્વયર્થ—દર્શનચોડેનીયમાં આદિનમોહનીય સંક્રમે નહિ, અને આદિનમોહમાં દર્શનચોહ સંક્રમે નહિ, ચાર આશુઓએ એક
બીજામાં સંક્રમે નહિ, મૂળ આઠ પ્રકૃતિઓ પણ પરસ્પર એક બીજામાં સંક્રમે નહિ, જ્ઞાનાવરણીયની પ્રકૃતિ દર્શનાવરણીયની રીઠ
પ્રકૃતિમાં ન સંક્રમે તેમજ દર્શનાવરણીયની રીઠ પણ પ્રકૃતિ જ્ઞાનાવળની રીઠ પણ પ્રકૃતિમાં સંક્રમે નહિ, ધત્યાદિ. તથા સંક્રમા-
વલિપ્ત ધત્યાદિ આ વલિપ્તોમાં પ્રાપ્ત થયેલું ક્રમેલિપ્ત સંક્રમેભાવ ચોગ્ય નથી એટલું જ નહિ પરન્તુ તે આવલિપ્તો તો ઉદોરણાદિ
રેઠ કરણને ચોગ્ય પણ નથી. [અર્થાત્ ભંધાવલિપ્ત (ગતલિપ્ત) ન સંક્રમે, ન ઉદયમાં આવે, ન ઉદોરણા થાય, ન ઉદતીય, ન
અપવતીય, ન ઉપરમ્મે, ન નિષ્પત્ત થાય કે ન નિશ્ચયિત થાય, એ પ્રમાણે ઉદયાવલિપ્ત આદિ આવલિપ્ત ગત લિપ્ત કંઈ પણ ન
થાય. જેથી ભંધાવલિપ્ત (ગત જે લિપ્ત) હોય તે આવલિપ્ત સુધી કેવળ સત્તાગત જ રહે, ઉદયાવલિપ્ત ગત લિપ્ત કેવળ ઉદયમાં જ
આવે, અને સંક્રમાદિ આવલિપ્ત ગત લિપ્ત આવલિપ્ત સુધી તરફે કેવળ સત્તાદિ સ્વરૂપે વર્તે પરન્તુ તરબાતરિજ્ઞા લાવે ન પરિણમે.
એ ગાથામાં કહેલા અપવાદ ઉપરાંત બીજા અપવાદ આ પ્રમાણે—

૧ બંધ સપયથી પ્રારંભીને એક આવલિપ્ત સુધીનો. [તસમપખલ સર્વકર્મપુરુષલ વ્યાપ] કાળ તે વચ્ચાવલિપ્ત, ઉચસમપયથી પ્રારંભીને એક
આવલિપ્ત સુધીના ઉદયમાં આવવા ચોગ્ય પુરુષો તે વચ્ચાવલિપ્ત, સંક્રાન્ત સપયથી આવલિપ્ત સુધીનો. [તસમપસંક્રાન્ત સર્વપુરુષલવ્યાપ] કાળ તે
સમ્પાવલિપ્ત, ધત્યાદિ યથાચોગ્ય અર્થથી આવલિપ્તો. બાણી.

एषान्ते आधाररूपं भ्रूतिं पङ्क्तिगहो=पदद्वयं भ्रूति (आधार भ्रूति) भवेवाय ॥२॥

भाषार्थः—सङ्कम जे हे पंथ वपते पंथाती भ्रूतिभां जेनी पंथावल्लि वीती गड छ तेवी सत्तागत भ्रूतिने होय जे सङ्क-
मनुं साभान्य दक्षण छ, ते पण जेभां अपवाद छि हे-त्रण दर्शनमोडनीयना सङ्कमो पंथ विना पण होय छ. अपने ते-क्षयो-
पशम सभ्यउदितेज होय छ. ते आ प्रमाणे-क्षयोपशम सभ्यक्ष्वी एव सभ्यक्ष्व मोडनीय अपने भिक्षमोडनीय जे जेभां भिक्षाल्प
मोडनीयने सङ्कमावे छ, अपने भिक्षने सभ्यक्ष्व मोडनीयभां सङ्कमावे छ जे रते सभक्षण भिक्षाल्पने जेभां अपने भिक्षने जोडभां
पदद्वयं भ्रूतिने। पंथ नथी छतां सङ्कमावे छ, क्षरण हे जे जे प्रसरना सङ्कम आदती वपते जेहे दर्शनमोडनीय पंथाता
नथी, जेभां भिक्षमोडनीय अपने सभ्यक्ष्वमोडनीय ती भिक्षाल्पनुं जे इमान्तर होवाथी जे जेनी सर्वथा सर्वदा अपपंथ जे छ,
हेवण भिक्षाल्पमोडनीयने जे पंथ होय छ, सभ्यउदितना सङ्कम वपते भिक्षाल्प पण पंथलाव रहित जे छ

तथा सङ्कमती भ्रूति जेभां सङ्कमे ते पदद्वयं प्रवृत्ति अथवा आधार भ्रूति भवेवाय. अडि पदद्वयं जेदहे सङ्कमती भ्रूतिनुं
पान-भाव-आधार जेज अर्थ छ ॥२॥

अवतरण—“पंथाती भ्रूतिभां अन्य भ्रूति तद्वरे परिणमे ते संज्ञा” जे साभान्य दक्षणभां जोड अपवाद “पंथाती” जे
शब्द आशयी भव्यो, हेवे जीजे अपवाद “अन्य” जे शब्द आशयी भव्यो छ, क्षरण हे अन्य भ्रूति भवेवाथी ते शब्द पण पंथाती
जोडभां ११८ भ्रूतिजो। पण सङ्कमे, माटे जे रते अन्य सर्व भ्रूतिजो। सङ्कमे हे नडि” ते सभधे अपवाद भव्यो छ—

मोहदुगाउगमूलपगडिण न परोपरमि संक्रमणं । संक्रमबंधुदउवदणालिगाईणकरणाइं ॥३॥
मोहद्विक्वापुर्मूलभ्रूतिनां न परस्परं संक्रमणं । संक्रमबन्धोदयोद्वर्तनावलिक्वादीन्यकरणाणि ॥३॥

કહેવાય ॥૧॥

માત્રાય—અવ જ્યારે જ્યારે તે તે પ્રકૃતિને બાંધવા જેવા ચોગમાં અથવા પરિણામમાં પ્રવેશે છે વા પરિણમે છે, ત્યારે ત્યારે કર્મવળણીઓ (કર્મ પુરગોલો) પણ તે તે પ્રકૃતિરૂપે પરિણમે છે, તેથી જે પ્રકૃતિના બધામાં અવધાર્ય જે વખતે પ્રવર્તે તે વખતે તે પ્રકૃતિ બાંધાય છે, એટલું જ નહિ પ્રવત્તુ જો બાંધાતી પ્રકૃતિ સિવાયની બીજી પૂર્વે બાંધાયેલી પ્રકૃતિના પ્રદેશો (ગિરેરે) પણ તે બાંધાતી પ્રકૃતિરૂપે બની જાય છે, જેમ ગાયે બાંધેલું ઘસ સત ધાતુઓ-રૂપે અને દ્રવ્ય રૂપે પરિણમે છે તેમ, જો રીતે બાંધાતી પ્રકૃતિમાં જેની બાંધાવલિધા થાતી બાંધે છે તેવી સત્તાગત અન્ય પ્રકૃતિ બાંધાતી પ્રકૃતિરૂપે બની જવી તે સંક્રમ કહેવાય, જેમ શાતા વેદનીય બાંધતો અવ અશાતાને શાતા રૂપે બનાવે છે, અને અશાતાને બાંધતો અવ શાતાને અશાતારૂપે પણ બનાવે છે. ॥૧॥

સ્વચત્તરણ—પૂર્વે ગાથામાં ‘બાંધાતી પ્રકૃતિમાં અન્ય પ્રકૃતિ તદ્દરૂપે થવી તે સંક્રમ’ જો કહેલા સંક્રમના લક્ષણ પ્રમાણે તે બાંધાતી પ્રકૃતિમાં સંક્રમ થાય જો સિદ્ધ થયું, જેથી જો બાબતમાં (લક્ષણમાં) કંઈક અપવાદ પણ છે તે અપવાદ આ ગાથામાં કહેવાય છે.

દુસુ ચેગ દિદુદુગં વંધણ વિણા વિ સુદ્ધદિદુસસ । પરિણમવદ્ જીસે તં પગર્દે પડિગાહો ઘસા ॥૨॥

દ્વયોશ્વક્રાસિમન્ દાદિકં વનં વિનાડપિ શુદ્ધદ્યે: [સંક્રમાતિ] । પરિણમયતિ યસ્યાં તત્ પ્રકૃતૌ પતંન્નહ ઘ્વા: ॥૨॥

અન્યવાર્થ—સુદ્ધદિદુસસ=શુદ્ધદ્રવિવાળા એટલે ક્ષયોપશમ સમયક્રમવાળા અવને દુસુ=બે પ્રકૃતિમાં વચ્ચેનો ઇયો=બે પ્રકૃતિમાં વિદિ-
દુગં=બે દ્રવિઓ વંધણ વિણાવિ=બંધ વિના પણ સંક્રમે છે તથા તે=તે પ્રકૃતિને કોણે પગર્દ=બે પ્રકૃતિમાં પરિણમવદ્=પરિણમીતે=સંક્રમાવે

ગુર્જર
સામાન્તર

સંક્રમ
કાળમ્ ।

॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

२ संक्रमकरणस्य गूर्जरभाषान्तरम् ॥

अवतरण—धनधनइशु धहीने डवे पूर्वोक्त विधाना इम भभाषु संक्रमकरण भडिवाते। अवसर छे त्यां संक्रम भडितिसंक्रम
विधितिसंक्रम अनुशासंसंक्रम अने भडेशसंक्रम दोष ४ अक्षरते। छे तेभां अथम प्रवर्तिसंक्रम भडिवाध छे, ते भडिति न्नाक्रम
साभान्ध लक्षषु आ। भभाषु—

सो संक्रमो ति वुच्चइ जं वंघणपरिणओ पओणेणं । फायांतरस्यदलियं परिणमइ तयणुभावे जं ॥१॥

स संक्रम इत्युच्यते यद्वन्धनपरिणतः प्रयोगेन । प्रकृत्यन्तरस्यदलिकं परिणमयति तदनुभावेन यत् ॥१॥

अन्वयाय—पओणेणं=भयो। पडे एव जं=रे भडिति। वंघणपरिणओ=धन-ध धधपण्डे परिणुत थये। एते। फायांतरस्य=भी। भडितिसं
रडिदां दलिय=दलिकेने-भडेशेने जं=रे तय=रे भडिति। अनुभावे=स्वशाधपण्डे परिणमइ=परिणभावे सो=ते संक्रमो=संक्रम तिम्योभ वुच्चइ=

માતૃત્વઃ—એ બંને પ્રકારની પ્રકૃતિઓના રસબંધમાં છેવડે અનુક્રમે [શુભના ૪-૩-૨ અને અશુભના ૨-૩-૪ સ્થાનમાં] વર્તતા છેવડા (રસબંધ કરતા છેવડા) સંબંધાત્મક સંબંધાત્મક ક્રોધા પરન્તુ વિશેષ એ કે અશુભ પરાંતો ત્રિશ્વરના રસબંધમાં સર્વથી વિશેષ અધિક ક્રોધા. ૧૧૦૧

અવતરણ—પ્રેરણા બંધનરૂપ સમાપ્ત થવાથી તેનો ઉપસંહાર ક્રોધાત્મક છે—

एवं बंधणकरणं परुषिह सह हि बंधसवयेणं । बंधविहाणाहिणसो सुहसमिणंतुं लहुं होइ ॥१०२॥

एवं बन्धनकरणे परुषिते सह हि बन्धसवतकेन । बन्धविधानाधिगमः सुहसमिणान्तुं लघु भवति ॥१०२॥

અવતરણઃ—एव=એ પ્રમાણે વંધસવયેણં=અબંધકર્તા સહ હિ=સાથે ૦૨ વંધણકરણે=બંધનકરણે પરુષિહ=પ્રેરણા છે અને અવતરણ=પૂર્વગત બંધવિધિને સુહસમિણંતુ=અધિકારી બંધવાને તેનો અર્થાત્મક=અધિકાર-બોધ લઘુ હોઈ=શીઘ્ર થાય છે ૧૧૦૨

માતૃત્વ—એ પ્રમાણે બંધકર્તા સહિત આ બંધનકરણની પ્રેરણા કરે છે અને કર્મની બંધવિધિ (જે પૂર્વે કહી છે તેને) સુપ્રેરણા ક્રોધાત્મક હોવાવાળાને તેનો બોધ (પૂર્વગત કર્મબંધવિધિનો બોધ) શીઘ્ર થાય છે ૧૧૦૨

બંધનકરણ સમાપ્ત.

૨૦ તેથી પણ શુભ પ્રકૃતિનો ઉં 'સ્થિતિખંધ' વિશેષાધિક છે.

૨૧ તેથી અશુભ પણ પ્રકૃતિની બદ્ધ સાધ્યસ્થિતિ વિશેષાધિક છે.

૨૨ તેથી પરં અશુભનો ઉદ્ભવ સ્થિતિખંધ વિશેષાધિક છે. ॥૯૬ થી ૧૦૦॥

અવતરણ:—હવે પણ શુભ અને પણ અશુભના ત્રણે પ્રકારના રસખંધમાં [૨-૩-૪] સ્થાની રસખંધમાં વર્તતા જીવોનું અલખબહુત્વ કહે છે—

સંસ્થાજાણા જીવા કમસો ણસુ દુવિતપાર્ણં । અસુમાણં તિટ્ટણે સવુવરિ વિસેસઓ અહિયા ॥૧૦૧॥

સંસ્થાયણા જીવાઃ કમસા ઇતેષુ દ્વિવિધપ્રકૃતીનામ્ । અસુમાનાં ત્રિણાને સર્વોપરિ વિશેષતોઽધિક્રાઃ ॥૧૦૧॥

અન્યવાર્થ:—દુવિતપાર્ણં=શુભ પણ અને અશુભ પણ એ બન્ને પ્રકૃતિઓના ણસુ=એ ૨-૩-૪ સ્થાની રસસ્થાનોમાં વર્તતા જીવા=જીવો. કમસો=અનુક્રમે સંસ્થાજાણા=સંસ્થાતણુ છે. પરંતુ અસુમાણ તિટ્ટણે=અશુભ પણનાં ત્રિસ્થાનમાં સવુવરિ=સર્વથી ઉપર વિસેસઓ અહિયા=વિશેષાધિક કહેવા. ॥૧૦૧॥

૧ શાતા વિશેરેનો ૧૫ ક્રોડ ૩૦ સાગરોપમ છે તે,

૨ અતઃ ક્રોડ ૩૦ સાગરોપમનો બધ કર્યા બાદ બીજે સમયે ૩૦ ક્રોડ ૩૦ સાગરોપમનો બધ થઇ શકે છે, આટે અતઃ ક્રોડ ૩૦ ઉપરની અને ૩૦ ક્રોડ ૩૦ સુધીની-સ્થિતિ લાવ=કાળ દબને આતંકીની બધાય આટે તે સર્વ અતઃ ક્રોડ ૩૦ ન્યૂત ૩૦ ક્રોડ ૩૦ જેટલી સ્થિતિ પ્રાપ્તિ થાય

૩ ૩૦ ક્રોડ ૩૦ સાગરોપમ સ પૂર્ણ.

118311

२३५०

विश्वामित्र

૮ શુ. પગાં ૧૪૦ બાંધ ૬૪૦
 ૯ અશુભપગાં ૧૪૦બાંધ ૮૦૦
 ૨૦ શુ. પગાં ૭૦ ૧૦ લાખ
 ૨૧ બહામિય ૧૨ લાખ
 (અનત: કોઠા કોઠા ન્યૂન
 ૭૦ રિયતિ)
 ૨૨ અશુભ પગાં ૭૦ રિય
 ૩૦ લાખ

निष्कर्षात्

अष्टाश्विनी

0415040

૧૮ અન્તઃક્રોડીન્કાન્સા ૪૦૬૬૦૦

गूर्जर
भाषान्तर

द्वन्द्वन-
कारणम् ।

118311

૧૧ તેથી એજ પરાં અશુભના ક્રિસ્થાની રક્ષના યવમધ્યથી નીચેનાં અને પાછાગનાં એકાન્ત સાકારોપયોગી સ્થાનીથી ઉપરનાં સિદ્ધિ સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૨ તેથી એજ ક્રિસ્થાની યવના મધ્યથી ઉપરનાં સિદ્ધિસ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૩ તેથી એજ ક્રિસ્થાની યવના મધ્યથી ઉપરનાં સિદ્ધિસ્થાનો પૃષ્ઠીનાં એકાન્ત સાકારોપયોગી યોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૪ તેથી પરાં અશુભના પ્રિસ્થાની યવમધ્યથી નીચેનાં સ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૫ તેથી પરાં અશુભના પ્રિસ્થાની યવમધ્યથી ઉપરનાં સ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૬ તેથી પરાં અશુભના ચતુસ્થાની રક્ષના યવમધ્યથી નીચેનાં સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ.

૧૭ તેથી પરાં અશુભના ચતુસ્થાની રક્ષના યવમધ્યથી ઉપર ડાયસ્થિતિ (અપવર્તનાકૃત ડાયસ્થિતિ) સંખ્યાતશુષ્ટ.

[જે સ્થિતિસ્થાનથી અપવર્તના કંરણ વડે ઉદ્ભૂત સ્થિતિઓ જાય તે સર્વ સ્થિતિઓનો સંયુદ્ધાસ અપવર્તનાકૃત ડાયસ્થિતિ ઝેહવાય]

૧૮ તેનાથી અંતઃકેડાકેડી સાગરોપમ સંખ્યાતશુષ્ટ છે.

૧૯ તેથી પરાં શુભના ક્રિસ્થાની રક્ષના યવમધ્યથી ઉપર જે સિદ્ધિ સ્થિતિસ્થાનો છે તેની ઉપરનાં એકાન્ત સાકારોપયોગી યોગ્ય સ્થાનો સંખ્યાતશુષ્ટ છે.

૧ જે સ્થિતિસ્થાન યોગોપયોગમા, અને દસીનોપયોગમા પણ વર્તના જીવેા બાવે તે મિત્ર.

૨ ક્રિસ્થાનગત સ્થાનો એટલાંજ અને એથી ઉપરના બધાંજ સ્થાનો સાકારોપયોગી છે.

૩ ઉદ્ભૂત અપવર્તનાથી અપવર્તોપલી સ્થિતિઓનો સમૂહ તે અપવર્તના દૂત ડાયસ્થિતિ (આતઃ ક્રાંત ક્રાંત પ્રમાણુજ છે અને બાંધ દૂત પ્રમાણુબાંધ અંતઃ ક્રાંત ક્રાંત ઉદ્ભૂત સ્થિતિ પ્રમાણુ છે.)

હવે સર્વસ્થિતિસ્થાનોનું અલ્પખાડુલ્લખ આ પ્રમાણે—

- ૧ પ્રાગ્નુલ્લખના ચતુઃસ્થાની રસના યવમધ્યથી હૈડાનાં સ્થિતિસ્થાનો અલ્પ,
- ૨ તેથી પ્રાગ્નુલ્લખના ચતુઃસ્થાની યવમધ્યથી ઉપરનાં સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતણુ.
- ૩ તેથી પ્રાગ્નુલ્લખના ત્રિસ્થાની યવમધ્યથી હૈડાનાં
” ” ”
- ૪ તેથી
” ઉપરનાં ” ”
- ૫ તેથી પ્રાગ્નુલ્લખના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી હૈડાનાં ચોક્ષાન્તસાકાર ઉપરોળને ચોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતણુ.
- ૬ તેથી પ્રાગ્નુલ્લખના દ્વિસ્થાની રસના યવમધ્યથી હૈડે અને પાછળનાં ચોક્ષાન્ત સાકારોપરોળી રથાનોથી ઉપરના મિશ્ર સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતણુ.
- ૭ તેથી શુલ્લખ પ્રાગ્નુ નો દ્વિસ્થાની રસ યવમધ્યથી ઉપરનાં મિશ્રસ્થાનો સંખ્યાતણુ.
- ૮ તેથી પ્રાગ્નુ શુલ્લખનો જઘન્ય સ્થિતિભાગ વિશેષાધિક. (અન્તઃ કૌંઠ કૌંઠ)
- ૯ તેથી અશુલ્લખ પ્રાગ્નુનો જઘન સ્થિતિભાગ વિશેષાધિક. (અન્તઃ કૌંઠ કૌંઠ).
- ૧૦ તેથી અશુલ્લખ પ્રાગ્નુના દ્વિસ્થાની યવમધ્યથી નીચે ચોક્ષાન્ત સાકારોપરોળ ચોગ્ય સ્થિતિસ્થાનો સંખ્યાતણુ.

૧ આ સ્થાનો સાકારોપરોળથી જ (સાનોપરોળથી જ) બાધાય છે, પરન્તુ દક્ષિણોપરોળી નહિ પુનઃ આ રથાનો માટે ચોક્ષાન્ત સાકારોપરોળી કહેવાથી કેવળ એજ સ્થાનો સાકારોપરોળે બાધાય એમ નહિ પરન્તુ એથી પહેલાંનાં સર્વ રથાનો ચોક્ષાન્ત સાકારોપરોળીજ બાધાય છે, પરન્તુ આપણ મિશ્ર કહેવાના હોવાથી અહિં જ સાકારોપરોળ કહેવાની જરૂર ભાણી

અન્યાર્થ— દુરિહપણીનું=અને પ્રકૃતિઓનાં [શુભપરાંઅશુભ પરાંનાં] અળગાપાડાગા=અનાકીરોપયોગ પ્રાપ્યેય રસસ્થાનો. વિદુઃ
 પાયા તુ=દ્વિસ્થાનગત જ છે, અને સાગારા=સાકારોપયોગી રસસ્થાનો સત્કાર્યવિ=સ્વર્ગ પથ છે (૨-૩-૪ સ્થાની છે), જુમાણ=શુભપરાં
 ના. ચક્રટુણા=ચતુરંશાનના જ્વમજ્જા=યવમધ્યથી હિટ્ટા=હેઠેનાં ઠાળાળિ=સ્થિતિસ્થાનો યોગાળિ=યોગાં છે. ઉત્તરિ=ઉપરનાં સંલેજ્જગુણાળિ=
 સંયથાતશુભ છે, દ્યવ=એ પ્રમાણે તિટ્ટાળે=ત્રિસ્થાન યવમા ઠીને વિટ્ટાળે=દ્વિસ્થાન યવમાં યવમધ્યથી નીચે દ્યાત=લેકાન્ત સાકારોપ
 યોગવાળાં (સંયથાત શુભ), તે ઉપર મીસાળિ=મિશ્રસ્થાનો સંયથાત શુભ તેથી ઉત્તરિ=યવમધ્યથી ઉપરનાં મિસાળિ=મિશ્રસ્થાનો. સં-
 યથાતશુભ, તેથી જુમાણ=શુભપરાંનો. જહન્નો=જ્વમધ્યસ્થિતિયંધ સંયથાતશુભ, તત્તો=તેથી લસુમાળં જહન્નો=અશુભપરાંનો. જ્વમધ્ય
 સ્થિતિયંધ વિસત્તરિ=વિશેષાધિક. હૈટ્ટ=છે. તેથી વિટ્ટાળે=અશુભપરાંના દ્વિસ્થાન યવમા. જ્વમજ્જા=યવમધ્યથી હેટ્ટા=હેઠેના. દ્યાત=
 લેકાન્ત (સાકારોપયોગી) ઠાળાળિ=સ્થાનકો સંલેજ્જગુણાળિ=સંયથાતશુભ છે. તેથી મીસાળાળિ=યવમધ્ય નીચેનાં મિશ્રસ્થાનો, અને તેથી
 ઉત્તરિ=યવમધ્યથી ઉપરનાં મિશ્રસ્થાનો અને મિશ્રથી ઉપરનાં (લેકાન્ત સાકાર) સ્થાનો સંયથાતશુભ છે. દ્યવ=એ પ્રમાણે તિચક્રટુણાળે=
 જ્વમજ્જાઓ=અશુભપરાંના ત્રિસ્થાન અને યતુરંશાન રસયવમાં ત્રિસ્થાન યવથી નીચેનાં અને ઉપરનાં સ્થાનો સંયથાતશુભ, તેથી
 યતુરંશાન યવમધ્ય નીચેના સંયથાતશુભ, તેથી યવમધ્ય ઉપરની જ્વાહિરિ=યવસ્થિત સંયથાતશુભ, તેથી જ્વાત્તોલ્લકોલી=અતઃ કો. કો. કો.
 સાગારોપમ સંયથાતશુભ તેથી સુમલિટ્ટાળિ=જ્વમજ્જાઓ=પરાંશુભના દ્વિસ્થાન યવની ઉત્તરિ=ઉપર દ્યાતગા વિસિટ્ટા=લેકાન્ત સાકાર ઉપયોગ
 યોગ્ય સ્થાનો. સંયથાતશુભ, તેથી સુમલિટ્ટાળિ=શુભપરાંની ઉત્તરિ સ્થિતિયંધ, તેથી જ્વાહિરિ=અદ્વયસ્થિતિ વિશેષાધિક, તેથી વિટ્ટાળિ=ઉત્તર
 સ્થિતિયંધ (અશુભપરાં) નો (વશેષાધિક છે ૯૬-૯૭-૯૮-૯૯-૧૦૦

માર્ગાર્થ—અને પ્રકારની પ્રકૃતિઓનાં (શુભપરાં અશુભપરાંનાં) અનાકાર ઉપયોગ યોગ્ય (દશાંનોપયોગને લાયક) કેવળ
 દ્વિસ્થાની જ રસસ્થાનો છે, અને સાકારોપયોગ યોગ્ય (સાનોપયોગને લાયક) રસસ્થાનો સર્વત્ર છે (૨-૩-૪ સ્થાની રસોમા પથ છે),

अणगारण्याउत्तमा विट्टुणगया उ हुविहपणडीणं । सागारा सव्वरथ वि हिट्टा थेवाणि जवमज्झा ॥१६॥
 ठाणाणि चउट्टाणा संखेज्जगुणाणि उवरिसे एवं । तिट्टुणे विट्टुणे सुभाणि एगंतमीसाणि ॥१७॥
 उवरिं मिससाणि जहन्नगो सुभाणं तओ विसेसहिओ । होइ असुभाण जहणो संखेज्जगुणाणि ठाणाणि ॥
 विट्टाणे जवमज्झा हेट्टा एगंतमीसगाणुवरिं । एवं ति चउट्टाणे जवमज्झाओ य जायठिई ॥१९॥
 अंतो कोडाकोडी सुभाविट्टाण जवमज्झओ उवरिं । एगंतगा विसिट्टा सुभाजिट्टा जयठिईजट्टा ॥१००॥

अनाकारप्रयोग्य द्विस्थानगतारु (एव) द्विविधप्रकृतीनाम् । साकाराः सर्वत्राऽप्यत्रः रतौकानि यवमध्यात् ॥१६॥

स्थानानि चतुःस्थानकात् संख्येयगुणान्मुपपद्यम् । (एवं) त्रिस्थाने द्विस्थाने शुभान्येकान्तविश्राणि ॥१७॥

उपरि मिश्राणि जपन्यमः (घनः) शुभानां ततो विलेपाधिकः । भवत्यशुभानां जपन्यः, संख्येयगुणानि स्थानानि ॥१८॥

द्विस्थानस्य यवमध्यादथ एकान्तविश्रैकान्तमुपरि । एवं त्रिचतुश्चानयोयवमध्याच्च जयस्थितिः ॥१९॥

अन्तःकोटीकोटी शुभाद्विस्थानयवमध्यादुपरि । एकान्तवर्कानि विशिष्टा शुभज्येष्ठा टायस्थितिर्ज्येष्ठा ॥१००॥

उभेति ओऽध्याती उपपद्यते, भवत्यु तौ (नान्धा शुद्धिस्थानता नान्धाता ७५३ यथा ५५४ ५५५) ६ नाता०-३ दर्शना०-५ वेद-सं-नवधन
 ४ अगन्तव्य ५ ओ १७ शुद्धिओभोत्तरे, अतो ये भवन्तिन्ना भवन्तर्भावा न्या भवन्ति भवन्ति १७ शुद्धिओभावा अध्याधिशरसा ओऽध्यानी
 ३५५५५५५ ५५५ न्या।

પલ્યાસંલ્લેય(વગ) મૂલોનિ ગત્વા દ્વિગુણાશ્ચ દ્વિગુણીનાશ્ચ । નાનાન્તરાણિ પલ્યસ્ય મૂલમાગોઽસંલ્લેયતમઃ ॥૧૫॥

અર્થવાર્થઃ—પલ્લાસલ્લેયમૂલનિ=પદ્યોપમનાં અસંખ્યવર્ગમૂળ ગતું=જઈને દુગુણાય=દ્વિગુણ અને દુગુણાગાય=દ્વિગુણીન જીવો હોય છે. નાનાંતરાણિ=નાનાઅન્તરો (દ્વિગુણીન રથાનો વા વૃદ્ધિરથાનો) પલ્લસ્ય મૂલમાગોઽસંલ્લેયતમો=પદ્યોપમના વર્ગમૂળનો અસંખ્યાતમો જાગ છે. ॥૯૫॥

મવાર્થઃ—પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો જાગ અસંખ્યાતમો જાગ આતિક્રમીને સેઠડો સાગરોપમ પર્યાત ધમણુ ધમણુ જીવો હોય છે, અને ત્યાર બાદ દ્વિગુણીન દ્વિગુણીન થાય છે [અર્ધ અર્ધ થાય છે], એમા નાના અન્તરો પદ્યોપમના વર્ગમૂળના અસંખ્યાતમા જાગના સમયો જેટલાં છે [અને એક અન્તર પદ્યોપમના અસંખ્યવર્ગમૂળોમાં જેટલા સમય તેટલા રથાનોવાળુ છે]. ॥૯૫॥

અવતરણ—પુનઃ એ ત્રિથિતિરથાનોમાં પ્રકીર્ણ વિધયોત્ત અલપબાહુત્વ ઝેડે છે, અને તે અલપબાહુત્વ અનન્તરોક્ત સપ્તધર્થી ઉપજતા રસંધવને અતુસરીને છે, માટે તે પ્રમાણુ પ્રકીર્ણ અલપબાહુત્વ ઝેડેવાય છે.

૧ એ રસપદ આશ્રયી ધવતી ઉપતિ આ પ્રમાણુ—જધનપરિતથી સેઠડો સાગરોપમ સુધા વિશેષાધિદ જીવો હોવાથી અને ત્યારબાદ હીન હીન જીવો હોવાથી એ અલપબાહુત્વ ધવતી આકારે જ ગણાય, કારણ કે ધવતી આકાર મળયો મધ્ય સુધી ક્રમશઃ રથૂલ હોઈને ત્યારબાદ હીન હીન હોય છે. એ રસપદ આશ્રયી ૬ ધવ થાય છે તે આ પ્રમાણુ—

૧	પરાંન્ધુલના અતુ રથાની રસનો ધવ	૪	પરાંન્ધુમના દ્વિરથાની રસનો ધવ
૨	ત્રિરથાની રસનો ધવ	૫	ત્રિથાની રસનો ધવ
૩	દ્વિરથાની રસનો ધવ	૬	અતુ રથાની રસનો ધવ

આ સુસુકોસા=શુભ પરાં ની ઉં નિશ્ચિત (ગત રસબાંધ) સુધી બાણુડું । તથા અસુમાળં=અશુભ પરાં ના કિટુાળે ય તિ ચઢટુાળે= યેસ્થાની ત્રિસ્થાની અને ચતુસ્થાન રસ બાંધેશ્રેમાં (અનુભાવ યવેશ્રમાં) પણ ડકોસા=કિરંદ્રેષ (નિશ્ચિત ગત ચતુસ્થાન રસબાંધ) સુધી ઉપરોક્ત કર્મે બાણુડું ॥૮૪॥

માવાર્થ—એ પ્રમાણે શુભ પરાંનો ત્રિસ્થાન રસ બાંધવા સાથે ધ્રુવબાંધીની તદ્દયોગ્ય જઘન્ય [ત્રિસ્થાનબાંધ યોગ્ય જઘન્ય] નિશ્ચિતબાંધમાં વર્તતાં એવો અલ્પ ધર્મ્યાદિ પ્રરૂપણ ચતુસ્થાનવત્ ઘણા સેકેશ સાગરોપમ સુધી પ્રથમ વિશેષાધિક અને ત્યારબાદ વિશેષકીર્તન પ્રરૂપણ કરવી. પુનઃ એ પ્રમાણે દ્વિસ્થાન રસ બાંધે આગ્રસી પ્રરૂપણ તે વાવત્ પરાં શુભની ઉં નિશ્ચિતબાંધ સુધી કરવી [અર્થાત્ શું પરાંના ઉં નિશ્ચિતબાંધ વળતે બાંધવા યોગ્ય ધ્રુવબાંધિતાં રથાનો સુધી કહેવું, એ ઉપરાંતનાં ધ્રુવબાંધિતાં નિશ્ચિતરથાનો શુભપરાં પ્રકૃતિતા બાંધને બાંધયોગ્ય નથી, પરંતુ અશુભપરાં બાંધને બાંધયોગ્ય છે—એ ભાવાર્થ છે.] એ પ્રમાણે અશુભ પરાંવત્તમાન પ્રકૃતિઓ માટે પણ પ્રરૂપણ કરવી. અર્થાત્ અશુભ પરાંવત્તમાન પ્રકૃતિઓનો દ્વિસ્થાન રસ બાંધવા સાથે ધ્રુવબાંધ પ્રકૃતિઓની જઘન્યનિશ્ચિતિ બાંધતાં એવો અલ્પ, ત્યાર પછીની બીજી નિશ્ચિતિ બાંધતાં એવો વિશેષાધિક, એમ સેકેશ સાગરોપમ પર્થત વિશેષાધિક વિશેષાધિક કહેવું, ત્યાર બાદ હીન હીન પણ સેકેશ સાગરોપમ સુધી કહેવું. એ પ્રમાણે ત્રિસ્થાન અને ચતુસ્થાન રસ સબંધે પણ અશુભ પરાંવત્તમાન પ્રકૃતિઓના કિરંદ્રેષ નિશ્ચિતબાંધ પર્થત પ્રરૂપણ કરવી. ॥૮૪॥

અવત્તણા—એ પ્રમાણે રસબાંધ સાથે ધ્રુવબાંધીના નિશ્ચિતબાંધ રથાનોની સરખામણીમાં બાંધકપણે વર્તતાં એવો આગ્રસી અનન્તરોપનિધા કીર્તને હેવે પરપરોપનિધા પ્રરૂપણ કહે છે—

પલ્લાસંલિપમૂલાનિ નંતું દુગુળા ય દુગુળહીળા ય । નાળંતરાણિ પલ્લસસ મૂલમાળો અસંલતત્તમો ॥૯૫॥

ગૂર્વ
માપાન્તર

વચન-
કરણમ્ ।

अवतरणः—शुलाशुल प्रभृतिभ्योना रसपंध साधे ध्रुवपंधि प्रभृतिभ्योना स्थितिपंधनी सारभाभण्णीभं तेभ्य वर्तता एवे। आश्रयो
अनन्तशेषनिधा तथ परपशेषनिधा धेहवानी छ, तेभ्य आ भाषायां प्रथम शुलप्रभृतिभ्योना रसपंध साधे ध्रुवपंधीना स्थितिपंधनी
सारभाभण्णीने अये तेभ्य वर्तता एवे। अनन्तशेषनिधा [अनन्तर प्रप्रपण्ण] इहे छे—

थोवा जहन्नियाए होंति विसेसाहिओदहिसयाइं । जीवा विसेसहीणा उदहिसयपुहुत्तमो जाव ॥९३॥

स्तोका जघन्याणं यवनित विज्ञेयाधिका उदविज्ञतानि । जीवा विज्ञेयहीना उदविज्ञतपुण्यवत्त्वं यावत् ॥९३॥

अन्यथाय—जहन्नियाए=अधन्य स्थितिपंधभां जीवा=एवे। योवा=वोडा, उदहिसयाइं=त्यार पण्णी सेउडे। सागरोपम सुधी विसेसा-
हिजा=विशेषाधिक, त्याधी उदहिसयपुहुत्तमो जाव=यत् पुथरूप सागरोपम सुधी विसेसहीणा=विशेषहीन हीन [५१।०शु०ना अतुस्थान
रसवाणी ध्रुवपंधिनी स्थितिभ्योभ्यं ये शीते न्यधुं] ॥९३॥

भावाय—शुलपंध० प्रभृतिना अतुस्थान रसपंध साधे ध्रुवप्रभृतिभ्योना अधन्य स्थितिपंधभां [आति अधन्य स्थितिपंधभां]
वर्तता एवे। अतए, अने त्यारथाइ यत् पुथरूप सागरोपम (धण्ण) सो सागरोपम) सुधीना इहेइ स्थितिस्थानभां वर्तता एवे।
विशेष विशेष अधि छे, अने त्यारथाइ धण्ण सेउडे सागरोपम सुधी विशेषहीन हीन न्यधुवा ॥९३॥

एवं तिट्ठणकरा विट्ठणकरा य आ सुसुक्कोसा । असुमाणं विट्ठणे तिचउट्ठणे य उक्कोसा ॥९४॥

एवं त्रिस्थानकरा द्विस्थानकराश्च सुभोत्कृष्टात् । अशुमानां द्विस्थाने त्रिचतुःस्थानयोश्च (यावद्) उत्कृष्टा ॥९४॥

अन्यथाय—एवं=ये प्रभाषि विट्ठणकरा=त्रिस्थान रस पंधडे। य दुट्ठणकरा=अने द्विस्थान रस पंधडे। सपंधि पण्ण अतएपण्डुप

કહેલો. રસ) બાંધે, ડગુનઃ જે સન્નવિસુદ્ધા=સર્વવિશુદ્ધ-પરાંનુશ્રવણા ચતુર સ્થાની રસબંધોઃ કુવગાદિ જહન્નાદિ=ધ્રુવપ્રકૃતિની જ્ઞાન્ય રિશ્તિત્યોઃ વર્થતિ=બાંધે છે. તથા સુમાળા=શુભપરાંનાં વિદુષાણે=ત્રિસ્થાન રસબંધોઃ અજહન્ના=અજ્ઞાન્ય-મધ્યમ રિશ્તિત્યોઃ બાંધે છે, વિદુષાણે=દ્વિસ્થાની રસબંધોઃ જેઢ્ઢા=ઉચ્છેદ રિશ્તિત્યોઃ બાંધે છે, અને દ્યુગાસિ=ધંતર-અશુભ પરાંનાં ૨-૩-૪ સ્થાની રસબંધોઃ કમા=અનુ-ક્રમે ધ્રુવબંધીની સદુષાણે ડગુન સ્થાને જ (સ્વ પ્રાયોગ્ય જ) જહન્ના=જ્ઞાન્ય અજહન્ના=મધ્યમ અને ડકોસા=ઉચ્છેદ રિશ્તિત્યોઃ બાંધે છે ॥૨૧-૬૨॥

માત્રાર્થ—સર્વ વિશુદ્ધ (અતિ વિશુદ્ધિવાળા), મધ્યમ વિશુદ્ધિવાળા અને અતિસહિષ્ણ પશિષ્ણામવાળાં છેવે પૂર્વોક્ત રસ બાંધે છે. [શુભપરાંનો ૪-૩-૨ સ્થાની અને અશુભપરાંનો ૨-૩-૪ સ્થાની રસ બાંધે છે-એ પૂર્વ ગાથા સાથે સંબંધ છે] તથા (શુભનો ચતુરસ્થાની રસ બાંધનારા) સર્વ વિશુદ્ધ છેવે ધ્રુવબંધિ પ્રકૃતિઓની જ્ઞાન્ય રિશ્તિ બાંધે છે, ત્રિસ્થાની રસ બાંધનારા [મધ્યમ વિશુદ્ધિવાળાં] છેવે અજ્ઞાન્ય-મધ્યમ રિશ્તિ બાંધે છે, અને દ્વિસ્થાની રસ બાંધનારા (અતિ સહિષ્ણ છેવે ઉચ્છેદ રિશ્તિ બાંધે છે, અને ધંતર પ્રકૃતિઓનાં (અશુભ પરાંનાં) પશ્ચિમે જ અશુભપરાંનાં દ્વિસ્થાની આદિ રસબંધોઃ) ચતુરક્રમે સ્વસ્થાને જ્ઞાન્ય મધ્યમ અને ઉચ્છેદ રિશ્તિ બાંધે છે ॥૨૧-૬૨॥

૧ અર્થાત્ પરાંનુ અશુભ પ્રકૃતિઓનાં દ્વિસ્થાની રસને બાંધનાર છેવે ધ્રુવબંધીની જ્ઞાન્ય રિશ્તિત્યોઃ ૨૪બુધિનુસારે બાંધે છે, ત્રિસ્થાની રસ બાંધનાર મધ્યમ સહિષ્ણ વા વિશુદ્ધિવાળાં છેવે મધ્યમ રિશ્તિત્યોઃ બાંધે, અને ચતુરસ્થાની રસ બાંધનાર (અતિ સહિષ્ણ વા અત્ય વિશુદ્ધ) છેવે ઉચ્છેદ રિશ્તિત્યોઃ બાંધે છે

૨ ૨૪સ્થાને બાંધે એટલે અશુભ દ્વિસ્થાન રસબંધી વિશુદ્ધ અનુસારે જ્ઞાન્ય રિશ્તિ બાંધે, પરંતુ આતિજ્ઞાન્ય રિશ્તિ ન બાંધે, કારણ કે અતિ વિશુદ્ધિવાળાં છેવેનાં જ ધ્રુવબંધીનો અતિજ્ઞાન્ય રિશ્તિબંધ હોય છે અને અશુભપરાંનુ પ્રકૃતિનો બંધ આતિવિશુદ્ધિવાળાં છેવેને તે વખતે હોય નહિ.

ત્રિસ્થાની અને દ્વિસ્થાની એમ ત્રણે પ્રકરનો રસ યોધે, અને અશુભ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો (અશાતા આદિ ૩૮ નો દ્વિસ્થાની ત્રિસ્થાની ચતુસ્થાની એ પ્રમાણે) ત્રણે પ્રકરનો વિપરીત રસ યોધે ॥૯૦॥

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં ક્ષયબંધિ પ્રકૃતિઓને યોધનારા છવેો પરાંશુભ પ્રકૃતિઓને ચતુસ્થાની આદિ રસબંધ કહે છે એમ કહ્યું, પરંતુ કયા છવેો તેવો રસ યોધે છે ? તથા કયા ત્રિસ્થિતબંધમાં વર્તેલા છવેો કયો રસ યોધે તે કહે છે—

સઘ્વવિસુદ્ધા વંધંતિ મહિમા સંકલિટતરંગા ય । યુવપગાહિજહન્નટિં સઘ્વવિસુદ્ધા ડ વંધંતિ ॥૧૧॥
તિટ્ટાણે અજહણં વિટ્ટાણે જેટ્ટાં સુમાણ કમા । સટ્ટાણે ડ જહન્નં અજહન્નુવકોસમિયરાસિં ॥૧૨॥

સર્વવિશુદ્ધા વન્નન્તિ મધ્યમાઃ સંકલિટતરણા ય । યુવપગાહિજવન્યરિયતિં સર્વવિશુદ્ધાસુ વન્નન્તિ ॥૧૧॥

ત્રિસ્થાનકરય(વન્નવકાઃ)અજવન્યાં દ્વિસ્થાનકરય જ્યેષ્ઠાં શુભાનાં કમાત્ । સ્વસ્થાને તુ જવન્યામાજવન્યામુત્કટ્ટામિતરાસામ્ ॥૧૨॥
અવતાર્યાઃ—અને તે સઘ્વવિસુદ્ધા=સર્વ વિશુદ્ધ મહિમા=મધ્યમ શુદ્ધ યુગ્મને સંકલિટતરંગા=અતિ સંકલિષ્ટ છવેો (૯૦ ની ગાથામાં

રાખ્યેા તે ત્રિસ્થાની અને ચારશેર ઉક્તિઓને એક શેર રાખ્યેા તે ચતુસ્થાની એ રીતે શુભાશુભ પ્રકૃતિનો દીનાધિ રસ યથાસંભવ વિચારેા, ૨ આદિ ધ્રુવપ્રકૃતિઓના બંધ સાથે શુભપરાં નથા અશુભપરાં પ્રકૃતિઓનો રસબંધ સરખાવવાનું કારણ કે ધ્રુવબંધીનો બંધ નિરન્તર છે અને પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો બંધ નિરન્તર નથી માટે તથા આ ચતુસ્થાન આદિ ક્રમે ધ્રુવબંધિના જઘન્ય ત્રિસ્થિતધી પ્રારંભીને ગણવાનો છે, જેથી ધ્રુવબંધીની જઘન્ય ત્રિસ્થિત બંધાય શુભ પ્રકૃતિઓ ઉત્પન્ન રસે બંધાય, કારણ કે સંકલેશ અત્યંત અને વિશુદ્ધિ અધિક છે માટે એ ક્રમે પ્રમાણે આ રસબંધ પ્રકરણ છે

બાણી), ॥૮૯॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે રિશતિ પ્રરૂપણ તથા પ્રકૃતિ પ્રરૂપણ ક્ષીને હવે રિશતિસ્થાનોમાં હવર્તમાની પ્રરૂપણ [અર્થાત રિશતિસ્થાનમાં બંધરૂપણે વર્તતા (રિશતિબંધ કરતા) હવે કયા પ્રકારનો રસ બાંધે ? અને કયા પ્રકારના રસબંધમાં દેડલાં રિશતિ-રૂપીના બંધરૂપ ? એ પ્રમાણે રસબાંધતા હવેરું અદ્યપૂર્ણ બંધાદિ પ્રરૂપણ] કહેવાની છે ત્યાં પ્રથમ કુવળધિ પ્રકૃતિઓના બંધરૂપમાં પ્રાંદુલ તથાંઅદુલ પ્રકૃતિઓનો રસબંધ કહે છે—

વંધંતા કુવળાડી પરિતમાણિગ સુભાણ તિવિહરસં । ચડ તિગ વિદૂંણગયં વિવરીયતિગં ચ અંસુભાણં ॥૯૦॥

વંધનતો કુવળાડી, પરાવર્તમાન(ક)સુમાનાં ત્રિવિયસમ્ । ચતુર્શિદિશાનગતં વિપરીતત્રિકં ચાસુભાણમ્ ॥૯૦॥

અત્યર્થ—કુવળાડી=કુવળધિ પ્રકૃતિઓને વંધંતા=બાંધતા હવં પરિતમાણિગસુમાણં=પરાવર્તમાન શુભપ્રકૃતિનો. ચડ=ચડુ રૂપાન તિગ=તિરૂપાન અને વિદૂંણગયં=દિશાનગત રસ એમ ત્રિવિહારસં=રૂપ પ્રકારનો રસ બાંધે, ચ=અને અસુમાણં=અદુલ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓનો વિવરીયતિગં=વિપરીત રૂપ પ્રકારનો રસ (૨-૩-૪ રૂપાની) બાંધે ॥૯૦॥

માવર્થ—૪૭ કુવળાડીઓને બાંધતા હવે પરાવર્તમાન શુભ પ્રકૃતિઓનો (શાતાં વિશેરે ૩૪ પ્રકૃતિઓનો) 'ચડુ'રૂપાની

કુલાગ છે તેથી એજ જયંસ્થિતિના જયન્ત્યાંબવસાપનો કિંદર અનુભાગ અનંતરૂપ છે, કારણ કે એજ રિશતિ આબવસાપના અનુભાગ્યાંબવસાપ અસંખ્યરૂપ જેડલા છે, એ તીવરગદા તો પૂર્વે અનુભાગ પ્રકરણમાં જ અનુક્રમે કહ્યા બાદ ૫૨-૫૩ અને ૬૫ બાદિ ગાથાઓમાં કહેવાય છે. ૧ જેમ શેલડીનો અંધવા દિંબાનો રવાલાવિ રસ તે એરૂપાની, બશેર ક્ષાળીને એક શેર રાખે તો દિશાની, નાણેર ક્ષાળીને એક શેર

સ્થિતિર્ધર્મતયા ક્રમશોઽસંલ્પેયગુણિતાન્યનન્તગુણતયા । પ્રથમજવન્યોત્કૃષ્ટં દ્વિતીયજવન્યાદિકા આ ચરમાત્ ॥૮૧॥

અન્યવાર્થ—ઊંડીહવાપુ=સ્થિતિની દીર્ઘતા પ્રમાણે ક્રમસો=અનુક્રમે અધ્યવસારો અસંલ્પગુણિયાણ=અસંલ્પશુભુ (૮ કર્મભં) હેાધ છે. પદમ=પ્રથમ સ્થિતિના જહનનં રક્તોસ=જઘન્યથી ઉત્કૃષ્ટ અનુભાગ અણતગુણાણ=અનંતશુભુ, એ રીતે વિતિય=ખીલ સ્થિતિના જહનનાકાદયા=જઘન્ય અનુભાગથી પ્રારંભીને (આ)ચરમા=હેલા ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાન સુધી અનંતશુભુ કહેવું ॥૮૬॥

માવાર્થ—સ્થિતિની દીર્ઘતાને અનુસારે અનુક્રમે સ્થિતિઅધ્યવસારો (મૂળ કર્મના) અસંલ્પશુભુ અસંલ્પશુભુ છે, [અર્થાત્ અપ્રાણુષ્ઠના અપે (તોપણ અસંલ્પોદ્ધે), તેથી નામ ગોત્રના અસંલ્પશુભુ પરસ્પર હુદય, તેથી સાં દં વેં અનંતના અસંલ્પશુભુ, પરસ્પર હુદય, તેથી ગોઠનીયના અસંલ્પશુભુ. ॥ ફતિ અત્તવલ્લભત્ ॥ હેવે લીમ્બનંદતા આ પ્રમાણે—પદમજહનનુકોતં=પ્રથમ સ્થિતિનો જઘન્યાધ્યવસાર, અને ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાર, ત્યારબાદ ક્રિતીય=ખીલ સ્થિતિનો જઘન્ય અધ્યવસાર, ઇત્યાદિ પરિપાટીએ છેલ્લા સ્થિતિભંધના છેલ્લા ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાર સુધી અનુક્રમે અનંતશુભુ અનંતશુભુ લીંચતા બાણવી (પશ્ચાત્પૂર્વીએ) મનંદતા

૧ ભાવાર્થ એ છે કે—એકજ સ્થિતિ અનેક ભવેને એક સમયે, અને એક ભવને જુદા જુદા કાળે બિન્ન બિન્ન અધ્યવસારો બંધાય છે તે બિન્ન બિન્ન અધ્યવસારો એકજ સ્થિતિના અસંલ્પ લોકતા આકાશપ્રદેશ જેટલા છે. એ પ્રમાણે દરેક સ્થિતિના અધ્યવસાર અસંલ્પ અસંલ્પ લોકતા આમાશ પ્રદેશ જેટલા જુદા છે, (એ અધ્યવસારોના જેટલા સકિલ અધ્યવસારો છે તેટલા વિશુદ્ધ અધ્યવસારો પણ પ્રાયઃ સરખા છે) જેથી જઘં સ્થિતિનો જઘં અધ્યવસાર એટલે જઘન્ય સકલેશ તેનાથી એજ જઘં સ્થિતિનો ઉંસકલેશ અનંતશુભુ છે, તેથી બીલ સગયાધિ સ્થિતિભંધનો જઘન્ય સંકલેશ તે પેહીના ઉત્કૃષ્ટ સંકલેશથી અનંતશુભુ છે, તેથી પણ એજ બીલ સ્થિતિનો ઉંસકલેશ અનંતશુભુ છે, આ લીંચ મનંદતા સ્થિતિભંધના કયાશોકની કહી, અને લેસપાપરિણાસે અનુભાગની લીંચમનંદતા તે જઘન્ય સ્થિતિના જઘન્ય અધ્યવસારમા જે જઘન્યા-

[અસંખ્ય] છે [અને એક અતર પદ્યોપમના અસંખ્ય વર્ગમૂળ જેટલું છે] ॥હૃતિ પરંપર દ્વાદ્વિ ॥૮૮॥ इति प्राणना ॥

ઘવત્તણ—સ્થિતિ સ્થાનોની પ્રપણુમાં પ્રથમ પ્રપણુનાઅનુયોગ [અધવસાથોની ગણના] ધડીને હવે બીજો અનુક્રંદિ અનુયોગ કહેવાય છે. ત્યાં સ્થિતિસ્થાનોમાં સ્થિતિયંધાધવસાથોની અનુક્રંદિ છે જ નહિ. તે આ પ્રપણુ-કેષપણુ કર્મના જઘન્ય સ્થિતિયંધમાં જે સ્થિતિઅધવસાથો છે તે સર્વથી ભિન્ન બીજાજ અધવસાથો બીજી સ્થિતિમાં છે, ત્રીજી સ્થિતિમાં પણ અન્ય અધવસાથો છે, એ રીતે ઉચ્ચિતિપ્રથમ સુધીની સર્વ સ્થિતિઓમાં દરેકમાં જૂદા જૂદાજ સ્થિતિયંધના હિતુભૂત અધવસાથો છે.

ત્રીજો અનુયોગ વીઘમન્દતા કહેવાતો છે, તે આગળ કહેવાશે. ॥ इति स्थिति प्राणना ॥ એ રીતે પ્રથમ સ્થિતિપ્રપણુ ધડીને હવે પ્રકૃતિપ્રપણુ કહેવાતો છે, તેમાં પ્રમાણાનુગમ (આઠ ચૂણકર્મમાંની સ્થિતિઓના અધવસાથોની સંખ્યા.) અને અદપણુકૃત (આઠ ચૂણકર્મમાં સ્થિતિ અધવસાથોનું પરંપર અદપણુકૃત). એ બે અનુયોગો કહેવાશે. ત્યાં સ્વાનાવરણીયાદિ દરેક ચૂણકર્મના યંધમાં હિતુભૂત અસંખ્ય અસંખ્ય લોકકથરાતા પ્રદેશ જેટલા અધવસાથો છે—इति प्राणानुगम अनुयोग. હવે બીજો અદપણુકૃત અનુયોગ કહેવાય છે તથા કહેવાતો બાકી રાખેલી વીઘમન્દતા કહેવાય છે તે આ પ્રપણુ—

तिद्विहयाइकमसोअसंखशुणियाणि पंतनुणणाए । पढमजहणुक्कोसं वितिय जहनाइ आ चरसा ॥८९॥

૧ આ ગાથામાં એક અતર રચાનો કલા નથી પરંતુ શ્રુતિમાં કલા છે. તથા એ એક અતરસ્થાનો પદ્યોપમનું જે એક વર્ગમૂળ તેવાં અસંખ્ય વર્ગમૂળના જેટલા સમય તેટલા સ્થિતિસ્થાનો બે વિશુષ્ટદ્વિતી વચ્ચે એજ આતરામાં છે. પુનઃ એ એક અતરસ્થાનો અને વિશુષ્ટદ્વિ રચાતો સર્વ પ્રકૃતિઓમાં સરખા સંખ્યાએ ન હોય પરંતુ સ્થિતિઅનુસાર લીનાધિ હોય.

અવ્યયાર્થઃ—પલ્લાસંલ્લપ્યમાર્ગઃપદ્ધત્યેપ્રથમનો અસંખ્યાતમો લાગે ગતું=જયેને ઉત્ક્રાંતિ કાવ=કિટ્ટુદિ સ્થિતિબધ સુધી દુગુણાણિ=ક્રિશુણ ક્રિશુણ અધ્યવસાયો છે, એમાં નાળા કંતતાણિ=નાના અન્તરો (ક્રિશુણવદ્ધિ સ્થાનો) અંગુલમૂલચેયન=અંગુલના વર્ગમૂળનાં છેદનક્રીનો અસંલ્લતમો=અસંખ્યાતમો લાગે છે. ॥૮૮॥

માર્ગાર્થ—(જયં સ્થિતિસ્થાનથી) પદ્ધત્યેપ્રથમના અસંખ્યાતમા અસંખ્યાતમા લાગે જેટલા સ્થિતિસ્થાનો યોગ્યો યોગ્યોને પછી જે જે સ્થિતિસ્થાન હોય તેમાં તેમાં જે સ્થિતિસ્થાનથી પદ્ધત્યેપ્રથમું અસંખ્યાતમા લાગેપ્રમાણ સ્થિતિસ્થાનો યોગ્યઅ તેનાથી ક્રિશુણ ક્રિશુણ (પ્રમાણ પ્રમાણ) અધ્યવસાયો હોય. [અર્થાત્ પ્રથમ પદ્ધત્યસંખ્યેલ્લાગે છોડીને પછીના ચોક્ક સ્થાનમાં પેલા સ્થાનથી પ્રમાણ, યુત્તઃ ત્યાંથી ખીંને પદ્ધત્યસંખ્યેલ્લાગે છોડીને પછીના ચોક્ક સ્થાનમાં જે સ્થાનમાં પ્રમાણ થયા તેનાથી પ્રમાણ અને જયંથી ચારગણા અધ્યવસાયો હોય એ પરિપાટી ઉં સ્થિતિસ્થાન સુધી જાયવી.] એમાં નાના અન્તરો (વચ્ચે વચ્ચે ક્રિશુણ વદ્ધિવાળું આવતું ચોક્ક સ્થાન લેમાં કરતાં) અગુલ પ્રમાણ હેતુમાં રહેલ આકાશપ્રદેશના પ્રથમ મૂળના છેદનક્રીના અસંખ્યાતમા લાગે જેટલાં

લાઘ્યાર્થ એ છે કે—ચોક્ક અગુલ પ્રમાણ દીર્ઘ અને ચોક્ક આકાશપ્રદેશ જેટલી જાડી અધ્ધવા પ્રાત્ગી આકાશપ્રદેશની ચોક્ક યોગ્યમા-પક્રિતિમા અસંખ્ય આકાશપ્રદેશ છે, અને તે પછી ચોક્કલા છે કે કાળના હિસાબે સરખાવીએ તો અસંખ્ય ઉત્તરપૂર્ણા અને અસંખ્ય અવર્ણીના જેટલા સમયો તેટલા છે, (અંગુલના અસંખ્યાતમા લાગેપ્રમાણ પછી ચોક્કલા થણા આકાશપ્રદેશ છે તો, પૂર્ણ અગુલકેત્રમાં એથી થણા તો પછી-અસંખ્ય કાળ-અક્રીના સમયો જેટલા હોય તેમાં હું આશ્ચર્ય) એ અગુલ પ્રમાણ પક્રિતિમાં રહેલા આકાશપ્રદેશની સંખ્યાનું પહેલીવાર ચૂકા કાઢવાથી જે સંખ્યા આવે તે સંખ્યાને અર્ધ અર્ધ કરતા જરૂર, ત્યાં સુધી અર્ધ અર્ધ કરવી કે છેવટની સંખ્યાનો અર્ધ લાગે થઇ શકે નહિ, છેદનક્રી ચોક્કે અર્ધ અર્ધ કરવું તો જેમકે સોળનું પેહું છેદનક્રી આઠ બીજું ચાર ત્રીજું બે ચોરસ ચોક્ક અંગુલપ્રમાણ હેતુના આકાશપ્રદેશના પ્રથમ મૂળના આવ્યા અસંખ્ય છેદનક્રી થાય, કુલ છેદનક્રીના અસંખ્યાતમા લાગે જેટલા છેદનક્રી આવે તેનો જેટલો સરવાળો થાય તેટલા ક્રિશુણવદ્ધિ સ્થાનો છે.

तिङ्बधे तितिबधे अङ्गवसाणाणसंखया लोका । हस्सावसेसवुद्धि आऊणमसंखणुणुद्धि ॥८७॥

स्थितिवन्धे स्थितिवन्धे अव्यवसानानामसंख्येया लोकाः । ब्रह्माद्ब्रह्मैषद्ब्रह्माहुषामसंख्येयगुणवृद्धिः ॥ ८७ ॥

અન્યથાયાઃ—તેવધવે તેવધવે=અડીક રશા,તમા અજ્ઞવસાજ્ઞાન=અધવસાથોના (અધવસાથો) અસહ્યા લોગ=અસાધ્યત દીક જડલા છે, હસા=હસથા-જમથા રશિસિખાધથી પ્રારંભીને (અધવસાથોની) વિશેષગુરૂ=વિશેષવૃદ્ધિ છે, ધનતુ આજ્ઞા=પ્રાર આશુના રશિતિ-પાધોમાં અધવગની ગાંસંભાગુરૂદા=અસાધ્યશુણ વૃદ્ધિ છે. ॥૮૭॥

માવાર્થ:-સ્થિતિબધે સ્થિતિબધે (પ્રત્યેક સ્થિતિબધમાં) અધવસાચો (કયાચોદયો) અસંખ્યાત લોકકક્ષાના આકાશપ્રદેશ જોડતા છે એમાં અનન્તરોપનિધા આ પ્રમાણે (આશુભ્ય સહિત એકપણ કર્મના) જધન્ય સ્થિતિસ્થાનથી પ્રારંભીને ઉચ્ચસ્થિતિસ્થાન સુધીમાં દરેકમાં (અનન્તર અનન્તરમાં) અનુક્રમે વિશેષાધિક વિશેષાધિક અધવસાચો છે, (મોટે સ્વાતંત્ર્યની સ્થિતિઓની અધવસાચોમાં વિશેષાધિક વૃદ્ધિ છે, અને આશુભ્યના સ્થિતિસ્થાનોમાં જધન્યથી ઉચ્છેદ સુધી અનુક્રમે અધવસાચોની અસંખ્યપણુથી અસંખ્યપણુ વૃદ્ધિ છે. એ અનન્તર વૃદ્ધિ કંઠી ॥૮૭॥

અવતરણ—જ્યાં અનન્તરોપનિધા ત્યાં પરપરોપનિધા પણ કહેવાની હોય છે, જેથી અહિં ત્રિપતિન્ધનોમાં અધ્યવસાયોની અનન્તરોપનિધા પૂર્વગાથામાં કહીને હવે આ ગાથામાં પરપરોપનિધા કહેવાય છે.—

पञ्चसांख्यभागं गंतुं ह्युणाणि जाव उक्क्रोसा । नाणंतराणि अंगुलमूलज्जेषणमसंखतमो ॥८८॥

षष्ठ्यासंख्येभाषां गत्वा द्विगुणानि यावदुत्कृष्टम् । नानान्ताण्युलूखलेदन्कासंख्येयतमभागः ॥८८॥

કવચત્ત્વ—એ પ્રમાણે અલ્પપાણ્ડુત્વ કહીને હવે સ્થિતિખંધના અધ્યવસાયસ્થાનોની પ્રરૂપણા કરવાની છે, એમાં ત્રણ અનુયોગ છે, તે આ પ્રમાણે—૧ સ્થિતિ અનુયોગ, ૨ પ્રકૃતિ અનુયોગ, ૩ ઇષ વર્તના અનુયોગ, તેમા સ્થિતિ પ્રરૂપણા પશુ પ્રગણના અનુકૃતિ અને તીવ્રમંદતા એમ ત્રણ પ્રકારની છે, ત્યાં પ્રથમ પ્રગણના દરેક સ્થિતિખંધમાં સ્થિતિખંધહેતુભૂત અધ્યવસાયો—કયાયોદયો કેટલા કેટલા છે ? તેની સંખ્યા કહે છે—

અસંખ્ય (અનર્તુન્દીન ૨૦૦૦-૩૦૦૦-૭૦૦૦ વર્ષ પ્રમાણ ધર્માદિ), અપાધા કંડેશ પશુ તેટલા જ છે, તેથી ઉત્કૃષ્ટ અપાધા વિશેષાધિક (સંપૂર્ણ ૭૦૦૦ વર્ષ હંભાદિ), તેથી દ્રિણુલ્હાનિસ્થાનો અસંખ્યગુણ (પૃથ્વીપ્રથમ વર્ગમૃદ્ધાસ ખ્યાલાગ્રપ્રમાણ), તેથી એક અનર્તના સ્થાનો અસંખ્ય, (અસંખ્ય પૃથ્વવર્ગમૂળ પ્રમાણ), તેથી અર્ધકેડક અસંખ્ય (પૃથ્વાસ ખ્યાલાગ્ર પ્રમાણ), તેથી જધન્ય સ્થિતિખંધ અસંખ્ય (અનર્તઃ ક્રોંદાન્સાગરીન્), તેથી સ્થિતિસ્થાનો સખ્યાતગુણ (અનર્તુન્દીન ૨૦-૩૦-૭૦ ક્રોંદાન્ ખંભાદિ), તેથી ઉન્નિયતિખંધ વિશેષાધિક (પૂર્ણ ૨૦-૩૦-૭૦ ક્રોંદાન્સાન્ ધર્માદિ), સંદિપચેન્ તથા અસંખ્ય ૫ચેન્ પૃથ્વીના આણુખ્ય કર્મમાં ૧૦ બોલનુ અલ્પપાણ્ડુત્વ-જધન્ય અપાધા અલ્પ (અનર્તુન્), તેથી જધન્ સ્થિતિખંધ સંખ્યાતગુણ (૨૫૬ આવલિકા), તેથી આપાધાસ્થાનો સંખ્યગુણ (અનર્તુન્ હીન પૂર્વક્રોડવર્ધનો ત્રીજે ભાગ), તેથી ઉન્ અપાધા વિશેષાધિક (પૂર્વક્રોડવર્ધનો ત્રીજે ભાગ પૂર્ણ), તેથી દ્રિણુ હાનિસ્થાનો—નાના અનર્તો અસંખ્ય (પૃથ્વ પ્રથમ વર્ગમૂળના અસખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ), તેથી એક અનર્તર અસંખ્યગુણ (અસંખ્ય પૃથ્વવર્ગમૂળ પ્રમાણ), તેથી સ્થિતિસ્થાનો અસંખ્યગુણ (૨૫૬ આવલિક રહિત ૩૩ સાગરીન્), તેથી ઉન્નિયતિખંધ વિશેષાધિક (પૂર્ણ ૩૩ સાગરીપમ). આહિં અપાધા કંડક અને અર્ધકેડક અલ્પપાણ્ડુન્ કહ્યું નથી તેનું કારણ કે સાનાવરણીયાદિત્વ સમય સમય હીન અપાધાઓ એકેક સ્થિતિ કંડક હીન થાય એ અનુક્રમ આણુખ્ય કર્મની અપાધાને અગે છે જ નહિ, કારણ કે આણુખ્યની અપાધા ઉન્નિયતિખંધાદિકમાં અનિયત (જધન્ મધ્યમ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણે પ્રકારે) હોય છે માટે.

દિદેશનંમગ્નતથી એ સંદિપચેન્ પૃથ્વીમાદિ ઇષભેદમા ૧૦ બોલનુ અલ્પપાણ્ડુત્વ દર્શાવ્યુ, રોષ ઇષભેદોમાં ઘતિને અનુસારે જાણુન્

કર્મપ્રકૃતિઃ

॥૩૫॥

શ્વતરણ—અા ગાથામાં ઉં સ્થિતિખંધ આદિ ૧૦ યોદ્ધાં અદ્યપર્ણેષ કહેવાને માટે એ ૧૦ યોદ્ધ કયા તે જ માત્ર આદિ દર્શાવાય છે [અદ્યપાં વૃત્તિમાં કહ્યું છે].

વંધાવાહાણુવકસ્તિયરં કંઢકઅવાહવંધાણં । ટાણાણિ ઇક્કનાણંતરાણિ અરથેણકંઢં ચ ॥૮૬॥

વંધાવાધયોત્તકુદેવરે કંઢકાવાધાવન્ધાનામ્ । સ્થાનાત્યેકનાનાન્તરાણ્યેનકંઢકં ચ ॥૮૬॥

અન્યયાથા—ઉક્કાસ=ઉઠેડ ફર્વ=ઠંઠર-જઘન્ય વંધ=સ્થિતિખંધ અને વવાહાણ=અખાધા (જ, ઉં), કંઢકાવવાહવંધાણં=કંઠકનાં અખાધાનાં અને યંધનાં ટાણાણિ=સ્થાનો એક નાળા અન્તરાણિ=એક અન્તર અને નાના અન્તરેા કન્થેણ વઢે=અર્થેન કંઠકં (એ ૧૦ સ્થાનોનું અદ્યપર્ણેષ કહેવા યોગ્ય છે). ॥૮૬॥

માવાયોઃ—યંધ અને અખાધા એ બન્ને ઉઠેડ અને જઘન્ય (ઋ) તથા કંઠક અખાધા અને યંધનાં સ્થાનો (ડ), એક અન્તર અને નાના અન્તર તથા અર્થેન કંઠકં (ડ) એ ૧૦ તું અદ્યપર્ણેષ વિચારવું [ઉં સ્થિતિખંધ, જં સ્થિતિખંધ, ઉઠેડ અખાધા, જઘન્ય અખાધા, કંઠકસ્થાનો, અખાધાસ્થાનો, સ્થિતિખંધસ્થાનો, યો કિણુ હોનિ વચ્ચેવું] એક અન્તર (તેમાં રહેલાં પદ્માસંભાગ જેટલાં સ્થિતિસ્થાનો),—નાના અન્તરેા (કિણુ હોનિ સ્થાનો) અને અર્થેન કંઠકં (જઘં અખાધાહીન ઉં અખાધાવડે જઘંસ્થિત હીન ઉં સ્થિતિને ભાગતાં જે આવે તે) એ ૧૦ યોદ્ધાં અદ્યપર્ણેષ ૧૪ છવચ્છેદીમાં વિચારવું ॥૮૬॥

૧ અર્થાત્ એક અખાધાકંઠકં કે જે પદ્માસંખ્યાભાગ પ્રમાણુ છે તે.

૨ સંક્ષેપથી આ પદ્યો—સં પદ્યો સં અપાધોના આદ્ય રહિત ૭ કર્મયંધમાં જઘં અખાધા અદ્ય (અન્તર્ણ), તેથી અખાધારથાનો.

અસંખ્યાતમા લાગ જેટલાં છે ॥૮૪॥ इति निषेकं स्थान प्ररूपणा ॥

॥ स्थितिस्थानોમાં અવાધાકંડક પ્રરૂપણા ॥

મોત્તુળ આડગાઈ સમય સમય અવાહાણીય । પછાસંચિયમાગં કંડં કુળ અપ્પવહુમેસિં ॥૮૫॥

મુક્તચાલુક્કાનિ સમયે સમયેજવાધાહાનો પલ્યાસંચયેયમાગં કંડકં (હીનં) કુલ અતપવહુત્તમેષામ્ ॥૮૫॥

અત્યવાર્થ—આડગાઈ=આર આશુબ્ધને મોત્તુળ=વહીને સમય સમય=એકેક સમય અવાહાણીય=અખાધાહીન હીન થતાં પછાસંચિય-માગ=પહોંપના અસંખ્યાતમા લાગ પ્રમાણ કાઢ=એકેક કંડક હીન કુળ=કંડો-કંડવું. પુતિ=એ સ્થિતિ સ્થાન આદિવું અપ્પવહુ=અદપ-બહુલ્લ અ પ્રમાણે છે. ॥૮૫॥

માવાર્થ—આર આશુબ્ધને છોડીને શેષ સર્વ [૧૧૬] કર્મની અખાધાનો એકેક સમય ન્યૂન થવા સાથે સ્થિતિબંધમાં પદ્યોપયમના અસંખ્યાતમા લાગ પ્રમાણ એકેક કંડક ન્યૂન ન્યુન થાય છે. હવે એ સ્થિતિબંધાદિ સર્વવું અદપબહુલ્લ કહેવાય છે ॥૮૫॥

૧ અખાધા વહીને શેષ સર્વ સ્થાનો નિષેકસ્થાનો કહેવાય,

૨ લાવાર્થ એ છે કે—હિં સ્થિતિબંધમાં હિં અખાધા હોય, તેથી સમયહીન સ્થિતિ બંધમા પણ તેજ હિં અખાધા, યાવત્ પલ્યાસંભાગ હીન સ્થિતિબંધ સુધી તેજ હિં અખાધા હોય, તેથી એક સમય હીન દ્વિસમયહીન યાવત્ પલ્યાસંભાગ હીન સ્થિતિબંધમા સમય હીન હિં અખાધા હોય, એ પ્રમાણે જધં સ્થિતિબંધ સુધીમાં કંડક કંડક હીન સ્થિતિબંધે સમય સમય ન્યૂન અખાધા જાણવી અર્થાત્ પદ્યોન્ના અસંખ્યા લાગ સુધીની સ્થિતિઓની અખાધા એક સરખી હોય છે.

^૧અનન્તરોપનિષા નિષેક ॥૮૩॥

અવન્તરણ—એ પ્રમાણે નિષેધ સ્થનોમાં અનન્તરોપનિધિએ પ્રદેશ સ્થતા મહીને હવે પરપદોપનિધિએ પ્રદેશ સ્થતા (પ્રદેશ સંખ્યા) મેલે છે—

પછાસંલિયમાગં મંતું દુગુણસેવસુલ્કોસા । નાળંતરાણિ પછસ્સ મૂલમાગો અસંલત્તમો ॥૮૪॥

પલયાસંલેયમાગં ગત્વા દિગુણોત્તેયસા ઉત્ક્રણત્ । નાનાન્તરાણિ પલયા મૂલમાગોઽસંલત્તમાઃ ॥૮૪॥

અન્યાર્થ—પછાસંલિયમાગં=પદ્યોપમનો અસંખ્યાતયો લાગ મંતું=જઈને દુગુણ ક્ષણંદ્રગિણહીન પ્રદેપ થાય છે, एवं=એ પ્રમાણે ઉલ્કોસા=ઉદ્દેષ્ટ સ્થિતિ સુધી દિગુણ હંતિ બાણથી, એમાં નાળંતરાણિ=નાના અનન્તરો પછસ્સ મૂલમાગો અસંલત્તમો=પદ્યોપમના વળંમૂળનો અસંખ્યાતયો લાગ છે. ॥૮૪॥

માત્વર્થ—અણાધાક્ષણથી ઉપરના પ્રથમ સમયથી આરંભીને થાવત્ ઉં સ્થિતિ સુધીમાં પદ્યોપમના અસંખ્યાતયો અસંખ્યાતયો લાગ પ્રમાણે સ્થિતિસ્થાનો દ્વાર જઈને ત્યાર પછી જે જે મોઝેક સ્થિતિસ્થાન આવે તેમાં પ્રદેશો દિગુણ હીન હોય. લોમાં નાના અનન્તરો [આંતરે આંતરે આવતું] મોઝેક દિગુણ હીન હીન સ્થાન તે સર્વ મોઝેક કરતાં] પદ્યોપમના વળંમૂળના

^૧ લાલાર્થ એ છે કે—વિવક્ષિત એક સમયગા જે એક સ્થિતિ બધાય તેની અણાધા કર્મપ્રદેશ સ્થિતિજ હોય, કારણ કે અણાધા કાળમાં કર્મ ઉદય આવે નહિ, પરંતુ અણાધા પૂર્ણ થતા પાલ ઉદયમાં આવે, આટલે જે સમયથી ઉદય આવવા થોડા છે તે સમયથી આરંભીને જ ઉં સ્થિતિ સુધીના સર્વ સમયોમાં કર્મપ્રદેશો હીન હીન સ્થાપાય અને એજ કર્મો તે સમયો-સ્થિતિસ્થાનો અને તેમાંના પ્રદેશો ઉદયમાં આવે.

ચૂર્ણ
માપાન્તર

વચન-
કાળમ્ ।

સ્થિતિર્ધંધ અસુક્રમે સંગ્થાતશુભ્ર છે. [સંંપુંનો. ૧૦-સંંચપુંનો. ૧૦-સંંચપુંનો. ઉં-સંંપુંનો. ઉં]. અહિં સંયંતના ઉંસ્થિતિ-
બધથી આરંભીને સંંચપુંના ઉંસ્થિતિર્ધંધ મુખીના બધો ઓઠ ફેડાકેલી સાગરોપમની અફંરના છે [અંતઃ ફાં ફાંસાંપ્રમાણના
છે, એ અંત ફાં ફાં સાં પણ નાના ચોટા બાણવા]. અને ગોધથી જે ઉંસ્થિતિર્ધંધ [૩૦-૨૦-૭૦ ફાંકેાંઆદિ] પૂર્વે કહેા
છ તે તો ફેળા સંસ્થિર્ધાંનેજ હાય છે. ॥૮૨॥ इति स्थितिर्वचस्यानप्ररूपणा॥

॥ अथ स्थितस्थानेषु मर्देयानिषेक प्ररूपणा ॥

मोक्षेण सगमबाहं पदमाह विद्धि बहुतरं द्रवम् । एते विसेसहीणं जायुष्कोसं ति सर्वेसिं ॥८३॥

मुक्त्वा स्वकीयामावाधां प्रथमायां स्थितौ बह्वतरं द्रव्यम् । इतो विशेषीणं यावदुक्तशामिति सर्वासु ॥८३॥

અન્યથાર્થઃ—સંગં=પોતપોતાની અગાઢં=અપાપા. મોતુળં=મૂંડીને-વઘેને પછીની પદમાળા વિણ=પહેલી. સિથિતિમાં વહુતરં દવ્વં=થણું. કમ-
દંબ્ય રથપાપ છે, દ્વતો=દુઃસ્વપ્નથી રક્ષાકોસ જાત્રા=ઉત્ક્રાંત સિથિતિ સુધી વિસેસઠાળિં=વિશેષ હીન હીન કમદંબ્ય પ્રણપાપ છે, સિન્ધો પ્રમાણિ
સર્વેસિન્ધર્વ કમસિથિતિઓમાં નિષેધ રથના જાણવી ॥૮૩॥

માત્રાર્થઃ—સર્વં મદ્વૃત્તિઓમાં યોતયોતાની અધાધા વળીને [જે આધાધાર્થ ઉપરની સ્થિતિ છે તે] મુશ્મ સ્થિતિમાં ધણું દ્રવ્ય [ધણા કર્મમહેશો] નિશ્ચિત કરે [સ્થાય-ગોઠવે], ત્યાર પછીની બીજી ત્રીજી આદિ સ્થિતિઓમાં અનુક્રમે વિશેષજ્ઞીન વિશેષજ્ઞીન દ્રવ્ય યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસુધાની સર્વં સ્થિતિઓમાં મૂલ્યે-ગોઠવે. (નિવેક સ્થનામાં આ અનન્તરોપનિધા મૂક્યપણા જાણવી). ॥ इति

આદિ શાળા આવી તેટલી જોડેની જોડે સ્થિતિપદ છે. એ જોડેનિશ્ચયના ઉન્નિશ્ચિત્તપદથી ૨૫ શુભા ૫૦ શુભા ૧૦૦ શુભા અને ૧૦૦૦ શુભા સ્થિતિપદ અનુક્રમે ક્ષીન્નિય ચાલુરિન્નિય એવું વિકલેખનો અને અસંશ્લેષચોક્ષિયનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ છે, અને તેમાંથી પદ્યોપમનો સંપ્રધાતસો શાળા ન્યૂન ક્ષીન્નિયાદિઓને ધરતર-જલ-સ્થિતિપદ છે. [અને સંશ્લેષચોક્ષિયનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ તે જ ૩૦ હોતો હોતો આદિ છે તેજ જાણવો. અને જલ-સ્થિતિપદ અનર્થુન્નિશ્ચિત્તપદ આદિ જાણવો] તથા એ અસંશ્લેષચોક્ષિયનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદથી સ્વર્ણવિરતનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ સંપ્રધાતશુભા (ધરણ ૩ અંત હોતો હોતો સાળશો પ્રમાણ છે), તેથી દેશવિરતના બંને સ્થિતિપદ [જલ-ઉન્નિશ્ચિત્તપદ અનુક્રમે સંપ્રધાતશુભા છે તેથી સમ્યક્ષિતિના ચાર સ્થિતિપદ [પર્યાનો જલ-અપર્યાનો જલ-અપર્યાનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ ઉન્નિશ્ચિત્તપદ અનુક્રમે] સંપ્રધાતશુભા છે. ॥૮૦-૮૧॥

સન્નિપજ્જાતિયરે અભિભત્તરઓ ય કોડિકોડીઓ । ઓષ્ઠકોસો સન્નિપજ્જાતિયરે હોઈ પજ્જાતિયરે ॥૮૨॥

સંશ્લેષચોક્ષિયરયોરન્યન્તરશ્ચ કોટીકોટયાઃ । ઓષ્ઠકપટઃ સંશ્લેષો સર્વતિ પર્યાપ્તસ્તૈવ ॥૮૨॥

અન્યચાર્યઃ—સન્નિપજ્જાતિયરેન્નિશ્ચિત્તપદ અને અપર્યાપ્તનો (જલપદ), અને સંશ્લેષ અપર્યાપ્તનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ યન્નુનઃ કોટીકોટીઓ=ઓષ્ઠ કોટીકોટીઓ અભિભત્તરઓ=અભ્યંતર-અપર્યાપ્તનો છે, અને ઓષ્ઠકપટથી જે ઉત્તરનો=ઉન્નિશ્ચિત્તપદ છે તે તે સન્નિપજ્જાતિયરે હોઈ પજ્જાતિયરે હોઈ-હોઈ છે ॥૮૨॥

માત્રાર્થ—[પર્યાપ્ત અવિરત સમ્યક્ષિતિના ઉન્નિશ્ચિત્તપદથી] સંશ્લેષ પર્યાપ્ત અપર્યાપ્તનો જલ-તથા સંશ્લેષ અપર્યાપ્તનો ઉન્નિશ્ચિત્તપદ

૧ આદિ જલ-અપર્યાપ્ત ઉન્નિશ્ચિત્તપદના ૩૬ આશાપદ છે. તે દશિયો જાણવા, એ સ્થિતિપદ અપર્યાપ્ત હશે.

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉદ્ભવ તથા જ્ઞાન્ય સ્થિતિખંધ કહીને હવે એકેન્દ્રિયાદી બધો કમની જોડો. સ્થિતિખંધ કહે ? (કેટલી સ્થિતિ ખાધે ?) તે કહેવાય છે—

દસોર્ગિદિયદહરો સવ્વાસિં ઝળસંજુઓ જેટ્ટો । પળવીસા પજાસા સયં સહસ્તં ચ ગુણકારો ॥૮૦॥
કમસો વિગલઅસત્રીણ પહ્લસંલેજામાગહા દયરો । વિરણ દેસજદહરો સમ્મચઠકેવસંલગુણો ॥૮૧॥

एय एकेन्द्रियजनयः सर्वेषामनसंयुक्तो ज्येष्ठः । पंचविंशतिः पंचाशच्छतं सहस्रं च गुणकारः ॥८०॥

કમસો વિકલાસંજિતાં પલ્યસંલેયમાગહીન ફતારઃ । વિરતે દેશયતિદિકે સમ્મચત્વચતુષ્કે ચ સંલેયગુણઃ ॥૮૧॥

અન્વયાર્થ—સવ્વાસિં=સર્વ પ્રકૃતિઓનો દસ=એ પૂર્વાક્રાંત જોખંધ તે ઈર્ગિદિય=એકેન્દ્રિયનો દહરો=જ્ઞાન્ય બધ બાણુવો, અને ઝળ સંજુઓ=મૂન કહેલા બધને યુત સંયુક્ત કરતા જેટ્ટો=(એકેં નો) ઉં રિધંબધ બાણુવો. તથા (એકેન્દ્રિયથી) પળવીસા=પચીસ (ગુણ) પળાસા=પચાસ (ગુણ) સય=સો (ગુણ) સહસ્તં ચ ગુણકારો=અને હજાર ગુણો. સ્થિતિખંધ કમસો=અનુક્રમે વિગલ અસત્રીણ વિઠેં નો અને અસંજિનો ઉં સ્થિતિખંધ છે. તથા દયરો=કર્તર-જ્ઞાં રિધિતિખંધ પહ્લસંલેજામાગહા=પદ્યોપમનો સંપંથા-તમો બાગહીન છે. એ અસંજિથી વિરણ=વિરતનો-સાધુનો ઉં દેસજદહરો=દેશવિરતના બે (જો-ઉં)ખંધ વ=અને સમ્મચઠકે=સંપંથા-દ્રષ્ટિના ચારે બંધ અનુક્રમે સલગુણો=સંપંથાતગુણ છે. ॥૮૦-૮૧॥

માવાર્થ—સર્વ પ્રકૃતિઓનો એ પૂર્વે કહેલો (મિથ્યાંની સ્થિતિવડે બાગતાં અને પદ્યાસંભાળ ન્યૂત કરતાં પ્રાપ્ત થતો) કહેરી-જ્ઞાન્ય સ્થિતિખંધ એકેન્દ્રિયનો જ્ઞાન્યસ્થિતિખંધ છે, અને જે પદ્યાસંભાળ ન્યૂત કર્યો છે તે યુતઃ સંયુક્ત કરતાં જે પૂણ્ ૧/૭

શુભ સ્થાનો બાંધે, તેથી ૭૬૦અપ૦ ત્રીન્દ્રય સંખ્યાતશુભાં બાંધે, તેથી ૮ પર્યાસ ત્રીન્દ્રય સંખ્યાતશુભાં બાંધે, તેથી ૯ ૬૦અપ૦ ચતુ૦, તેથી ૧૦ પર્યા૦ ચતુરિ૦, તેથી ૧૧ ૬૦અપ૦ અસંનિ પચેન્દ્રય, તેથી ૧૨ અસંનિ પચેન્દ્રય તેથી ૧૩ ૬૦ અપ૦ સંનિ, તેથી ૧૪ પર્યા૦ સંનિ ભવો ક્રમશઃ સખ્યશુભ સખ્યશુભ સ્થિતિસ્થાનો બાંધે; એ પ્રમાણે ઉપરોક્ત અપર્યા૦ ને પર્યાસ સર્વ ભવલેહો ક્રમશઃ સખ્યશુભ બાંધે, પરન્તુ અપર્યાસ ક્લીન્દ્રયને વિષે “અસખ્યશુભ સ્થિતિસ્થાનો બાંધે” એમ કહેલું. પુનઃ એ સર્વ ભવલેહોમાં સંકેશસ્થાનો પણ સર્વત્ર અસખ્યશુભ અસખ્યશુભ કહેવા. ॥૬૮-૬૯॥

અવતરણ:—જેમ સંકેશસ્થાનો કદાં તેમ વિશુદ્ધિસ્થાનો કહીને ત્યારણાઠ પ્રકૃતિઓનો [મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓનો.] ઉકૃષ્ટ

સ્થિતિબંધ કહેવાય છે—

એમેવ વિસોહીઓ વિઘાવરણેસુ કોઢિકોહીઓ । ઉદહી તીસમસાતે અહં થીમણુયદુગસાણ ॥૭૦॥

એમેવ વિશોધયો વિઘનાવરણે કોટીકોટયઃ સદધયક્ષિણદસાતેડ્યં, હીમણુજદ્વિક્રસાતેપુ ॥૭૦॥

અવ્યર્થ:—વિસોહીઓ=વિશુદ્ધિસ્થાનો પણ એમેવ=એ પ્રમાણે બાણવા. તથા વિઘાવરણેસુ=અતરાયડમ્ અને આવરણોની તથા અસાતે=અશાતાવેહનીથની કોઢાકોહીઓ ઉદહી તીર્ષ=ત્રીસ કોણકોહી સાગરોપમ સ્થિત છે, થીમણુયદુગસાણ=શીવેહ મનુષ્યદિક અને

પર્યસં સાગ જેટલા સ્થાનો બાંધે, સંનિ અપર્યા૦ અન્તઃ ક્રોં ક્રોં સાગરોં ના સમય જેટલા સ્થાનો બાંધે, અને સંનિપર્યાસ અન્તર્મુહર્તોહીન ઉંચી સ્થિતિબંધ સુધીના સમયો જેટલા સ્થિતિસ્થાનો બાંધે.

૧ સ્થિતિસ્થાનને બાધવા યોગ્ય કાષ્ઠાવિક અન્ધવસારો તે સંકેશ સ્થાનો, કે જે એકેક સ્થિતિ માટે અસખ્ય અસખ્ય લોકકાકાશના પ્રદેશ જેટલા હોય છે,

શાતાની અદ્વંતેથી અર્ધ (૧૫ કોંગ્રેસ) છે ॥૭૦॥

માવાર્થ—[જેમ સડોશસ્થાનો ૧૪ છપ્પેલોમા કુમળા: અસખ્યગુણ અસખ્યગુણ ઠહાં તે પ્રમાણે] વિશુદ્ધિસ્થાનો પણ ૧૪ છપ્પેલોમા એ પ્રમાણે જ બહુવાં. ॥ ઇતિ સર્વેશ્વરવિશુદ્ધિસ્થાનાનિ. હવે ઉક્ત્ય સ્તિત્રિવંષ ઠહેવાય છે તે, આ પ્રમાણે—અન્તરાયકર્મ આપ-રણકર્મ (સાનાવડર્શનાં) અને અશાતાવેદનીય એ ૨૦ પ્રકૃતિઓની બહુશ્ચ રિથિતિ ૩૦ કોંગ્રેસોડી સાગરોપમ છે બ્રીવેદ મનુષ્યદિક અને શાતાવેદનીય એ ૪ ની રિથિતિ તેથી અર્ધ (૧૫ કોંગ્રેસ) છે. ॥૭૦॥

તિવિદે મોહે સત્તરિ ચત્તારીસા ય વીસઈ ય કમા । દસ પુરિસેં હાસરઈદેવદુગે લગઈચેટ્ટાપ્ ॥૭૧॥

ત્રિવિદે મોહે સપ્તતિથ્વારિશ્ચ વિંશતિથ્ચ કમાત્ । દશ પુરુષે હાસરતિદેવદિકે લગતૌ વેષ્ટાયામ્ ॥૭૧॥

અન્યવાર્થ—તિવિદે મોહે=૩૪ પ્રકારની ચોહનીયમાં કમા=અનુક્રમે સત્તરિ ચત્તારીસા ય વીસઈ ય=૭૦-૪૦ અને ૨૦ કોંગ્રેસો સાંગ, પુરિસે=પુરુષવેદની હાસરઈ=હાસ્ય રતિની દેવદુગે=દેવદિકની અને લગઈ ચેટ્ટાપ્=છટ્ટ પ્રગતીની (શુભ વિકાસોગતિની) દસ-૧૦ કોંગ્રેસો સાંગ રિથિતિ છે ॥૭૧॥

માવાર્થ—૩૪ પ્રકારના ચોહનીય કર્મની [દર્શનચોહ કથાયચોહ અને નોકાથચોહની] રિથિતિ અનુક્રમે ૭૦-૪૦-૨૦ કોંગ્રેસો સાગરોપમ છે પુરુષવેદ હાસ્યરતિ દેવદિક અને છટ્ટપ્રગતિ (શુભપ્રગતિ) એ ૬ ની રિથિતિ ૧૦ કોંગ્રેસો સાંગ છે. ॥૭૧॥

થિરસુમંપંગગતુચ્ચે વેવં સંઠાણસંઘયમૂલે । તબ્બીયાઈ ચિત્તુહી અટ્ટારસસુહુમવિગલતિગે ॥૭૨॥

સ્થિરસુમંપંગગતુચ્ચેર્ગોત્રિ વેવં સંસ્થાનસંઘનમૂલે । તદ્વિતીયાદૌ દ્વિવિદ્યાદગ્ન દ્વસમવિકલત્રિક્રયોઃ ॥૭૨॥

અન્યાર્થ—ત્રિસુખમંગલત્વેન્નિસ્થિર શુભપંચક (શુભઆદિ ૫), અને ઉચ્ચગોત્રની વન્તથા સંતાળસંવત્સરભૂગ (ખેડું) સંસ્થાન અને મૂળ (ખેડા) સંધયથુની પ્વન્એ પ્રમાણે (૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦), તન્નિગરન્તે ધીન વિગેરેમાં (ધીન ત્રીન વિગેરે સંસ્થાન અને સંધયથુમાં) વિવુદ્ધિન્એ યે કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ ની વૃદ્ધિ કરવી. તથા સુહમવિગલિતિગેન્સૂમત્રિક અને વિકલત્રિકની અદ્વાર=૧૮ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ સ્થિતિ છે ॥૭૨॥

માવાર્થ—સ્થિર, શુભપંચક (શુભ-સુભગ-આદેય-સુસ્વર-ચશ), ઉચ્ચગોત્ર તથા મૂળ સંધયથુ અને મૂળ સંસ્થાન [ખેડું] સંહનનં ખેડું સંસ્થાન] એ પ્રકૃતિઓની પથુ ઉદ્ધૃ ૧૦ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ સ્થિતિ છે, અહિં તે ખેડા સંધં સંસ્થાનની સ્થિતિથી ધીન ત્રીન આદિ સંધયથુ સંસ્થાનમાં અવુડેન્એ યે કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ની વૃદ્ધિ કરવી. [એમ વૃદ્ધિ કરતા અન્ય સંધં સંસ્થાનની ૨૦ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ સ્થિતિ આવે]. તથા સૂમત્રિક અને વિકલત્રિકની [સૂ. સાધા. ૦ અં. ૫૦ કિ. ૦ ત્રિ. ૦ ચતુ. ૦ એ ૬ ની] ૧૮ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦ સ્થિતિ છે ॥૭૨॥

તિત્થગરાહારદુગે અંતો વીસા સનિચનામાણં । તેત્તીસુદહી સુરનારયાડ સેસાડ પહ્લતિંગં ॥૭૩॥
તીર્થકરાહારકદિક્કયોરન્તો(કો. ૦) નિશ્ચિતિ: સનીચૈર્નામ્નામ્ । ત્રયહિંસદુદયય: સુરનારકાયુયો: ક્ષેપાયુયો: પલ્લયત્રિકમ્ ॥૭૩॥

અન્યાર્થ—તિત્થગરાહારદુગે=તીર્થકર નામકર્મ અને આહારકદિકની અંતો=અન્ત: કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦, સનિચનામાણ=નીચગોત્ર શકિત રોધ નામકર્મોની વીસા=૨૦ કો. ૧૦ કો. ૧૦ સા. ૦, સુરનારયાડ=દેવાયુ નરકાયુની તેત્તીસુદહી=તેત્રીસ સાગરોની અને રેમાડ=રોધ એ આયુની પહ્લતિંગ=ત્રણ પહોળમની સ્થિતિ છે ॥૭૩॥

માર્વાર્થ—બિનનામકર્મ અને આહારકદિક એ ત્રણનો ઉંચ્ચ સ્થિતિબંધ અન્ત-કેંડાં સાં છે, તથા નીચેગોત્ર સહિત શેષ નામકર્મની પ્રકૃતિઓ (નરકકદિકાદિ ૩૬) ની ઉંચ્ચ સ્થિતિ ૨૦ કેંડાં સાં છે. દેવ આયુ અને નરકાયુની ઉંચ્ચ સ્થિતિ ૩૩ સાંગ-રોપમ છે, અને શેષ એ આયુની [નરકાયુ તિર્થંગાયુની] ઉંચ્ચ સ્થિતિ ૩ પદ્યોપમ છે ॥૭૩॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે સર્વ પ્રકૃતિઓનો ઉકુટ્ટ સ્થિતિબંધ કહીને હવે એકેન્દ્રિયાદિ ભવો પરભવનું ઉકુટ્ટ આયુષ્ય કેટલું બાંધે તે કહે છે—

આડચડવકુક્રકોસો પછાસંલેજ્જમાગમમણેસુ । સેસાણ પુવ્વકોડી સાડતિમાગો અવાહા સિં ॥૭૪॥

આયુષ્યતુ'ક્રોતકુટ્ટ: પલ્યાસંલેયમાગોડમનસ્કેસુ । ગેયાણાં પૂર્વકોટિ: સ્વાયુદ્ધિમાગોડવાધા એપામ્ ॥૭૪॥

અન્વયાર્થ—અમણેસુ=અમન-અસંનિ પચેંડાં ભવેને આડચડકા ઉક્તોસંચાર આયુનો ઉંચ્ચ સ્થિતિબંધ પછાસંલેજ્જમાગ=પદ્યોપમનો અસંચાતમા ભાગ હોય છે, અને સેસાણ=શેષ (એકેન્દ્રિયાદિ)ભવેને પુવ્વકોડી=પૂર્વકેંડાં વર્ષ સ્થિતિબંધ હોય છે, સિં=એ ચાર આયુની અવાહા=અથાધા સાડ તિમાગો=ચોતાના આયુષ્યના ત્રીજા ભાગ જેટલી હોય છે. ॥૭૪॥

માર્વાર્થ—અસંનિ પચેંડાં ભવો ચારે આયુષ્યનો ઉંચ્ચ સ્થિતિબંધ પદ્યોપમના અસંચાતમા ભાગ જેટલો કરે, અને શેષ એકેન્દ્રિયાદિ ભવો પૂર્વ કેંડાં વર્ષ પ્રમાણનું પરભવનું આયુષ્ય બાંધે. અહિં એ ચારે આયુષ્યનો જે ઉંચ્ચ સ્થિતિબંધ કહ્યો તે વર્તમાન ભવના ત્રીજા ભાગ સહિત બહુવો, કારણ એ ચારે આયુષ્યોની અથાધા વર્તમાન ચોતાના ભવના ત્રીજા ભાગ જેટલી છે ॥૭૪॥

૧ વર્તમાન ભવનો ત્રીજો ભાગ શેષ રહે પરભવાયુ બંધાય છે માટે ૨ સંચાત વર્ષના આયુવાળા (પૂર્વકેંડાંવર્ષના આયુવાળા)ની અપેક્ષાએ

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં આયુષ્યની અખાધાકાળ સહિત ઉત્તરિતિબંધ એકેન્દ્રિયાદિક ધંધક આશ્રયી કર્હીને હવે આ ગાથામાં શેષ સર્વ પ્રકૃતિગોનો ઉત્કૃષ્ટ અખાધાકાળ કહે છે—

વાસસહસ્સમવાહા કોડાકોડીદસગસસ સેસાળ । અણુવાઓ અણુવટ્ટણગાડુસ હમ્માસિગુક્કોસો ॥૭૫॥

વર્ષસહસ્રમવાયા કોટીકોટીદશગસસ યેપણામ્ । અણુવાતોઞપવર્તનીયાયુક્કેપુ પાળમાસિક ઉત્કૃષ્ટઃ ॥૭૫॥

શબ્દવાર્થ— કોડાકોડીદસગસસ=૧૦ કોડીસાં સ્થિતિ (વાળા કર્મ)ની વાસસહસ્રં અવાહા=એક હબર વર્ષ અથાધા હોય, સેસાળ=શેષ સ્થિતિઓ (વાળા કર્મ)ની અખાધા અણુવાઓ=એ અનુસારે બહુવી. તથા અણુવટ્ટણ ગાડુસ=અનપવર્તનીય આયુષ્યોનો વર્તોસો=ઉત્કૃષ્ટ અખાધાકાળ હમ્માસિગ=છ માસનો છે ॥૭૫॥

માવર્થ—જે કર્મના સ્થિતિબંધ દસ કોડકોડી (૧૦ કોડી) સાગરો હોય તો તેની અખાધા એક હબર વર્ષની હોય, એ પ્રમાણે શેષ સ્થિતિબંધોનું પણ (૧૨-૧૪-૧૫-૧૬-૧૮-૨૦-૩૦-૪૦-૭૦ કોડીસાગરો સ્થિતિઓમાં પણ) એક અનુસારે અખાધાકાળ બહુવે. તથા અનપવર્તનીય આયુષ્યો વાળા ધંધક જીવે આશ્રયી [પરલવાયુને] ઉત્તર અખાધાકાળ છ માસનો છે ॥૭૫॥

પૂર્વકોડકર્મનો ત્રીજો ભાગ ઉત્કૃષ્ટ અખાધા બહુવી

૧ ૧૨૦૦, ૧૪૦૦, ૧૫૦૦, ૧૬૦૦, ૧૮૦૦, ૨૦૦૦, ૨૦૦૦, ૪૦૦૦, ૭૦૦૦ વર્ષ જેટલી અખાધા

૨ ૧૬ નારક અને યુગલીકોને ૬ માસનો અખાધાકાળ છે, અર્થાત આયુ બાખ્યા બાદ ૬ માસે ગરલુ પામે છે, ક્રોધ આચાર્ય યુગલિકોને પર્યા-
શબ્દભાગ જેટલો અને નારકોને અંતર્સુદર્શનો અખાધાકાળ કહે છે

અવતરણ-એ પ્રમાણે ઉં સ્થિતિબંધ તથા ઉં અળાધા કહોને હવે બધન્ય સ્થિતિબંધ અને બધન્ય અળાધા કહેવાય છે-

ભિન્નમુહુત્તં આવરણવિદ્યંસળવચકલોભંતે । વારસ સાયમુહુત્તા અટ્ટ ય જસકિત્તિચ્ચેસુ ॥૭૬॥

ભિન્નમુહૂર્ત્તમાવરણવિદ્યન્દર્શનચતુષ્કાન્તલોભાનામ્ । દ્વાદશ મુહૂર્ત્તાં સાતસ્ય, અટ્ટો ચ યશઃકીર્ત્યુચ્ચૈર્વૌજિયોઃ ॥૭૬॥

અન્યર્થઃ—આવરણવિદ્યન્દર્શનાવરણુનો તથા અન્તરાય કર્મનો દંસળવચકલ=આર દર્શનાવરણુનો અને લોભંતે=છેદદા લોભનો (સંબંધન લોભનો) બધન્ય સ્થિતિબંધ ભિન્નમુહુત્તં=અન્તરું છે, સાય=શાતાવેદનીયનો વારસમુહુતા=આરુહૂર્ત, ય=અને જસકિત્તિચ્ચેસુ=યશઃકીર્તિ અને ઉચ્ચ ગોત્રનો અટ્ટ=આઠમુહૂર્તનો છે. ॥૭૬॥

માર્વાર્થ—૫ જ્ઞાનાવરણ ૫ અન્તરાય ૪ દર્શનાવરણુ અને છેદદા લોભ (સંબંધન લોભ) એ ૧૫ પ્રકૃતિઓનો બધન્ય સ્થિતિબંધ અન્તરું છે, શાતાવેદનીયનો ૧૨ મુહૂર્ત છે, તથા યશઃકીર્તિ અને ઉચ્ચ ગોત્રનો આઠ મુહૂર્ત છે ॥૭૬॥

દો માસા અઢ્ઢં સંજલણે પુરિસ અટ્ટ વાસાણિ । ભિન્નમુહુત્તમવાહા સર્વાસિં સર્વાહિં હસ્સે ॥૭૭॥

દૌ માસાવર્ધર્થે, સંજલણેપુ (નામ્), પુરોષ્ટો વર્ણિણિ । ભિન્નમુહૂર્ત્તમાવાયા, સર્વાસાં સર્વસિન્ન હસ્સે ॥૭૭॥

અન્યર્થ—સંજલણે=સંબંધન ત્રણનો દોમાસા=એ માસનો અને તેથી અઢ્ઢં=અર્ધ અર્ધ, પુરોષ્ટોપુરુષવેદનો અટ્ટ વાસાણિ=આઠ વર્ષનો બન્યસ્થિતિબંધ છે. સર્વાસિં=સર્વપ્રકૃતિઓનો સર્વાહિં હસ્સે=સર્વ પ્રકારના હસન (બધન) સ્થિતિબંધમાં અત્રાહા=અળાધા ભિન્નમુહુત્તં=અન્તરું છે ॥૭૭॥

માર્વાર્થ—સંબંધનત્રિકર્મ કોષનો બધન્યસ્થિતિબંધ બે માસ, માનનો ૧ માસ, માયનો ૦ા માસ, અને પુરુષવેદનો ૮ વર્ષ

બધન્ય સ્થિતિબંધ છે, એ કહેલી સર્વ પ્રકૃતિઓમાં, અને હજી બેનો બધન્યસ્થિતિબંધ કહેવો બાકી છે તે સર્વ પ્રકૃતિઓમાં સર્વત્ર બધન્ય સ્થિતિબંધમાં અબાધા અનન્યુદ્ધર્ત પ્રમાણ જ હોય. ॥૭૫॥

અવતરણ—આયુષ્યનો બધન્યસ્થિતિબંધ કહેવાય છે.—

સુહૃગમવો આતસુ ઉવવાયાતસુ સસા દસ સહસ્સા । ઉક્લોસા સંલેજ્ઞા ગુણહીણ આહારતિત્યયરે ॥૭૬॥

સુહૃગમવ અયુષો, ઉપપતાયુષોઃ સમાનિ દશસહસ્રાણિ । સ્ફુટણત સંલેયગુણહીના આહારકર્તૃથક્રયોઃ ॥૭૬॥

અન્વયાર્થો—આતસુ=(અતુપપાત) આયુષ્યનો જગંધ લુહૃગમવો=સ્ફુલ્લકલવ છે, અને ઉવવાયાતસુ=ઉપપાતઆયુષ્યનો દસસહસ્સા સમા=દશહજાર વર્ષ છે, આહારતિત્યયરે=આહારક અને તીર્થકરને બધન્યસ્થિતિબંધ ઉત્ક્રોસા=ઉત્કૃષ્ટ બંધથી સંલેજ્ઞાગુણહીણ=સંપ્રયાત-શુણ્ણ હીન છે. ॥ ૭૬ ॥

માવાચઃ—અતુપપાત આયુષ્યનો (તિર્થંભાયુ નસયુનો) બધન્યસ્થિતિબંધ કુલ્લક શવ પ્રમાણ છે [૨૫૬ આવલિ બેટલો છે], અને ઉપપાત આયુષ્યનો (દેવાયુ નરકાયુનો) બધન્યસ્થિતિબંધ દશહજાર વર્ષ પ્રમાણ છે. આહારકદિક અને તીર્થકર નામનો બધન્યસ્થિતિબંધ એના ઉત્ક્રોસાતિબંધથી સંપ્રયાતશુણ્ણન [તોપણ અંતઃકોઠોસાન] છે. ॥૭૬॥

અવતરણ—પૂર્વોક્ત પ્રકૃતિઓથી શેષ પ્રકૃતિઓનો બધન્યસ્થિતિબંધ કહેવાય છે—

વગુક્લોસાઠિર્દેણં મિચ્છતુલ્લકોસગેણ જં લદ્ધં । સેસાણં તુ જહન્નો પશ્ચાસંલેજ્ઞગેણૂ ॥૭૭॥

૧ તત્તવાર્થ મા ગર્ભજન્મ સમયરૂઢને જન્મ અને ઉપપાત જન્મ એમ ત્રણ પ્રકારના જન્મ કહ્યા છે તેમાં દેવ નારકોનો ઉપપાત જન્મ કહ્યો છે.

વર્ગોત્કૃષ્ટાસ્થિતાની મિથ્યાત્વોત્કૃષ્ટેન યદ્યન્યમ્ । શ્રેણાં તુ જયન્યઃ પલ્યાસંભ્યયકેનોનઃ ॥૭૧॥

અન્યવર્ત્યઃ—સેષાણં તુ—શેષ પ્રકૃતિઓનો તો વાગુલ્કોસરિહિંનં—યોતયોતાના વર્ગની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓને મિચ્છતુલ્કોસેળ=મિથ્યાત્વના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવડે ભાગતાં જે લક્ષણ=બે પ્રાપ્ત થાય તેમથી પદ્યાસંભ્યેળેળાં જગો=પદ્યોળના અસંખ્યાતમા ભાગે ન્યૂન જનસ્થિતિખંધ બાણુવો. ॥૭૧॥

માવર્ત્યઃ—યોતયોતાના ૧ વર્ગની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને મિથ્યાત્વની ઉત્કૃષ્ટિવડે [૧૦-૧૨-૧૪ કોઠોઆદિને ૭૦ કોઠોનાં વડે] ભાગ આપતાં બે પ્રાપ્ત થાય તેમથી પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ ન્યૂન [હીન] શેષ કર્મનો જનસ્થિતિખંધ છે ॥૭૨॥

૧ માનાવરણુવર્ગ, દર્શનાવવર્ગ, વેદનીયવર્ગ, દર્શનોહરવર્ગ, કથાયમોહનીયવર્ગ તોકથાયમોહનવર્ગ, નામ વર્ગ, ગોત્ર વર્ગ, અન્તરમવર્ગ, એ નવ વર્ગની યોતયોતાની ઉત્કૃષ્ટિ અનુક્રમે ૩૦-૩૦-૩૦-૪૦-૨૦-૨૦-૩૦ કોઠોનાંસાં તે મિથ્યાજનસ્થિતિ ૭૦ કોઠોનાંસાં વડે ભગતા જનસ્થિતિખંધ પલ્યાસંભ્યેળાગહીન ૩/૭ (નલસપ્રમાશ) સાગરોપમ બેટલો છે, એ રીતે દર્શનાવરણાદિ ૮ વર્ગના પણ જનસ્થિતિખંધ બાણુવા, એમા કથાય વર્ગ સંબદ્ધત રહિત ૧૨ પ્રકૃતિનો, તોકથાયવર્ગ પુરાવેદ વિના ૮ પ્રકૃતિનો, વેદનીયવર્ગ શાતા રહિત એક અશાતાનો, નામવર્ગ યશઃ કીર્તિરહિત શેષ નામપ્રકૃતિઓનો, અને ગોત્રવર્ગ ઉચ્ચગોત્ર રહિત નીચગોત્રનો બાણુવો. એમાં અન્તર્ગત વિશેષતાઓ યુતિથી બાણુવા યોગ્ય છે, એ જનખંધ પ્રાપ્તઃ એદિન્દ્રિય જ્વેલમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

૨ વૈદિક્ય જટકનો અસંસિપ્તોન્દ્રિયજન્યજન્યખંધક છે, અને તેને એકેન્દ્રી હનર્મ મુણાં અથ હોવાથી ૨/૭ તે ૧૦૦૦ શુણા કરનાં ૨૮૫ ૪-૭ સાગં જન્ય સ્થિતિખંધ છે.

अथपुण्ड्रस्य प्रथमं स्थितस्थानं प्रथमं । ४थो लघु शेट्वां स्थितस्थानं भाधे १ ते] श्रेयाध धे—

विइवधट्टणाइं सुहुमअपजत्तासस थोवाइं । वापारसुहुमेयरवित्तिचउरिदियअमणसंजीणं ॥६८॥

संखेज्जगुणाणि कमा असमात्तिपरे य विदियाइस्मि । नवरमसंखेज्जगुणाइं संकिलेसाय सव्वरय ॥६९॥

स्थितिवन्धस्थानानि वृक्षमार्पाप्राक्तस्य स्तोकाणि । वादस्रहमेतरद्वित्रिचतुरिन्द्रियामानःसंज्ञिनाम् ॥६८॥
रंख्येयगुणानि क्रमादसमाप्तिवर्णानां च द्विन्द्रिये । नवरमसंख्येयगुणानि संकलेशाच्च सर्वत्र ॥६९॥

अन्वयायः—सुहुमअपजत्तासस=सूक्ष्म अपर्याप्तानां विइवधट्टणाइं=स्थितिधंस्थानो योवाइं=थोवां छ, तेथी वापारसुहुमेयर=भादर अप-
थीस, सूक्ष्म पर्याप्त, अने भादरपर्याप्तानां तथा त्रित्तिचउरिदियअमणसन्तीण=चोर्धन्द्रिय त्रीन्द्रिय अनुदिनं असंसि अने संसि प चोर्धन्द्रिय
असत्त इये यन्मपर्याप्ता तथा ते सधणा पर्याप्त (चोर्धन्द्रियादिनां) कमा संखेज्जगुणाणि=अगुडिने स पथातशुष्क स्थितस्थानो जलधुवां
नवर=१२-तु विशेष चोडे विदियाइस्मि=द्विन्द्रियभां असखेज्जगुणाइं=असं पथातशुष्क श्रेयां. संकिलेसाइं=संश्लेशस्थानो तौ सव्वरय=सर्व लघु
सेडिभां असं पथा असं पथातशुष्क श्रेयां. ॥६८-६९॥

भावार्थ—१ सूक्ष्मलघु अपर्याप्ता चोर्धन्द्रिय लघो सर्वथा अल्प स्थितस्थानो भाधे, तेथी २ लंअपर्याप्त भादर चोर्धन्द्रिय
लघु सं पथातशुष्क स्थितस्थानो भाधे, (जो सर्व प्रस्थासं पथात जेट्वां भाधे), तेथी ३ सूक्ष्मपर्याप्त संख्यातशुष्क, तेथी
४ भादर पर्याप्त चोर्धे सं पथातशुष्क भाधे, तेथी ५ लंअपं द्विन्द्रिय आसं पथातशुष्कस्थानो भाधे, तेथी ६ पर्याप्त द्विन्द्रिय संख्यात-
१ पथोपपत्ति संख्यातमा वापारा सधया जेट्वा स्थितस्थानो भाधे, यावत् असंसि पर्याप्त सुधीना ८ लज्जोहे इमशः भोदा भोदा

તાણજાણિ તિ પરં અસંસ્થમાગાહિં કંડગેવકાણ । ઉવકોસિયરા નેયા જા તવકંડકોવરિ સમત્તી ॥૬૭॥
તાન્યન્યાનીતિ પરમસંસ્થેયમાગેભ્યઃ કંડકૈક્ષનામ્ । ઉત્કટેતરૌ જેવાં યાવત્કંડકરૂપોપરિ સમાપ્તિઃ ॥૬૭॥

અન્વયાર્થ—તાણનાળિ=તે સર્વ અને અન્ય તિ=એ અનુક્રુષ્ટિથી પર=આગળ અસંસ્થમાગાહિં=કંડકને ત્યજીને અસંપ્રયાતસો ભાગ ગયા બાદ કંડગેવકાણ=એક કંડકમાં ઉવકોસિયરા=ઉત્કૃષ્ટ અને (એક સ્થિતિમાં) જ્યન્ય અનુભાગો. ત્યાંસુધી જાણવા કે જા=ચાલવ તક્કંડકોવરિ=તે

જ્યંઠ અનુભાગોના અને ઉપરના કંડકની સમાપ્તિ=સમાપ્તિ થાય. ॥૬૭॥
માવાર્થ—શુભમક્રુતિઓમાં “તે સર્વ અને અન્ય” એ અનુક્રુષ્ટિ સમાપ્ત થયા બાદ એક કંડકના અસંપ્રયાતા ભાગ ગયા બાદ એક કંડક જેટલા સ્થાનકોને ઉત્કૃષ્ટ અને (એક આસંપ્રયાતસો ભાગ એક રાખે છે તેમાંની) એક સ્થિતિને જ્યન્ય એ રીતે અનુભાગ

અનંતશુભ અનંતશુભ જાણવે, અને તે ત્યાં સુધી કે તે જ્યન્ય અનુભાગોની અને ઉપરના કંડકની સમાપ્તિ થાય [ત્યારબાદ કંડક જેટલી સ્થિતિઓમાં ઉંઠાનુભાગ કહેવા બાકી રહે છે તે અનુક્રમે અનંતશુભ અનંતશુભ કહેવા] ॥૬૭॥

॥ इति स्थितिवंशस्थानेषु तीव्रमन्दता [अनुयायवैपन्यम्] ॥

અવતરણ—સ્થિતિબંધમાં ૪ અનુશેષ કહેવાના છે, તે આ પ્રમાણે—^૧સ્થિતિસ્થાન પ્રકૃષ્ટા—નિષેધ પ્રકૃષ્ટા—અધાવાકેક પ્રકૃષ્ટા—

॥अथ स्थितिवन्ध प्ररूपणा ॥

- ૧ આ તીવ્રમન્દતા કેવળ આધારથી નહિ સમભવ, થાડે સ્પષ્ટ અર્થ સમજવાના અભિલાષીએ થતિથી તેના મોલા પાસે સમજવી.
- ૨ જ્યન્યસ્થિતિ તે એક સ્થિતિસ્થાન, સમયાધિક બીજું, બે સમયાધિક ત્રીજું. યાવત્ એ રીતે સર્વોત્કૃષ્ટ સુધી અસંપ્રય સ્થિતિસ્થાનો જાણવા.

નિવત્તણા ઉ યુક્તિક્કસસ હેટ્ટેવારે તુ જેટ્ટિયે । ચરમઠિદ્ધુષ્કોસો પરિત્તમાણીણ ઉ વિસેસો ॥૬૬॥

નિર્વર્તનત્ત્વેકકસ્યાય ઉપરે તુ જંપેત્તરો । ચરમસિયતીનાહુત્કપ્પઃ, પરાત્તમાનાનાં તુ વિશેષઃ ॥૬૬॥

કાન્ધવાર્થ—નિવત્તણા ઉ કંઠસ્સ=નિર્વર્તન કંઠકથી (ઉંચિતિ સુધી) યુક્તિક્કસસ હેટ્ટેવારે તુ=એક ઉપરની અને એક નીચેની રિથતિમાં જેટ્ટિયે=ક્રિષ્ટ અને જદ્યન્ધ અનુભાગ અને ન્તણુ કહેવો. ચરમઠિદ્ધુષ્કોસો=ઉલ્લા નિર્વાન કંઠમાં ઉંચાનુભાગ જ અને ન્તણુ કહેવો. પરિત્તમાણીણ ઉ વિસેસો=પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓમાં કંધક શિશેષતા છે ॥૬૬॥

માવાર્થ—એમાં નિર્વર્તન કંઠકથી (નિં કં કં કલા પાદ) નીચે અને ઉપર એક એક રિથતિનો ઉત્ક્રંધ અને જદ્યન્ધ અનુભાગ અને ન્તણુ કહેવો. અને ઉલ્લા (નિર્વાન કંઠક જેટલી રિથતિઓમાં કેવળ ઉત્ક્રંધ અનુભાગ કહેવાનો જે યાદી રહ્યો છે તે) અને ન્તણુ અને ન્તણુ કહેવો. પરન્તુ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિઓમાં વિશેષતા છે [તે વૃત્તિથી જાણવી.] ॥૬૬॥

અવત્તરણ—શુભપ્રકૃતિઓની લીધામદતા કહેવાય છે—

રિથતિનો જં અનું અને ન્તણુ, તેથી (નિં કંકથી) પીઠ રિથતિનો ઉત્ક્રંધ અનુભાગ અને ન્તણુ, તેથી નિં કં ઉપર પીઠ રિથતિનો જં અનું અને ન્તણુ, તેથી (નિં કંકથી) પીઠ રિથતિનો ઉં અનુભાગ અને ન્તણુ, એ પ્રમાણે કંક ઉપર એકેક રિથતિનો જદ્યં અનુભાગ અને નિવંકડા કાની રિથતિનો એકનો. ઉં અનું અને ન્તણુ અને ન્તણુ કહેવો, એ પાતિપાટીએ પ્રશ્નણ કરતાં આવડે છે એક કંકનો. ઉં અનુભાગ કહેવો. આથી છે તેમાં અનેકને અને ન્તણુ અને ન્તણુ ઉં અનુભાગ કહેવો.

આગળની ગાથાઓમાં લીધામદતા કહી છે તે કેવળ ગાથાર્થ માત્રથી સમાજ્ય તેમ નથી માટે રપ્પડ સમાજ્યાના નિત્યાસુએ વ્યાખ્યાથી (દત્તિથી) તેના ચોતા પાસે સમાજ્યા થોડા છે.

શ્રવતરણ—૫૯ મી ગાથામાં અપરાંનુલ વર્ગમાં ૪૫ ની અનુક્રંપિ કહી હતી, ૪૬મી જિનવામની અનુક્રંપિ કહેવી બાકી હતી તે કહીને ત્યારબાદ તોત્રમન્દતા કહેવાય છે—

તણુતલ્લા તિથયરઅણુકહિ તિવ્વમંદયાણ્ણે । સવ્વપર્ણેણ નેયા જહનનયાઈ અણંતણુણા ॥ ૬૪ ॥
તણુતલ્લા તીર્થકરેડ્ડુકાપ્પિસીત્રપન્નવેત્તઃ । સર્વપ્રકૃતીનાં હોયા જન્યાદિતોડનન્તણુણા ॥ ૬૫ ॥

અન્વયાર્થઃ—તિથયરે=તીર્થકરનામકર્મની અણુકર્ત્ત્વે=અનુક્રંપિ તણુતલ્લા=ચરીરતુલ્ય કહેવી. ણ્ણે=હવે આહિથી તિવ્વમંદયા=તીવ્રમન્દતા

કહેવાય છે, અને તે સવ્વપર્ણેણ=સર્વ પ્રકૃતિઓની તીવ્રમન્દતા જાહનનયાઈ=જ્ઞાન્યાસ્થિતિથી પ્રારભીને અણંતણુણા=અનન્તશુણ્ણ બાણુવી ॥ ૬૫ ॥
આવાય—તીર્થકરનામકર્મની અનુક્રંપિ ચરીરતુલ્ય બાણુવી. [હિં સ્થિતિથી પ્રારભીને અભવ્ય પ્રાપ્તોચ્ચ જ્ઞાન્યા સ્થિતિભય સુધી તદેક દેશ ને અન્ય” એ અનુક્રંપિ બાણુવી]. હવે આહિથી આગળ તીવ્રમન્દતાની પ્રકૃષ્ણા કરાય છે, તે સર્વ પ્રકૃતિઓમાં દરેકમાં જ્ઞાન્યા સ્થિતિથી પ્રારભીને હિં સ્થિતિ સુધી અનન્તશુણ્ણ અનન્તશુણ્ણ રસ (અનુભાવ) બાણુવી. ॥ ૬૫ ॥

૧ એ અનુભાવનો તીવ્રમન્દતા સામાન્યથી જાણુવી, વિશેષથી તો જે રીતે ૫૫-૪૬-૨૮-૧૬-૩-૪-૧ પ્રકૃતિઓના વિભાગ પ્રવૃક્તિએ અનુક્રંપિ

કહી છે તે જ પરિપાતીએ તેટલા વિભાગોયા તીવ્રમન્દતા જાણુવી, પરન્તુ ક્રમમાં જે વિશેષતા છે તે કિચિત્ કહેવાય છે.
ધાતીકર્મ—અશુભ વર્ણુનિ—અને ક્રિયાત્મક જ્ઞાન્યા સ્થિતિનો જ્ઞાન અનુભાવ સર્વથી અલગ, તેથી બીજા સ્થિતિયા જ્ઞાન અનન્તશુણ્ણ, તેથી ત્રીજા સ્થિતિયા જ્ઞાન અનન્તશુણ્ણ એ રીતે નિર્વર્તનકંડક જેટલી (પ્રત્યાસ ખ્યાલગ જેટલી) સ્થિતિઓયા કહીને ત્યારબાદ નિવં ૩૩મી છેલ્લી

સ્થિતિનો જે જ્ઞાન અનુભાવ, તેથી નિવં ૩૩મી પહેલી સ્થિતિનો (જ્ઞાન સ્થિતિનો) કિંદ્રં અનુભાવ અનન્તશુણ્ણ, તેથી ૩૩૩ હાથની પહેલી

રિધિતિબધ સુધી કહેવી, અને તે ઉપશન્ત યાવત્ ઉર્ધ્વ રિધિતિ સુધી અશાતા સરખી [ધણા સો સાગરોપમ સુધી તે સર્વ અને અન્ય, અને ત્યાર બાદ તદેકદેશ ને અન્ય] અનુક્રુદિ કહેવી એ તિર્યચગતિદિશની તથા નીચગોચની અનુક્રુદિ બાબુધી. ॥૬૨-૬૩॥

શવતરણ—ત્રસ બાદર પર્વાસ અને પ્રત્યેક એ ત્રસચતુષ્ભી અનુક્રુદિ કહે છે

તસવાયરપજત્તગપત્તેયાગાપરયાપતુહ્યાત । જાવદુરસકોહાકોહી હેટ્ટા વ સાણં ॥૬૪॥

ત્રસવાદસયાસકરત્તચેકાનાં પરાધાતુત્યા તુ । યાવદ્દયાદયકોટીકોટયોઽધશ્ચ સાતેન(સમમ) ॥૬૪॥

અન્યથાર્થ—તસવાયરપજત્તગપત્તેયાગા=ત્રસ, બાદર, પર્વાસ અને પ્રત્યેક નામપ્રભંતી અદ્દુરમકોટાકોટી જાત્ર=બાદર કેહાકેહી સુધી પરાયાપતુહ્યા ત=પરાધાત સરખીચ કહેવી, વ=અને હેટ્ટા=તેથી નીચે સાગા=શાતા સરખી કહેવી ॥૬૪॥

માવાય—ત્રસ બાદર પર્વાસ અને પ્રત્યેક એ ત્રસ પ્રકૃતિની અનુક્રુદિ પરાધાત તુર્ય (તદેકદેશ અને અન્ય) અનુક્રુદિ (ઉર્ધ્વરિધિતિથી પ્રારણીને નીચે ઉતરતા) યાવત્ ૧૮ કેહાકેહી સાગરોપમ આવે [બાકી રહે] ત્યાં સુધી [૨૦-૧૮ ક્રોં ક્રોં રિધિ-તિઓમાં] ક્રુદેવી, અને તેથી નીચે [૧૮ ક્રોં ક્રોં આગરોં વેટલી રિધિતિઓમાં] શાતા તુર્ય [ધણા સો સાગરોપમ સુધી તે સર્વ અને અન્ય, તથા તેથી નીચે તદેકદેશ ને અન્ય એ] અનુક્રુદિ કહેવી ॥૬૪॥

॥ રિધિતિસ્થાનોમાં અનુભાવની લીંગાંતરતા ॥

કેરે છે તે રિધિતિપદ અર્થ, અર્થ, ॥

સેકંડે સાગરોપમ સુધી અનુક્રુદિ કહીને તેથી ઉપરના સ્થિતિબધોમાં આવરણ સારખી [અપરાં અશુભ પ્રકૃતિવર્ગી તુલ્ય “ તદેક દેશ ને અન્ય” એ ક્રમે અનુક્રુદિ કહેવી. એ પ્રમાણે શેષ ૨૭ પરાવર્તમાન અશુભની પણ અનુક્રુદિ (અશાલાવત્) કહેવી ॥૬૧॥
 અવતરણ—હવે તિથિ^૧ અદિક અને નીચજોગની અનુક્રુદિ કહે છે—

સેકાલે સમતં પઢિવજંતસ્સ સત્તમલિર્દયૃ । જો ટિઢવંથો હસ્સો રત્તો આવરણતુલ્લો ય ॥૬૨॥

જા અર્થવિપાઠના ઉપિતસાયસમયા ઉ આ જેટ્ટા । એસા તિરિયગતિદુગે નીયાગોણ્ ય અણુકઢી ॥૬૩॥

તમિન્ કાલે મમ્યક્ત્વં પ્રતિપદમાતસ્ય સપ્તમશ્વિતૌ । યઃ સ્થિતિવન્થો રૂક્ષ રૂત આવરણતુલ્યશ્ચ ॥૬૨॥
 યાવદ્ મવ્યગ્રાયોગ્યા ઉપર્યસાતસમા ત્વાહ્યેષ્ટાત્ । એવા તિર્યગતિદિકે નીચેગોંત્રે વાનુક્રુટિઃ ॥૬૩॥

અન્યવાર્થઃ—સેકાલે=અનન્તર સમયે સમત્ પરિવજંતસ્સ=સમ્યક્ત્વ પામનાર સત્તમલિર્દયૃ=સાતમી પૃથ્વીના નારકને જોજે હસ્સો=

અશબ્દ પ્રાયોગ્ય જયંતિયતિબંધ હેય રત્તો=સ્થાંથી આવરણતુલ્લો ય=પુનઃ આવરણ તુલ્ય અનુક્રુદિ કહેવી જા અર્થવિપાઠના=શબ્દ
 દસ=આ ઉક્ત પ્રકારની અણુકઢી=અનુક્રુદિ તિરિયગતિ દુગે=તિર્યગતિદિકેમાં ય=અને નીયાગોણ્=નીચજોગમાં કહેવી ॥૬૨॥૬૩॥
 સવાર્થ—તે કળે (અનન્તર સમયે) સમ્યક્ત્વ પામશે એવા સાતમી પૃથ્વીના નારકને (મિથ્યાત્વના અન્ય સમયે) જે જયંત્ય સ્થિતિબંધ હેય છે તે જયંત્ય સ્થિતિબંધથી આરંભીને આવરણતુલ્ય [તદેકદેશ ને અન્ય એ અનુક્રુદિ] યાવત્ અર્થશબ્દ પ્રાયોગ્ય જયંત્ય

૧ અશબ્દ પ્રાયોગ્ય સ્થિતિબંધ તે વધાપ્રદતરંગણાં અનન્તસમયે ઉત્પદ અશ્વત્થાણે વર્તતો અશબ્દ જે અત ક્ષેત્રક્રમથી સાગરોપમ સ્થિતિબંધ

બંધન ૧૫) એ ૪૫ પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ પ્રતિલોભ (પશ્ચાન્નુપવીઓ-ઉક્રુદસ્થિતથી પ્રારંભીને) કહેવી (અને તે પૂર્વોક્ત ૫૫ પ્રકૃતિ તુલ્ય “તદેકદેશ ને અન્ય” એ રીતે કહેવી. જિનનામની અલુ ૬૫મી ગાથામાં કહેશે). હવે શાતાવેદનીયની અનુક્રુદિ કહે છે તે આ પ્રમાણે—શાતાની ઉક્રુદ સ્થિતિમાં જે અનુભ્યાગાધ્યવસાયો છે તે સર્વ અને તે ઉપરાન્ત બીજા પશુ [“તે અને અન્ય”] અનુભ્યાગાધ્યવસાયો સમયકીન ઉં સ્થિતિમાં છે, એ પ્રમાણે તે પૂર્વના સર્વ અને અન્ય” એ ક્રમથી અનુક્રુદિ આશાતાના જ્ઞાન (પૂર્વોક્ત ૪૫ પ્રકૃતિવત “તદેકદેશ ને અન્ય” એ ક્રમે) અનુક્રુદિ કહેવી. એ પ્રમાણે શાતાની અનુક્રુદિ તુલ્ય ૧૫ પરાવર્તમાન શુભ-પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ પણ કહેવી ॥૫૯-૬૦॥

અવતરણ—હવે પરાવર્તમાન અશુભ પ્રકૃતિ વર્ણની ૨૮ પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ કહે છે—

જાણિ અસાપજહન્ને ઉદ્દહિપુહુતં તિ તાણિ અન્નાણી । આવરણસમં ઉર્ધ્વિ પરિત્તમાણીણમસુભાણં ॥૬૧॥

યાન્યસાત્તજવન્ય ઉદ્દધિપુષ્કતં તાન્યન્નાનિ । આવરણસમં ઉર્ધ્વેવં પરાવર્તમાનાનામસુમાનામ્ ॥૬૨॥

અન્યવાર્થ—અસાપજહન્ને=અશાતાની જ્ઞાનસ્થિતિમાં જાણિ=જે અનુભ્યોને છે, ઉદ્દહિપુહુતં નિ=વશ્ણુ સેકકો સાગરો. ૧૫ સુધી પશુ તાણિ અન્નાણી=તે સર્વ અને અન્ય અનુભ્યોનો છે. ઉર્ધ્વ=ઉપરની અનુક્રુદિ આવરણસમં=આવરણ સરખી કહેવી, ઉર્ધ્વ=એ પ્રમાણે પરિત્ત-માણીણં અસુમાણ=પરાવં અશુભ પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ કહેવી. ॥૬૧॥

માનાર્થ—અશાતાના જ્ઞાન્ય સ્થિતિબંધમાં જે અનુભ્યાગાધ્યવસાયો છે તે સર્વ અને અન્ય બીજા સ્થિતિબંધમાં છે, એ પ્રમાણે

તાણિ ય અન્નાણેવં ઠિહ્વંધો જા જહ્નગમસાણ । હેટ્ટુજ્જોયસમેવં પરિત્તમાણિણ ૩ સુમાણં ॥૬૦॥

પરાધાતોઘોતેઽહ્વાસાતપશુવનાન્નાં તત્ત્વાંગાનાં । પ્રતિલોમં સાતસ્ય તુ ઉત્ક્રેદ યાતિ સમયોને ॥૬૧॥

તાતિ ચાન્યાન્યેવં સ્થિતિવંધો યાવજ્જવન્યમસાતસ્ય । અપ ઉઘોતસમમેવં પરાવર્તમાનાનાં તુ શુમાનામ્ ॥૬૦॥

અન્યાર્થ:-પરાધાત્ત્વોરસાસાયવશુવનામ=પરાધાત-ઉઘોત-ઉચ્છવાસ-આતપ-અને નામની પ્રુવર્ધિ તણુહર્ગાણ=શરીર અને ઉપાંગ એ પ્રકૃતિઓની અનુકૃતિ પહિલોમં=પ્રતિલોમ (ઉદાતકો-પશ્ચાત્પૂર્વીઓ) કહેવી. સાયસસ હ=પુનઃશાતાવેદનીયના હસ્થોસેન્ડિં દિશતિપંધમાં જાળિ=જે અનુન્દશનો, સમજળે=સમયકીનીરિશંખંધમાં તાણિ ય અન્નાણિ=તે અને આન્ય અનુન્દશનો છે. દ્વ=એ પ્રમાણે જા=ધાવત્ અસાણ=આશાતાનો જહ્નન=બદ્ધન્ય વિઠ્ઠવો=રિશતિપંધ આલે ત્યાં પ્રુધી અનુકૃતિ કહેવી, હેટ્ટુ=એથી નીચે હજોયસન=ઉઘોત તુલ્ય અનુકૃતિ કહેવી. દ્વ=એ પ્રમાણે પરિત્તમાણિણ ૩ સુમાણ=પરાવર્તમાન શુભ પ્રકૃતિઓની અનુકૃતિ કહેવી. ॥૫૯॥૬૦॥

મત્યાર્થ:-પરાધાત-ઉઘોત-ઉચ્છવાસ-આતપ અને નામની શુભ પ્રુવર્ધિ ૧૩-શરીર ૫-આંગોપાંગ ૩-(શરીરના અહિષ્ટથી સંધાતન ૫

૧ પરાધાત આદિ ૪૬ પ્રકૃતિઓ તે કપરાવર્તમાન શુભપ્રકૃતિવર્ગ

ધાતી આદિ ૫૫ પ્રકૃતિઓ તે કપરાં કશુમપ્રકૃતિવર્ગ.

શાતાવેદનીય આદિ ૧૬ પ્રકૃતિઓ તે પરાવર્તમાન શુભપ્રકૃતિવર્ગ

આશાતા આદિ ૨૮ પ્રકૃતિઓ તે પરાં કશુમપ્રકૃતિવર્ગ, એ ૧૪૫ ઉપરાન્ત તિર્થંગ દિશનીય-અને ત્રયાદિ ૪ ની અનુકૃતિ બદ્ધી કહેશે તથા

૪ આણુ અને એ દર્શનોબોધની અનુકૃતિ નથી

વિઠેપદાતની પણ અણુકાદ્વિઠેપદાતની એકંએ પ્રમાણે બાણધી. ॥૫૮॥

માવાર્થ—એ પ્રમાણે યાવત પદ્ધતીપ્રમાણે અર્થપ્રદાતા બાણ સુધી તદેકદેશ ને જન્ય અર્થવસાણી કહેવા, જેથી પદ્ધતિસંચાર-ભાગના અતિસરસાનમાં પહેલી સ્થિતિના અનુસંચારવસાણી ક્રમસઃ ન્યૂનન્યૂન થતાં સમાપ્ત થઇ બચ છે, એ પરિપટીએ બીજી સ્થિતિના અનુસંચારવસાણી નિર્વર્તનક્રમની ઉપરની (૩બીજી) સ્થિતિમાં સમાપ્ત થાય છે, [ત્રીજીના ત્રીજીમાં પૂર્ણ થાય]એ પ્રમાણે યાવત ઉલ્લેખસ્થિતિ સુધી કહેવું. એ ૫૪ પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ પ્રમાણે ૫૫મી ઉપદાતાનામકર્મની પણ અનુક્રુદિ કહેવી ॥૫૮॥

અવતરણ—પહેલા અશુભપરાવર્તમાન 'વર્ગ'ની (૫૫ પ્રકૃતિઓની) અનુક્રુદિ કહીને આ ગાથાઓમાં બીજા શુભ પરાવર્તમાન વર્ગની-૫૬ પ્રકૃતિઓની અનુક્રુદિ કહેવાય છે—

પરવાહજ્ઞાતસ્સાસાયવધુવનામતણુત્તવાણં । પહિલોમં સાયસસ ત ઉવકોસે જાણિ સમત્તળે ॥૫૯॥

૧ ઉપદાતાની અનુક્રુદિ જાણી કહેશે માટે આદિ ૫૪ પ્રકૃતિઓની સાગદી અનુક્રુદિ કહેવાય છે.

૨ એક સ્થિતિના અનુભવાધ્યવસાણી જે પદ્ધતીપ્રમાણે અધેયભાગ સુધી અનુવર્તે છે તે પદ્ધતીપ્રમાણે અધેયભાગ જેટલી સ્થિતિઓનો સમુદાય તે આદિ નિવર્તન કાઢક ગણવું

૩ નિવર્તન ક્રમની છેલ્લી સ્થિતિ તે અનુક્રુદિની પરિસમાપ્તિ અપેક્ષાએ પહેલી ગણવી, જેથી નિવર્તનક્રમથી અનનતર-ઉપરની સ્થિતિ તે બીજી સ્થિતિ કહેવાય, આદિ સ્થિતિય ક્રમનો-સ્થિતિયધાધ્યવસાણીઓને અનુભવાગળધાધ્યવસાણીઓનો એ ત્રણ વરગુ બિન્ન બિન્ન છે એ લક્ષણો રાખવું.

घाईणमसुभवणणरसगंभफासे जहन्नाठिइवंधे । जाणज्झवसाणाइं तदेगदेसो य अन्नाणी ॥५७॥

घातीनामशुभवर्णरसगन्धसर्धानां जवन्यस्थितिवन्धे । यान्यव्ययसानानि तदेकदेशश्चान्यानि ॥५७॥

अन्वयार्थ— घाईण=घाती भक्षुतिओनी तक्ष। असुभवणणसागफासे=अशुष वषुं रस गंध स्पशनां जहन्नाठिइवंधे=ज्वध-अस्थितियंधमां जाण=जे अज्झवसाणाइ=अनु०अध्ववसाधो, छे, तदेगदेसो=तेनो ओइ देश-सा। य=अने अन्नाणि=भील नवा अनु०अध्ववसाधो (भील स्थितिभां इध छे) ॥५७॥

भावार्थ—४५ धाति भक्षुतिओ अने अशुषवर्णादि ८ ओ ५४ भक्षुतिओना [उप]धात सङ्घित કરતાં ५५ भक्षुतिओने। अपरावर्तमान अशुसप्रकृति वर्गं કહેવાય, તેની] (અણવ્યપ્રાયોગ્ય અનતઃકેહાડોડી રૂપ) જ્ઞધન્યસ્થિતિયંધમાં જે અધ્વવસાધો છે તેમાંનો. ઓક દેશ-સાગ જેટલા [ઓક અસંખ્યાતઓ સાગ છોડીને શૂંષ સર્વ] અને બીલ નવા અનુસાગાધ્વવસાધો બીલ સ્થિતિયંધમાં છે. ॥ ૫૭॥

પછાસંહિયમાગો જાવં વિહયસ્સ હોઈ વિહયમિ । આ ઉવકસ્સા एवं उववाए वा वि अणुकट्टि ॥५८॥

પલ્યાસંલ્લેયમાગં યાવદ્ દ્વિતીયસ્ય ભવતિ દ્વિતીયે । આ ઉત્કટાદેવમુપધાતસ્ય વાડપ્યનુકટિઃ ॥૫૮॥

અન્યવાર્થ—ઓ પ્રમાણે પછાસંહિયમાગો જાવ=પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા સાગ સુધી બણિયુ, ત્યારપાઠ વિહયસ્સ=બીલ સ્થિતિની અનુકટિ વિહયમિ=કંકંક ઉપમના વિહયમિ=બીલ સ્થિતિસ્થાનમાં પૂણું ધાય. ઓ રીતે આઉકસ્સા=ઉકટ્ટ સુધી બણિયુ. ઉવવાए वा वि અણુકટ્ટિ

પરં પરીપંદુદ્ધિ ક્ષીને આશુભ્યમાં પણ અનેન્તરીપનિધા દુદ્ધિ ક્ષે છે—

પછાતંચિયમાગં ગતું દુયુગાણિ આઝમાણં તુ । યોગાણિ પદમબંધે ચિદ્રયાદ અસંલગુણિયાણિ ॥૫૬॥

પલ્યાસંલયેયમાગં ગત્વા દ્વિયુગાન્પાલુક્રાનાં તુ । સ્ત્રોકાનિ પ્રથમવર્ણે દ્વિતીયાદિવ્રસંલયેયગુણાનિ ॥૫૬॥

અન્યાર્થ—પરં પરીપનિધા તેા પછાતચિયમાગં ગતુ=પરીપમનો અસંખ્યાતરો ભાગ જઈને દ્વિયુષ્ઠ સ્થાનો થાય છે એજ તથા આઝમાણં તુ=આશુભ્યની સ્થિતિઓમાં તેા પદમવર્ણે=પ્રેક્ષા વંધન્ય સ્થિતિબધમાં અનુન્શાનો યોગાણિ=થેાડાં છે, અને ચિદ્રયાદ=બીજી આદિક સ્થિતિમાં વ્રસંલગુણિયાણિ=અસંખ્યયુષ્ઠ છે. ॥૫૬॥

માવાર્થ—જથન્ય સ્થિતિથી પ્રત્યેપમનો અસંખ્યાતરો અસંખ્યાતરો ભાગ ફર જઈને જે વચ્ચે એકેક સ્થિતિસ્થાન આવે તેમાં અનુભાગબધસ્થાનો બમણાં થાય, એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાન સુધી ક્ષેત્રુ. [આ પરં પરીપનિધા આશુભ્ય દર્શિત સ્થાત ક્ષેત્રીના સ્થિતિસ્થાનોમાં છે, અને આશુભ્યમાં આ પ્રમાણે—] આશુભ્યના પ્રથમ સ્થિતિબધસ્થાનમાં (જથન સ્થિતિમાં) અનુભાગબધસ્થાનો અદ્ય (તે પણ અસંખ્યકોષ જેટલાં), તેથી બીજી ત્રીજી આદિ ચાવત ઉન્સિથિતિ સુધીમાં પ્રત્યેકમાં અનુભાગબધસ્થાનો અનુક્રમે અસંખ્યયુષ્ઠ અસંખ્યયુષ્ઠ છે ॥૫૬॥

॥ સ્થિતિવ્રત્તપ્રથાનોમાં અનુમાગવ્રત્તપ્રથાનોની યચ્ચુકૃષ્ટિ ॥

યચ્ચુકૃષ્ટિ એટલે અનુક્રમણ અનુવાર્તન, અર્થાત્ પશાવત્ અનુસરણ. તાતપર્ય એ કે દરેક સ્થિતિબધમાં સ્થિતિબધના હેતુભૂત આધ્યવસાયો (કષાયો-દોષો) તદ્દન જુદા જુદા છે, એક બીજી સ્થિતિને મળતા નથી, પરન્તુ અનુભાગબધવસાયો (કેષયાપરિણામો) એક બીજી સ્થિતિમા ધણા સરખા અને થેાડા નવીન હોય છે. અર્થાત્ એક અનુભાગબધાધ્યવસાય પરોપમાના અસંખ્યાતરો ભાગ જેટલા સ્થિતિઓમાં ઉપરોગી થાય છે, અને રિથં બધાધ્યવસાય તેા જે સ્થિતિના હોય તેજ સ્થિતિને કષાયો, બીજી સ્થિતિને કષાયો કષાયો નથી.

सन्वासुमपगईणं सुमपगईणं विवज्जयं जाण । ठिइवंदुणुसु वि आउगवज्जाण पगडीणं ॥५५॥

सर्वाशुमप्रकृतीनां शुमप्रकृतीनां विपर्ययं जानीहि । स्थितिवन्धस्थानेवप्यायुष्कवर्जानां प्रकृतीनाम् ॥५५॥

अन्वयार्थ—ये उपनिधा (अथवा दृढिहानि) भद्रपशु। सन्वासुमपगईणं=अर्थ अशुल भद्रुतियोनी नलषुवी, अने सुमपगईण=शुल भद्रुतियोनी तो विवज्जय जाण=विपरीत उपनिधा नलषुवी. तथा आउगवज्जाण=आशुइभं वलुने इरेइ पगडीणं=भद्रुतियोनी ठिइवंदुणुसु वि=स्थितिधंस्थानोभा पशु अमुंस्थानोनी अनन्तर उपनिधा (दृढिहानि) छे ॥५५॥

भावार्थ—पूर्वोक्त अनन्तरैरुपनिधा दृढि सर्व अशुल भद्रुतियोभां नलषुवी, अने शुल भद्रुतियोभां तो ओथी विपरीत दृढि नलषुवी. तथा आर आशुपलुने शेष भद्रुतियोना स्थितिधं स्थानोभां पशु स्थितिधं धाव्यवसायोनी दृढि ओन्थीते नलषुवी. [अहिं अशुलभद्रुति ८७ अने शुलभद्रुति ९८ नलषुवी] ॥५५॥

अवतरण—पूर्वं गाथायां उत्तरशेषभां स्थितिधं धाव्यवसायोनी अनन्तरैरुपनिधा दृढि कळे, हेवे आ गाथाभां

१ शुल भद्रुतिभा स्थित्यंधना हेतुतत् सर्वोदृष्ट धंधोदधभा-स्थित्यंधाध्वसाधभा अमुलागधधध्वत्सयो। अतए (ते पशु अस भयशेड प्रभाशु) तेथी द्विरभ धंधोदधभां वशेधाधिक तेथी त्रिअरिभ धंधोदधभां वशेधाधिक, ओ प्रभाशु यावत् सर्वणधन्म धंधोदध सुधी उत्तरवुं

२ जानावन्ती जधं स्थितिध धभा (प्हेवी स्थितिभा) स्थितिध धना अध्ववसायो। अतए, तेथी समधाधिक (गील) स्थितिभा वशेधाधिक, ओ प्रभाशु यावत् सर्वोदृष्ट स्थिति (उं धे० धे० सां) सुधी वशेधाधिक वशेधाधिक स्थित्यंधवसायो नलषुया. ओ आर आशुपलुने १५२ भद्रुति भाउ नलषुवुं, आशुलभा तो जधं स्थितिना अध्ववसायो अतए तेथी गील समधाधिक स्थितिना अस प्यशुलु ओ रीते यावत् उउ सागरोपम सुधी इहेवुं.

અવતરણ—એ પ્રમાણે કેદારપણે એકેજ સ્થિતિના અધ્યવસાયોમાં અનન્તરોપનિધાએ વૃદ્ધિ કરીને હવે પરપરીપનિધાએ વૃદ્ધિ કરે છે—

મંત્રણમસંસ્થાને લોગે દુગુણાણિ જાવ ઉચ્ચકોસં । આવલિઅસંસ્થમાગો નાણાગુણવૃદ્ધિઠાણાણિ ॥૫૪॥

મત્તવાડસંસ્થેયાન્ લોકાન્ દિગુણાનિ યાવદુત્ક્રમ્ । આવસ્યસંસ્થેયમાણાનિ નાનાગુણવૃદ્ધિસ્થાનાનિ ॥૫૪॥

અન્વયાર્થ—અસંસ્થાને લોગે=આસંપથ લોકાધ્યક્ષ સુધી મંત્રણ=જ્યનને દુગુણાણિ=દ્વિગુણ અનુભાગાધ્યવસાયવાળું હોય છે. એ રીતે ઉચ્ચકોસં જાવ= ઉચ્છેદ કથાયોદય સુધી બાણવું. એમાં નાણાગુણવૃદ્ધિ ઠાણાણિ=નાના ગુણવૃદ્ધિ સ્થાનો=નાના અનન્તરો. આવલિઅસંસ્થમાગો=આવલિક્ષના અસંખ્યાતમાં લાગ જેટલાં છે ॥૫૪॥

માવાર્થ—પેહલા કથાયોદયથી (સ્થિત્યધ્યવસાયથી) અસંખ્ય લોકાધ્યક્ષ જેટલે ફર જઈને જે એક કથાયોદય (સ્થિત્યધ્યવસાય) આવે તેમાં પ્રમાણ અનુભાગાધ્યવસાયો હોય, એ રીતે યાવત ઉચ્છેદ કથાયોદય સુધી વારંવાર દ્વિગુણ અનુભાગાધ્યવસાયવાળું એકેક સ્થાન (સ્થિતિ અધ્યવસ્થાન) આવે. એમ નાનાગુણવૃદ્ધિ અને નાનાગુણહાનિવાળાં (પૂર્વાતુપૂર્વીએ દ્વિગુણવૃદ્ધિવાળું) એકેક આવે છે તે અને પશ્ચાતુપૂર્વીએ એજ દ્વિગુણહાનિવાળાં-અર્ધાર્ધ અધ્યવસ્થાનાં) કથાયોદયસ્થાનો આવલિક્ષના અસંખ્યાતમાં લાગ જેટલાં છે (અને એ વૃદ્ધિ વા હાનિના એકેજ આંતરમાં અસંખ્યગુણ અનુભાગાધ્યવસાયો છે) ॥૫૪॥ इति परंपरेनिति ॥

અવતરણ—પૂર્વોક્ત અનન્તરોપનિધા ૮૭ અશુભ પ્રકૃતિઓના બાણવી, અને શુભ પ્રકૃતિઓના સ્થિતિપદાધ્યવસાયોમાં એથી વિપરીત છે તે કરે છે, તથા સર્વ પ્રકૃતિઓના સ્થિતિપદમાં સ્થિતિપદાધ્યવસાયોની અનન્તરોપગૃહ્ણ કરે છે—

ધ્યવસાચો છે, તેમજ સ્થિતિયંધવસાનોમાં પણ દરેકમાં તેના બાંધહેતુભૂત અધ્યાવસાચો અસંખ્યલોક જોટલા છે ॥૫૨॥

અવતરણ—(સ્થિતિયંધના) એકેક અધ્યવસાપમાં અનેક છુપ આશ્રયી અનુભાગઅધ્યવસાચો અસંખ્ય અસંખ્ય છે, તેથી સર્વસ્થિતિ અધ્યવસાચોમાં અનુભાગાધ્યવસાચો તુલ્ય છે કે વિષય છે ? તે બહુધને અનન્તરોપનિધા તથા પરપરોપનિધાએ વિષમતાની—ચૂદ્ધિની પ્રક્રિયા ક્રમ છે—

યોવાણિ કસાડદ્યે અજ્ઞવસાણાણિ સત્ત્વહરમિમ । વિદ્યાદ્ વિસેસહિયાણિ જાવ ડકોસગં ઠાણં ॥૫૩॥

સ્તોકાનિ કયાયોદ્યે અવ્યવસાનાનિ સર્વજવન્યે । દ્વિતીયાદૌ વિશેષાધિકાનિ ચાવદુત્કૃષ્ટં સ્થાનમ્ ॥૫૩॥

અન્યવાયર્થ—સત્ત્વહરમિમ=સર્વજન્ય કસા(ય)ડદ્યે=અધ્યોદયમાં અજ્ઞવસાણાણિ=સ્વભાવમાં હેતુભૂત અધ્યવસાચો યોવાણિ=શેડા હોય છે, અને વિદ્યાદ્=બીજા ત્રીજા વિશેષે જાવ ડકોસગ ઠાણ=ચાવત ઉત્કૃષ્ટ કથાયસ્થાન સુધીમાં વિસેસહિયાણિ=વિશેષાધિક હોય છે ॥૫૩॥

માવાર્થ—એકજ સ્થિતિયંધના હેતુભૂત સર્વજન્ય કથાયોદયમાં (સર્વજન્ય સ્થિતિયંધાધ્યવસાપમાં) અધ્યવસાચો (લેખ્યપરિણિયો) અથવા અનુભાગબાંધાધ્યવસાચો) સર્વથી અલય છે, (તે પણ અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા છે), તેથી બીજા ત્રીજા આદિ કથાયોદયમાં ચાવત સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થાન સુધી (ઉત્કૃષ્ટ કથાયોદય સુધી) અનુક્રમે વિશેષાધિક વિશેષાધિક અનુભાગાધ્યવસાચો—લેખ્ય જન્ય પરિણિયો હોય છે ॥૫૩॥ इति अनन्तरोपनिधा ॥

૨ સ્થિતિયંધના કથાયોદય જન્ય આત્મપરિણામ હેતુભૂત છે, અને અનુભાગબાંધમા લેખ્યજન્ય આત્મપરિણામ હેતુભૂત છે, (તે પણ કથાયપસં-વર્તી હોય ત્યા સુધી હેતુભૂત છે), માટેજ એકજ પ્રકારનો સ્થિતિ અધ્યવસાપ (કથાયોદય) લેખ્યલોકે અસંખ્ય પ્રકારનો હોય છે.

સ્પર્શનાક્રાળ વિશેષાધિક, તેથી સર્વે સ્થાનોમાં સ્પર્શનાક્રાળ વિશેષાધિક છે. ॥ इति सर्शनाकाल प्रसङ्गा ॥ એ પ્રમાણે જ અનુભાગા અધ્યવસાયસ્થાનોમાં ભવેના અદ્યાપદ્ધતિની પ્રવૃત્તિ પણ તુલ્ય બહુવી. ॥ इति जीनित्यबहुप्रसङ्गा ॥૧૫॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે અનુભાગસ્થાનોમાં ભવેની વર્તવા આઠ પ્રકારે (આઠ રીતે) સમબલીને હવે એકેક સ્થિતિખંધસ્થાનના હેતુભૂત એકેક અધ્યવસાયમાં અનેક ભવની અપેક્ષાએ કેટલા અનુભાગખંધ અધ્યવસાયો હોય ? તે કહે છે—

एकैकैकस्मि कसायोदयस्मि लोगा असंखिया हाँति । तिद्वंधदृणेषु वि अज्झवसाणाण ठाणाणि ॥ ૧૬ ॥

एकैकस्मिन् कसायोदये लोका असंखयेवा भवन्ति । स्थितिवंधस्थानेष्वप्यध्ववसानानां स्थानानि ॥ ૧૬ ॥

અન્યવાયો—એકેકસ્મિન્એકેક કસાયોદયસ્મિન્અપેક્ષ્યમાં અનુભાગખંધસ્થાનો અસંખિયલોગ=અસંખ્યાત લોકના પ્રદેશ પ્રમાણે હોતિ=હોય છે, તિદ્વંધદૃણેષુ વિ=દ્વંધેક સ્થિતિખંધ સ્થાનોમાં પણ અજ્ઞવસાણા ઠાણાનિ=સ્થિતિખંધના અધ્યવસાયનાં સ્થાનો તેટલાં જ હોય છે ॥ ૧૬ ॥

માત્રાર્થ—સ્થિતિખંધના હેતુભૂત એકેક કસાયોદયમાં (કસાયસ્થાનમાં) અસંખ્ય લોકાક્રાશના આઠપ્રદેશ જેટલા અનુભાગખંધના

૧ સ્થિતિખંધસ્થાનો અને તેના અપધવસાયો (કસાયોદયો) અને અનુભાગખંધાધવસાયો એ ત્રણે અનુક્રમે અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ છે, કારણ કે એક જ પ્રકારનો સ્થિતિખંધ જૂદા જૂદા ભૂતા અપધવસાયે કરી શકે છે, અને તેના એક જ સ્થિતિખંધાધવસાયમાં અનુભાગ હેતુભૂત અપધવસાયો અસંખ્યલોક પ્રમાણ હોય છે.

અત્તવાર્થઃ—(અ)ત્રી=અતીતકાળમાં તત્કાલસો=ઉદ્ભૂત (દ્વિસમય) સ્થાનોમાં પ્રાસળકાલો=સ્પર્શના કાળ યોગો-શોડી છે, તેથી જહન્ને
 હ=પુનઃ જ્ઞાન્ય (ચાર સમયનો) સ્થાનોમાં અસત્તેજગુણો હોદ્રે=આસંખ્યગુણ સ્પર્શન કાળ છે. કંટો હ=પુનઃ કંડકમાં (અતુ સમય સ્થાનોના)
 તત્તિઓ જેવ=તેડોલ જ સ્પર્શન કાળ છે. તેથી જગમજ્ઞા=યવમધ્ય (આઠ સમયવાળાં) સ્થાનોમાં, તેથી કટગોત્રિ=કંડની ઉપર (ત્રિસામયિ-
 કીમાં), તેથી જગમજ્ઞાઓ હેટ્ટા=યવમધ્યથી નીચે, [૭-૬-૫ સામયિકીમાં] કમસો=અનુક્રમે અસત્તેજગુણો=અસંખ્યગુણ સ્પર્શકીળ, તેથી
 જગમજ્ઞુવરિ કંટગહેટ્ટા ય=યવમધ્યથી ઉપર અને કંડકથી હેઠે (૭-૬-૫ સામયિકીનો) તાવ્રજો=તેડોલ જ કાળ છે. તેથી જગમજ્ઞુવરિ=યવમ-
 ધ્યથી ઉપર સર્વ સ્થાનોમાં વિશેષાધિક=વિશેષાધિક સ્પર્શના કાળ, અને તેથી કટગહેટ્ટા ય=કંડકથી નીચે [૪-૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫
 સામયિકીમાં] વિશેષાધિક, તેથી સન્નહિ જેવ=સર્વ સ્થાનોમાં નિશ્ચય વિશેષાધિક કાળ છે. एवं=એ પ્રમાણે અજ્ઞવાણેસુ=અનુભાગાધ્યવસાય-
 સ્થાનોમાં જાંવાપ્પવહુ=છવોનું અદ્યપહુન્ય જાળેજા=બાણુવું ॥૪૬-૫૦-૫૧॥

માર્ગર્થ—અતીતકાળમાં છવોએ ઉદ્ભૂત સ્થાનો (ત્રિસામયિકસ્થાનો) અદ્ય કાળજ-સ્પર્શ છે, તેથી પ્રથમનં ચાર સમયવાળાં
 જ્ઞાન્યસ્થાનોનો સ્પર્શના કાળ અસંખ્યાત ગુણ છે, પુનઃ કંડકમાં (યવમધ્યથી ઉપરનાં અતુઃસામયિક સ્થાનોમાં) છવોનો સ્પર્શનાકાળ
 નિશ્ચય તેડોલ જ છે. ॥૪૬॥ તેથી યવમધ્ય સ્થાનોના, તેથી કંડક ઉપરના (ત્રિસામયિક સ્થાનોનો), તેથી યવમધ્યથી નીચે (૭-
 ૬-૫ સમયવાળાં) સ્થાનોનો અનુક્રમે સ્પર્શકાળ અસંખ્યાતગુણ છે. તેથી યવમધ્ય ઉપર અને કંડકની (અતુઃસામયિકની) નીચેનાં
 ૭-૬-૫ સમયવાળાં સ્થાનોનો સ્પર્શનાકાળ તેડોલ જ છે ॥૫૦॥ તેથી યવમધ્ય ઉપરના સર્વ સ્થાનોનો (૭-૬-૫-૪-૩-૨ સમય
 વાળાં સ્થાનોનો) સ્પર્શનાકાળ વિશેષાધિક છે, તેથી કંડકની નીચેના સર્વ સ્થાનોમાં (૪-૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫) સમયવાળાં સ્થાનોમાં)

માવાર્થ—ત્રસ પ્રાપ્ત્ય સ્થાનોમાં વચ્ચે વચ્ચે આવતાં દિશુષુ વૃદ્ધ અને દિશુષુહીન સ્થાનકો સર્વ મળી આવદિશના અસંખ્યા-
તમાં લાગે જેટલાં થાય છે. અને ઈતર-સ્થાવર પ્રાપ્ત્યમાં તે ત્રસની યો દિશુષુ વૃદ્ધની વા હીનની વચમાં રહેલાં એક અર્ધાંતશક્તિની
અસંખ્ય લોકપ્રમાણ સ્થાનોથી જે સ્થાનમાં દિશુષુ વૃદ્ધ કે દિશુષુ હીન થાય છે તે એકેક સ્થાનો અસંખ્યાત શુષુ છે. ઇતિ
વૃદ્ધિ પ્રરૂપણ ॥૪૮ ॥

અવતરણ—હવે યવમધ્ય પ્રરૂપણ ગણા વડે કહી નથી તે આ પ્રમાણે—યવમધ્ય સ્થાનો એટલે આઠ સમયવાળાં સ્થાનો શેષ
સમ સમયવાળાં આઠિની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતમા લાગનાં છે, તથા યવમધ્યથી નીચેનાં સપ્તસામયિકાદિ સ્થાનો અલ્પ છે, અને તેથી
યવમધ્ય ઉપરનાં સપ્તસામયિકાદિ સ્થાનો અસંખ્યશુષુ છે ॥ઈતિ યવમધ્યપ્રરૂપણ ॥
હવે સ્પર્શના પ્રરૂપણ કહે છે—

પ્રાસપ્તકાલો તીર્થ યોવો ઉવકોસગે જહન્ને ઉ । હોદ્દ અસંલેજગુણો ય ઉ કંઢગે તત્તિઓ ચેવ ॥૪૯॥
જવમજ્જકંઢગોવરિ હેટ્ટા જવમજ્જઓ અસંલગુણો । કમસો જવમજ્જુવરિ કંઢગહેટ્ટા ય તાવહ્મઓ ॥૫૦॥
જવમજ્જુવરિ વિસેસો કંઢગહેટ્ટા ય સત્વાહિં ચેવ । જીવપાવહુમેવં અજ્જવસાણેસુ જાણેજા ॥૫૧॥

સર્વાંનાકાલોડતીતે સ્તોક જત્તુદે જવન્ને તુ । મત્યસંલેયગુણશ્ચ તુ કંઢકે તાવાંશ્ચેવ ॥૪૯॥

યવમધ્યકંઢકોપર્યયો યવમધ્યકોડસંલેયગુણઃ । ક્રમણો યવમધ્યોપરિ કંઢકાધશ્ચ તાવત્કઃ ॥૫૦॥

યવમધ્યોપરિ વિશેષઃ કંઢકાધશ્ચ સર્વેષુ ચૈવ । જીવાલ્પવહુત્તમેવમધ્યવસાનેષુ જાનીયાત્ ॥૫૧॥

અવતરણ—હવે અનુભાગસ્થાનોમાં વર્તતા હોવાની ખરં પરીપ્રતિધાઓ વૃદ્ધિહાનિપ્રપણા કહે છે—

ગતૂણમસંસ્વેજ્ઞ લોગે દુગુણાણિ જાવ જવમજ્ઞં । एतो य दगुणहीणा एवं उक्कोसगं जाव ॥૪૭॥

ગત્વાડસંસ્વેયન્ લોકાન્ દ્વિગુણા યાવદ્ યવમધ્યમ્ । इतश्च द्विगुणहीना, एवमुत्कटं यावत् ॥૪૭॥

અન્યવાર્થ—અસંસ્વેજ્ઞ લોગે=અસંપદ લોક ગતૂણ=અપને જવમજ્ઞ જાત્ર=અવમધ્ય સુધી દુગુણાણિ=દ્વિગુણ દ્વિગુણ હોવો વર્તતા હોય છે, ય=અને ઇતો=આહિથી આગળ દુગુણ હીણા=દ્વિગુણહીન હોવો હોય છે, एव=એ પ્રમાણે ઉક્કોસગ જાત્ર=ઉર્ધ્વદાહાગસ્થાન સુધી જાણીતું ॥૪૭॥

માવાર્થ—પહેલા અનુભાગસ્થાનથી અસંપદ અસંપદ લોકકક્ષાય બેટલાં સ્થાનકેા યોળંગી યોળંગીને જે કોડેક અનુભાગ સ્થાન આવે તેમાં હવે દ્વિગુણ દ્વિગુણ (બમણા બમણા) હોય છે. એ પ્રમાણે યવમધ્ય સુધી કહીને ત્યાંથી આગળ યાવત્ સર્વોર્ધ્વ સ્થાન સુધીમાં (અસંપદ અસંપદોાક છોડીને જે કોડેક અનુસ્થાન આવે તેમાં) દ્વિગુણ હીન દ્વિગુણ હીન-અર્ધ અર્ધ હોવો હોય છે ॥૪૭॥

અવતરણ—એ વૃદ્ધિહાનિવાળાં સ્થાનોનું અદ્યપણુત્તર કહે છે—

नाणंतराणि आवलिअसंखभागो तसेसुं इयरेसुं । एगंतरा असंखियगुणान् नाणंतरादं तु ॥४८॥

નાનાડતરાણાવલ્યસંસ્વેયમાગાનિ તસેસું ઇયરેસું । एगंतरा असंखियगुणानि नानान्तराणि तु ॥૪૮॥

અન્યવાર્થ—તસેસુ=ત્રસશેષેષ સ્થાનોમાં નાણતરાણિ=નાના અન્તરસ્થાનો (દ્વિગુણ વાળાં સ્થાનો) આલિયઅસંખમાગો=આવૃદ્ધિના અસંપદાતમા ભાગ પ્રમાણ છે, તુ=અને ઇયરેસુ=બેટરમાં-સ્થાવર ચેાષ્ય સ્થાનોમાં નાણતરા=નાના અન્તરસ્થાનો ત્રસપ્રાપ્તેષ્યવાણાના અન્તરસ્થા અસંસ્વગુણાઈ=અસંપદયગુણ છે ॥૪૮॥

અવતરણ—અનુભાગસ્થાનોમાં વર્તતા હોવાની અનર્તો પુનિધાએ વૃદ્ધિહીન પ્રરૂપણા કહે છે—

યોત્વા જહન્નઠાણે જા જવમજ્ઞં વિસેસઓ અ હેયા । एत्तो हीणा उक्कोत्तमं ति जीवा अणंतरथा ॥૧૬॥

સ્તોત્રા જાવન્યસ્યાને યાવદ્ યવમધ્યં વિગ્રેષ્ણતોડધિક્રાઃ । इवो हीना उच्छ्रं इति जीवा अनन्तरतः ॥૧૬॥

અન્યવાયે—જહન્નઠાણે=અધઃશાનુભાગસ્થાનમાં વર્તનારા હોવા યોત્વા=થોડા, જા=યાવત્ જવમજ્ઞં=યવમધ્યસુધી ચળતરઓ=અનર્તર અનર્તર વર્તતા જીત્વા=હોવા વિસેસઓ અહિયાં=વિશેષાધિક વિશેષાધિક બાણવા, પત્તો=આહિથી આગળ ઉક્કોત્તમતિ=ઉચ્ચાનુભાગસ્થાન સુધી હીણા=વિશેષહીન હીન બાણવા ॥૧૬॥

માવાયે—અધઃઅસ્થાનમાં વર્તતા હોવા થોડા, ત્યારબાદ યાવત્ યવમધ્યસુધી વિશેષાધિક હોવા વર્તે, ત્યારબાદ યવમધ્યથી નીચેનાં સ્થાનોમાં યાવત્ સર્વોર્ધ્વસ્થ સ્થાનસુધી વિશેષહીન હોવા વર્તે, એ પ્રમાણે હોવાનું અદ્યપાહુત્ત અનર્તરથી કહ્યું [કમપૂર્વક દરેક સ્થાનમાં કહ્યું] ॥૧૬॥

એમ બે પ્રકારના છે. એમાં રથાવરથોઅરથાનોની એક દીર્ઘ પંક્તિ રચીએ તો તે પંક્તિમાં સર્વત્ર અનર્ત અનર્ત રથાવર હોવા વર્તતાજ હોય છે, અને ત્રસથોઅરથાનોની દીર્ઘ પંક્તિ રચીએ તો તે પંક્તિમાં વધારેના વધારે આવહિહતા અસંખ્યાતમાં ભાગના સમથો જેટલો લ્લોભાગ-નિરન્તર ભાગ ત્રસહ્યસુક્ત હોય અને અસંખ્યોક જેટલો થોડો ભાગ ધન્ય હોય તેમજ એક રથાન ત્રસહ્યોવરડે વધુમાં વધુ આવતીઅસંખ્યાગ સુધી વર્તવું (ધુક્ત) હોય છે ૧ આહિ “વર્તતા હોવા” એ વાક્ય સંભવથી બાણુરૂ, પદનુ પ્રતિસમ્ય પ્રત્યેક સ્થાનોમાં આ રીતે હોવા વર્તતા હોય છે એમ નહિ, એટલે દરેક રથાનમાં વર્તતા હોય કહ્યા તે વર્તવાની યોગ્યતા વા સંભવ આશ્રય કહ્યા છે.

માવાર્થ—સ્થાવર યોગ્ય અનુભાગખંધસ્થાનોમાં જોડેક સ્થાનમાં અનંત અનન્ત હવે વર્તે છે, (પણ ફેર સ્થાન હવશ્ચિત હોતું નથી). અને ત્રસયોગ્ય જોડેક અનુબંધસ્થાનોમાં ત્રસહવે અસંખ્ય અસંખ્ય વર્તે, તેમજ અસંખ્યાતોલોક્ષાક્રમના પ્રદેશ જેટલા ત્રસયોગ્ય અનુભાગસ્થાનો ત્રસહવે વિનાનાં શૂન્ય પણ હોય, અને સ્થાવરયોગ્યસ્થાનોમા તેા અન્તર (હવશ્ચિત શૂન્યસ્થાનો) છેજ નહિ ॥૪૪॥ ધતિ ૧-૨ પ્ર૩પણા ॥

અવતરણ—કેવે નિરન્તર પ્ર૩પણા ક૨ છે—

આવલિઅસંસ્થમાગો તસા નિરંતરં અદ્વિગઠાણમિ । નાણા જીવા દ્વવકાલં ણિદિયા નિચ્ચં ॥૪૫॥

આવત્તયસંસ્થયમાગાનિ ત્રસૈનિરન્તરાણયૈકસ્યાને । નાનાજીવા દ્વાવત્કાલમેકેન્દ્રિયા નિત્યમ્ ॥૪૫॥

અન્વયાર્થ—(ત્રસયોગ્ય સ્થાનોમાં) તસા=ત્રસહવેવડે નિરત=નિરન્તર બંધાતાં સ્થાનો આવલિ અસંસ્થમાગો=આવલિક્ષના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે, અદ્વિગઠાણમિ=એકજઅનુભાગ સ્થાનમાં નાણા જીવા=અનેક ત્રસહવેા દ્વવકાલ=એટલોજ મળ નિરન્તરપણે વર્તે છે. અને ણિદિયા નિત્ય=એકેન્દ્રિયો નિત્ય વર્તે છે ॥૪૫॥

માવાર્થ—ત્રસયોગ્ય સ્થાનોમા આવલિક્ષના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં સ્થાનોમાં ત્રસહવેા નિરન્તરપણે વર્તે છે, અને જોક સ્થાનમાં અનેક હવેા પણ નિરન્તરપણે આવલિક્ષના અસંખ્યાતમા ભાગસુધી વર્તે, તથા જોકેન્દ્રિયો તેા સ્થાવર પ્રાયોગ્ય સ્થાનોમાં નિત્ય વર્તે ॥૪૫॥ ધતિ ૩-૪ પ્રસ્થાના ॥

૧ આહિ ભાવાર્થ એ છે કે-અનુભાગ-અનો કેટલાક (અસંખ્યકેક પ્રમાણ) સ્થાવર પ્રાયોગ્ય અને કેટલાક (અસંખ્યકેક પ્રમાણ) ત્રસયોગ્ય,

ચતુર્થાણ-અનુશાળસ્થાનોમાં વર્તતા ભવેની પ્રક્રિયા ૮ પ્રકારે છે, ત્યાં પ્રથમ ક્રોધપણુ એક અનુશાળસ્થાનમાં ક્રેટલા ભવે બન્ધપણુ વર્તે ? તે ક્રોધવાદ છે, તથા અનંતપ્રક્રિયા ક્રોધવાદ છે—

થાવરજીવાણતા ઇકેવકે તસજિયા અસંલેજા । લોગા સિમસંલેજા અંતરમહ થાવરે નતિય ॥૪૪॥

સ્થાવરજીવા અનંતા ઇકૈકમિત્ત્વ ત્રસવીયા અસંલેયા: । લોકા ઇયામસંલેયા અન્તરમથ સ્થાવરે નાડસિ ॥૪૪॥

અન્તરવાર્થ—ઇકેકે=એકેક અનુશાળસ્થાનમાં યાવરજીવા(જી)ણતા=સ્થાવરભવે અનંત હોય છે, તસજિયા=તસભવે અસંલેજા=અસંલેજા થાય છે અન્તર લોગા સિમસંલેજા=એ તસ ભવેમા અસંલેજા લેખકકથનો પ્રકૃષ્ટ જેટલું છે, કાઢ=અને યાવરે=સ્થાવરયોગ્ય અર્થ હોય તેમાં અન્તર નતિય=નથી. ॥૪૪॥

અનંતગુણદિવાળા (૨૫૧) ૨૫૧નો અર્થ (૬૬ પ્રમાણ હોવાથી)

તેથી અસંલેખગુણદિવાળાં (૨૫૧) ૨૫૧નો અસંલેખગુણ (૬૬ગુણ ઉપરાંત ૧ ૬૬ જેટલા હોવાથી)

” સંલેખગુણદિવાળાં	”	”	”
” સંલેખાતલાગુણદિવાળાં	”	”	”
” અસંલેખાતલાગુણદિવાળાં	”	”	”
” અનંતલાગુણદિવાળાં	”	”	”

પરંપરાપતિથીએ અલપપ્રકૃત-અનંતલાગુણદિવાળા ૨૫૧નો અર્થ, તેથી અસંલેખાતલાગુણદિવાળાં અસંલેખાતગુણ, તેથી સંલેખાતલાગુણદિવાળાં સંલેખગુણ, તેથી સંલેખગુણદિવાળાં સંલેખગુણ, તેથી અસંલેખગુણદિવાળાં અસંલેખગુણ, તેથી અનંતગુણદિવાળાં અસંલેખગુણ

તે પછી પાંચે વૃદ્ધિલાખાં 'સ્થાનો' છે ॥૪૨॥

અવતરણ—અનુશાસના ષદ્સ્થાનમાં અનન્તરોપનિધાની પદ્ધતિએ અદપખાહુત્ત્વ કહે છે તેમજ પરપદોનિધાએ પણ અદપખાહુત્ત્વ કહે છે તે આ પ્રમાણે—

અપ્પવહુમણંતરઓ અસંત્વણિયાણાંતણમાર્દં । તત્તિવરીયમિયરઓ સંત્વેજ્જમ્મવેસુ સંત્વણું ॥૪૩॥

અત્પવહુત્ત્વમનન્તરતોડ્સંત્વેયણિતાન્યનન્તણાદીનિ । તદ્વિપરીતમિતરતઃ સંત્વેયાત્થેપુ તંત્વેયણુમ્ ॥૪૩॥

અત્ત્વચાર્થ—અણતરઓ=અનન્તરોપનિધાથી વિચારતાં અણતણુમાર્દ=અનન્તણુદ્વિધી પ્રારંભીને પશ્ચાદુપૂર્વીએ અસંત્વણિયાણ=અસંપંચ અસંપંચણુ અપ્પવહુ=અદપખાહુત્ત્વ જાણુ. ફરજો=કરસ્થી-પરપદોપનિધાએ વિચારતાં તત્તિવરીયન્તેથી વિપરીત અદપખાં જાણુ; પરંતુ સંત્વેજ્જમ્મવેસુ=સંપંચાત નામવાળી વૃદ્ધિલાનિમાં સત્તણુન્સંપંચાતણુ અદપખાં જાણુ. ॥૪૩॥

માવાર્થ—અનન્તરોપનિધાથી ષદ્સ્થાનમાં અદપખાહુત્ત્વ અનન્તણુ અદ્વિધી પ્રારંભુ; જેથી અનન્તણુદ્વિધી પ્રારંભીને છેએ વૃદ્ધિઓમાં પશ્ચાદુપૂર્વીના ક્રમે અસંપંચણુ અસંપંચણુ કહેવું; અને પરપદોપનિધાએ અદપખાહુત્ત્વ તેથી વિપરીત કહેવું, એમાં વિશેષ એ કે-સંપંચાત નામવાળી વૃદ્ધિ આવે ત્યાં સંપંચાતણુ 'કહેવું' (શેષ સર્વજ્ઞ અસંપંચણુ કહેવું) ॥૪૩॥

૧ પદ્સ્થાનમાં છેલ્લામાં છેલ્લું એક સ્થાન તો જ્ઞાન્તત્તમાગાધિક છે. કેમકે પદ્સ્તવર્તી અનન્તણુ પછીના પૂર્વપરિપાદીએ પાંચે વૃદ્ધિવાળા સ્થાનો થાય છે. એ પદ્સ્વસાન

૨ અનન્તરોપનિધાએ અનુશાસ ષદ્સ્થાનમાં અદપખાહુત્ત્વ આ પ્રમાણે—

વસાય સ્થાનો (અસંખ્યગુણ છે). ॥૪૩॥

માતૃકા—સૂક્ષ્મ અગ્નિશયમાં પ્રવેશ કરતા (ઉત્પન્ન થતા) ભૂલો અસંખ્ય (અસં દોષાશયના પ્રદેશ બેટલા) છે, તેથી અગ્નિશયમાં ઉત્પન્ન થયેલા અસંખ્યગુણ છે, તેથી અગ્નિભેદોની ક્ષયસ્થિતિ અસંખ્યગુણી છે, એ અનુક્રમે અસંખ્યગુણ અસંખ્યગુણ છે, અને તેથી પણ અનુભાવના અધ્યવસાય સ્થાનો અસંખ્યગુણ છે [એ અનુભવ સ્થાનોની અસંખ્યતા વિશેષ પ્રકારે દર્શાવી] ॥ ૪૧ ॥

કહજુન્મા અવિભાગા ટાણાણિ ય કંઢગાણિ અણુભાગે । પલ્લવસાળમણંતણાઓ ડાઉં નળંતણ ॥૪૨॥

કૃતયુમાન્વવિભાગાઃ સ્થાનાનિ ચ કંઢકાનિ અનુભાગે । પર્યવસાનમનતણાદુપરિ નાડનતણમ્ ॥૪૨॥

અન્વયાર્થ—અણુભાગે=અણુભાગમાં સ્થિતિમાત્રા=રસાધિશોભા ટાણાણિ=રસસ્થાનો. ય=અને કંઢગાણિ=કંડો. એ સર્વ કહજુન્મા=કૃતયુગ્મ પ્રસાધ છે. અને અણંતણાઓ ડાઉં=અનન્તગુણ કંડોથી ઉપર પુનઃ અણંતણં ન=અનન્તગુણીક સ્થાન નથી, એ ષટ્સ્થાનત્વં પલ્લવસાળં=પર્યવસાન=અનન્ત છે ॥૪૨॥

માતૃકા—અનુભાવના અવિભાગો. અનુભાવસ્થાનો અને સર્વ કંડો, કૃતયુગ્મ સંખ્યાઓ છે, અને દરેક ષટ્સ્થાનમાં છેલ્લા અનન્તગુણસ્થાનથી [અર્થાત્ અનન્તગુણ કંડોથી] ઉપર બીજું અનન્તગુણસ્થાન નથી માટે ષટ્સ્થાનત્વં પર્યન્ત સ્થાન અનન્તગુણ અને

૧ ચારે ભાગતાં યન્મ વધે તેવી ક્રોધપણ સંખ્યા અને ચાર પોતે ક્રત્યુમ ક્રહેય ચારે ભાગતાં ૧ વધે તેવી ક્રોધપણ સંખ્યા અને ૧ પોતે કલ્પજ, ૨ વધે તેવી ક્રોધપણ સંખ્યા અને ૨ પોતે ક્રાપચુમ્, તથા ૩ વધે તેવી ક્રોધપણ સંખ્યા અને ત્રણ પોતે જૈતૌજ કહેવાય.

દ્રવ્યેયવપથ્યાનિ સ્તોકાન્યદ્રસામયિકાનિ દ્વયોઃ પાર્શ્વયોઃ। સમયોનાનિ ક્રમચોડસંત્વેયગુણાન્યુપરિ ચ ॥૪૦॥

જાન્યવાયાઃ—દુસુ=વૃદ્ધિ હાનિ બેમાં જાવજાં=ધવમધ્ય રૂપ ગદુસમયાળિ=આઠ સમયવાળાં સ્થાનો ધોવાળિ=થોડાં છે, તેથી લોસુ પાસેસુ=ધવમધ્યની) બન્ને પડબે કમસો=અનુક્રમે સમજાળિયાળિ=સમય ન્યૂન ન્યૂન સ્થાનો ડાળિ ચ=અને ઉપરનાં (૩-૨ સમયવાળાં) સ્થાનો અસંજાળિયાળિ=અસંપયઅસંપયશુ છે ॥૪૦॥

માવાર્થ—અનન્તશુદ્ધાનિ તથા ^૧અનન્તશુદ્ધવૃદ્ધિ એ બેમાં અદ સામયિક અનુભાગસ્થાનો જે યવમધ્ય રૂપ ક્રીવાય છે તે સર્વથી અદ્ય છે, અને તેની બન્ને પડબેનાં [બાબુતા] સમય સમયન્યૂન અનુભાગસ્થાનો (સસ સામયિકાદિ અનુસ્થાનો) અનુક્રમે અસંપયશુ અસંપયશુ છે. અને ઉપરના ત્રિસામયિક તથા દ્વિસામયિક અનુભાગસ્થાનો પણ અનુક્રમે અસંપયશુ અસંપયશુ છે. ॥૪૦॥

અવતરણ—અનુભાગસ્થાનો અસંપય છે, તેમાં વિશેષતા દર્શાવે છે—

સુહુમગાળિપવેસળયા અગાળિકાયા વ તેસિ કાયાતિર્દૈ। કમસો અસંજાળિયાળિ જ્ઞવસાળાળિ અણુભાગે ॥૪૧॥

સૂક્ષ્માનિવ્રવેચનકા અગ્રિકાયાશ્ચ તેષાં કાયાસ્થિતિઃ। ક્રમચોડસંત્વેયગુણિતાશ્ચાનુભાગેડધ્યવસાનાનિ ॥૪૧॥

જાન્યવાર્થ—સુહુમગાળિપવેસળયા=સૂક્ષ્મ અનિશ્ચયમાં પ્રવેશ કરતા, અગાળિકાયા=અનિશ્ચયપણે ઉપનં થયેલા વ=અને તેસિ=ને અગ્નિ-બોલોની કાયાતિર્દૈ=શાયસ્થિતિ કમસો=અનુક્રમે અસંજાળિયાળિ=અસંપયશુ છે, તેથી ચ=પુનઃ જણાવતો=અનુભાગનાં અજ્ઞવસાળાળિ=અધ્ય-

૧ અદ્યસમયવાળાં યવમધ્ય સ્થાનોમાં અનન્તશુદ્ધાનિ અને વૃદ્ધિ બન્ને વર્તે છે. અદ સામયિકમાં અનન્તશુન્દાનિર અને દ્વિસામયિકમાં અનન્તશુન્દાદિર શોધ ૮ વિભાગમાં હાનિવૃદ્ધિ બન્ને.

અવતરણ—કેંઈપણ એક અનુભાગસ્થાનમાં જીવ ફેટલા સમય મુખી વતે^૧ તે કહેવાય છે—

ચડાઈ જાવટુમસેતો જાવં દુગં તિ સમયાળં । ટાળાણં ડકોસો જહણઓ સઠ્ઠહિં સમઓ ॥૩૧॥

ચતુરાદિ યાવત્ક્રમિતો યાવદ્દિક્રમિતિસમાનામ । સ્થાનાનાશ્રુતક્રમે જવન્યક્રમઃ સર્વેણં સમયઃ ॥૩૧॥

અન્યથાર્થઃ—ચડાઈ જાવ વટુગ=ચારથી માંડીને યાવત્ આઠ સમય મુખી, છતો=ચાર બાદ જાવ દુગં=યાવત્ બે સમય મુખી તિ સમયાળં=એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો ઉક્તકોસો=કરિષ્ટ કાળ ટાળાણ=અનુભાગ સ્થાનોનો બાણુવો, અને જહણઓ=જથ્થા-ન્યથી તો સઠ્ઠહિં=સર્વ અનુભાગસ્થાનોનો । સમઓ=એકસમય અર્વાચિતકાળ બાણુવો ॥૩૧॥

માવાર્થઃ—ચારથી આરંભીને યાવત્ આઠ સમય મુખી, અને ત્યાર પછી યાવત્ બે સમય મુખી એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો [૪૪ ૫-૬-૭-૮-૭-૬-૫-૪-૩-૨ એટલા સમયોનો] અર્વાચિતકાળ અનુભાગસ્થાનોમાં ઉરુદ્ધથી છે, અને જથ્થા-ન્યથી તો સર્વે^૨ અનુભાગ-સ્થાનોમાં ૧ સમય જેટલોજ અર્વાચિતકાળ છે ॥૩૧॥

અવતરણ—અ ૧૧ વિભાગવાળાં અનુભાગસ્થાનોનું અલ્પબાહુલ્ય કહેવાય છે—

દુસુ જવમજ્ઞં યોવાણિ અટુસમયાણિ દોસુ પાસેસુ । સમઝણિયાણિ કમસો અસંહણિયાણિ ડપિંચ ॥૪૦॥

૪ અસંખ્ય અનુભાગસ્થાનોમાં પ્રથમના ફેટલાક રચના (અર્થપ્રત્યક્ષાના પ્રવેશ જેટલાં) ચતુષ્પાદિક છે, કારણ કે એમાંના ફેટપણ એક સ્થાનના જીવ વધારેમાં વધારે ૪ સમય મુખી હશે એ, ત્યારપછી અલ્પ સ્થાનમાં જ બધાં એ અર્થને અનુસાર આગળનાં ફેટલાક રચના ૫ સમયવાળાં, તેથી આગળના ફેટલાક ૬ સમયવાળાં એ રીતે યાવત્ છેલ્લાં ફેટલાક (અર્થપ્રત્યક્ષાક જેટલાં) રચના બે સમયવાળાં છે.

ભાગાકાર અને ગુણાકાર બંધવેલ. અને સંખ્યાતભાગ અથવા સંખ્યાતગુણના વક્રતત્વમાં ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતવડે ભાગાકાર અને ગુણાકાર બંધવેલ. એ રીતે ત્રણમાં ભાગાકાર અને ત્રણમાં ગુણાકાર બંધવેલ. પુનઃ પૂર્વોક્ત પરિપાટીએ કહેલા એક ષટ્સ્થાન જેવાં ષટ્સ્થાનો પણ અનુક્રમે અસંખ્ય લોભાક્રાશના આક્રાશપ્રદેશ જેટલાં બંધવાં ॥૩૭॥

અવતરણ—એ છ પ્રકારની વૃદ્ધિહાનિનો પ્રત્યેક્ષનો અવસ્થાનકાળ કહેલો ૧ તે કહે છે—

વૃદ્ધી દ્વાળી છઠ્ઠં તમ્હા દોળં પિ અંતિમિચ્છાણં । અંતોમુદ્ગતમાવલિ અસંસ્થમાગા ડ સેસાણં ॥૩૮॥

વૃદ્ધિપદ્ધત્તં દ્વાનિપદ્ધત્તં, તસાદ્વૃદ્ધયોરપ્યનિવમયોઃ । અન્તર્મુદ્ગતમાવલયસંસ્થેયમાગસ્તુ ચોપાળામ્ ॥૩૮॥

અન્વયાર્થ—વૃદ્ધીદ્વાળીછઠ્ઠંએ રીતે છ પ્રકારની વૃદ્ધિ અને હાનિ છે, તમ્હા=તે કારણથી તેનો કાળ આ પ્રમાણે—અંતિમિચ્છાણ=છેત્તલી દોળાદ પિ=પાનને વૃદ્ધિ હાનિનો કાળ અંતોમુદ્ગત=અન્તર્મુદ્ગત છે, ડ=અને સેસાણ=રોધ ય વૃદ્ધિ ય હાનિનો કાળ આશ્ચર્યસભ-માગા=આવલિકાનો અસંખ્યાતનો ભાગ છે ॥૩૮॥

માવાચન—અનુભાગસ્થાનોમાં છ પ્રકારની વૃદ્ધિ તથા છ પ્રકારની હાનિ છે તેથી તેનો કાળ કહેવાય છે—છેત્તલી અન્તર્મુદ્ગતવૃદ્ધિ અને અન્તર્મુદ્ગતહાનિ એ બેનો કાળ ^૧અન્તર્મુદ્ગત છે, અને રોધ ૧૦ નો કાળ આવલિકાનો અસંખ્યાતનો ભાગ છે [એ ૧૨ વિશ્વાચનો કાળ કહેલો] ॥૩૮॥

૧ અર્થાત્ અન્તર્મુદ્ગત સુધી અન્તર્મુદ્ગત અધિક અધિક વિશુદ્ધિ વા સંક્રેષ્ટમા પ્રતિ સમયે વધતો ને વધતોજ રહે, અથવા ધટતો ને ધટતોજ રહે અને અન તભાગહાનિ આદિ કીર્તિણ એક વિભાગમા આવલિકાના અસંખ્યાભાગ સુધી પ્રતિસમય વધતોજ રહે અથવા ધટતોજ રહે.

ધિક કંક યેદલાં છે, તેત્યારપાદ પાંચેક સ્થાન અગંતગુણિયંઅનંતશુધ્ધિ નામધું આવે, ત્યારપાદ (જ)ત્રીયાળ ફલિત્વાપં=પૂર્વ યતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનો અતિક્રમી તે બીજું અનંતશુધ્ધિ સ્થાન આવે, તાણ વિન્તે અનંતશુધ્ધિ સ્થાનો પણ પદમસ્તુહાફ= ખડેલા (અનંતભાગાધિક) કંક યેદલાં બાણવાં ॥૩૬॥

માવાર્થ—એ પરિપાટીએ બીજું અસંખ્યશુધ્ધિ અધિક અનુભાગસ્થાન કહેવું, અને તે અસંખ્યશુધ્ધિ સ્થાનો પણ પ્રથમ કંકના જેદલાં જ કહેવાં. ત્યારપાદ પૂર્વે વ્યતીત થયેલા સર્વે સ્થાનો કહીને એક અનુભાગસ્થાન અનંતશુધ્ધિ કહેવું. ત્યારપાદ પૂર્વે વ્યતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનો તે અનંતશુધ્ધિ સ્થાનથી આગળ કહીને બીજું અનંતશુધ્ધિ સ્થાન કહેવું. એ પરિપાટીએ અનંતશુધ્ધિ સ્થાનો પણ પ્રથમના જેદલાં જ ખડેલા અનંતભાગાધિક કંક યેદલાં જ કહેવાં. એ અનંતશુધ્ધિ કંક પૂર્વે થયું. ॥૩૬॥

સવ્વજિયામસંસ્વેજ્જાલોગસંસ્વેજ્જાગસસ જેટુસસ । માર્ગો તિસુ ગુણા તિસુ છટ્ટાગમસંસ્વિયા લોગા ॥૩૭॥

સર્વજીવાનામસંસ્વેયલોદ્યાનાં સંસ્વેયકસ્યોત્કૃષ્ટસ । માર્ગાશ્વિપુ ગુણાશ્વિપુ પદ્ધ્યાનાકાન્ત્યસંસ્વેયાની લોકાની ॥૩૭॥

અન્યવાર્થ—તિસુ માર્ગો તિસુ ગુણા=ત્રણ ભાગ વૃદ્ધિઓમાં ભાગાકાર અને ત્રણ શુણ્વૃદ્ધિમાં શુણ્વકાર અવુકમે સવ્વજિયાપં=સર્વ-જીવોની સંખ્યા, અમલ્લેજ્જાગ=અસંખ્યાત લોકાકાશની પ્રદેશસંખ્યા, અને જેટુસસ સંસ્વેજ્જાગસ=ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતની સંખ્યાવડે બાણુવો, તથા એ છટ્ટાપં=કસ્ટાનો અસંખ્યા લોગા=અસંખ્યલોક પ્રમાણ છે ॥૩૭॥

માવાર્થ—ઉપર કહેલા ધર્મસ્થાનમાં જ્યાં અનંત ભાગવૃદ્ધિ અથવા અનંત શુણ્વૃદ્ધિ કહી છે. ત્યાં ભાગાકાર વા શુણ્વકાર સર્વ જીવો અનંતશુધ્ધિ જેદલો બાણુવો, અસંખ્યભાગ અને અસંખ્યશુધ્ધિ કહ્યો છે ત્યાં અસંખ્ય લોકાકાશના આકાશ પ્રદેશ જેદલો

સમાઈ=પહેલા કંડક જેટલાં આવે, ત્યારપાદ દેવં=એક સલેષ્વળોત્તરં=સંખ્યાતગુણઅધિક સ્થાન આવે, एतो=આહિથી આગળ (અતી-
યાણિ=અતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનોને અદ્વિયાણ=અતિકર્મીને (સ્થાપીને) વિદ્યમશ્વિ=શીલું પણ સંખ્યાતગુણાધિક સ્થાન આવે, તાણિ=તે
સંખ્યાતગુણાધિક સ્થાનો પણ પદમસ્ત તુલ્લાણ=પ્રથમ (અનતલાગાધિક) કંડક જેટલાં બાણવાં. ત્યાંથી આગળ एक=એક સ્થાન અસંલ-
ગુણિય=અસંખ્યગુણાધિક આવે, પુનઃ તે એક અસંં ગુણાધિકની પછી (અતીયાણ=અતીત થયેલાં સર્વસ્થાનો एकम=અતિકર્મીને ॥૩૪-૩૫॥

માવાર્થ—[અસંંખ્યલાગાધિક એક કંડક પૂર્ણ થયા પાદ પુન અનન્તલાગાધિક એક કંડક કહીને ત્યારપાદ] એક અનુભાગ
સ્થાન સંંખ્યાતલાગાધિક કહેવું, ત્યારપાદ પ્રથમ વ્યતીત થયેલાં સર્વ અનુભાગસ્થાનો કહીને ત્યારપાદ બીજું સંંખ્યાતલાગાધિક
એક સ્થાન કહેવું, એ પરિપાટીએ તે સંંખ્યાતલાગાધિક સ્થાનો પણ પ્રથમના જેટલાં અર્થાત્ એક કંડક પ્રમાણ કહેવાં. ત્યારપાદ
અનન્તલાગાધિક એક કંડક આદિ પરિપાટી કહીને સંંખ્યાતગુણાધિક એક અનુભાગસ્થાન કહેવું. ત્યારપાદ પૂર્વે જે સર્વ અનુભાગ-
સ્થાનો વ્યતીત થયાં છે તેટલાં સર્વ કહીને એક અનુભાગસ્થાન સંંખ્યાતગુણ કહેવું એ પરિપાટીએ સંંખ્યાતગુણાધિક અનુભાગસ્થાનો
[જે વચ્ચે એકેક આવે છે તે] પણ પ્રથમના જેટલાંજ [એટલે અનન્તલાગાધિક એક કંડક જેટલાંજ] કહેવાં. છેલ્લું સ્થાન થયા
પછી પૂર્વાનાં સર્વ સ્થાનો સ્થાપીને ત્યારપાદ એક અનુભાગસ્થાન અસંંખ્યગુણ કહેવું, ત્યારપાદ પૂર્વે વ્યતીત થયેલાં સર્વ સ્થાનો કહીને
પુનઃ એક સ્થાન અસંંખ્યગુણાધિક કહેવું [અર્થાત્ વચ્ચે વચ્ચે એકેક અસંંખ્યગુણાધિક સ્થાન કહેવું] ॥૩૪-૩૫॥

विद्वयं ताणि समादं पदमस्साणंतगुणियमेवं तो। तीयाण इच्छियाणं ताण नि पदमस्स तुल्लादं ॥३६॥
દ્વિતીયં તાણિ સમાનિ પ્રથમસ્થાનતગુણિતમેકં તતઃ। અતીતાન્યતિક્રમ્ય તાન્યપિ પ્રથમસ્ય તુલ્યાનિ ॥૩૬॥

અન્યવાર્થ—વિદ્ય=શીલું અસંં ગુણાધિક સ્થાન આવે, તાણિ=તે અસંંગુણં સ્થાનો પણ પદમસ્ત સમાઈ=પહેલા અનંતલાગા-

एकमसंख्येयमनेन भिनोत्तरं सनत्समागोचरं पुनः कंडकम् । एवमसंख्येयभागोत्तराणि यावत्पूर्वतुल्यानि ॥ ३३ ॥

અન્યાર્થ—તે અનંતભાગાધિક પહેલા કંડક પછી એકેક રસરશન અસંખ્યભાગાધિક છે, પુણે=પુનઃ અણનંમાયુ-
તરં કંડક=અનંતભાગાધિક રથાનોતું એક કંડક છે, એક=એ પ્રમાણે અસંખ્યભાગાધિક=અસંખ્યભાગાધિક રથાનો જાન્યાવત્ પુત્રવુછાણિ=
પૂર્વતુલ્ય (કંડક જે દલાં) છે. ॥૩૩॥

માર્ગાર્થ—એ પહેલું અનંતભાગાધિક કંડક પૂર્ણ થયા પછી જે એક અનુભાગરશન છે તે અસંખ્યભાગપર આધિક રૂપકંડી-
વાણું છે (અર્થાત્ એમાં પૂર્વાનન્તર રથાનગત રૂપકંડીથી અસંખ્યાતમા ભાગ આધિક રૂપકંડી) છે. ત્યારપાઠ પુનઃ અનંતભાગાધિકવાણું
એક કંડક, પુનઃ એક અસંખ્યભાગાધિક રથાન. એ પ્રમાણે ત્યાં સુધી બંધવું કે વચ્ચે વચ્ચે આવતાં એકેક અસંખ્યભાગાધિક રથાનો
પણ એક કંડક જે દલાં થાય [અર્થાત્ પ્રથમ કંડક જે દલાં થાય] ॥૩૩॥

एवं संखेज्जुत्तरमेत्तो तीयाण तिच्छिया बीयं । ताण वि पढमसमाइं संखेज्जगुणोत्तरं एकं ॥ ३४ ॥

एवं संखेज्जુत्तरमेत्तो तीयाण तिच्छिया बीयं । ताण वि पढमसमाइं संखेज्जगुणोत्तरं एकं ॥ ३४ ॥

एकं संखेयोत्तरमितोऽतीतान्यतिक्रम्य द्वितीयम् । तान्यपि प्रथमसमानि संखेयगुणोत्तरमेकम् ॥ ३४ ॥

इतोऽतीतान्यतिक्रम्य द्वितीयमपि तानि प्रथमस्य । तुल्यान्यसंख्येयगुणितमेकमतीतान्यतिक्रम्य ॥ ३५ ॥

અન્યાર્થ—તો=આહિંથી આગળ એક સંખેજ્જુત્તર=એક રથાન સંખ્યાતભાગાધિક નામનું છે. ત્યારપાઠ (અ)તીયાણ=તિચ્છિયા=અતીત
થશેલાં રથાનો અતિક્રમીને (રથાપીને) પુનઃ વીર્યં=બીજું સંખ્યાભાગાધિક રથાન આવે, તાણ વિન્ને સંખ્યાભાગાધિક રથાનો પણ પદમ

અવતરણ—સ્થાનપ્રપણા ધરીને હિવે રસની (અનુભાગની) કંઠકપ્રવણા ધરાય છે—

અંતરતુલ્લ અંતરમણંતમાગુત્તરં વિદ્યમેવં । અંગુલઅસંસ્વભાગો અણંતમાગુત્તરં કંઠં ॥૩૨॥

અન્તરતુલ્યમન્તરમન્તરમાગોત્તરં દ્વિતીયમેવમ્ । અંગુલાસંસ્વયેમાગાનિ અન્તરમાગોત્તરં કંઠકમ્ ॥૩૨॥

અન્યાર્થ—एतौ=એ પ્રથમ સ્થાન પછી, અંતર=(બીજા સ્થાન સુધીનું) અન્તર અંતરતુલ્ય=સ્પર્ધકની અન્તર જેટલું છે, एवं=એ પ્રમાણે અણંતમાગુત્તર=અનન્તમા ભાગ જેટલાં સ્પર્ધકી વડે અધિક વિદ્યં=બીજું રસસ્થાન છે. एतौ=એ પ્રમાણે અંગુલસંસ્વભાગો=અનુલના અસંગ્યાતમા ભાગ જેટલાં સ્થાનોનું અણતમાગુત્તરં કંઠં=એક અનંતભાગાધિક નામનું કંઠક ધાય ॥૩૨॥

માર્વાર્થ—પહેલા અનુભાગસ્થાન પછી બીજા અનુભાગસ્થાન સુધીનું અન્તર (પહેલા સ્થાનથી બીજા સ્થાનનું અન્તર) પૂરે ઠેડેલા અન્તર તુલ્ય છે એટલે કે પહેલા સ્થાનના છેલ્લા સ્પર્ધકની છેલ્લી અને બીજા રસસ્થાનના પહેલા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ણણા એ એ વચ્ચે અન્તર સર્વજલ્પી અનન્તગુણ પ્રમાણેઓ જેટલું છે, એ બીજું સ્થાન પહેલા સ્થાનની અપેક્ષાએ અનન્તમા ભાગ જેટલા અધિક સ્પર્ધકીવાળું છે, એ પ્રમાણે અનન્તભાગ અનન્તભાગ અધિક સ્પર્ધકીની વૃદ્ધિવાળાં અનુભાગસ્થાનો આવુંકેમે નિરન્તરપણે અનુલના અસંગ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે, એટલાં અનુભાગસ્થાનો તે સર્વ અભીને પેલું અનન્તમાગાધિક ઋક્રઢક ઠેડેવાય ॥૩૨॥

एवं असंस्वभागेणं तमागुत॑रं पु॒णो कं॑ठं । एवं असंस्वभागु॑त्तराणि जा पु॒ञ्चतु॑ल्लाणि ॥૩૩॥

× ક્રઢક એટલે અનુલના અમ ખ્યાતમા ભાગના જેટલા આક્રશ્યપ્રદેશ તેટલા અનુભાગસ્થાનોનો સમુદાય [તે અનન્તભાગાધિક અસખ્યાભાગાધિક સખ્યાભાગાધિક સખ્યાગુણાધિક અસખ્યાગુણાધિક તથા અનન્તગુણાધિક એમ ૬ પ્રકારનાં ઠેડેવારો એજ વડે સ્વત્ત્વ]

ધુનઃ એ રસવર્ષાણીઓ રસાવિભાગ વડે એકેક રસાંશ અધિક અધિકૃત છે પરંતુ પ્રદેશસંધ્યામાં અનુક્રમે વિશેષહીન વિશેષહીન છે. ॥૩૦॥ ॥ इति वर्णा प्ररपणा ॥

અવતરણ—એ રીતે વર્ણુ પ્રરૂપણ કરીને હવે સર્વેક પ્રરણા કહેવાય છે તથા સ્થાન કહેવાય છે.

પ્રહુગમણંતગુણિયં સવ્વજિણહિં પિ અંતરં ધ્વં । સેસાણિ વગણાણં સમાણિ ઠાણં પઢસમેત્તો ॥૧૩॥

સ્પર્ધક્રમનત્તગુણિતં સર્વજીવૈરપ્યન્તરમેવમ્ । શ્રેણાણિ વર્ગાણાનાં સમાનિ સ્થાનં પ્રથમમિતઃ ॥૧૧॥

અન્યચાર્ય—એ સિદ્ધાન્તલાગ વર્ણાણુવું પ્રહુગં=એક સ્પર્ધક થાય છે, રૂત્તો=અહિંથી આગળ (પહેલા સ્પર્ધક બાદ) સવ્વજિણહિં= સર્વ જીવોથી પણ અણંતગુણિયં=અનંતગુણુ વર્ણાણુઓ જોડણુ અંતર=અન્તર-શૂન્ય પ્રરૂપણુ છે, ધ્વં=એ પ્રમાણુ સેસાણિ=શૂંષ અનંત સ્પર્ધકી (અને અન્તરો) વગણાણં સમાણિ=(એક સ્પર્ધકની) વર્ણાણુઓ જોડવાં થાય ત્યારે ઠાણં=એક રસસ્થાન થાય ॥૩૧॥

માત્રાચાર્ય—પૂર્વ કહેલી સિદ્ધતા અનંતમાં લાગ જોડલી અને અલગસ્થી અનંતગુણી વર્ણાણુઓનું એક રસસ્પર્ધક કહેવાય, ત્યારબાદ એકેક રસાવિભાગ ધાવત્ સંબધાત અસંબધાત કે અનંત રસાવિભાગ અધિક વર્ણાણુઓ નથી પરંતુ સર્વ જીવથી અનંતગુણુ અધિક રસાવિભાગવાળી વર્ણાણુઓ હોય છે, જોડલી આહિં પહેલા સ્પર્ધકની છેડલી વર્ણાણુ અને બીજા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ણાણુ વચ્ચે સર્વ જીવથી અનંતગુણુ રસાવિભાગનું અંતર સમજવું. इति अन्तरप्ररपणा ॥ એ પ્રમાણુ શૂંષ સ્પર્ધકી અને અંતરો કહેવા, તેવું પ્રમાણુ કહે છે-જોડલી વર્ણાણુઓ તેડલાં શૂંષ સ્પર્ધકી તથા અન્તરો થાય ત્યારે પહેલું અનુલાગસ્થાન માત્ર થાય [અલગસ્થી અનંતગુણુ સ્પર્ધકીનું ૧ અનુલાગસ્થાન થાય.] इति स्थानप्ररपणा [अनुभागस्थानप्ररपणा] ॥ ३१॥

કાન્યકાર્થઃ—જીવો=ભુવ ગદ્ગણસમ્યક્સિન્=કર્મપ્રહણ સમયે સર્વેસુ કમ્મપરેસુન્=સર્વ કર્મપ્રદેશોમાં સપક્ષયક્રો=સ્વપ્રત્યક્ષી-સ્વહેતુથી સર્વજિવાણંતુણે=સર્વ ભુવથી અનન્તશુભ્રુ ગુણે=શુભ્રુને-રસાવિભાગોને તુષ્ણાદ્-હિરપક્ષ કરે છે ॥૨૯॥

માત્રાર્થઃ—કર્મ પ્રહણ કરવાના સમયે ભુવ ગોલાના સગાદિ હેતુથી સર્વ કર્મ પ્રદેશોમાં દરેકમાં સર્વ ભુવથી અનન્તશુભ્રુ રસાવિભાગોને હિરપક્ષ કરે છે ॥૨૯॥

અવતરણ-ભુવ જે કર્મપ્રદેશોને પ્રહણ કરે છે તેમાં પ્રહણ સમયે કોઈ સરખો રસ હિરપન્ત કરતો નથી પરન્તુ શિન્ત શિન્ત પ્રકારનો રસ હિરપન્ત કરે છે, તે રસાવિભાગોની વિષમતાનું સ્વરૂપ રસાવિભાગોની વર્ગીણ સ્વપ્રકાર ધર્યાદિ પ્રદેશથી સમજી શકાય છે માટે તે પ્રદેશથી કથાય છે—

સઙ્ગવપ્પુણા તે પઢમવગ્ગા સેસિયા વિસેસૂણા । અવિમાગુત્તરિયાથો સિદ્ધાણમણંતમાગસમા ॥૩૦॥

સર્વાલ્સગુણાસ્તે પ્રથમવર્ગણ, શેષ વિશેષોનાઃ । અવિમાગોત્તરિકાઃ સિદ્ધાનામતન્તમાગસમાઃ ॥૩૦॥

અન્તર્યાર્થઃ—સઙ્ગવપ્પુણા=સર્વથી અલપ રસાવિભાગોવાળા જે કર્મપ્રદેશો તેન્તે સર્વની પઢમવગ્ગા=પહેલી જગત્ વર્ગીણા. સેસિયા=શેષ થીજી ત્રીજી આદિ વર્ગીણાઓ અવિમાગુત્તરિયાઓ=એકેક રસાવિભાગો અશ્વિઃ અશ્વિઃ વધતી યાત્રા સિદ્ધાણમણંતમાગસમા=સર્વસિદ્ધના અન્તરમા લાળ પ્રમાણ વર્ગીણાઓ હોય છે, અને તે વિસેસૂણા=વિશેષક્રીન ક્રીન કર્મ પ્રદેશોવાળી છે ॥૩૦॥

માત્રાર્થઃ—જેટલા કર્મપ્રદેશો સર્વથી અલપ રસાવિભાગવાળા હોય તેટલા સર્વ પ્રદેશોની સળીને પહેલી જગત્ રસવર્ગીણા ક્રીન વાય, ત્યારપાદ કોઈક રસાવિભાગો વધતી અવિભાગ વર્ગીણાઓ સિદ્ધથી અનન્તમા લાળ જેટલી (અને અલગવધી અનન્તશુભ્રુ) છે,

સતૈક્રદશવિકલ્પા વન્યનનામાં પૂલપ્રકૃતીનામ્ । ઉત્તરસ્વપ્રકૃતીનાં ચાલપદ્મવાદ્ વિશેષ આસામ્ ॥૨૮॥

અન્યયાર્ય-વંશનાનામ્=અંધન નામધર્મની પ્રકૃતિના દલિદના સત્ત્વ ફક્તાર ત્રિપાગ=સાત અશ્વધા અગીઆર વિકલ્પ-લાભ ધાવ, તિ(જાતિ)-આ મૂલ્યમણ્ વન-મૂળ પ્રકૃતિઓના અને ઉત્તરપાગર્જી=ઉત્તર પ્રકૃતિઓના ત્રિસેસે=લાગને વિશેષ અપ્યદ્મવા=અલપાહુ-સ્વથી બંધુવો, ॥૨૮॥

મવાચ્ય-અંધન નામધર્મને જે લાગ મળે તે સાત અશ્વધા અગિઆર-લાગે વહેવાય. આ આઠ મૂળ પ્રકૃતિઓ અને પેતા-પેતાની ઉત્તર પ્રકૃતિઓને ધરસ્પર મળતા લાગને વિશેષ અલપાહુસ્વથી સમજવો. અને એ અલપાહુસ્વ કર્મપ્રકૃતિની દીધસાંધી જોઈ લેવું. ॥૨૮॥

॥ इति प्रकृतिवन्धः प्रदेशवन्धश्च ॥

॥ अथ स्थितिवन्धप्ररूपणा अनुभावावन्यप्ररूपणा च ॥

શ્વતરણ--અહિં સ્થિતિઅંધ પ્રકૃતિઓ ધણી વિસ્તૃત હોવાથી પ્રથમ અનુભાવઅંધ પ્રકૃતિઓ મહેવાય છે—

गहणसमयमिह जीवो उपायर्ह गुणो सपञ्चयओ । सव्वजियाणत्तगुणे कन्मपएस्सेसु सव्वेसुं ॥२९॥

મહણસમયે જીવ ઉપાદયતિ ગુણાન્ સપત્તયતઃ । સર્વજીવાનન્તગુણાન્, કર્મપ્રદેશેષુ સર્વેષુ ॥૨૯॥

૧ અહિ અલપાહુસ્વની સૂચના થાત મરી છે કે જોમાં અલપાહુસ્વ છે, પરંતુ એ અલપાહુસ્વ અહિ માથાઓ દ્વારા મહું નથી. અન્ય શાસ્ત્રમાંથી

જોઈ લેવાની જાણ મણ મરી છે.

ચોહનીયને મળે), ૧૮૧: આદિત્રચોહનીયને મળેલા અર્ધભાગમાંનો અર્ધતથો ભાગ સર્વધાતીને અને શેષ દહિક્ષના થો ભાગ પડે (૧ કથાયચોહનીયને ૧ નોકથાય ચોહનીયને). કથાયચોહનીયને મળેલા ભાગના આર ભાગ પડે (તે આર સજ્જવલન કથાયને મળે), અને નોકથાયચોહનીયના ભાગમાં આપેલું દહિક્ષ તે સમયે બંધાતા ધાંચ નોકથાયને મળે, એ પ્રમાણે તે તે સમયે બંધાતી પ્રકૃતિઓનેજ ભાગ મળે. તથા વેદનીય આયુષ્ય અને ગોત્રના ભાગમાં જે દહિક્ષ આવે તે સર્વ દહિક્ષ તે સમયે બંધાતા એક આયુષ્યને એક વેદનીયને અને એક ગોત્રને મળે ॥૨૬॥

પિંડપર્ગદ્વિસુ વજ્રંતિગાળ વળ્ણરસગંધકાસાળં । સત્વાસિં સંઘાણ તળુમિમ ય તિગે ચઙકે વા ॥૨૭॥
પિંડપ્રકૃતિદુ વચ્યમાનાનાં વર્ણરસગન્ધરસોનાણ્ । સર્વાસાં સંઘાતે તનોૈ ચ ત્રિકે ચતુકે વા ॥૨૭॥

અન્યાર્થ:—(નામકર્મની) પિંડપર્ગદ્વિસુ=પિંડપ્રકૃતિઓને મળેલો ભાગ વજ્રંતિગાળ=તે સમયે બંધાતી ઉત્તરપ્રકૃતિઓને, તથા વળ્ણગંધ-રસકાસાળં સત્વાસિં=વર્ણ ગંધ રસ રસ્યર્થમાં સર્વઉત્તરપ્રકૃતિઓને, તથા સંઘાળ તળુમિમ ય=સંધાતનમાં અને શરીરમાં તિગે વા ચઙકે=ત્રણને અથવા ચારને ભાગ મળે ॥૨૭॥

માર્વાર્થ—ચૈદ્ર પિંડપ્રકૃતિઓમાં (નામ પ્રકૃતિઓમાં) જેની જેની જે જે પ્રકૃતિ બંધાતી હોય તે તે બંધાતી પ્રકૃતિઓને ભાગ મળે, વર્ણ ગંધ રસ અને રસ્યર્થમાં સર્વ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ (બંધાય છે માટે સર્વ)ને ભાગ મળે, સંધાતન અને શરીરની ઉત્તર-પ્રકૃતિઓમાં ત્રણ અથવા ચાર સંધાતનને તથા ત્રણ અથવા ચાર શરીરને ભાગ મળે [કારણ કે સમગ્રજીવ ત્રણ અથવા ચાર શરીર અને ત્રણ અથવા ચાર સંધાતન બંધાય છે] ॥૨૭॥

સત્તેક્કારિગપ્પા વંધળનામાણ મૂલપર્ગદ્વિંણં । ઉત્તરસગપર્ગદ્વિંણં ય અપ્પવહુતા વિસેસો સિં ॥૨૮॥

કર્મ પ્રદેશીભીનો અનન્તરો ભાગ છે. વાત્સાળાનુસાર કર્મદલ જ્ઞાનાવસ્થા અને દર્શનાવસ્થામાં અનુક્રમે ચતુર્થા ય નિહાન્યાર ભાગો અને ત્રણ ભાગો વહેંચાય છે, તથા ત્રિવેદ=ત્રિધર્મમાં (અનન્તરયમાં) પંચજ્ઞ=પાંચભાગો વહેંચાય છે ॥૨૫॥

માવાચ્યો—મૂળપ્રકૃતિને પોતાને જે ભાગ કર્મપ્રદેશીનો મળ્યો હોય તેમાંથી જે સર્વધાતી પ્રકૃતિઓને મળે તે અનન્તરમા ભાગ-જેટલોજ મળે, ત્યાં જ્ઞાનાવસ્થા કર્મમાં કેવળજ્ઞાનાવસ્થાથીરૂપ સર્વધાતી પ્રકૃતિને પ્રાપ્ત થયેલું દલિત અનન્તરમા ભાગ જેટલું હોય છે અને શેષ દલિત આર દેશ ધાતી ઈવરણને મળે છે. દર્શનાવસ્થામાં અનન્તરો ભાગ ૬ સર્વધાતી (કેં ૬૦ અને ૫ નિન્દાઓ)ને મળે અને શેષ રહેલ દલિતમાંથી ત્રણ દેશધાતીના ત્રણ ભાગ પડે છે, તથા અનન્તરય કર્મને પ્રાપ્ત થયેલા દલિતના પાંચ ભાગ પડે છે ॥૨૫॥

મોહે દુહા ચતુર્થા ય પંચહા વા વિ વજ્રમાણીણં । વેયણિયાડયગોણ્ણસુ વજ્રમાણીણ મગો સિં ॥૨૬॥

મોહે દ્વિધા ચતુર્થા ય પંચધા વ્રાડપિ વચ્ચમાનાનામ્ । વેદનીયાણુગોત્રેણ વચ્ચમાનાનાં માગ એતેપમ્ ॥૨૬॥

અવાચ્યર્થો—મોહે=ચોહીયના (સર્વધાતીથી શેષ મૂળ ભાગના) દુહા=એ ભાગ પાડીને વજ્રમાણીણં=તે સમયે ધર્મધાતીને ચતુર્થા ય= આર ભાગે વહેંચે, વા=અને પંચહા વિ=પાંચે ભાગે પછી વહેંચે. તથા વેયણિયાડયગોણ્ણસુ=વેદનીય આણુ અને ગોત્ર કર્મમાં (આ)સિં=એ મૂળપ્રકૃતિઓને। સંપૂર્ણ મૂળભાગ વજ્રમાણીણ=અધ્યપાન પ્રકૃતિઓને જ મળે. ॥૨૬॥

માવાચ્યો—ચોહીયકર્મમાં સર્વધાતિને પ્રાપ્ત થયેલા દલિતના પે ભાગ પડે (જેમાં તોફ દર્શનચોહને અને બીજો ભાગ આદિચ

૧ ગતિજ્ઞાનાવસ્થા ૪ ના ૨ અણ્લિંગ અણ્લિંગ અર્થે ૬૦ ભોમ આવસ્થાના ૩ આતિચોહીયને મળેલા અર્ધભાગમાંથી અનન્તરો ભાગ પ્રાપ્ત સર્વધાતી આલમપ્રાપ્તિને મળે અને શેષ રહેલ દલિતમાંથી પે ભાગ પડે તેજ ૪ સંબંધકન અને ૫ નીકળાવને મળે.

મૂલોચાપક્રાંતીનામનુભાગવિશેષતો મવતિ મેદઃ । અવિશેષિતરસપ્રકૃતિઃ પ્રકૃતિવનધો જ્ઞાતવ્યઃ ॥૨૪॥

અન્યપાર્થ—મૂલુત્તપાર્ણેષં=મૂળ અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓનો મેશ=લેદ અળુમાગવિસેસચો=અનુભાગ લેદથી (સ્વભાવ લેદથી) હૃદય=આથ છે. જેમ અવિસેસિય=અવિશિવિત (અવિવક્ષિત) રસપાદ્યો=રસ પ્રકૃતિવાળો (અવિવક્ષિત રસ સ્વરૂપ વાળો) તે પાદ્યંત્રો=પ્રકૃતિપ્રથ મુળેયવ્યો=બાણુવો ॥૨૪॥

માવાર્થ—મૂળ પ્રકૃતિઓનો અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓનો લેદ અનુભાગ વિશેષથી [સ્વભાવલેદથી] હેય છે. ત્યાં અવિશેષિત રસ પ્રકૃતિવાળો પ્રકૃતિપ્રથ બાણુવો. [અર્થાત્ રસ સ્થિતિ અને પ્રદેશ એ ત્રણની વિવક્ષા રહિત તે પ્રકૃતિત્રય, રસ પ્રદેશ અને પ્રકૃતિ એ ત્રણની વિવક્ષા રહિત તે સ્થિતિત્રય, પ્રદેશ પ્રકૃતિ અને સ્થિતિની વિવક્ષારહિત તે રસત્રય, અને પ્રકૃતિ સ્થિતિ તથા રસની વિવક્ષા રહિત તે પ્રદેશત્રય ॥૨૪॥

શ્વત્તરણ—છવ જે કમ્પ્રેટેશી પ્રહુષુ કરેછે તેમાંથી ૮ મૂળ પ્રકૃતિને ચોતપોતાની સ્થિતિને અનુસારે ભાગ મળેછે, પરંતુ વેદનીયને સર્વથી અધિક ભાગ મળે છે. એ રીતે મૂળ પ્રકૃતિમાં ભાગની ઠેચીયુ હેયને હવે ઉત્તર પ્રકૃતિઓમાં ભાગ કેવી રીતે વહેંચાય છે અર્થાત્ મૂળપ્રકૃતિના ભાગમાં આવેલા કમ્પ્રેટેશી ઉત્તરપ્રકૃતિઓમાં કેવી રીતે ઠેચાય છે તે કહેવાય છે—

જં સવ્વવાહપતં ત્વગ્નકમ્પપણ્ણતત્તમો ભાગો । આવરણાણ ચ્ચઉદ્ધા તિહા ચ અહ પંચહા વિચ્ચે ॥૨૫॥

યત્ સર્વવાતિપ્રાપ્તં (તત્) સ્વકર્મપ્રદેશાનન્તત્તમો ભાગઃ । આવરણયોચ્ચતુર્થા ત્રિયા ત્રાય પંચયા વિચ્ચે ॥૨૫॥

અન્યપાર્થ.—જં=જે દલિદ સવ્વવાહપત=સર્વધાતી પ્રકૃતિઓને મળેલું હેય છે તે સ્વકમ્પપણ્ણ(અ)ણત્તમો ભાગો=પોતાને મળેલા

મટેલા (સર્વ) દેસનાગા=(પુરુષાલભત) સ્નેહાવિશાગો અપુરુષે અર્ણતગુણત્વા=અનંતશુષ્ણ અનંતશુષ્ણપશ્ચિ નેયાન્મશુષ્ણા. ॥૨૩॥

માવાચ્ય—સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધકની પેઠે નામપ્રત્યય અને યોગપ્રત્યય સ્નેહસ્પર્ધકમાં પણ અવિલાગ વર્ગશ્રુત્યો અનન્ત અનન્ત છે. પરન્તુ અદ્યપાહુત્વ આ પ્રમાણે—જ્ઞા=એ ત્રણે સ્પર્ધકની સ્ત્રોતોતપોતાના જથ્થા અને ઉત્કૃષ્ટવર્ગશ્રુત્યો જૂદી જૂદી કાદુતુ=કરીને સ્થાપીને તેમાં ઘળિયા દેસગુણ=એકતિત થયેલા અવિલાગો. [સ્નેહાવિલાગા અર્ણતગુણાજ પેયા=અનન્તશુષ્ણ અનન્તશુષ્ણ જાણુવા ॥૨૨॥ તે આ પ્રમાણે,

૧ સ્નેહ પ્રાં સ્પર્ધકની જથ્થા વર્ગશ્રુત્યાં સર્વ પુરુષાલભત સ્નેહાવિલાગો અદ્ય.	
૨ તેથી એજ સ્નેહ પ્રાં સ્પર્ધા ની ઉં વર્ગશ્રુત્યાં	” અનન્તશુષ્ણ.
૩ તેથી નામપ્રત્યય સ્પર્ધકની જથ્થા વર્ગશ્રુત્યાં	” અનન્તશુષ્ણ.
૪ તેથી ” ઉત્કૃષ્ટ વર્ગશ્રુત્યાં	” અનન્તશુષ્ણ
૫ તેથી યોગપ્રત્યય સ્નેહ સ્પર્ધકની જથ્થા વર્ગશ્રુત્યાં	” અનન્તશુષ્ણ.
૬ તેથી ” ઉત્કૃષ્ટ વર્ગશ્રુત્યાં	” અનન્તશુષ્ણ.

॥ ફલિ સ્નેહપ્રત્યયાદિ રૂ સ્પર્ધક પ્રસરણા ॥

અવતરણ—મૂળ પ્રકૃતિઓના અને ઉત્તરપ્રકૃતિઓના કોદ પ્રકૃતિલેદથી [સ્વલાક્ષણેદથી] થાય છે પરન્તુ ખાજી રીતે નહિ ને આ ગાથામાં દર્શાવાય છે—

મૂલુત્તરપગર્દૈર્ણ અણુભાગવિસેસઓ હવદ મેઓ । અવિતેસિપરસપગર્દૈઓ, પગર્દૈર્વંધો મુણેવવ્વો ॥૨૪॥

સ્પર્ધક પ્રપ્રથા. ત્યાં પ્રથમ સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધક પ્રપ્રથા આ પ્રમાણે—

નેહપ્પચ્ચયફઙ્ગમેગં અવિમાગવગ્ગા ણંતા । હસ્સેણ વહૂ વહ્ઞા અસંલ્લોગે દુગુણહીણા ॥૨૨॥

સ્નેહપ્પચ્ચયસ્પર્ધકમેકમાવિમાગવર્ગણા અનન્તાઃ । હસ્સેન વહ્ઞા અસંલેયલોક્કાન્ (ગત્વા) દ્વિગુણહીનાઃ ॥૨૨॥

અન્યવાર્થ—નેહપ્પચ્ચય=સ્નેહપ્રત્યય ફઙ્ગા=સ્પર્ધક ણ=એક છે. અને તેની અવિમાગવગ્ગણા=અવિલાગ વર્ગણુઓ. અણતા=અનન્ત છે. હસ્સેણ વહ્ઞા=અલ્પ સ્નેહ વડે યુક્ત પુદ્ગલો વહૂ=ધણ છે, અને અસંલ્લોગે=અસંખ્ય લોકના પ્રદેશો જેટલી વર્ગણુઓ. અતિક્રમીને દુગુણહીણા=દ્વિગુણ હીન (અર્ધ) પુદ્ગલો થાય છે ॥૨૨॥

માર્વાર્થ—સ્નેહપ્રત્યય સ્પર્ધક એકજ છે, અને તેમાં સ્નેહવિલાગ વર્ગણુઓ અનન્ત છે. એમાં અલ્પ સ્નેહવાળા પુદ્ગલો ધણુ અને અધિક અધિક સ્નેહવાળા પુદ્ગલો અલ્પ અલ્પ હોય છે. પ્રથમ વર્ગણુથી અસંખ્ય લોક અસંખ્ય લોક પ્રદેશ પ્રમાણુ વર્ગણુઓ ઉદ્ભવી ઉદ્ભવીને જે જે એકેક વર્ગણુ વચ્ચે વચ્ચે આવે તેમાં અનુક્રમે દ્વિગુણ હીન દ્વિગુણહીન (અર્ધ અર્ધ) પુદ્ગલો હોય છે. ॥૨૨॥

નામપ્પઓગપ્પચ્ચયોસુ વિ નેયા અણંતગુણાણ્ । ધણિયા દ્વેસગુણા સિં જહન્નજેટ્ટે સ્વો કટ્ટદ્ ॥૨૩॥

નામપ્રયોગપ્રત્યયોત્પિ ક્ષેયા અનન્તગુણનાયા । ધનિતા (નિચિતા) દ્વેશગુણા ણ્યાં જપ્પનોત્કટ્ટે સ્વકે (પૃથક્)કૃત્તા ॥૨૩॥

અન્યવાર્થ—નામપ્રયોગપ્પચ્ચયોસુપિ=નામપ્રત્યય અને પ્રયોગપ્રત્યય સ્પર્ધકોમા પશુ ઉપર પ્રમાણુ વર્ગણુદિ પ્રપ્રથા કરવી. હવે અલ્પ-પ્રાકૃત્ય કરે છે—સગે પોતપોતાની જાહન જેટ્ટે કટ્ટદ્=જઘન્ય અને ઉદ્દુષ્ટ વર્ગણુઓ જ્ઞલી કરીને સિત્તે વર્ગણુઓના ઘણિયા=એકેક

વર્ગશ્રી, તથા અગ્નિ મહાર્કેષ વર્ગશ્રી. એ વર્ગશ્રીઓ રુદ્રાનિબંધ દ્વનામવાળી છેન્નામ પ્રમાણે અર્ધવાળી છે, અને સ્વધળી અંગુલદાતા અસંગયાતમા લાગાની અલ્પગાહનાવાળી છે ॥૧૮-૧૯-૨૦॥

સવતરણ—૬૫ ઓઠાંરિકાદિ મુદ્દાઓને કેવી રીતે અડધા કરે છે? તે દર્શાવાય છે—

एनामवि गहणद्वं सव्वप्पयाइ जीवदेसम्मि । सव्वप्पया सव्वथ वावि सव्वे गहणखधे ॥२१॥

एकमपि ग्रहणद्रव्यं सर्वात्मना जीवदेहे [युक्ताति] । सर्वात्मना सर्वत्र दाष्टि सर्वान् ग्रहणस्कंधान् ॥२१॥

અન્યથાયૈ—જોતરે સનિગ્ન=હુવના બોધ પ્રદેશમાં આધાહિહા। ણામિ ગહણદ્વચ્ચ=ચોક પછી અહણ યોગ્ય દ્રવ્યને હુવ સન્નપ્તપણાપ= સર્વાભાવડે (સર્વ હુવપદેશો। ૧૨) અહણ કદે છે. વા-અથવા-તથા। સન્નય=અથવા અર્થ હુવપ્રદેશોના અવગાહિહા સત્ત્વં ગહણશ્ચે=સર્વ અહણુપોઅ દકધોને ચિ=પછી સન્નપ્તપણા=સર્વાભાવડે (સર્વ હુવપ્રદેશો। ૧૨) અહણ કદે છે ॥૨૧॥

માતાર્થ—એક લુપ્તપદ્ધતમાં અવબાહિલા (રહેલા) એક અંકલુ પ્રાપોચ્ય દ્રવ્યને પણ લુપ્ત પોતાના સર્વ પ્રદેશોવડે અંકલુ કંઈ છે. તેમજ સર્વ લુપ્તપ્રદેશોમાં અવબાહિલા અંકલુ પ્રાપોચ્ય સર્વ ગુરંગલ નકપોતે પણ લુપ્ત સર્વાત્મા વડે (સર્વ આત્મ પ્રદેશોવડે) અંકલુ કંઈ છે ॥૨૧॥ એ ચોગ્ય ક્રમ્મ. ॥ દત્તિ યોગ પ્રત્યક્ષા ॥

॥ ३ प्रकारनी स्नेह प्ररूपणानो अधिकार ॥

અવતરણ—પુરુષારથરોગીનો પરતપર સંબંધ ર્નોહથી (નિબંધરતપર્થ અને રૂપરતપર્થથી) થાય છે, માટે ર્નોહ મરૂપણા મરવા યોગ્ય છે, ત્યાર્નોહ મરૂપણા તરણ મરારની છે—૧ ર્નોહરતપર્થ તપર્થક મરૂપણા, નામરતપર્થ ર્નોહરતપર્થક મરૂપણા, ૩ યોગમરતપર્થ ર્નોહ

વર્ગીણા (અગ્રાદ્ધ છે). અસંખ્યજાતગુણા=આલેખ્યથી અનન્તશુણુ પ્રદેશી અથવા સિદ્ધાન્તજાતમાગો=સિદ્ધથી અનન્તમા લાગ પ્રમાણુ પ્રદેશની ધનેલી વર્ગીણા તે સિ તણૂ=ત્રણુ શરીરપણુ આદ્યતમાગા=અહણુ ચોગ્ય વર્ગીણા છે, તેથી ઉપર કાગલુંગરિયાઓ=અઅહણુ વર્ગીણાઓ વડે અન્તરિત તેજામાસામળો=તૈજસ લાધા અને મતપણુ તથા કર્મો=કર્મપણુ અહણુ ચોગ્ય વર્ગીણાઓ છે, તેથી ઉપર ધ્રુવ (અન્તિતા)=ધ્રુવાન્તિત વર્ગીણાઓ, અધુવાન્તિતા=અધુવાન્તિત વર્ગીણાઓ છે, તેથી અંતેસુ ઉપર એકેકને આતરે ત્રત સુત્રા=ચાર શૂન્ય વર્ગીણાઓ છે, અને દરેક શૂન્ય વર્ગીણાની તરિય ઉપર વર્તેતાતણુસુત્ર=અત્રેક શરીર વર્ગીણા, વાયરિગોપસુત્રમા=બાદરનિગોદ વર્ગીણા, સૂદ્ધમનિગોદ વર્ગીણા, તદ્દાન્તથા મહાલયે=અન્તિત મહારકંધ વર્ગીણા છે. એ વર્ગીણાઓ ગુણનિષ્પન્નસત્તામા=શુણુનિષ્પન્ન સ્વભાવવાળી છે, તેમજ અસંખ્યમાગુલગાદ્ધો=અશુદ્ધના અસંખ્યાતમા લાગ બેટલી અવગાહનાવાળી છે ॥૧૮-૧૯-૨૦॥

સાવાર્થ—પરમાણુવર્ગીણા સંખ્યાત પ્રદેશી વર્ગીણાઓ, અસંખ્યાત પ્રદેશી વર્ગીણાઓ અને અનન્ત પ્રદેશી વર્ગીણાઓ એ સર્વ અઅહણુ વર્ગીણાઓ છે, અને તે ઉપરાન્તની અલેખ્યથી અનન્તશુણુ અથવા સિદ્ધથી અનન્તમા લાગ બેટલા પ્રદેશવાળી પુદ્ગલવર્ગીણાઓ તે આહારક વર્ગીણાઓ છે [અર્થાત્ અહણુ ક્રયા ચોગ્ય વર્ગીણાઓ છે]. અને તે પણુ ત્રણુ શરીરપણુ અહણુચોગ્ય વર્ગીણાઓ છે. પુનઃ તે ઉપરાન્ત અઅહણુ વર્ગીણાઓ વડે અન્તરિત તૈજસ લાધા મત અને ઉચ્છવાસ તથા ધર્મીણુપણુ અહણુ ક્રયા ચોગ્ય વર્ગીણાઓ છે. પુન તે ઉપરાન્ત ક્રુવાન્તિત અધવાન્તિત વર્ગીણાઓ છે, ત્યારબાદ આતરે આંતરે ચાર શૂન્ય વર્ગીણાઓ. આવે એવી રીતે શૂન્યની ઉપર ચાર વર્ગીણાઓ છે. તે ચારનાં નામ આ પ્રમાણુ—અત્રેક શરીરી વર્ગીણા, બાદર નિગોદ વર્ગીણા, સૂદ્ધમ નિગોદ

૧ તે આ પ્રમાણુ ૧ ક્રુવ્યન્ય વર્ગીણા, ૨ પ્રત્યેકશરીરી વર્ગીણા, ૩ ક્રુવ્યન્ય વર્ગીણા ૪ બાદરનિગોદ વર્ગીણા, ૫ ક્રુવ્યન્ય વર્ગીણા, ૬ સૂદ્ધમનિગોદવર્ગીણા, ૭ ક્રુવ્યન્ય વર્ગીણા, ૮ અન્તિત મહારકંધ વર્ગીણા. એ પ્રમાણુ ૮ અઅહણુ ૮ અહણુ ૧ ક્રુવાન્તિત ૧ અધુવાન્તિત અને ૮ આ કહી તે મળી ૨૬ વર્ગીણા, પુન મૂળ ગાથાની પહેલી ત્રણુ શરીર વર્ગીણાઓના આતરમાં અઅહણુ નથી કહી તેમજ ઉચ્છવાસ વર્ગીણા પણુ નથી કહી, તેપણુ આદિ તે વર્ગીણાઓ ગણવી.

કરીને ખાંચ ઘસીપણે પરિણમાવે છે, અને લાખા શ્વેતોચ્છવાસ તથા મનપણે પુરંગદો અહણુ ક્ષી તરફપે પરિણમાવીને ^૧ અવલ ધે છે, વિસર્જવા માટેનો પ્રથમવિશેષ પણુ કહે છે.

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં ‘યોગ્ય પુરંગદોને અહણુ કહે છે’ એમ કહ્યું તો કથા પુરંગદો અહણુ યોગ્ય ^૧ અને કથા અપહણુ યોગ્ય ^૧ તેની વ્યવસ્થા આ ત્રણ ગાથાઓમાં દર્શાવે છે—

પરમાણુસંસ્થાઽતપયસા અમન્વણંતણુણા । સિક્કાણંતમાગે આહારગવમ્મણા તિતણૂ ॥૧૮॥

અમ્મહણંતરિયાઓ તેયગમાસામણે ય કર્મમે ય । ધુવઅધુવઅત્તિતા સુતાચડઅંતેસુપિં ॥૧૯॥

પત્તેગતણુસુ વાયરસુહુમનિગોષ્ઠ તદ્દા મહાલંબે । શુણનિષ્કત્તસનામા અસંસ્થમાગંતુલવગાદો ॥૨૦॥

પરમાણુસંસ્થેયાસંસ્થેયાનન્તપ્રદેશા અમ્મવાનન્તણુણાઃ । સિક્કાનામનન્તમાગા આહારકર્મગાજ્ઞિત્તુમાયોગ્યાઃ ॥૧૮॥

અમ્મહણન્તરિતાસ્તૈજસમાપમાનસત્તુ કર્મ ચ । ધુવઅધુવાત્તિતાઃ શૂન્યાશ્વત્સઃ અન્તર ઉપપિટત્ ॥૧૯॥

પત્ત્યેકતત્તુ વાદરક્કસનિગોદ્યોસ્થથા મહાસંબે । શુણનિષ્કત્તસનામાનોસંસ્થેયમાગંતુલવગાદાઃ ॥૨૦॥

અન્યવાર્થ—પરમાણુ=પરમાણુખર્ગણુ, સંસ્થ=અસ્થાત પ્રદેશી વર્ગણુ, અસંસ્થ=અસંપ્રદેશી વર્ગણુ, અણંતપણુ=અનન્ત પ્રદેશી

^૧ અર્થે લાખાધર્ એ છે કે—યોદારિક વૈદિય આહારક તૈયસ અને કર્મણુ એ પાંચ ઘસીરતા પુરંગદોનું અહણુ અને પરિણમન એ બે હોય છે, અને લાખા ઉચ્છવાસ તથા મન એ ત્રણ પ્રકારના પુરંગદોનું અહણુ પરિણમન આવલંબન અને વિસર્જન એ ચાર હોય છે.

ત્રીભ (આહારક) શરીરવાળા. એ સર્વની યોગ, ય=અને તેથી સેસેસુ=શેષ છાવસેદા (દેં તિં નાં મનું) માં હક્કોસે=ઉત્કૃષ્ટથી જોગુ=યોગ કમસો=અનુકંમે અસંતુષ્ટિઓ=અસંખ્યશુભ અસંખ્યશુભ છે. ॥૧૬॥

માવાય—ચતુરિન્દ્રિય ૫૦ ના ઉં યોગથી અસંસિપંચે. પર્થાપ્તાનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અસંખ્યશુભ છે તેથી અનુત્તરદેવોનો ઉંયોગ, તેથી પ્રેવેયક્રમે ઉંયોગ, તેથી લોગભૂમિગત તિર્યચ અને મનુષ્યોનો [યુગલિકેનો] ઉં યોગ, તેથી ત્રીભ શરીરીનો [આહારક શરીરી સુનિનો] અને તેથી શેષ દેવ નારક તિર્યચ અને મનુષ્યોનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અનુકંમે અસંખ્યશુભ છે ॥૧૬॥

શ્વતરણ—એ યોગ વડે છવો શુ કદે છે ? તે આ ગાથામાં દર્શાવે છે—

જોગેહિં તયણુરૂવં પરિણમદ્ ગિણિહજ્ઞા પંચ તણ । પાટમો વાલંબદ્ માસાણુમળત્તણે સ્વંવે ॥૧૭॥

યોગૈસત્ત્વરૂપં પરિણમયતિ ગૃહીત્વા પંચતત્ત્વઃ । પ્રાયોગ્યાન્ વાઙ્મલંબતે મેયાપ્રાણાપાનમનસ્ત્વૈન સ્કંધાન્ ॥૧૭॥

અન્યાર્થ—જોગેહિં=યોગવડે તયણુરૂવ (તત્ત્વરૂપ)=યોગને અનુસારે હીનાધિક પાટમો=પ્રયોગ્ય (શરીરોહિયોગ્ય) સ્કંધે=પુદ્ગલકલંધોને ગિણિહજ્ઞા=અહંશુ ક્રીને પચતત્ત્વ=પાંચ શરીરપણુ (શરીરને) પરિણમદ્=પરિણામે છે (બનાવે છે), વા=તથા માસાણુમળત્તણે=સાધા ઉચ્છ-વાસ અને મનપણુ આલચ્છ=અવલંબે છે.

અથવા યોગવડે તયણુરૂવ=શરીરને અનુરૂપ પુદ્ગલ કલંધોને અહંશુ ક્રીને પાંચ શરીરને પરિણામે છે, અને લાધાદિપણુ અવ-લંબે છે, એ પીબે અર્થ. ॥૧૭॥

માવાય:—યોગ વડે છવો યોગ્ય પુદ્ગલોને [શરીરોહિ યોગ્ય પુદ્ગલોને] યોગને અનુસારે [હીનાધિક યોગે હીનાધિક] અહંશુ

માર્ગાર્થઃ—સર્વથી અસ્થયોગ સાધારણ સૂક્ષ્મ વર્તમાનિને (હિબિધ અપર્યાપ્ત સૂં નિજોદને) ભવતા પ્રથમ સમયે હિય, અને તેથી અનુક્રમે બાહર જોડેન્દ્રિયનો દીન્દ્રિયનો ત્રીન્દ્રિયનો ચતુરિન્દ્રિયનો અસંસિપચેન્દ્રિયનો અને સંસિપચેન્દ્રિયનો એ બન્ને અપર્યાપ્તનો (હિબિધઅપર્યાપ્તનો) ભવપ્રથમસમયવર્તી જ્ઞાન્યયોગ અસંખ્ય અસંખ્યશુષ્ક છે. તેથી ખેડા યોનો ઉદ્દેશ યોગ [હિં અપાં સૂં નિજોદને] તથા બાં જોડેન્દ્રિય હિં અપાંનો ઉદ્દેશ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યશુષ્ક છે.] તેથી જોજ યે પર્યાપ્તનો જ્ઞાન્ય યોગ તેથી ધતિર જોદદે ઉદ્દેશ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યશુષ્ક છે (અર્થાત્ પર્યાપ્ત સૂં નિજોદને જ્ઞાન્ય, તેથી પર્યાપ્ત બાં જોડેન્નો જ્ઞાન્ય, તેથી સૂં નિજોદ પર્યાપ્તનો ઉદ્દેશ અને તેથી બાં પર્યાં જોડેં નો હિં યોગ અનુક્રમે અસંખ્ય શુષ્ક છે) તેથી અપર્યાપ્ત દીન્દ્રિયાદિનો હિં યોગ અસંખ્યશુષ્ક, તેથી ધતિર જોદદે પર્યાપ્તા દીન્દ્રિયાદિનો જ્ઞાન્ય યોગ અને ધતિર જોદદે ઉદ્દેશ યોગ અનુક્રમે અસંખ્યશુષ્ક છે. [અર્થાત્ અપાં દીં ત્રીં ચતું અસંસિપચેં સંસિપચેં નો હિં યોગ અસંખ્યશુષ્ક, તેથી પર્યાપ્ત દીં ત્રીં ચતું અસંસિપચેં સંસિપચેં નો જાં અને પાંદિંત્રિં ચતુંનો હિ. યોગ અનુક્રમે અસંખ્યશુષ્ક છે. ॥૧૪-૧૫॥

અવતરણ—પૂર્વ ગ્રાશામાં સંસિપચેંનો હિં યોગ ક્ષેત્રાયા હવાં પશુ સંસિપચેંન્તા પ્રતિહિદોમાં હિં યોગની જે તરતમતા છે તેજ તરતમતા આ ગ્રાશામાં દર્શાવાય છે—

અમણાણુત્તરગોવિજ્ઞમોગમૂમિગય તદ્વચતણુગેસું । કમસો અસંચગુણિઓ સેસેસુ ય જોણુ ઉકોસો ॥૧૬॥

અમનોડનુત્તરગ્રેવેયકમોગમૂમિગતવૃતીયત્તુફેયુ [કાનામ્] । ક્રમશોઽસંચયેયગુણઃ શેપેયુ વ યોગ ઉક્રમઃ ॥૧૬॥

અન્યાર્થઃ—તેથી ગમણ ગુણુત્તર ગોવિજ્ઞ મોગમૂમિગત=અસંસિ, અનુત્તરદેવ, શ્રેયેયકદેવ, અકર્મભૂતિભા સુબાદિક તથા તદ્વચતણુગેસું=

અવતરણ—યોગસ્થાનોનું અલપપ્રહુત્વ કહીને હવે એ યોગસ્થાનોમાં વર્તતાં ભયોના જ્ઞાન્ય ઉદ્ધૃત યોગનું અલપપ્રહુત્વ (કથા ભવને કેદશા હીનાધિક યોગ હોય તે) કહે છે—

સત્ત્વરથોવો જોગો સાહારણસુદ્ધમપદમસમયમિમ । વાયરવિયતિવચટરમણસન્નપજ્જતગજહન્ના ॥૧૪॥
આહદુગુવકોસો સિંપજ્જતજહન્નગેયરે ચ કમા । ઉવકોસજહન્નિયરો અસમતિયરે અસંઘયુળો ॥૧૫॥

સર્વસ્તોકો યોગઃ સાચારણદ્વક્ષમપ્રથમસમયે । વાદરાદિત્રિચતુરોન્દ્રિયામાનઃસંઘવર્ધાત્તકજઘન્યઃ ॥૧૪॥

આદિકોત્કૃષ્ટજન્યોઃ પર્યાપ્તયોર્જઘન્યેતરૌ ચ કમાત્ । ઉત્કટજઘન્યેતર અપયસિતરયોરસંઘયુળઃ ॥૧૫॥

અન્યવાર્થ—સાહારણસુદ્ધમ=સાધારણ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિને પદમસમયમિમ=ભવતા પ્રથમ સમયે સત્ત્વરથોવો જોગો=અર્થથી અલપ યોગ છે, તેથી વાયર=પાલકઓકેકેન્દ્રિય, કીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય ચતુર્વિન્દ્રિય અમણ=અસંપિપ્ત્યોન્દ્રિય અને સન્ન=સંપિપ્ત્યોન્દ્રિય એ છે (અ)પજ્જતગ=અર્થાત્ મનો જાહન્ના=જ્ઞાન્યયોગ (અનુક્રમે અસંખ્યાતશુભ છે). તેથી આહદુગા=પ્રેક્ષા એ ભવલેહનો (અર્થાર્થાત્ સૂં ઓકેં ૦ ધાં ૦ ઓકેં ૦ નો.) ઉવકોસો=ઉદ્ધૃત યોગ, તેથી સિન્ન (આસિન્નોજ એ (સૂં ઓકેં ૦ ધાં ૦ ઓકેં ૦) પજ્જતગા=પર્થાત્નો જાહન્નાગા=જ્ઞાન્ય અને ફરેન્દ્રિય=ઉદ્ધૃત-ઉદ્ધૃત યોગ તથા અસમત ફરેન્દ્રિય=અર્થાર્થાત્ પર્થાપિ પાંચ ભવલેહમાં ઉવકોસજહન્ન ફરેન્દ્રિય જ્ઞાન્ય ઉદ્ધૃત (અપાં ૦ માં ઉં અને પર્થાપિતમાં જાં ઉં) યોગ કમા=અનુક્રમે અસંખ્યશુભ છે. ॥૧૪-૧૫॥

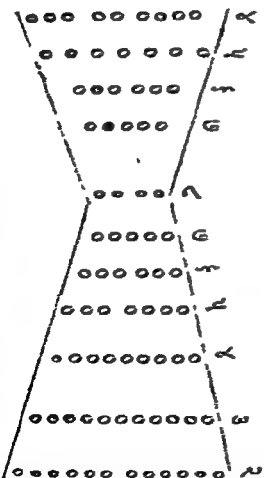
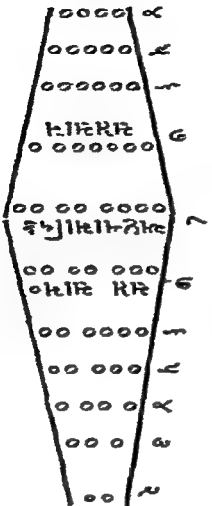
ગણવા. એ આધારે ૧૩ મી ગોથામાં કહેલું અલપપ્રહુત્વ વિચારવું, જેથી સ્પષ્ટ સમજ શકાય છે. વળકાકારમાં ખિદ્ધો. સમયવાચક નથી પરંતુ યોગસ્થાન સંખ્યાદર્શક હોવાથી સ્પષ્ટ બેદલી સંખ્યાવાળા નથી.

આદ્ય છે. અને આઠ સમયની રમયોન્ધે ધાણનાં સમયસે રૂપ=એકેક સમય ન્યૂન ન્યૂન તળાણિ=યોગસ્થનો અસંગુણિયાણિ=અસંગયથ-
શુષ્ક અસંગયથશુષ્ક છે ॥૧૩॥

માત્રાર્થ:—દરેક યોગસ્થાનનાં છવ જથથથી ૧ સમયજ અર્થસ્થિત રહે (દરેક). જેમાં કિશુરથી આઠ સમય સુધી દહી થકે
એવાં શેષિના અસંગયાતમાં જાગ જેટલાં આદ્યામાયિક યોગસ્થનો સર્વથી અદ્ય છે, તે આદ્યા સામાયિકથી પૂર્વવર્તી સમસામાયિક
અને ઉત્તરવર્તી સમય સામાયિક યોગસ્થનો (આદ્યામાયિક યોગસ્થનોથી) અસંગયથશુષ્ક છે (અને પરસ્પર તુલ્ય છે.) એ પ્રમાણે એકેક
સમય ન્યૂન ન્યૂન કાળવાળા યોગસ્થનો અસંગયથશુષ્ક અસંગયથશુષ્ક જાણવાં [એમાં ૭-૬-૫-૪ સમયવાળાં યોગસ્થનો પૂર્વોત્તરવર્તી
છે એ વિલાગ રૂપ અને ત્યારાદ્ય વ્યુત્સમયથી વિસમય દ્વિસમય કાળવાળાં યોગસ્થનો આદ્યામાયિકથી ઉત્તરવર્તીજ (ઉપરનાંજ) છે
તે ૫થ અસંગયથશુષ્ક અસંગયથશુષ્ક એકેકાં] ॥૧૩॥

૧ ૨ ૫ ૬ પ્રકૃતિ આ આદ્યોદ્યા વિન ઉપરથી સમજવી

અવસ્થાનકાળની અપેક્ષાએ યોગસ્થનોતી આ યવ આકાર અને છે

યોગસ્થાનોના અવસ્થાન કાળ આશ્રયી અવસ્થાનની અપેક્ષાએ યોગનો આ સમય આકાર અથવા વજ આકાર છે, એમાં બિંદુઓ યોગસ્થાન

ટુઙ્ગ=આવત બે સમય સુધી સમ્પાળ=એ પ્રમાણે એટલા સમયોનો વધતો અને ઘટતો આવશ્વિત કાળ છે, અને સિ=એ (૪ પ-૬-૭-૮-૭-૬-૫-૪-૩-૨) સમયોનો કાળ તે વક્રોસો=ઉર્ધ્વ આવશ્વિત કાળ છે. ॥૧૨॥

માવાર્થ—આર સમયથી પ્રારંભીને યાવત્ આઠ સમય મુધી, અને ત્યાંથી પુનઃ ઉતરતાં યાવત્ બે સમયમુધી કોટલા સમયોને। અવરિશ્ત કાળ છે, અને આ અવરિશ્ત કાળ પધાર્થોના જઘન્ય યોગસ્થાનથી પ્રારંભીને યાવત્ ઉરુદ્ધ યોગસ્થાનમુધીના યોગસ્થાનોમાં ગણવેા, અને એ આર સમય આદિ અવસ્થાનકાળ ઉરુદ્ધથી જાણવેા. ॥૧૨॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ અવસ્થાના કાળ કહીને હવે જ્યાં અવસ્થાના કાળ કહેલો ? તે તથા એ આર ક્ષત્ર્ય આદિ ગુણસ્થાન કાળવાળા યોગસ્થાનોના નંબર વિભાગનું અભ્યાસક્રમ કહી છે.—

इयासमय जहन्नं ठाणाणप्याणि अट्ट समयाणि । उभओ असंखयुणिप्याणि समयसो ऊण ठाणाणि ॥१३॥

एकस्मय जघन्य स्थानान्यथा न्यष्टा मायकान् । उभयताऽसत्ययुग्णतानि समपद्य ऊनानि स्थानानि ॥१३॥

अनयायाः—जहन्तं न्यधन्यं अथान्यतरक्षणं समग्रं ओक्षसंभयं छे. ओभं अट्टसमपाणि=आठ संभयवाणं टाणाणि=दोहास्थानौ जपाणि=

[illegible]

દુદ્ધશાનિચતુષ્કં તસ્માત્ કાલોજ્જાનિતમયોઃ । અન્તર્મુદ્ધૃત્તમાવલ્પસંલ્પયમાણશ્ચ ચોષાણામ્ ॥૧૧॥

અન્યાર્થ—દુદ્ધદૃઢાણિચતુષ્કં=યોગસ્થાનોમાં) યાર પ્રકારની વૃદ્ધિ હાનિ છે તત્કાન્તે કારણથી અવ્યવસ્થિત વૃદ્ધિ હાનિમાં(નો) કાલો= કાળ આ પ્રમાણે—ચંતિમર્દાણં=મેદલી વૃદ્ધિહાનિનો કાળ અંતોમુદ્ધૃત્તં=અન્તર્મુદ્ધૃત્તં છે, યન્અને સેસાણં=શેષ તથા વૃદ્ધિ તથા હાનિનો કાળ આવશ્વિ અસંભવમાગો=આવશિકની અસંભવાતમો ભાગ છે ॥૧૧॥

માવાર્થ—આહિં યોગસ્થાનોમાં યાર પ્રકારની વૃદ્ધિ અને યાર પ્રકારની હાનિ હોય છે તે કારણથી એનો કાળ પણ મેદલે નોંધાયે તે આ પ્રમાણે—મેદલી હાનિ અને છેલી વૃદ્ધિનો કાળ અન્તર્મુદ્ધૃત્તં પ્રમાણ છે, અને શેષ તથા વૃદ્ધિ હાનિનો કાળ આવશિકના અસંભવાતમા ભાગના જેટલા સમય તેટલો છે ॥૧૧॥

અવતરણ—પૂર્વે વૃદ્ધિ હાનિ કર્યાને હવે એ યોગસ્થાનોમાં વૃદ્ધિ હાનિ શકિત એકના એકજ યોગસ્થાનકમાં જીવ જેટલા કાળ મુધી અવસ્થિત રહે (ટકી શકે) તેવું પ્રમાણ કહે છે—

ચતુરાઈ જાવટગમિતો જાવ ટુગં તિ સમયાણં । પજતજહજાઓ જાવુકોસં તિ ઉકોસો ॥૧૨॥

ચતુરાદિયાવદશકમિતો યાવદ્દશકમિતિ સમયાનામ્ । પર્યાપ્તજવન્યાદ્યાવદુત્કટામિત્યુત્કટઃ ॥૧૨॥

અન્યાર્થ—પજતજહજાઓ=દીર્ઘ પધાર્થા સૂક્ષ્મમિતિહતા જ્ઞાન્ય યોગસ્થાનથી આરભીને જાવ ઉક્કોસં=ચાવત (પધાર્થા સંસિત) ઉત્કટ યોગસ્થાન મુધીમાં પ્રથમ ચતુરાઈ=ચારસપથથી ચાલીને જાવ વટુગં=આઠ સપથનો ફતો=અને ત્યાંથી આગળ (૮ સપથ પછી) જાવ-

૧ અસંખ્યભાગ વૃદ્ધિ, સંખ્યભાગવૃદ્ધિ, સંખ્યાસેષવૃદ્ધિ, અને અસંખ્યાતશુણ્વૃદ્ધિ, એ ૪ પ્રકારની વૃદ્ધિ તથા અસંખ્યભાગહાનિ, સંખ્યભાગહાનિ, સંખ્યશુણ્વહાનિ, અને અસંખ્યશુણ્વહાનિ એ ૪ પ્રકારની હાનિ.

ગૂર્જર
માધાનતર

વન્યન-
કરણમ્ ।

અવતરણ—પૂર્વ ગાથામાં અનન્તરોપનિધા પ્રદેપણ ક્ષીને હવે આ ગાથામાં પરંપરોપનિધા પ્રરૂપણા ક્ષય છે. વચ્ચે કેટલોક ભાગ છોડી છોડીને જે કંઇ કહેવું તે પરંપરોપનિધા.

સેદિ અસંચિયમાગં ગતું ગતું હવંતિ દુગુણદં । પછાસંચિયમાગો નાણગુણહાણિઠાણાણિ ॥૧૦॥

શ્રેયસંલ્લેયમાગં ગત્વા ગત્વા ભવન્તિ દ્વિગુણાનિ । પલ્લાસંલ્લેયમાગાનિ નાનાગુણહાનિસ્થાનાનિ ॥૧૦॥

અન્વયાર્થ—સેદિ અસંચિયમાગ=શ્રેષ્ઠિનો અસંબંધાત્મો ભાગ ગતુ ગતુ=જઈને દુગુણદં=દ્વિગુણ (બમણું બમણું) રૂપધંકી હવંતિ=શાય છે. એમાં નાણાં નાના ગુણહાનિસ્થાનો. પછાસંચિયમાગો=પદ્ધેપમાના અસંબંધાત્મો ભાગ પ્રમાણ છે. ॥૧૦॥

માર્વાર્થ—શ્રેષ્ઠિના અસંબંધાત્મો ભાગ જેટલાં યોગસ્થાનો છોડી છોડીને ખરી જે જે યોગસ્થાન આવે તે તે યોગસ્થાનમાં પૂર્વ પૂર્વનાં (જેમાં દ્વિગુણ વૃદ્ધિ થવાની છે તેનાથી પૂર્વના) યોગસ્થાનગત રૂપધંકીથી બમણું બમણું રૂપધંકી હોય. એમાં નાનાગુણ વૃદ્ધિવાળાં અને નાનાગુણ હાનિવાળાં યોગસ્થાનો. [અર્થાત્ જેમાં બમણું બમણું રૂપધંકી થાય છે તે વચ્ચે વચ્ચેનું એટલે યોગસ્થાન ભેગું કરતાં] પદ્ધેપમાના અસંબંધાત્મો ભાગના સમયો જેટલાં યોગસ્થાન થાય છે [એટલાં યોગસ્થાનોમાંજ બમણું બમણું રૂપધંક થાય છે. પુનઃ આદિ પડેલા યોગસ્થાનથી છેલ્લા યોગસ્થાને જતાં નાના ગુણવૃદ્ધિ અને છેલ્લેથી પહેલે આવતાં નાના ગુણહાનિ ગણાય છે. એ બે બે યોગસ્થાનોની વચ્ચે વચ્ચે શ્રેંઽઅસંભાં જેટલાં યોગસ્થાનો છે. જે દ્વિગુણ વૃદ્ધિ કે દ્વિગુણ હાનિવાળાં સ્થાનોના સ્પષ્ટદર્શથી અસંબંધેયગુણ છે] ॥૧૦॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે પરંપરોપનિધા પ્રદેપણ ક્ષીને હવે દ્વિક્ષરૂપણા ક્ષય છે

બુદ્ધિહાણિચક્રકં તન્હા કાલોત્થ ંતિમહીણં । ંતોમુહુતમાવલિ-અસંચમાગો ય સેસાણં ॥૧૧॥

મુધી અનન્તર વર્ગણ્યોઃ^૧ નથી, ત્યારપાદ મોશ્વિકાગ્રા અધિક વર્ગણ્ય છે તે યોગના ધીન સ્પર્ધકની આદિ (૫૬લી) વર્ગણ્ય છે, અને ત્યારપાદ ધીન સ્પર્ધકની ધીન ત્રીભ આદિ વર્ગણ્યો તે પૂર્વ સ્પર્ધક જેટલી ભણ્ય (શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી ભણ્ય) અને એટલી યોગવર્ગણ્યોનું આ ધીનું યોગસ્પર્ધક ગણ્ય છે ॥૮॥

અવતરણ—એ પ્રમાણ સ્પર્ધક પ્રરૂપણ તથા અન્તર પ્રરૂપણ કહીને હવે યોગસ્થાન પ્રરૂપણ અને અનતરોપનિષા કહે છે—

સેદિઅસંચિઅમેતાઈ ફઙ્ગાઈ જહન્નયં ઠાળં । ફઙ્ગપરિવુદ્ધિઅઓ અંગુલમાગો અસંચતત્તમો ॥૯॥

શ્રેષ્ઠપ્રત્યયમાગાળિ સ્પર્ધકાનિ જવન્યકં સ્થાનમ્ । સ્પર્ધકપરિવુદ્ધિતોડ્ઙ્ગલમાગોડસંચતત્તમઃ ॥૯॥

અવતરણ—સેદિઅસંચિઅમેતાઈ=શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ ફઙ્ગાઈ=સ્પર્ધક શ્રી મળીને જહન્નયં ઠાળં=પેહું^૨ જવન્ય યોગસ્થાન થાય છે, અઓ=ત્યારપછીનાં યોગસ્થાનોમાં અનુક્રમે ફઙ્ગપરિવુદ્ધિ=સ્પર્ધકની વૃદ્ધિ અંગુલમાગો અસંચતત્તમો=અંશુદત્તમા અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી છે ॥૯॥

માત્રાર્થ—શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ સ્પર્ધકોનું એક જવન્ય યોગસ્થાન થાય છે. એવાં યોગસ્થાનો પણ શ્રેણિના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં છે. અને દરેક આગળ આગળના યોગસ્થાનમાં અંશુદત્તમા અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલાં સ્પર્ધકો અધિક અધિક હોય છે [સ્પર્ધકો આશરથી યોગસ્થાનોની આ અનન્તરોપનિષા પ્રરૂપણ કહી.] ॥૯॥

૧ એક સ્પર્ધકથી બીજા સ્પર્ધક વચ્ચે તેગજ એક યોગસ્થાનથી બીજા યોગસ્થાન વચ્ચે જે અસંખ્ય લોકપ્રદેશ પ્રમાણ વર્ગણ્યો નથી તેજ અર્થે અનન્તર પ્રરૂપણ ભણ્યી.

અન્યાર્થ—જોસ પુસાળ=જે અસંખ્ય છવપ્રદેશોના જિમિમાળ=ચોખાવિલાઓ. સમા=સરખા-તુલ્ય સંખ્યાવાળા હોય, ય=અને સજ્જતો=અગાળ ક્રોધશો તે સર્વ ચોખાવિલાઓથી યોજતમા=થોડા અવિલાઓ હોય તે તે=તે સર્વાદયચોખાવિલાઓની જાહન્ના=વાગળા=હેલી જઘન્ય ચોખવર્ણા નાણવી. બાદ અવિલાગ/અર્ધિયા=ચોરેક અવિલાગ આધિક પ્રપરજો=પરંપર (બીજી ત્રીજી આદિ) વર્ણાણાઓ નાણવી ॥૭૯॥

માવાર્થ—જેટલા છવપ્રદેશોના વિધાવિલાઓ સરખી સંખ્યાઓ [સરખા પ્રમાણવાળા] હોય અને સર્વથી અદ્ય હોય તેટલા છવપ્રદેશો મળીને (=સરખી સંખ્યાવાળા વિધાવિલાગ શુદ્ધ અસંખ્ય છવપ્રદેશોની) પ્રથમ જઘન્ય યોગ્યર્ણા નાણવી, અને ત્યાર-બાદ અતુકમે ચોરેક વીર્યાંશો આધિક છવપ્રદેશોની પરંપરાઓ બીજી ત્રીજી અસંખ્ય આદિ વર્ણાણાઓ નાણવી. ॥૭૯॥

અવતરણ—તે વર્ણાણાઓ (ચોખ વર્ણાણાઓ) કેટલી છે ? તેનું સ્પર્ધક કહે છે, ત્યારબાદ અન્તર કહે છે.

સેદિઅસંલિયમિત્તા ફઙ્ગમસંતો અણંતરા નતિય । જાવ અસંલ્લા લોગા તો વીચાર્દિ ય પુઞ્વસમા ॥૮૧॥

શ્રેણસંલેયમાત્રાઃ સ્પર્ધામિતો અન્તરા ન સન્તિ । યાદ્વસંલેય લોકાલ્લતઃ દ્વિતીયાદયથ પૂર્વસમા ॥૮૧॥

અન્યાર્થ—સેદિ અસંલિઅમિત્તા=શ્રેણિના અસંખ્યાતમા લાગ પ્રમાણ વર્ણાણાઓનું ફઙ્ગમ=ચોરેક સ્પર્ધક થાય છે, પન્તો=આહિથી અસંલ્લાલોગા=અસંખ્યાત લોકે જાગ=સુધી અળતરા=અનન્તર વર્ણાણાઓ નતિય=નથી, ય=અને તો=ત્યારપછી વીચાર્દિ= બીજા સ્પર્ધકની પ્રથમ વર્ણાણા પછીની) બીજી આદિ વર્ણાણાઓ પુઞ્વ સમા=પ્રથમ સ્પર્ધકની આરંભ નાણવી. ॥૮૧॥

માવાર્થ—શ્રેણિના અસંખ્યાતમા લાગ પ્રમાણ વર્ણાણાઓ છે, અને તેટલી વર્ણાણાઓ મળીને ચોખનું ચોરેક સ્પર્ધક કહેવાય, આ સ્પર્ધકથી આગાળ ચોરેક ગાવિલાઓ વધતી વર્ણાણાઓ (તે અનન્તર વર્ણાણાઓ) છે જ નહિ, અને યાવત્ અસંખ્ય લોકકક્ષાશ

માતૃશ્વ—આવિશાળ મરૂપણુ, વર્ષણુ મરૂપણુ, રૂપધર્મ મરૂપણુ, અન્તર મરૂપણુ, સ્થાન મરૂપણુ, અનન્તશેષનિધા મરૂપણુ; પરંપરેષેપનિધા મરૂપણુ, વૃદ્ધિ મરૂપણુ, સમય મરૂપણુ અને ભ્રુવલપથહૃત મરૂપણુ. [આ ૧૦ મરૂપણુ દ્વારા ભ્રુવપ્રદેશીમાં યોગની ન્યૂનાધિકતા-વિષમતા વિગેરે રૂપી રીતે છે તે સ્પષ્ટ સમજાય છે] ॥૫॥

શ્વતરણ—એરેક ભ્રુવપ્રદેશમાં યોગના અવિમાગા ઠેટલા હોય ? (વીર્યાશ ઠેટલા હોય ?) તે કહે છે—

પણાહ્યણાહિન્ના લોગાસંલેખાપ્પસ સમા । અવિમાગા એકેચ્ચકે હોતિ પપ્પસે જહન્નેળં ॥૬॥

પ્રજ્ઞાહેદનકાહિન્ના લોકાસંલેખપ્રવેશસમાઃ । અવિમાગા એકેકસિમન્ મવન્તિ પ્રવેશે જવન્નેળં ॥૬॥

શ્વતરણ—ભ્રુવના દ્વેકેરે પપ્પસે=એરેક પ્રદેશમાં જહન્નેળં=જધન્યથી પન્નાહ્યેપણાહિન્ના=કેવલિની પ્રસા-ભ્રુદ્વિરૂપ 'હેદન=શશ્વદ' છેદલા અવિમાગા=યોગના આવિશાળો (નિર્વિશાબ્ય અંશો) લોગાસંલેખા=અસંખ્યાત લોકાકાશના પ્પસસમા=આકાશપ્રદેશી ભેટલા છે ॥૬॥

માતૃશ્વ—યોગને-વીર્યને ભ્રુદ્વિરૂપ શાશ્વથી છેદીએ તો તેવા છેકાવલા વીર્યાશો [અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ ભેટલા થાય અને તેવા વીર્યાશો] એરેક ભ્રુવપ્રદેશમાં જધન્યથી (અને ઉદ્બુદથી પણ) અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ ભેટલા હોય ॥૬॥

શ્વતરણ—આવિશાળ મરૂપણુ કહીને હવે ખોભ મરૂપણુ વર્ણના સંખ્યાધિ કહે છે—

જેસિં પપ્પસાણ સમા અવિમાગા સવ્વતો વ થોવતમા । તેવમણા જહન્ના અવિમાગાહિયા પરપ્પઓ ॥૭॥

વેળાં પ્રવેશાનાં સમા અવિમાગાઃ સર્વતથ સ્તોકતમાઃ । તે વર્ણના જધન્યા અવિમાગાધિકા પરપ્પતઃ ॥૭॥

પરિણામાલંબણગહણસાહણં તેજ લઙ્કનામતિંગં । કઠ્ઠજ્ઞમાનાત્રોપવેસવિસમીકયપણ્સં ॥૪॥

પરિણામાલંબનગ્રહણસાધનં તેન લઙ્કનામત્રિકમ્ । કાર્યાર્થાસાન્વોન્યપ્રવેશવિપમીકૃતપ્રદેશમ્ ॥૪॥

અન્યવાર્થ—અન વિગેરેના પરિણામ=પરિણામ જાલંબણ=આલંબન અને ગહણ=ગ્રહણ એ ગણનું સાહણં=સાધન છે (કારણ છે) તેજ=તે કારણથી લઙ્ક=પ્રાપ્ત કર્યાં છે નામતિંગ=ગણ નામ (મનયોગ આદિ) જેણે એવું વીર્ય છે. તથા કઠ્ઠજ્ઞાસ=કાર્યનો (ઘટાદિ વસ્તુનો) અભ્યાસ=નિકટતા તથા આત્મપ્રદેશનો ક્ષત્રાન્તગતવેત્ર=અન્યોન્ય પ્રવેશ-પરસ્પર સંબંધ એ યે વડે ત્રિસમીકય=ત્રિધર્મ કર્યા છે પણ=પ્રદેશો-આત્મપ્રદેશો જેણે એવું વીર્ય છે ॥૪॥

માવાર્થ—વીર્ય ઔદારિકાદિ પુરુષદેશનો પરિણામ આલંબન અને ગ્રહણ એ ગણનું સાધન છે, અને તેથી તે વીર્યે ચોવાનાં ગણ નામ [મનોયોગ આદિ] પ્રાપ્ત કર્યાં છે, તથા કાર્યનો અભ્યાસ [=પદાર્થનો નિબંધતા] અને આત્મપ્રદેશનો અન્યોન્ય પ્રવેશ (પરસ્પર સંબંધ) એ યે વડે વિધર્મ કર્યાં છે અથવાપ્રદેશો જેણે એવું વીર્ય છે ॥૪॥

અવતરણ—એ પ્રમાણે અથવાપ્રદેશોમાં વીર્ય કેટલું હીનાધિક છે તે સમજાવવાને માટે દશ ક્રોડે છે, તે આ પ્રમાણે—

અવિમાગવગપફઙ્ગઅંતરઠાણં અણંતરોવણિહા । જોગે પરંપરવુદ્ધિ સમય જીવપવ્વટ્ટનં ચ ॥૫॥

અવિમાગવર્ણાસપર્થકાન્તરસ્યાતમનતરોપનિધા । યોગે પરમપરવુદ્ધિસમયજીવાત્વવટ્ટનં ચ ॥૫॥

અન્યવાર્થ—અવિમાગ=અવિધાણ, વગ=વર્ગણ, પફઙ્ગ=સ્પર્થક, અન્તર=અનંતર, ઠાણં=સ્થાન, અણંતરોવણિહા=અનંતરોપનિધા, પરંપરા=પરંપરોપનિધા, વુદ્ધિ=વૃદ્ધિ, સમય=સમય, જીવ=જીવ વચ્ચે અપવ્વટ્ટાન્તર=આપવ્વટ્ટાન્તર એ ૧૦ પ્રકારે જોગે=યોગમાં ક્રોડવાની છે ॥૫॥

૭ નિવસિ ક્ષણ—ઉદ્ધર્તના અને અપવર્તના સિવાય ખીલાં કરણો ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થા કર્મની કરવી તે.

૮ નિકાચના વ્રણ—આઠ કર્મશ્રમાંનું કેટલુંક કરણ ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થા કર્મની કરવી તે નિઃકાર્યતા કરણ.

શ્વતરણ—કરણ એ વીર્યવિશેષ હોવાથી આ ગાથામાં વીર્યની પ્રયુક્તિ કરાય છે—

વિરિયંતરાયદેસક્વયેણ સત્ત્વક્વયેણ વા લક્ષ્મી । અભિસંધિજામિયરં વા તત્તો વિરિયં સલેસસ્સ ॥૩॥

વીર્યંતરાયદેસક્ષયેણ સર્વક્ષયેણ વા લઽવિઃ । અભિસંધિજામિતરદ્ વા તત્તઃ વીર્યં સલેચ્યસ્ય ॥૩॥

અન્યાર્ય—વિરિયંતરાય=વીર્યાન્તરાય કર્મના દેસક્ષણ=દેશક્ષય (ક્ષયોપશમ) વડે વા=અથવા સત્ત્વક્ષણ=સ્વર્વક્ષય વડે જા=જે લક્ષ્મી=વીર્યલ્પિય ઉપન શાય, તત્તો=તે વીર્યલ્પપ્રથી સત્ત્વસ્ત=સ્વલેચ્ય એવું વિરિયં=વીર્ય અભિસંધિજં=અભિસંધિજ વા=અથવા રૂપરં=હતિર-અર્નાભિસંધિજ હાય છે ॥૩॥

માવાર્ય—વીર્યાન્તરાય કર્મના દેશક્ષયથી (ક્ષયોપશમથી) અથવા મર્મસ્થયથી (ક્ષાદિદેશાવે) વીર્યલ્પિય ઉપન શાય છે, અને તે વીર્યલ્પિયથી સલેશી. (દેશાવાણા) એવું વીર્ય અભિસંધિજ (યુક્તિપૂર્વક પ્રવર્તવું) અથવા અનભિસંધિજ [યુક્તિ સિવાય પ્રવર્તવું] પણ હાય છે [એકેન્દ્રિયોને અનભિસંધિજ અને દ્વિત્રિયાદિને અભિસંધિજ વીર્ય તથા અનભિસંધિજ વીર્ય પણ હાય છે, આકાર પાટનાદિ પરિણામમાં અર્નાભિં વીર્ય હાય છે]. ॥૩॥

શ્વતરણ—વીર્ય એટલે યોગ, અને તે યોગનું પરિણામ આદિ-ક્રુણ-કર્મ તથા યોગના લેહ તથા એવ પ્રદેશોમાં એ યોગ ન્યૂનાધિક હાય છે તેનું કારણ આ ગાથામાં કથાવે છે—

સર્વાર્થ—૧ બંધનકરણ, ૨ સંક્રમણકરણ, ૩ ઉદ્ધર્તનાકરણ, ૪ અપવર્તનાકરણ, ૫ ઉદ્ધારણાકરણ, ૬ ઉપશમનાકરણ, ૭ નિર્ધાર-
કરણ, ૮ નિશ્ચયનાકરણ એ આઠ કરણો છે. [તેના સંક્ષિપ્ત અર્થ આ પ્રમાણે-].

૧ વંચન કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મ બંધાય તે વીર્યનું નામ બંધનકરણ

૨ સંક્રમણ કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે સત્તામાં રહેલી પ્રકૃતિ બંધાતી પ્રકૃતિમાં સંક્રમે તે. (અને સંક્રમવાથી બંધાતી પ્રકૃતિ રૂપે
બની જાય તે).

૩ ઉદ્ધર્તના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મની સ્થિતિ તથા રસ અલ્પ હોય તે આશ્લિષ્ટ કરાય તેવી વીર્યપરિણતિ તે ઉદ્ધર્તનાકરણ.
૪ અપવર્તના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે કર્મની સ્થિતિ અને રસ આશ્લિષ્ટ હોય તે અલ્પ કરાય તેવી વીર્યપરિણતિ તે અપવર્તનાકરણ.
૫ ઉદ્ધારણા કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે ઉદ્ધારણને પ્રાપ્ત નહિ થયેલું કર્મ ઉદ્ધારવાલિકામાં નાખી ઉદ્ધરમાં લવાય તે વીર્યવિશેષનું
નામ ઉદ્ધારણાકરણ.

૬ ઉપશમના કરણ—જે વીર્યવિશેષ વડે પ્રદેશોદયમાં અને વિપાકોદયમાં વર્તતા કર્મનો પ્રદેશોદય અને વિપાકોદય પણ બંધ પડે,
જેથી સત્તામાં હોવા છતાં પણ ઉદયમાં ન આવવી શકે એવી અવસ્થાવાળું કરાય તે વીર્યવિશેષનું નામ ઉપશમનાકરણ. અથવા ઉદય
ઉદ્ધારણા નિર્ધારિત નિશ્ચયના એ ચારે સર્વથા ન પ્રવર્તી શકે એવી અવસ્થાવાળું કરણું ને પણ ઉપશમના. [વિશેષતઃ ઉદ્ધર્તના અપ-
વર્તના અને સંક્રમણ પણ ન પ્રવર્તે. ૩ દર્શનમોહનીયમાં જ માત્ર સંક્રમણ અને અપવર્તના પ્રવર્તે છે].

૧ સંક્રમણ પ્રકૃતિ સ્થિતિ રસ અને પ્રદેશ એ ચારે અન્વયે થાય છે, અને ઉદ્ધર્તના અપવર્તનામાં સ્થિતિ અને રસ એ બેજ સ્વરૂપે રહી
આશ્લિષ્ટ વા હીન થાય છે.

સિદ્ધં સિદ્ધત્યસુયં વંદિય નિદ્ધોયસત્વકમ્મમત્તં । કમ્મદુગત્સ કરણદુમુદ્યસંતાણિ વોચ્છામિ ॥૧॥

સિદ્ધં સિદ્ધાયશ્ચત્તં [શુતં] વંદિત્વા નિર્ધાતસર્વકર્મમત્તમ્ । કર્માદિકસ્ય કરણાદકમુદ્યસત્ત્વે ચ વક્ષ્યામિ ॥૧॥

શત્રવ્યાર્થ—નિદ્ધોય=ધોહ નાખો છે, સત્ત્વ=સર્વ કમ્મમત્ત=કર્મકૃતી મોહ જેણે અને સિદ્ધં=સિદ્ધ થયેલા એવા સિદ્ધત્યસુયં=સિદ્ધાર્થ શબ્દના સુતને-પુત્રને—(શ્રી મહાવીરને) વંદિય=નમસ્કાર કરીને કમ્મદુગત્સ=આહ કર્મનાં કરણદું=આહ કરણ, હવ્યસંતાણિ=હિંદય અને સત્તા એ ૧૦ વસ્તુ વોચ્છામિ=કહીશ. ॥૧॥

માવાર્થ—સર્વ કર્મકૃતી મોહ જેણે ધોહ નાખ્યો છે એવા અને સિદ્ધ થયેલા એવા સિદ્ધાર્થશબ્દના પુત્ર શ્રી મહાવીરસ્વામીને નમસ્કાર કરીને આહ કર્મનાં ‘કરણ આહ કર્મનો’ હિંદય અને આહ કર્મની ‘સત્તા [એ ૧૦ વસ્તુઓ] કહીશ ॥૧॥

બીજો અર્થ—સંસાર સમુદયથી તારણથી [તરણથી] સિદ્ધ પ્રયોજનવાળું શુભસાન જેને હેતુ [તે સિદ્ધાર્થશુભ વાળા] એવા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને આહ કર્મનાં આહ કરણ આહ કર્મનો હિંદય તથા આહ કર્મની સત્તા એ ૧૦ વસ્તુઓ કહીશ ॥૧॥

અવતરણ—આ ગાથાનાં આહ કરણનાં નામ માત્ર મહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—

વંધણ ૧ સંકમણુ ૨ ઠવટ્ટણા ય ૩ અવવટ્ટણા ૪ ઉદીરણયા ૫ ।

ઉવસામણા ૬ નિહત્તી ૭ નિકાયણા ૮ ચ સિ કરણાઈ ॥૨॥

વન્યનં સંકમણાદુદ્ધર્ત્તનાં ચાપવર્તનોદીરણા । ઉપશમના નિયતિર્નિકાવના વેતિ કરણાનિ ॥૨॥

શત્રવ્યાર્થ—સિ=ધતિ-એ. રોષ શબ્દાર્થ સુગમ છે. ॥૨॥

॥ श्री जितेन्द्राय नमः ॥

सर्वतन्त्र सतन्त्र-द्वारिचक्र चक्रवर्ति-शासनसम्राट्-जैनाचार्य श्रीमद्.

विजयनेमिसूरीश्वर प्राज्ञेभ्य श्री ब्रह्ममविजयजी सदुपदेशतः

[रचयिता-पंडित चंद्रलाल नानचन्द्र]

श्री कर्मप्रकृति गूर्जर भाषान्तरम् ।

17

अवतरण—आ। अर्थप्रभृतिभिं पान्धनधरषु आदि आठ अष्टौदुं भवइय कहेवाशे. कण ओटहे आत्मानो. परिषुभाविशेष अर्थवा. आत्मादुं वीर्यविशेष. त्यं प्रथम भगदावरषु अने आसिधेय आदि आगुपध सहित प्रथम पान्धन अरषु कहेवाशे, पान्धन अरषुनी. ग्राक्ष्योनी। सावार्ध आ. प्रभाषु—

